WERKEN UITGEGEVEN DOOR

DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

VIII

REIZEN NAAR HET NOORDEN

DOOR

JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN

1594—1595

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN.

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit eereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van tien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste *f* 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens *f* 25.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

NAAMLIJST

DER LEDEN VAN DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

op 31 December 1913 [1]).

BESCHERMVROUW:

H. M. DE KONINGIN.

EERE-VOORZITTER:

Z. K. H. PRINS HENDRIK.

BESTUUR IN 1914:

J. W. IJzerman, *Voorzitter*. (1918)
Dr. H. T. Colenbrander, *Onder-Voorzitter*. (1917)
Wouter Nijhoff, *Secretaris*. (1919)
Dr. D. F. Scheurleer, *Penningmeester*. (1918)
Dr. C. P. Burger Jr. (1915)
S. P. L'Honoré Naber. (1915)
F. E. Baron Mulert. (1916)
G. P. Rouffaer. (1916).
Dr. F. C. Wieder. (1917).

LEDEN VOOR HET LEVEN:

A. G. C. van Duyl Sr., Amsterdam.
Mr. A. E. H. Goekoop, Den Haag.

DONATEURS:

Mr. N. P. van den Berg, Amsterdam.
Mr. C. Th. van Deventer, Den Haag, Surinamestraat.
W. P. Groeneveldt, Den Haag, Groot-Hertoginnelaan 12.
August Janssen, Amsterdam, Keizersgracht 690.
M. Mees, Rotterdam, Veerkade 7.
J. W. IJzerman, Den Haag.
Bataviaasch Genootschap voor K. en W., Batavia.

1) De secretaris houdt zich voor opgaven van onjuistheden in namen of adressen ten zeerste aanbevolen.

LEDEN.

C. J. K. van Aalst, Amsterdam, Keizersgracht 608.
C. Abels, Amsterdam, Prinsengracht 862.
Allert de Lange, Amsterdam, Damrak 62.
P. C. André de la Porte Jr., Amsterdam, Prins Hendriklaan 16.
Mr. A. J. André Wiltens, Den Haag, Verhulststraat 72.
H. E. Baron van Asbeck, Woudenberg, Villa Nieuwoord.
F. L. G. d'Aumerie, Scheveningen, Prins Willemstraat 19.
Jhr. Mr. J. F. Backer, Amsterdam, Keizersgracht 639.
J. F. L. de Balbian Verster, Amsterdam, Prinsengracht 579.
J. Fred. Bangert, Amsterdam, Weteringschans 227.
J. C. E. Bartelds, Dordrecht, 170 Singel.
H. Beckering Vinckers, Leeraar H. B. S., Zalt-Bommel.
Chr. Beels, Amsterdam, Van Eeghenstraat 70.
H. L. Bekker, Rotterdam, Nieuwe Binnenweg 149.
J. H. van der Bel, Luit. ter Zee 2e kl., Middelburg.
Mr. G. J. A. van Berckel, Den Haag, Laan van Meerdervoort 27.
Mr. J. B. van Berckel, Den Haag, Buitenhof 46.
Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
Prof. Dr. P. J. Blok, Leiden.
Mr. W. B. Blijdenstein, Amsterdam, Heerengracht 572.
Walraven Boissevain, Amsterdam, Keizersgracht 143.
A. G. Boissevain, Amsterdam, van Baerlestraat.
Charles Boissevain, Naarden, Drafna.
H. de Booy, Amsterdam, Heerengracht 450.
W. T. de Booy, Den Helder, a/b. Hr. Ms. „Emma".
J. W. Bottenheim, Amsterdam, Heerengracht 508.
Mr. Dr. S. van Brakel, Amsterdam, Koninginneweg 199.
A. J. van Breda Kleynenberg, Kapt. Luit. ter Zee, Departement van Marine, 's-Gravenhage.
W. Broese van Groenou Sr., Scheveningen, Parkweg 9*a*.
I. A. C. van Bruggen, Den Haag, Bezuidenhout 25.
W. G. L. Brunings, Amsterdam, Wouwermanstraat 34.
Dr. C. P. Burger Jr. Amsterdam, Overtoom 141.
L. J. J. Caron, Den Haag, van Weede van Dijkveldtstraat 31.
W. J. Cohen Stuart, Scheveningen, Dirk Hoogenraadstraat 224.
Dr. H. T. Colenbrander, Scheveningen, Frankenslag 129.
Wouter Cool, Rotterdam, Haringvliet 2.
W. Cornelis, Utrecht, Stadhouderslaan 67.
V. C. Coster van Voorhout, Den Haag, Stadhouderslaan 44.
H. Cox, Amersfoort, Utrechtsche Straatweg 110.
C. Craandijk, Den Haag, Prins Mauritslaan 72.

Patric Cramer, Overveen, Huize Dompvloed.
J. T. Cremer, Santpoort, Duin en Kruidberg.
D. Croll, Rotterdam, Leuvehaven 64.
H. A. Crommelin, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 14.
Departement van Marine, Den Haag.
H. Dirkzwager, Maassluis.
A. F. H. Dalhuisen, Luit. ter Zee, a/b. Hr. Ms. „Schorpioen", Hellevoetsluis.
Mr. W. Dolk, Den Haag, Bezuidenhout 33.
De Dordrechtsche Openbare Leeszaal en Bibliotheek, Dordrecht.
A. C. Dunlop, Den Haag, Riouwstraat 36.
H. Dunlop, Rotterdam, Baan.
C. van Eeghen, Amsterdam, Raadhuisstraat 34.
W. A. Engelbrecht, Rotterdam, Vijverweg 32.
M. Enschede, Den Haag, Daendelsstraat 33.
H. W. Fischer, Leiden, Hooge Rijndijk 32.
J. P. Funke, Scheveningen, van Lennepweg 8.
Mr. J. H. Geertsema Wz., Groningen, Zuidersingel 3*a*.
Het Geografisch Instituut te Utrecht.
Prof. Dr. E. C. Godée Molsbergen, Den Haag, van Beuningenstraat 130.
K. Groesbeek, Amsterdam, Vondelstraat.
Dr. J. G. H. Gunning, Leiden, Vreewijkstraat 4.
Mr. J. L. Gunning, Amsterdam, Amstel 220.
S. van Gijn, Dordrecht, Nieuwe Haven 39.
Mr. J. Bierens de Haan, Amsterdam, Secretaris Handel Mij.
G. P. van Hecking Colenbrander, Hellevoetsluis.
F. A. Heckler, Den Haag, Laan van Meerdervoort 192.
J. B. van Heek, Enschede.
Prof. Mr. J. E. Heeres, Leiden.
F. K. J. Heringa, Hilversum, Ministerpark.
H. Hissink, Amsterdam, Jan Luykenstraat 96.
Historisch Genootschap, Utrecht.
G. W. W. C. Baron van Hoëvell, Den Haag, Theresiastraat 107.
A. B. van Holkema, Amsterdam, Keizersgracht 611.
G. J. Honig, Zaandijk.
Jhr. M. W. H. Hooft, Den Haag, Kanaalstraat 12.
J. H. van Hoogstraten, Groningen.
S. P. L'Honoré Naber, Amsterdam, van Eeghenstraat 5.
Jhr. H. T. Hora Siccama, Den Haag, Kneuterdijk.
J. Hudig Dzn., Hilversum, Heuvellaan 7.
W. C. Hudig, Rotterdam, Nieuwe Binnenweg 178.
Prof. Dr. J. Huizinga, Helpman bij Groningen, Klein Torenvliet.
Dr. J. de Hullu, Den Haag.
Kon. Instituut voor de Marine, Willemsoord.
Kon. Instituut v. Taal-, Land- en Volkenk. v. N.-I., Den Haag.

J. C. Jockes, 1e Off. Java-China-Japan lijn, p/a Mevr. J. A. C. Jockes—van Rossem, Rijswijk (Z. H.), Nassaukade 5.
Jhr. Mr. B. de Jonge, Zutphen.
D. Kaan, a/b Hr. Ms. „Gelderland", Den Helder.
L. Keers, Amsterdam, Stadhouderskade 154.
A. J. A. von Kellner, Den Haag, Laan Copes 3.
J. B. J. Kerling, Den Haag.
Prof. Dr. H. Kern, Utrecht.
Mr. J. H. Ketjen, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 81.
Prof. Dr. L. Knappert, Leiden.
F. Koch Jr., Rotterdam, Veerkade 1.
Mr. F. C. Koch, Rotterdam, Westersingel 86.
E. Kol, Amsterdam, Heerengracht 130.
F. G. Kramp, Leiden, Plantage.
J. H. Kruimel, Amsterdam, Amstel 254.
Dr. E. T. Kuiper, Amsterdam, Koninginneweg 2.
Koninklijke Paketvaart Maatschappij, Amsterdam.
N. V. H. A. Kramers & Zoon's Boekhandel, Rotterdam.
Dr. Abr. Kuyper, Den Haag, Kanaalstraat 5.
C. L. M. Lambrechtsen van Ritthem, Amsterdam, Sarphatistraat 14.
N. Laseur, Utrecht.
Dr. W. J. Leyds, Den Haag, v. d. Spiegelstraat 3.
J. I. Leutscher, Groningen, Radesingel.
B. H. van der Linden, Den Haag, Schuytstraat 143.
Jhr. H. Loudon, Den Haag, Prinsessegracht 22.
S. L. van Looy, Amsterdam, Keizersgracht 198.
P. L. Lucassen, Amsterdam, Raadhuisstraat 29.
J. M. Luden, Luit. ter Zee 2e kl. a/b Hr. Ms. Holland, Nieuwediep.
Anton Mensing (firma Frederik Muller & Co.), Amsterdam.
J. Merkelbach Jzn., Amsterdam, N. Z. Voorburgwal 51.
A. H. van der Mersch, Zeist, Driebergsche Weg.
J. M. van der Mey, Architect, Amsterdam, Nic. Maesstraat 32.
Dr. K. W. M. Montijn, Vlaardingen.
F. H. van Moorsel, Luit. ter Zee 2e kl. a/b Hr. Ms. Piet Hein, Nieuwediep.
J. J. Moret, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 195.
W. A. Mouton, Gep. Schout bij Nacht tit., Den Haag, Nassau-Dillenburgstraat 40.
F. E. Baron Mulert, Ommen, Landhuis „Piet Hein".
Abram Muller, Amsterdam, Van Eeghenstraat 96.
Gerard Muller, Amsterdam, Binnen Amstel 82.
Prof. J. F. Niermeijer, Utrecht.
B. Nierstrasz, Amsterdam, Prins Hendriklaan 26, Willemspark.
Paul Nijhoff, Amsterdam, Oranje Nassaulaan 11.
Wouter Nijhoff, Den Haag, Lange Voorhout 9.

Mej. Dr. J. Aleida Nijland, Amsterdam, Nicolaas Witsenstraat 21.
Openbare Leeszaal en Bibliotheek van 's-Gravenhage.
Openbare Leeszaal, Groningen.
Nanne Ottema, Leeuwarden, Weerd 7.
Mr. C. P. D. Pape, Den Haag, Prinsessegracht 20.
Mr. M. I. Ridder Pauw van Wieldrecht, Leersum, Kasteel Broekhuijzen.
Prof. Mr. P. Pet, Groningen.
J. M. Phaff, Den Haag, Atjehstraat 120.
Mr. Aug. Philips, Amsterdam, van Eeghenstraat 66.
Provinciale Bibliotheek van Friesland, Leeuwarden.
Mr. Th. B. Pleyte, Den Haag, Sophialaan 2.
Ary Prins, Schiedam, Nieuwe Haven 153.
W. J. Puhringer, Apeldoorn, Daendelsweg 62.
P. A. Pijnappel, De Hoornboeg bij Hilversum.
W. J. Rahder, Utrecht, Hotel des Pays Bas.
E. N. Rahusen, Amsterdam.
Mr. H. de Ranitz, Den Haag, Nassaulaan 5.
A. I. H. van Ravesteijn Szn., Rotterdam, Westerkade 31.
Redaktie van „Het Nederl. Zeewezen", Den Haag, Cornelis Speelmanstraat 34.
Mr. R. van Rees, Amsterdam. Keizersgracht 69.
J. A. Rom Colthoff, Luit. ter Zee 2e kl., Nieuwediep.
G. P. Rouffaer, Den Haag, Frankenslag 89.
Jhr. J. A. Röell, Den Haag, 3e Van den Boschstraat.
Mr. W. Baron Röell, Amsterdam.
G. Ribbius Peletier Jr., Utrecht, Maliebaan 15.
A. F. J. Romswinckel, Den Haag, Kanaal 12.
Dr. A. G. Roos, Groningen, Ebbingestraat 47[24]*a*.
Rotterdamsch Leeskabinet, Rotterdam, Geldersche kade 18.
Rijksarchief, Den Haag.
Rijksarchief in Noord-Holland, Haarlem.
Het Zeeuwsche Rijksarchief te Middelburg.
Rijks Hoogere Burgerschool, Gouda.
Rijks Universiteits-Bibliotheek, Leiden.
Rijks Ethnographisch Museum, Leiden.
C. M. van Rijn, Amsterdam, Roemer Visscherstraat 33.
A. Scheltema Beduin, Amsterdam, Singel 256.
Dr. D. F. Scheurleer, Den Haag, Laan van Meerdervoort 53.
Mr. J. van Schevichaven, Amsterdam, Valeriusstraat 51.
A. J. Schreuder, Arnhem, Klein Warnsborn.
J. L. Willem Seijffardt, Amsterdam.
E. Sillem, Amsterdam, Paulus Potterstraat 8.
Jhr. W. Six, Hilversum.
Jhr. J. W. Six, Den Haag, Prinsengracht 30*a*.

Mr. G. van Slooten Az., Rotterdam, Westersingel 7.
Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, Leiden.
Prof. Dr. J. S. Speyer, Leiden.
Stadsbibliotheek, Haarlem.
Prof. M. S. R. Steinmetz, Amsterdam, Amstel 65.
H. E. Stenfert Kroese, Noordwijk a/Zee.
W. P. van Stockum Jr., Den Haag, Juliana v. Stolberglaan 43.
J. E. Stork, Baarn, Prins Hendriklaan, Huize „Sewa".
W. Stork, Hengelo (O.).
Mej. E. Sara C. de Swart, Laren.
Jhr. Mr. Victor de Stuers, Den Haag.
G. L. Tegelberg, Amsterdam, De Ruijterkade 113.
C. A. den Tex, Amsterdam, Tesselschadestraat 18.
Vaderlandsch Fonds tot aanmoediging van 's Lands Zeedienst, Amsterdam.
Vereeniging tot bev. v. d. Bel. des Boekhandels, Amsterdam, Singel 146.
„ „Zeevaartschool", Directeur S. Visser, Vlissingen.
„ „Oost en West", Laan van Meerdervoort 195.
„ „Hou en Trouw", Beursgebouw, kamer 28, Amsterdam.
F. T. Valck Lucassen, Brummen, Huize Sonnevanck.
F. H. Baron Verschuer, Arnhem, Willemsplein 2.
Mr. G. Vissering, Amsterdam, Dir. Nederl. Bank, Keizersgracht 71.
Prof. Dr. W. Vogelsang, Utrecht, Admir. v. Gentstr. 35.
Mr. F. Vorstman, Bussum, Mecklenburglaan 14.
Dr. A. G. C. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
Chr. H. G. de Vries, Amsterdam, Singel 146.
B. H. de Waal, Den Haag, Bankastraat 135.
Van Wageningen, Den Haag, Laan van N. O. Indië 179.
F. G. Waller, Amsterdam, Vondelstraat 73.
W. K. L. van Walree, Amsterdam, Keizersgracht 511.
H. P. van Welderen, Baron Rengers, Den Haag, Nassauplein 26.
J. Wentholt, Den Haag, Juliana van Stolberglaan 40.
J. C. van Wessem, Heemstede, Berkenrodestraat 29.
Jhr. C. H. A. van der Wijck, Den Haag, Amaliastraat 16.
Th. J. A. van Zyll de Jong, Warnsveld, Huize Baank.

Leden in Nederlandsch-Indië.

Dr. N. Adriani, Posso (Midden-Celebes).
Th. L. Arnold, Kon. Paketvaart-Maatschappij, Weltevreden.
F. Bauduin, Kapt. ter Zee, Batavia of elders.
K. Magn. en Meteor. Observatorium, Batavia, Dr. W. van Bemmelen.
K. F. van den Berg, Javasche Bank, Batavia.
R. van Beuningen van Helsdingen, Singapore, Bukit Timah Road 25.

W. F. van Beuningen, Secretaris Bataafsche Petroleum-Mij., Weltevreden, Tanah-Abang 30.
M. H. Bruyn, Sinabang (N. W. Sumatra).
Mr. J. Barlage Bussemaker, Batavia.
B. M. van Driel, Off. v. Gezondheid 2e kl. a/b. Hr. Ms. van Doorn, Emmahaven bij Padang.
H. E. Driessen, Weltevreden (Java), 21 Gang Scott.
K. van Dijk, Kon. Paketvaart-Maatschappij, Weltevreden.
F. Eenhoorn, Adj. Administrateur, Departement van Marine, Batavia.
L. J. Ginjoolen, Batavia (Java).
F. H. A. Greve, Departement van Marine, Batavia of elders.
R. H. Haentjens, Luit. ter Zee 2e kl., Departement van Marine, Batavia.
Dr. G. A. J. Hazeu, Weltevreden, Salembah.
J. H. Hondius van Herwerden, Weltevreden, Dep. van Marine.
Mr. H. 's Jacob, Batavia.
R. A. Kern, Controleur, Residentie Batavia.
Dr. T. B. Kolthoff, Batavia of elders.
C. A. Lens, Luit. ter Zee 2e kl. a/b. Hr. Ms. Sumbawa, Makassar.
K. H. H. Leonhard, Kon. Paketvaart-Maatschappij, Weltevreden.
D. J. Baron van Lynden, Departement van Marine, Batavia.
Mr. J. C. Mulock Houwer, Bandoeng.
J. P. Remijnse, Batavia, Dep. van Marine.
C. J. L. Rooseboom, Bandoeng, ondern. Montaja,
J. C. F. van Sandick, Palembang.
S. A. Schaafsma, Salatiga.
Secretaris Algem. Nederl. Verbond, afdeeling Batavia, Batavia, Gang Chaulan 25.
A. A. Visser, Kapt. Luit. ter Zee, Departement van Marine, Batavia.
C. W. de Visser, Kapt. ter Zee, Departement van Marine, Batavia.
L. P. W. van der Wal, a/b. Hr. Ms. Kortenaer, Curaçao.
J. C. M. Warnsinck, Batavia, Dep. v. Marine.
M. Wijt, Batavia, Dep. van Marine.
J. H. Zeeman, Luit. ter Zee 1e kl. Departement van Marine, Batavia.

Leden in het Buitenland.

Europa.

België:

Bibliothèque Royale de Belgique, Bruxelles.
Prof. Ch. de Lannoy, Bruxelles, rue Louis Hap 83.
Prof. F. van Ortroy, Gent.
Universiteits-Bibliotheek, Gent.

Denemarken:

Kongeligte Bibliothek, Kopenhagen.

Duitschland:

Commerz-Bibliothek, Hamburg.
K. B. Hof- und Staatsbibliothek, München.
Königl. Bibliothek, Berlin W.
Königliche Universitäts Bibliothek, Göttingen.
Kaiserliche Universitäts- und Landesbibliothek, Strassburg.
Dr. O. Nachod, Grunewald-Berlin, Hagenstrasse 57.
J. A. A. C. Ridder van Rappard, Weissenhausser Brok bei Lutjeburg (Holstein).

Frankrijk:

Bibliothèque Nationale, Paris.

Groot-Brittannië en Ierland:

J. J. T. Blijdenstein, London, E. C., Threadneedlestreet 56.
Bodleian Library, Oxford.
British Museum, London W. C.
Francis Edwards, London W., 83 Highstreet Marylebone (2 subscriptions).
John Kitching F. R. G. S.. London, S. W., Oaklands Kingston Hill, Queens Road.
The Library of the India Office, Westminster, London.
Library of Trinity College, Dublin.
Royal Colonial Institute, London, W. C., Northumberland Avenue.
Royal Geographical Society, London W., I. Savile Row, Burlington Gardens.
University Library, Cambridge.

Italië:

Nederl. Historisch Instituut, Rome.

Oostenrijk-Hongarije:

K. K. Geographische Gesellschaft, Wien, 33 Wollzeile.
K. K. Hofbibliothek, Wien.
K. K. Universitäts-Bibliothek, Prag.
K. K. Universitäts-Bibliothek, Wien.
Stadtbibliothek, Budapest.

Rusland:

Bibliothèque Impériale Publique, St. Pétersbourg.
F. Baron Otori, Wladiwostok, (Légation du Japon au Ministère des affaires étrangères).

Mej. Dr. A. C. Croiset van der Kop, B. O. 10 linie No. 15 kb. 11, St. Petersbourg.
A. Lappo Danilevski, 1 Quai Nicolas, W. O. St. Petersbourg.

Scandinavië:

Königliche Bibliothek, Stockholm.
Universitäts-Bibliothek, Kristiania.

Noord-Amerika.

American Geographical Society, New-York, City Broadway at 156th Street.
Dr. E. E. Blaauw, Buffalo, 327 Franklinstreet.
Hackley Public Library, Muskegon (Michigan).
Harvard College Library, Cambridge, (Mass.).
Hispanic Society of America, New-York, 156th Street West of Broadway.
Library of Congress, Washington, D. C.
Mercantile Library, St. Louis (Miss.).
Newberry Library, Chicago, Illinois.
New-York Public Library, New-York.
New-York State Library, Albany, N.-Y.
George Parker Winship, Librarian of the John Carter Brown Library, Providence.
Yale University Library, New-Haven, Conn.

Zuid-Amerika.

Archivo Nacional, Rio de Janeiro.

Australië.

Mr. J. H. Cohen Stuart, Managing agent for Australia, Royal Dutch Packet Co., Sydney.
The Public Library of South Australia, Adelaïde, South Australia.

Azië.

The Hon. Mr. Justice Asutosh Mukhopadhyay, 77 Russian Road North, Bhowanipem, Calcutta.
J. N. Bouman, Gezagvoerder Java-China-Japan lijn, Hongkong.
A. J. P. Hotz, Beyrouth, Consul-Général des Pays-Bas.
L'Ecole française d'Extrême Orient, Hanoi (Indo-Chine française).
Raden Haröen al Rasjid, Secretaris-Tolk v/h. Consulaat der Nederlanden, Djeddah (Arabië).

REGELEN

VOOR DE UITGAVEN DER

LINSCHOTEN-VEREENIGING.

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdtekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.

2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *Biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis;* en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst, daar waar de tekst opheldering vereischt; en een *Register* (of *Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.

3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.

4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.

5. De tekst zelve moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgave, c. q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift dat voor de uitgave dient. De origineele

paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgaven der Linschoten-Vereeniging tusschen groote haken [ ] doorloopend mede-opgenomen.

6. Als algemeene regel geldt dat de tekst *onverkort* wordt gedrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij wegliet.

7. Indien er voor de kennis van eene bepaalde Zee- of Landreis, behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.

8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.

VOYAGIE, OFTE

SCHIP-VAERT,

VAN IAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN,

van by Noorden om langes Noorvvegen de Noortcaep, Laplant, Vinlant, Ruslandt, de VVitte Zee, de Custen van Candenoes, Svvetenoes, Pitzora, &c. door de Strate ofte Engte van Nassau tot voorby de Revier Oby.

VVaer inne seer distinctelicken Verbaels-ghewijse beschreven ende aenghewesen wordt, alle t'ghene dat hem op de selve Reyse van dach tot dach bejeghent en voorghecomen is.

Met de afbeeldtsels van alle de Custen, Hoecken, Landen, Opdoeningen, Streckinghen, Coursen, Mijlen, ende d'ander merckelicke dingen meer: Gelijc als hy't alles selfs sichtelicken en waerachtelicken nae't leven uytgevvorpen ende gheannoteert heeft, &c. Anno 1594. eñ 1595.

Ghedruct tot Franeker,
By GERARD KETEL.

Ioannes à Doetechum. Baptista à Doetec. fecerunt

REIZEN

VAN

JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN

NAAR HET NOORDEN

(1594—1595)

UITGEGEVEN DOOR

S. P. L'HONORÉ NABER

MET 16 KAARTEN EN PLATEN

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1914

INHOUD.

VOORBERICHT.

Evenals de Regeering, in de laatste dagen van de afgeloopen Julimaand, gevaar wist af te wenden door het nemen van strategische voorzorgen, heeft ook de Secretaris der Linschoten-Vereeniging, op het gepaste oogenblik, de vereischte maatregelen weten te treffen waardoor verhoed werd dat het programma, in dit oorlogsjaar, onuitgevoerd zou blijven. Voorziende (reeds in de maand Mei) dat verschillende gedane toezeggingen, als gevolg van een gespannen toestand die ten slotte in oorlogstoestand overging, niet gestand zouden kunnen worden gedaan en wetende dat ik een handschrift voor het thans verschijnend werk min of meer gereed had liggen, verzocht de Heer Wouter Nijhoff mij dat ik hem de copie zoude toevertrouwen om haar, in afwachting van het al of niet inkomen der toegezegde bijdragen, al vast ter perse te mogen leggen en (in het gunstigste geval) aan den „stok" te mogen toevoegen of zoo alles mocht tegenloopen (onverhoopt) uit te geven. Ik meende dat het belang der Vereeniging mij gebood aan dien wensch van haren Secretaris te voldoen.

Het uitblijven van bijdragen die, eerder dan deze, voor uitgave in aanmerking hadden moeten komen is dus oorzaak geworden van het, onder patronaat der Linschoten-Vereeniging, gereed komen van mijnen arbeid. Men verwijte mij geen aanmatiging wegens het feit dat thans, driemaal aaneen, een door mij ter hand genomen werk aan de Vereeniging is aangeboden om door haar te worden uitgegeven. De heerschende politieke toestand rechtvaardige mijn bedrijf.

Gaarne betuig ik, bij het verschijnen van dit werk, mijnen dank aan Mr. S. Muller Fz. die de goedheid heeft gehad mijne copie door te lezen alvorens zij ter perse ging.

S. P. L'Honoré Naber.

INLEIDING.

Jan Huyghen en de Voyagie ofte Schip-vaert by Noorden om.

Men kan leven en werken van Jan Huyghen van Linschoten leeren kennen uit een arbeid van P. A. Tiele[1]) welke is aangevuld door een opstel van P. J. B. C. Robidé van der Aa[2]). Beide studies dateeren van 1885; geschriften van jongeren datum, waarin de auteur in verband met zijn werken wordt beschouwd, zijn er niet[3]). Het is hier de plaats *niet* om naar een nieuw volledig overzicht te streven. Jan Huyghen's hoofdwerk is nu eenmaal zijn Itinerario; wil men hem in verband met zijn geschriften doen kennen, dan ligt het aanknoopingspunt dààr, *niet* bij de uitgave van journalen gehouden op een tweetal reizen naar de noordelijke zeeën; reizen welke zeker haar eigenaardige beteekenis hebben, maar in de gevolgen niet kunnen worden vergeleken met het verblijf in Indië en het daaruit voortgevloeid beroemde boek.

Terwijl echter Robidé van der Aa nog schrijven moest: „*Wij weten volstrekt niet, in welke betrekking of beroep Linschotens vader Huig Joosten eerst te Haarlem en daarna te Enkhuizen woonde*[4]), kan thans de biograaf zijn voordeel doen met een groot aantal tot dusver onbekende bijzonderheden omtrent Jan Huyghen's naaste betrekkingen, welke Mr. J. de Vries van Doesburgh, Officier van Justitie te Leeuwarden, met bijzondere welwillendheid, voor de Linschoten-Vereeniging heeft beschikbaar gesteld. Zij

---

1) Zie P. A. Tiele: „The voyage of John Huyghen van Linschoten", London 1885, Introduction (uitgave der Hakluyt Society). Vertaald, komt deze verhandeling voor in „Itinerario" enz., 's Gravenhage 1910, ed. Prof. H. Kern (uitgave der Linschoten-vereeniging). Naar deze vertaling is door mij telkens verwezen.

2) Robidé van der Aa in „Ned. Spectator" 1885, Nos. 43 en 44. Dit opstel is eveneens overgenomen in „Itinerario" uitgave als voren, waarnaar door mij verwezen wordt.

3) Opmerkelijk is dat Busken Huet, in zijn „Land van Rembrand", niet een enkele paragraaf aan Jan Huyghen gewijd heeft.

4) Aldaar p. XXXI.

zijn hierna afgedrukt als Bijlage XX. Mr. de Vries van Doesburgh, in wiens bezit zich het Enkhuizensch familiearchief Semeyns de Vries bevindt, waaruit die bijzonderheden zijn geput, getroostte zich de moeite zijne folianten te doorzoeken; hem zij deswege de hartelijke dank der Vereeniging gebracht. Veel wat duister scheen is thans opgehelderd, maar, waar het voor den dag gekomene uitsluitend Jan Huyghen en zijn verwanten betreft, dus juist datgene waaromtrent men in volstrekte onkunde verkeerde, mag het hier wèl de plaats geacht worden om van die gegevens een dankbaar gebruik te maken, al kan er aan een uitvoerige kritiek van den auteur in verband met zijn geschriften niet worden gedacht.

Jan Huyghen moet omstreeks 1563 te Haarlem geboren zijn, immers het portret dat het Intinerario siert draagt, in het randschrift, de woorden: „*Ioannes Hugonis a Linschoten Haerlemensis Aeta 32 Anno 1595*". Er is in zijn geboortestad niets meer te vinden dat zelfs maar op een verblijf van de ouders daar ter plaatse wijst [1]). Die ouders waren Huig Joosten en Maartgen Hendriks [Tin] van Schoonhoven [2]). Het is onbekend wanneer het gezin de Spaarnestad mag hebben verlaten. Het komt mij waarschijnlijk voor dat zulks nog vóór het beleg door de Spanjaarden moet hebben plaats gehad, want, zoo de tienjarige Jan Huyghen dat historisch bedrijf had meêgeleefd, zou er, in één zijner vele geschriften, wel een enkele uiting te vinden zijn die daar heen wijst. Eer is het tegendeel het geval. Hoe moet men wel denken wanneer de schrijver van het Itinerario zich, op lateren leeftijd, naïef verbaasd betoont over postduiven die in Klein-Azië en Syrië gebruikt werden [3]), terwijl toch ieder Haarlemmer van 1573 voorzeker zal geweten hebben dat de Magistraat, door middel van duiven, gemeenschap met den Prins van Oranje onderhield? Het was zoo weinig een geheim, dat zelfs de vijand met het feit bekend was en op de gevleugelde boden deed vuren!

---

1) Zie hierachter Bijlage XX, p. 282.

2) Aldus Tiele, p. XVII. Merkwaardig dat de zoo nauwgezette Tiele niet duidelijk opgeeft hoe hij die namen heeft leeren kennen. Hij verwijst echter naar een Handschrift in het Alg. Rijks-Archief. Dr. J. de Hullu, archivaris, wist dat (niet nader omschreven) handschrift te voorschijn te brengen. Het is een *afschrift* van een brief van Jan Huyghen (Goa, 1584), voorkomende in de „Aanteekeningen" van Buchelius, geïnventariseerd onder Aanwinsten No. 212 B. Het opschrift vermeldt de namen: Huych Joosten en Maertgen Henrics, de vader van Haerlem, de moeder van Schoonhoven, nu wonende tot Enchuisen.

3) Itinerario, Cap 6.

Hoe men daarover overigens moge denken, de gegevens omtrent het gezin beginnen eerst te vloeien met het jaar 1578.

Den 11den Juli van dat jaar compareert, voor den Pensionaris en Burgemeester Gerbrandt Reynersz Cloeten te Enkhuizen, de persoon van Huygo Joostensz Notarys publycq, oudt 46 jaren. Deze, Jan Huyghen's vader, moet dus omstreeks 1532 geboren zijn. Hij compareert den 14den Februari 1579 opnieuw, thans om geld op bodemerij te geven op het schip genaamd „het lam Godts". Op dezen datum staat hij vermeld als Huygo Joostensz „Waerdt in de Vergulden Valck". Daaruit valt op te maken dat hij het notariaat met het bedrijf van herbergier vereenigde. Bij herhaling treft men hem, na dezen, in de protocollen aan. Meestal compareert hij om geld op bodemerij te geven; in 1579 zesmaal, in 1580 éénmaal, in 1581 twaalfmaal, in 1583 driemaal. Bovendien treedt hij enkele malen als getuige op terwijl hij, op 1 April 1580, voorkomt als „ontfanger van den wynexcysen binnen der Jurisdictie der stede Enchuysen". Het notariaat werd gedurende die jaren evenmin opgegeven als de herbergierszaak; nog den 7den Augustus 1583 komt hij in de protocollen voor als „Notaris Publycq" maar thans in „'t Wapen van Haerlem". Het gezin was dus verhuisd, want de Vergulde Valk was als herberg blijven bestaan. Die verhuizing moet omstreeks Augustus 1581 hebben plaats gehad. Den 10den Juli 1581 toch, was Huig Joostensz weer verschenen om geld te geven op bodemerij; hij woonde toen nog in de Vergulde Valk. Op 9 en 26 Augustus gaf hij, vanuit het Wapen van Haarlem, eenig geld op het schip „de mancke meydt". Dat ook het Wapen van Haarlem een herberg was, blijkt uit het protocol van 19 September d.a.v., alwaar Huygo Joostensz als „Waert" van die inrichting voorkomt.

Voor het laatst maken de protocollen melding van hem op 17 Sept. 1583; nog steeds is hij woonachtig in het Wapen van Haarlem en als gewoonlijk geldt het een bodemerijzaak. Zeer spoedig daarop moet hij, in den leeftijd van nagenoeg 51 jaren overleden zijn, immers den 22sten December d.a.v. zien wij dat zijn *Weduwe* geld geeft op bodemerij. De zoon in Indië ontving eerst den 20sten October[1]) 1585 bericht van het overlijden zijns vaders; de tijding had twee jaren noodig gehad om hem te bereiken.

Belangrijk is hetgeen de protocollen der naastvolgende jaren leeren om-

1) Itinerario, ed. Kern, II p. 94.

trent Jan Huyghen's moeder. Een akte van 19 April 1597 doet haar leeftijd kennen; zij was toen 64 jaar, dus moet zij omstreeks 1533 geboren zijn. Uit de akten van 28 April 1585, 28 Juni 1596, 19 April 1597 en 10 Mei 1604 blijkt nauwkeurig haar naam: Marretje Tin Hendriksdochter. Terwijl tot dusverre gegist werd dat zij in een vorigen echt met zekeren Tin (Cornelis Tin of Thin?) zou zijn verbonden geweest [1]), blijkt thans dat zij dien naam als familienaam voerde. Opmerkelijk is dat die naam door een van Jan Huyghen's eigen broeders gevoerd werd, namelijk door Willem (Tin) die, in 1587, met een schip dat op reis was van Setubal naar Hamburg, is omgekomen [2]). Deze broeder, in wien men een halfbroeder meende te moeten zien, komt in het protocol van 21 April 1585 voor onder den naam „Willem Tin Huygisz poorter der selfder stede"; hij onderteekent Willem Tin.

De weduwe van Huig Joostensz heeft een hoogen leeftijd bereikt. De protocollen vermelden haar nog op 10 Mei 1604. Zij is dus meer dan 71 jaar oud geworden.

Omtrent de broeders en zusters van Jan Huyghen wordt, door het familiearchief Semeyns de Vries, geen verder licht ontstoken. Naar hijzelf verhaald heeft waren er, toen hij naar het Schiereiland vertrok, reeds twee broeders aldaar gevestigd [3]). De een overleed te Salamanca [4]), de andere (Willem Tin) die ook Indië bezocht heeft, kwam op zee om [5]). Daarenboven moet hij nog een broer en een zuster gehad hebben; immers den 13den September 1592 uit een dertienjarige afwezigheid teruggekeerd, trof hij moeder, broeder en zuster in welstand aan [6]).

Jan Huyghen, die zijn tijd niet wenschte te verslijten door „*op syn moeders kuecken te blijven, gelyck een babock* [7])", was den 6den December 1579,

---

1) Tiele p. XVIII, Robidé van der Aa p. XXXI.

2) Itinerario, ed. Kern, II p. 128.

3) Id. I p. 2.

4) Als voren, I p. 4.

5) Als voren, II p. 128. Mr. S. Muller Fz. had de welwillendheid mij te berichten dat Floris Thin (de bekende) ook den naam droeg van zijne moeder, met voorbijgang van dien zijns vaders (Van Ewijck). Zoo kan ook Willem, die denkelijk een neef van Floris Thin was, gedaan hebben. Verg. Itinerario ed. Kern, I, p. XXXII, noot 1.

6) Itinerario, ed. Kern, II, p. 212.

7) Zie den hiervoren bedoelden brief in de Aanteekeningen van Buchelius, die, men bedenke het wèl, een afschrift is. Babock zal wel afkomstig zijn van Port. „baboso, baboço":

nauwlijks 16 jaar oud, uit Texel gezeild. Het kan dus geen verwondering baren dat zijn naam in de protocollen der eerstvolgende jaren niet wordt aangetroffen. Hoe hij zijn tijd besteedde eerst in Portugal, daarna in Indië, later op de Azoren, hij heeft het in zijn Itinerario breedvoerig verhaald. Met voorbijgang van dat geheele, belangrijkste tijdvak zijns levens, zij hier slechts vermeld dat hij den 3den September 1592 te Enkhuizen teruggekeerd is; hij had de thuisreis van Setubal gemaakt in het schip Driekoningen [1]. Weinige dagen later reeds compareert hij als getuige, (12 Sept.), den 16den d. a. v. verschijnt hij opnieuw. Uit de akte van dien datum blijkt zijn leeftijd: 29 jaar. Het is een volmaakte bevestiging van het randschrift om zijn portret.

In de protocollen komt zijn naam vooreerst niet meer voor; dit wordt grootendeels verklaard door zijne uitlandigheid op de beide IJszeereizen van 1594 en 1595. Teruggekeerd van den eersten tocht (16 Sept. 1594) moeten al spoedig huwelijksplannen bij hem zijn gerezen. Hij stelde de uitvoering dier plannen lang uit, maar van uitstel kwam toch geen afstel. Het trouwboek namelijk vermeldde den 2den April 1595 zijn huwelijk met Reynou Meynertsdr. Semeyns [2], en het doopboek registreerde den doop van beider dochtertje reeds op den 24sten Augustus van dat jaar. Middelerwijl was hijzelf, den 2den Juli, alweer scheep gegaan. Den 26sten Augustus in het vaderland teruggekeerd, heeft hij het niet meer verlaten.

Het dochtertje, dat naar zijn eigen moeder Maritien werd gedoopt, is denkelijk jong overleden, want in het testament van de moeder (30 Aug. 1613) wordt het niet genoemd.

Teruggekeerd van zijn tweede reis naar de IJszee heeft Jan Huyghen zich, naar begrijpelijk is, voornamelijk bezig gehouden met de voltooiing van zijn Itinerario, welk werk hij tijdelijk aan zijn vriend Paludanus had toevertrouwd [3]. Spoedig (aanvang 1596) zag het geheele werk het licht doch het belangrijkst gedeelte (het Reysgeschrift) kan al eerder voltooid

---

iemand die niet voor vol meetelt. In vroeger tijd heb ik het woord nog wel op schepen hooren gebruiken om er pasbeginnende matrozen mede aan te duiden, maar dan in den vorm „bamboes, -zen", Verg. ook Wdbk der Ned. Taal.

1) Zie hierna, Bijl. XX, p. 287.

2) Haar naam komt nu eerst aan het licht, maar zij is toch al éénmaal genoemd in een gedrukt werkje: „verhael van de Semeynen" enz. Franeker 1605. Zie hierna Bijl. XX p. 295.

3) Zie Itinerario, ed. Kern I, p. XXXVII.

zijn geweest. Omstreeks dezen tijd beginnen de protocollen ook weer melding van hem te maken, zoo den 23sten April 1596 en den 28sten Januari 1598. Een akte van den 17den Maart 1598 vermeldt hem in zijn ambt van Thesorier van Enkhuizen waartoe hij, volgens Buyskes' genealogie, het jaar te voren was benoemd. Omstreeks dezen tijd heeft hij zich bezig gehouden met de vertaling van de „Historia natural y moral de las Indias" van Joseph de Acosta welke (1598) te Enkhuizen verscheen bij J. Lz. Meyn, doch gedrukt is bij Gilles Rooman te Haarlem. Tot op 1602 komt hij in de stukken nog enkele malen voor; de aangelegenheden waarop zijn verschijnen telkenmale betrekking heeft behoeven geen rechtstreeks belang in te boezemen [1]). Dat gaat zoo door gedurende de jaren '03, '04, '07 en '08. Nog in die laatste akte wordt hij „Tresoryer" genoemd; voogd van het ziekenhuis was hij sedert 1606 [2]). In die rustige jaren publiceerde hij de uitgave zijner journalen van de vaart naar Straat Waygatsch (1601) en vertaalde hij, uit het Spaansch, een brief van den Koning van Spanje aan den Hertog van Lerma, aangaande de verdrijving der Morisco's (Enkh. J. Lz. Meyn, 1609). In 1606 is hij nog lid geweest van een comité om onderzoek te doen naar de mogelijkheid van het oprichten eener West-Indische Compagnie [3]); het twaalfjarig Bestand nam de kansen daarop weg. Ook het Itinerario, waarin men zijn papieren zielskind moet zien, bleef zijn aandacht houden. In 1610 verzocht hij hernieuwing van het voor de uitgave verleend octrooi. Een pensioen waarop hij, ter wille van hetgeen hij voor de opkomst van den handel op Indië had verricht, meende te mogen aandringen, werd hem geweigerd. Zoo Robidé van der Aa had geweten dat Jan Huyghen, ter gelegenheid van het verschijnen der eerste uitgave, eene vereering van 300 Ponden Vlaamsch heeft genoten [4]), zou hij in zijn oordeel over die weigering minder hard zijn geweest.

1) 29 Dec. '98, 8 Juli 1600, 29 Jan. '01, 24 Mei '02, 28 Juni '02. Deze laatste akte is belangrijk voor onze kennis van de ontwikkeling der vaart op Guinee. De daarin bedoelde broeder van Pieter Erycksz kan moeilijk een ander zijn dan de bekende Barent Eriksz van Enkhuizen (of van Medemblik) die, in 1590 uitgevaren naar Brazilië, op het eiland Principe (Bocht van Guinee) verviel en op S. Thomé gevangen raakte. In 1592 vrij geworden, kwam hij in 1593 terug. Profiteerende van zijn verkregen kennis, werd hij de eerste Nederlandsche Guineesvaarder (Verg. P. de Marees „Guinee" uitg. Linsch.-Ver., 1912, p. LV). In '93 of '94 opende hij den handel aldaar. Het bericht omtrent dien eersten tocht, dat Gerard Brandt aan de papieren van Blaeuhulk ontleende, wordt hier van ter zijde bewezen.

2) Buyskes' Genealogie. Zie Bijl XX.

3) Itinerario, ed. Kern, p. XXVII, Van Rees, „Koloniale Politiek" p. 78.

4) Bijlage XX, p. 288.

Het laatste teeken van leven dat Jan Huyghen gegeven heeft en voor den nakomeling is bewaard gebleven, is zijne aanteekening van het jaar 1610 in het eerste Album Amicorum van Ernst Blinck van Harderwijk. Zijn devies „Soufrir pour parvenir" is daar vervangen door een ander, het luidt: „Endurer pour durer" 1).

Omtrent den datum van zijn overlijden bestaat geen twijfel. Volgens Brandt's „Historie van Enkhuizen" is hij den 8sten Februari 1611 gestorven. Nog enkele dagen daarvoor (2 Febr.) was hij naar Amsterdam ontboden om zijne meening te zeggen over de uitrusting van de schepen de „Vos" en de „Kraan" die naar het Noorden werden uitgerust. Hij heeft aan die oproeping geen gevolg meer gegeven 2), hetgeen te betreuren valt. Het ware wel iets bijzonders geweest hem tegen zijn antagonist Petrus Plancius in het krijt te zien treden.

De weduwe is, zooals van eene dochter uit het vermogend geslacht Semeyns verwacht mocht worden, in goeden doen achtergebleven. In haar testament (zie hierna p. 293 vlg.) beschikt zij over land, zand, huis, hof, goud, zilver, gemunt en ongemunt, juweelen en huisraad; dit alles geeft te denken dat het echtpaar zich ruim heeft kunnen bewegen.

Omtrent het geloof, door Jan Huyghen en zijne ouders aanvankelijk beleden, is niets met zekerheid vast te stellen. Men zij voorzichtig met het er maar voor te houden dat de herbergier, die zich omstreeks 1578 (of nog eerder) te Enkhuizen kwam nederzetten, tot de gereformeerde religie behoorde. Men bedenke dat, nog in 1587, niet minder dan negen tiende der bevolking van Holland het Roomsch-Katholieke kerkgeloof beleed 3), men bedenke daarbij dat Jan Huyghen eene opvoeding moet genoten hebben die, althans voor het uiterlijk, wel zóó oudgeloovig was dat hij zich onbevreesd naar Portugal en naar Indië heeft kunnen wagen. Hij *moet* voldoende in het Roomsch-Katholicisme zijn onderwezen geweest om, voor den vorm althans, zijn godsdienstplichten waar te nemen; men kan zich verzekerd houden dat de schrijver van den Aartsbisschop van Goa geen verdenking van ketterij op zich liet rusten. Maar diep ging het Roomsch-Katholiek

---

1) Bijlage XX, p. 295.

2) Mr. S. Muller Fz. „de Reis van Jan Cornelis May" (uitgave der Linschoten-Vereeniging, 1909) p. XL.

3) Fruin, „Tien Jaren", alwaar verwezen wordt naar Bor, II p. 976.

gevoel hem niet, daarvoor is zijne bekeering (zoo er al eene heeft plaats gehad) te snel in haar werk gegaan. Neemt men in aanmerking dat hij den 3den September 1592 in het vaderland terugkeerde en ontmoet men dan in zijn reisjournaal (bijv. reeds op 9 Augustus 1594) volstrekt onnoodige, maar ongetwijfeld spontaan opwellende, streng Calvinistische ontboezemingen, dan is dat waarschijnlijk voldoende om hem van huis uit als een „gematigd-onverschillige" ten aanzien van het oude geloof te mogen beschouwen. Er zijn wel meer plaatsen in deze beide journalen die voor modellen van Calvinistischen „cant" zouden kunnen doorgaan. Ook in het Itinerario (1596) klinkt die toon nog door, vooral aan het slot, waar de auteur bemerkt dat God de „ketters en Lutrianen" scheen voor te staan, of de Spanjaarden „enckelijck wil plagen en haar gantschelijck verblint heeft, soodat sy 't noch niet eens en verstaen en blyven al even opiniaet".

Het werk dat thans weder wordt afgedrukt was niet uitsluitend als historisch document bedoeld, het was een gelegenheidsuitgave bovendien; voor- en narede dragen eenigszins het karakter van wetenschappelijke verhandelingen, maar werden toch opgesteld met eene heftigheid die de uitgave tot een strijdschrift stempelt. Men kan ook niet anders verwachten. Jan Huyghen moet toch bijzondere redenen hebben gehad om — nog in 1601 — reisjournalen van 1594 en '95 ter perse te doen leggen, waarin weinig nieuws werd gevoegd bij hetgeen reeds, in de Latijnsche uitgave van zijn Itinerario (1599), wereldkundig gemaakt was en ook sedert lang, in de Nederlandsche taal, publiek eigendom was geworden door mededeelingen vervat, hetzij in het naschrift van Olaus Magnus' „Historie vande Noordersche Landen" (1598), dan wel in het Caert-Thresoor (1598) of ook en vooral door Gerrit de Veer's „Drie Seylagien" (1598, '99). De reden moet gezocht worden in hetgeen van 1597 tot 1602 het vraagstuk van den dag uitmaakte: de regeling van de Oost-Indische vaart [1]), een vraagstuk waarin Jan Huyghen sedert lang partij had gekozen en voortging kleur te bekennen. Zijn geschrift bevatte nieuwe aansporingen tot het zoeken van de noordoostelijke doorvaart naar China en Cathay; het was eene uiting van een richting die, eenmaal oppositie geworden, zich inzonderheid verzette tegen een gevreesd al te uitsluitend monopolie aan één enkele compagnie te verleenen. Nog vóór het jaar ten einde was, kwam het zoeken

1) De Jonge, „Opkomst", I p. 256.

van den bewusten doortocht weder bij de Staten-Generaal ter sprake [1]). Nog den 8sten November 1602 richtten zich eenige kooplieden tot hen met een verzoek om hulp op een tocht „om te soecken den pas om noorden nade eylanden en vaste landen van Asia ende America" [2]). Het doel dezer poging, door de vijanden der O. I. C. gewaagd, schijnt geweest te zijn, te beletten, dat de compagnie octrooi kreeg ook voor de *on*ontdekte wegen naar Oost-Indië [3]). Zoo vindt ook de geestdrift verklaring waarmede Jan Huyghen verzekerde dat men hem weder „ghewillich ende bereydt" zou vinden, indien men hem opnieuw wilde gebruiken [4]), namelijk bij het zoeken van een noordelijken of noordoostelijken doortocht. Zoo wordt duidelijk hoe hij aan tijdsomstandigheden het recht ontleende om zich nog eenmaal op den voorgrond te stellen.

Maar niet alleen trad hij op als kampioen voor de vaart rondom Azië, welker mogelijke voordeelen boven de gebruikelijke route hem tastbaar schenen, er viel nog een geschil te beslechten tusschen de voorstanders van den weg door Straat Nassau (thans de Jugor-Straat geheeten) en degenen die de leerstelling waren toegedaan dat de vaart beNoorden Nova Zembla om, of (juister nog) zoo dicht mogelijk bij de Noordpool langs, „*seker*, *gantsch gewis*, *en sonder twijffel goet was*" [5]). Behoorde hijzelf tot de Noord-Hollanders en Zeeuwen die den steven opnieuw naar de Straat meenden te moeten wenden, de tegenpartij werd door Petrus Plancius met zijne „Amsterdammers" vertegenwoordigd. Was aan diens invloed toe te schrijven geweest dat Willem Barents (in 1594) zich van de vloot had mogen afscheiden om de kusten van Nova Zembla te gaan onderzoeken, in 1595 had zijn inzicht moeten wijken voor dat der meerderheid, hij had moeten lijden dat Barents, als achter Cornelis Cornelisz Nay (en Jan Huyghen) aan, „*de ontdeckinghe wilden volghen*" [6]). Wel vond hij gelegenheid, in 1596, om door Barents revanche te doen beproeven, „*maer hoe dat* „*dit in 't ondersoecken bevonden is*, *is een yeder althans ghenoech bekent*, „*door die soo ongheluckighe ende laetste Tragedische Reyse van Willem* „*Barentssoon*, *door des voorsz. Plancij persuasie aenghevangen*, *ghelijck als*

1) Res. S. G. 21 Dec. 1601, zie Muller, „Noordsche Compagnie" p. 8.

2) en 3) Muller, als voren.

4) Verg. hierna p. 208.

5) Verg. hierna p, 29.

6) Hierna p. 138.

int Tractaet[1]) *daer van ghedruct, ghesien mach worden*", aldus Jan Huyghen schamper. Zoo bleef het geschil, oogenschijnlijk althans, eenigszins ten gunste van Jan Huyghen beslecht, die zich, zoomin als Plancius, de vraag zal hebben voorgelegd of het wellicht verstandiger ware om de handen ineen te slaan voor iets beters, op den grond dat zij beiden ongelijk hadden. Dat Plancius zich gaandeweg aansloot bij de bevorderaars der O. I. C., zal hem in de oogen van Jan Huyghen ook geen goed gedaan hebben en zoo gedoogde deze dat eene reeds vroeger door Cornelis Taemssoon, in den trant van Camões, gedichte Ode [2]) opnieuw aan zijn werk kwam vooraf te gaan, al werd daarin de stad Amsterdam, eenigszins van ter zijde, met een „oude teeve" vergeleken en Plancius een „waencosmografist" gescholden.

Afgezien van dergelijke rauwheden, die wellicht door de etikette der tijden werden gebillijkt, zal toch moeten worden toegegeven dat Jan Huyghen, ook met dit boek, goed werk heeft geleverd. De toelichtende Voor- en Narede zetten zijn standpunt duidelijk uiteen; de journalen zelf zijn *niet* bondig, maar vrij van alle opsmukking en toch *zoo* goed van stijl dat men, onder het lezen, wel eens uit het oog verliest dat men slechts van dag tot dag gemaakte aanteekeningen voor zich heeft, waaraan men geen eischen *mag* stellen als aan een onderhoudend reisverhaal. Hoe gunstig echter onderscheidt zich Jan Huyghen, door betrekkelijke soberheid [3]), van de wijdloopigheid waaraan bij voorbeeld onze groote tijdgenoot Fridtjof Nansen zich in zijn „In Nacht en IJs" te buiten gaat! Over het algemeen weet Jan Huyghen zich hier van een goed en zuiver Nederlandsch te bedienen; het aantal hortende, stootende of slecht afloopende zinsneden is zeker kleiner dan in het Itinerario. Trouwens, de stof die hij te behandelen had viel gemakkelijker te hanteeren, en over het algemeen toont hij zich sterker dàär waar hij slechts heeft te verhalen wat hij bijwoonde, dan waar hij iets uiteenzetten of verklaren moet.

---

1) De „Drie Seylagien" van Gerrit de Veer.

2) Hierna p. 11, de Ode was reeds verschenen vóór het Reysgeschrift.

3) Men vergete niet dat Jan Huyghen dikwijls wijdloopig was, omdat hij niet anders kon zijn. Elementen van het weer, de windkracht, het zoutgehalte van het zeewater, de deining, de temperatuur, die wij door een enkel cijfergetal weergeven (barometerstand, thermometeraanwijzing, windkracht naar Beaufortschaal enz.) moesten door hem omschreven worden. Jammer is dat hij, de gestuurde koersen trouw opgevende, verzuimt de behouden „verheden' te vermelden, zoodat men de bestekken zelden nacijferen kan.

Het werk is versierd met platen en landverkenningen gegraveerd door J. en B. van Doetecum; het wordt geopend door een fraaie titelprent, welke in stijl en opvatting zoozeer doet denken aan die van Waghenaer's „Spieghel der Zee-vaert" dat men zich gaarne voorstelt hoe de Enkhuizer geograaf zich, met zijn veelbereisden vriend, in het ontwerp heeft verdiept. Van groot belang zijn Jan Huyghen's voorstellingen van Lappen en Samojeden die tot de oudst bekende behooren. Daarom ook is de plaat die het eiland Kildin voorstelt van groot gewicht, al toont onze auteur hier dat hij, ofschoon vaardig teekenaar, op gespannen voet stond met de leer der perspectief [1]). Voor de geografische wetenschap zijn de platen 13 en 15 van beteekenis. Eerstgenoemde, die de eigenlijke ontdekkingen belichaamt, is aan den koopman Dirk van Os, laatstbedoelde die een der reistrekken in haar geheel weergeeft en op „den Spieghel der Zee-vaert" van Lucas Jansz Waghenaer schijnt te berusten, aan Baltasar de Moucheron opgedragen. De eerste uitgave van het boek (1601) was volgens Tiele, reeds voor veertig jaren, zeldzaam geworden zelfs in Nederland [2]); ook de eenige herdruk dien het werk beleefd heeft is schaarsch. Deze verscheen in 1624 bij Jan Evertsz Cloppenburgh te Amsterdam en is nog gevolgd door een verkorte uitgave van Gillis Joosten Saeghman (Amsterdam, 1663). Daarenboven is de inhoud in verschillende buitenlandsche verzamelingen (b.v. de Bry) op de gebruikelijke wijze verwerkt. Dit is genoeg, om te mogen zeggen dat het werk succes naar verdienste gehad heeft. Ook de auteur heeft loon naar werken ontvangen in zooverre hem, bij Resolutie van den 1sten September 1601, eene vereering van 250 ponden van veertig grooten, voor zijn arbeid werd toegelegd [3]).

Historisch Overzicht.

Wie zich ten doel stelt een overzicht te geven van de ontdekkingsreizen door Nederlanders (en Engelschen) naar de Noordelijke zeeën onderno-

---

1) De ter reede liggende schepen schijnen te moeten voorstellen: „Zwaan", en „Mercurius" van Veere en Enkhuizen met het schip en het jacht van Amsterdam. De andere kunnen 2 Denen en 1 Rus voorstellen (zie 21 en 23 Juni 1594).

2) Tiele, „Mémoire bibliographique". Een ex. van de eerste uitgave berust ter Stads Bibl. van Amsterdam, een in de Kon. Bibl. te 's Hage.

3) Zie hierna p. 290.

men, en daarbij wenscht te werk te gaan naar opvattingen die als klassiek mogen gelden, behoort een aanvang te maken met de vermelding van hetgeen, omtrent Noordelijk Azië, aan Plinius bekend of onbekend was. Hij mag niet nalaten eene uiteenzetting te geven van de kennis omtrent „Tartarije" die Westersche volken gaandeweg verkregen uit de berichten van Benjamin van Tudela (1160), Joannes de Plano Carpini (1245), Willem Ruysbroeck (1253), Marco Polo (1271), Haitho van Armenië (1290), Odorico di Pordenone (1317), John Mandeville (1322—'56), Justus Kantinger (1504), Paulus Jovius (1522) en boven die allen van Sigismund [1]) von Herberstein (1517—'26). Hij mag ook niet zwijgen over de voorgeschiedenis van Noord-Skandinavië en moet melding maken van den Noorman Othere, die een belangstellend gehoor vond aan het hof van Alfred den Grooten (890), van Olaus Magnus' beroemd geschrift (1539), van Ivar Baardson (1560). Wie hunne geschriften noemt, komt dan, als vanzelf, tot de vermelding van de ontdekking van IJsland, van Groenland en zoo tot die van Noord-Amerika door de Noormannen, waarbij de namen van Columbus en van de beide Cabots zich op ongedwongen wijze aansluiten. Daarmede is het pad geëffend om over te gaan tot de oprichting der Britsche Moscovische Compagnie, door het initiatief van Sebastiaan Cabot. Hakluyt wordt vervolgens de zegsman, Willoughby en Chancelor (1553), Burrough (1556), Pet en Jackman (1580) verschijnen ten tooneele; met hen neemt het IJszee-onderzoek een aanvang (gezwegen nog van Frobisher, Humphrey Gilbert en Davis). Nagenoeg gelijktijdig met Hakluyt treedt van Nederlandsche zijde een zegsman op, namelijk Simon van Salingen [2]), die, zelf grootendeels ooggetuige van de ontwikkeling der Nederlandsche vaart op Noord-Rusland, recht doet wedervaren aan Philips Winterkoning (1562) en eenige anderen. Alras beginnen Zuid- en Noord-Nederlanders de aandacht te trekken, in de voornaamste plaats Olivier Brunel (1584), maar, pas tegen het einde der eeuw beginnen zij op groote schaal hun onderzoek aan te vangen waarbij een scherper omlijnd doel: het vinden van een concurreerende doorvaart naar Indië en *niet* zoozeer het zoeken van nieuwe landen, hunne handelingen bestiert. Volledig kan het overzicht dus niet worden zonder dat de kennis, die de Portugeezen van Indië, China en Japan bezaten, aan nadere beschouwing wordt onderworpen; de beste bron daar-

1) Zie „Notes upon Russia" by the Baron Sigismund of Herberstein, transl. and ed. by R. H. Major, 1851. Uitgave der Hakluyt-Society.

2) Hierna Bijlage I.

voor is: Jan Huyghen van Linschoten. Eenmaal zoover gevorderd, kan men overgaan tot het verhaal van de drie beroemde reizen in 1594, '95 en '96 onder leiding van Cornelis Cornelisz Nay, Willem Barents en Jacob van Heemskerck naar het Noorden ondernomen, waaraan ook Jan Huyghen een werkzaam aandeel gehad heeft. Men zou het overzicht niet mogen afsluiten zonder gewag te maken van Hessel Gerrits' onvolprezen uitgaven en Isaäc Massa's niet minder lofwaardige geschriften en kaarten; de reizen van Hudson en van Melchior van den Kerckhove (1609) zouden dienen te worden aangeroerd, zoo goed als die van de schepen Vos en Kraan (1611) 1) van Pieter Fransz (1613), van Jan Jacobsz May en Jacob de Gouwenaar (1614), van Wybe Jansz en Joris Carolus (1616), met die welke onder de auspices van Isaäc Lemaire, de Noordsche Compagnie en Leversteyn (1615, 1616, 1624) werden uitgerust. Men zou eerst aan een slot kunnen denken bij de reis van Cornelis Teunisz Bosman die, in 1625, de oude, door Jan Huyghen aangeprezen route naar Straat Waygatsch weder insloeg 2 & 3), om voorloopig te besluiten met Willem de Vlamingh's tocht (1664).

Maar wie zich tot taak gesteld ziet om het reisverhaal van Jan Huyghen van Linschoten in te leiden, moet zich een enger kader willen getroosten. Hij zal moeten afzien van de vermelding der raiddeneeuwsche gegevens omtrent „Tartarije", zoo goed als van de door Noormannen ondernomen tochten naar IJsland, Groenland, Vinland of van de oudste ontdekkingstochten naar de Westkust van Noord-Amerika door Genueezen, Portugeezen, Venetianen en Franschen, voor zoover die ondernemingen als voorloopers van latere reizen naar de Noordelijke zeeën moeten worden beschouwd. Trouwens ook dit laatste, chronologisch meest aan ons onder-

1) Thans, voor de Linschoten-Vereeniging, uitgegeven door Mr. S. Muller Fz. (1909).

2) Van het weinige wat men, van die latere tochten (na 1596), weet is een overzicht gegeven door Mr. S. Muller Fz.: „de Reizen der Nederlanders naar de Noordpool", Haarlem 1877 (overgedrukt uit Eigen Haard). Er kan wellicht later, bij de uitgave van De Veer's, „Drie Seylagien" of bij een nieuwe uitgave van Hessel Gerrits' „Detectio Freti" aanleiding voor de Linschoten-Vereeniging zijn daarop dieper in te gaan.

3) Het beste overzicht vindt men nog altijd bij Muller „Noordsche-Compagnie", pp. 1 t/m 67. Zeer belangrijk ook is Nordenskiöld's „Weltumsegelung" Dl. I. Eenige waarde heeft nog S. R. van Campen „The Dutch in the Arctic Seas" om van nog ouderen als Beke e.a. niet te reppen.

werp verwante onderdeel is nog steeds niet meer dan fragmentarisch bekend en daardoor een onderwerp voor fijne kritiek. Fridtjof Nansen, door theoretischen aanleg en praktische verdiensten daartoe boven anderen bevoegd, legde, eenige jaren geleden, de uitkomsten van zijn eigen kritisch onderzoek bloot in een belangrijk werk: „Nebelheim" (Leipzig, 1911). De leiding door hem gegeven aanvaardende, kan men de voorgeschiedenis, die tot het onderwerp behoort, als volgt onder jaartallen brengen.

1497	John Cabot (Giovanni Caboto, Genuees van geboorte maar Venetiaansch burger) ontdekt, in Engelschen dienst, de kust van Nova Scotia.
1498	Tweede reis van John Cabot naar Noord-Amerika, waarvan hij vermoedelijk niet is teruggekeerd.
1500/'01	Gaspar de Corte Real aan de kust van New-Foundland.
1500	João Fernandez aan de oostkust van Groenland?
1501—1503	Ondernemingen uit Bristol naar Noord-Amerika.
1524	Giovanni di Verazzano (Venetiaan) verkent, in Franschen dienst, de Noord-Amerikaansche kust van 34° N.Br. tot de Sint Laurens Baai.
1525	Estevão Gomez (Portugees) verkent, in Spaanschen dienst, de Noord-Amerikaansche kust van 41° N. Br. tot de West-Indische eilanden.
1527	Robert Thorne, Engelsch koopman te Sevilla, wekt den Koning van Engeland op om een Noordelijke doorvaart te laten zoeken, die echter reeds in 1522/23, door Sebastiano Caboto, te Venetië kan zijn aanbevolen.
1534/'35	Jacques Cartier, Franschman, aan de Sint Laurens rivier.
1548	Sebastian Cabot ijvert in Engeland voor het zoeken der N.O. doorvaart.
1551	Oprichting van "The Mystery, Company and Fellowship of Merchants Adventurers for discovery of unknown lands".
1553	Reis naar het N.O. onder Willoughby en Chancelor. Willoughby aan de kust van Lapland verongelukt. Chancelor in de Witte Zee; hij maakt een reis over land naar Moskau.
1556	Stephen Burrough: ontdekking Karische Poort (Burrough-straat).

1576	Olivier Brunel door Jugor-Straat tot de rivier Ob doorgedrongen?
1576/'77/'78	Reizen van Martin Frobisher naar het N.W.
1580	Pet en Jackman door de Karische Poort tot in de Kara-Zee doorgedrongen en door diezelfde straat teruggekeerd.
1584	Olivier Brunel, uitgezeild van Enkhuizen, aan Kostin Schar (Nova-Zembla).
1585/'86/'87	John Davis, reizen naar het N.W.
1594/'95/'96(—'97)	Drie Nederlandsche reizen tot het vinden van Noordelijke of/en Noordoostelijke doorvaarten; Spitsbergen (met Beeren-eiland) en het Noordelijk gedeelte van Nova-Zembla ontdekt.

Na inkrimping van kader wordt het mogelijk de Nederlandsche reizen als uitingen van speciaal Nederlandschen ondernemingszin te zien. Het lijdt natuurlijk geen twijfel of ook die Nederlanders hebben, zooveel binnen hun vermogen lag, met oudere wetenschap en ervaring hun voordeel gedaan, maar toch hebben zij die zelfstandig verder ontwikkeld en er hun eigen stempel op afgedrukt. In den grond der zaak concurreerende met andere Nederlandsche ondernemingen, die zich voor wenschten te nemen om den weg rond de Kaap de Goede Hoop te exploiteeren en op de ervaringen der Portugeezen steunden, konden zij zich laten leiden door eigen ervaring, opgedaan in een opmerkelijk vroeg begonnen vaart op de Witte Zee en Noord-Rusland. In de navolgende bladzijden zal getracht worden het bedoeld verband nader uiteen te zetten, maar, ter wille van de historische volgorde der feiten, is het toch gewenscht iets vroeger aan te knoopen en wel bij Richard Hakluyt's mededeelingen omtrent de oudste Engelsche ondernemingen.

Die ondernemingen gingen uit van een, op initiatief van Sebastian Cabot tot stand gekomen, maatschappij (1551) die zich noemde "The Mystery, Company and fellowship of Merchants Adventurers for discovery of unknown lands," welke naam al spoedig gewijzigd is in "The Merchants adventurers of England for the discovery of lands, territories, isles, dominions and seignories unknown" en nog iets later in "The Fellowship of English Merchants for the Discovery of New Trades" (1566). In 1553 zond zij eene expeditie naar het Noordoosten; aan de spits der onder-

neming werd een ervaren krijgsman Sir Hugh Willoughby gesteld. De drie vaartuigen waaruit de scheepsmacht bestond, verlieten in het voorjaar de haven van Ratcliff. De reistrek van Willoughby is niet te reconstrueeren, maar dat hij, zooals van Engelsche zijde gaarne wordt volgehouden, Nova-Zembla zou hebben ontdekt is nauwlijks aan te nemen en wordt ook door een zoo bevoegd criticus als Nordenskiöld bestreden [1]). Zeker is alleen, dat hij aan de kust van Lapland heeft willen overwinteren en dààr, met de bemanningen van twee der schepen, is omgekomen [2]). Van meer belang was het resultaat door zijn onderbevelhebber Chancelor bereikt. Deze, met zijn schip waarop de bekende Stephen Burrough het bevel voerde oostwaarts gezeild, bereikte de Witte Zee en landde (24 Augustus 1553) voor de Dwina. Hij liet zijne bemanning daar overwinteren om zelf overland naar Moskau te reizen, alwaar hij ontvangen werd met eene welwillendheid die voor de toekomst het beste beloofde. Met voortvarendheid poogden de Engelschen te Londen de gunstige stemming van den Grootvorst tot hun voordeel te benutten, maar middelerwijl zetten zij hunne ontdekkingen voort. Van groot gewicht was de reis, in 1556, door Stephen Burrough ondernomen, die het ontdekken van eene Noordoostelijke doorvaart ten doel had. Het gelukte hem het bestaan te constateeren van eene zeestraat tusschen Nova-Zembla en het eiland Waygatsch, tegenwoordig Karische Poort geheeten. Hij keerde vandaar naar de Witte Zee terug, met de bedoeling een winterlaag te zoeken; hij vond een geschikte ankerplaats voor Kholmogorui [3]), alwaar hij tot het voorjaar van 1557 verbleef. Die overwintering werd aanleiding tot de stichting van een Engelsche factorij ter plaatse, die spoedig tot aanzienlijken bloei geraakte. Het is noodig op het jaartal eenigen nadruk te leggen, daar het nader bevestigd wordt door een schrijven van William Burrough dat van 1598, dus uit een tijd toen men het gewicht van de gebeurtenissen kon overzien, dateert: „I was in the „first voyage for discoverie of the partes of Russia, which begun in anno „1553 (being then sixteene yeeres of age) also in the yeere 1556 in the „voyage when the coastes of Samoed and Nova Zembla, with the straigh-„tes of Vaigatz were found out: and in the yeere 1557, when the coast of

1) „Umsegelung", I, p. 58, noot.

2) Aan de Warzina Rivier. Naar de plaats behoeft niet gegist te worden. Zij staat duidelijk vermeld op een kaart van William Burrough (158. ?) in Britsch Museum. Repr. Zie Hakluyt (nieuwe uitgave) Dl. II tegenover p. 224.

3) Nabij het tegenwoordig Archangel.

„Lappia, and the bay of St. Nicolas [1]) were more perfectly discovered [2])." Stephen Burrough onderzocht, in het voorjaar van 1557, de kusten van Lapland en hij ontmoette aldaar (te Kegor) de Nederlanders. Zij dreven er den handel alsof het voor hen een zeer gewone bezigheid was. De beschrijving van dien handel, van zijnen voortgang en ontwikkeling over de Witte Zee, alwaar hij dien der Engelschen kwam te kruisen om hem een tijd lang te overvleugelen, behoort het onderwerp der volgende bladzijden uit te maken.

I. De Nederlanders in Lapland en aan de Witte Zee.

Lang vóór 1557, het jaar waarin Stephen Burrough den handel te Kholmogorui (aan de Dwina) voor de Engelschen opende [3]), onderhielden Nederlanders een levendig handelsverkeer met Moscovië over de Oostzee. Hun scheepvaart [4]) bediende zich van de haven van Narva (aan de Finsche Golf), vandaar liep de handelsweg op Novgorod aan; in 1553 had Chancelor moeten melden: „the Dutch marchants have a Staplehouse here" [5]). De invloed, waarover de daar gevestigde Nederlandsche agenten konden beschikken, bleek groot genoeg te zijn om de Engelschen, zoodra zij zich binnen het Rijk begonnen te vertoonen, krachtig tegen te werken [6]). De Britten maakten zich overigens gaarne de ondervinding ten nutte die Vlaamsche en Hollandsche kooplieden op hen voor hadden: "this Novogrode is a place well furnished with flaxe, waxe, hides, tallow and many other things" [7]), „our marchants may doe well to provide for the Russes such wares as the Dutch nation doeth serve them of, as Flanders and Holland clothes" [8]). Ten overvloede bleek de Nederlandsche taal het Westersch idioom bij uitnemendheid te zijn dat, reeds in die jaren, tot het Hof te Moskau was doorgedrongen, want het Grootvorstelijk schrijven, voor

---

1) Nabij het tegenwoordig Archangel.

2) Hakluyt, III, p. 210.

3) Hakluyt, II, p. 344, III, p. 210.

4) De oudste Nederlandsche „zeilaanwijzingen" van ± 1500, van 1532, 1541 enz. behandelen reeds de vaart tot aan Reval. Zie Dr. C. P. Burger: „Oude Hollandsche Zeevaart-Uitgaven" in Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, Jg. 1908.

5) Hakluyt, II, p. 225.

6) Hakluyt, II, p. 261.

7) John Hasse bij Hakluyt, II, p. 278.

8) Id. p. 277.

Koning Eduard VI bestemd, in 1554 aan Richard Chancelor ter hand gesteld, ging vergezeld van eene vertaling „*written in the Dutch tongue, which was the interpretation of the other, written in the Moscovian letters* 1).

Niets lag zoozeer op den weg der Nederlandsche kooplieden (die over Narva nog eerder kennis kunnen hebben bekomen van Chancelor's bewegingen dan de Londenaars zelf) als het uitreeden van eene onderneming naar de Witte Zee, teneinde te trachten de gelegenheid aldaar uit te vorschen en eene wellicht uit dien hoek dreigende concurrentie zooveel mogelijk te voorkomen. Werkelijk schijnen zij zich in die richting te hebben bewogen. Russische bronnen althans 2) vermelden dat een schip van Amsterdam, in 1555, te Kholmogorui 3) binnen viel. De juistheid van dit bericht wordt door Cordt betwijfeld, op den grond dat de Engelsche Moscovische Compagnie, vóór 1566, nooit bij den Grootvorst heeft geklaagd over handelsvoordeelen die, hetzij te Kholmogorui hetzij te Narva, aan andere naties (of zelfs aan Engelsche „interlopers") werden toegestaan. Waar Cordt zelf zijne bron 4) "sonst historisch werthvoll" prijst, komt dit tegenbewijs zwak voor: Koningin Mary toch kon, in 1555, bezwaarlijk de politieke voetstappen drukken welke de zuster, die haar in 1558 heeft opgevolgd, eerst in 1566 zou zetten. Bovendien begonnen de Engelschen zich eerst in 1557 eenigszins te Kholmogorui thuis te gevoelen (more perfectly discovered the bay of S. Nicholas 5); zij kunnen dus zeer wel van het Nederlandsche bezoek uit den jare 1555 onkundig gebleven zijn of .... zich in 1566 gehouden hebben als wisten zij daarvan niets, omdat zulks beter met hunne aanspraken op de prioriteit strookte. Hoe dit zij, het Amsterdamsche schip maakte toch zeker niet meer dan eene verkenning, die ook voorloopig niet door andere tochten werd gevolgd; de kooplieden hielden de Narva-vaart aan, waarschijnlijk duchtten zij de Engelsche concurrentie van de zijde der Witte Zee vooreerst niet.

Toch waren er in die dagen Nederlandsche ondernemers die bij ondervinding wisten dat, zoo de vaart op Narva beter uitkomsten scheen te blijven beloven dan eene op Kholmogorui, een handel op Finmarken en Lapland met voordeel kon worden gedreven. Zij m o e t e n geweten hebben dat

---

1) Hakluyt, II, p. 272.

2) Zie: Cordt, p. 244 en 248.

3) Nabij het tegenwoordig Archangel.

4) De Dwina-Kroniek.

5) William Burrough bij Hakluyt, III, p. 210. Zie hiervoren p. XXXVII.

de arm van den Koning van Denemarken niet veel verder reikte dan het hem toebehoorend Vardöhus; zij kunnen begrepen hebben dat het gezag van den Moscovischen Grootvorst nog bij lange niet zoo ver gold, zoodat er een tamelijk vrije kuststrook overbleef van den Varanger-Fjord tot de Onega-Baai. Met de kustbewoners, zoowel als met de schippers der rondzwervende Russische lodijas [1]), kon dus een ruilhandel worden gedreven, welke groote winsten beloofde, omdat men daarbij niet door formaliteiten en op te brengen rechten zou worden gekweld. Wèl betaalde de Lapsche bevolking van Kegor (in 1557) een drievoudigen jaarlijkschen tax, één aan den Koning van Denemarken, één aan dien van Zweden, en één aan den Grootvorst [2]), maar juist dit wijst op een toestand, zóó ongeregeld, dat een Nederlandsch schipper er wel steeds in geslaagd zal zijn alle belastingen te weigeren of te ontduiken. Zoo zullen ook de eigenaars der lodijas erover gedacht hebben: het kwam hun beter voor de Nederlandsche schippers te gemoet te gaan tot Kola, Kegor of andere vrije plaatsen, dan om af te wachten of dezen zich soms naar echt Russische havens, als Kholmogorui, begaven, alwaar het hinderlijk toezicht der ambtenaren niet viel te ontgaan. Aanvankelijk handelden de Nederlanders dan ook op de kusten van Finmarken en van Lapland, ja zelfs op de westelijke kusten van de Witte Zee, maar voorbij de rivier Onega kwamen zij, naar het schijnt, niet [3]). De Engelschen voeren op het nog iets oostelijker gelegen Kholmogorui en zij deden daar wellicht grootere, maar ongetwijfeld ook minder voordeelige zaken; eerst toen het gezag van den Grootvorst zich over Karelië, Lapland en Finmarken uitbreidde, begonnen de Nederlanders zich naast de Britten aan de Dwina te vertoonen (1578). Maar, dat zij al zéér vroeg op Lapland hebben gevaren, wordt bewezen door de ontmoeting met de Hollanders te Kegor, waarvan Stephen Burrough, reeds in 1557, melding maakte. [4]) Hij trof aldaar een Amsterdamsch vaartuig aan, bezig met het invoeren van lakenen, bier en kramerijen, tegen een retourvracht van stokvisch. Bij herhaling verzekert Burrough: "the Dutchmen told me, that they had made a notable good yeere this present yeere 1557" en hij bewijst ten overvloede dat *zij* den handel reeds eenigen tijd beheerscht moeten heb-

---

1) Russische kustvaartuigen.

2) Stephen Burrough bij Hakluyt, II, p. 374. William Burrough, Idem III, p. 204.

3) Verg. Van Salingen's Bericht. Hierna Bijlage I.

4) Hakluyt, II, p. 373. Zie hiervoren p. XXXVII.

ben, met de woorden: "we knew not the place before now, neither yet heard of any faire that was kept there."

Vermoedelijk met een dergelijk stokvischvaartuigje aan de Kust gekomen, had zekere Philips Winterkoning [1]) van Ooltgensplaat zich voor eenigen tijd in dienst van den slotvoogd van Vardöhus begeven (1562). Teruggekeerd in de Nederlanden (1564), ging hij eene maatschap aan met Antwerpsche kooplieden: Jan van Reyde en Cornelis de Meyer. De deelgenooten rustten een vaartuig uit, waarmede eén handel om stokvisch, traan en pelterijen op Vardöhus en omgeving zou worden gedreven. Ter plaatse aangekomen, ondervond Winterkoning eene onwelwillende bejegening van een nieuw opgetreden Deenschen machthebber. Hij vond daarin aanleiding om zich, voor den vervolge, liever te verstaan met de Russische monniken van een beöosten Vardöhus (aan den Munckefjord) gelegen klooster, die zich van den slotvoogd onafhankelijk gevoelden. Middelerwijl breidden de Antwerpsche reeders hunne hulpbronnen uit door een koopman van Enkhuizen in de maatschap op te nemen. Op een volgende reis (1565) werd Winterkoning door Russen vermoord. Zijn compagnon De Meyer, die na hem aan de Kust was gekomen, wilde trachten voldoening voor dien moord te verkrijgen; zoo maakte hij zich naar Moskau op, maar verder dan Novgorod bracht hij het niet, vermoedelijk ten gevolge van tegenwerking die de gaandeweg machtig geworden Engelschen hem deden ondervinden. Te Malmusz (Kola) terug gekomen, ontmoette hij den boekhouder der firma: Simon van Salingen; gezamenlijk besloten zij de reis naar Moskau nogmaals te beproeven. Het gelukte hun thans wel tot de hoofdplaats door te dringen, maar de voorspraak van zekeren Twerdikow [2]) dien zij tevoren (te Antwerpen) als Russisch politiek agent hadden gekend en waarop zij thans bouwden, kon niet worden verkregen 3). Zoo keerden zij naar Novgorod terug, vanwaar De Meyer zich, met een valschen reispas, over Narva naar de Nederlanden begaf. Van Salingen maakte zich zijnen tijd op een andere wijze ten nutte: hij bereisde Noord-Rusland met Finland, wist han-

1) Verg. Van Salingen's „Bericht". Hierna Bijlage I.

2) In Engeland werd in 1556/57 voor 't eerst een Russisch ambassadeur ontvangen. Hakluyt II, p. 350.

3) In Moskau hadden de Nederlanders destijds nog geen invloed van beteekenis, die natuurlijk met geld moest worden betaald. De later zoo bekende apotheker Claussen (zie Cordt, p. 254) kwam eerst omstreeks dezen tijd uit Holland over.

delsvrienden te winnen, betrekkingen aan te knoopen en bovendien legde hij (op zijn terugreis naar Kola) eene kaart aan van het Westelijk gedeelte der Witte Zee (1568). Het schijnt dat de vaart op Lapland zich onderwijl rustig ontwikkelde doch, toen de Grootvorst (in 1568) tegen het bewesten de Dwina gelegen Karelië begon op te treden, moest een berekenend handelaar gaan begrijpen dat het Moscovisch gezag zich over de Kusten der Witte Zee en wellicht nog westelijker stond uit te breiden.

Een nieuwe reederij kwam, in 1569, te Enkhuizen op, of wel: de combinatie Antwerpen—Enkhuizen viel uiteen, maar de vaarten werden steeds verder uitgestrekt. Zoo bevoeren Van Salingen en Martyn Claussen van Enkhuizen (in 1570) voor het eerst, met eigen schepen, de Witte Zee. Zij waren de ondernemende lieden die, langs dien weg en verder via de Onega-rivier en de stad Kargopol, Italiaansche werklieden naar Moskau overbrachten [1]).

Onderwijl breidde de macht van den Grootvorst zich snel naar het Westen uit, zoodat (reeds in 1571) grensgeschillen rezen tusschen Denemarken en Moscovië. In dat jaar werd een Deensch gezant naar Rusland afgevaardigd om tegen de aanmatigingen, die de Russische ambtenaren zich in Lapland begonnen te veroorloven, te protesteeren [2]). Zijne vertoogen hadden tengevolge dat een Moscovische grenscommissie, in 1573, te Munckefjord aankwam, maar daar geen Deensche gedelegeerden voor een arbeid van dien aard aangewezen [3]), ter plaatse waren, stelden de Russen eigendunkelijk eene grenslijn vast. Zoo kwam Lapland gaandeweg onder Moscovischen invloed, maar vooralsnog belette dit den Nederlanders niet, om met voordeel aan de Kusten te blijven handelen. Dit blijkt wel daaruit, dat de ambtenaren der Engelsche Compagnie hunne principalen daarop bij herhaling meenden te moeten wijzen, bij voorbeeld in de jaren 1575 en '76 [4]). Wie echter de Russische expansiepolitiek doorzag, moest ook begrijpen dat de gemoedelijke tijden aan de Lapsche kusten ten einde liepen, dat de Russen gereed stonden om de leiding te nemen in het, tot dusverre, door drie mogendheden in gelijke mate verwaarloosd gewest. Eene verlegging van den handel naar een Russisch centrum viel daarbij te vreezen,

1) Italianen waren reeds in 1555 te Moskau. Zie Hakluyt, II, p. 293.

2) Zie Büsching, VII, p. 303.

3) Denemarken maakte aanspraak op grenzen die véél oostelijker lagen.

4) Hakluyt, III, p. 199/200 en 209.

waarbij nog kwam dat de Koning van Denemarken de vaart op Kola verbood, van het oogenblik waarop de Russen aldaar vasten voet begonnen te krijgen (1578). Als gevolg van die moeilijkheid te Kola, zou weldra een uitgestrekt nieuw handelsgebied worden ontsloten. Hij die daartoe den stoot gaf was de vroeger zoo bekende, thans nauwlijks meer gekende Olivier Brunel [1]).

Het is niet bekend hoe of wanneer deze Brunel zijn geboortegrond (Brussel) verliet, of hoe en wanneer hij voor de eerste maal het Noorden bezocht, maar, het moet in ieder geval n a 1557 zijn gebeurd, dat hij, met eene lodija reizende van Kola naar Kholmogorui, op aanstoken van eenige Engelschen die in laatstgenoemde plaats verblijf hielden, als spion werd gevat, om naar Moskau te worden overgebracht en ten slotte gevangen te worden gezet te Yaroslawl. Vermogende Russische kooplieden, de gebroeders Jakoff en Gregory Anikieff Stroganoff (gevestigd te Solwytschegodsk aan de Boven-Dwina), wisten verscheidene jaren later zijne vrijlating te bewerken; zij namen hem in hunnen dienst [2]). Voor deze patroons maakte Brunel verre handelsreizen, onder anderen naar Kasan en Astrakan [3]); zelfs bereikte hij op een zijner tochten, over land en door het gebied der Samojeden, den loop van de rivier de Ob [4]). Een relaas van die reizen is ons niet overgeleverd, maar men kan moeilijk het denkbeeld van zich afzetten, dat Isaäc Massa, in zijne „Beschryvinge der Landen Siberia, Samoieda, ende Tingoesa" (uitgegeven door Hessel Gerritsz in 1612) een feitelijke uiteenzetting geeft van het door Brunel, op zijne handelstochten waargenomene [5]).

Het zal tusschen de jaren 1570 en 1575 zijn geweest dat Brunel, voor rekening van de Stroganoffs en vergezeld van twee leden hunner familie, met hunne in een Nederlandsch vaartuig geladen goederen, de reis naar de Nederlanden, via Kola, aanvaardde. Hij viel te Dordrecht binnen, hij

---

1) Mr. S. Muller Fz. was de eerste die aan Brunel's belangrijke figuur recht deed wedervaren, zie Noordsche Compagnie p. 26 vlg. De identiteit van Olivier Brunel met zekeren Alferius, vermoed door Hamel, betwijfeld door Beke, bevestigd door Mr. de Jonge, is ten slotte door Mr. Muller wel bewezen en wordt door mij als vaststaande aangenomen.

2) Zie van Wassenaer, „Hist. Verhael", p. 93 en Hamel, p. 344/'50.

3) Zie Bijlage VI, „Advis geconcip. by Balth. De Moucheron", dd. 6 April 1595 p. 234.

4) Brief van Balak aan Mercator, bij Hakluyt, III, p. 450, hierna opgenomen p. XLVI.

5) De Stroganoff's (Anikieff) heeten in dat relaas: „de kinderen van „Anieonij"; er zal wel moeten staan „Anicouij".

zette aldaar, te Antwerpen en te Parijs zijne waren op een voordeelige wijze van de hand [1]). Van dat tijdstip, schijnt hij geregelde handelsreizen tusschen Noord-Rusland en de Nederlanden te hebben volbracht, maar zonder dat hij daarom het land beöosten den Oeral uit de gedachten verloor. Het is waarschijnlijk dat hij, omstreeks 1576, eene reis per kustvaartuig (lodija) naar die gewesten ondernam en dat het hem, bij die gelegenheid, gelukte door de Jugor-Straat tot de mondingen van de Ob door te dringen [2]), welke rivier hij te voren op een zijner overlandreizen had leeren kennen. In het volgend jaar (1577) bevond Brunel zich weder in de Nederlanden; hij knoopte daar kennis aan met zekeren Jan van de Walle 3), eene kennismaking die, voor den Nederlandschen handel op Rusland, ver-reikende gevolgen zou hebben.

Gezamenlijk maakten Brunel en Van de Walle de overlandreis naar Rusland, aanvankelijk met de bedoeling den handel op Kola uit te breiden. Van de Walle trok daar al aanstonds de aandacht van Deensche beambten. Bij zijn schrijven namelijk van 21 April 1578, deelde de Koning van Denemarken 4) aan Prins Willem van Oranje mede, dat hij de vaart op het gerussificeerd wordende Kola niet langer verkoos toe te laten, zoo lang zijne Hoogheid en Tolgerechtigheid dàär werden verkort; hij verbood dus die vaart en verzocht den Prins dat hij dit besluit aan de reeders bekend wilde maken. Daarbij werd opgave gedaan van de namen 5) van eenige Nederlanders die, ten vorigen jare, te Kola geweest waren, waaronder ook „Jan de Walle" als koopman of commies van twee schepen. Den 24sten Mei gaven zoowel de Prins van Oranje als de Magistraat van Antwerpen ten antwoord 6) dat zij zich de zaak zouden aantrekken, maar praktische mannen, als Brunel en Van de Walle, moeten van stonde aan begrepen hebben dat het getij te Kola verloopen was voor den koopman, zoodat er op maatregelen moest worden gezonnen om de scheepvaartbeweging in

---

1) Van Wassenaer, t. a. p.

2) Zoo meen ik dat verstaan moet worden de zinsnede: „Vaigats .... alsoe Oliuier Brunel tot daer sijnde gecomen, vont selue al toegeuroren ..., ende hadde alsoe in 18 jaeren geweest". Zie den brief van 1594, uit de papieren van Buchelius afkomstig, bij Muller „Noordsche Compagnie" p. 357. Hierachter bijlage V, p. 229. Zie ook hierna p. XLVII.

3) Van Wassenaer t. a. p.

4) Skandinavische Archivalia, p. 262.

5) Behalve Van de Walle: Wilbert van Vlissingen, Willem Leutzen van Vlissingen, Jan Jacobsen van Dort, Willem Antonissen.

6) Skand. Arch. p. 261 en Balt. Arch. p. 28.

nieuwe vaarwateren te leiden. In hetzelfde jaar (1578) verscheen het eerste Nederlandsche vaartuig, toebehoorende aan Gillis van Eychelenberg gezegd Hoofman [1]), in de Pudoshemsco-monding van de Dwina en tegelijkertijd trad Van de Walle als agent van Hoofman op [2]). Het gelukte hem al spoedig een overwegenden invloed te Kholmogorui te verkrijgen en den Engelschen, die aan de Karelische monding van de rivier gevestigd bleven, scherpe concurrentie te doen gevoelen [3]). Hijzelf legde zijne pakhuizen en zijn kantoor aan de Pudoshemsco-monding [4]) aan, die beter bevaarbaar was dan een der andere armen van de rivier [5]). In 1584 reeds, had Van de Walle het zoover weten te brengen dat Engelschen zijne hulp noodig hadden en aanvaardden [6]), ja zelfs kon hij zich reeds toen de weelde veroorloven van, aan het Hof te Moskau, met hunnen gezant (Jerome de Horsey) over den voorrang te twisten [7]). Teekenend voor zijn persoon is wel dat de Engelschen hem voor eerlijk hielden [8]).

Terwijl dan Van de Walle zich op groot plaatselijk succes kon beroemen, zagen de te Londen gevestigde Directeuren van den Moscovischen handel iets verder dan de Nederlanders: het vraagstuk van de Noordoostelijke doorvaart was nooit door de Britten uit het oog verloren, het nam vasten vorm aan. Den 30sten Mei 1580 zeilden Pet en Jackman uit Harwich weg, in de hoop dien doortocht te zullen vinden. [9]) *Hunne instructie* [10]) *wees hun de reeds door Burrough (1556) ontdekte zeestraat aan*

---

1) Naar vermoed mag worden, een lid van de Antwerpsche firma Hoofman. De Stoppelaer, Aant. p. 11, doet het voorkomen alsof Hoofman's kantoor in 1578 naar Middelburg en in 1581 naar Amsterdam werd verplaatst. Hoofman is echter tot zijn dood (1581) te Antwerpen gebleven; zie Bibliographie nationale de Belgique. Hij had een broer, Hendrik Hoofman, met wien hij geassocieerd kan zijn geweest en die de filialen in Noord-Nederland kan hebben bestuurd. Omtrent dezen Hendrik Hoofman is, juist in België, niets bekend.

2) Van Wassenaer p. 90.

3) Van Wassenaer, p. 91.

4) Van Wassenaer, p. 90 ; Cordt, p. 248.

5) Van N. naar Z. heeten zij : Beresowsche, Murmansche, Pudoshemsche en Karelische monding.

6) Van Wassenaer, p. 91.

7) Hakluyt, III, p. 342.

8) Cordt, p. 249.

9) Den 12 den December 1580 meldde Gerard Mercator aan Ortelius dat hij van die reis had gehoord. Hij meende dat Pet de schepen van Drake moest te gemoet varen. (Coll. Ortelius, No. 99).

10) Hakluyt III, p. 352.

(de Burrough-Straat of Karische Poort), als het vaarwater waarvan zij zich hadden te bedienen. Nauwgezet schijnen zij die aanwijzing te hebben opgevolgd; zij geraakten langs dien weg in de Karische Zee, zij volgden verder de Oostkust van het eiland Waygatsch, zij zetten de reis voort tot een eindweegs bezuiden de Jugor-Straat, *die zij niet schijnen te hebben opgemerkt.* IJsvelden die den weg versperden en schadevaring aan hunne bodems deden hun toen besluiten tot het aanvaarden van de terugreis, die in juist tegengestelden zin, dus langs de Oostkust van het eiland Waygatsch en door de Karische Poort [1]), werd afgelegd. Hun komt de eer toe van werkelijk de eerste ijsvaarders onder de Noordoostvaarders te zijn geweest, maar, dat Pet de somtijds naar hem genoemde Jugor-Straat zou hebben ontdekt, is niet aan te nemen. Niet alleen is de instructie reeds duidelijk genoeg omtrent de Karische Poort, maar ook het journaal [2]) maakt van een vaarwater als de Jugor-Straat geen melding. Het is alleen begrijpelijk wanneer men het wil verstaan als het relaas van eene reis door de Karische Poort, *heen en terug* [3 & 4]).

Na eene reis die betrekkelijk voorspoedig mocht heeten kwam Pet, in November van hetzelfde jaar (1580), weder in Engeland aan. Hoe het met zijn reisgenoot Jackman is afgeloopen, is niet met zekerheid vast te stellen. Hakluyt verhaalt dat Jackman in een Noorsche haven overwinterde, om in het volgende jaar met een Deensch vaartuig naar IJsland over te steken; daarna zou men niets meer van hem vernomen hebben [5]). Anderen wijzen op eene aanteekening van Purchas [6]), waar deze vermeldt dat er, omstreeks denzelfden tijd, een Engelsch vaartuig werd afgeloopen in de monding van de rivier de Ob; zij onderstellen dan dat dit schip Jackman's bodem geweest kan zijn. Het komt echter al evenmin onwaarschijnlijk voor dat het afgeloopen vaartuig behoord heeft tot eene onderneming naar het Noord-

---

1) Welke Straat *ook* in de Instructie voor de thuisreis was voorgeschreven. Zie Hakluyt, als voren.

2) Hakluyt, III, p. 282, vlg.

3) Verg. Nordenskiöld's meening in „Umsegelung", I, p. 201.

4) Zoodat ook Nederlanders zich later voor de ontdekkers van die Straat (hun Fretum Nassovicum) mochten houden. Zie Jan Huyghen, en ook Brief van Paludanus aan Ortelius van 20. Dec. 1596 (No. 228 Collectie Ortelius).

5) Hakluyt, III, p. 303.

6) Purchas, III, p. 546.

oosten, die aan Bassendine, Woodcock en Browne werd opgedragen (1578), van welke expeditie men slechts de instructies kent [1 & 2]).

Dat Van de Walle, Brunel, Hoofman en hunne handelsvrienden de Stroganoffs die Engelsche activiteit met bijzondere belangstelling gade sloegen, is licht te begrijpen; dat zij de voordeelen die het vinden eener Noordoostelijke doorvaart naar China kon opleveren voor zich begeerden, is het in niet mindere mate. Wanneer men dan ook, omstreeks dezen tijd, begint op te merken dat Brunel, die door zijne land- en zeereizen naar de Ob zooveel op anderen scheen voor te hebben, de mogelijkheid gaat overleggen om zijn verkregen kennis vruchtbaar te maken, ligt dat slechts in de lijn der gebeurtenissen. In dit verband dient ook een bezoek te worden beschouwd dat hij, in 1581, aan de Nederlanden bracht, met een aanbevelingsbrief aan den beroemden cosmograaf Mercator bij zich. Die introductie, welke een met Mercator bevriend geleerde (Johan Balak, te Arensburg aan de Golf van Riga) aan Brunel te hand stelde, is door Hakluyt bewaard en openbaar gemaakt, zoowel in het Latijnsche origineel, als in de navolgende Engelsche vertaling 3):

To the famous and renowned Gerardus Mercator, his Reverend and singular friend at Duisburgh in Cliveland, these be delivered.

Calling to remembrance (most deare Friend) what exceeding delight you tooke at our being together, in reading the Geographicall writings of Homer, Strabo, Aristotle, Plinie, Dion, and the rest, I rejoyced not a little that I happened upon such a messenger as the bearer of these presents, (whom I do especially recommend unto you) who arrived lately here at Arusburg upon the river of Osella 4). This mans experience (as

1) Hakluyt, III, p. 119.

2) Een manuscript-hollandsche vertaling van het door Hakluyt uitgegeven Journaal der reis van Pet en Jackman werd, den 17den Augustus 1875, door den Noorschen kapitein Gundersen tusschen de débris van Barents' Behouden Huys gevonden (met nog een dreg en twee kaarten). Zie Tijdschr. Aardr. Gen. Dl. II, p. 76 en Beynen „Three Voyages" p. LXII. Het schijnt te Hammerfest te zijn gebleven en niet voor Nederland te zijn aangekocht. Zie ook Nordenskiöld „Umsegelung", I, p. 200.

3) Hakluyt, III, p. 450 en 453.

4) Stad Arensburg, op het eiland Oesel in de Golf van Riga.

I am of opinion) will greatly availe you to the knowledge of a certaine matter which hath bene by you so vehemently desired, and so curiously laboured for, and concerning the which the late Cosmographers do hold such varietie of opinions: namely, of the discoverie of the huge promontorie of Tabin, and of the famous and rich countreys subject unto the Emperor of Cathay, and that by the Northeast Ocean sea. The man is called Alferius* being by birth a Netherlander, who for certaine yeeres lived captive in the dominions of Russia under two famous men Yacovius and Unekius[1]), by whom he was sent to Antwerp to procure skilfull Pilots and Mariners, (by propounding liberall rewards) to go unto the two famous personages aforesayd, which two had set a Sweden Shipwright on worke to build two ships for the same discoverie upon the river of Dwina. The passage unto Cathay by the Northeast (as he declareth the matter, albeit without arte, yet very aptly, as you may well perceive, which I request you diligently to consider) is without doubt very short and easie. This very man himselfe hath travelled to the river of Ob, both by land, through the countreys of the Samoeds, and of Sibier, and also by Sea, along the coast of the river Pechora Eastward. Being encouraged by this his experience he is fully resolved with himselfe to conduct a Barke laden with merchandize (the keele whereof hee will not have to drawe over much water) to the Baie of Saint Nicholas[2]) in Russia, being furnished with all things expedient for such a discoverie, and with a new supply of victuals at his arrivall there, and also to hire into his companie certaine Russes best knowen unto himselfe, who can perfectly speake the Samoeds language, and are acquainted with the river of Ob, as having frequented those places yeere by yeere.

*Or Oliver.

Two ships built upon the river of Dwina for the North-east discoverie.

Whereupon about the ende of May hee is determined to saile from the Baie of S. Nicholas Eastward, by the maine of Joughoria and so to the Easterly parts of Pechora, & to the Island which is called Dolgoia. And here also hee is purposed to observe the latitudes, to survey and describe the countrey, to sound the depth of the Sea, and to note the distances of places, where, and so oft as occasion shall be offered. And forasmuch as the Baie of Pechora is a most convenient place both for harbour and victuall, as well in their going foorth as in their returne home in regard of Ice and tempest, he is determined to bestow a day in sounding the Flats, and in searching out the best enterance for ships: in which place heretofore he found the water to be but five foote deepe, howbeit he doubteth not but that there are deeper channels: and then hee intendeth to proceed on along those coasts for the space of three or foure leagues, leaving the Island called Vaigats almost in the middle way betweene Ugoria and Nova Zembla: then also to passe by a certaine Baie

The Island of Dolgoia.

The Island of Vaigats.

1) Jakoff (en Gregory) Anikieff Stroganoff. Zie hiervoren p. XLII.

2) Aan de Dwina.

A Baie betweene Vaigats and Ob trending Southerly. *Or, Naramsey [1]) and Cara Reca.

betweene Vaigats and Ob, trending Southerly into the land of Ugoria, whereinto fall two small rivers called Marmesia * and Carah, upon the which rivers do inhabite an other barbarous and savage nation of the Samoeds. He found many Flats in that tract of land, and many cataracts or overfals of water, yet such as hee was able to saile by. When hee shall come to the river of Ob, which river (as the Samoeds report) hath seventie mouthes [2]) which by reason of the huge breadth thereof containing many and great Islands, which are inhabited with sundry sortes of people, no man scarcely can well discover, because he will not spend too much time, he purposeth to search three or foure at the most of the mouthes thereof, those chiefly which shall be thought most commodious by the advise of the inhabitants, of whom hee meaneth to have certaine with him in his voyage, and meaneth to employ three or foure boates of that Countrey in search of these mouthes, as neere as possibly he can to the shore, which within three dayes journey of the Sea is inhabited, that he may learne where the river is best navigable. If it so fall out that he may sayle up the river Ob against the streame, and mount up to that place which heretofore accompanied with certaine of his friends, he passed unto by land through the countrey of Siberia which is about twelve dayes journey from the Sea, where the river Ob falleth into the Sea, which place is in the Continent neere the river Ob, and is called Yaks Olgush, borowing his name from that mightie river [3]) which falleth into the river Ob, then doubtlesse hee would conceive full hope that hee had passed the greatest difficulties: for the people dwelling thereabout report, which were three days sayling onely from that place beyond the river Ob, whereby the bredth thereof may be gathered (which is a rare matter there, because that many rowing with their boates of leather one dayes journey onely from the shore, have bene cast away in tempest, having no skill to guide themselves neither by Sunne nor Starre) that they have seene great vessels laden with rich and precious merchandize brought downe that great river by blacke or swart people. They call that river* Ardoh, which falleth into the lake of Kittay, which they call Paraha, [4]) whereupon bordereth that mighty and large nation which they call Carrah Colmak [5]), which is none other then the nation of Cathay. There, if neede require, he may fitly Winter and refresh himselfe and his, and seeke all things which he shall stand in need of: which if it so fall out, het doubteth not

The place upon the river Ob, where he was but 12. dayes journey from ye mouthes thereof, and is called Yaks Olgush.

Mr. Jenkinson in his voyage to Boghar speaketh of the river Ardok.

---

1) De westkust van het schiereiland Jalmal draagt den naam van Njaromskoi of Njarmskoi (zie Hamel p. 347).

2) Verwarring tusschen Petschora-rivier en Ob?

3) Alleen de wijde monding van de Tas-rivier (Taesof Guba) kan hier bedoeld zijn.

4) Jenisei en Baikalmeer?

5) Zwarte Kalmuk?

but in the meane while he shall be much furthered in searching and learning out many things in that place. Howbeit, he hopeth that hee shall reach to Cathaya that very Sommer, unlesse he be hindered by great abundance of Ice at the mouth of the river of Ob, which is sometimes more, and sometimes lesse. If it so fall out, hee then purposeth to returne to Pechora, and there to Winter: or if he cannot doe so neither, then hee meaneth to returne to the river of Dwina, whither he will reach in good time enough, and so the next Spring following to proceed on his voyage. One thing in due place I forgate before.

The people which dwell at that place called Yaks Olgush, affirme that they have heard their forefathers say, that they have heard most sweete harmonie of bels in the lake of Kitthay, and that they have seene therein stately and large buildings: and when they make mention of the people called Carrah Colmak (this countrey is Cathay) they fetch deepe sighes, and holding up their hands, they looke up to heaven, signifying as it were, and declaring the notable glory and magnificence of that nation. I would this Oliver were better seene in Cosmographie, it would greatly further his experience, which doubtlesse is very great. Most deare friend, I omit many things, and I wish you should heare the man himselfe which promised mee faithfully that he would visite you in his way at Duisburg, for he desireth to conferre with you, and doubtblesse you shal very much further the man. He seemeth sufficiently furnished with money and friends, wherein and in other offices of curtesie I offered him my furtherance if it had pleased him to have used me. The Lord prosper the mans desires and forwardnesse, blesse his good beginnings, further his proceedings, and grant unto him most happy issue. Fare you well good sir and my singular friend. From Arusburg upon the river of Ossella, the 20. of February 1581.

Yours wholy at commandement
JOHN BALAK.

Men kan, uit dit belangrijk stuk, belangrijke gevolgtrekkingen maken. Er blijkt dat Brunel nog steeds de Stroganoffs als zijne principalen beschouwde, dat het plan om de Noordoostelijke doorvaart te zoeken wel in overleg met hen zal zijn beraamd, dat de expeditie van de Dwina moest uitgaan, maar dat er, nabij de Petschora, een depôt zou worden aangelegd alwaar men, onverhoopt, winterkwartieren zou kunnen betrekken. Het benoodigd vaartuig kon aan de Dwina zelf gebouwd worden; de techniek der Russen in het bouwen van hunne „lodijas" stond blijkbaar hoog genoeg 1) om te mogen verwachten dat zij, onder leiding van een Zweedsch

1) De lodijas waren goed bezeilde vaartuigen, hun laadvermogen was groot, hun diepgang gering. "Sailing before the wind they were all too good for us: but according to

scheepstimmermansbaas, iets zéér bruikbaars zouden kunnen voortbrengen, maar zeelieden die in de groote vaart geoefend waren kon men in Rusland niet bekomen; ook waren daar niet de artikelen voorradig die men meende noodig te hebben om genade te kunnen vinden in de oogen van de Grooten in het verre Cathay. Zoo was dan Brunel op reis naar de Nederlanden, om te trachten dààr te vinden wat aan de Witte Zee ontbrak: zeelieden, geschenken, koopmansgoederen. Hij stelde zich voor een schip te charteren, het te bevrachten en te bemannen met ervaren zeevolk dat de reis zou willen doen. Aan de Dwina zou hij geschikte vaartuigen gereed vinden om, na overscheping van een kern der bemanning en van de lading, den tocht te ondernemen. Nauwkeurig was de reisroute die hij wenschte te volgen overwogen. Aanvankelijk had hij slechts zijn eigen, te land en ter zee opgedane ervaring tot leiddraad te nemen; eenmaal in de monding van de rivier Ob gekomen, zou hij naar omstandigheden moeten handelen. Tezeer ging hij, in zijne beschouwingen omtrent het verder verloop der reis, van een wanbegrip uit, dat in de kaarten van zijn tijd maar al te zeer tot uiting komt, namelijk dat men van het stroomgebied van eene bepaalde rivier in dat van een andere zou kunnen overloopen; alsof niet altijd waterscheidingen de grenzen der mogelijkheden bepalen!

Er is geen enkele reden om te betwijfelen dat Brunel een onderhoud met Mercator gehad zou hebben (1581), wellicht alvorens hij zich naar de Nederlanden begaf. Van zijn optreden, hetzij in de Noordelijke hetzij in de Zuidelijke Gewesten, is omstreeks dezen tijd niets met zekerheid bekend, maar, daar wèl vast staat dat hij twee jaren later (1583) in innige betrekking stond met het handelshuis De Moucheron [1]), moet men aannemen dat hij zich den tijd ten nutte maakte om de kennis met den vermogenden Balthasar te hernieuwen of aan te knoopen. Waarschijnlijk hernieuwden beide mannen slechts hunne kennis, want men mag niet onderstellen dat Brunel, bij de bezoeken die hij in 1576 en later aan de Antwerpsche beurs [2]) bracht,

---

promise (he) did often strike their sayles and taried for us". Zie Stephen Burrough (1556) bij Hakluyt II, p. 328. Als „kusters" en vrachtschepen hadden zij zeker, voor de kustreis naar de Ob, veel op de Westersche vaartuigen voor. Zij zijn uitvoerig beschreven door Nicolaas Witsen, in zijn onlangs teruggevonden 2de uitgave van zijn „Scheepsbouw en Bestier" (1690), waarvan één ex. ter Un. Bibl. van Amsterdam en één ex. in de Seefahrtschule te Bremen.

1) Zie hierna p. LV vlg.

2) Eerst nà 1585 bracht de Moucheron zijn kantoor naar Zeeland over.

door iemand als De Moucheron, niet zou zijn opgemerkt geworden. Had deze laatste zich, bij die gelegenheden, wellicht niet met den eersten ingelaten en toegezien toen anderen, als Hoofman en Van de Walle, zich wèl met hem verstonden, thans zou dat anders worden. Zelf langen tijd aan de oude Narva-vaart getrouw gebleven [1]), kon de uitbreiding die de vaart op de Witte Zee begon te krijgen hem toch niet zijn ontgaan. Al dadelijk kon hij van Brunel vernemen hoe de handel aan de Dwina, door diens eigen beleid en door dat van Van de Walle, tot bloei was gekomen en wat hij van Brunel niet vernam, kon gemakkelijk worden aangevuld door de berichten die hij van zijn broeder ontving, die, te Londen gevestigd, een geheel ander inzicht in de zaken kon hebben of ook kon overbrengen hoe de Engelsche concurrenten over de Nederlandsche ondernemingen dachten. Hij kon, zoo hij het nog niet wist, van beiden vernemen hoe andere machtsverhoudingen zich aan de Witte Zee ontwikkelden, terwijl de handel op Kola achteruit ging; redenen voor een opmerkzaam koopman om zijne aandacht te wijden aan de Noordsche vaart en wat daarmede samenhing. Daarbij rezen plannen zooals zij alleen in het brein van eenen De Moucheron konden rijpen; de helper zou in Brunel gevonden kunnen worden. Alvorens nader op hun gemeenschappelijken arbeid in te gaan, is het echter noodig te onderzoeken welke de stand van zaken aan de Kusten der Witte Zee geworden was.

Hetgeen te voorzien was geweest, was werkelijkheid geworden. De Russische invloed, in 1578 tot Kola uitgebreid [2]), had zich reeds aan de kusten der Witte Zee geconsolideerd; de Grootvorst breidde zijn bemoeiingen steeds verder uit. In 1582 werd voor het eerst een Russisch Bojaar te Kola aangesteld, „er stiftet dar den Norgischen ein Gasthoff, und macht ein Wage nach Norgischen gewicht, bracht von allem dasz Zehende auf, und andere besserung", zegt Simon van Salingen schamper. Die waag, waar met eerlijk gewicht werd gewogen, bracht een slag toe aan den ruilhandel die den Europeeschen handelaar toeliet tweemaal naar zich toe te meten [3]), de geheven tienden deden het overige. Van Salingen zelf schijnt dan ook van dien handel zijn bekomst te hebben gekregen; men ontmoet hem later uitsluitend in Deenschen dienst.

---

1) Balth. Arch, p. 48.

2) Zie hiervoren, p. XLI.

3) In Afrika kan men dat nog heden ten dage opmerken.

Wat te Kola geschiedde was al eerder op verschillende kustplaatsen geschied, naarmate zij onder Russisch bestuur waren gesteld; maar de Grootvorstelijke stoutheid lokte eindelijk de Denen tot daden uit. Deensche gewapende vaartuigen begonnen zich in dat jaar 1582 op de kusten te vertoonen [1]), niet zoozeer omdat de vaart naar de Dwina afbreuk deed aan die naar de Finsche Golf en dus aan den Sondtol (het was den Koning volkomen onverschillig of zijne kas werd gestijfd uit de inkomsten van de tollen te Elzeneur of te Vardöhus [2]) maar wèl omdat de Deensche Kroon „niet en wilde dat daer yemant varen soude sonder hem tol te betalen [te Vardöhus] en daervan paspoort te hebben" [3]). Denemarken immers beschouwde zich als rechtmatig Heer der betrokken kunstlanden [4]). Nederlandsche en Engelsche reeders leden in de eerste plaats van het optreden dier Deensche kruisers, die (1582) al dadelijk twee of drie Vlaamsche vaartuigen kaapten, omdat zij niet van passen waren voorzien [5]). Prins Willem van Oranje, de Hertog van Anjou, de Magistraat van Amsterdam, de opgebrachte schippers [6]), zij allen dienden hunne bezwaren bij den Koning in; laatstgenoemden zelfs onder uitdrukkelijke verklaring dat zij bereid waren alle tollen langs de geheele kust, van Kildin af tot de Dwina toe en in de haven der Zeven Eilanden plichtmatig te voldoen. Of hunne vertoogen gevolgd werden door eene teruggave van de genomen schepen is moeilijk uit te maken, maar het optreden der Denen stuwde den handel in banen, die voor de Russen steeds voordeeliger werden. Zoo lieten de Denen hunne vaartuigen kruisen tot voor de monding der Dwina. Vluchtende voor zulk een politievaartuig, zag zekere Schipper Claesz Jansz van Hoorn zich genoodzaakt zijn bodem een eindweegs verder dan gebruikelijk was de rivier Dwina te doen opzeilen; hij bracht zijn schip eindelijk ten anker voor het St. Michaëls klooster, alwaar hij tot de ervaring kwam dat de

1) Van Wassenaer, p. 91.

2) De Jonge „Opkomst" I, p. 10 geeft er die voorstelling aan.

3) Van Wassenaer, t. a. p.

4) Dat het niet te doen was om de vaart in oude banen terug te dringen, maar alleen om de tollen geïnd te krijgen, spreekt reeds vanzelf. Het blijkt ook nog nader uit een schrijven van Johan Maria Borcht aan den Koning (1592): „Dieweill aber die Kon. Ma. denjenigen, so ihren gebührlichen zollen zur Warhausz erlegen, norden umb nach Ruszland zu siegeln und daselbst ihre handtierung zu treiben, gnedigst bewilliget..." Balt. Arch. p. 50.

5) Van Wassenaer, t. a. p.

6) Resp. den 18 Sept., den 16 Sept., den 22 Sept. en in Sept. 1852. Zie Skand. Arch. p. 259 t/m 264.

plaatselijke reede groote natuurlijke voordeelen bezat boven hetgeen de Engelsche en Nederlandsche koopvaardersreeden hadden aan te bieden [1], eene ontdekking waarvan het belang niet aan Jan van de Walle ontging. Op den Grootvorst maakten de krachtige maatregelen der Denen eenigen indruk; hij van zijn kant liet bij den Koning eene klacht deponeeren, gericht tegen de feiten dat diens kruisers de vaart benoorden Skandinavië om onveilig maakten, dat zij vreemde handelsvaartuigen, zoo te Kola als te Kholmogorui hadden weggenomen, waardoor de Russische onderdanen mede geschaad werden [2]. Hij stelde daarbij voor, dat de misverstanden („Grentzirrungen") in der minne zouden worden geregeld (1582). Onderwijl klaagden de Nederlanders bij den Grootvorst over de onveiligheid van de Pudoshemsco-monding, zij verzochten (en zij wisten wat zij deden) om hunne factorij naar de reede voor het klooster St. Michaël te mogen verplaatsen. Zelf hadden zij de voordeelen van die plaats juist leeren kennen; de Grootvorst toonde zich geneigd tot het verleenen van de gevraagde vergunning. Het is wel waarschijnlijk dat Van de Walle, die nog steeds de handelsbeweging aan de Dwina wist te leiden, daartoe den doorslag wist te doen geven: "the Dutch have by chargeable meanes woone three of the chiefest counsellors to the Emperour" [3], dus schreef Jerome Bowes een jaar later (1583).

Van de Walle voorzag dat eene verplaatsing van zijne factorij naar een gunstiger gelegen punt, een streep door de rekening van de te St. Nikolaas gevestigde Engelschen zou halen. De Britten zelf voorzagen niets minder; hunne klachten aan het Hof te Moskau bleven niet uit. Luide beklaagden zij zich (1583) over de Nederlanders, met name over Van de Walle [4], wiens invloed echter niet door protesten te overstemmen viel, want twee jaren later waren de waag en douaneloodsen, die voor gouvernementsrekening bij het Sint Michaël's klooster [5] werden gebouwd, zoover gereed, dat Van de Walle zijn eigen factorij derwaarts ging verplaatsen (1586). Noode volgden de Engelschen; eerst in 1591 voldeden zij [6] aan den zach-

1) Van Wassenaer, als voren.

2) Büsching, p. 306.

3) Hakluyt, III, p. 316.

4) Hakluyt, III, p. 316.

5) Een zeer fraaie kaart van de mondingen der Dwina (met de kust) komt voor in Waghenaer's Thresoor, ed. 1592 (en later). Gereproduceerd hierna.

6) Van Wassenaer, p. 91.

ten aandrang waarmede de Russische ambtenaren hen opwekten tot het overbrengen van hunne kantoren en pakhuizen. Het op die manier, bij het St. Michaëls klooster, verrezen gehucht werd de kern waaruit de stad Archangel zich ontwikkeld heeft.

Het aandeel door De Moucheron in den Dwina-handel genomen was, in de jaren die ons bezig hielden, niet groot. Aanvankelijk getrouw gebleven aan de vaart over Narva, stond het aan hem om al of niet eene keuze te doen tusschen den Koning van Denemarken of den Grootvorst, wilde hij met voordeel visschen in het troebele water dat de Witte Zee (in politieken zin) te zien gaf. Hij hield het in meer dan één opzicht op Denemarken, waarin men hem geen ongelijk kan geven, omdat een vriendschappelijke verhouding met de mogendheid die den Sond beheerschte hem de oude Narva-vaart liet en ook een wellicht nog te ondernemen Witte-Zee-vaart gunde, zoolang zijne schepen den tol te Vardöhus voldeden. Over zijne verhouding tot Denemarken valt nog veel te vermelden. Het zij voor het oogenblik voldoende aan te teekenen dat uit een door hemzelven gesteld stuk van 27 Novr 1589 blijkt, dat hij „int letste van den jare XV^c seven en tachentig" den handel „op der Mosco verlaten" en door zijn broeder Melchior stappen heeft laten doen tot het verkrijgen van een Deensch paspoort, voor een naar Kola en S. Niklaas [Kholmogorui] uitgerust vaartuig [1]). In 1587 kan hij dus tot den nieuwen handelsweg bekeerd zijn. Met Denemarken had hij toen ook nog niet gebroken; juist in de jaren die voorafgingen had hij betrekkingen, die van het grootste belang konden worden, met het Hof te Kopenhagen aangeknoopt.

Men herinnere zich dat Olivier Brunel in 1581 of 1582 de Nederlanden bezocht, bij welke gelegenheid hij nadere kennis met De Moucheron zoû hebben gemaakt. Zeker is het, dat deze laatste zich in 1583 met Denemarken in verbinding stelde waarbij Brunel als zijn zaakgelastigde optrad. Van groot belang is hetgeen een Deensche bron [2]) daarover meedeelt. Men leest

---

1) Zie Balt. Arch. p. 48.

2) Grönlands Historiske Mindesmaerker Tom III, p. 660/664. Et Par Aars Tid derefter tilböd Oliver Brunell i Antwerpen sig i Forening med Arndt Meier i Bergen at ville paa egen Bekostning gjöre et nyt Forsög paa at gjenfinde det tabte Grönland, hvis Gjenforening med den norske Krone vedblev at ligge Frederik den Anden saerdeles paa Hjerte. For det Tilfaelde, at Foretagendet skulde lykkes dem, betingede de sig Erstatning af alle derpaa

daar: „twee jaar later [d. i. na 1581, dus in 1583] boden zich Olivier Bru-„nel uit Antwerpen en Arent Meyer uit Bergen aan, om op eigen kosten „een nieuwe onderneming te wagen tot het wedervinden van het verloren „Groenland, welks hereeniging met de Kroon den Koning zoozeer ter harte „ging. Voor het geval de onderneming slaagde, bedong hij teruggave van „alle gemaakte kosten en voor den vervolge het monopolie van de vaart „derwaarts. Bovendien verlangde hij 's Konings vergunning om zich te „Bergen te mogen vestigen alwaar hij, gedurende de eerste zes jaren, vrij-„dom van belastingen zou genieten. Ook dit werd hem toegestaan." Ten overvloede worden in de Mindesmaerker drie officieele bescheiden medegedeeld, zij zijn alle gedateerd 1° Maart 1583; bij het laatste dier drie stukken wordt aan Brunel vergund zich in den komenden zomer (dus 1583) op weg naar Groenland te begeven. Of er van die onderneming ooit iets gekomen is? De Deensche bescheiden geven daarop het antwoord niet [1]), maar tien jaren later, in 1594, vond De Moucheron goed om nog iets te doen uitlekken van de plannen die hij beraamd had. Hij maakte toen melding van „zeker contract eertijds bij Olivier Brunel uyt zijnen naeme ge-„maeckt metten Conynck van Denemarcken, daerby hem beloofd was, „100.000 guldens voor zijne moeyte en industrie met anderen privilegien, „die hij zoude hebben mogen vernieuwen en hervatten, ten hadde geweest „hij den dienst ende welvaart van deze landen hadde geprefereert [2]).

Wat heeft De Moucheron dan toch voor gehad ? De koopman, die zich bij zijn leven niet in de boeken liet kijken en ook niet meer losliet dan zijn

---

anvendte Omkostninger og udelukkende Ret til for Fremtiden at beseile Landet. Brunell forlangte endvidere for sit Vedkommende Kongelig Tilladelse til ad nedsaette sig i Bergen og i sex Aar efter sin Ankomst til denne Stad at nyde fuldstaendig Skattefrihed. Ogsaa blev dette ham tilstaaet.

1) Om Brunel og hans Medinteressent efter af den danske Regjering saaledes at have erholdt alle de af dem ansögte Tilsagn og Begunstigelser, virkeligen have gjort noget Forsög paa at gjenfinde det tabte Grönland, derom savnes nu envhersomhelst Efterretning. (Mindesmaerker t. a. p.). Het bij Megiser „Septentrio novantiquus" p. 174 voorkomend bericht: „darumb dann beij unseren Zeiten, Olivier Brunel, ein wolerfahrner Stewrman dreij Iahr nach einander vom König von Dennenmarck gegen Mitternacht gesandt worden, diese Insul Gronland su suchen", wordt dus door de Mindesmaerker alles behalve bevestigd. De samensteller van de Mindesmaerker was, zooals uit aanhalingen blijkt, met Megiser (1613) bekend en vertrouwd. Ook Gosch vermeldt die tochten niet; zie Lijst van aangeh. werken.

Contract met de Staten van Zeeland, zie De Jonge, „Opkomst" I, p. 17.

eigenbelang vorderde, heeft het niet medegedeeld. Men zal dus, om een eenigszins doordacht antwoord op de vraag te kunnen geven, het terrein van stellig weten moeten verlaten, om zich de grootsche figuur voor den geest te brengen zooals zij, bij het voetlicht der historie, verschijnt. De stoutheid der gedachten van De M. kende geen grenzen, nooit staarde hij naar één enkelen windstreek, met groote spanning de handelsbewegingen naar en van alle gewesten volgende, hoopte hij dat er een tijd komen zou waarin het hem gelukken mocht die alle te beheerschen. Zooals hij, in later tijd, geen opoffering te groot achtte om een centraalpunt aan de Kust van Guinee te vinden, werwaarts hij de vaart van Noord, Zuid, Oost en West meende te kunnen leiden [1]), zoo dacht hij misschien in 1583 ten aanzien van de noordelijke doorvaarten naar Indië. Eenmaal in verbinding met Brunel, eenmaal voor het zoeken van de Noordoostelijke doorvaart gewonnen, moet hij zich te binnen hebben gebracht dat er wellicht ook eene Noordwestelijke viel te ontdekken [2]). Had niet Frobisher in de jaren 1576, '77 en '78 de aandacht daarop doen vallen? Zoo laat zich verklaren dat hij bij Denemarken aanklopte, alwaar hij partij kon trekken van eene juist herleefde belangstelling in de verzuimde Groenlandsche koloniën. Van halve maatregelen afkeerig, tot de grootste concepten in staat, kan hij het erop toe hebben gelegd om het vraagstuk der kortere doorvaart ineens en in zijn vollen omvang aan te grijpen, maar daartoe behoorde meer dan het ontdekken van beide routen, men moest die kunnen beheerschen [3]), men zou moeten eindigen met het openen van nieuwe markten, het stichten van nieuwe stapelplaatsen. Wie zich, als later Jan Huyghen, voorstelde dat de weg „bij Noorden om" „ses mael corter (sou„de) wesen als den wech die als nu van de Portugesen in treyn en gebruy„ckinghe (was)" [4]), kon zich voorstellen, ja moest het ervoor houden, dat de Noord-Europeesche landen als aangewezen waren om daarvan vóór

---

1) Verg. Beschryvinghe van Gunea, door P. De Marees, uitgave Linschoten Verg. 1912, p. LVII—LXVI.

2) Met de uitkomsten van Frobisher's reizen was hij natuurlijk bekend. Van Sir Humphrey Gilbert, in 1583 uitgezeild, kan hij gehoord hebben. De „derde route", via de Noordpool, werd eerst omstreeks 1594 door Plancius opnieuw aanbevolen.

3) In later jaren wilde De Moucheron de Jugor-Straat versterken. Zie zijn Advis aan de Staten van Zeeland, dd. 6 April 1595. Dit denkbeeld was echter in 1580 reeds door Hakluyt uitgesproken. Zie Hakluyt III, p. 264.

4) Zie zijn Voorrede.

alle andere te profiteeren. Zoo zal het oog van De Moucheron zijn gevallen op Bergen in Noorwegen (gebied der Deensche Kroon) als haven, bijzonder door de natuur begunstigd, die de voorrechten van het trotsche Lissabon als stapelplaats, met die van het ten val neigend Antwerpen als distributiehaven van de specerijen zou kunnen vereenigen Vandaar wellicht die vergunning, door Brunel aangevraagd en ook verkregen, om zich te Bergen te mogen vestigen, onder verband van nuttige presteeringen in Noordwestelijke richting, doch tegen genot van buitengewone voorrechten. Te Bergen dan zou men een „goede herberge" vinden voor schepen die de N.W.lijke, zoowel als voor bodems die de N.O.lijke doorvaart bevoeren. Misschien zag De Moucheron den tijd reeds in het verschiet, waarin hij zijn kantoor naar Bergen verplaatsen kon, want, dat het tot eene verplaatsing zou moeten komen, daarvan was hij die den achteruitgang van Antwerpen dagelijks aan den lijve gevoelde, overtuigd als weinigen 1).

Omvattend als de plannen wellicht waren, bleef de nuchtere werkelijkheid verre beneden het peil der mogelijk daarop berustende verwachtingen. De tijden waren voor de uitvoering niet rijp. Wèl had Brunel zich in 1583 tot een tocht naar het NW (Groenland) op kunnen maken, maar dat plan moest blijkbaar op de lange baan worden geschoven 2). Er was aanleiding toe: in hetzelfde jaar begon Parma zich om te Antwerpen te legeren; zoo verloor De Moucheron een gedeelte van die vrijheid die hij als reeder in zijne scheepvaartondernemingen noodig had, al kon hij, op afstand, nog wel eenige leiding blijven geven. Eene poging om de Noordoostelijke doorvaart te vinden werd echter in 1584 ondernomen 3). Brunel, wiens verlof in de Nederlanden toch eenmaal een einde moest nemen, belastte zich met de uitvoering. Uit Enkhuizen zeilde hij weg 4). Dat was dan de onderne-

---

1) Op De Moucheron is van volle toepassing wat Bakhuizen van den Brink van de Zuid-Nederlanders omstreeks die jaren aanteekent: „Toen in 1585 de zegevierende veldheer, die hen uit Antwerpen verdreef, ook het Noorden bedreigde, was het voor hen de vraag hoe lang die staat — zoo er een staat was — zou bestaan". Zoo zij voor Noord-Nederland geopteerd hebben, bewijst dat de juistheid van hun inzicht; het bewijst niet dat zij hun gedachten ook niet aan andere landen zouden hebben gewijd. (Zie B. v. d. B. „Isaac Le Maire" in De Gids, 1865, IV, 12). De Moucheron zelf had „den dienst dezer landen geprefereerd" boven wat? Boven een vertrek naar Denemarken natuurlijk. Verg. citaat p. LV.

2) Zie hiervoren p. LV.

3) Waghenaer „Thresoor", Ed. 1592, p. 204, alwaar: het volck van Oliuier Brunel die int jaer 1584 ende '85 aldaer geweest hebben, enz".

4) Waghenaer „Thresoor", p. 104.

ming waarvan Jan Huyghen in zijn voorrede verhaalt hoe Prins Willem „daer een sonderlinghe welbehaghen in hadde" maar waaraan hij, met het oog op den benarden staat van 's Land geldmiddelen, geen steun had kunnen verleenen. Bij gebrek aan dien steun moeten de kosten dan toch door anderen zijn gekweten, en daarbij denkt men in de eerste plaats aan den Koopman die reeds eenmaal Brunel in zijn vertrouwen had genomen: Balthasar de Moucheron. Hij was dan ook inderdaad wel de aanlegger van die eerste Nederlandsche IJszee-expeditie; het blijkt uit eene mededeeling van Le Petit 1) waar deze, op het jaar 1594, verhaalt dat de Moucheron „oultre la petite espreuve que dix années auparauant il en auoit désia faite, „advertit le Prince Maurice de la délibération qu'il auoit de chercher ledit „passage."

Hoe men de leidende gedachten meende te moeten uitvoeren, is uit den brief van Balak aan Mercator, 2) voldoende bekend; in hoeverre daarvan in détails werd afgeweken behoeft nauwlijks te worden gevraagd. Het eenig bericht dat men omtrent de onderneming bezit is daarvoor te beknopt. Waghenaer verhaalt 3):

„Nu om te weten wat coers Oliuier Bruynel ghenomen heeft „om te comen int landt van Noua Sembla, soo is zijn coers ghe- „weest wt die hauen van Cola in Laplandt, oost ten noorden en- „de oost noordtoost, ende is alsoo ghecomen opt landt van Noua „Sembla, in een schoone hauen genaemt Costins Serch: maer sy „en conden gheen volck op t landt vinden, sulcx dat sy 'tsander- „daechs zijn wech gheseylt naer de riuiere van Pitsora, al waer sy „goede kennisse gecregen hebben, soo dat sy haerlieder waren „ende comanschappen daer vermanghelden, ende pelterijen „daer voor creghen: maer het is hunliedenmisluckt, want sy zijn „met de comanschappen, naer de stadt ghevaren, ende zijn ten „haluen inde riviere verdroncken 4), maer 't schip is weder tot „Enckhuysen aen ghecomen met die reste vant volck 5). Alsoo

1) Grande Chronique ancienne et moderne, II, p. 651.

2) Zie hiervoren p. XLVI.

3) Thresoor der Zeevaert, ed. 1592, p. 101, 104, 204. Deze bron is tot dusverre onopgemerkt gebleven.

4) Aan deze passage kent men den zegsman van Hessel Gerritsz.

5) Verm. in 1585. Bij Waghenaer, p. 204: „het volck van Oliuier Brunnell die int iaer 84 ende 85 aldaer geweest hebben".

„is die gheweldighe rijcke reyse die sy ghedaen souden hebben „te niete gegaen. De waren die sy gebrocht souden hebben dat „was al meest pelterijen ende cristal de Montagne". De plaats waar Brunel de Russische kust weder bereikte is ook door Waghenaer bekend gemaakt: „Dese riuiere van Pitsane 1) is een onbekende plaetse: maer „'t schipken van Oliuier Bruynel, is recht by westen de selue riviere aende „gront gheweest". Keerde Brunel zelf in het vaderland terug? Vermoedelijk niet. De geschiedenis zwijgt verder over hem en Waghenaer's bericht geeft te denken dat juist hij tot de omgekomenen behoorde 2 & 3).

Men kan niet nalaten op te merken dat De Moucheron zich in de eerstvolgende jaren niet meer aan het onderzoek der Noordelijke IJszee liet gelegen liggen; men bedenke daarbij dat de eerste onderneming mislukt was, dat de tijden zich tegen hem kantten. Het beleg van Antwerpen benam hem aanvankelijk de gelegenheid om zijne zaken met kracht te besturen,

1) Thresoor, p. 101.

2) Wanneer (1595) De Moucheron schrijft „Oliuier Brunel . . . heeft my dicwils mondeling geseet, enz." (zie hierna p. 234) maakt dat den indruk dat B. toen niet meer in leven — althans niet in Nederland — was. Ook Waghenaer die van „'t volck van Olivier Brunel" schrijft (1592) wijst die richting uit. Het is echter opmerkelijk dat De Stoppelaar (p. 65) weet te berichten dat B. in 1597 overleden is, maar, getrouw aan het beginsel om de bronnen van *belangrijke* mededeelingen te verzwijgen, noemt hij zijn zegsman niet.

3) Mr. S. Muller merkte op (Noordsche Comp. p. 34) dat Brunel wijd en zijd bekend was, dat Engelschen en Nederlanders hem als een man van ondervinding en gezag vermelden, enz. Hij verdiende het zeker, maar al die vermeldingen komen vermoedelijk uit de ééne, thans door mij aangewezen bron: Waghenaer's Thresoor, dat in aller handen was. Wordt hij vermeld bij Gerrit De Veer (Drie Seylagien p. 7): „Willem Barents die giste dat het die plaetse was daer Oliphier Brunel te voren gheweest hadde, ghenaemt Costincsarch" dan is het nu wel duidelijk dat Barents en De Veer in Waghenaer's Thresoor hadden gekeken. Leest men bij Hudson (Purchas XIII, p. 328): "This place is another then that which the Hollanders call Costing Sarch, discovered by Oliver Brownell: and William Barentsons observation doth witnesse the same", dan heeft Hudson weer in De Veer gelezen. Vindt men bij Josias Logan (Purchas XIII p. 234) in 1612: "sixtie Versts to the Eastwards of Suatinose.... At the east end thereof, Oliver Bunell was carried into harboor ...", dan is het weer niet moeilijk daarin Waghenaer te herkennen. Dat Hessel Gerrits (1612) op Waghenaer steunt werd reeds opgemerkt. Zoo is Brunel in zijn tijd vermaard geweest, alleen omdat Waghenaer beroemd was. Mr. Muller en Dr. R. Fruin onderstelden dat Brunel wellicht een boekje had geschreven; ik geloof dat een referaat in den Waghenaer even geschikt was om naam te maken als het uitgeven van een vlugschrift. Vreemd is wel dat Mr. de Jonge, die toch Waghenaer heeft geraadpleegd, de plaats die over Brunel handelt, ook niet heeft opgemerkt.

de verdediging der veste, waarin hij een moedig aandeel nam, beroofde hem van zijn tijd, hare capitulatie noopte hem eindelijk zijn kantoor naar Zeeland over te brengen. Het zal hem veel tijd en veel arbeid hebben gekost aldaar de zaken weder tot bloei te brengen, oude relaties te herstellen, nieuwe aan te knoopen. Tot dit laatste behoorde het uitreeden van schepen naar de Witte Zee waarmede hij omstreeks 1587 begon [1]). Bovendien had de goede verstandhouding met Denemarken geleden [2]); hijzelf heeft het ons medegedeeld in zijne nota van 1594. Dat was misschien ook de reden waarom hij, zich van de vaart door de Sond *onafhankelijk* willende maken, de Narva-vaart opgaf en op Archangel ging handelen. Zelfs werd hij, in deze jaren, in een langdurig proces met Denemarken gewikkeld. De Koning, van meening dat De Moucheron, *in 1588*, een schip naar de Witte Zee had bevracht, trachtende de tollen „op zijne stroomen [Vardöhus]" te *ont*varen, deed hem de eer aan van een proces, dat van 1589 tot zeker 1592 sleepende bleef, maar waarin de koopman de overhand schijnt te hebben behouden [3]). Zoo werd het 1593 eer hij zich weder metterdaad met de Noordoostelijke doorvaart kon gaan bezig houden. Lucas Jansz. Waghenaer had niet aan doovemans-deuren gepredikt, toen hij in 1592 ter zake van de N. O. passage de woorden had laten uitgaan: „Dit sy nu hier van „genoech gheschreven ten dienste van den coopman, op goede hoope dat „noch yemandt soude moghen deese reyse aenvaerden tot dienste van zijn „Excellentie ende d'ingesetene van dese Nederlandtsche prouincien."

Toen De Moucheron schepen naar de Witte Zee begon uit te zenden (1587), was Jan van de Walle, te Archangel en zelfs te Moskau, de groote man geworden, die niet alleen Nederlanders in bescherming kon nemen, maar ook Engelschen kon dwarsboomen, ja gereedelijk van den Grootvorst gedaan wist te krijgen wat hem wenschelijk voorkwam, b.v. de verlegging van den stapel naar Archangel (1585) die, door „chargeable meanes" verkregen, wellicht door de tegenpartij met soortgelijke middelen ware te voorkomen geweest. De Grootvorst zette in die jaren zijn politiek van uitbreiding ten koste van Denemarken rustig voort. De Koning van laatstgenoemd

---

1) Zie hiervoren, p. LIV.

2) Zie hiervoren zijn contract van 1594, p. LV.

3) Balt. Arch. p. 47 vlg.

Rijk, die zijn politiekruisers schijnt te hebben moeten terug trekken, legde zich daarbij niet lijdelijk neer. In 1584 zond hij twee Commissarissen: den Franschen Kapitein Thomas Norman de la Nouette en den ouden kustvaarder Simon van Salingen [1]) naar Kola, om tegen de feitelijke Russische occupatie van die havenplaats (sedert 1582) te protesteeren; de Woywode aldaar beriep zich op zijne instructies, waardoor het status quo gehandhaafd bleef. De Grootvorst zijnerzijds deed, in den loop van het volgende jaar, den Koning van Denemarken weten dat hij bereid was in eene grensregeling te treden [2]); hij bleef daarbij volkomen in de lijn van het in 1582 gedane voorstel, toen er nog slechts sprake was van „Grentzirrungen" [3]). Consequent was de mededeeling die daarbij ging, inhoudende dat de stapel van den handel verlegd was van Kola naar de stad aan de Dwina, waar de Denen vrijelijk mochten komen! Met waardigheid antwoordde Denemarken dat het n i e t om eene *grensregeling* in Lapland, maar om de *ontruiming* van Lapland te doen was en dat de Grootvorst zijne ambtenaren uit dat gewest behoorde terug te trekken [4]). Onder den schijn vormen in acht te nemen, hielden de beide monarchen elkaar op die manier aan de praat: den stapel naar Kola terugbrengen, dat ging toch niet, want het was een arm plaatsje en volstrekt ongeschikt voor den handel, dus antwoordde de Grootvorst [5]) in 1586. Hij was echter gaarne bereid grenscommissarissen te zenden, die dan op den 1sten Juli te Kola zouden aanwezig zijn. Voor den schijn wellicht berustte Denemarken thans in dat voorstel; het zond commissarissen, dezelfden als in 1584, maar Russische collega's troffen zij niet aan! Twee jaren later (1588) was Van Salingen weder in Kola, thans om de toestanden te verkennen en den Koning daarvan te rapporteeren. De Monarchen kwamen daarop (1590) overeen dat Commissarissen elkaar in 1592 te Kola zouden ontmoeten, maar thans lieten de Denen de Russen wachten. Bij nader overleg werd (1593) vastgegesteld dat men in 1595, en dan in allen ernst, met de werkzaamheden zou aanvangen, maar toen de Deensche Commissarissen, waaronder als altijd Simon van Salingen, weder geen Russische sectie aantroffen, werd, in tegenwoordigheid van de bevolking en van de schippers der vreemde vaar-

---

1) Büsching, p. 307.

2) Büsching t. a. p.

3) Zie hiervoren, p. LIII.

4) Büsching, p. 308.

5) Büsching, p. 308

tuigen een vormelijk protest tegen de feitelijke bezitneming uitgebracht. Het protest werkte niets uit; een gezantschap naar Moskau (waarvan Van Salingen weder deel uitmaakte) dat in 1601 de aangelegenheid tot oplossing moest brengen, had even weinig succes: Lapland was in beginsel Russisch geworden, de stapel van Kola was (sedert 1585 voorgoed) naar Archangel overgebracht, de Kustvaart op Lapland en Karelië was onder Russisch oppertoezicht gesteld en het centrum van den handel was de nieuwe stad aan de Dwina.

Met leede oogen hadden de Engelschen de opkomst van Archangel en den daarbij wassenden invloed van Van de Walle aangezien. Belangrijk en merkwaardig is het verloop der onderhandelingen, gevoerd tusschen Elizabeth en den Grootvorst, waar het gold de vermeende rechten der Engelschen te handhaven, als hadde het ooit in de bedoeling des Czaren gelegen hun eenig scheepvaartmonopolie te verleenen. Bij Haar schrijven van den 9den Juni 1585 aan Grootvorst Feodor [1]), die in het vorig jaar den troon had bestegen, nam de Koningin van Engeland het voor hare onderdanen op: „zij hadden vóór alle anderen den zeeweg naar Rusland „ontdekt, het was dus rechtvaardig dat zij uitsluitend de voordeelen „genoten die uit die ontdekking waren te trekken, reden waarom de En- „gelschen hersteld behoorden te worden in de voorrechten die zij onder „Iwan IV reeds hadden bezeten." Terecht gaf de Grootvorst ten antwoord: dat de „toestanden veranderd waren, dat het onredelijk zoude „zijn zoo hij den handel verbood aan de vele vreemde kooplieden die de „Russische havens kwamen bezoeken, en zulks alleen om welgevallig te „zijn aan de Engelsche handelaren!" Het schijnt dat de Britten toen door geweld trachtten te bereiken wat hun langs den weg der politieke onderhandelingen bleef ontgaan: zij maakten de toegangen tot de Dwina onveilig. Franschen (die zich na 1586 te Archangel kwamen vertoonen [2]) en Nederlanders richtten zich nu met hunne klachten tot den Grootvorst die niet in gebreke bleef met nadruk voor hen op te komen. In 1587 schreef Feodor aan Elizabeth „hoe hij aanvankelijk niet had kunnen „gelooven dat de Engelschen zich aan gewelddadigheden in de Witte „Zee schuldig maakten, maar de klachten van Franschen en Nederlan-

1) Cordt p. 250.

2) v. Wassenaer p. 92.

„ders waren van dien aard, dat hij niet langer kon twijfelen. Hoe kon „het bij iemand opkomen, dat de Oceaan, die door God geschapen „verkeersweg, zou kunnen worden afgesloten! Uwe kooplieden komen hier „jaarlijks met niet meer dan 5 of 6, hoogstens 10 schepen en zouden zij dan „aan 50 of 100 anderen willen verbieden herwaarts over te komen?" [1]). De handelspolitiek van Van de Walle vierde hoogtij. In 1591 had hij mogen beleven dat de Engelsche factorij, achter de zijne aan naar Archangel werd overgebracht [2]), maar ook eigen landgenooten konden zich niet al te best roeren zonder hem; getuige het feit dat hij, mede 1591, de gevangenneming wist te bewerken van De Moucheron's vertegenwoordiger: François De La Dalle [3]). Eerst op vertoog van de Staten herkreeg De La Dalle zijne vrijheid. Na dit jaar vindt men Van de Walle nergens meer vermeld; in de Russische archieven komt hij na 1589 al niet meer voor [4]). De positie die hij bekleed had werd gaandeweg door Melchior de Moucheron [5]) ingenomen, die (met De La Dalle) het huis van zijn broeder vertegenwoordigde. In 1595 vertoefde Melchior in Rusland [6]); in 1596 verwierf hij er brieven van privilegie die hem vrijdom van invoerrecht voor sommige koopmansgoederen vergunden [7]). Terwijl dan Van de Walle van het tooneel was getreden en plaats had gemaakt voor Melchior, schijnt ook de firma Hoofman zich te hebben terug getrokken. Misschien werd zij voortgezet door, zeker vond zij een plaatsvervangster in, die van den Amsterdamschen koopman Dirk van Os, die een belangrijk aandeel zou dragen in de kosten der reizen naar de IJszee van 1594 en '95. Zoo veranderden de personen met het veranderen der tijden, maar Balthasar de Moucheron had zijn tijd medegeleefd zonder zichzelf te overleven. In 1593 beantwoordde hij Waghenaer's wekstem [8]); hij maakte zijn verlangen ken-

---

1) Cordt p. 250.

2) Hiervoren p. LIII.

3) De Jonge „Opkomst" I, p. 12.

4) Cordt, p. 251.

5) Geb. in 1557, zie De Stoppelaar, Aant. p. 14.

6) Blijkens brief van De La Dalle van 1595, zie Bijlage XVII.

7) De Jonge „Opkomst", I, p. 12.

8) Jan Huyghen (zie zijn Voorreden vermeldt dit uitdrukkelijk als in 1593 te zijn geschied. Le Petit (Grande Chronique et ancienne II, p. 651) vermeldt nagenoeg hetzelfde op 1594. Vermoedelijk geeft Linschoten de juiste voorstelling. In Mei 1594 werd tot de eerste onderneming besloten, ofschoon Gelderland de onderneming trachtte te stuiten omdat de zaak niet lang genoeg was voorbereid. Bedenkt men hoe langzaam in die dagen alles ging

baar aan Prins Maurits. Het jaar 1594 vond hem gereed om de leiding te nemen bij het herhalen, op grooter schaal, van de „petite espreuve que dix années auparauant il en auoit désia faite'', waarmede niet minder dan het zoeken van de Noordoostelijke doorvaart was bedoeld.

II. De reizen van 1594 en 1595.

De bronnen waaruit men voorbereiding en verloop van de drie, in 1594, '95 en '96 ondernomen reizen benoorden om naar China, kan leeren kennen, vloeien soms mild, soms karig, maar nooit behoeft de onderzoeker in den blinde te tasten. Gedrukte werken en archiefstukken vullen elkaar vrij volledig aan; waar in leemten valt te voorzien behoeft het veld der gissingen toch niet te worden bestreden; ten allen tijde is er zekerheid genoeg om tot een rationeel besluit te geraken.

De opzet van de eerste reis is uitvoerig beschreven door Jan Huyghen in het voorwerk der uitgave die thans weer het licht mag zien. De door hem gegeven voorstelling is duidelijk en getrouw; zij komt overeen met de beknoptere mededeelingen van schrijvers die, onafhankelijk van hem en van andere zijde ingelicht, eenige woorden voor de onderneming hebben over gehad (b.v. Gerrit de Veer). Archiefstukken leeren niet zeer veel (zie hierna Bijlagen II, III, IV en V en de Resoluties van Zeeland) maar Jan Huyghen's relaas is zoo uitvoerig dat men zich, ook zonder die stukken, grootendeels zou kunnen behelpen.

In 1593 had Balthasar de Moucheron het weder zoo ver gebracht dat hij zich tot den Stadhouder kon wenden en (door dezen aan de Staten aanbevolen) in December, aan den thesaurier van Zeeland Jacob Valcke en aan de Gecomitteerde Raden dier provincie, zijne plannen kon ontvouwen. De Staten van Zeeland toonden zich tot medewerking geneigd: zij boden De Moucheron het bestuur over de onderneming aan en $\frac{1}{8}$ van de in- en uitgaande rechten der langs den nieuwen weg te vervoeren goederen, mits hij $\frac{1}{4}$ van de kosten op zich nam. Toen de zaak door eene bespreking van De Moucheron met Maurits, Oldenbarnevelt, Cant, Maelson en Valcke meer algemeen bekend werd, liet ook Holland zijn stem hooren, waarop

dan moet men toch wel aannemen dat De Moucheron reeds in 1593 zijn eerste stappen had gedaan. (Zie Bijlage III).

de beide provinciën besloten den tocht te doen ondernemen, doch op eigen kosten en zonder tusschenkomst van De Moucheron. Zij beloofden den ontwerper met eene som gelds of een jaarwedde voor hem en zijne nakomelingen te zullen beloonen. De Moucheron moest toegeven, hij sloot met de Staten van Holland en Zeeland een contract waarbij hij zich verbond de uitrusting met de kennis welke hij bezat bij te staan. Na lange beraadslagingen werd den 11 Mei 1594 de Instructie vastgesteld, die den 16den door de Staten Generaal werd bekrachtigd. Ondertusschen had ook de Amsterdamsche regeering het plan opgevat om een aandeel in de voordeelen van de onderneming voor zich te verkrijgen. Opgewekt door den predikant en geograaf Petrus Plancius, besloot die stad tegelijkertijd voor eigen rekening een schip en een jacht uit te zenden, maar de plannen, door de hooge regeering in overleg met De Moucheron gemaakt, droegen de instemming van de Amsterdammers niet weg 1). Terwijl de regeering besloten had dat de reis zou geschieden door een der zeestraten die het eiland Waygatsch begrensden en waarvoor de wellicht aan Olivier Brunel bekende zuidelijke straat (thans de Jugor-Straat 2) in aanmerking kwam, besliste Amsterdam dat men de kust van het eiland Nova Zembla zou volgen, in de hoop dat men dusdoende de noordelijke punt van Azië zou kunnen bereiken 3). Toch stelden de Staten Generaal de Instructies vast, zoowel voor de schepen van Holland en van Zeeland als voor die van Amsterdam. Gelukkig is die welke aan Barents verleend werd bewaard gebleven (hierna Bijlage II); zij stelt ons volkomen in staat te begrijpen wat die van den „Superintendent" Cornelis Cornelisz Nay, voor de Hollandsche en Zeeuwsche

1) De voorstelling (tot hiertoe) in deze alinea gegeven steunt geheel op die van Mr. S. Muller in „Noordsche Compagnie" p. 35. Zij wijkt lichtelijk af van die van De Jonge „Opkomst", I p. 16/17.

2) Het woord Jugor komt reeds bij Haitho van Armenië (1290) voor, zie Grynaeus Cap. II, alwaar: In regno Varsae sunt tres provinciae quarum dominatores se reges faciunt appellari. Homines illius patriae nominantur Iogour. Bij Sigismund von Herberstein (vert. Hakluyt Soc.) ii p. 39: The dwellers on this river are called Vogolici; p. 46: The Russians pronounce the word Juhra with an aspirate, and call the people Juhrici, this is Juharia, whence the Hungarians proceeded when they took possession of Pannonia.

3) Mocht de zee beöosten het eiland Waygatsch eene binnenzee zijn, zooals Plancius e. a. vermoedden, dan lag het voor de hand aan te nemen dat Nova Zembla, door 't N. O. ombuigende, een geheel uitmaakte met Azië, zoodat men de Kaap Tabin slechts zou kunnen bereiken door Nova Zembla aan stuurboordszijde te laten liggen en rond te varen, desverkiezende langs den wal van het land, of zelfs over de Noordpool heen.

schepen, bevatte. Men zou elkander vergezellen tot op de hoogte van de Noordkaap, om dààr uiteen te gaan ; de Amsterdammers naar Nova-Zembla, de Noord-Hollanders en de Zeeuwen naar Waygatsch. Indien de bevelhebber van één der beide smaldeelen meende dat hij den tocht moest opgeven, zou hij gemachtigd en verplicht zijn den weg in te slaan waarop het andere was voorgegaan. Wie de noordpunt van Azië (de raadselachtige Kaap Tabin) had ontdekt, zou terugkeeren en het ander smaldeel, indien dat nog noodig was, opwachten bij het eiland Kolguev, alwaar het rendezvous was bepaald.

In hoofdzaak is dat plan getrouw uitgevoerd. Nay met de schepen van Enkhuizen en van Veere meende, zoodra de Jugor-Straat gepasseerd was en een open zee was aangetroffen, dat de verdere route voor hem open lag. Zoo keerde hij aanstonds terug om zijne bevinding te rapporteeren. Barents bezeilde de kusten van Nova Zembla. Hem moet de eer worden gegeven van de ontdekking van die kusten van Kostin Sjar tot de Oranje-Eilanden, alwaar het ijs hem tot den terugkeer dwong. Aan de instructie getrouw, zette hij toen koers naar de Jugor Straat, met de bedoeling de schepen van Nay door dat vaarwater achterna te zeilen. Hij ontmoette Nay even buiten den westelijken toegang tot de straat, gezamenlijk zetten zij koers naar het vaderland.

Er zijn minstens twee journalen noodig om tot een volledige kennis van deze onderneming te geraken. Zij zijn er. Verreweg het hoogst staat Jan Huyghen's dagboek van de reis der schepen van Enkhuizen en Veere ; veel lager staat het andere dat door Gerrit de Veer (die de reis niet persoonlijk medemaakte) aan de aanteekeningen van Barents ontleend is, waardoor men de reis van de „Amsterdammers" leert kennen. Beide geschriften vullen elkaar zoo volledig aan, als men in gemoede slechts kan wenschen. Ook zwijgen, als gezegd is, de archieven niet geheel. Volledigheidshalve zou nog melding gemaakt kunnen worden van een, te midden van de bouwvallen van het „Behouden Huis" in 1876 teruggevonden, maar zeer gehavend schrijfboekje, waarin Mr. J. K. J. de Jonge een relaas van de reis van 1594 heeft kunnen herkennen [1]). Een brief van een onbekend gebleven tijdgenoot aan den bekenden Buchelius is mede (in afschrift) tot ons gekomen ; zij verdient de opmerkzaamheid, niet zoozeer in verband met deze

1) Zie „Nova Zembla" etc. door Mr. J. K. J. de Jonge, *1877*, p. 9.

onderneming, als wel in verband met hare voorgeschiedenis, met name: eene bijzonderheid omtrent Olivier Brunel [1]).

Uitmuntend is men op de hoogte van opzet en verloop der tweede onderneming, die toch eigenlijk de minst belangrijke van beide is. De voorbereiding, voor zoover zij van De Moucheron af hing, is in het Zeeuwsch Rijks-Archief volledig bewaard [2]). Uit de verschillende door hem opgemaakte bescheiden zoomede uit een aantal brieven aan de Staten van Zeeland, leert men niet alleen die voorbereiding kennen, doch ook de denkbeelden die den grooten koopman De Moucheron bezielden worden blootgelegd. Zelfs is de uitrusting der Zeeuwsche schepen nauwkeurig bekend gebleven (zie Bijl. XIV). Over het verloop der expeditie doet Jan Huyghen's dagboek het helderste licht schijnen; het wordt weder aangevuld door De Veer's beschrijving van de reis, waaraan hij thans wèl in persoon deel nam. Een „Somier raport en Journael" van François de La Dalle (den Commies van De Moucheron) levert nader bevestiging van Jan Huyghen en van De Veer (Bijl. XIX). Nog meer is in Zeeland bewaard gebleven, bij voorbeeld twee bestekkenboekjes (de naam journalen is te weidsch) kennelijk gehouden aanboord van het schip „de Zwaan", schipper Lambert Gerritsz Oom. Ook zijn twee brieven bewaard, eene (in afschrift) van François de La Dalle aan Balthasar De Moucheron, eene (in originali) van Jacques Buys aan Gecommitteerde Raden. Nieuws leeren zij niet, maar zij bevestigen wat van elders bekend was (Bijl. XVI en XVII). Belangrijker zijn de origineele verbalen van den grooten Scheepsraad van 7 en 15 September, die ook bewaard zijn. Zij zijn onderteekend door alle schippers en commiezen, waaronder Willem Barents en Jan Huyghen. Die van 7 September is hierachter afgedrukt (Bijl. XVIII), die van den 15den komt in Jan Huyghen's dagboek reeds voor (hierna p. 186).

De voorbereidingen tot de tweede onderneming namen eenen aanvang in April 1595. Den 8sten dier maand diende De Moucheron eene memorie

1) Zie Bijlage V.

2) Op deze bescheiden, thans voor het grootste gedeelte hierna als Bijlagen afgedrukt, werd de aandacht gevestigd door J. Broekema, in „Archief Zeeuwsch Genootschap" IVe deel, 1e stuk, 1878: Cornelis Cornelisz Nay, Willem Barents en hunne tochtgenooten (oorspronkelijk een lezing gehouden in het Departement Middelburg van het Aardrijkskundig Genootschap).

bij de Staten van Zeeland in, die het opschrift draagt: Advis geconcipieert bij Baltazar de Moucheron op de voorgeslagen propositie by de Heeren gedeputeerde vande Staten van Hollandt en Zeelandt voorgewent nopende tgene noodich sal wesen gedaen tot voorderinghe van de navigatie naer China door de Straete van Nassau [1]). Men leert uit dit geschrift dat De Moucheron ten volle overtuigd was van de uitvoerbaarheid der onderneming, zoodat hij zich daarvoor groote opofferingen wilde getroosten; zóó ver zelfs ging zijn vertrouwen dat hij het versterken van de Jugor-Straat met den meesten ernst aanbeval. Men kon immers niet weten of andere natiën, geprikkeld door het ten vorigen jare behaalde en thans te vervolgen succes, de onzen vóór zouden trachten te zijn in het monopoliseeren van de vaart! De behandeling van De Moucheron's memorie heeft blijkbaar veel tijd in beslag genomen, eerst den 25sten April begon er schot in de zaken te komen. Er blijkt uit een schrijven aan Gecommitteerden van Zeeland, onderteekend door den Burgemeester Meyros en den Pensionaris van Santen, dat De Moucheron dien dag in den Haag was aangekomen, voorzien van brieven van de Staten, maar blijkbaar zonder voldoende instructies [2]). Men had een onderhoud met den Stadhouder, maar de onderhandelingen wilden niet vlotten, blijkbaar omdat de Zeeuwen geen voldoende volmachten bezaten; daarop drongen zij bij hun schrijven van 25 April nader aan. De Moucheron zijnerzijds had middelerwijl niets verzuimd. In zijne afwezigheid had hij door zijnen neef Pierre Lemoisne den Staten van Zeeland kennis gegeven van de Conditien waarop hij soude aanveerden te doen doen de ontdeckinghe van Cape Tabin .. ten behoeve van de Staeten van Zeelandt [3]). In dat stuk zet De Moucheron zijn plannen, wat de financieele zijde van het vraagstuk betreft, nogmaals uiteen, maar vooral dringt hij aan op deelneming aan den tocht door zijne vertrouwden Cornelis Cornelisz Nay, François De La Dalle en Pieter Dircksz Strickbolle.

Van volmachten voorzien vertrok het lid der Staten Simon Jaspersz Parduin, den 30sten April daaraanvolgende, naar 's Gravenhage om met hun Gedeputeerden namelijk Jan van de Warcke en Frederick Hermanssen (bijgestaan door De Moucheron) definitief met die Holland en

1) Zie Bijl. VI. Het stuk is gedat. 6 Apr. maar ingekomen den 8sten.

2) Zie Bijl. VIII.

3) Zie Bijl. VII. Het stuk is ongedateerd en niet onderteekend, maar blijkens een daar op voorkomende aanteekening, den 24 Apr. door Lemoisne overgelegd.

den Stadhouder de punten vast te stellen, welke voor de nieuwe Noordsche reis zouden worden opgevolgd. Het verloop van die onderhandelingen, welke eerst den 9den Mei haar beslag kregen, is breedvoerig door Parduyn en De Moucheron aan de Staten van hun Gewest gerapporteerd [1]) bij schrijven van 4 Mei en verbaal van den 13den daarna [2]). Het schijnt dat een aanbod van De Moucheron om dertig duizend guldens te fourneeren, mits de Heeren van Holland voor eenzelfde bedrag wilden instaan, de besprekingen ten slotte in de gewenschte banen leidde. De besluiten werden, den 9den Mei, vastgelegd in een aantal „Pointen" 3), waarvan de voornaamste zijn:

drie schepen en 6 jachten zullen worden uitgerust, de schepen groot ongeveer honderd last, de jachten vijftien last; per schip en jacht wordt op eene bemanning van vijftig koppen gerekend, de bodems worden voor zestien à achttien maanden gevictuailleerd en uitgerust;

men zal door Straat Waygatsch en om Kaap Tabin naar China en Japan stevenen, bij Kaap Tabin zullen twee jachten omkeeren om rapport van de reis te doen, de vloot zal zorgen in Juli, Augustus of September van het jaar 1596 weder, op de thuisreize, door de Straat te passeeren;

twee jachten zullen op de thuisreize den koers nemen achter Nova-Zembla om;

kooplieden die hunne waren aan den onzekeren tocht willen wagen, zullen vrijdom genieten van tol, uitgaande en inkomende rechten en vracht;

het opperbevel zal weder gevoerd worden door Cornelis Cornelisz Nay, met dien verstande dat, zoo hij onverhoopt meent te moeten keeren en andere schippers van oordeel zijn dat voortgang mogelijk is, *hij* van de verantwoordelijkheid ontslagen wordt voor degenen die de reis, maar dan op hun eigen risico, zouden willen voortzetten.

Waar thans een journaal van de reis wordt gegeven en de voorbereiding uit de oorspronkelijke stukken (zie de Bijlagen) kan worden gekend, komt het onnoodig voor het reisverhaal nog eens in het kort te doorloopen. De uitslag is in weinig woorden weer te geven: drie groote en vier kleinere schepen weten, door de Jugor-Straat, tot in de Karische zee door te dringen,

1) Zie Bijl. X.

2) Zie Bijl. XIII.

3) Zie Bijl. XII.

maar worden, door de ijstoestanden aldaar tot een spoedigen terugkeer gedwongen.

Hoe ontmoedigend dit resultaat ook scheen, Jan Huyghen was niet ontmoedigd, zoomin als François de La Dalle. Waar de een zich, bij de aanbieding zijner rapporten „ghewillich ende bereydt" verklaarde om zich tot een nieuwen tocht te laten vinden, bood de ander in nagenoeg dezelfde bewoordingen zijn „goedwilligen dienst" aan. Jan Huyghen ging nog een weinig verder: hij gaf een beter plan in overweging [1]). Wilde men zijnen raad volgen, dan moest men, naar het voorbeeld der Portugeezen, die immers ook niet terstond „in het eerste, tweede, noch t' derde Iaer" den zeeweg naar Indië ontdekt hadden, geen nieuwe uitrustingen schuwen, maar integendeel bij het onderzoek volharden. Hij achtte het ontwijfelbaar dat de gezochte doorvaart bestond; hij besloot uit de jaarlijksche tochten van de Russische lodijas naar de mondingen van de Ob-rivier, dat de Straat niet altijd zoo onbevaarbaar kon zijn als zij in den vorigen zomer bevonden was; alleen de „kennisse ende rechte ervarentheyt van den tijdt om de passagie te gebruycken" ontbraken nog. Men zou die kennis kunnen verkrijgen door, in het volgend jaar, twee „Iachten ofte Boots" naar de Straat te zenden, om het oogenblik af te wachten waarop de Russen naar den Ob stevenden. Eenmaal daar gekomen zou de reis gemakkelijk wezen ; men zou wellicht aan de rivier Gilissy (Jenissei) moeten overwinteren, maar die tijd zou benut worden om van de ingezetenen des lands nadere inlichting omtrent de vaart te verkrijgen.

Het plan kwam niet tot uitvoering. Er werd beraadslaagd, maar tevens besloten geen geld aan een nieuwe onderneming ten koste te leggen. Wèl werd eene premie van 25.000 Gld. benevens vrijdom van in- en uitgaande rechten uitgeloofd, aan dengene die den doortocht werkelijk zou vinden Slechts de „Amsterdammers" lieten zich verder daadwerkelijk aan het onderzoek gelegen liggen; hunne pogingen, dat zijn die van Barents en Plancius, behooren echter niet tot het bestek van deze uitgave [2]).

1) Verg. hierna p. 205 vlg.

2) De derde reis wil ik toch even aanroeren. Zij is een volstrekt Amsterdamsche onderneming, die men zoo goed als uitsluitend moet leeren kennen uit de drie „Seylagien" van Gerrit de Veer. Aanvankelijk zeilen de schepen van Heemskerck en Rijp in Noordelijke richting; zij ontdekken eerst Beren-Eiland daarna Spitsbergen, maar, door het ijs gedwongen, keeren zij naar Beren-Eiland terug. Barents gaat nu de route benoorden Nova Zembla om opnieuw beproeven, met het bekende ongelukkige resultaat.

Rijp keert naar Spitsbergen terug, hij bereikt eene breedte van ongeveer 81° maar stelt

Waar de la Dalle, Jan Huyghen en blijkbaar ook Barents en Plancius toch eenstemming het goed recht van een voortgezet onderzoek bewezen achtten, komt het vreemd voor, dat alleen Amsterdam de zaak voortzette, terwijl De Moucheron, die toch van 1584 af de ziel der ondernemingen geweest was, lijdelijk bleef. 't Is waar: voordeelen hadden de uitrustingen van 1594 en '95 hem niet afgeworpen, maar de nadeelen waren minimaal geweest. Een groot gedeelte der kosten was door anderen gedragen dan door hem, geen enkel schip was op een der reizen ontvallen, de ingescheepte koopmansgoederen waren onbeschadigd in het vaderland terug gebracht. Waar de nadeelen zich dus slechts tot de onvermijdelijke kosten van uitrusting, onderhoud, voeding en bezoldiging der opvarenden hadden be-

---

dan koers naar het Z. O. Misleid in zijn bestek, maakt hij land bij de Lofodden. Toch gaat hij Barents nog achterna. Hij zeilt langs de kusten van Nova Zembla tot nabij Kaap Nassau alwaar het ijs hem dwingt huiswaarts te keeren.

Behalve het geschrift van De Veer bezit men, aangaande deze reis, een gedeelte van Barents' eigen journaal dat, door Hessel Gerritsz (in 1614), doch helaas slechts in Fransche vertaling, is uitgegeven. Ook Rijp's reize leert men tot op de scheiding bij het Beren eiland uit De Veer's werk kennen. Het verder verloop van die reis is op te maken uit verspreide bronnen, als een drietal voor Schout en Schepenen van Amsterdam, Leiden en Delft afgelegde verklaringen, gepubliceerd bij De Jonge „Opkomst" Dl. I en Muller „Noordsche Compagnie" Bijl. 6. Het meeste licht wordt verspreid door een in afschrift bewaard handschrift van Rijp's reisgenoot Theunisz Claesz (uitgegeven door mijzelf in N. Rott. Courant van 6 Augustus 1910 Avondblad A). Bijzonderheden van min of meer ondergeschikten aard vindt men in Aelbert Haeyen's „Corte Onderrichtinghe belanghende de kunst van der Zeevaert, 1600" (Ex. ter Kon. Bibl.) en in het Caert-Thresoor, uitgave 1598. Nog dient vermeld te worden eene passage voorkomende in de Instructie voor de schepen Vos en Kraan (1611), zie „De Reis van Jan Cornelisz May" door Mr. S. Muller Fz., uitgaven der Linschoten-Vereeniging Dl. I, 1909.

Wat aan nauwkeurige kennis van de derde reis ontbreekt wordt weer ruimschoots vergoed door de van Nova-Zembla teruggebrachte voorwerpen, vroeger op waardige wijze ten toon gesteld in de Modelzaal van het Ministerie van Marine, thans te vinden in een paar vitrines op de overdekte binnenplaats van het Rijks-Museum en, naar te hopen is, eerlang in even smaakvolle omgeving als vroeger overgebracht in een Maritiem Museum.

In de Modelzaal van het Ministerie was de hut nagebootst en de voorwerpen waren daar binnen ten toon gesteld. Zoo werd een indruk verkregen juist overeenkomstig de prent van Hulsius (1598) die het intérieur van de hut voorstelt en tot in het oneindige gereproduceerd is.

Een verkort overzicht van Barents' reis werd door den uitgever Claesz opgenomen in de bij hem (ong. 1598) verschenen vertaling van Olaus Magnus (Ex. te Amsterdam). Het berust echter geheel op De Veer.

paald, mocht men veeleer verwachten dat de groote koopman terstond tot nieuwe uitreedingen bereid zou zijn gevonden.

Waren het „doorzicht en wijs beleid" die hem, tegen de meenigen van lieden als De La Dalle, Jan Huyghen of Willem Barents in, van die Noordelijke tochten deden afzien? Wij, die zooveel meer van de ijstoestanden in het Noorden weten, zouden allicht neiging gevoelen om hem, op die gronden, te prijzen; maar zijne houding kan daaruit niet worden verklaard. Vermoedelijk staat de zaak anders en wachtte De Moucheron, gedurende de jaren 1596 en '97 nieuwe gelegenheden af om groote slagen te slaan, waaraan groote kapitalen vielen te besteden, maar die ook langdurige voorbereiding vereischten. Bronnen, die dat in strengen zin vermogen te bewijzen, zijn er niet, maar het verloop der gebeurtenissen, zooals het is overgeleverd, kan ons tot een redelijk inzicht doen geraken. Men vergete dan vooral niet dat de reizen van 1594 en '95 ten doel hadden een korteren weg naar het Oosten op te sporen, of, zoo men wil, feitelijke concurrentie beoogden met de bekende route om de Kaap de Goede Hoop, die weldra, door andere combinaties van reeders en schippers, voor de Nederlanders zou worden ontsloten.

In April '95 was de vloot van Cornelis de Houtman uitgezeild, drie maanden later hadden de schepen van Cornelis Cornelisz Nay de reede van Texel ten tweeden male verlaten, in November waren die bodems onverrichterzake teruggekeerd. Wat behoefde De Moucheron nu te weerhouden om, toen in '96 de Amsterdammers nogmaals de *Noordelijke* route gingen beproeven (eene route waarvan hijzelf geen voorstander was) en De Houtman nog nauwlijks op zijn terugreize kon zijn, beider thuiskomst te verbeiden en zelf een afwachtende houding aan te nemen, ten einde, na met alle resultaten bekend te zijn geworden, snel te beslissen in welke richting hij zijn kapitalen en zijn werkkracht wenschte te besteden? Toch liet hij het jaar '96 niet geheel ongebruikt voorbijgaan; het is meer dan waarschijnlijk dat hij de hand had in eene (mislukte) poging om het Kasteel S. Jorge da Mina te overrompelen. Het was een voorlooper van steeds grootscher ondernemingen die hij in de Bocht van Guinee op het oog had.

Nog in '96 keerde Rijp uit het Noorden terug, tastbare voordeelen had de reis niet opgeleverd — Barents liet op zich wachten. Het werd 14 Augustus '97 eer de schepen van De Houtman binnen vielen; het behaald succes was niet groot geweest, maar voor een eerste onderneming mocht

men tevreden wezen. Weinige weken later, in October, bracht Jacob van Heemskerck de treurmare van Nova-Zembla aan.

Toen toonde De Moucheron zich man van het oogenblik; hij had nu reden om voor de route rond het Kaapland te opteeren, hij was gereed. De aanslag op S. Jorge da Mina doet gevoelen dat hij reeds lang met het plan omging om, zoo de ondernemingen naar het Noorden en het Noordoosten niet slaagden, een station te stichten op een geschikt geacht punt aan de Bocht van Guinee, werwaarts hij de draden van den handel naar en van het Oosten met die op Afrika en Brazilië dacht bijeen te brengen. Dadelijk na de terugkomst van beide ondernemingen vindt men hem in de grootste activiteit. Nauwelijks zijn beide De Houtmans binnen gevallen, of De Moucheron houdt zich bezig met de voorbereiding eener expeditie naar Oost-Indië waarover hij zich (24 Dec.) tot de Staten-Generaal wendt; hij weet de De Houtmans aan zijnen dienst te verbinden, den 15den Maart 1598 zijn zij al weer voor hem op weg naar Oost-Indië. Nog geen volle twee weken later (den 28sten Maart) wordt Juliaan Cleerhage door hem uitgezonden, thans om het eiland Principe te vermeesteren, maar vermoedelijk ook met het doel om daarna een aanslag tegen het voornamere eiland, St. Thomé, uit te voeren. In alles is De Moucheron nu op zijne concurrenten vóór; eerst in Mei daaraanvolgende zijn de Amsterdammers zoover dat hun tweede vloot, onder Jacob van Neck, zee kan kiezen. Nog in het najaar zendt De Moucheron eene ondersteuningsexpeditie, onder het beleid van Willem Lodewijksz, achter die van Cleerhage aan.

In April 1599 komen de berichten omtrent de aan Cleerhage's onderneming overkomene débâcle in Nederland aan. Zij ontmoedigen De Moucheron niet. Door zijn toedoen en voor een deel op zijn kosten uitgerust, zeilt reeds in Mei de vloot van Van der Does uit, die in last heeft St. Thomé te vermeesteren. Binnen het jaar (Maart 1600) komt het droevig overschot van die armada in de vaderlandsche havens terug, maar nog blijft De Moucheron zich bezighouden met de verwezelijking van zijn ideaal aan een ander punt in de Bocht: Corisco. Spilberghe, in 1601 door hem uitgezonden, kan alleen constateeren dat ook hier de tegenspoed niets heeft ontzien.

Dat de Moucheron, bij een met zooveel kracht ijveren ten gunste van hetgeen hij van den vaarweg om de Kaap verwachtte, zijn eigen concurrent niet wenschte te wezen op de noordoostelijke route en zijn oude liefde

liet varen, om daarop nooit meer terug te komen, is volmaakt begrijpelijk. Het moet ons, die zooveel beter kunnen oordeelen, feitelijk verheugen. In het Noorden zouden hem ook niet dan ontgoochelingen zijn ten deel gevallen, maar niemand zou er baat bij hebben gevonden. De teleurstellingen die hij op zijn andere pogingen ondervond hebben althans tot nut en leering gestrekt van anderen. Werd hij door eenig noodlot vervolgd, of lag de oorzaak zijner vele misrekeningen bij hemzelf? Ik zou haast denken : bij hemzelf. Geneigd zich te bedienen van lieden die als Brunel, als de De Houtmans, als Willem Lodewijksz (als Eriksz van Enkhuizen?) het spits hadden afgebeten in dienst van anderen en die hij, De Moucheron, dan door schitterende voorwaarden aan zich wist te verbinden, zal hij in zijn middelen niet kiesch zijn geweest en zich dus in de keuze van personen waarop hij ten volle moest kunnen rekenen, herhaaldelijk bedrogen hebben. Dit zou ten slotte kunnen verklaren waarom een koopman van zoo groote energie en handelskennis, als ongemerkt, van het wereldtooneel moest verdwijnen. Maar al moge hij zich dan soms van kleinere middelen hebben bediend en het onderkruipen van concurrenten wellicht niet beneden zich hebben geacht, toch verrijst hij als een groote koopmansfiguur voor de verbeelding, indien men hem zich denkt in éénzelfde kader met die zeevarenden van zijnen tijd wien men den ongelukkigen uitslag hunner ondernemingen niet als mislukkingen aanrekent, omdat zij, door groote gedachten bezield, groote vraagstukken onder oogen durfden zien.

De kartographie van de vaarwaters.

Tracht men zich een denkbeeld te vormen van de aardrijkskundige kennis waarmede de schippers, die zich in 1594 naar het Noorden begaven, waren toegerust, dan gaat men al spoedig het begrip „ontdekkingsreis" eenigszins van zich zetten. De eerste reis (1594) was niet veel meer dan een nader onderzoek van hetgeen als globaal bekend werd (of mocht worden) aangenomen; de tweede had een ontdekkingsreis kunnen worden, maar werd het niet. Het grootste gedeelte van de in 1594 te bevaren route was bekend en zelfs reeds in kaart gebracht; van het kleiner gedeelte waar het eigenlijk om ging was men niet volstrekt zonder inlichtingen.

Langs Scandinavië en op de Witte Zee werd het verkeer, al sedert jaren, door Nederlanders en Engelschen in geregelde vaarten bediend; beöosten de genoemde zee onderhielden de Russen zelf een levendige vaart door middel van hunne lodijas, maar toch waren die kusten, tot ongeveer ter

hoogte van de monding der Petschora, ook aan Nederlanders bekend sedert de dagen van Olivier Brunel die reeds (1584) aan Nova-Zembla geweest was en misschien wel (1576?) door de Jugor-Straat tot aan den Ob was doorgedrongen. In elk geval: de noordelijke kusten van Rusland waren, met een gedeelte der noordkust van Siberië, bij de Russische lodjaschippers welbekend en de Nederlanders hadden van hen geleerd zooveel er uit hun mededeelingen te leeren viel [1]. Eerst beoosten den Ob nam de eigenlijke terra incognita eenen aanvang, maar dáár begonnen de ficties van Paulus Jovius [2]) en zelfs van Plinius als onomstootelijke waarheden te gelden, zoodat Nay, in 1594, nadat de Straat eenmaal was doorgevaren en een ruime zee was aangetroffen, zich voor hare nadere ontsluiering zoo goed als geen moeite meer meende te moeten geven [3]. De kaap Tabin k o n nu immers niet ver meer wezen, de kust m o e s t nu wel spoedig zuidwaarts ombuigen en de Instructie schreef voor dat men naar Nederland zou keeren, zoodra er zekerheid van die kaap zou zijn verkregen. Nu men die meende te hebben, bleef er niet anders over dan de verkenning, in het volgend jaar, maar dan op grootere schaal te gaan exploiteeren. Daarop legde men het ook inderdaad toe, maar, daar de uitrusting van 1595 de reeds verkregen kennis op geen enkel punt vermeerderde, kan het woord ontdekkingsreis nog moeilijker op dezen tocht worden toegepast dan op den eersten.

Tracht men zich nader rekenschap te geven van de ontwikkeling der aardrijkskundige kennis die toch, althans door de eerste reis, vermeerdering onderging, dan komt men voor een zonderling feit te staan. Wat Nova Zembla betreft: de kust werd bekend tot aan de Eilanden van Oranje, een wezenlijke ontdekking die ook niet meer in het vergeetboek geraakte; wat de omgeving van het eiland Waygatsch betreft: de kaarten werden aanvankelijk een weinig aangevuld of verbeterd, om al heel spoedig aanmerke-

---

1) Zie b. v. Bor, Cap. 39.

2) Verg. Advis van de Moucheron (Bijlage VI, p. 234) alwaar citaat uit Jovius.

Bij Plinius, N. H. VI. 53: „Iterum deinde Scythae iterumque deserta cum beluis usque ad jugum incubans mari quod vocant Tabim" (verderop wonen weer Scythen en vindt men weer woestijnen met wilde dieren tot aan een bergrug die in (de) zee ligt, welken rug men Tabis noemt).

3) Zie de bewaard gebleven Instructie aan Willem Barents, waaruit mutatis mutandis precies is op te maken hoe die van Nay luidde. Verg. Bijlage II.

lijk aan juistheid te verliezen. Het zal nuttig zijn de verschillende gedeelten van het reistraject afzonderlijk te beschouwen.

Wat de kusten van Scandinavië betreft: men was de dagen van Olaus Magnus (1539) die niet meer dan een wanstaltige kustlijn had weten te geven, geheel ontgroeid [1]). De Nederlandsche schippers die, zeker reeds in 1557, hunne vaarten tot de kusten van Lapland uitstrekten, hadden het hunne verricht om gegevens te verzamelen, die al spoedig door stuurlieden aan den wal (in den goeden zin van het woord) tot leeskaarten werden verwerkt. Het leeskaartboek van Wisbuy van 1566 (uitg. te Amsterdam gedr. te Antwerpen) gaf reeds eene zeilaanwijzing tot omstreeks de hoogte van Drontheim. Onder de praktische vervaardigers van kaarten komt hooge lof toe aan Simon van Salingen, die in 1567/'68 een aanvang maakte met de kaarteering van de kusten der Witte Zee. Hij belichaamde zijne kennis in eene kaart, die in handschrift bewaard is, maar eerst van het jaar 1601 dateert [2]). Ook de Engelschen deden het hunne, getuige eene kaart van William Burrough die zeker nog tot de zestiende eeuw behoort [3]). Deze kaart stelt de noordelijke kusten van Lapland en Rusland voor, van de Noordkaap tot aan het eiland Waygatsch, dat hier onder den naam „Vaygattes" voorkomt.

Krachtig van omtrek en détailuitvoering is de in 1584, door Lucas Jansz Waghenaer, uitgegeven kaart van West-Europa, waarop geheel Scandinavië voorkomt [4]). Zij toont hoe uitmuntend hij den zeevarenden man wist voor te lichten. In zijn „Thresoor der Zeevaart" (1592) verstrekt hij gegevens die de kaart verdienstelijk aanvullen. Wel ontbreekt in het Thresoor een kaart van de kusten omtrent de Noordkaap, maar in plaats daarvan, bevat het boek landverkenningen uit die streken. Nieuw is hier eene kaart van de Witte Zee met de Noordelijke kusten van Rus-

1) Olaus Magnus „de Gentibus Septentr." Venetië 1539, Rome 1555, Basel 1567, Italiaansche uitgave Venetië 1565, Nederlandsche vertaling Amsterdam 1598; het eenig bekend ex. daarvan berust ter Un. Bibl. van Amsterdam. Reproductie zijner kaart, zie Nordenskiöld „Weltumsegelung", I, p. 50.

2) Origineel te Kopenhagen. Reproductie bij Bjornbo & Petersen „Anecdota cartographica septentr.", Hauniae 1908.

3) William Burrough, geb. 1536, in 1583 comptroller of the Navy, in 1587 Vice-admiraal in de vloot naar Cadix, in 1599 overleden. De kaart berust in het Britsch Museum en is gereproduceerd in de nieuwe uitgave van Hakluyt's Navigations Tom. III, p. 224 (1903).

4) Zij was kennelijk de legger van Jan Huygen's kaart.

land, die tot bewesten de Petschora is voortgezet [1]). Zij geeft een hoog denkbeeld van den ijver en van de kunde zijner zegslieden (waaronder Brunel ?).

Maar wat onderstelde men omtrent de omgeving van het eiland Waygatsch ?

Van oudsher werd aangenomen (of heeft men geweten) dat Noord-Rusland door eene zeestraat gescheiden was van een nog noordelijker gelegen land, hetzij vastland of eiland. Dit komt al dadelijk uit op de verschillende kaarten van Ortelius, welke vermoedelijk onder den invloed staan van Stephen Burrough die, in 1556, de Karische Poort ontdekte. Men neemt dit het best waar op eene kaart „Auctore Antonio Ienkinsono Anglo, edita Londoni 1562", welke in 1570 te Antwerpen is verschenen in de voornaamste uitgave van het Theatrum Orbis Terrarum. Het zuidelijk gedeelte van Nova Zembla komt hierop voor onder den naam „Novo Zemla" en tusschen dat eiland en den vasten wal, treft men het eilandje „Vayatz" aan. Afmetingen en verhoudingen daargelaten, kan men niet anders zeggen dan dat die voorstelling volkomen juist is. In verband hiermede is het nuttig te vermelden dat het geheele Nova Zembla, zooals het voorkomt op de wereldkaarten van Ortelius, wordt geteekend als zijnde de zuidelijke uitlooper van een de Noordpool bedekkend vastland. Die voorstelling houdt ook in de latere uitgaven van Ortelius stand.

De aanwezigheid van een eiland Waygatsch doet vanzelf twee doorvaarten op de kaart ontstaan : een noordelijke en een zuidelijke. Toch kende men, in 1570 en nog vele jaren later, te nauwernood één van beide, namelijk de Noordelijke, d. i. de Karische Poort, in 1556 door Burrough bevaren.

De voorstelling van Ortelius kan dus gedeeltelijk op de ervaring van Burrough berusten, maar, waar deze de insulaire natuur van Waygatsch niet vastgesteld heeft, moet zij voor een ander gedeelte op andere waarnemingen berusten. Mogelijk is zij ontleend aan mededeelingen van Russische lodija-schippers, mogelijk belichaamt zij slechts een toevallige onderstelling. Ook met het jaar 1580, waarin Pet zijn reize volbracht, krijgt men geen vasten grond onder de voeten. Men mag dat ook niet verwachten. Zijn Instructie schreef hem duidelijk voor dat hij, zoowel voor de uit- als voor de thuisreis, het vaarwater van Burrough zou kiezen. Hij heeft nauwge-

1) Gereproduceerd aan het slot van dit werk.

zet aan dien last voldaan en van de zuidelijke straat niets bespeurd [1]).

Uit het volgend jaar (1581) heeft men den brief van Balak aan Mercator (zie hiervoren p. XLVI), alwaar Balak schrijft: „hee [Brunel] intendeth to proceed on along those coasts for the space of three or foure leagues, leaving the Island called Vaigats almost in the middle way between Ugoria and Nova Zembla." Ware deze voorstelling van Brunel zelf afkomstig, hij die wellicht reeds in 1576 de Jugor-Straat had bevaren, men zoude er rekening mede moeten houden; zij is echter die van Balak. Zij doet zoozeer denken aan de kaart van Ortelius, dat aan deze mededeeling, zonder meer, geen aangrijpingspunt is te vinden.

De reeds genoemde kaart van William Burrough, waarop het eiland „Vaygattes" voorkomt, is te moeilijk te dateeren. Zij kan dus niet dienen om argumenten op te grondvesten.

Maar met Waghenaer's Thresoor (1592) [2]) begint eenig licht aan te breken! Eene kaart is door W. niet gegeven, maar hij geeft dan toch eene beschrijving: „Weygatz is een engte oft strate, ende in de midden light „een Eylandt, het is daer aen beyde syden vast even wijt om door te pas- „seren, te weten ses of seuen mylen [3]), maer men wil segghen dat daer den „meesten tijt vol ijs is ligghende, anders soude men tot dier plaetsen den „noortschen Pole oft dat lant van Nova Sembla moghen rontom seylen, „ende men soude oock mogen aen seylen die costelijck landen van China „met het vierendeel van den wech, die de Portugesers moeten seylen, „passerende Cabo de Bona Sperance."

Waar de benaming Waygatsch afwisselend wordt gebruikt, nu eens om het eiland, dan weer om er een der beide straten mede aan te duiden en waar W. bovendien spreekt van „een eiland in het midden van een straat", moet de mogelijkheid worden overwogen dat hij *Waygatsch zelf* als het eiland beschouwde, dat midden in een straat zou liggen (welker beide armen tegenwoordig bekend staan als Karische Poort en Jugor-Straat). Maar, van een groot eiland, zooals Waygatsch nu eenmaal is (de as meet wel 60 zeemijlen) zegt men niet dat het midden in een straat ligt, wanneer, zooals hier, één of beide de begrenzende vaarwaters klein zijn in vergelijking van het eiland zelf, dat bovendien reeds veel te groot is om te kunnen worden overzien. Op de wijze van uitdrukken komt het hier eigenlijk aan. Maar heeft Waghenaer

1) Verg. Hakluyt III p. 252, 257 en Nordenskiöld „Weltumsegelung" I, p. 201.

2) Ex. ter Kon. Bibl.

3) Mijlen van 6,3 K.M. dus 20 à 24 zeemijlen.

dan niet het eiland Waygatsch bedoeld, zooals het daar ligt tusschen Karische Poort en Jugor-Straat, dan heeft hij toch eene *Straat* Waygatsch op het oog gehad, en in het midden daarvan moet een eiland liggen. Aan die beschrijving voldoet de Jugor-Straat! Midden in die straat vindt men het Storozhevoi-eiland der moderne kaarten, het „Eiland met den staart" van Jan Huyghen. Dat de afmetingen niet zoo precies kloppen, behoeft geen bezwaar te wezen; zij kloppen met die van de Karische poort ook niet, maar in het midden daarvan ligt geen eiland!

Het schijnt dus dat Waghenaer den sluier begint te lichten die de Jugor-straat tot dusverre bedekt hield. Zijn tijdgenooten hebben het ook aldus begrepen. Jan Huyghen 1) tenminste was volkomen overtuigd dat zijn Fretum Nassovicum (de Jugor-Straat) tevens de door Waghenaer bedoelde was: „Dit open was, mijns bedunckens, de Straet ofte Engte tusschen t' „Eylandt Vaygats ende t' vaste landt, ende dat om oorsake, dat d'Infor- „matie die wy hadden van de streckinghe ende mijlen van Vaygats, als „oock de hoochte van de Son, met de diepten van 't water, wy bynaest „alsoo vonden daer met over een te comen, gelijc oock alle de Globus ende „Caerten sulcks aen wijsen", aldus noteert hij bij de ontdekking der straat. Maar, onder de kaarten, zal hij toch wel de eereplaats hebben toegekend aan het Thresoor, want op het woord „kaart" moet men letten. Het Thresoor bevatte geen paskaart waarop Straat Waygatsch voorkwam, maar het bevatte zeilaanwijzingen voor de straat en zulke aanwijzingen heetten destijds „leeskaarten".

Vreemd is weer dat Jan Huyghen hier de insulaire natuur van Waygatsch nogal laat uitkomen, terwijl de goed ingelichte Waghenaer dat punt voorzichtiglijk in het midden laat. Het is voor verklaring vatbaar. Een stellige meening zal Jan Huyghen niet gehad hebben, maar hij kende de voorstelling van Ortelius. Waghenaer en andere geografen (b.v. Plancius) moeten veeleer van gevoelen geweest zijn dat Waygatsch g e e n eiland was, of zoo het er al een was, dan toch door een smalle en ondiepe kil van Nova-Zembla gescheiden. Hadden *zij* aan de insulaire natuur van Waygatsch geloofd, dan zouden zij ook pogingen in het werk hebben doen stellen om b e i d e straten te onderzoeken, dan zou de noordelijke straat wel eens ter sprake zijn gekomen, dan zou ook Willem Barents toen hij (in 1594) van de Oranje-eilanden naar Waygatsch keerde, naar dat vaarwater hebben uitgekeken en het vermoedelijk hebben gevonden. De straat is 27 zeemijlen wijd!

---

1) Zie hierna pag. 67.

Zoo mogelijk nog vreemder komt het voor dat de resultaten van Burrough (1556) en van Pet (1580) [1]) bij de overwegingen der Nederlanders zoo weinig gewicht in de schaal hebben gelegd. Ook dit is misschien te verklaren, want zij konden ingelicht zijn door Olivier Brunel. Toch had, na de eerste reis, bij Jan Huyghen zoo goed als bij Waghenaer, de vraag moeten rijzen of er niet nog een tweede zeestraat zou zijn te ontdekken, waar de beschrijvingen van Burrough en van Pet zoo enorm afweken van de door de onzen opgedane ervaringen. Er valt van zulk een twijfel geen spoor te bekennen. Men zou tot het besluit moeten komen dat knappe en toongevende geographen, als Waghenaer en Plancius, dat vraagpunt maar liever „blauw blauw" lieten of wèl vast stonden in de overtuiging dat Waygatsch toch eigenlijk geen eiland was. In dat geval geloofden zij ook niet aan meer dan één bevaarbare straat, maar dan durfden zij dat weder niet recht uitspreken. Het komt ons, bij den hartstocht waarmede de geographie in die dagen beoefend werd, zonderling voor; er is nog wel zonderlinger. Dezelfde Plancius, die aan een ruime Poolzee geloofde, liet een groot poolbedekkend land prijken op zijne kaart. Hij wilde schepen laten varen dáár waar hij zelf land had geteekend en hij teekende dat land met de uitgesproken bedoeling „dat anderen niet zouden denken dat hij niet wist hoe zij er over dachten"!

Zoo dan de Nederlandsche geographen slechts aan ééne straat geloofden en dus de Karische Poort en de Jugor-Straat voor eenzelfden doortocht hielden, hebben zij een verkeerde meening voorgestaan, die zij, na afloop der eerste reis, hadden kunnen herzien. Tot hunne verschooning, of ter verklaring van het feit, zou men kunnen aanvoeren dat zij de Engelsche berichten omtrent de Karische Poort niet ernstig opnamen indien zij voor zich konden beschikken over de berichten van Brunel die, zoo hij al in 1584 uitzeilende geen inlichtingen aan Waghenaer had verstrekt, toch zeker al zijne kennis en ondervinding ter beschikking van De Moucheron had gesteld.

Een door Baptista à Doetecum gegraveerde, in 1594 kort vóór het uitzeilen der schepen verschenen kaart van Europa [2]) levert twee voorstel-

---

1) Een Holl. vertaling van Pet's reisverhaal werd onder de bouwvallen van het „Behouden Huis" op Nova Zembla gevonden. Het is niet naar Nederland overgekomen maar vermoedelijk te Hammerfest gebleven. Zie Tijdschr. Aardr. Gen., 1e serie, II, p. 11.

2) In Univ. Bibl. van Amsterdam.

lingen die zeer leerzaam zijn. Op de hoofdkaart is de zuidspits van Nova Zembla geteekend en ten zuiden daarvan een eiland „Waygats", alles vrijwel overeenkomstig de voorstelling van Ortelius. Van veel belang is dat de Westkust van Nova Zembla plotseling namen begint te dragen. Van het noorden naar het zuiden leest men daar: Sunkifa, Kostint, Podzehof, Fissa nova, I. Musua, Seleso nova, C. de Nova Sembla en aan de Oostkust: Vora nova. Alleen Kostint is terecht te brengen, namelijk de „Kostins Serch" van Olivier Brunel (Kostin Sjar) die ook in Waghenaer's Thresoor (1592) genoemd wordt.

Een détailkaartje in een der hoeken heeft een zonderling aanzien. Het is aan een Engelsche bron ontleend; het opschrift luidt: „Descriptio Novae Zemblae ad quam peritius cognoscendam, mense Iulio proximè elapso presentis anni 1594 certae naves expensis Illustr. D. D. Ordinum instructae eporta Texeliae solventes, mari se comisere". In de zee bewesten Nova-Zembla vindt men, grootendeels gestippeld, het hypothetische Sr Hugo Willougbes land. Tusschen dit land en Nova-Zembla vindt men een kleiner Macsinof-eiland. De zee tusschen die beide eilanden in draagt den naam Straight of Matuchin. Nova Zembla zelf bestaat uit twee deelen met een daarvoor gelegen Archipel; op het zuidelijk eiland treft men den naam „Goozin R" aan. Als altijd, ligt Waygatsch, waar men het verwachten zou; daarbeöosten komt een eilandje Varon voor.

Wie twee zoo uiteenloopende voorstellingen naast elkander opneemt, geeft eigenlijk te kennen dat hijzelf geen overtuiging heeft. De ontwerper van deze kaart heeft ook blijkbaar geen partij willen kiezen; hij zou desnoods nog een détailkaartje hebben willen geven zonder een eiland Waygatsch en met slechts één enkele zeestraat. Misschien dacht hij wel zoo, gelijk ook andere Nederlanders erover dachten maar zonder dat zij het noodig vonden zich uit te spreken.

Eveneens van 1594 is de wereldkaart van Plancius [1]). Bijzondere aandacht trekt de voorstelling omstreeks de noordpool, die bedekt is door eene binnenzee welke door vier sectoren land wordt omgeven. Niet dat Plancius aan zulk een staat van zaken geloof hechtte, integendeel. Hij teekent daarbij aan: „4 hasce maximas ins. sub Polo Artico ad aliorum imitatio-

1) Ex. Un. Bibl. van Amsterdam, „Orbis terrarum typus de integro multis in locis emendatus" 1594.

nem posui, non quod eas in rerum natura esse existimarem, sed ne imperitiores hic aliquid deese putarent". Ongewone opvatting van kartographie voorzeker. Van Willougby's land is iets, maar niet veel, overgebleven. Waygatsch is door een breede zeestraat van het vasteland gescheiden, door een zeer onbeduidende zeeëngte van Nova Zembla. Misschien is de bedoeling daarvan: aan te toonen dat de noordelijke doorvaart ongeschikt voor de navigatie wordt geacht. Vooruitgang is aan deze kaart dus niet te bespeuren. Zij is vooral merkwaardig, omdat zij den weg effent tot een geheel van de kaart schrappen van de noordelijke straat en daarmede tot het opgeven van verder geloof aan de insulaire natuur van Waygatsch.

Ook Mercator heeft zich, zooals spreekt, aan de zaak gelegen laten liggen. Op eene kaart voorkomende in de eerste volledige uitgave van zijnen Atlas, door Rumoldus Mercator bezorgd (1595), zijn de kusten vrijwel behandeld als op de hoofdkaart van Van Doetecum. Voor het eerst komt de benaming „Fretum Nassovicum" voor.

Terwijl dus het jaar 1594 eenigen vooruitgang brengt en Jan Huyghen een zeer knappe voorstelling weet te geven van de zuidelijke straat (ook werd er eene in het kleine Caert-Thresoor van 1598 gedrukt) treedt achteruitgang, vergeleken bij Ortelius' juiste opvattingen, al zéér spoedig in. Plancius bereidt dien achteruitgang eenigszins voor. De Nederlandsche zeevaarders die den noordelijken doortocht (Karische poort) door toevallige omstandigheden voorbij hebben gezien (Barents in '95) gingen in die richting verder; zij schrapten van de kaart hetgeen Plancius nog als een onbeteekenende zeeëngte had voorgesteld, de eerste die daartoe besloot was Willem Barents. De beide, aan hem ontleende kaartjes, voorkomende in de eerste uitgave van De Veer's „Drie Seylagien" doen zien hoe hij het pleit meende te moeten beslechten. Eene door Barents geteekende kaart, die in sommige exemplaren van de Latijnsche uitgave van het Itinerario te vinden maar uiterst zeldzaam is, bestendigt den misslag [1]); de auteur lijft Waygatsch eenvoudig bij Nova Zembla in.

Een was er, die van Russische zijde ingelicht, de ware gesteldheid van de vaarwaters tamelijk wel doorzag: Isaäc Massa van Haarlem wiens „Cort verhael" (van 1609) door Hessel Gerritsz is afgedrukt in zijne „Beschr. van der Samoyeden Landt" (1612) waarbij een kaartje behoort. Volgens dat

1) Gereproduceerd door de liberaliteit van Frederik Muller in Tijdschrift Aardr. Gen. 1ste Serie Deel III.

kaartje is het eiland Waygatsch door een smalle zeeengte van het vastland gescheiden en door eene zeer wijde straat van een grooter eiland, hetwelk den naam Nova Zembla draagt. Dit Nova Zembla is, op zijne beurt weder door een zeestraat afgezonderd van een nog grooter eiland. Het valt niet moeilijk, waar deze laatste straat twee namen draagt, namelijk: „Matsei of tsar" en „Costintsarch" in te zien dat hier de Costins Serch van Olivier Brunel (thans Kostin Sjar genaamd) wordt verward met iets als (Straight of) „Matuchin" van het détailkaartje op Van Doetecums kaart. Overigens is de opvatting van de zeestraten benoorden en bezuiden het eiland Waygatsch, wat strekking en betrekkelijke grootte aangaat, als natuurgetrouw. Niet getrouw is een aanteekening die bij de noordelijke van die beide straten voorkomt: „hier machmen by hoogh water overvaren anders ist droogh". Terwille van de juistheid der teekening zal men dit abusieve bericht moeten verontschuldigen, vooral omdat de kartographie in het algemeen door Massa's werk voor geheele ontaarding is behoed [1]).

Terwijl toch Ortelius (1570), Plancius (1594), Van Doetecum (1594) en Hondius (1609) eenigszins aan de beide straten vasthouden, wordt de waarheid miskend door Willem Barents (in drie kaarten) en de door hem begane misslag wordt overgenomen door de velen die op hem steunen, als daar zijn: Blaeu op eene kaart genaamd Tabula Russiae (1635), N. J. Visscher op twee kaarten genaamd Tabulae Russiae en Moscoviae seu Russiae magnae Tabula (1651) en op hun voorbeeld weer nakomers als Danckerts en Schenck.

Tegenover die kaartwerken staat, behalve het kaartje van Massa hiervoren genoemd, een groote kaart van Hessel Gerritsz (1614) die op de gegevens van Massa berust en nog een tweede straat doet vermoeden, zij het ook dat de verhoudingen onjuist zijn weergegeven. Naar dat werk van Hessel Gerritsz, is bij Henricus Hondius (ong. 1630) een kaart verschenen die den naam draagt „Novissima Russiae Tabula Authore Isaac Massa". In 1638 verscheen zij verduidelijkt bij Janssonius onder den titel „Russiae vulgo Moscoviae dictae partes septentr. et orientalis Auctore Isaaco Massa" die weer door J. en C. Blaeu gecopieerd werd; F. de Wit maakte van diezelfde gegevens gebruik voor eene „Tabula Russia vulgo Moscovia" (1660). Zoo bleven twee voorstellingen naast elkander bestaan, een minder

1) Vermoedelijk is de benaming Costintsarch door Hessel Gerritsz op de kaart aangebracht. De Straat Nassau, thans Jugor-Straat, heet bij Massa: Wegorscoi Tzar (wanvorm van Jugorski-Schar?

juiste die aan Barents ontleend is, eene draaglijke die men aan Isaäc Massa dankt, waarbij het gewoon verschijnsel valt op te merken dat éénzelfde kartograaf zich niet ontzag om beide in éénzelfden Atlas voor te dragen. Nicolaas Witsen heeft die tegenstrijdigheid wel opgemerkt, hij moest een keuze doen of eene oplossing zoeken. Hij heeft gemeend (op zijn groote kaart van 1687) eene oplossing te moeten geven. Op zichzelf lijkt zij gelukkig gevonden, bij nader inzien komt zij toch niet met de waarheid overeen. Hij laat Barents voorstelling onaangetast, d.i. hij doet Waygatsch-eiland een geheel vormen met Nova Zembla en hij teekent de Straat (Str. Nassau of de Jugor-Str.) dààr waar Barents haar teekent, dus: ten zuiden van het aldus met Waygatsch verlengde Nova Zembla. Dan laat hij (naar het zuiden) een eiland volgen, dat door een smalle straat van het vastland gescheiden is, waardoor hij, in beginsel, bij Isaäc Massa aansluit. Zoo krijgt men eenigszins den indruk alsof dat laatste eiland een „eiland" Waygatsch voorstelt en alsof de „straat" toch op haar behoorlijke *plaats* is aangebracht. Had hij nu kunnen besluiten den naam van de straat niet op zijne kaart te vermelden, dan zou men tegen de oplossing weinig in kunnen brengen, maar hij bracht dien naam aan ter plaatse waar hij dien wel aanbrengen moest, d.i. waar Barents haar had geteekend: ten zuiden van *zijn* Nova Zembla. Zoo komt zij met naam en toenaam langs de noordzijde van het nieuw aangebrachte eiland te loopen, terwijl zij, naar wij weten, aan de zuidzijde van Waygatsch behoort. Door op deze vrij vernuftige wijze de opvattingen van Barents met die van Massa ineen te doen vloeien, heeft Witsen de zaak niet verbeterd maar toch ook niet veel verergerd; in elk geval heeft hij gepoogd iets beters te geven en daarbij getoond dat hij kritisch doorzicht aanwendde. De misslag is natuurlijk weer door anderen overgenomen, b.v. door R & I Ottsen en Allard.

VOYAGIE, OFTE
SCHIP-VAERT,
VAN IAN HUYGHEN VAN

LINSCHOTEN, van by Noorden om langes Noorwegen, de Noortcaep, Laplant, Vinlant, Ruslandt, de Witte Zee, de Custen van Candenoes, Swetenoes, Pitzora, &c. door de Strate ofte Engte van Nassau tot voorby de Revier Oby.

Waer inne seer distinctelicken Verbaels-ghewijse beschreven ende aenghewesen wordt, alle t'ghene dat hem op de selve Reyse van dach tot dach bejeghent en voorghecomen is.

Met de afbeeldtsels van alle de Custen, Hoecken, Landen, Opdoeningen, Streckinghen, Coursen, Mijlen, ende d'ander merckelicke dingen meer: Gelijcals hy 't alles selfs sichtelicken ende waerachtelicken nae 't leven uytgeworpen ende gheannoteert heeft, &c. Anno 1594. ende 1595.

Ghedruct tot Franeker,
By GERARD KETEL.

VERMOGENDE,

EDELE, HOOGH-GHELEERDE, WYSE, VOORSIENIGHE SEER DISCRETE HEEREN, MYN HEEREN DE STATEN GENERAEL, DER VEREENICHDE NEDERLANDTSCHE Provintien : Midtsgaders de Ghecommitteerde Raden ter Admiraliteyt van Hollandt, Zeelandt, ende West-Vrieslandt, &c.

Dat het leven der gheschiedenissen maer op de Schriften rust E. M. Heeren, is voorwaer een yeghelick kennelick, en men siet noch daghelicx daer van de teeckenen : Want vele, niet alleen seer heerlicke, maer oock noodige dinghen gants verduysteren, door dat haer den tijdt allengskens, midts het derven van dese bewaernisse (recht ofte noyt gheweest waren) uyt de memorie der Menschen wischt. Dit selfde blijckt onder andere dinghen, oock in de vreemde Vaerten : want men siet dat die van haer begin beschreven, en van reyse tot reyse neerstich opgheteeckent werden, dat die te met groot, en haer aenvangers eerlick en profijtelick geworden zijn. Ter contrarie, dat die versloft en van beschrijvinghe versteken bleven, dat die meest al vergeten, en noch haer aenvanghers, noch hare naecomelinghen tot eenich nut ghecomen zijn. Tot exempel van d'eerste, sullen zijn de Portugeesen ende Spangiaerts, elck in 't ontdecken van haer Indyen : de welcke, alsoo sy van begin af neerstich alle dinghen teeckenden, en van ontdeckinghe (t' ghene dat haer daghelicx bejeghenden) opschreven, achter latende door t' selve haren wegh, als een bebaent pat, den ghenen, diese nae haer souden gaen, allengskens tot de groote Zee-vaerten, en volghens tot de rijckdommen ghecomen zijn, daer in men haer tot den dach van huyden siet. Tot exempel, van de tweede, der Deenen oude vaert op Groen-landt, en nu corts de Tochten van Forbischer [1]), en andere Engelschen, nae 't Noorden, de welcke, hoe wel beyde groot en merckelick zijnde, en namelick d'eerste, als by welcke Groen-landt, niet alleen bevaren, maer oock soo bewoont werdt, dat sy t'selve jaerlicx met Regenten ende Bisschoppen versaghen, min noch meer, als de Portugeesen, Indyen doen : Nochtans door onacht-

1) Sir Martin Frobisher 1576, '77, '78. De belangrijkste dier reizen is die van 1576 ter ontdekking der NW. passage.

saemheyt des schrijvens soo verloren zijn, dat sy huydensdaechs nauwelicx oock haren naem behouden. Dit heeft my op onse Noordtsche vaert doen sien ende duchten, dat het met haer wel niet anders, als met dese twee laetste soude gaen, soo daer niet beter in versien werdt. Want aensiende de schriften, die daer van uytghegheven zijn, docht my, dat alsoo de selve maer aen landt ghesmeet waren, meer tot vermakinghe des Lesers, als tot rechte kennisse der Noordtscher Landen, en daerom noch verthooninghe van Custens, noch ontdeckinghe van Havens ende Reden, noch beschrijvinghe van Coursen hadden [1]), maer in plaetse van dien, alleenlicken met eenighe versierde Historische figueren waren opgepronckt, dat sy dierhalven, of niet, of weynich conden dienen, tot de memorie der selver te behouden, ende veel min om naemaels eenich nut te doen. Ende soo nu al so veel Jaren van de selve Reysen waren doorghestreken, soo achte ick het oock buyten hope, om te meer daer van yet beters te verwachten. Derhalven soo heb ick het niet connen naelaten, selve (nae mijn cleyn vermoghen) daer yet in te doen, en dat met dese mijn Iournalen, (hoe wel slecht en onbehouden) in het licht te laten gaen, hopende dat ghelijck mijn beschrijvinghe van Oost-Indyen, (sonder roem te spreken) tot de verwackeringhe van onse vaert daer henen yet gheholpen heeft: dat desghelijcks oock dese sullen dienen [2]), so tot meerder kennisse der Noordtscher Landen, als in 't besonder noch naemaels als tot een fackel ende voorlicht, na het uyterste besteck van onse ontdeckinghen, soo wanneer de selve weder by der handt genomen mochten werden: Het welcke (mijns ghevoelens) seer te wenschen waer, dat het eerlangh gheschiedde, als zijnde een sake daer het Vaders-landt veel aen gheleghen is, en die daer beneffens, soo nae der Ouden schrijvinge, als nae t'ghene dat ons tot noch toe daer van wedervaren is, wel doenlick, ende tot goeden eynde te brenghen is. Want so veel dit aengaet, Cornelius Nepos, Plinius, en meer oude Schrijvers [3]) tuygen, dat

1) Dit alles ziet natuurlijk op de „Beschryvinghe van drie seylagien" van Gerrit de Veer, die, helaas, de kwalificatie grootendeels verdiend heeft.

2) Jan Huyghen beleefde dan ook het succes dat — misschien onder den indruk van het verschijnen van *dit* Journaal — eenige kooplieden zich tot de Staten-Generaal wendden, met een verzoek om hulp bij het opsporen van den Noordoostelijken doortocht (8 Nov. 1602). Die doortocht namelijk was niet in het octrooi der pas opgerichte O. I. C. begrepen. Verg. Muller „Noordsche Compagnie" p. 48.

3) Duistere berichten uit de oudheid maken melding van „Indiërs" die door stormen naar de kusten van Germanië waren gedreven; misschien waren het Skandinaviërs, Russen of desnoods Amerikanen, maar zeker geen Japanneezen, Chineezen of andere Aziaten. (Pomponius Mela, Lib. II, Cap. 5, naar een verloren werk van Cornelius Nepos; Plinius

daer dit om, een ghewisse vaert nae Chatay [1]) ende Chynen is, daerse verhalen van eenighe Indyanen die by Noorden om ghecomen zijnde, door onweder op de Custens van Noorweghen vervielen, en aldaer haer schepen stranden, zijnde een ghewisse sake, dat sy tot in dese Zee niet dan door Vaygats ghecomen mochten zijn. Met dit selve stemt het ghene ons int besoecken wedervaren is: als voornamelick, de ghedaente des Zees binnen Vaygats, by de welcke het in alle teeckens blijct, dat sy niet een cleynen inham, maer een deele des Oceaens, (die den aerdtbodem omringhelt) is: en derhalven oock haren doorganck tot in de Zee van Chynen hebben moet. Hoe comt dan (mocht yemandt segghen) dat dese doorganck soo swaer om vinden is? Seker, daer en derf hem niemant in verwonderen: Want niet alleen de verre vaerten, maer meest alle groote entreprinsen van dier aerdt zijn, dat sy altijdts in haer begin yet duysters en ghevaerlicx hebben, dat niet dan metter tijdt uyt te slijten en te verdrijven is: Derhalven ooc alle consten en wetenschappen, niet dan met lanckheyt van tijden tot hare volcomenheyt gheraken. Soo willen wy hier in onse Noordtsche vaert, met alle andere voor ons ghedane vaerten verghelijcken, ghelijck dat oock by exempel blijcken sal. De Tyriens die haer eerst des Schipvaerts onderwonden, d'Engte van Gades gevonden hebbende, was int eerste niemant onder haer die den Oceaan bestoken dorste, tot dat de vreese (door hen dickmael te sien) verworpen zijnde, sy niet alleen op Vranckrijck, Enghelandt, en dese gantsche Duytsche Custen handelden, maer oock Affrijcken eerst om-varende, de Canarische Eylanden op deden, en (nae ghetuyghenisse des Schrifts) de Schepen Salamons haer verselden. Alsoo seer licht maeckte d'ervarenheyt, het ghene te vooren soo swaer en vreesselick scheen te wesen. Met den Portugeesers ist niet anders gheweest: Want de groote Zeevaert die sy op Indyen tot op den dach van huyden pleghen, is te met by enckel weynichskens daer toe ghebracht. Ymmers in 't begin, soo sy allengskens de Custen van Affrijcken ontdeckten, en nu tot den hoeck Cabo de Bojador ghenaemt, ghecomen waren, soo scheen het haer gantsch onmoghelick den selven te passeren: Dese nae veel vergheefsche

---

Historia naturalis, Lib. II, Cap. 67). Jan Huyghen zal zijn licht ook wel hebben ontstoken bij Lopez de Gomara „Historia general de las Indias con todo el descubrimiento y cosas notables que han acaedido desde que se gamaron ata el año de 1551 con la conquista de Mexico y de la Nueva Espana", Caragoça 1553, fol. VII, alwaar: La tambien dizen como em tiempo del emperador Federico Barbarroxo aportaron a Lubec çiertos indios en vna canoa.

1) Chatay is hetzelfde als China en meer bepaald: Noord-China. Vgl. Hobson Jobson sub „Cathay". De Russen noemen China: Kitaj.

Reysen ten laetsten ghepasseert zijnde, soo sy quamen tot aen de Caep van Goeder Hope, soo zijnse wederom ghestuyt, en voor een wijle tijdts opghehouden. Want soo eenighe die hem sochten te passeren, soo door storm, als door contrarie winden dat niet conden doen, en sommighe daer over qualick voeren, soo gaven sy gantsch den moedt verloren, dat sy den selven oyt te boven souden comen: Achtende dat Godt hem, als tot een scheyd-pael gheset hadde, tusschen onse en d'ander Weerelt: en noemden hem den Caep der Stormen, soo seer voor hem vervaert zijnde, dat het haar bycans een schric was, hem te hooren noemen. Nochtans heeft de tijdt en ondersochtheyt t'selve licht ghemaeckt, jae de sake soo verre ghebracht, dat men huyden sijn voorby-vaert weynich achten. T'selfde is den Spangiaerden oock ghebeurt in 't ontdecken van de Straet ofte Engte van Magallanes, en den onsen (om tot domestique exemplen te comen) in het eerste bevaren van de Witte Zee. Wie was doch, die siende het ijs en koude die daer was, die niet gantsch onmoghelick en achte, oyt eenighe vaert op de selve te becomen? En wie is nu, nu de vreese door d'ervarenheyt verloren is, die daer eenich werck afmaect? Selve alsser ijs-ganck in de weghe comt, (ghelijck dat somwijlen noch wel ghebeurt) soo kent men sijn vertreck-plaetsen, en men weet sijn tijden te verbeyden, om met ghemack en sonder eenich beletsel door te raken: ghelijck sulcx den ghenen wel bekent is, die ghewoonlicx dat henen varen. Dit selve en twijffel ick niet, of soude de verder ontdeckinghe van Vaygats mede doen, te weten, tijden en stonden leeren kennen, om het ijs te mijden, om met minder koude te varen, en voort alle beletselen licht en doenlick te maken, die nu soo swaer en ondoenlick door d'onervarentheyt gheweghen worden. Nu om weder eens te comen tot dese mijn Iournalen, hoe wel sy ruych sonder eenich chieraet van redenen en woorden zijn, en min noch meer, als soo sy van my van dach tot dach op de reyse ontworpen werden: so hebbe ick nochtans grooten vlijt daer in gedaen, om de verthooninge der Landen (soo veel doenlick was) wel en rechtelick nae t'leven af te beelden, om de Coursen net te teeckenen, en voort alles wel te stellen, dat naemaels tot het derwaerts varen mochte dienen [1]). En nu beraden zijnde die int licht te laten gaen, om redenen voornoemt, soo hebbe ick niemant weten te bedencken, die ick de selve (t' zy ten aensien van mijns selfs rechts-

---

1) Ja, in het opteekenen der koersen is Jan Huyghen zeer getrouw maar, daar hij de in die koersen gezeilde „verheden" gewoonlijk niet mede opgeeft, heeft men er zelden genoeg aan om iets te kunnen nacijferen.

schuldighe en behoorlicke plicht, ofte oock van des Boecx soo groote behoefticheyt van scherm teghens der Neus-wijsen en benijders quade tonghen) billicker, rechtelicker, en bequamelicker mocht opdraghen, toeeyghenen, en in bescherminghe gheven, als V. M. E. als zijnde die haer eyghen dinghen, onder die haer loffelicke name begonnen, onder haer beleyt, te werck ghestelt: Met die haer consent en wille nu oock aen den dach ghebracht, als oock met believen van sijn Pr. Ex^tie^. diese tot dien eynde my selver weer heeft doen behandighen, alsoo sy onder sijne handen waren rustende: Dierhalven ick oock wat te meerder stouticheyts hebbe om V. M. E. onderdanichlicken te bidden, dat het haer believe de selve int goede te nemen, en onder de schaduwe van haer loffelicke Name en hooghe authoriteyt te laten schuylen, voor de ghene die meer op eens anders cleyne feylen, als op haar eyghen groote sien. En nae mijn dienstelicke recommandatie en onderdane eerbiedinghe, Hier mede

Vermoghende, Edele, Hoogh-gheleerde, Erntfeste, Wijse, Voorsienighe, ende seer discrete Heeren: Bidde den Almoghenden V. M. E. te sparen en bewaren, tot het voorspoedich bedienen der ghemeene Landts-saken, in langhe en Godtsalighe ghesontheyt. Ghedaen t'Enchuysen den 1 Ianuarii [1]), Anno 1601.

V. M. E.

Altoos onderdanighen ende dienstwillighen Dienaer

IAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN.

---

1) In het ex. ter Kon. Bibl. is 1 Iunius geplakt over 1 Ianuarii heen. Het aan het slot voorkomend privilegie is gedateerd 20 Mei 1597.

V A Y G A T S,

Ofte

De Straet van Nassau.

Aen den

EDELEN, VERMOGHENDEN, HOOGH-GHELEERDEN, VVYSEN, DISCRETEN, ENDE SEER VOORSIENIGHEN HEEREN, mijn HEEREN de STATEN van Hollandt ende West-Vrieslandt.

O D E.

O VVonderlick bestaen! ô stoutheyt onghehoort!
O ghevaerlicke reys'! ô onbuygh'licke moeden
Der vrome *Bataviers!* die borst'lend' voort, en voort,
Hebt door koud', mist, ijs, sneeuvv, en *Neptuns* strenghe vloeden:
Iae teghens t'groot ghehuyl van *Boreas* gheblaes,
(Dat de Zee vvit beschuymt doet om de klippen branden,
Dies dan schrick'lick ghehoort vvert *Scyllaes* groot gheraes)
Ghespeurt, om t'onsen nut, t'ontdecken nieuvve Stranden.
VVant doen u *Leeuws* ghemoedt gheruckt hadd' uyt den vuyst
Martis steedts-bloedigh' svvaert, van de trotse Spangiaerden:
Die met heyrkrachten groot (van menich menich duyst
Voet-volcx, en oock niet min van svvaer' en lichte paerden.)
Trachten om u vryheyt te vverpen in het sant,
En haer bloedich ghemoedt toonden met veel vvreetheden:
(Ghelijck sy de'en, en doen, in't Goudt-barende Landt)
Verdelghend' met strafheyt u sterck' en schoone Steden.
En doen onsen HECTOR, met Krijchs-list, en ghevveldt,
Hadd' haer beschanste cracht voor *Koeverden* verdreven,
VVrekende soo de Doot, als een vroom-dadich Helt,
Van d'ORAENSCH' VORST sijn VAER moordich berooft van t'leven.
Heeft u voordachte Raedt, ô VAERLANTS VADERS vvijs!
Nae onghehoorde Vaert oock Krijgh-schepen doen trecken,
Op dat vvy (als een svvaert) haer afruckten den prijs,
Die sy hebben verdient met nieuvv' Landen t'ontdecken.

En zijnd' vervvilticht van mijn HUYGENS vroom ghemoet,
Dat van sijn jonckheyt af de VVeerelt ginck doorsoecken;
Van daer t'vlammich ghespan rijst uyt de bracke vloet,
Tot daer het vveder daelt in *Tethys* vochte hoecken.
Hebt hem onder de Vloot' als een COMMYS ghevoecht,
Op dat sijn versochtheyt haer cours soude beleyden:
VVant hy het vochte veldt *Neptunis* heeft beploecht,
Siende van t'Indisch volck al de verscheydentheyden.
Ghelijck een Kiecken-dief, die al svvevende jaecht;
Gaet tusschen Aerd' en Locht d'oogh-rijcke *Fame* vlieghen,
Onbegrijpelick snel, in't spreken onvertsaecht,
Nae-segghend' dat vvaer is, en oock t'gheen' dat men lieghen.
Dese toe-rustingh' heeft sy niet soo haest ghehoort,
Of haer held're Trompet blaest sulcx door s'vveerelts vvijcken,
Dit comt (als t'moede Hert') svvoeghende snellick voort
In't Aerd'-omkleppend' Hof: en in de ooren strijcken
Van de grijs-hayrde Vaer, die heeft straff'lick ghefronst
T'Gheborstelde voor-hooft, verheffend' de VVijn-breeuvven,
En spalckend' d'ooghen op, heeft vol gramschaps begonst
Met een luyd'heessche keel seer ijsselick te schreeuvven.
VVel: vvat stoutheyt is dit? Sal ons dit botte volck
In de bevrosen hoeck oock beginnen te quellen?
Doet u hiel-vleughels aen, ghy Goden trouste Tolck,
Tot *Discordia* vvilt en *Hyems* u versnellen:
De VVolck-verdrijvende *Boreas* niet vergeet,
(Als houvvend' d'eerste plaets van d'ijs-koude Cadetten)
Op dat sijn strenghe cracht t'onsen dienst zy ghereet,
En dat t'samender-handt vvy dese tocht beletten.
Seght dat de BATAVIERS met stoutmoedighe cracht,
Poghen om door *Vaygat* een nieuvve vaert te stichten,
Soo dat ons' heerlickheyt sal tot niet zijn ghebracht,
En t'ghevleughelt hout sal ons Rijck alom bevichten.
Tot vveerstant doe elck t'best: d'een' met stormende vvint,
D'Ander met ijs, en sneeuvv, mist, en hard' haghel-steenen,
T'Fenijn zy niet ghespaert dat d'eendrachts bant ontbint;
Ick sal t'gheschubde heyr oock brenghen op de beenen.
Hy had naulicx volseyt: *Mayæ* Soon maeckt' hem ree,
Met de ghevvieckte hoet gaet hy t'vvijf' hooft verchieren:
T'Mantelken slaet hy om, neemt de slangh-roede mee,
Die seer vast slapen doet Menschen en vvreede Dieren.

Met een spoedighe vlucht, kappende slach op slach,
Gaet hy de ruyme lucht op ende neer doorbooren,
Tot dat hy t'koud' *Ys-landt* onder sijn voeten sach,
Daer *Pluto* in *Hecla* de Zielen schijnt te smooren.
En soo men d'Arent siet om Reygers te bespien
Met een doorsichtich oogh' om *Strymons* kanten svveven,
VVelck hebbend' int ghesicht', gaet snellick nedervlien:
Soo comt die snelle Post op den Bergh nederghedreven.
VViens onbetreden spits doordringt de koude Lucht,
Zijnd' t'heel'-Iaer rontsomm' met meel-vvit stof bevanghen,
Des vvints tvvistich ghedvvarl vol vervaerlicx gherucht,
Ruysschet hier in de plaets van der *Syrenen* sanghen.
Hier vvoont d'huyvrigh' *Hyems*, op vviens knorrich aenschijn
Rollen met groot ghedruys de dvvarlinghen met hoopen,
T'Betist hayr rinckelt van teuck'len t'allen termijn,
En zijn rugh-deckend' vlies hangt vol seer groote droopen.
Als ghevvill'ghe Dienaers staen om zijn Throon int' rondt,
Haghel, Vorst, Nevel, Sneeuvv, Rijm, Hysel, vochte reghen:
De klip-schudd' *Aquilo* met d'uytpuylend' mondt
Bereydt om Zee en Lucht tot stormen te bevveghen.
De Roos-vvangd' *Aurora* hadd' s'Hemels poort ontdaen,
En d'al-doorsiende Sonn' gingh sijn claerheyt verthoonen:
Doen dees vlieghend' Godd' sijn reden dus vingh aen.
O *Hyems*! door vviens cracht beven die Noord'vvaerts vvoonen,
Die rudsen beven doet, en rooft des velds schoonheyt,
Die met een ijssich toomt, breydelt Zee en Rivieren,
En die heuvel en dal met't koude sneeuvv bespreyt;
Aquilo, ghy die doet de Lucht heen en vveer svvieren,
In de vvoest' *Oceaen* schuyft aen t'ghesternde vaut:
VVilt t'samen u ghevvelt (bidt d'Omhelser der Aerden)
Tot sijn bystant ontdoen, op dat vverden benaut
De plompe BATAVIERS, die moedichlick aenvaerden
Sijn vocht' Rijcx vvaerdicheyt een groot afbreuck te doen,
Mettet *Chinasche* Rijck by Noorden te ontdecken,
Vriest, haghelt, sneeut, en vvaeyt, vvilt u nae *Vaygat* spoen,
Om haer strijdtbare macht onder 'tvvater te trecken.
Hy volseyd': en vlooch nae de Tvveedracht, en met spoet
Sendens' haer vvree Dienaers verdubb'lend' die haer machten.
Die vlieghen spoedich heen, om met een straffe moet,
En eendrachtighe cracht op de Schepen te vvachten.

Niet langh' *d'Atlandtsche* Bood' daeld' int donck're Spelonck,
Daer in tvvist, en gheraes, de Menschen hen verblyen,
En t'schrickelick ghesvverm seer onmanierlick klonck,
Vervveckt door vrees' van vreed', en lust tot tvvistich stryen.
Discordia sat hier duysent-c'leurich ghecleet,
VViens gheschackierde rock los vvas, en vast ghebonden,
En t'bonte ghekruyfd' hayr, hier droogh', en daer besvveet,
Vlooch in de Lucht, d'een los, en d'ander vlecht bevvonden.
D'Handen vvaren ghevult met menich snood *Libel*,
Met menigherley vraegh', glosen, raden, en keuren,
Voor haer, achter, ter zijd', maeckten seer groot gherel,
Schrijvers sonder ghetal, Voorspraken, *Procureuren*.
Sy vvas hert'lick bedroeft, door dien dats' uyt den Raet
Met't eendrachtich ghemoedt der STATEN vvas ghedreven,
Dies knaechd' sy t'nijdigh' hert', soeckend' met listen quaet
Dees vast ghespliste knoop door tvvist vveder t'ontvveven.
Maer d'EEUVVIGHE VVYSHEYT die in Eendracht verheucht,
Had door sijn dond'rend' VVOORT haer sulcx te doen verboden;
Soo dat dees' herten-bandt te vaster vverdt gheveucht,
Hoe sy met tvvisten meer d'eendracht soeckt uyt te roden.
Mercurius haer siend' heeft grammelick gheseyt:
Staet op, ghy oude Teeve, en vervoecht u seer spoedich
By die t'koude *Vaygat* naetrachten, en verspreyt
Daer stracx by de Stierluy strijt ende tvvist vervvoedich:
Op dat in-drinckend' all' een vvaen-vvetend' gheschil
Door schoon-schijnende Raedt t'samen vverden bedroghen,
T'is in u macht te doen: *Neptuni* hooghste vvill',
Sijn last zijnde volbracht, is vveer opvvaerts ghevloghen.
De nijdighe Tvveedracht had des Zee-Godts ghebodt
Soo haestich niet ghehoort, of blijlick gincks' haer richten,
Grijpend' een quastich hout in de handt, liet de Grot,
Tredend' ras nae de Vloot: sonder van gaen te svvichten
Verkoos sy de ghedaent' eens vvaen *Cosmographist'*:
En onder de Stierluy vol kout vergifts ghecomen,
Heeft secretelick d'een teghen d'ander ghehist,
Door valsch' inbeeldingh' van noch noyt ghehoorde stromen:
Ondercloeckend' d'een voor, d'ander nae, t'svvaert fenijn
Gaet slanghende door t'hert', nieren, en ooghen lopen,
Dat vvint't allengskens veldt, en vult d'herten met pijn:
Tervvijl t'radde Boodts-volck nae vvindt en vveder hopen.

Soo haest dan *Auster* blaest, vvinden sy d'anckers op,
En de heessche Stierman die roept, een Iong-man boven,
Die veldt-spoedich de Fock, t'Mersseyl hijst men in top,
Het roer svveeft heen en vveer, en t'Schip vverdt voortgheschoven.
De ghevleughelde vvint drijft haer ras eens-loefs voort,
(Als een gheveerde strael, die snellick comt ghevloghen)
Onse schip-rijck' *Hollandt* schijnt in de vloet ghesmoort,
Dies sy VVater en Lucht alleen crijghen voor ooghen.
De strijdtbaer' *Enghelsman*, en krijch-soeckende *Schot*,
VVerden uyt het ghesicht verd' aen t'bag-boort ghelaten;
Aen t'stuyr-boort siens' alleen de *Noorman* slecht en bot,
En hoe tot d'Hemel hoogh strecken syn vvoeste straten.
Sy verlaten *d' Vytsiers*, *Berghen*, *Stadt*, *Beresont*,
VVitholm, *Grijp*, *Momendael*, *Traen-oogh'*, en t'eylandt *Ruste*,
De vvoeste *Muske-stroom*, (die slorpend' vvelt int rondt)
Lofvoet, *VVestrol*, *Arnou*, en de klip-rijcke Custe
Van *Vinmarck*, en *Biarm*, daer nae soo buyghen sy
Om de koude *Noort-caep*: richtend' het cromme steven
Nae *Caep de Candenoes*, trachtend' met herten bly,
De onbevaren straet spoedich te zijn beneven.
Op *d'Olympissche* top sat d'alderfraeyste hoop,
Met grooter heerlickheyt, van de machtighe Goden,
Die met gheneucht' aensien der Schepen snelle loop,
Gaende met soet ghedruys over *d'Oceaen* schroden.
De *Nereiden* ook maeckten met vrolickheyt
Een vvelghevlochten dans op de azuren baren,
Zijnde t'saem ringhs-ghevvijs om t'vlieghend' hout ghespreyt:
Tervvijl d'oude *Neptun'* sijn crachten deed' vergaren
Bevelend' dat *Triton* soudt' spannen int gareel,
Van de blau-verfde koets snel-svvemmende Dolphijnen:
Die hy dan moedichlick leyt met het schubbich zeel,
Doende sijn *Majesteyt* op t'vochte veldt verschijnen.
Als in de morghen-stont met veel c'leuren gheciert
De dach-brenghende bood' haer Paerden doet aensporen;
Soo triumph'lick hy sijn VVaghen door t'vvater stiert,
Met de vorck in de vuyst, om de vloot te versmoren.
Gh'lijck de golven des Zees, die aen de dorre strant
Door *Zephyrs* soet gheblaes allengskens zijn gheschoven,
Makend' een sacht ghedruys dat men van handt, te handt,
Door s'vvints vvassende cracht hoort meer en meer vergroven.

Soo hoort men tervvijl oock een murmurich gheluyt,
Onder al de Stierluy, beginnende te tvvisten
Om de Cours, daer haer reys' door soud' vverden gheuyt;
Meerend' al voort en voort door tvveedrachts arghelisten.
D'Een riep, ons' Cours behoort Noordtvvaerts te zijn gherecht;
Bet Zuyd'licker, riep d'aer, moeten vvy t'steven vvenden:
Dees koos een ander padt: die vvilde sulck ghevecht
Sonder vvat anders voor te slaen niet laten enden.
Sulcx dat nae groot gheroep sy op 't laetst tvvee en tvvee,
Om t'ontdecken, de vaert gaen cloeckelick beginnen,
Richtende sonderlingh' (met opghehijste ree)
Hun Cours om t'haerder eer' die reys' eerst te ghevvinnen.
Maer HUYGHEN tot ghedacht van dit haep'rich ghekijf,
Den Caep ghelaten Naem van *Twist-hoeck*, ginck voort rennen
Door de schuymighe Zee, vord'rend' met cloeck bedrijf
Sijn reyse naer *Vaygat*. Dit siend' *Hyems* gaet sennen
Een verduyst'rende Mist, die hun soo dicht bedeckt,
Als somvvijl t'modd'rich slick t'claer vvater der Rivieren:
Of soo de donck're nacht sijn svvarte vlercken streckt
Over de vvaghen glants die *Phaëton* vvoud' stieren.
Ia dat *Lyncei* oogh' niet soud' hebben gheschout
Dese scheeps lengte verr', en om d'angst te vermeeren
Met clat'rende gheslach, stort haghels menichfout,
Voorboden van een storm en schrickelick' onvveeren.
Ghelijck t'Noordtvvest gheblaes somvvijl chrachtelick schud't
De *Dodonische* Eyck, doende d'eyckels met hoopen
Storten op gras, op aerd', op loof, op beest, op hutt',
Sulcx dat haer snelle val niet mogh'lick is t'ontlopen:
Soo valt met groot ghebaer dit vochte Cristallijn
Op verdeck, op koe-brugh', op hooft, op voet, op handen,
Slaende t'moedich boots-volck met smertelicke pijn:
Die lopen vlytich schuyl verlatend' de scheeps-banden:
Maer met de cleenste vvenck comens' onbeschroomt vveer,
Trecken met groote cracht aen de svvart-pickte touvven,
Verachtende t'ghebruys des vvaters, en t'ghebeer
Van't clappende ghesteent' dat hun hardt comt bedouvven.
Ghy onbeschaemden hoop, nu zijdy vast in d' strick
(Riep de dolle *Neptun'*) ghy sult my niet ontstuyren,
Ick versmoor' u alt'saem binnen een ooghenblick
Doend' u dese stoutheyt met lijf en goet besuyren.

Doen stiet hy sijn *drie-tandt* met een verbolghen cracht
In de vvoest' *Oceaen* om t'neerst' boven te roeren,
Die heeft hy met ghedruys driemael vveer opghebracht,
En soo veel reysen oock tot aen de gront gaen voeren.
Stracx vvert de Zee beschuymt, en het golvighe zout
Door *Boreas* gheblaes hooch aen d'Hemel gheschoven,
Dat valt stolpelings neer over t'bevende hout,
Makend' dat all' t'boots-volck int vvater staet bedoven.
Een droeve svvarte Lucht vvert rontsom uytghestreckt
Berovend' hun van 't licht, men gaet het zeyl in halen
Slaende tegens de mast, elck roept, elck crijt, elck treckt,
Om dat seer spoedelick binnen t'boordt te doen dalen.
De fluytingh' van 't ghetouvv', de ruysschingh' van de vvindt,
T'Murmureren des Zees, t'clat'ren der donder-slaghen,
Maken schrickich gherucht: d'een maeckt los, d'ander bindt,
T'scheen of Zee, VVint, en Lucht, over hoop te veld' laghen.
Boreas drijft voor hem een luyd-loeyenden hoop
Van golven peerssich vvit, de vvolcken gaen vermeeren
Met zoete zeen de Zee, die doet met snelle loop
Een regheningh van zout vveder ten Hemel keeren.
Nu schijnt de heele Lucht los te vallen in Zee,
Dan schijnt de Zee vveer om tot aen d'Hemel te dringhen,
De vvinden zijn alt'saem teghen t'schip, dat seer dree
(Als een hipp'lende bal) op ende neer moet springhen.
Nu hangt het op een golf van daer t'volck dunckt te sien
T'Diepste van den afgront, dan schijnt het vveer te rijsen
Tot aen de sterde *vaut*, dus moet gh' op en neer vlien,
Om dat sijn gramme moet *Neptun*' recht soud' bevvijsen.
Maer u onvertsaechd' hert, en standtvastich ghemoet,
O HVYGHEN vvijdt-versocht! gaet sijn ghebaer verachten,
Poghend' altijt voort voort, en door beleydingh' vroet
T'Behyfelde *Vaygat* gheluckich te betrachten.
Hier teghens stelt hem vveer *Hyems* met ijs en snee,
Dat bespringht u seer dicht en keert t'zee-spouvvend' steven,
Bruyst, breeckt, berst voor de boech, schuyft t'een op t'ander mee,
En vvert met groot ghekraeck rontsomm' u schip ghedreven.
Dat clooft allengskens door 'tbar-barstende ghebaer,
Morselende met cracht de hard-gebacken stucken,
Dat knerst met heesch gheluyt, en perst teghen malcaer:
Schijnend' of sy het schip aen sleters souden rucken.

Neptunus sendt hier toe noch een seer groulick Dier
Climmend' op driftigh' ijs met onbreeck'licke tanden,
En huylende vreeselick, toont een ghesicht als vyer,
Schijntet schier te versmaen de Reus met hondert handen.
Doch ghy blijft onverschrickt, en t'volck stelt hun ter vveer,
Varend' onbevreest heen, houvven met scherpe bylen
Op de verstaelde huydt, die springhen op van t'leer
Als of de slach gheschied' op diamante stylen.
T'Moet nochtans vvijcken oock, met al t'*Neptuns* ghespuys,
En *Hyems* felle cracht, koud', ijs, en groote reghen,
Oock t'fluytende gheraes van *Boreas* ghedruys
Die u met groot ghevvelt docht van de Zee te veghen.
O vrome BATAVIERS! ey! VVat sal schrickich doch
V onvertsaecht ghemoedt, nu niet en can beletten
V cloeck en stout bestaen, dit rasen? noch t'bedroch
Dat de snoode tweedracht looslick had gaen uytsetten?
VVant nae al dit ghevaer crijcht ghy vreuchdich aen boort
De Langh-ghevvenschte strant, gaende hier door laveeren
Tot in den *Oceaen*, van daer men spoedich voort
Met de *Chinasche* schat ons Rijckdom sal vermeeren.
Hebbend' hier tot ghedacht van dees' heerlicke tocht
En ons' ACHILLES naem veel merck-teeckens ghelaten,
Sulcx dat seer veylichlick nu sal vverden besocht
De STRAET van NASSAV, en t'EYLANDT der HEEREN STATEN:
En elck kenbaer sal zijn een onbekende Strandt,
Tot uytbreydingh' des NAEMS, end' EYLANDT van ORANGIEN,
Soo dat elck soecken sal MAURITIUS EYLANDT,
Verduyst'rend' meer en meer t'lof van t'hoochmoedich *Spangien*,
VVant ghy doet t'NIEUVV' HOLLANDT, en t'EYLANT van MAELSON,
Met de MOUCHERONS HOECK vast in elcx ghedacht blijven,
Iae oock t'NIEUVV' VVEST-VRIESLANT, soo langh' de snelle Sonn'
Over IAN HUYGHENS HOECK, en NIEUVV' VVALCH'REN sal drijven.
Dees Landen onbekent hebt ghy moedich betreen,
Tot nutticheyt van ons, met arbeydt onverdroten,
VVaer toe u noot'lick diend' het cloeck-sinnich beleen,
En d'ervarentheyt van IAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN.
Dies vliecht door dese tocht, en seer loflicke daedt
O LINSCHOTEN! u Naem van de Zuyd-pool, tot d'ander
Daer t'Beerken sijnen poot nimmer int vvater slaet;
En verr' voorby d'Outaers van de groot' *Alexander*.

Sulcx dat noch *Bacchi* reys', noch d'ontillicke *stien*
By *Herculem* ghestelt op de Spaensche Zee-stranden,
Noch die *Gamaes* cloeckheyt door seer neerstich bespien
Stett' int *Cal'coutsche* Rijck van *d'Oost-Indische* Landen.
Noch t'om-zeylen van *Draeck*, (vvel vvaerdt eeuvvighe prijs)
Noch t'stout bestaen, vvaer door t'rijcke *Vlies* vverd' vercreghen,
Noch die *d'Itaecksche Vorst* verstandich, cloeck, en vvijs,
Deed' met sijn snelle vloot op s'Mid-landts vochte vveghen.
Niet te ghelijcken zijn by dees sorgh'licke tocht
En d'eeuvvighe *Tropheen* die ghy hier hebt doen stellen,
Tot teeckens dat u reys' gheluckich is volbrocht,
In spijt van alle t'gunt dat u seer socht te quellen.
VVant vvat heeft haer ghequelt dan een golvende Zee,
Vervveckt door het gheblaes van de ruysschende vvinden?
Maer u strack'lick daer toe queld' haghel, ijs, mist, snee,
Reghen, rijm, groote vvindt, die *Neptuns* toorn ginck sinden.
Door vvat vvaerdich ghescbenck mach dan vverden beloont
Dit perijckel en vrees' van u moedich gheleden
Met onverschrickt ghemoedt? can t'ghenoech zijn becroont
Door t'seer-gheachte goudt aen duyst stucken ghesneden?
O Neen: Dies heeft de *Faem* met een eeuvvich gheluyt
V seer loflicke Naem in elcx ooren gheschoten,
Soo dat Landt, Zandt, en Strandt ghestadich roepen uyt,
LOF, PRYS, end' EER' ZY u, IAN HUYGEN van LINSCHOTEN.

V. M. E.

Onderdanighen Dienaer

C. TAEMSSOON van Hoorn.

Op de Voyagie ofte Schipvaert

Van

I. H. VAN LINSCHOTEN,

BY NOORDEN OM DOOR *VAYGAT*,

nu de STRATE VAN NASSAUVV.

SONNET.

HEeft Orpheus soete Lier gheacht waert om vermaren
Van d'Indus tot d'Iber' der Argo-nauten lof/
Die (door t'rijck' Vlies ghelockt) eerst van Land' staken of
Om met een vlottend' hout vier eet-mael verd' te varen.
Laet nu dan elck om strijt d'held're Trompet gaen claren/
Nu/ slechs uyt hoop' van eer'/ door storm/ snee/ haghel/ stof-
Reghen/ mist/ rijm/ en vorst/ om t'groot Coninckliick' Hof
Van China onsen naem condt te maken/ gaen varen
Soo verd' LINSCHOTEN heeft: en de STRAET van NASSOVVVEN,
Met des grooten Thebaens, en die van Magellaen,
Meer dan ghelijck ghemaeckt: jae nooyt-ghehoorde stranden
Met HOLLANDTS groote Naem begift: en aen te schouwen
Voor elcx scherp-sichtich oogh' so constichlick ontdaen
Dat sijn Naem nooyt ghehoort aen Charons cust te stranden.

De selve C. TAEMSSOON.

Tot

IAN HVYGEN VAN LINSCHOTEN op sijn ghedane Reysen na de Noordersche quartieren.

SONNET.

EN nievven ganck, een vvonderlicken keere
Wort hier ghetoont door een vyerighen gloet,
Niet door een Planck oft ander hout ghevoet
Maer door een lust tot des Vaderlants eere.
D'Enghen inganck van het Tabijnschen *Meere*
Die vvas voorby, doen den Delphijn *met moet*

Huppeld' en sprongh' in den seer diepen vloet,
Wijsend' een wech al voort en voort noch veere.
Wijct nu ghelijck, die all' vremt ondersoeck
Bepaden vvilt, door hoomoet ofte twist
Met T' MOET SOO ZIIN, *dat menich bracht in rouvven:*
En gheeft den prijs, aen ons' LINSCHOTEN *cloeck*
Die door den sneeu, haghel, rijm, ijs, en mist
Ons heeft ghetoont de STRATE VAN NASSOVVVEN.

H. I. COMPOSTEL.

Tot Hoorn.

Op de Noordtsche Ontdeckinghe van IAN HVYGHEN VAN LINSCHOTEN.

SONNET.

DEr vvapenen roem in heerlicke verthoone
Heeft langh' ghevoert de Spaensche Soldaet,
Stout int ghemoet, dringend' aen, snel van raet,
En ghevvorden dvvanck van *Europa* schoone.
VVas tot een schrick de *Barbarische* Croone
Als d'Hollander int noot heeft aenghevaet
T'Svvaert in de vuyst, om te vryen sijn staet
Liet hem niet langh' sijn eyghen daet te loone:
En bont vrees met vrees, dies roept *vive Orangien*
T'Martiaelsch' hert, eere van *Almangien*
T'Lof van t'opdoen der onbeseylde Beken
En Rijcken ver-gheplant vvas noch by *Spangien*,
Maer *Linschoten* coen heeft haer af ghestreken
Den ranck: dies blijft by *Magellaen* gheleken.

Schaemt u niet te beteren.

P. HOOGHERBEETS.

Van de selve

Aen IAN HVYGHEN van LINSCHOTEN
Op't ondervinden ende vernoemen van *Vaygats.*

SONNET.

SOo *langh' als sal de wijt-vliegende* Fame
Vyt roepen, snel over water en veldt
T'Nassausche *bloet voor een cloeck strijtbaer Helde,*
Voort-dringhend' vroom en van zeden bequame.
V Viens d'hooghe Stam van Orangien *niet schame*
Linschoten *sal u lof worden ghemelt,*
Die ons den ganck onder t'Beerckens *ghewelt*
Ontdeckt en stelt een onsterflicke name.
Des sal eer langh Spaengien *boren met rouwe,*
Dat een plomp volck door de Straet van Nassouvve
Eermaels Vaygats *met uytghestreckte seylen*
Ghedrongen spoort, al door de Cathaysche *baren*
Sonder verlet, nae de soet-reucke waren,
Om Ganges *voort u stranden te bepeylen.*

Ander *SONNET* **tot de selve.**

Waer set ghy nu u Cours, met yvers lust bevanghen,
Door t'vvoedende ghedruys dat men vallend' siet rijsen?
En doen u niet, vermengt ijs, haghel, sneeu, eens grijsen?
Of hebt gh' om te sien t'begin des Noorts verlanghen?
Maer neen, de groote raedt *Neptuni* heeft ghehanghen
De triumphelicke *Crans,* die met seer groote prijsen
Sal ghejont vvorden dien, die cloecklick can bevvysen
Te zijn een VVeerelt nieu, ontdeckt door nieuvve ganghen.
Palinurus, Typhis, Peeter die van *Medijnen*
Neptuni VVaghenaer, noch *Magellanes* cloeck
Noch dien, die oock in t'ront *Tethim* sloot door t'versoeck.
Maer *Linschoten* u, die voorsichtich deet verschijnen
Het onghebaende pat, daer de *Tabijn* den hoeck
Dagh'licx van den *Tartar* doet meeren en verdvvijnen.

T'Streckt al tot een.

H. COMPOSTEL.

SONNET TOT LOF VAN
DEN BOECK-DICHTER.

EErst hebt ghy ons nae t'Zuyd' den wech gheopenbaert /
Dies men nu menich Schip / tot Hollandts loff end' eer /
Naer t'Oost-Indische Landt siet gaen en comen weer:
T'Welck' uwen Naem allom LINSCHOTEN seer vermaert.
  Nu leert ghy ons nae t'Noord te zeylen onverbaert /
Door de ghevroosen straet van Vaygats end' Nassouvv':
Dien ghy met ijs / end' sneeu / rijp / haghel / mist / end' kouw' /
Onder s'Leeuvvs end' Orangiens zee-veylende standaert /
  Hebt / als een Helde seer cloeck / een Iason int bestaen /
Selfs door end' door gheseylt / end' om / end' om ghesien:
Om voor ons t'prachtich Rijck van China te bespien.
  Dies men u wel mach noemen d'Hollandtsche Magellaen,
End' met bloeyende Daphne t'hayr omspannen seer schoon:
U onvertsaecht ghemoedt / yen / wijsheyt / tot een loon.

Praestat dum licet.

EIVSDEM AD AVTHOREM CARMEN.

PRisca fides magnæ speciem telluris in orbem
Non duci, antipodas nec in ullâ parte morari;
Sed totum hunc terræ tractum qui subjacet Austro,
Credidit antiquum Chaos, immensum que profundum.
Præterea Zonam; quæ torrida solis a æstu,
Et quæ perpetuâ vastatur frigida brumâ:
Desertum prorsus tenuit, nullisque petitum
Sedibus. At nos quamprimùm rerum arbiter usus
Occasum docuit scrutari, & classibus ortum,
Suppositumq; Noto, & gelidis Aquilonibus æquor:
Vidimus antipodas, latissima vidimus orbis
Imperia ignoti, gentes & sole perustas:
Vnaque preteriti deliria risimus ævi.
Quod tibi LINSCHOTI meritâ cum laude fatemur
Acceptum Batavi: postquam prorupit in auras,

Immortale tuum populo mirante volumen,
Aurea describens fœcundi littora Gangis,
Nominaq; Eois dantis regionibus Indi:
Olim oculis pervisa tuis terrâque marique.
At nunc omnigenis Batavûm ingeniosa carinis
Turba, magis rursum gratamur ad æthera plausu;
Dum tua Hyperborei nobis facundia ponti,
Divitis ad Chinæ portûs, atq; inclyta regna,
Sternit iter: quondam tua quod celeberrima virtus
Per medias fecit glacies, Aquilonis ad ortum.
Audi igitur patriæ decus, & tua fata superstes
Æternum vince ingenio, ac prestantibus ausis;
Quique decet fortes, Phœbeæ frondis honorem
Accipe, quem capiti sacrarunt carmine Muse,
Et pater Oceanus, vastisq; Tridentiger undis,
Nereidumq; Enchusa soror, quæ nobilis inter
Frisonas, æquorea latè dominatur habena.

Præstat dum licet.

D*E* Sonne *en de* Vorst *eens roemden wonder seer,*
Dat sy afweerden sterck den Mensche swack en teer.
Dit speet den Schepper *groot: Hy seyd' met gramme sinnen:*
Het vroom Hollandtsche volck sal Vorst *en* Son *verwinnen.*
LINSCHOTEN *nam de reys tot t'Indiaensche vyer;*
En sprack: O vlammend' Licht, wat seghstu? ick ben hier!
Doen vloogh hy naer de Vorst *door* Vaygats *onbevaren.*
Als Godt den stouten helpt, en vreest hy voor gheen baren.
De Son *die dit aensagh, de* Vorst *die't heeft ghevoelt,*
Die riepen: Daer de Heer verwarmet en vercoelt,
En can noch Vorst *noch* Son *vervriesen noch verbranden:*
De cloecke' Bataviers *vervooghden Zee en Landen.*

G. TVNING.

LOF-DICHT.

Ter eeren van de nutte en naerstighe beschrijvinghe der Noordtsche reysen/

Van IAN HUYGHEN *van* LINSCHOTEN,
Tresorier der Stede van Enchuysen.

Het welcke can ghesonghen worden op de wijse van den XLII. Psalm Davids.

I.

EEn drie-dobbel stael vvaerachtich
Moest vvel vvesen om sijn hert:
Die eerst op de Zee voer crachtich
Sonder vreese op een bert.
Maer veel stouter moet hy zijn,
Die recht onder t'Sonne-schijn
Darf door-varen; jae daer vvoonen.
Dit doet LINSCHOT': VVie sal't loonen?

II.

Waer hy noch daer met te vreden:
Maer hem comt noch nieuvven lust.
Daer de Sonne niet darf treden,
Daer vaert hy cloeck en gherust.
Door het *Vaygats* onbekent
Heeft hy Zeil en Schip ghevvent:
End' heeft noch een Zee vernomen.
T'is al open voor den vromen.

III.

Onse Schepen (naer't vertellen)
Sullen corten hare reys,
Ende haest naer *China* snellen.
Dit brenght *Spangien* in ghepeys.
„ O (denckt sy nu de Wolvin)
„ Het volck dat scheen grof van sin,
„ Dat can al mijn schatten vinden.
„ Ick verliese schat en vrinden!

IV.

Doen den Hemel sach t'beginnen
Van de Nederlanders cloeck,
„ Seyd' hy my; Elck soeckt te vvinnen,
„ En ghy blijft in eenen hoeck!
„ Spreyt den mantel in den vvint,
„ En maeckt dat ghy oock vvat vint:
„ Wat vvilt ghy in *Leyden* slaven?
„ Soeckt oock eere ende gaven.

V.

„ Maer (seyd' ick) ter goeder trouvven,
„ Soldestu my laten gaen?
Doen begon hy te verflouvven,
Ende sprack met soet vermaen;
„ Wat helpt het den Mensche, Kindt,
„ Dat hy groote schatten vvindt,
„ En sijn arme Ziel' doet schade?
„ Lydet u met mijn ghenade.

VI.

Driemael ick versuchte droevigh,
O Godt, als ick dit bedenck!
Liever ben ick vvat behoevigh,
Dan dat ick mijn Ziele krenck.
Heer, gheef LINSCHOT', end' elck een,
Dat sy doch den diersten steen
Niet verlaten, om te rijcken:
Den Steen Gods heeft gheen ghelijcken.

De doodt doet LEVEN.

IACOBVS VIVERIVS.

WIe hadde oyt bedocht / dat t'Bataviersch gheslacht
Met cloeckelick bestaen / het Aerdtrijck soud' omronden /
En laten vlieghen uyt sijn Vlagghen ongheonden
In s'Weerelts hoecken als Ist niet een groote macht?

Jae t'is een wonder werck / en nauwelick ghehoort /
Dat dit cloeckmoedich Volck in eng-bepaelde landt
Des' dinghen derf bestaen; ick segh het Holle-landt,
Wiens lofs men hoort vermaen Zuyt / West / oock Oost en Noort.

Och of eens laghen op ons oude waerde Maghen /
Die graeuwe Helden stout; men soud'se nae dit leven
Noch hooren roepen luydt: Zijn dit ons jonghe Neven?
O welcom moet ghy zijn in dese onse haghen!

Hoe trou hebt ghy ghevolght (alsoo wy hooren waghen)
Ons loffelicken pat / en grootelick verbreyt /
De eer ons Vader-landts! jae over al verspreyt!
Dus welcom moet ghy zijn o jonghe waerde Maghen.

Van macht / moedt en verstant / men u nu siet schoon bloeyen /
Die Wapen voeren coen met dapp're eer en prijs /
Met Schepen / zeylen wijdt door hitte / koud' en ijs.
Die onse Godt bewaert / die moet in voorspoet groeyen.

Met stoutelick bestier sich hebben onderwonden
Een ongheloofde saeck / daer af gheen Oude praten;
Ick meen de Noordtsche vaert / door de Nassausche Straten,
Rondtom t'bevroren Landt; alwaer t'haer onderstonden.

Door het Tartarisch' meer / met grouwelick ghevaer /
Te vinden corter baen / om vry te moghen rusten /
En hand'len vredelick op der Chinesen Custen.
Dit hebben sy ghedaen met commer groot en swaer.

Jae drie mael oock versocht: Waer van men hier mach lesen
LINSCHOTENS waer verhael; wiens naem sal eeuwich leven /
Vermaert en wijdt verbreydt / en seker tuygh'nis gheven
Dat deuchdens opset cloeck gheen wegh can onwegh wesen.

E. VORSTIVS.

[fol. 1.] # VOYAGE OFTE SCHIP-VAERT

VAN IAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN, VAN BY NOORDEN OM, DOOR DE ENGTE VAN NASSAV, TOT VOORBY DE REVIER OBY, VAN WEghen syn Excellentie Mauritius de Nassau, ende mijn Heeren de Staten der Gheunieerder Nederlandtsche Provincien, tot twee verscheyden Reysen, als namelicken, de Iaren 1594. ende 1595. Waer inne seer distinctelicken verbaels-ghewyse beschreven ende aenghewesen wordt, alle t'ghene dat hem op de selfde Reysen, van dach tot dach bejegent ende voorghevallen is: Met de afbeeldtsels van alle de Custen, Hoecken, Landen, Opdoeninghen, Streckingen, Coursen, Mijlen, ende d'ander merckelickste dinghen meer, ghelijck als hy 't alles selfs sichtelicken ende waerachtelicken nae 't leven uytgheworpen ende gheannoteert heeft.

VOOR-REDEN.

Alsoo door veel uytruchtighe maren, ende daer uyt daghelicx wassende begeerlickheden, de Menschen van dach tot dach trachtende zijn, om nieuwe ende onbekende Vaerden t'ondersoecken, daer in alle natien, van die de Zee hanteeren, elck-ander vast te boven sien te gaen, de Spangiaerden ende namelicken de Portugaloisen boven alle d'anderen uytmuntende, en haer dies aengaende seer wel ghequeten hebbende, comende nae haer d'Engelschen oock ten naesten by door haer, soo bekende (onlangs gheleden) Navigatien, van dien so wijdt-vermaerden Zee-ploegher *Capiteyn Draeck* [1]), ende nae hem Ridder *Candisch*, als oock *Maerten Furbischer* [2]), ende meer andere, met haer Navigatien, soo nae 't Zuyden als oock nae de Noordersche quartieren, ghelijck sulcx ghenoech bekent ende openbaer is, soo hebben dese haer beginselen, ende namentlicke de wijdt-vlieghende Fame, der alom vercondichde Rijckdommen (by de Spangiaerden soo seer verheven) van de Landtschappen ende om-

---

1) Francis Drake had met het poolonderzoek niet uitstaande. De Spanjaarden echter ondersteldendat Cavendish met de N.W. doorvaart bekend was. Zie de door Jan Huyghen vertaalde „Historie naturael ende morael van de Westersche Indien, Enkhuizen 1598", Lib. III, cap. 12. Reeds in 1588 gaf Corn. Claesz een pamflet uit, over de reis van Cavendish: „Copye ouergeset wt de Engelsche taele" etc., en in 1598 verscheen ten zijnent de door Em. van Meteren bezorgde vertaling van de reizen van Cavendish, Drake en Hawkins (naar Hakluyt).

2) Sir Martin Frobisher, 1576, '77, '78; hij is vermaard in verband met het zoeken naar den N.W.lijken doortocht.

ligghende Contreyen, van dat als nu soo seer vermaerde Rijcke van *China* ende *Cathay* [1]), onse natie ten laetsten oock begonnen te prickelen, eensdeels om d'ander (de Navigatie beroerende) geen voordeel te erkennen, ten anderen om de begeerte van t' ghewin (hoe wel onversadelick) te moghen verghenoeghen. Soo ist dan dat dese beginselen ende aenlockende voorboden altemets begonnen hebben plaets te grijpen onder de ghemeene man, voornamentlick onder de ghene diet haer professie is, nacht en dach te practiseren, haer goet ende have door de coopmanschappen te vermeerderen: ende ten is niet alleen daer by ghebleven, maer door-cruypende noch verder, is ghecomen tot in de herten ende ghemoet der ghener die s'Landts regeeringhe ende welvaert van des Alderoppersten machts bevolen is: Welcke vermerckende dat met soodanighe vreemde Vaerten andere natien, als oock sommige particuliere persoonen soo seer floreren, ende soo vermoghent door gheworden zijn, hebben eyndtlick voorghenomen ende begonnen seer te soliciteren om oock yet sulcks te beginnen, daer men eenichsins ja grootelicken, niet alleen eenighe int bysonder, maer onses gantschen Vaders-landts welvaert met souden moghen stijven en andere natien ghelijck maken, int cas van de Zee-vaert ende onderhandelinghe van dien, daer doch dese onse natie ende Landen van bequaemheyt ende geleghentheyt (niemant te nae ghesproken) alle d'andere der Weerelt ghenoech te boven gaen, nae de streckinghe van haer limyten. Dit selfde dan aldus etlicke jaren in de ghedachten, ende bywijlen in communicatie gheleyt zijnde, soo door aenporren van ettelicke avonturiers [2]), als oock door een verder insien van eenighe des Landts Regierders, by wylen des Hoogh-gheboren ende Doorluchtighen Vorst, Hoogh-loflicker memorie onses Vader-landts Stadt-houder, ende ghecoren Bescherm-Heer *de Prince van Orangien*, de welcke daer oock een sonderlinghe welbehaghen in hadde [3]): Soo is nochtans door de continuelicke ende langduerighe inlandtsche Oorloghen ende ghemeene troublen, soo goeden ende van veler ghewensten voornemen altoos versmoort en verhindert ghebleven, hoe wel in veler herten noch vonckende en noyt ten heelen uytgheblust, tot dat Godt de Heere ons wat meer door sijn ongrondelicke goetheyt verquickende, door 't beleyt van

---

1) Cathay = Noord China (het Kitaj der Russen). Zie Hobson-Jobson.

2) Hier zal Olivier Brunel onder bedoeld zijn.

3) Dit doelt natuurlijk op het voorstel, omstreeks 1584, door De Moucheron aan Prins Willem gedaan, om de Noordoostelijke doorvaart (met staatssubsidie) te gaan zoeken. Zie De Jonge „Opkomst" p. 15, Muller „Noordsche Compagnie" p. 30, en mijne inleiding.

[1 recto] den onvertsaechden Heldt, ende in sijn Vaders Zal. plaetse, sijn Excellentie, Grave *Mauritius* van Nassau, neffens mijn E. Heeren de Staten-Generael, t'selfde weder ende gantsch resolutelicken by der handt ghenomen is, daer toe helpende t'aenporren van ettelicke (dies verlanghende) Coopliedden, ende t'wijsselick ende neerstich versoeck van curieuse, ende t'welvaren onses Vaders-landts begheerighe Regierders, ende voornamentlick d'innerlicke sinnelickheyt ende onversadelick ghemoedt, van s'Landts voordeel in aller neersticheyt te betrachten, des voorsz. Vorsts ende Heeren. Om dan d'occasie (die haer met dese lust ende begheerte soo schoon voor ooghen stelde) niet te laten voorby gaen, hebben terstont met rijpen ende ghedelibereerden raedt eendrachtelicken ghesloten, een mael t'ondertasten of men eenichsins middelen conde vinden, om by Noorden-om met onse Schepen den wech te openen, nae de voorseyde Landen van *Catay* ende *China*. Want soo nae de verthooninghe der Landen, als selfs nae 't recht natuerlick ghevoelen, soo soude den selven wech (doenlick zijnde) sonder comparatie, jae ses mael corter wesen, als den wech die als nu van de Portugeesen in treyn ende ghebruyckinghe is: Ende soo sulcks door Godes gunste te weghe ghebracht conde werden, een yeghelick can ghenoech vermercken wat proffiten ende voordeels t'selfde (niet alleen dit onses Vaders-landt, maer oock alle omligghende Contreyen) mede soude brenghen. Hier op heeft men terstont daer toe ghesocht alle ende soodanighe informatien te becomen, als men te weghe conde brenghen, ende men meende tot des selfde uytvoeringhe dienstich souden connen wesen, hoe wel sulcx weynich ofte niets was, als het ondervinden nae bethoonde. Men ordonneerde voor eerst de Schepen ende t'volck, als nae gheseyt sal worden, diese op soodanighen Tocht dochten ghenoech ende bequaem te wesen, waer toe hem terstont presenteerden de ghene die in soodanighe saken yverich ende begheerich waren, om s'Landts welvaert ende eere te verbreyden, niet ontsiende haerlieder persoonen vrywillichlicken te hazardeeren. Onder ander die sulcks behartichden, soo ist dat ick dies versocht zijnde (hoe wel onweerdich, en ick onbetamelicken sulcks selfs melde) my oock hebbe laten vinden, en hoe wel ick noch onlangs ghecomen was van de Oost-Indische Landen, ende nauwelicx voleyndt hadde mijn beschrijvinghe der selver, ende noch seer corts ghenoten t'Vaders-landts, en mijnder bynaest verstorven vrienden nieuwe conversatie [1]):

---

1) Jan Huyghen was op 3 Septr 1592 te Enkhuizen van zijn Indische reis teruggekeerd.

Hebbe nochtans terstont met een onsteken lust bevanghen zijnde, beginnen te verlanghen, om t'selve mede (alle perijckel door de blinden yver achter rugghe stellende) t'attenteeren, eensdeels om s'Landts welvaert te vervorderen, ende ten anderen, om mijn eyghen lust ende begheerten eenichsins te voeden. Nu om de gheheele sake van haer eerste beginselen, ende soo ghelijck sy in effecte toeghegaen is, te verclaren, soo sal het noodich zijn die een weynich t'extendeeren, om alsoo beter te moghen verstaen worden. Wy hebben vooren verhaelt van etlicke Cooplieden ende andere, die dese Noordtsche Vaerdt ofte ondersoeckinge langhe ghesocht hebben op de baen te brenghen: maer alsoo t'selfde by de Cooplieden alleen qualick te weghe ghebracht conde worden sonder hulpe ende assistentie, midtsgaders d'authoriteyt van 't Landt daer toe te hebben, soo is dat (om de redenen verhaelt) altoos achterghebleven, tot op het Iaer 1593. dat eenen *Balthazar Moucheron* Coopman resideerende binnen Middelburgh met sijn Compaignie, groote neersticheyt ghedaen hebbende om informatien te becomen, so van *Engelandt, Ruslandt, Tartarien* [1]), als van ander wegen, daer sy haren handel door hare Factooren waren drijvende, eyndtlicken soo seer met een yver onsteken worden, om dese Vaert van by Noorden-om t'ondersoecken, dat sy niet en rusteden noch eenighe oncosten aen en saghen, om sulcks in alle manieren uyt te voeren, ende also haer tot soo wichtigen sake, s'Landts authoriteyt ende bystandt van noode was, soo ist dat sy heftich ende met onverdroten arbeyt ghesolliciteert hebben, so aen Sijn Ex[tie]. als aen de Heeren Staten, met vertooch ende natuerlicke bewijs-redenen, van hoe dat het waerdich was t'attenteeren, ghemerckt t'groot voordeel dat daer af te verwachten stont, soo 't Godt de Heere gheliefde, dat sulcks gheeffectueert worde. Ende dewijle dat syluyden soo lichtelicken t'hare [fol. 2]. insghelijcks daer mede begheeren te waghen, ende de toerustinghe nae haer vermoghen wilden helpen uytvoeren, soo ist t'selfde eyndtlicken by sijn Ex[tie]. ende de Heeren Staten in deliberatie ghestelt, ende daer op rijpelicken ghelet, ende met verscheyden discoursen ghecommuniceert hebbende, sijn finalicken beweecht gheworden, sulcks voor goet t'approbeeren, ende hebben belooft de handt daer aen te houden. Om dat dan met aller yle te bevlijtighen, soo is terstont besloten dat men soude toerusten twee Vlyboots van tusschen de vijftich ende tsestich lasten groot, ghemonteert van amonitie en-

---

1) De Engelsche berichten konden hem bereiken door zijn ouderen broer Pieter te Londen; de Russische door zijn jongeren broer Melchior, zijn neef De la Dale e. a. in Rusland.

de victualie voor den tijdt van acht Maenden, met volck naer behooren. Dese twee Vlyboots souden toegherust ende gheequipeert worden, te weten, een binnen Zeelandt, door *Moucheron* voorsz. neffens den Heere Tresorier *Mr. Iacob Valck* [1]), ende *d'Admiraliteyt* aldaer, ende t'ander binnen Enchuysen in West-Vrieslandt, door den Heere Raedts-Heere Zal^r. *Doctor Françoys Maelson* [2]) (als een sonderling beminder ende voorstander van de Zeevaert) neffens *d' Admiraliteyt* van 't selfde quartier. Aldus besich zijnde om de voorsz. Schepen ende t'volck daer toe te voorsien, om teghens t'aenstaende Iaer de reyse met Godes hulpe by der handt te nemen, soo is ondertusschen ghecomen, dat die van Amsterdam gheinduceert zijnde, door den vermaerden *Cosmographum Petrum Plancium*, mede hebben beginnen te solliciteeren 3), een ander Schip van dierghelijcke conditien te moghen toerusten, om van gelijcken nae 't Noorden yet te attenteeren, doch om gantsch eenen anderen wech te bestoocken, want den wech die d' ander Schepen voorghenomen hadden t'ondersoecken (te weten om te besien of sy tusschen *Nova-Zembla* ende 't Vastelandt van *Tartarien* een doorgaende Engte conden ontdecken, om daer door den wech nae China te bekomen) en dochte den voorsz. *Plancio* gantsch niet goet noch doenlick te wesen: Waeromme hy hem liet voorstaen, dat boven *Nova-Zembla*, te weten onder den *Polus articus* door, den rechten ende doenlicksten wech moeste zijn, om welckes te bevestighen, hy duysentderley verdochte bewijs-redenen verthoonde, jae ghenoech met sekerheyt bevestichde, soo aen sijn Ex^tie als aen anderen, dat de wech door *Vaygats*, of tusschen *Nova-Zembla* en de *Tartarien* door, gantsch niet en was, noch te weghe ghebracht conde worden, maer dat den wech onder den *Polo*, te weten, boven *Nova-Zembla*-om, seker, gantsch ghewis, en sonder twijffel goet was: Maer hoe dat dit in 't ondersoecken bevonden is, is een yeder althans ghenoech bekent, door die soo ongheluckighe ende laetste Tragedische Reyse van Willem Barentssoon, door des

---

1) Jacob Valcke, thesaurier van Zeeland. († 1603).

2) Françoys Maelson, zoon van Pieter Maeckschoon, welke bijnaam in Maelson is veranderd. (Kroniek van Enkhuizen, ed. 1666, p. 22). — Geboren te Enkhuizen, oefende hij daar tot 1572 de geneeskundige praktijk uit, doch ging na dat jaar over in regeeringsbetrekkingen; pensionaris van Enkhuizen, later van West-Vriesland; gezant naar Engeland in 1575 en 1585, naar Denemarken in 1596. Daar Jan Huyghen in 1601 van Maelson zal^r spreekt, zal hij korten tijd daarvoor overleden zijn.

3) De voornaamste reeder zal wel zijn geweest Pieter Hasselaer bij wien zich de tochtgenooten van Heemskerck en Barents (na afloop der 3de reis) onmiddellijk vervoegden. Zie De Veer „Drie Seylagien" p. 61 b.

voorsz. *Plancij* persuasie aenghevangen, ghelijck als int Tractaet daer van ghedruct, ghesien mach worden. T'is ghenoech dat doen door alle sijn segghen, de voorsz. Heeren tot verscheyden ghevoelen beweeght zijn, ende hebben de voorghestelde Reyse ende ondersoeckinghe *Plancij* mede gheconsenteert ende verwillicht, ende t' selfde Schip insghelijcks bevolen toe te rusten, dat terstont (van de Cooplieden t'Amsterdam, neffens *d' Admiraliteyt* aldaer) voorwaer seer mildelicken ende met grooter gheneghentheyt ende affectie te weghe ghebracht worde, alles om s' Landts eere ende avancement (gheenighe oncosten ontsiende) te betrachten, ghelijck als sy oock ghenoech in ander dinghen (de Navigatie beroerende) bethoonende zijn. Dit nu aldus van dese drie Schepen, als gheseyt is, gheresolveert zijnde, heeft men beginnen, elck in sijn quartier, ghereedtschap te maken, ende den tijdt ghecomen zijnde, hebben ons ghelijckelicken t'Scheep begheven, trachtende elck een sijn ampte ende beroepinghe waer te nemen, achtervolghens d' instructie van sijn Ex[tie]. ende de Heeren Staten, ende om dat het mijne was (neffens mijnen anderen dienst van *Commis*) alles t' annoteren, ende per memorie aen te teyckenen, so hebbe ick my terstont ghevoecht van dach tot dach, ure ende stont, alles wat ons wedervaren ende op de gantsche Reyse bejeghent is, directelicken ende sonder partijschap op te schrijven, ghelijck als ick hope van een yeder die ons gheleydt hebben, voor de waerheyt (onpartijdelicken sprekende) sal moeten ghetuycht ende naegheseyt worden.

[2 recto.] Den goetwillighen ende discreten Leser, en sal niet te verwachten hebben int selfde Relaes eenige Elegantie ofte welsprekentheyt, want sulcks seer vreemdt ende verre van mijn vernuft is, dan salder alleen in vinden, een slechte eenvoudige (doch dat het beste is) waerachtighe Narratie ofte vertellinghe, biddende derhalven t' selfde in dancke te nemen, ende sulcks te willen oordeelen nae den goeden wille, ende niet nae 't werck. Vaert wel.

Den Leser sal ghelieven te weten, dat dese Verbalen gheschreven zijn op de daghen ende tijden, dat sulcx alles is ghepasseert, ende niet nae dat de Reyse voleyndt was: Ende om sulcx met de veranderinghe niet onghelooflicker te maken, ofte voor by-voechsels ghehouden te worden, ende eenich naedencken te gheven, soo hebbe ick dat de selfde forme ende maniere van een daghelicksche ende sichtelicke Beschrijvinghe Iournaels-ghewijse laten blijven, op dat het ghelesen mach worden met soodanighen sin, als selfs by der

handt hebbende, met verhopinghe van een goede uytcomste, ghelijck als het mijn was, in't annoteeren ende beschrijven van t'selfde, &c. [1])

---

1) Ook in zyn „Nae-reden" betuigt Jan Huyghen nadrukkelijk dat hij alleen zijn journaal zonder bijvoegsels of coupures heeft uitgegeven. Men zal hem daarin moeten gelooven, maar, wanneer hy (fol. 33c) als kantschrift vermeldt dat de „kaec-beenen" van een den 11[en] Sept. 1595, op Vaygats gevonden walvisch, te Enkhuizen en te Haarlem zijn opgehangen, moet dit kantschrift toch later zijn toegevoegd. — Dezelfde opmerking kan men maken wanneer het kantschrift geschenken aan Paludanus vermeldt (b.v. fol. 14).

[fol. 3.]

VOYAGE OFTE SCHIPVAERT VAN IAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN, VAN BY NOORDEN OM DOOR DE ENGTE VAN NASSAV, TOT VOORBY DE REVIER OBY, &c. D'EERSTEMAEL, ANNO 1594.

An. 1594 Iunius.

De Schepen in Texel ghecomen zijnde, te weten, de drie in de Voorreden verhaelt, als namelicken, t'Boot ghenaemt de Swane van der Veere in Zeelant, de Mercurius van Enchuysen, ende 't Boot van Amsterdam zijnde superintendent, volghens d'instructie van sijn Ex[tie]. ende Heeren Staten, eenen Cornelis Cornelisz Nay, Schipper van 't Zeelandtsche Schip, als eender die eenigen tijdt (van Moucheron verhaelt) op Moscovien als Stuerman ghebruyckt was gheweest, ende door de langhe usantie goede ervarentheyt van de Noordersche Custen ende Zee-vaert hadde, hebbende neffens hem, als mede-Stuerman eenen Pieter Dircksz. Strickbolle, beydegaer Borgers van Enchuysen, de welcke van de voornoemde Heeren ende Moucheron voorsz. (om sijn groote lust ende ijverich voornemen te volbrenghen) ghenoech met een heerlick salarium, ende verbandt van beter vergheldinghe (de reyse volbracht zijnde) daer toe verwillicht ende beweecht worden, hebbende noch oock neffens haer afgheveerdicht eender sijnder Cozijn, met namen Françoys de la Dale, om (behalven t' bedrijf van de coopmanschappe waer te nemen) van ghelijcken te dienen als een Tolck in de Rusche tale, als eender die daer (door de langhe hanteringe in Ruslandt) seer condt ende ervaren in was, ende tot een superplus ofte overvloet, soo is haer by ghevoecht eenen Meester Christoffel Splindler Slavoen van gheboorten (die in de Vniversiteyt tot Leyden ter studien lach) [1]) om dies noodich zijnde, ons met de Slavoensche Tale eenichsins behulpich te mogen zijn aen de Custen van Tartaryen, &c. Op t' Schip van Enchuysen was Schipper eenen Brandt Ysbrantsz. anders Brandt Tetgales [2]) ghenaemt, een seer condich ende oudt-bedreven Zee-man, hebbende tot een Onder-stuerman eenen Claes Cornelisz. beyde van

---

1) In het Album Studiosorum heb ik zijn naam niet kunnen vinden. Er waren echter wel meer lieden in de vloot die russisch kenden, b.v. zekere Michiel, zie kol. 12d.

2) Bor, „Ned. Oorlogen", Lib. XXXI vermeldt hem onder den meer verstaanbaren naam : Tergalen.

An. 1594. Iunius.

Enchuysen, alwaer ick by ghevoecht was als Commis, &c. Op 't Schip van Amsterdam was Schipper en Stuerman Willem Barentsz. van der Schelling, Borgher t'Amsterdam, een seer ervaren ende bedreven Man in de const van de Zeevaert, hebbende by hem een Schellinger Visschers jacht [1]), om hem in sijn voorghenomen Reyse (van ons afscheydende) [2]) gheselschap te houden. Aldus ghereedt ligghende in voegen als gheseyt is, verwachtende bequaem weder ende wint: Soo hebben wy, op Huysduynen wesende, zijnde den 4. Junij 1594. te samen Admiraelschap ende een vast verbondt ghemaeckt, van in onse Reyse by een te blijven, so vele alst doenlick ende moghelicken was, tot onder t' Eylandt van Kilduyn [3]) in Laplandt, ende soo 't ghebeurde dat wy door mist, onweder ofte andersins [kol. quamen te versteken ende van een te scheyden, malcanderen te vertoeven ende weder te vergaderen, op de voorsz. plaets van Kilduyn. Dit aldus ghesloten ende alle dinghen ghereet zijnde, is des anderen daeghs (de wint goet wordende) den Ammerael t'zeyl ghegaen, ons bevelende hem te volghen, ende als wy seyden dat wy gaerne om ons verbant nae te comen, die van Amsterdam begheerden te verwachten, de welcke seyden noch eenich goet ende coopmanschappen verbeydende waren, daer sy nae toeven moesten, heeft ons des niet teghenstaende bevolen dat wy hem even wel volghen souden, op hem nemende, om voor ons beyden te verantwoorden, soo daer yet op soude moghen vallen te seggen, waer op wy hem terstont ghevolght zijn, loopende beyde t'Zeewaert in, om onse Reyse te vervorderen, latende die van Amsterdam noch in Texel ligghen als gheseyt is.

Loopen uyt Texel t'Zeewaert in.

Dit was den 5. Junij des Sondaeghs dat wy uyt Texel t'Zeewaert in liepen, ontrent des middaeghs, hadden de wint van uyt den Oosten

---

1) Recapituleerende, was dus de vloot als volgt samengesteld:

1. Vlieboot „*Zwaan*" van Veere, 50 à 60 last (100 à 120 ton laadvermogen); uitgerust door De Moucheron, Jacob Valck en de Admiraliteit van Zeeland; Schipper Cornelis Nay, tevens superintendent (Admiraal) van de vloot; Stuurman Pieter Dircksz Strickbolle; Commies en tolk François de la Dale; Tolk Christoffel Splindler.

2. Vlieboot „*Mercurius*" van Enkhuizen, even groot als de Zwaan; uitgerust door Françoys Maelson en de Admiraliteit van het Noorderkwartier; Schipper Brandt Ysbrandtsz. Tetgales; Stuurman Claes Cornelisz.; Commies Jan Huyghen van Linschoten.

3. . . . . van Amsterdam, ...; uitgerust door kooplieden en de Admiraliteit aldaar; Schipper Willem Barents.

4. Visschersjacht van Terschelling, uitgerust door kooplieden en Admiraliteit van Amsterdam.

2) Zie Jan Huyghens „Voor-reden." Het lag in de bedoeling dat Barents *niet* met de anderen zou beproeven bij den wal langs naar China te komen, maar wèl langs de door Plancius aangeprezen route dicht voorbij de pool.

3) Kildin eiland (kust van Lapland) in 69° 20' NBr. en 34° O. L. v. Gr.

met een slappe koelte, ende buytens Duyn wesende, stelden onsen Cours n. n. w. ende n. ten w. aen, was een claer, schoon, heet weder ende sonne-schijn, ende ontrent vier uren nae den middach creghen stilte, loopende de wint een weynich daer nae nae 't n.o. ende n.n.o. met een goede koelte, ende teghens den nacht naet z.o. gheduerende alsoo den gheheelen nacht over. An. 1594. Iunius.

Den 6. des Maendaeghs hadden noch eenen z.o. koelen wint met claer helder weer, zeylende op de selve Cours, van n.n.w. ende n. ten w. aen, gheduerende alsoo den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht.

Den 7. des Dingsdaeghs, ontrent tegens den middach, creghen de wint van uyt den z.w. doende noch alsoo de selfde Cours van n. n.w. ende n. ten w. aen, hebbende een goede coelte met claer helder weer ende sonne-schijn, ende des avondts liep de wint nae 't westen, gheduerende alsoo dien gheheelen nacht, creghen des nachts sommighe buyen, dat wy altemets onse top-zeylen [1]) strijcken ende innemen moesten.

Den 8. des Woensdaeghs hadden noch al den wint van uyt den westen, met een donckeren Hemel ende bedeckte Son, hebbende een harde koelte ende ruych weer, maer teghens den avondt-stondt begonst het weer te bedaren, zeylden altoos noorden ende n. ten w. aen, des nachts creghen stilten.

Den 9. des Donderdaeghs creghen eenen slappen o. n. o. wint met goet weer, doch een bedeckte Son, waren naer onse gissinghe op de hoochte van 60. graet, deden onsen Cours noort aen, ende op den ol. 30.] dach, soo coeldent wat beter op, met claer weer, zijnde de wint somwijlen wat oostelicker. Comen op de hoochte van tsestich graet.

Den 10. des Vrydaeghs hadden noch eenen o. n. o. wint met een goede koelte, ende claer helder weer, doende onsen Cours n. ende noorden ten westen aen, hadden des middaeghs de hoochte van 62. en half graden, geduerende noch t' selfde weer ende wint, op den naemiddach begonstet so te waeyen, dat wy alleen onse schoover-zeylen [2]) mochten ghebruycken, wesende de wint wat noordelicker. 62. en half graet.

Den 11. des Saterdaeghs hadden noch het selfde ruych weer ende wint, deden onsen Cours n. n. w. ende n. ten w. aen, als vooren, des middaeghs namen de hoochte van de son op 64. en half graden, we-

---

1) De zeilen die men tot in onzen tijd „marszeilen" noemde, doch soms toch nog wel als topzeilen aanduidde en die de Engelschen „top-sails" zijn blijven noemen. Bramzeilen voerden deze schepen niet; zie de platen.

2) Dat zijn: de beide „onderzeilen": grootzeil en fok.

An. 1594. Iunius. 64. en half graet.

sende de wint n. oost, ende wendent op den anderen boech, doende onsen Cours o. z. o. aen, om dat het recht in de wint [1]) was.

Den 12. des Sondaeghs hadden noch al een ruych weer, soo dat wy altoos alleen met de schoover-zeylen moesten zeylen, hebbende een seer holle Zee, ende de wint was noordelicker, deden onsen Cours n. o. aen, ende teghens den avont bestont het te stillen, loopende de wint variabel, gheduerende also dien gheheelen nacht.

Den 13. des Maendaeghs hadden noch eenen slappen variabelen wint van tusschen t'noorden ende t'westen, ende altemets stilte, met schoon weer en stil slecht water, crijgende des avonts eenen Westen wint, doch veel tijdts stil weer, gheduerende alsoo den gheheelen nacht.

Sien veel Walvisschen int water speelen.

Den 14. des Dingsdaeghs hadden noch al t'selfde weer met stilte ende seer slecht water, en somwijlen maer niet veel variabele wint, sagen dien dach seer veel Walvisschen, al speelende hier en daer doort water swemmen, dit weer duerde aldus den gheheelen dach ende nacht, alhoewel wy geen duysternis en creghen, om dat de Son boven een uyr niet absent en was.

65. graet, 50 mylen van de Custe van Dronten. 66. en half graden.

Den 15. des Woensdaeghs tegen den morgenstont cregen eenen z. w. windt, met claer helder weer, ende deden onsen Cours n. n. o. aen, hadden groote Zee-baren van uyt den n. o. waren op de hooghte van meer dan 65. graet ontrent by de 50. mijlen weechs vande Custe van Dronten [2]) t' Zeewaerts, des middaeghs namen de hoochte van de Son op 66. en half graden, [3]) hebbende noch den selven wint, doende de Cours n. o. ten n. aen, gheduerende also den gheheelen dach ende nacht, altemets met stilten, ende somwijlen variabelen slappen wint, van tusschen t' zuyen ende t' westen.

67. en half graden.

Den 16. des Donderdaeghs hadden noch eenen z. w. ende z. z. w. slappen wint, ende deden onsen Cours noch al n. n. o. ende n. o. ten n. aen, des middaeghs namen de hoochte van 67. en half graden, en tegen den avont cregen een goede koelte uyt den z. w. altemets wat Westelicker, gheduerende alsoo den geheelen nacht, doende de Cours van n. o. ten n. ende somtijdts n. o. aen.

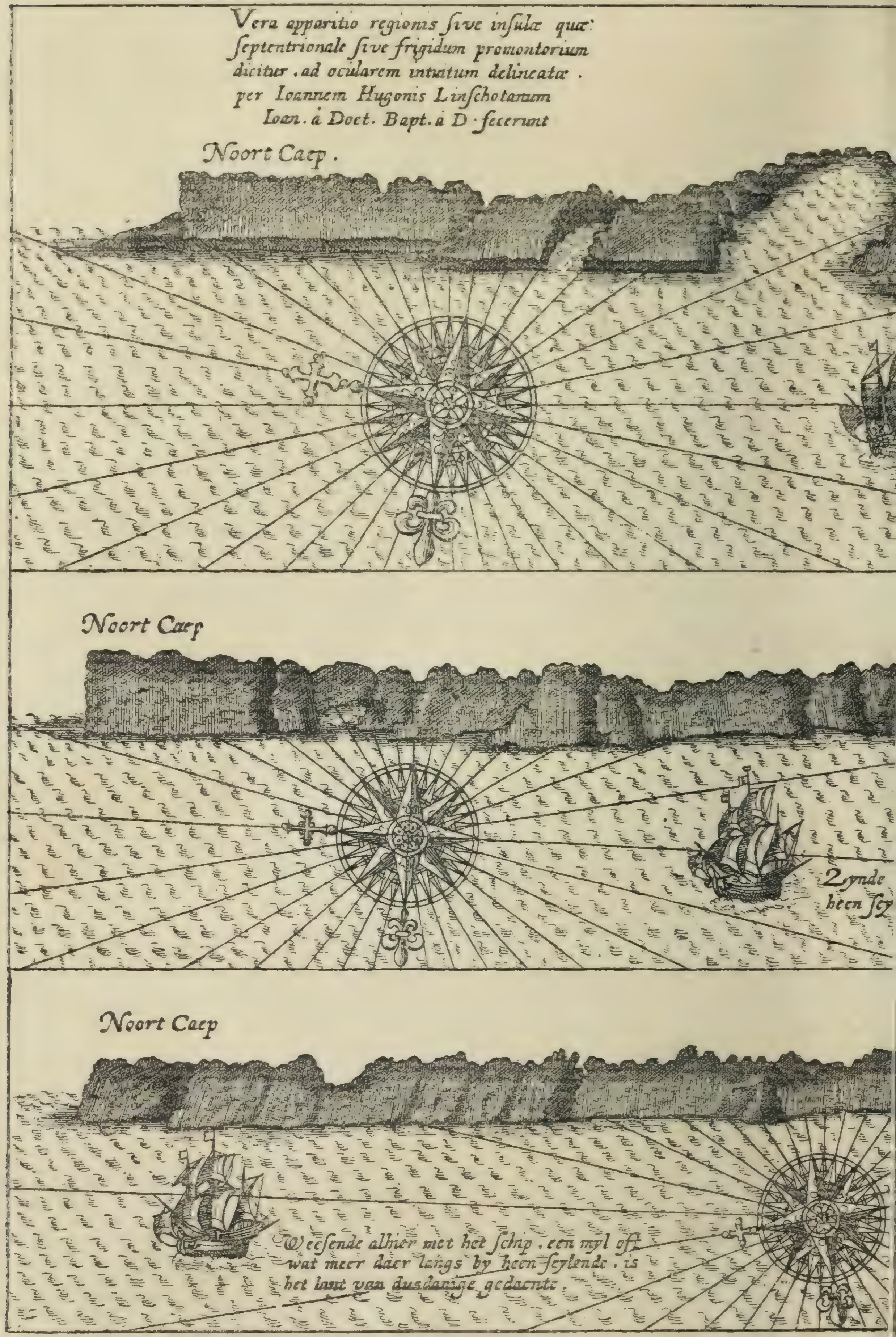
Den 17. des Vrydaeghs smiddaeghs namen de hoogte van de Son op 69 graet, hebbende noch den selven goeden wint, nemende onsen

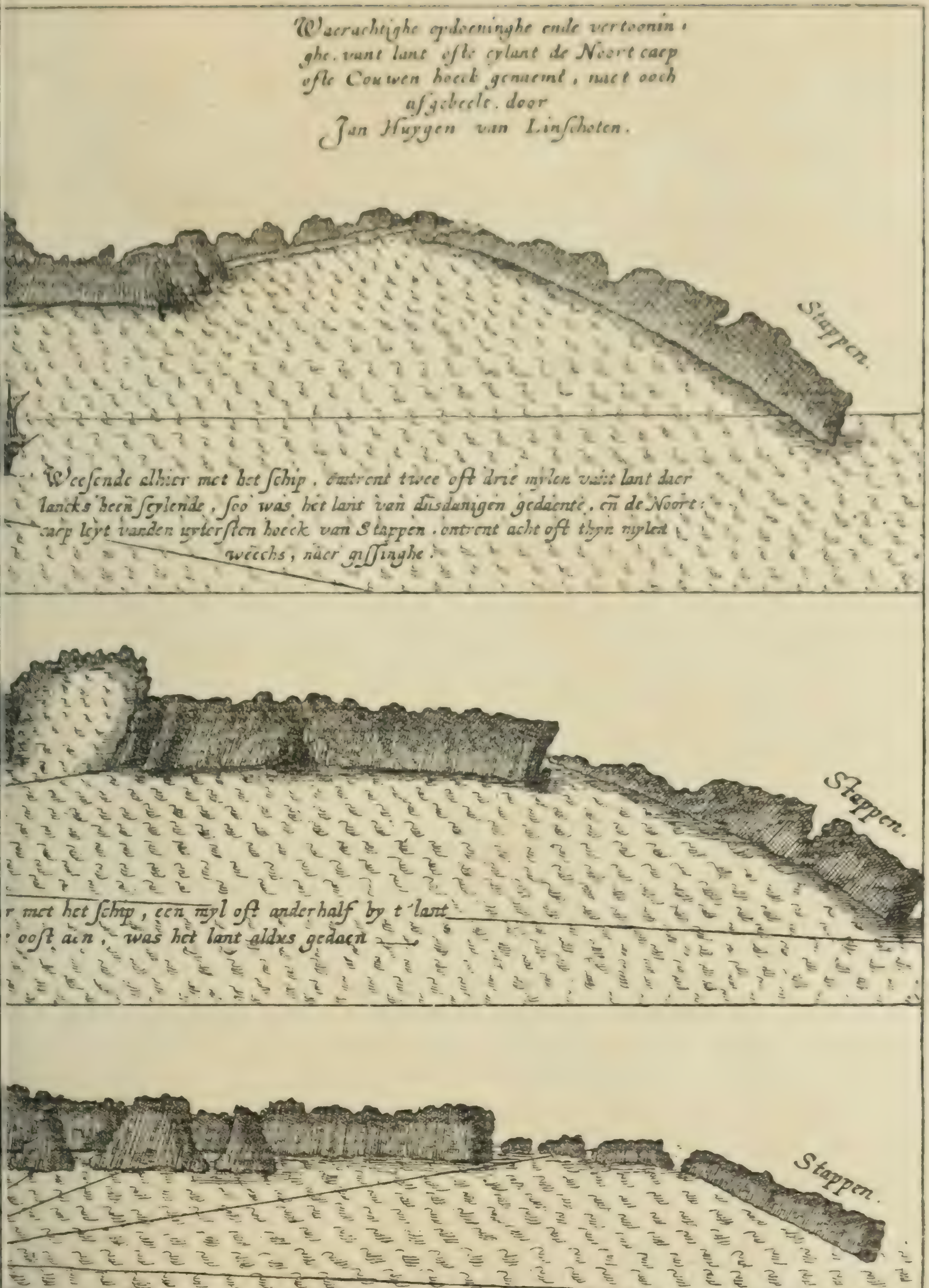
1) In verband met de strekking der Noorsche kust, was de koers N.O. geworden.

2) De Stad Drontheim ligt op 63° 25' N.Br., maar de provincie van dien naam strekt zich veel verder naar 't noorden uit.

3) Deze bijzonderheid geeft geen hoog denkbeeld van de nauwkeurigheid der plaatsbepaling. Men giste de breedte meer dan 65° en vond op den middag $66^1/_2$°, dus $1^1/_2$° verschil. Welke plaatsbepaling van deze twee zou met de grootste fout aangedaan zijn geweest?

Behoort bij: Werken der Linschoten-Vereeniging. Deel VIII.

Waerachtighe ordoeninghe ende vertoonin-
ghe, vant lant ofte eylant de Noort caep
ofte Couwen hoeck genaemt, naet ooch
afgebeelt. door
Jan Huygen van Linſchoten.
Stappen.
Weeſende alhier met het ſchip, ontrent twee oft drie mylen vant lant daer
lancks heen ſeylende, ſoo was het lant van dusdanigen gedaente, ende Noort-
caep leyt vanden uyterſten hoeck van Stappen, ontrent acht oft thyn mylen
weechs, naer giſſinghe.
Stappen.
r met het ſchip, een myl oft anderhalf by t'lant
oost aen, was het lant aldus gedaen
Stappen.

Cours n. o. ende n. o. ten o. aen, cregen daer na eenen mist, welcke duerde tot ontrent den avond-stont, doe begon het weer op te cla- kol. 3d. | ren, ende wesende de Son int Westen, begosten landt te sien, t' welcke was (nae onse gissinghe) van d' Eylanden van Lofvoet, [1]) waren altemael ghehackelde bergen ende steenrotsen, laghen van ons z. oost, z. o. ten o. ende z. o. ten z. ontrent 10. ofte 11. mijlen weeghs, liggende noch over al vol sneeus, zeyldender aldus langes heen, onsen Cours van noort-oost ende noordt-oost ten oosten aen, den gheheelen nacht over.

An 1594 Iunius 69 graden.

Eylanden van Lofvoet.

Den 18. des Saterdaeghs hadden noch den selfden wint, met een goede dichte ende harde koelte, altoos met een bedeckten ende donckeren hemel, als oock met vochtig kout weer, ende door de donckerheyt en conden t' landt niet sien, liepen onse Cours van noordt-oost ten oosten, ende oost noort-oost, aen, gheduerende alsoo dien gheheelen nacht over.

Den 19. des Sondaeghs smorghens, de Son int oosten wesende, sagen een zeyl achter ons uyt, doende de selfde Cours die wy deden, hadden noch den selfden koelen ende stijven wint, met eenen donckeren bedeckten hemel, ende vochtich weer, doende onsen Cours oost zuydt-oost, ende zuydt-oost ten oosten aen, ende worde seer mistich, corts daer naer creghen een stilder water, ende het weer begonst op te claren, waer mede wy landt ghewaer wierden, t' welcke wy verkenden te wesen tusschen t' Eylandt Stappen, [2]) ende de Noordt-caep, ontrent twee mijlen daer van af zijnde, liepen daer alsoo langhes heen oost ende oost ten zuyen aen, ende was in den tijdt ontrent middach, zuyden ten ooster Son, het landt lach noch over al vol sneeus. De Noortkijn [3]) ghepasseert zijnde, liepen zuydt-oost aen, hadden alle desen meesten tijdt van den dach ende nacht mistich weer, met buyen van uyt den Westen, west noordt-west, ende west zuydt-weste variabele winden, hebbende eenen dapperen voortganck, altoos langhes de Custe heen, ontrent twee mijlen daer van af, hoe wel dat de selfde veel tijdts ende t' meestendeel, hier en daer met mist bedeckt was, ende lach over al vol sneeus.

Sien een zeyl achter haer uyt.

Comen by 't Eylandt Stappen ende de Noortcaep.

Noortkijn.

Het Landt lach noch met sneeu bedeckt.

Als men de Noordtkijn ghepasseert is, (welcke leyt met de Noordtcaep ende Stappen meest oost ende west) so streckt de Custe voortaen meest zuydt-oost ende noordt-west, wel so oost ende west: Js

---

1) De Lofodden.

2) Stappene, liggende W.Z.W. op circa 18 K.M. van de Noordkaap.

3) Liggende O. t. Z. op 70 K.M. van de Noordkaap.

An. 1594. Iunius. over al een schoone Custe sonder vuylicheyt ofte rudsen [1]), een schoon hooch landt, steyl afghebickt, sonder schijnsel van Voetstranden. Des avondts wesende de Son noordt noordt west, quamen voor de Reviere van Tanebay [2]), welcke streckt zuydt-west ende noordt-oost, in ende uyt, is een seer schoone Reviere aen te sien, ende mach hebben ontrent drye mijlen van breette in den mondt, ende streckt alsoo innewaerts aen, tot ontrent vier mijlen weghes, alwaer het recht midden int water een Eylandt [3]) heeft ligghen, t'welcke men van buyten wesende, bescheydelicken sien can, ende is over al seer diep, soo dat men daer qualick anckeren mach, dan binnen in aen de slincker zijde van 't Eylandt, alwaer men aen de zijde van 't landt 40. 50. vamen goet ancker-grondt heeft, ghelijck als de ghene segghen, die daer gheleghen ende in gheweest hebben.

Revier van Tanebay.

Den 20. des Maendaeghs creghen stilte met schoon weer, wesende int gesicht van de Eylanden Wardhuys, [4]) welcke mochten ontrent [fol. 4.] twee ofte drie mijlen van ons wesen, wy laghen aldus en dreven met de stilte, in welcken tijt sommighe Engelsche Visschers aen boordt creghen, die ons etlicke Cabbeliauwen overwierpen. Ontrent twee uren na den middach cregen een moye koelte van uyt den Noorden, ende deden onsen Cours van z.z.o. voortaen, teghens den avondt saghen t' landt van Kegor, anders t' Visschers Eylandt [5]) ghenaemt, daer ontrent vijf of ses mijlen van af wesende, hadden somtijdts stilten, gheduerende alsoo tot des anderen daeghs.

Eylanden van Wardhuys. Crijgen Engelsche visschers aen boord, die haer versche visch overwierpen. t'Land van Kegor.

Den 21. des Dingsdaeghs smorghens quamen by Kilduyn [6]), hebbende eenen z.z.o. ende z.o. ten oosten wint, laveerende alsoo tot de Son noorden wesende, doen quamen wy op de Ree voor Kilduyn, alwaer vonden een Deens Schip ligghen, dat daer Visch lach te laden, welcker Schipper ons aen boordt quam, ons vraghende naer onse Pas, t'welcke wy hem niet en begheerden te thoonen. Hy seyde te wesen een dienaer van den Slot-Heer van Ward-huys [7]), ende om dat hy van ons niet en conde yet verstaen, noch ook vercrijgen nae sijnen wille, is weder nae sijn Schip ghevaren, qualick te vreden van boordt scheydende, sonder ons meer te moeyen.

Comen te Kilduyn.

Worden van de Deenen om haer Pas ghevraeght.

1) Rotsen.

2) De Tana-fjord.

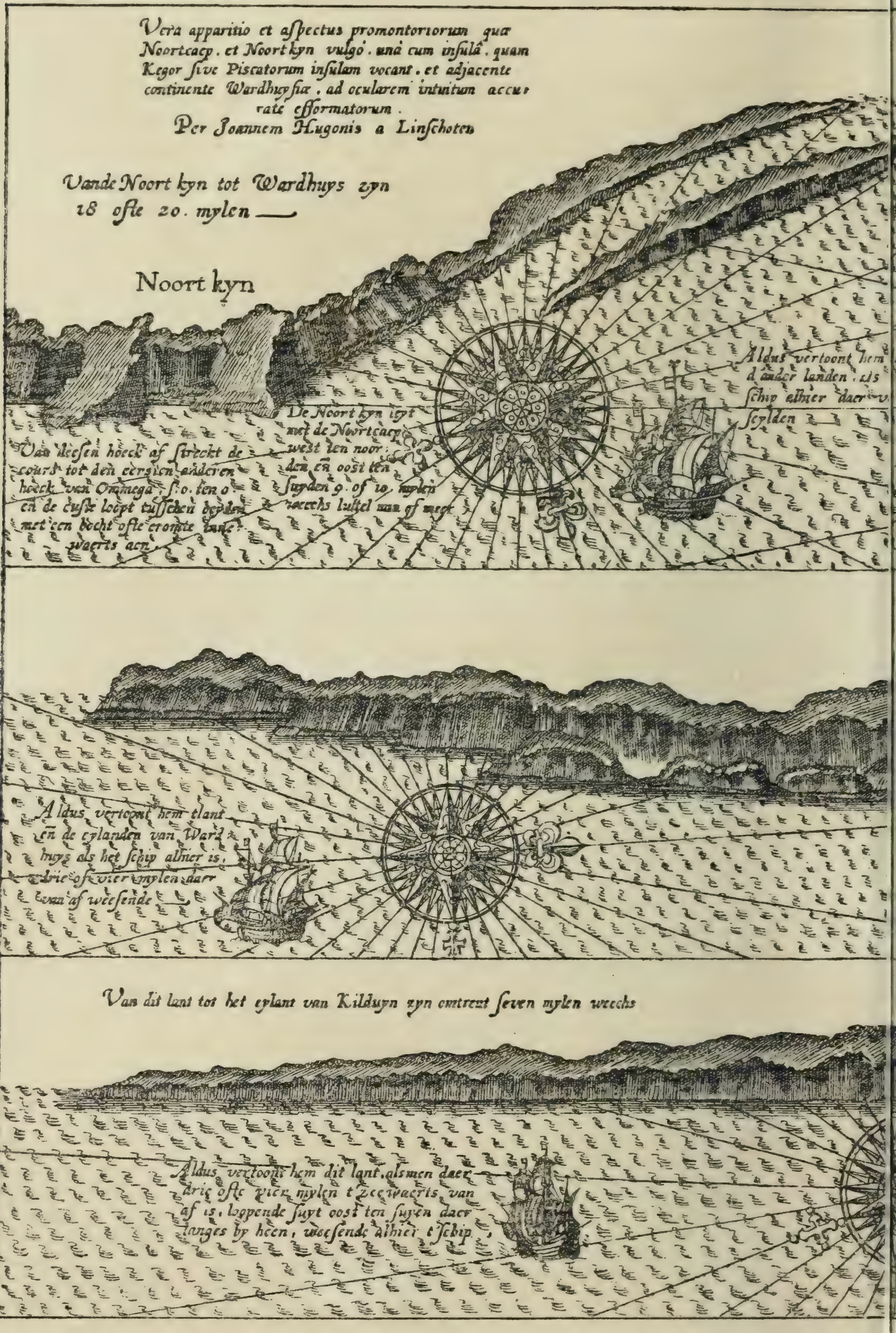
3) De punt van het schiereiland achter in de fjord kan zich als een eiland hebben afgeteekend.

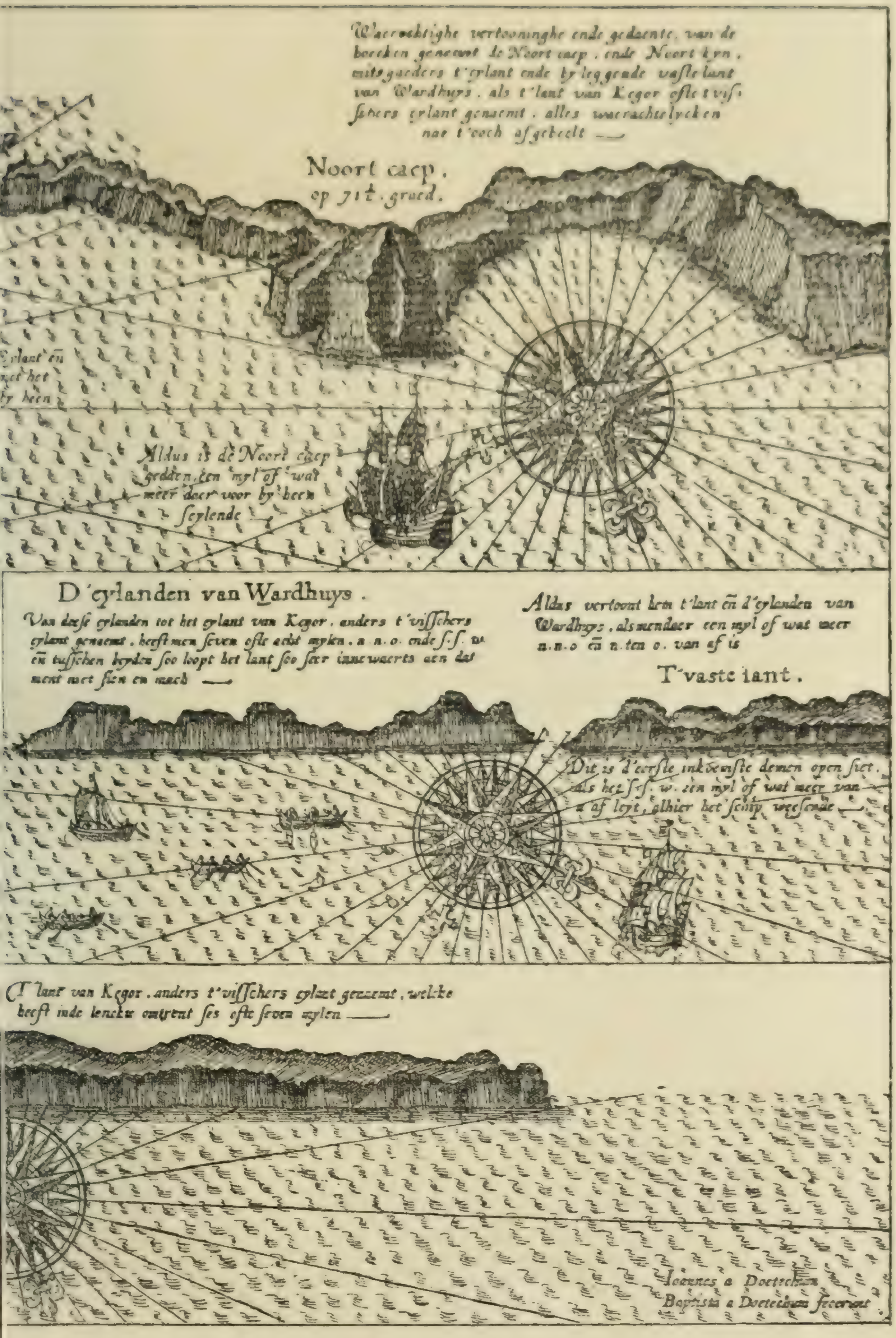
4) Vardö met Vardöhus.

5) Het Visschers-, of Ribachi schiereiland.

6) Het eiland Kildin.

7) Vardöhus. De Denen hadden in 1594 feitelijk niets meer te Kildin te zeggen (zie mijne inleiding). De weigering was dus niet ongemotiveerd.

Vera apparitio et aspectus promontoriorum quæ Noortcaep. et Noortkyn vulgò. unà cum insulâ, quam Kegor sive Piscatorum insulam vocant. et adjacente continente Wardhuysiæ, ad ocularem intuitum accurate efformatorum.
Per Joannem Hugonis a Linschoten
Vande Noort kyn tot Wardhuys zyn 18 ofte 20. mylen
Noort kyn
Aldus vertoont hem d'ander landen, als schip alhier daer v seylden
De Noort kyn leyt met de Noortcaep west ten noorden en oost ten suyden 9. of 10. mylen weechs luttel min of meer
Van deesen hoeck af streckt de cours tot den eersten anderen hoeck van Ommega, s. o. ten o. en de custe loopt tusschen beyden met een bocht ofte cromte lantwaerts aen
Aldus vertoont hem tlant en de eylanden van Wardhuys als het schip alhier is, drie of vier mylen daer van af weesende
Van dit lant tot het eylant van Kilduyn zyn omtrent seven mylen weechs
Aldus vertoont hem dit lant, alsmen daer drie ofte vier mylen t'zeewaerts van af is, loopende suyt oost ten suyen daer langes by heen, weesende alhier t'schip.

Waerachtighe vertooninghe ende gedaente, van de
berghen genaemt de Noort caep, ende Noort kyn,
mitsgaders t'eylant ende bylegghende vastelant
van Wardhuys, als t'lant van Kegor ofte t'vis-
schers eylant genaemt, alles waerachtelycken
nae t'ooch afgebeelt
Noort caep.
op 71½. graed.
Aldus is de Noort caep
gedaen, een myl of wat
meer daer voor by heen
seylende
D'eylanden van Wardhuys.
Van deese eylanden tot het eylant van Kegor, anders t'visschers
eylant genaemt, heeft men seven ofte acht mylen. n. n. o. ende s. s. w
en tusschen beyden soo loopt het lant soo seer innewaerts aen dat
ment niet sien en mach
Aldus vertoont hem t'lant en d'eylanden van
Wardhuys, alsmendaer een myl of wat meer
n. n. o en n. ten o. van af is
T'vaste lant.
Dit is d'eerste inkomste demen open siet.
als het s. s. w. een myl of wat meer van
u af leyt, alhier het schip weesende
T'lant van Kegor, anders t'visschers eylant genaemt, welcke
heeft inde lenckte ontrent ses ofte seven mylen
Ioannes a Doetechum
Baptista a Doetechum fecerunt.

Den 22. des Woensdaeghs quam by ons op de Ree onsen Ammerael Cornelis Cornelissoon, die met de stilte des voorighen daeghs niet en conde by ons comen. An 1594 Iunius.

Den 23. des Donderdaeghs ontrent Noordtwester Son quam den Amsterdammer met sijn Jacht by ons op de Ree, waer mede wy seer verblijdt waren, insghelijcks quam oock op de selfde tijdt op de Ree een Deens Crayer [1]), soo dat wy in alles waren te samen ses Schepen. De Deenen waren seer verwondert ende beangst, haer beclach doende aen de Lapparen ende Vinnen, dat sy niet en conden bedencken wat wy in den sin hadden, ghesien de wint goet was, waerom dat wy onse Voyage na de witte Zee toe niet en vervolchden, in summa, bleven gantsch confuys en perflex. Oock de Ruschen, die daer lagen te soetelen ende Visch op te coopen, waren van ghelijcken bevreest, waerom wy daer bleven ligghen, dewijle wy niet met allen op en cochten, in voeghen dat wyse altesamen ghenoech te dencken gaven, ende den Boyaert [2]) ofte Oversten des Groot-vorstens tollen, deden sijn beclach, waerom dat wy daghelicx met ons Jacht uyt visschen voeren, sonder hem oorlof te vraghen, meenende men hem daer voor eenighe vereeringhe souden doen, ende wy hielden ons neutrael van alles, gelijck of wy 't niet eens en vermerckten, sonder yemandt eenighe molestie aen te doen, ofte arghernisse te gheven, latende de selfde in haer wesen ende goetduncken, 't welcke bemerckende den Boyaert voorsz. schijnt dat sy onder haer beraedtslaechden, ons t'Want (dat wy uytgheschoten hadden, een stuck weeghs van ons Schip, om Visch te vanghen) by slapens tijdt, als ontrent Noorder Son heymelicken t'ontstelen, ende ons alsoo de middelen van t'Visschen met onse schade te benemen, het welcke sy soo loosselicken te wercke ghestelt hadden, dat sy t'Want en t' Vischtuygh [kol. 4b.] al opghehaelt hebbende, daer mede nae landt toe quamen roeyen, en ghenoech voor een ghewisse buyt hielden, sonder ghesien te wesen, maer eender van den onsen die 't sijn wacht was, gaende op 't schip wandelen, wordende sulcx, soo hem dochte ghewaer, heeft met der haest vier of vijf van d'ander gasten [3]) opgheweckt, ende zijn hol over bol [4]) (ghelijck men seyt) in 't Jacht ghevallen, ende hebben

'T Amsterdammer Schip met sijn Jacht comen by haer te Kilduyn.

De Ruschen murmereren teghens haer, om datse sonder consent lagen en vischten.

1) Craeyer, naam van een scheepstype, vooral in den handel op de Oostzee in gebruik geweest (Verdam).

2) Bojaar; voorheen in Rusland de titel van adellijke personen, die aanzienlijke ambten bekleedden. (Kuipers, Geïll. Woordenboek).

3) N.l.: „de bevaren matrozen", een nog levende uitdrukking, die bezig is uit het spraakgebruik te verdwijnen.

4) Volgens Van Wijk „Etymologisch Woordenboek" is het woord holderdebolder, in sommige streken, in associatie getreden met hol en bol; vgl. dial. hollebollig = hobbelig.

An. 1594. Iunius. De Ruschen meenden haer Want ende Vischtuych te beroven, waer over sy qualick voeren.

de Ruschen nae geroeyt, de Ruschen siende dat haer dieverie ende aenslach ontdeckt was, zijn in aller spoet nae landt gheroeyt, ende begaven haer op de vlucht, ghevende de Iol met het Wandt ten besten, niet teghenstaende soo zijnder den onsen soo cort op de hielen ghevolght, dat sy etlicke daer van betraepten (hoe wel dat sy de rocken uytgheschut en verlaten hadden, om te beter te moghen loopen) en sy gaven haer de huyt soo vol slagen, dat het hen ghenoech heughen mochte dat syer gheweest hadden, waer mede syse lieten loopen, brenghende de Iol met de Rocken (die seven ofte acht in 't ghetal waren) t' Scheep, verwachtende met verlanghen wat datter uyt volghen wilden. Des anderen daeghs quam den Boyaert aen boort, met seer beleefde groetenisse, hem ghelatende of het hem groot leet was, van dat de Ruschen bedreven hadden, segghende dat hyse straffen wilde, soo hyse conde becomen, maer datse int gheberghte gevlucht waren, ons biddende dat wy hem de Iol met de Rocken weder wilden gheven, om haer vrienden te behandighen ende te vreden te stellen, die daer seer om karmden, beloofden dat hy daer soo in voorsien soude, dat wy ons niet te beclagen souden hebben: Wy dit siende hebben hem de Iol met de Rocken wederom ghegheven, waer van hy ons grootelicken bedanckende was, ende voer alsoo blijdelicken nae landt toe, sonder dat wy de voorsz. Ruschen daer na oyt weer ghewaer werden, maer verstonden datse nae Cola [1]) vertrocken waren, daer sy van haer gaven dat wy hun t'onrechte gheslagen ende verjaecht hadden, verswijghende even wel d'oorsake waerom, dit over zijnde, lieten ons voortaen onghemoeyt, hoe wel datse ons met quaden oogen aansaghen.

Kilduyn gheleghen op 69. graet 40. minuten.

Den 24. des Vrijdaeghs peylden wy de Son met d'Astrolabie, op de Ree van Kilduyn, daer wy gheanckert laghen, als oock op t' landt, ende vonden de hooghte van 69. graet ende 40. minuten schaers [2]).

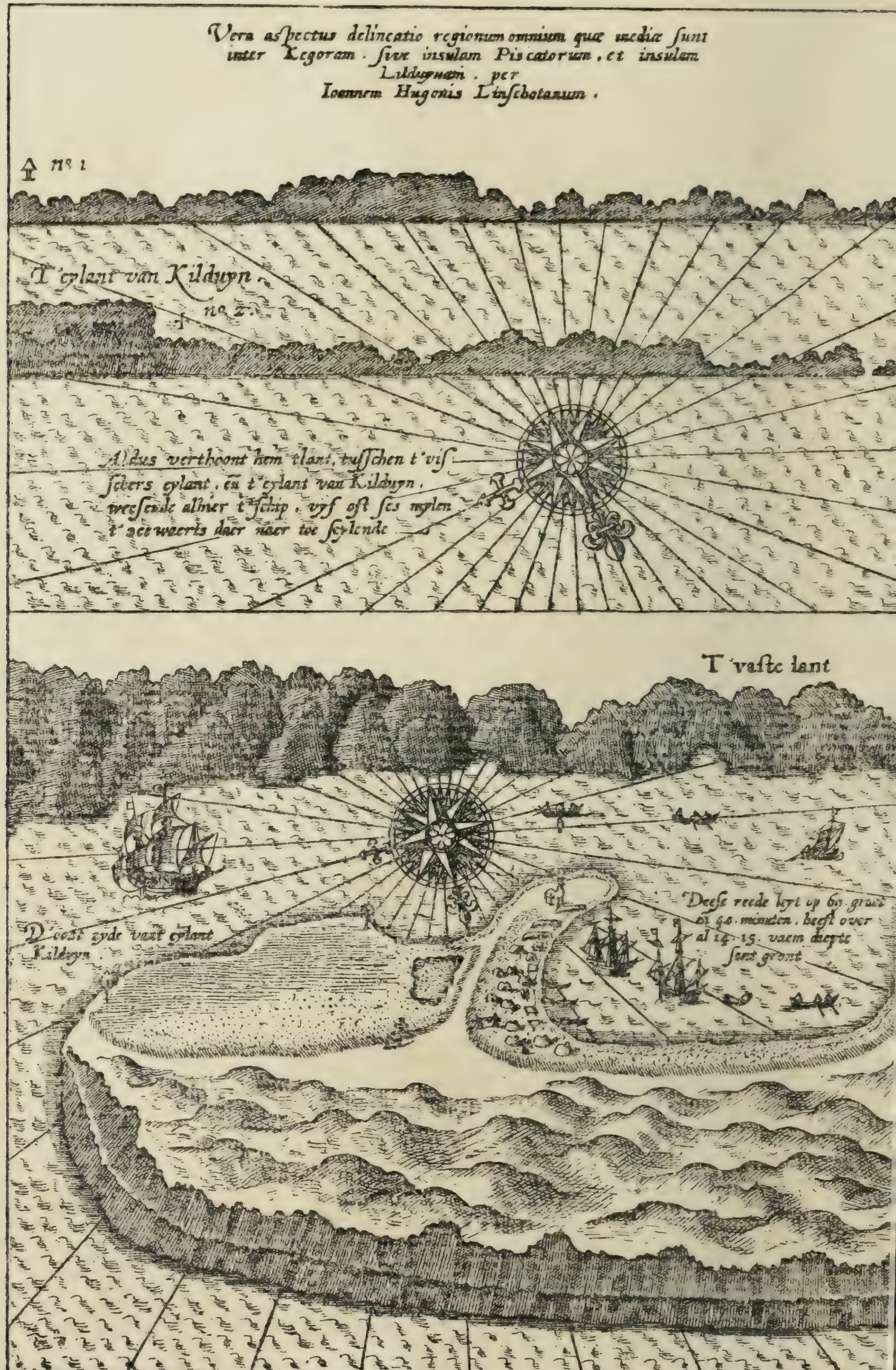
Een corte Beschrijvinghe van t' Eylandt Kilduyn.

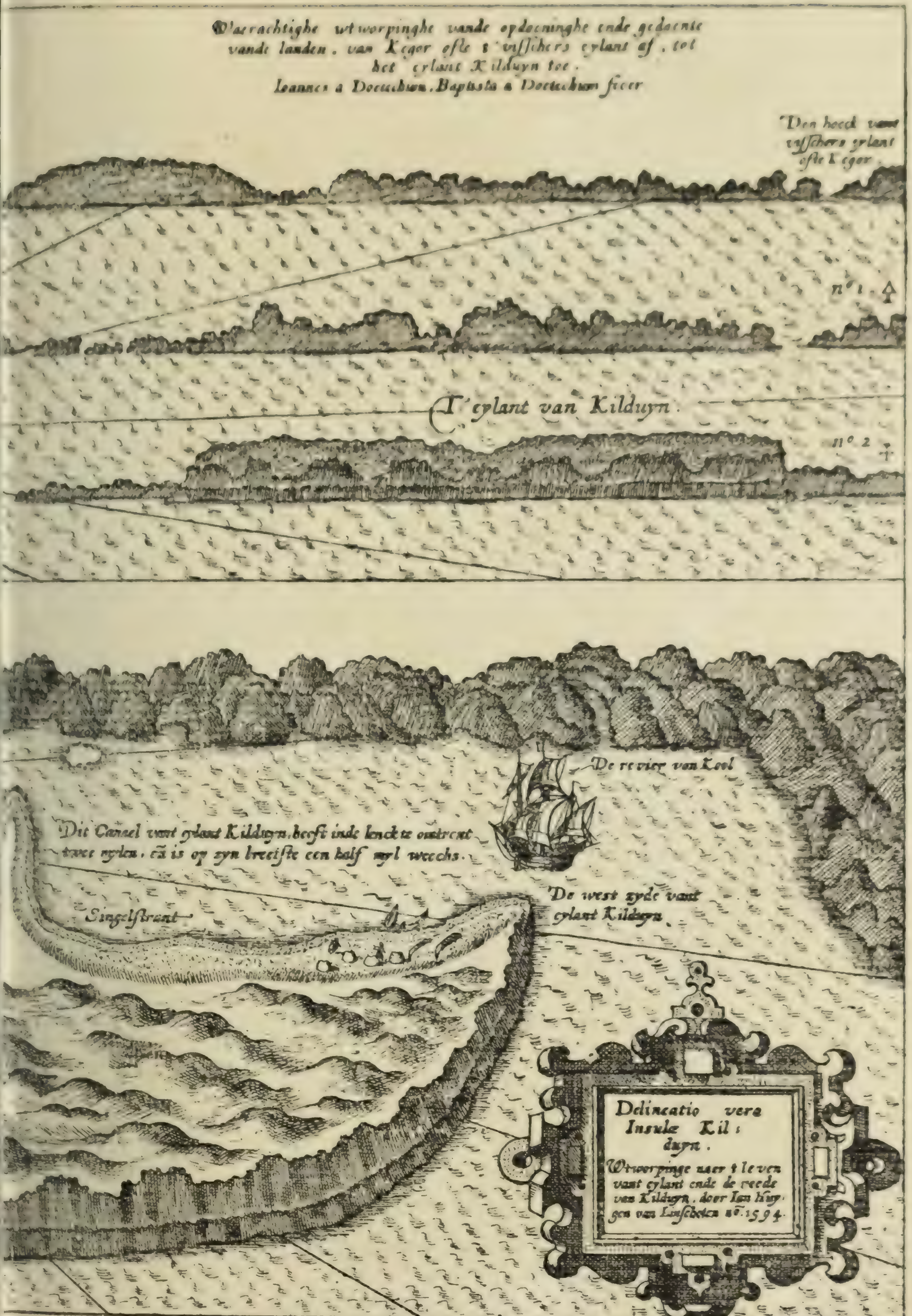
Beschrijvinge van 't Eylandt

T'Eylandt van Kilduyn heeft ontrent twee mijlen in de lengde, luttel min of meer, ende een mijl in de breedde, streckt meest oost

1) Kola aan de Tuloma Rivier die uitmondt in de Bocht van Kola, even beW. Kildin.

2) Op moderne kaarten ligt het midden van het eiland op 69° 20′ N.Br. De gemaakte fout van 20′ is zeker, voor de toenmalige hulpmiddelen (en zonder goede straalbuigingstafels) *niet* groot. Men merke op dat het astrolabium boven den graadstok geprefereerd werd.

Vera aspectus delineatio regionum omnium quæ mediæ sunt
inter Xegoram . sive insulam Piscatorum , et insulam
Lilduynam . per
Ioannem Hugonis Linschotanum .
nº 1
T'eylant van Kilduyn
nº 2.
Aldus verthoont hem tlant, tusschen t'vis
schers eylant , en t'eylant van Kilduyn ,
weesende alhier t'schip , vyf oft ses mylen
t'zeewaerts daer naer toe seylende
T'vaste lant
Deese reede lyt op 69. graed
or 40. minuten , heeft over
al 14. 15. vaem diepte
sant gront
D'oost zyde vant eylant
Kilduyn

Waerachtighe wtworpinghe vande opdoeninghe ende gedaente
vande landen. van Kegor ofte t'visschers eylant af, tot
het eylant Kilduyn toe.
Ioannes a Doetechum. Baptista a Doetechum fecer
Den hoeck vant
visschers eylant
ofte Kegor.
n° 1.
T'eylant van Kilduyn.
n° 2
De revier van Kool
Dit Caneel vant eylant Kilduyn. heeft inde lenckte ontrent
twee mylen. eñ is op syn breetste een half myl weechs.
De west zyde vant
eylant Kilduyn.
Singelstrant
Delineatio vera
Insulæ Kil:
duyn.
Wtworpinge naer t leven
vant eylant ende de reede
van Kilduyn. door Ian Huy:
gen van Linschoten aº. 1594.

zuydt-oost, ende west noordt-west, heeft een Canael tusschen t' Vaste-landt ende t' Eylandt, t' welcke op sijn breedtste mach wesen ontrent van een halve mijle weeghs, is over al seer diep ende schoon, hebbende bynaest ter middelweghen een seer schoone besloten Reede, tusschen twee uytstekende punten landts, ende men leydt [kol. 4c.] aen de zijde van 't Eylandt, dicht aen de wal, onder de punt van 't oosten, op 14. ende 15. vaem diepten sant-gront, alwaer men van alle winden beschut leyt, ghelijck of men in een besloten haven van een Stadt lach. Ontrent een half mijl van 't west-eynde van 't Eylandt leyt de Reviere van Kool ofte Cola [1]), t' Vaste-landt is een seer hoogh clippich ende kael gherompelt landt, sonder eenighe gheboomten ofte groenicheyt, dat men van buyten sien can, ende t' Eylandt Kilduyn is seer hoogh ende steyl, zijnde aen de buyten zijde van de Zee-cant een afghebickt landt, ende schijnt effen boven op te wesen, van de binnen zijde gaet het al dalende af, heeft gantsch gheen gheboomten noch wildernisse, is heel kael, doch heeft int 't aensien sommich gras, ende is hier en daer bedeckt met cruydt, maer daer opgaende ist altemael ghelijck als mos ofte veen-landt de stranden ende t' meestendeel van het Eylandt, soo wel boven als beneden, is altemael van louter kesel-steenen, soo dat het een verwonderinghe om sien is, sijn ronde ende seer fraeye keyen, ende veel van de selfde van alderhande coleur, als ghe-marmelt, jae tot op het hooghste van 't Eylandt toe, t' welcke wel een ure gaens is om hoogh te climmen: Sommighe van dese steenen zijn van uytnemende grootte, ende eensdeels overmidts ghespauwen van de wint, dat het schijnt met een mes ghesneden te wesen, en soo dun als dunne schalien [2]) ofte leyen, en soo effen en ghe-lijck dat het een verwonderinghe is om te sien. Dit Eylandt heeft sonderlinghe gheen ghedierten, willen segghen dat daer Beiren ende Wolven zijn, maer en hebbense noyt connen vernemen, hoe wel wy 't somwijlen een stuck weeghs over gelopen hebben. Daer zijn veel Rheen ofte Rinnen van Olaus de groote Raugifferen [3]) ghenaemt, die hoornen hebben bynae als Harten, zijn in de grootte als groote Rammen, doch hoogher van ghebeenten ende lanckwerpender van muylen, hebben gants geen steerten. Desc beesten dienen de Lap-

An 1594 Iunius. Kilduyn.

Cola een Revier ghe-leghen in Laplandt.

---

1) De Tuloma Rivier of Tulom Jok.

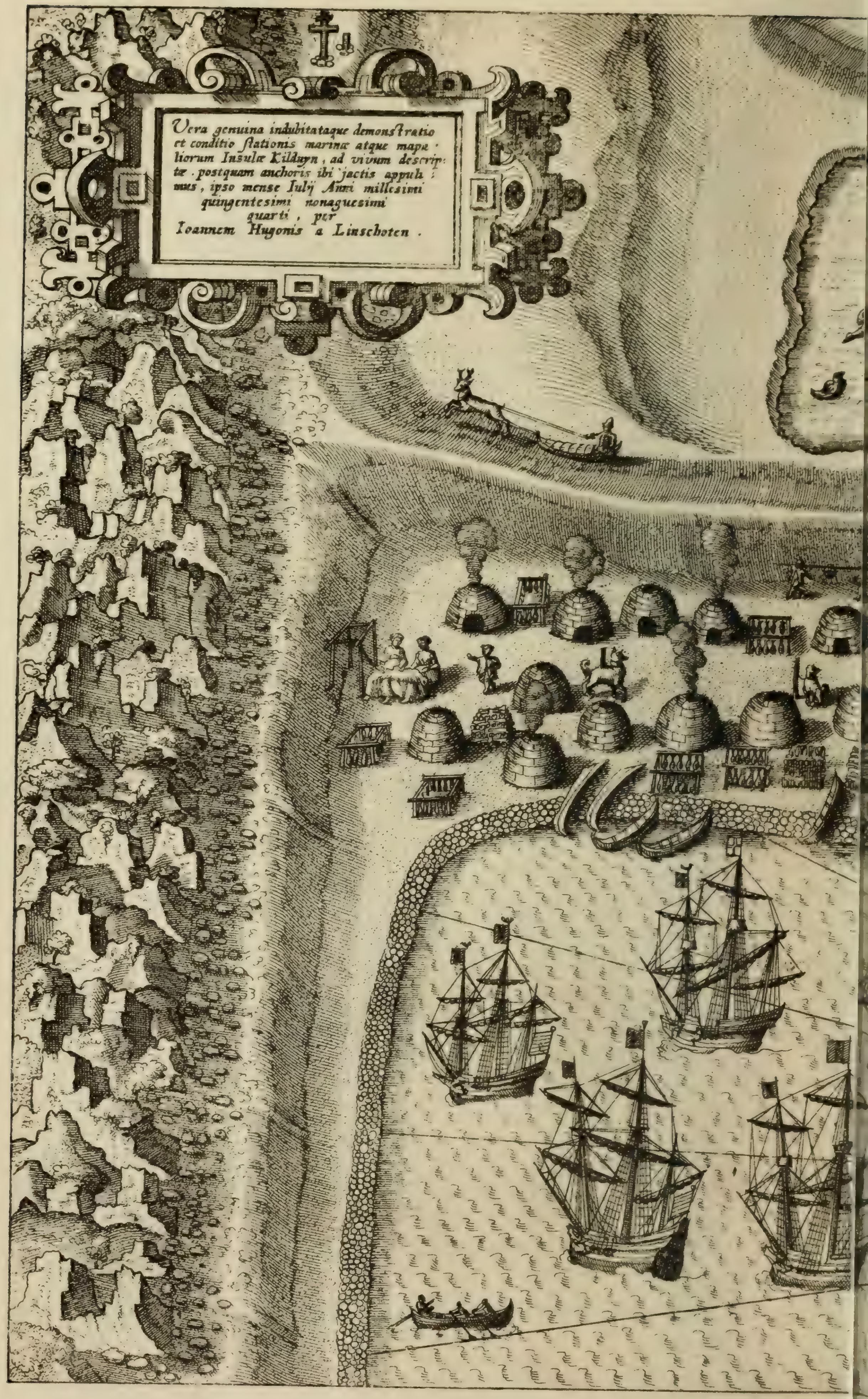
2) Schaelge, schaelgie, schalie enz.: lei, dakpan, ook schilfer van lei (Verdam).

3) Lees: rangiferen. By Olaus Magnus, Lib XVII, Cap. XXVI: „Rangifer duplici ratione dicta: una, quod in capite ferat alta cornua, velut quercinarum arborum ramos: alia, quod instrumenta cornibus, pectoribusque, quibus hyemalia plaustra trahit, imposita, Rancha & Locha patrio sermone vocantur.

An. 1594. Iunius.

paren ofte Vinnen, als oock de Ruschen, om een cleyn sleetken voort te trecken daer een Man in ghebonden sitt, ende sleepent alsoo des Winters daeghs over bergh over dael over het sneeuw heen, t' welcke hare Peerden ende Waghens zijn, als oock alle haren dienst ende gherief diese hebben. Op 't Eylandt en woont gantsch gheen volck, dan alleenlicken des Somerdaeghs, te weten, de Maenden van Junio, Julio ende Augusto, soo comen daer sommighe Vinnen ende Lapparen van by Cola van daen, ende maken daer huyskens van een deel stocken en staven aen den anderen ghehecht, ende met aerden sooden overdeckt, zijn in de hooghte dat men daer passelicken in sitten mach, alwaer sy in cruypen, en onder den anderen over hoop ligghen als Verckens, geneeren haer met visschen, de welcke Vis haer de Ruschen af coopen en vermanghelen, die haer alhier om de selfde oorsake den voorsz. tijdt onthouden, hebbende de selfde maniere van hutten, ende drooghen de Vis, diese als dan weder vercoopen, soo daer yemandt nae comt vereysschen. Dese suypen de Vinnen ende Lapparen uyt met nootdruftighe waren, die sy hen daer aen leveren, in summa, leven daer mede ghelijck de Katte met de Muys. De Vinnen en de Lapparen is een arm beroyt ende mismaeckt volck, so Mans als Vrouwen, cleyn en seer [kol. 4d. olick [1]) van persoonen, met corte beenen ende in de gront vuyl en morsich van natueren, leven een arm ellendich leven, haer cleederen, koussen en schoenen zijn altemael van Rinnen vellen gemaeckt, soo datse schijnen wilde luyden ofte veel eer wilde ghedierten te wesen: De Vrouwen draghen rocken van grof vuyl laken, als oock wel sommige Mans, t' welcke haer de Ruschen brenghen, ende haer ghenoech van 't lijf afsnijden in recompense van haer betalinge, eten meestendeel Visch tot Visch, uytghenomen t' broodt dat haer de Ruschen op de selfde maniere brengen, haren besten dranc is sneeu-water, t' welcke daer abondant ende over al genoech van 't gheberghte af comt loopen, dat seer claer en schoon is. Des Winters vertrecken dese Vinnen ende Lapparen by Cola, ende onthouden haer aldaer in een Bosschagie, daerse abondantie van hout hebben om te branden, ende leven alsoo tot dat de Somer weder aen comt. De Ruschen trecken van ghelijcken nae de witte Zee toe, daer sy van daen ghecomen zijn. T' Eylandt heeft hier en daer sommighe cleyne Lacken ofte stilstaende wateren, procederende van de afloopende wateren, die in de dalen ende valleyen staen blijven, om datse gheen afwateringhe ofte lossinghe en hebben: Dese laghen noch over al (als wy

1) Oolijk in den zin van onaanzienlijk, dom en onnoozel (Kuipers Geïll. Woordenboek).

Vera genuina indubitataque demonstratio
et conditio stationis marinæ atque mapa-
liorum Insulæ Kilduyn, ad vivum descrip-
tæ. postquam anchoris ibi jactis appuli-
mus, ipso mense Iulij Anni millesimi
quingentesimi nonaguesimi
quarti, per
Ioannem Hugonis a Linschoten.

Waerachtighe vertooninghe ende geleegentheyt vande Reede ende t'gebuchte
van t'eylant Kildyn. soo gelyck als
wy daer geanckert lagen inde maent
Iunio vant jaer 1594 alles naet leven
uytgebeelt door H. inschoten.
Ioannes a Doetechum. B a D fecerunt.
Een Russche lodding

An. 1594 Iunius.

daer eerst quamen) vol ijs ende sneeu, in voeghen dat wyder met ons vieren by een t' seffens op liepen, maten de dickten van 't ijs, ende bevonden dat noch boven een half elle dick te wesen, niet tegenstaende, tweedaghen daer nae quammer een harden wint, waer mede t' selfde ijs terstont ghesmolten ende gantsch wech was. Jck ghe-loove (voor soo vele als ick hebbe connen bemercken) dat het gantsche Eylandt anders niet en is dan enckel kesel-steenen, ende daer het schijnt aerde ende bewassen landt te wesen, is, datse alleen overdeckt ende bewassen zijn van lichte aerde, versenckt cruydt, ende drooch gras ofte mos, datter van de vuylicheyt ende t' stof op vergadert, ghelijck als wy het by experientie ondervonden, over al daer wy 't betreden hebben, alhoewel het om de seer groote hoochten wille soude schijnen ongheloofllick te wesen. T' heeft oock sommighe Vosschen, ende andere dierghelijcke ghedierten, van ghelijcken Gansen, Berchheynden, ende dierghelijcken Water-voghelen, maer dit is alles seer weynich, heeft anders niet dan de visscherie des Somers van de Cabbelliauwen, als gheseyt is. Dit is het ghene dat wy van dit Eylandt, ende t' landt daer by, weten te segghen, nae dat wy 't hebben connen sien ende verstaen : Op dese maniere ist oock meestendeel alle de Custe langhes, van de Noort-caep af tot de witte Zee toe, nae dat wy 't conden bemercken, ende door sekere informatie onderrecht worden.

d'Amsterdammers gaen van Kilduyn t'zeyl, haren Cours nae Nova-Zembla.

Den 29. des Woensdaeghs is den Amsterdammer met sijn Jacht weder t' zeyl ghegaen, sijnen Cours nemende na Nova-Zembla toe, nae dat wy van te vooren met den anderen een verbondt ghemaeckt hadden, dat soo wy by ghevalle den anderen niet en quamen te ghemoeten, in de contreye van door ofte by Vaygats ende Nova-Zembla, in sulcker voeghen sullen den anderen (de Reyse ghedaen ol. 5.] wesende) met Godts hulpe, weder vertoeven alhier onder t' Eylandt Kilduyn [1]), tot den laetsten September toe, om alsoo ghelijckelicken in Compaignie weder nae huys toe te zeylen, achtervolghens d' Jnstructie [2])van de Heeren Staten, ende op dien tijt niet versaemt wesende (t' welcke Godt niet en ghehenghe) sal een yeghelick sijn devoir ende beste doen om nae huys te zeylen, nae dat de gheleghentheyt des tijts dat vereysschen sal.

Den 2. Julij des Saterdaeghs zijn wy met onse twee Schepen oock

1) Den 15[en] Augustus waren alle schepen weder bijeen beW. Straat Nassau, bij de eilanden aldaar.

2) Instructie voor Willem Barents geteekend door Oldenbarnevelt, zie Bijlage hierachter. Uit de Instructie aan Barents is, mutatis mutandis, de verloren gegane instructie van Nay gemakkelijk af te leiden.

An. 1594. Iulius. Gaen van Kilduyn weer t'zeyl om d'Engte van Vay-gats te soecken.

weder t' zeyl gegaen, van onder t' Eylant van Kilduyn af, ontrent de Son int westen wesende, hebbende eenen westen ende w. ten z. windt, met schoon weer ende sonneschijn, stelden onsen Cours (buyten zijnde) o. ten z. aen.

Comen op 60. vaem by de 7. Eylanden.

Den 3. des Sondaeghs teghens den avont, maeckten onse gissinghe te wesen van Kilduyn ontrent 20. mijlen weeghs, hebbende onsen Cours ghenomen o. ten z. aen, alwaer wy het loodt uytwierpen ende vonden 60. vaemen diepten, waren in de contreye van ontrent 12. mijlen n. o. ten o. van de seven Eylanden, [1]) alsdoen creghen eenen oosten windt, soo dat wy niet hoogher mochten zeylen als n. n. o. ende n. ende n. o. ten n. aen, hadden dien gheheelen dach een slecht water ende moy weer, doch een bedeckte Son, ende saghen veel Walvisschen hier en daer speelen, die uytnemende groot waren: Varende ontent drye mijlen op deze cours wierpen t' loodt weer uyt ende vonden 66. vaem diepten, van daer zeylden wy n. n. o. aen ontrent 22. mijlen weeghs, alwaer wy het loot weder uyt wierpen, maer en hadden daer gheen grondt, de windt was variabel.

71. graden.

Den 4. des Maendaeghs creghen eenen z. o. windt, ende zeylden o. n. o. aen, en daer naer o. ende o. ten z. ende o. z. o. hadden een moye coelte met claer helder weer, namen des middaeghs de hooghte van de Son op 71. graedt ende 15. minuten, hadden den selfden dach veelmaels mist die somwijlen op quam ende weder vergingh.

Zien menichte van Duyckers.

Colgoyen.

Nova-Zembla. Vinden de Zee met ijs bedeckt.

De Son opt hooghste als in Hollandt des

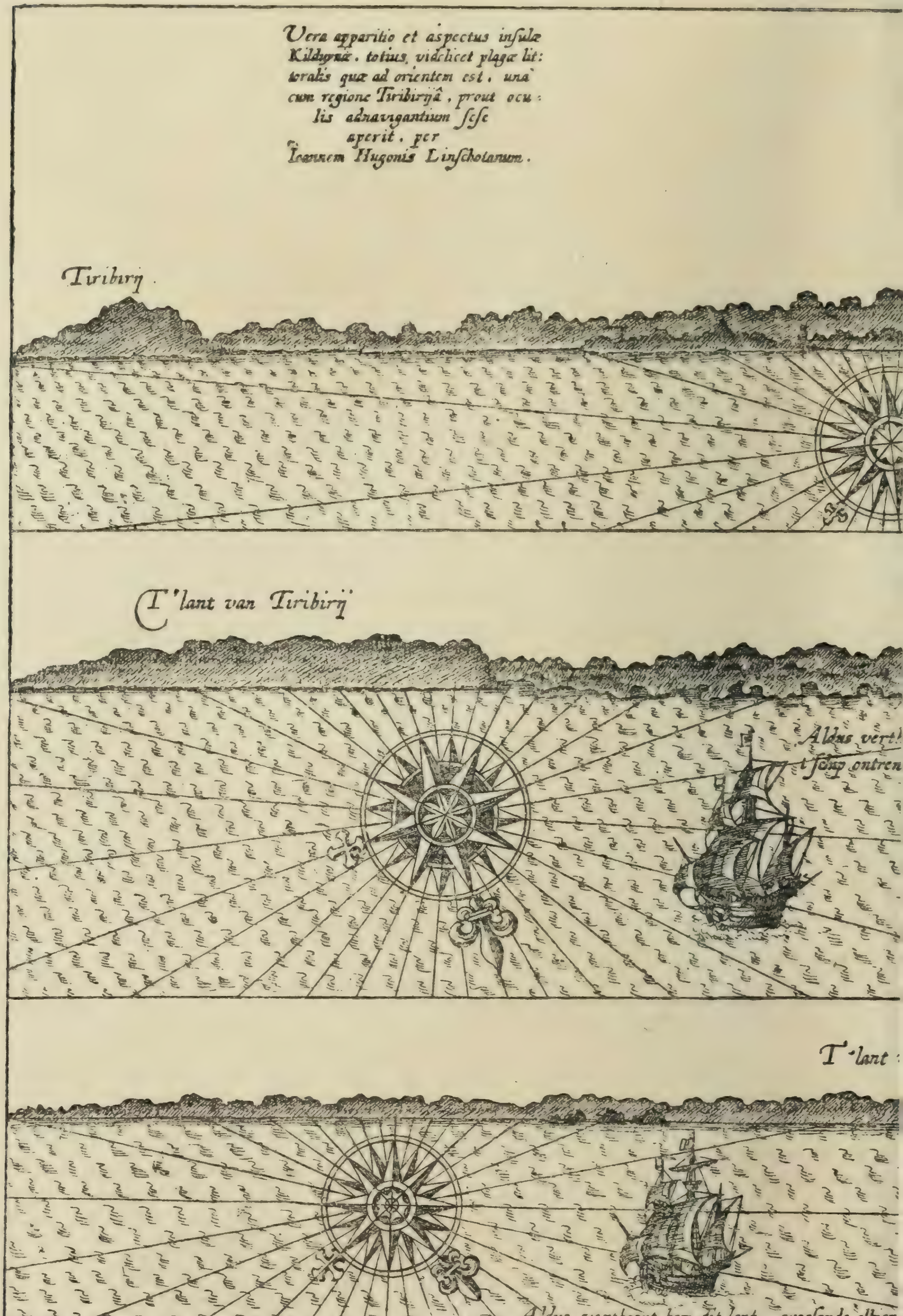
Den 5. des Dinghsdaeghs hadden noch al de selfde wint met een moye goede coelte, ende een claer helder weer en sonneschijn, doch hadden een seer slechte [2]) Zee, saghen seer veel Duyckers om en t'om het schip by menichten, wy deden altoos onsen cours o. ten z. ende o. z. o. aen, ende ontrent de Son int zuyden wesende maeckten onse gissinghe te wesen van 't Eylandt Colgoyen [3]) ontrent 20. mijlen n. w. ten n. daer van 't zeewaerts af, ende van Nova-Zembla o. ten n. ontrent 45. mijlen, een weynich daer nae sagen wy recht voor ons uyt, de Zee met ijs bedeckt, t' welck hem was streckende aen beyde zijden soo verre alsmen sien coste, ende scheen daer boven over, ghelijck of het landt hadde gheweest, maer was niet dan damp ende nevel, die daer veel regneert, so dat het hem naemaels weder verdween en veranderde, waer van wy daer gants gheen claerheyt noch sekerheyt af conden verstaen, de Son rijst alhier tot over t'zuydt

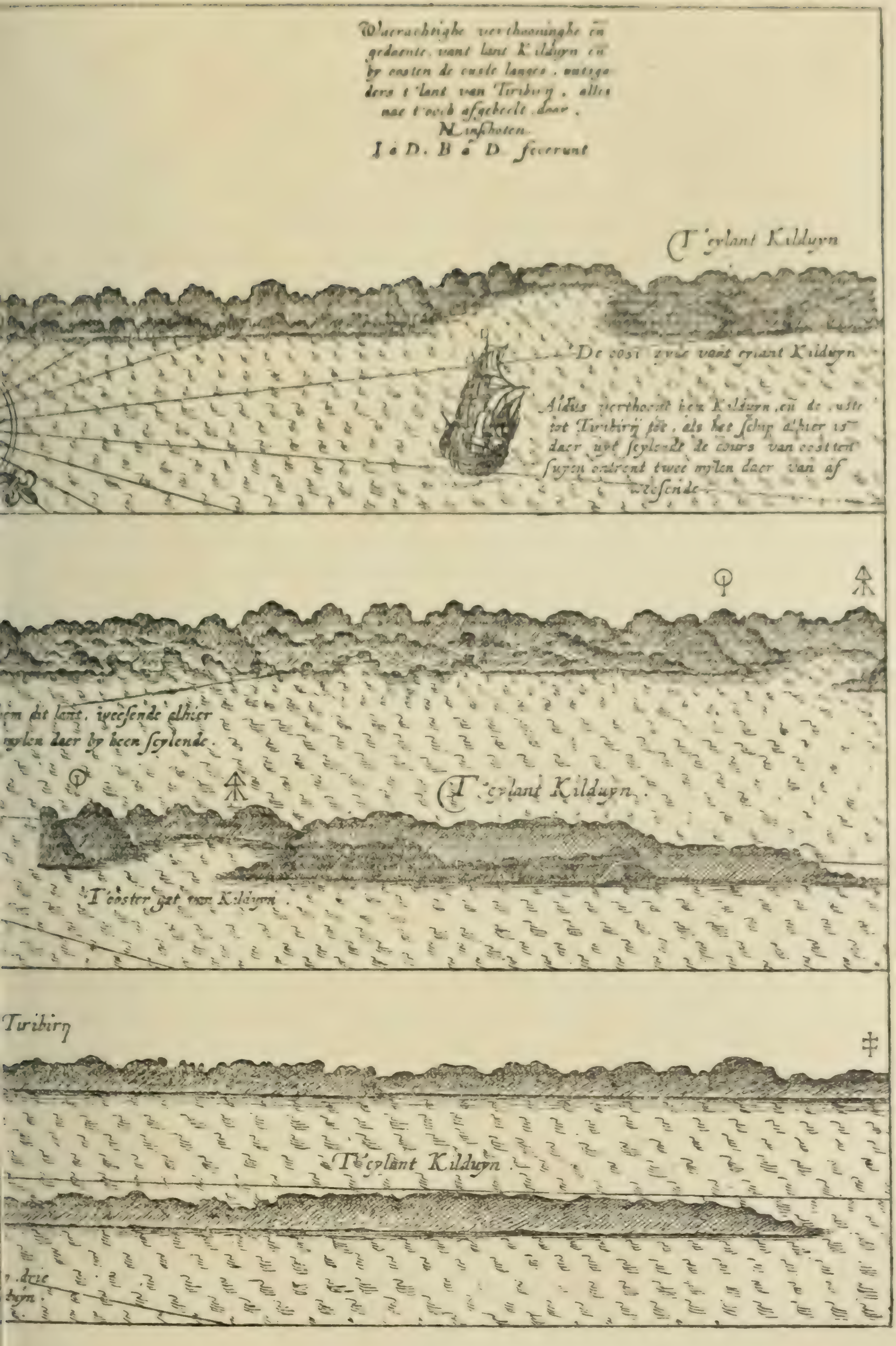
---

1) De Sem Ostrowow der moderne kaarten.

2) Slecht beduidt in zeemans-nederlandsch: „effen".

3) Kolguev (ook Kolgujew).

Vera apparitio et aspectus insulæ Kildyna. totius, videlicet plagæ lit: toralis quæ ad orientem est, unà cum regione Tiribirya, prout ocu: lis adnavigantium sese aperit. per Ioannem Hugonis Linschotanum.
Tiribiry.
T'lant van Tiribiry
Aldus vert
t'schip ontren
T'lant
Aldus verthoont hem dit lant, wesende alhier
oft vier mylen daer af, en achtoft negen mylen

J à D. B à D. fecerunt
T'eylant Kilduyn
dit lant, weesende alhier
mylen daer by heen seylende.
T'eylant Kilduyn.
T'ooster gat van Kilduyn.
Tiribirn
T'eylant Kilduyn.

zuyd-westen aleer hy op sijn hooghste is [1]), niet tegenstaende is seer laegh, ende maeckt een schaduwe als in Hollandt des Somer-daeghs te seven ofte acht uyren des morgens, alsdoe namen wy de hoochte ende vonden 71. en derde deel graet, des voormiddaeghs wierpen wy [fol. 5b.] t' loot uyt, maer en vonden gheen grondt: Na de middach doen wy 't ijs ghewaer wierden, wierpen t' loodt weer uyt ende vonden 50. vaemen diepten, met schulpen op de grondt, een glas verlopen wesende, vonden weer 50. vaemen met waesighe [2]) grondt, ende noch een glas verlopen wesende, creghen 65. vaemen oock waesige grondt, ende comende dicht aent ijs, hadden de selfde diepten ende gront. Dicht aent ijs comende, saghen dat het op veel plaetsen driftich [3]) en ghescheurt was, op plaetsen van den anderen ende op contreyen aen een dreef, saghen schossen drijven die int schijnsel drye vyer vaem dickten boven water hadden, wy zeylden daer (onse Cours houdende) over een mijle-weeghs tusschen heen door, soo dat wy ons midden int ijs saghen van alle canten omringht, sonder daer eyndt aen te sien aen gheenighe zijden, uytghenomen den wegh die wy in ghecomen waren, niet teghenstaende saghen wel over t' ijs heen hier en daer open wateren, maer en conden noch gheen claerheyt noch sekerheyt van landt ghesien, dan alleenlicken hier en daer dampen die hen vertoonen ende op doen als landt, maer maecken duysent veranderinghen in een ooghenblick, hoe wel te vermoeden is, datter niet verre vandaen landt moet ligghen, daer het ijs teghens aen stuyt, saghen over al by 't ijs groote menichte van Robben, oft Zeehonden swemmen, ende op de schossen springhen, saghen oock hier ende daer scharen van Voghelen, ghelijck als Gansen by een vlieghen naer het ijs toe: Eyndtlicken siende gheen profijt te doen, hebbent weder uyt het ijs ghewent op den anderen boech, altoos met de selfde windt ende coelte, ende een soo slechten water dat het ons verwonderinghe was, liepen weder t' Zee-waert in vant ijs af w. z. w. aen, ende den aenvolghenden nacht z.w. ende z. z. w.

An 1594. Iulius. somers te seven ofte acht uyren des morgens. 71. en derdeel graden.

Sien menichte van Zee-honden opt ijs ligghen baeckeren.

Den 6. Woensdaeghs hadden noch al t' selfde weer ende windt, doende den selfden Cours van z. z. w. des namiddaeghs wesende de Son op sijn hoochte int z. z. w. namen de hooghte op 70. graedt, en 70. graden.

1) Dus: de variatie der magneetnaald bedroeg ruim 2 streken, d. i. meer dan 22° 30′ Noordwestering. Zie ook fol. 10a.

2) Van Mnl. wase en waes; modder, slik (Verdam). In 't Engelsch nog heden „oaze". Verg. Fr. vase.

3) „In drift": ronddrijvende. De uitdrukking is nog levend Nederlandsch waarmede men voorwerpen aanduidt die aan den stroom zijn overgeleverd, b.v. losgeraakte schepen, sloepen, boeien, enz.

An. 1594. Iulius. teghens den avondt liep de windt oostlicker, soo dat wy z. ende z. ten w. aen liepen, wierpen al hier t'loot weer uyt ende vonden 50. vaem waesighe grondt, ende ontrent de Son int noorden wesende, vonden de diepten van 38. vaem, deden noch de Cours van z. ten w. ende z. z. west aen.

Den 7. des Donderdaeghs teghens den morghenstondt zeylende zuyden aen, saghen landt, ende lach w. z. w. van ons, ende streckten nae 't schijnsel, n. n. w. ende z. z. o. was een hooch, effen, vlack landt, maer op veel plaetsen bedompt dat wy 't niet bescheydelicken over al conden sien, warender seven ofte acht mijlen van af, daer nae toe zeylende, op de selfde Cours, wierpen t' loodt uyt ende vonden 36. vaem waesighe grondt, t' landt lach noch op veel plaetsen met sneeu bedect, ende comende op drye mijlen daer by nae gissinghe, vonden 30. vaem, ende daer nae 26. vaem. diepten al

T'lant van Candenoes. waesighe grondt: Dit landt was nae onse gissinghe Candenoes [1]), welcken hoeck (naer ons duncken) bleef van ons ligghende n. w. heen, nae dat men van de stenghe [2]) af conde onderscheyden, was altemael int schijnsel even gelijck het landt van Kegor ofte t' Visschers Eylandt, tusschen Wardhuys ende Kilduyn, was in den tijt [kol. 5c. van o. z. ooster Son, ende zeylden noch z. aen.

Den 7. des Donderdaeghs voorsz. wat naerder comende aent landt onder de 2. mijlen, vonden 20. vaem met ghemenght swart ende root sant op de grondt, op een mijl naer comende 15. 16. vaem, ende op een half mijle naer 9. vaem, met moy swart sant-grondt: alhier wenden wy 't van 't landt af, wesende in den tijt ontrent elf uyren, wy gisten van de voorleden middach, tot huyden de Son o. z. o. dat wy 't landt eerst saghen, 18. ofte 19. mijlen ghezeylt te hebben, quamen in een bocht ofte crommen elleboogh by het landt, alwaer

Sien een Cruys opt landt staen. stont aen de water-cant een steyl afgebict Bergsken met een Cruys daer op, was aen beyde zijden afgaende met twee dalen die tot aen de zee-cant quamen, ende van daer liep het landt weer aen beyde zijden hooch op: over dit Bergsken heen was het een dubbelt landt, zijnde al het ander enckel, als oock hoogh ende aen de Zee steyl afghebickt: van de een zijde strecktent, nae 't scheen, n. w. ende n. w. ten noorden heen, 8. ofte 9. mijlen nae Candenoes toe, nae ons vermoeden was: van d' ander zijde strectent de bocht uytwaerts o. ten z. aen, ontrent 4. ofte 5. mijlen heen, eerst wat hooch ende steyl, ende daer nae laech en dun puntsghewijs uytloopende, dit was soo

1) Kanin Noss, de N.W.lijke punt van het schiereiland Kanin.

2) Steng: het verlengstuk op den ondermast, boven de mars.

verre als ons ghesicht streckte, ende om dat het verre aen bedompt en benevelt was, soo wel aen d' een als aen d' ander zijde, en conden geen meer bescheyts sien, was int aensien een fraeye groene Landouwe, niet tegenstaende dat het op plaetsen noch besneeut lach, maer en saghen daer gants gheen gheboomten noch wildernisse op, dan was gants kael: De Admirael die wat dichter aen de wal was, seyden daer twee Cruyssen ghesien te hebben, ende naer hem docht een Kercxken daer by, maer wy en saghen anders niet dan als gheseyt is, sagen ooc een Beec van schoon water, by het Bergsken in de Valleye af storten, loopende alsoo in Zee, gheloove dat het afwateringhe vant sneeu gheweest is: Onse afwendinghe was n. o. aen, zeylende alsoo tot de Son z. w. ten w. ontrent vier of vijf mijlen weeghs, aldaer namen wy de hooghte van de Son op 68. graet 40. minuten, doen wenden wy 't weer nae de wal toe doende de Cours van z. w. ten w. aen, en wesende de Son int w. n. w. quamen weder by het landt op een half mijle weeghs naer, alwaer wy hadden 13. vaem diepten waesighe [1]) gront, het landt was laech en seer effen boven op, ende hadden twee ofte drie vlacke heuvelen binnen int landt, zijnde alle de reste plat ende kael sonder eenighe gheboomten, ende was aen de water-cant int aensien een mans lenghte hooch afghebickt landt, ende op plaetsen afgaende. De Custe streckt meest z. o. ende n. w. het landt scheen een schoone Landouwe te wesen, en sagen daer gheen sneeu op, dan hier en daer, aent afgebickt landt aen de water-cant. Dicht by het landt comende quam ons soo warmen lucht int aensicht, ghelijck of wy voor een ontsteecken Oven ghestaen hadden, dat ons onghewoon en vreemdt dochte, hebbende te vooren, als ooc daer na (van t' landt afwendende) een goede koude. Al hier wenden wy 't weder van t' landt af o. ten n. ende o. n. o. aen, [kol. 5d.] ende wat meerder in de nacht ruymden de wint, soo dat wy oost ende oost ten zuyden aen zeylden.

An. 1594. Iulius.

Crijgen een warme lucht vant landt af.

Den 8. des Vrydaeghs liepen wy noch op de selve Cours van o. ten z. aen, ende wy ghemoetten sommige schossen ijs, van welcke etlicke soo groot ende hooch waren, als het Schip ter halver zeylen, creghen alhier zijnde eenen grooten mist, met nat vochtich weer, ende eenen z. ende z. z. w. wint, niet wetende waer wy waren, doch gisten ontrent thien mijlen van t' landt te wesen, waerom ons goet dochte t'ancker uyt te werpen, om de claerheyt te verwachten: Aldus gheresolveert zijnde, wierp den Ammerael sijn anker uyt, ende wy maeckten ons Schip achter aen 't sijne vast, strijckende alle onse

Schossen ijs soo groot als t'Schip ter halver zeylen.

1) Zie hiervoren kol. 5b.

An. 1594. Iulius. zeylen, lagen op 32. vaem diepten van schoone waesighe grondt, met zant ghemengt. De stroom quam alhier z. z. o. in, doch was een slap ghety, laghen aldus tot ontrent de Son int Westen, doen claerdent weer op, met eenen z. w. ende daer naer eenen Westen variabelen slappen windt, altoos een seer slecht water, lichten t' ancker op, ende gingen weer t'zeyl, doende onse Cours z. o. aen, ontrent twee mijlen weeghs, ende daer nae zuydt-oost ten oosten, ende oost zuydt-oost aen, saghen recht voor ons uyt, van alle zijden, dat het scheen rondtsom berghen van ijs te wesen, ende waer wy saghen, was in 't schijnsel over al landt, t' welcke hem op duysentderleye manieren op dede, ende alle ooghenblick veranderde, soo dat wy gantsch gheen ghewisheyt en conden hebben, want verdween allengskens hier, ende quam ginder weer op, niet te min, ghemoetten menichte van schossen ijs, hier en daer drijven, die vreesselicken te sien waren, sommighe so groot ende hooch als groote Schepen, die met gaten ende speloncken waren als clippen ende steenrotsen, daer t' water uyt ende in ruysten, ghelijck als het met onweer aen een Zee-strant doet. Saghen oock hier en daer int water drijven, houtkens als wortelen ende schorsen van boomen, als ooc cruyt, tacxkens, ende veeren van Voghelen, sagen insghelijcx cleijne Veldt-vincxkens vliegen, die van 't landt versteken waren, oock mede twee groote Voghelen, die noordt-oostwaert aen vloghen, zijnde t'eenemael aen te sien, ghelijck als Swanen. Van alle dese teyckenen is mijn vermoeden, dat het Eylandt Colgoyen noordt-oost ende oost noordt-oost van ons lach: Hoe wel wy (als gheseyt is) gantsch gheen sekerheyt conden weten, door den damp, dijsinghe ende nevel, die men hier altoos met claer weer heeft, ende en hadden oock gheen ghesicht van gheenich landt: Wy gisten ons te wesen tusschen Colgoyen, ende teghens over den Inwijck, die men voorby t'Eylandt Morsonowits [1]) maeckt, welck Eylandt wy oock niet en vernamen, wierpen drie ofte viermaels t' loot uyt, elcke reys een uyr ofte wat meer verloopen zijnde, ende vonden al een diepte van 34. ende 35. vaemen, met swart als oock root zant, somtijts schulpkens ende altemets vloy-scheten [2]) daer onder ghemengt op de gront: Een weynich daer nae quamen soo diep int ijs, dat wy ons daer rondtom in beset saghen van alle zijden, in voeghen dat de gheheele Zee bedeckt lach, was niet teghen-

Morsonowits.

1) Vergelijking van oude en nieuwe kaarten doet zien, dat hiermede bedoeld is het eiland Korga, beoosten Kanin Noss (68° 23′ N. Br. en 46° 6′ O. L.). De bedoelde inwijk is de Cheeschskayabaai.

2) Zeer fijne schulpjes. In de woordenboeken vond ik dit woord niet.

staende altemael drijf-ijs, ende aen stucken, dat het een verschricken om sien was, want en conden nau water onderscheyden: Daer waren schossen onder soo groot als clippen, steenrotsen ende Eylanden. T'was ons een groot behulp dat wy stil water en claer weer hadden: Zeylden daer den gheheelen nacht door heen tot den dagheraet toe, altoos even dicht, ontrent ses mijlen gezeylt hebbende, moestent eens afwenden om de veelheyt: aldus ontrent een uyr tijdts zeylende, creghen een streeck claer water, doende sghelijcx onse voorgaende Cours van o. z. o. aen, lach even wel aen beyde zijden over al vol ijs, vermoede dat het was van den Jnwijck ende van 't EylandtColgoyen, en conden als noch gheen bescheydt van landt sien, hadden alhier 20. vaem diepten, met schoone zant ende steck-grondt, ende den voorleden nacht altemet 30. 28. als oock 24. vamen van de selfde grondt.

[fol. 6.]

An. 1594. Iulius. Schossen ijs so groot als clippen, steenrotsen ende Eylanden.

Den 9. des Saterdaeghs zeylende aldus tot ontrent zuyer Son, quamen weder rontom int ijs, t' welck hem over de geheele Zee verspreyde in drijvende schossen, maer aen de ly, te weten n. n. o., ende oostwaert van ons was het dicht aen malcanderen ghelijck een vast lant, in sulcker voegen, dat men daer van de Raa af, so veer alf men beoogen conde, gants geen open water door sach, dan alleenlicken liep punts-gewijs oostwaert uyt, daert weer aen schossen van een dreef: Wierpen alhier zijnde somtijdts 't loot uyt, ende vonden 30. vamen diepten luttel min of meer, met cley-gront en sant ghemengt. De wint scherpte, so dat wy maer o. ende o. ten z. mochten aenzeylen, liepen dicht by 't ijs van de n. o. zijde heen, daer hadden wy 29 vaem diepten met cley-gront en zant gemengt. Alhier wenden wy 't een stuck weeghs van af, en doen deden wy weer onse Cours door de schossen heen o. ten z. aen, alhier hadden wy de hoochte van de son op 68. graet 32. minuten, wesende nae gissinge 9. of 10. mijlen westwaert van Swetenoes, [1]) sonder noch eenich landt van geenighe zijden te sien, hoe wel het eenen claren Horisont was. Hadden noch al een slechte Zee en stil water, met schoon weer, en naevenant warmer alst de voorige dagen geweest hadde. Sagen hier en daer sommighe Zee-honden ofte Robben, ende oock etlicke van de Vogelen gelijck als Swanen vliegen, maer seer weynich: andere Zee-vogelen sonderlinge gants geen. Zeylden aldus weder by de twee glasen, doen quamen wy weder aen 't ijs dat aen de n. o. ende o. zijde noch al even dick ende vast aen den anderen lach, gantsch end' al als een

1) Svyatoi Nos (Swjatoi Noss) aan den ingang der Cheschskayabaai. Swjatoi Noss beduidt: „heilige kaap", niet „heilige neus", gelijk het wel eens werd overgezet.

An. 1594. Iulius.

vast landt, soo veer als men van de steng af sien conde. Alhier wesende begonsten wy z. aen een breeder open water te sien, als oock in 't z. o. ende z. w. hebbende alleenlicken sommich drijfijs, waer door wy beter moedt begonsten te crijgen. Wendent weder van 't ijs af, ende liepen z. ende z. ten o. aen, om dat de windt oostelick was, waeyende met een moye koelte, zeylende aldus ontrent vier glasen tijts, begonsten wy landt te sien int z. o. t' welcke int aensien seer laech ende vlack was, streckende nae ons dochte, meest o. n. o. ende w. z. w. Wy gistent te wesen t' landt van Swetenoes, waren daer naer gissinghe ontrent vier of vijf mijlen af, hoe wel wy het niet te deghen en conden ramen, om oorsake van de dijsinghe ende dampen die daer altoos herwaerts en derwaerts over ende by een hanghen, t' welcke dickwils een dinck anders maeckt int schijnsel alst is. Wierpen alhier t' loot uyt, ende vonden 21 vaem steck-grondt, creghen alhier zijnde eenen zuyen wint, van over t' landt heen, welcke so warm waeyde, al hadse uyt eenen brandenden Oven ghecomen. Wendent op den anderen boech, ende liepen o. ten z. ende o. z. o. aen: Hadden noch hier en daer schossen ijs drijven, doch hadden de meeste vreese al verloren, om dat ons dochte dat de Custe schoon was. Alle dit ijs comt, nae mijn duncken, meest uyt den Inwijck, van tusschen 't landt van Candenoes ende Swetenoes [1]), de welcke met het Eylant Colgoyen een Canael maect, soo dat het ijs gheen vrijen uytganck heeft, ende drijft alsoo aen 't Eylandt, alwaer 't teghens aen stuyt, principalicken aen de oostzijde, daer men wil segghen een Riffe van af loopt, streckende o. ten z. aen, ghelijck als wy t' ijs oock punts-ghewijs saghen uytsteken vast op ende aen den anderen gheschoven, als vooren verhaelt is, so dat het te vermoeden is, dat het daer nemmermeer ofte seer laet van af comt, naer 't dick ende geweldich is. Een glas of wat meer verloopen zijnde, vonden de diepten van 18. vaem cley-gront met zant ghemengt: Ruymende de windt, liepen z.o. aen nae 't landt toe, ende droochde natuerlick op, tot op 5. vamen: een half mijl van landt wesende, t' landt streckten, als gheseyt is, oost noort-oost ende west zuyd-west. Saghen van bovenen af, Westwaerts aen, soo ons dochte, een hoeck ofte punt landts, daer t' landt weder zuyden innewaerts aen streckte, waer door wy vermoedden dat het den hoeck van Swetenoes moeste wesen: Was altemael een vlac laech landt, met sommighe vlacke heuvelkens, zijnde aen de Zeecant altemael wit zant, somwijlen dat men anders

T' lant van Swetenoes.

[k

Swetenoes een vlack ende laech landt.

1) De Cheshskaya baai.

niet en sach als 't zant wat verheven, bywijlen lancwerpende bewassen heuvelen, die wat hoochachtich waren, schijnende even wel altemael zant te wesen. Wy belanden ontrent, nae onse rekeninge, vier of vijf mijlen beoosten den hoeck van Swetenoes, ende loopende alsoo tot op een half mijl naer langhes de Custe heen op 5. 6. vamen waters, o.n.o. aen, setten ons Jacht uyt, ende een weynich ghezeylt hebbende, saghen in een verheven zant-strandt een open [1], het welcke scheen een schoone Reviere te wesen, die hem seer verre te landewaerts in streckt, crommende daer na nae t' oost om. Wy lieten ons duncken dat het de Reviere van Colcocoua [2]) moeste zijn, lietender t' jacht na toe varen om de diepten t' ondersoecken: die van t' jacht daer comende, liepender van alle zijden diepen, maer vondender, dicht by, over een vaem waters niet, waerom weder aen boort quamen: zeylden aldus langhes de Custe heen onsen wech voortaen op 5. 6. vaem diepten, een half mijl van 't landt af tot over de noorder Son: Doe quammer een mist op, in voegen dat wy (volgende onse eerste Cours) twee of drie mijlen van de wal af raeckten, om oorsake dat de Custe met een bocht wat innewaerts aen weec. Jn desen mist gemoeten wy weder ijs, ende vonden 2. of 3. schossen so hooch ende groot als ons Schip ter halver zeylen, ende lagen op de grondt vast als steenrotsen, alhoewel dat wy daer 7. vaem diepten hadden, ende siende oock dat wy hier en daer t' ijs vast saghen aen comen, wierpen het ancker uyt, blijvende alsoo ontrent een uyr tijts stil lighen, tot dat het op claerde, alsdoen saghen wy 't n. w. n. n. o. ende o. van ons af over al vol ijs drijven, soo dat het eensdeels op ons aen quam, ende eensdeels n. o. ende oost-waert aen voor uyt lach vol en dick, waer door wy weder ghedwonghen waren t' ancker op te lichten, ende naer t' landt te loopen, om t' ijs (soo veel moghelick was) te schouwen, zeylden alsoo heen, al meest op 7. 6. vamen, ende een half mijl van de wal op vijf en vier en half vaem, altemael zant ende waesighe gront: De wal wat dicht ghenakende, saghen een weynich voor ons heen, oostwaert aen, een afgaende punt landts van zantstrant, achter welcke punt scheen een open ofte Reviere te wesen, verhoopten dat het de Reviere van Pitzano 3) soude zijn, waerom wy

An 1594 Iulius.

Schossen ijs die op 7. vaem diepten niet vlooten mochten.

[6c.]

---

1) Een „opening" in de kustlijn.

2) Kolokolkovaya-baai der moderne kaarten. Deze was het echter niet (zie kol. 6d), maar wèl de westelijke ingang van de Nishnii Schar, tusschen het eiland Sengeiski (Seng, Toxar) en den vasten wal.

3) De smalle diep insnijdende bocht (Bjelusche) van Peschanka, beW. de Petschora baai. Later bleek dat het de oostelijke ingang was van het vaarwater tusschen Sengeiski eiland (Toxar) en den wal.

An. 1594 Iulius.

daer terstont de jachten na toe sonden, om te besien of wy ons met de Schepen voor t' ijs daer soude mogen bergen, t' welcke met de wint gins en weer dreef, wierpen ondertusschen t' ancker weer uyt, verwachtende het rappoort van de Jachten.

Sien een zeyl uyt den westen comen t'welcke een Rusche Lodding was die nae Pitzora wilde.

Loopen in een onbekende haven van de 11. tot de 14. voeten waters diep om haer voort ijs te berghen.

Crijghen rechte informate van de Ruschen uyt de Lodding van de gelegentheyt van de Custen, ende Haven daerse in gelopen waren.

Bevinden hare Caerten ende onderrechtinge die sy met brach-

Den 10. des Sondaeghs quamen de Jachten weder aen boort, ende seyden daer ghediept te hebben, ondervindende datter een goede Jncomste ende Haven was, van 13. 12. ende 11. voeten waters diep, waer door wy goet vonden daer in te loopen, om te sien of wy beter passagie van 't ijs conden verwachten, t' welcke over al in Zee vol en dick lach : Nu aldus besich zijnde om de Haven te kiesen, ende daer nae toe zeylende, saghen achter ons een zeyl van uyt den westen, nae ons toe comen, doende zijn Cours langhes de Custe heen, t' welcke (ghelijck wy nae verstonden) een Rusche Lodding was, die uyt de Witte Zee quam, ende nae Pitzora wilde wesen, wy luyden volghden even wel onsen Cours na de Haven toe, lopende dicht by de ooster wal langhes, te weten, z. w. ende z. w. ten w. aen, soo ghelijck als de Reviere ofte t' gat innewaerts aen is streckende, ende hadden in de Jncomste (die goet ende tamelicke wijdt is) 14. 13. 12. ende 11. voeten waters, heeft int eerste Jncomen aen de west-zijde een droochte ofte bancke, daer men maer een vaem waters heeft, liepen daer alsoo een stuc weeghs in, tot achter de wester punt, legghende even wel d' ooster wal naest, alwaer wy met laech water 2. en half vaem diepten hadden. De voorsz. Lodding quam van ghelijcken in de Haven, om dat het stil worde, verwachtende weer ende wint om sijn Reyse te vervorderen, de Ruschen van de selfde Lodding, quamen ons aen boordt, ende wy waren oock daer nae aen haer Lodding, bewesen ons groote vrientschappe, wy ondervraeghden haer nae alle ghelegentheyt van 't landt en Custe, ende nae dat wy van haer conden verstaen, hadden quade gissinghe ghemaeckt, in voeghen dat alle onse Caerten en Jnformatien gants niet en accoordeerden, ende bevonden, nae heurlieder segghen, buyten t' Eylandt van Colgoyen, om gheseylt te zijn [1]), meenende daer binnen door ghecomen te wesen, ende alle t' ijs dat wy saghen, ende aen Colgoyen gisten vast te liggen, seyden sy dat het t' zeewaerts lach, het welcke alsoo te ghelooven was, want seyden dat sy den

1) Blijkbaar was er misverstand. De Russische mededeelingen sloegen nu eens op het eiland Kolguev dan weer op Sengeiski. De gissing der Hollanders was juist zeer goed. Zij waren *bezuiden* Kolguev langs gekomen (de breedten en de geloode diepten bewijzen dat voldoende) en *benoorden* Sengeiski langs. Hun misgissing was niet grooter dan van den oostelijken ingang der straat achter Sengeiski, alwaar zij zich bevonden, tot de Peschanka, alwaar zij meenden te zijn, d. i. 35 zeemijlen.

voorleden nacht aen t' selve Eylandt gheleghen hadden, sonder van geen ijs te weten, t' welck ons ghenoeech verwonderde, oock mede dat het selfde gheleghen is, van Swetenoes af ontrent een etmael zeylens noorden aen, hebbende, nae haer segghen, ontrent 20. mijlen int omgaens: Seyden ons noch dat de drooghe Reviere, daer wy eerst meenden in te loopen, ende Colcocoua gisten te wesen, was het Wester-gat van het Eylandt Toxar [1]), t' welck naer binnen toe oost-waert aen is om crommende als voor verhaelt is, ende comt aen de oost-zijde weer uyt loopen, ende de Custe is hem streckende gelijc of het vast lant waer. Jn dit Ooster gat was het dat wy gheloopen ende geanckert waren: De Stuerman van de Loddinge maecte ons op sijn maniere, een uytworp van t' landt, te weten van de Witte Zee af tot Pitzora toe: Ende hoe wel dat de streckinghe sonderlinghe gheen perfectie en hadde, noch en weten oock van gheen hoochten ofte graden te segghen, niet te min dienden ons altoos tot een bewijs ende contschap van de Hoecken, Revieren, Eylanden ende van de contreyen, met de rechte namen: En wisten van Vaygats anders niet dan van hooren segghen, dat het een eng ende altoos bevrooren gat was, ende van weynich diepten, ende daer door wesende, seyden datter een Zee was, die sy de Zuyder ende warme Zee noemden, ten aensien van dese Noort Zee, die sy de koude Zee heeten, ooc mede dat het ijs altemael na Nova-Zembla drijft, en daer t' gheheele Jaer over leyt, dit is het ghene dat wy van haer conden te verstaen comen: De stroomen loopen al hier, te weten buyten aen de Custe, o. ende w. comende de vloet uyt den oosten.

fol. 6d.

An. 1594 Iunius.

ten, met de ondervindinghe gantsch ende t'eenemael te discordeeren.

Bevonden gheanckert te ligghen int ooster-gat vant Eylandt Toxar, te vooren by den onsen noyt bekent.

Den 11. des Maendaeghs ontrent tegens den middach, saghen drie zeylen van uyt den westen, langes de wal heen comen: Wy voeren daer terstont met het Jacht nae toe, daer by comende, saghen dat het Loddingen waren, die alle ghelijck nae Pitzora wilden: wy ondervraechden haer nae de gheleghentheyt van de Custe ende Revieren, als oock nae Vaygats, wisten ons anders niet te segghen dan het ghene wy des daeghs te vooren, van den anderen verstaen hadden, als verhaelt is, daer sy gantsch niet over een quamen, waer door wy ons lieten duncken, dat het alsoo moeste wesen, ghelijck als wy eensdeels ondervonden hadden: Dan seyden oock dat men wel door Vaygats soude moghen varen, maer dat haer daer soo groote menichte van Walvisschen ende Zeepaerden onthielden, dat daer geen Schepen door mochten comen, of sy vernieldense, t' welck wy ons wel getroost

Sien noch drie zeylen uyt den westen comen dat ooc drye Rusche Loddingen waren die nae Pitzora wilden.

---

1) Sengeiski.

An. 1594. Iulius.

lieten, wenschende anders geen belet ofte hinder te vinden: Andere seyden, dat daer Steenrotsen, Clippen ende droochten in laghen, soo dat het niet moghelicken en was daer door te comen: Sommige van haer seyden datter de groot-Vorst drie Loddingen nae toe ghesonden hadde, een wijl verleden, en datse door t'ijs vergaen waren, sonder yet uyt te rechten, met het verlies van 't meestedeel des volcx, daer sommige af comende, die de tijdinghe over lant gebracht souden hebben.

De Ruschen soecken den onsen de passagie van Vaygats met versierde beuselingen voor ondoenlic voor ooghen te stellen.

Wy hoorende al dese beuselingen ende variabele verdichtsels, verstonden wel datse dit alles seyden, om ons by avontuer bevreest te maken, of mocht ooc wel wesen, dat sy 't malcanderen also dietst maken, en niet beter geweten noch gelooft hebben, gelijc men ghemeenlicken onder Heer omnes [1]), verscheyden ſabulen versiert, van onbekende [fol. wegen, en alsoo duysent wonderen den anderen int hooft steken: Doch t' mochte wesen soo het wilde, mijn goetduncken ende hope was doen dies te beter, verhopende dat wyse alle leughenachtich souden maken met een andere ende waerachtigher ondervindinghe, seer different van alle t'ghene dat men ons voorwierp. De Son int z. z. w. wesende, namen de hoochte, te weten alhier op de Ree van t' Oostergat van Toxar [2]), ende vonden 68. en half graet [3]), ende maeckt alhier hooch water met een n. n. o. ende z. z. w. Maen [4]), ende heeft int gat 13. voet diepten met hooch water.

T'Eylandt Toxar ghelegen op 68. en half graet.

Sien noch een Lodding uyt den westen comen.

Den 12. des Dingsdaeghs saghen noch een Lodding van uyt den Westen comen, die oostwaert aen de Custe langhes voorby liep, sonder dat wy daer spraeck van hadden, een poos daer nae saghen twee Rusche Jagers op 't landt nae ons toe comen: Welcke waren d'eerste Menschen die wy op 't landt gesien hadden, lietense aen boordt halen, ende seyden ons uyt de Witte-Zee ghecomen te wesen, en dat haer de voorsz. Loddinghe op 't landt gheset hadde om ons te spreken, als oock om voorts over landt te trecken nae de Reviere van Colcocoua, alwaer sy haer den gantschen Somer meenden t'onthouden om met visschen ende jagen haer profijt te doen, want men alhier over al, nae haerlieder segghen, een groote menichte van jacht heeft, als van Beiren, Sabels, Maters, Vosschen, ende andere dierghelijcke ghedierten. Wy vraechden haer ofter gheen volck op dit lant en woonden, want haddent hier en daer te landewaerts in sien roocken: Sey-

Crijgen twee Rusche Jaghers aen boordt, die nae Colcocoua wilden.

---

1) Heeroomes.

2) Toxar wordt door Hamel (p. 347) voor een wanvorm van „Schar", zeestraat gehouden.

3) Komt precies overeen met de moderne kaarten.

4) Wil zeggen: op volle en nieuwe maansdagen is het ten 1^u 30^m Hoogwater. (Maansuurhoek 22° 30').

den datter sommighe Jaghers om de voorsz. oorsake van de jacht, des Somers van binnen uyt het landt comen, om pelterye te vergaderen: maer datse van ons bevreest souden zijn, ende daerom voor ons souden vluchten: Verstonden oock van haer dat het gheen Ruschen en waren, maer hadden een tael op haer selven, doch conden evenwel ooc goet Rus spreken. Wy bevalen haer dat sy hun wilden waerschouwen, gheen vrees van ons te hebben, dat sy vry mochten voor den dach comen, begheerden haer niet te beschadighen, dan alle vriendtschappe te bewijsen: Waer mede wy haer weder oorlof gaven, ende scheydden van ons wel te vreden, baden ons oock te willen in de Reviere van Colcocoua by haer comen, presenteerende ons te voorsien ende vrywillich te gherieven, van het ghene datse vinghen. Dit Eylant Toxar ende 't Vaste-lant daer om her, is meest altemael aen de Zeecant, soo verre als men beooghen can, een laech vlack landt, ende meest zant-strandt, de welcke tot over de twee mijlen te landewaerts in streckt, zijnde soo vlack ende effen, datse met de Zee water-pas ende ghelijck over een comt, dat een wonder om sien ende aenmerckens weerdt is. Aen de oostzijde te landewaerts in heeft het een langstreckent ende vlack gheberghte, even wel, niet te hooch: Achter dit gheberghte, te weten beoosten leyt de Reviere van Colcocoua, soo men ons seyden, ende saghen daer oock altemets roock opgaen. Alle dese platte landouwe heeft veel Lacken ende stilstaende beslooten wateren, de welcke mijns bedunckens, meestendeel procedeeren van de overvloedicheyt van het sneeu, t'welcke in smeltende gheen lossinghe ofte afwateringe en heeft, door de vlacte van 't landt, waerom alsoo staen blijft: Js meest zant-grondt, doch een groene ende schoone Landouwe int aensien. Men siet daer over al veel voetstappen van Beiren, ende veelderley ander soorten van wilde gedierten clauwen: Waer door ghenoech te verstaen is, dat het overvloedicheyt van Jacht heeft: Vonden daer oock een groote menichte van Meeuwen, Rot-gansen, Berg-eynden, ende dierghelijcke Water-voghelen, in sulcker voeghen, dat het ons een verwonderinghe om sien was, ende soo wanneer dat het alhier yet stil is sonder wint, heeft men daer sulcken quellinghe van de Mugghen, dat men sich in gheenerley wijse daer af berghen mach, zijnde een seer groote plaghe om te verdraghen [1]). Andere besonderheyden en is hier niet, dat weerdich is te verhalen. Den voorleden nacht passeerden daer noch drie Loddingen voorby, oost-waert aen nae Pitzora toe.

An. 1594. Iulius.

Beschrijvinghe vant Eylandt Toxar ende omligghende contreye.

[kol. 7b.]

Rotgansen.

Plaghe van Mugghen.

---

1) Nordenskiöld (Umsegelung Asiens, Tom. I p. 129) vermeldt ook, in eene noot, dat men aan de kust van het vaste land soms door muggen geteisterd wordt.

An. 1594. Iulius.

Den 14. des Donderdaeghs, als oock des daeghs te vooren saghen wy sommighe Walvisschen in de Haven by ons op de Rhee comen: Wy vervolghdense met de Jachten, ende joeghense dickwils hier en daer op het droogh. maer door faute van Harpoen-ijsers en conden gheen ghewelt daer teghens ghebruycken, doch cregender int eynde een, door langhe vervolghens: Hadden hem met een Harpoen-ijser [1]) boven op den rugghe ghetreft, in sulcker voeghen, dat hy langhen tijt een stuck weeghs t' Zeewaerts, om en t' om swerfde, verruwende over al waer hy swom t' water van sijn bloedt, root, ende de Jachten hielden hem altoos van achteren nae, tot soo langhe dat hy int eynde door swackheyt ende verlies van bloedt, opgeven moeste, brochten hem aen de strant op 't droogh, alwaer wy hem in stucken hieuwen, ende in tonnen leyden om Traen af te maken. Was noch eenen jonghen Walvisch, zijnde niet teghenstaende vreesselicken aen te sien, hebbende 33. ofte 34. voeten in de lengde, ende de steert by de acht voeten breedt, hadde aen elcke zijde van de onderste Kaeck-beenen opwaerts aen stekende, twee hondert acht en t' sestich veeren, te weten, van die men Walvisch-beenen noemt, creghen daer twintich tonnen specks af, behalven t' vleesch, inghewant, ende t' vel, dat wy daer voor onnut lieten ligghen, als oock de lever, die wel by de drie tonnen gheweest soude hebben, lietense om datse ons niet aen en stont, als mede om dat wy gheen vaten en hadden om die te berghen. Terwijlen dat wy aldus besich waren met dese Walvisch te villen en aen stucken te houwen, soo quam de Macker soo 't scheen dickwils, tot op een steenworp daer van af, bynae gheheel boven water ligghen, siende t' spectakel aen, in sulcker voeghen dat wy hem ghemackelicken ghenoech ghecreghen mochten hebben, soo wy daer op toegheleyt hadden, maer om dat [kol. 7c.] wy daer gheen vaten noch ghereetschap toe en hadden, lietense bewerden: Sy comen alhier gemeenlicken tegen den avontstont nae lant toe swemmen, soo dat het schijnt een teelte te wesen, ende is te ghelooven, dat soo mender op toeleyden, en op voorsien quam, men soude daer sonder twijffel een goede Visscherije af doen.

Walvisschen in de haven van Toxar.

Vangen een Walvisch daerse 20. tonnen specx af crijghen.

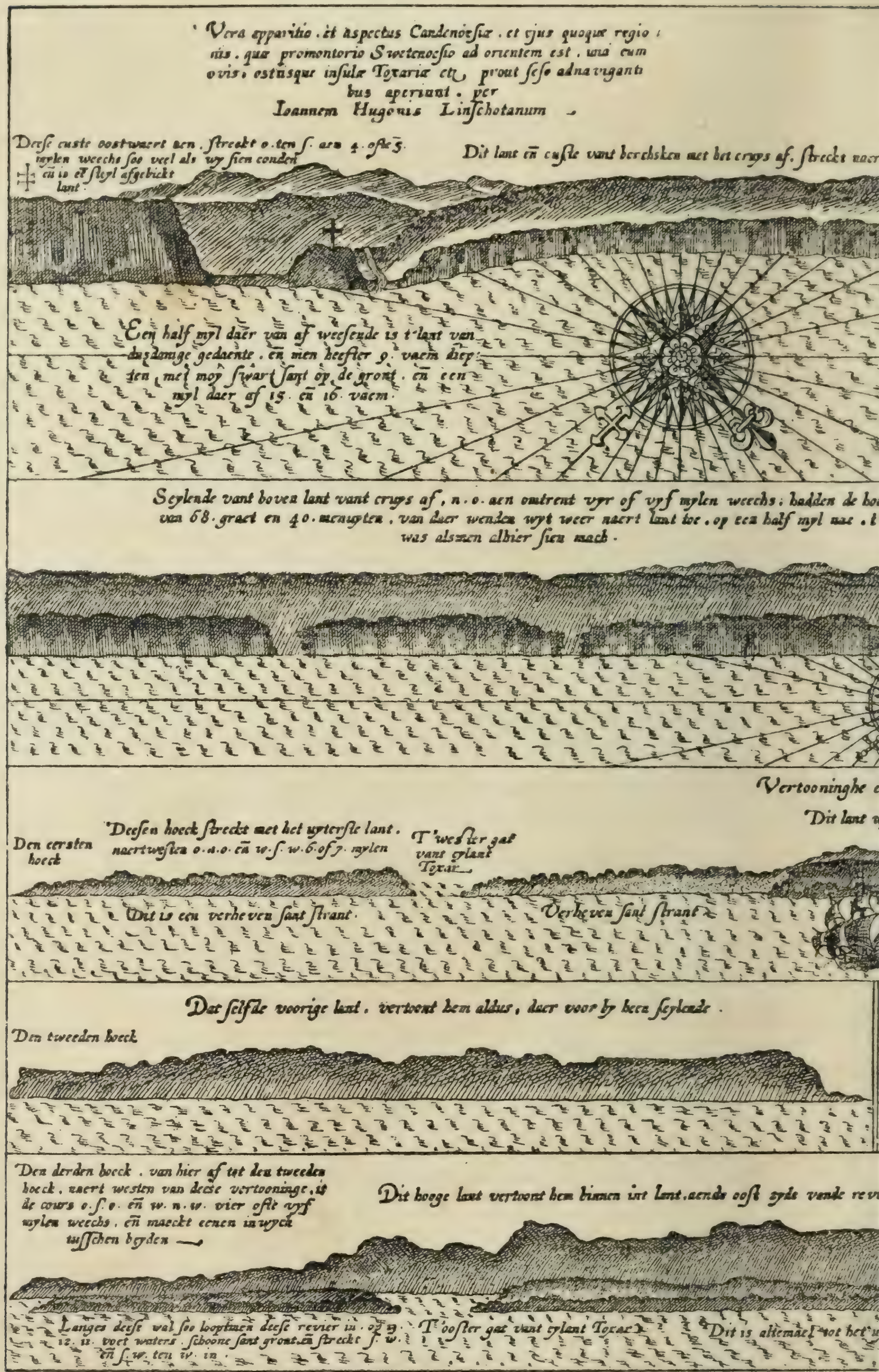
Wonderlicke liefden der Walvisschen met den anderen.

Een teelte van Walvisschen in de haven van Toxar.

Gaen weder t'zeijl uyt de haven van Toxar, haren wech na Pitzora toe.

Den 16. des Saterdaeghs, siende dat het ijs altemets minderde ende wech dreef, hoe wel wy bywijlen noch wel eenich voorby saghen drijven, zijn weder t' zeyl ghegaen, ende t' gat uytgheloopen, onsen wech voortaen, de Custe langhes, hebbende eenen slappen

1) „Faute van harpoen-ijsers" en toch wel harpoenijzers, dus: *gebrek aan* een voldoend aantal harpoenijzers. Eerst in 1611 begonnen de Nederlanders geregelder ter walvischjacht te varen.

Vera apparitio . et aspectus Candenörsix . et ejus quoque regio : nis . quæ promontorio Swetenoesio ad orientem est . una cum ovis : estiisque insulæ Toxariæ etc. prout sese adnaviganti bus aperiunt . per Ioannem Hugonis Linschotanum
Deese custe oostwaert aen . streckt o . ten s . aen 4 . ofte 5 . mylen weechs soo veel als wy sien conden en is eel steyl afgebickt lant
Dit lant en custe vant berchsken met het cruys af . streckt naer
Een half myl daer van af weesende is t'lant van dusdanige gedaente . en men heefter 9 . vaem diep ten met moy swart sant op de gront . en een myl daer af 15 . en 16 . vaem
Seylende vant boven lant vant cruys af , n . o . aen omtrent vyr of vyf mylen weechs : hadden de hoo van 68 . graet en 40 . menuyten . van daer wenden wyt weer naert lant toe . op een half myl nae . t' was alsmen alhier sien mach .
Vertooninghe
Dit lant
Den eersten hoeck
Deesen hoeck streckt met het uyterste lant . naertwesten o . n . o . en w . s . w . 6 . of 7 . mylen
T'wester gat vant eylant Toxar
Dit is een verheven sant strant .
Verheven sant strant
Dat selfde voorige lant . vertoont hem aldus , daer voor by heen seylende .
Den tweeden hoeck
Den derden hoeck . van hier af tot den tweeden hoeck . naert westen van deese vertooninge , is de cours o . s . o . en w . n . w . vier ofte vyf mylen weechs . en maeckt eenen inwyck tusschen beyden
Dit hooge lant vertoont hem binnen int lant . aende oost syde vande rev
Langes deese wal soo looptmen deese revier in . of 9 . 12 . 11 . voet waters . schoone sant gront . en streckt s . w . en s . w . ten w . in .
T'ooster gat vant eylant Toxar
Dit is altemael tot het

Waeracktighe vertooninghe en gedaente vant lant Candenoes, als oock van t'lant by oosten Swetenoes . met de custen en incomsten van t'eylant Tegar , etc, . alles nae t'oock af gebeelt door Ian Huygen van Linschoten .
En gesneden door Ian van Doetechum en syn soon Baptista van D
en beest inde lenckte naer gissinge 8 of 9 mylen weechs
Candinoes naer gissinge . was met damp ende nevel bedeckt .
Weesende alhier t'schip . daer nae toe seylende . 5 of 6 mylen daer van af , is het lant van dusdanige gedaenten . en is oock op de selfde maniere . twee en anderhalf myl daer van af weesende
Van hier voort oostwaert aen wast oock bedeckt met damp en nevel
Alle dit lant en custe streckt meest s. o. en n. w.
Weesende alhier t'schip een half myl daer van af was het lant van dusdanige gedaente . hebbende 13 vaem diepte waesige gront
Dit eynde streckt naer Swetenoes toe
Aldus vertoont hem dit lant . comende uyten westen , daer nae toe seylen
weesende alhier t'schip . een myl daer van af . op 9 . vaem . en een half . myl . op 5 . vaem schoone sant gront
Dit is altemael bewassen sant lant
Aldus vertoont hem t'lant . vanden boven vertoenden eersten hoeck af , voort oostwaert aen . comende van uyten westen daer op aen seylende , streckt oock meest o. n. o. en w. s. w.
Weesende tschip tegens deese bewassen duynen over , een ½ myls vant lant . en een myl weechs n. n. w. van de revier af , vertoont hemdit lant aldus
Dit lant begint van den tweeden hoeck voort aen naer t'oosten toe .
Een verheven sant strant .
Dit zyn bewassen sant duynen

An. 1594 Iulius.

z. w. windt, en meest stilte, met heet weer en Sonneschijn, in sulcker voeghen, ghelijck of het in Hollandt in de Hontsdaghen gheweest hadde, ende waren soo seer van de Mugghen ghequelt [1]), dat het onlijdbaer was, ende en wisten ons daer niet voor te berghen. Lieten alhier te weten aen de Zee-cant tegens over de Ree, op t' hoochste van de Duynen een Cruys opgerecht, met etlicke van onse namen ende mercken daer op ghesneden, op dat, soo 't gebeurde die van Amsterdam alhier by geval quamen, sy mochten verstaen dat wy daer geweest waren. Aldus zeylende, creghen variabele wint van uyt den o. ende o. n. o. maer altoos met een slappe koelte, laveerden van den eenen boech op den anderen, altoos de Cust houdende tot ontrent n. o. Son, doen quamen wy by de Reviere van Colcocoua [2]). T' lant tusschen t' Oostergat van Toxar ende Colcocoua, strect meest oost ende w. en o. ten z. en w. ten n. zijnde ontrent vijf mijlen weeghs nae gissinge, is onderweghen over al een seer vlacke grondt van 8. 7. 6. 5. 4. 3. als ooc minder vamen diepten, nae dat men daer dicht ofte verre af is, doch bijwijlen seer onghelijck, want men heeft ontrent een half mijl van 't landt, luttel min of meer, by tijden 3. vaem, somtijdts 2. en half vaem, oock wel 4. 5. vaem, en soo voort heen, is altemael schoone zant-gront, zijnde de Custe t' eenemael van zant-strant, seer laech ende effen, so datter geen ongelijckheyt aen te vermercken is, dan somwijlen een vlacke zant-duyn, ghelijck als daer is, beoosten de Reviere van Colcocoua. Bewesten de Reviere van Colcocoua heeft men binnen int Landt een vlack langwerpent gheberghte, doch niet te hooch, t' welck het selfde is, dat men aen de oost-zijde boven t' Oostergat van Toxar siet, als men daer van uyt den w. op aen comt. By Colcocoua comende, sonden onse Jachten daer nae toe, om noticie daer van te nemen: Vonden dat het een seer onghelijck gat was, van een quade Jncomste, streckten midts water n. ende z. uyt ende in, met seer oneffen ende crom omgaende diepten, van 5. 4. 3. vamen, als ooc van 12. ende 11. voeten, zijnde binnen in wat dieper, doch altemael seer onbequaem door den anderen loopende, aen de oost-zijde van Colcocoua, streckt de Custe weer o. n. o. ende w. z. west, wel so o. ende w. altemael laech vlack landt ende zant-strant, zijnde een weynich verheven aen de zee-cant, heeft alleenlicken een lanckwerpende vlacke zant-duyn, aen den Oever gelegen, te weten, een half mijl beoosten Colcocoua, als men daer van uyt den Westen op aen comt zeylen, t'

Rechten een Cruys op in de Haven van Toxar, tot een teycken datse daer gheweest waren.

Comen voor de Revier van Colcocoua.

De Revier van Colcocoua is onbequaem om in te loopen.

---

1) Zie hiervoren kol. 7b.

2) Kolokolkovaya baai.

An. 1594. Iulius. Vinden een Lodding ligghen visschen in de Revier van Colcocoua.

welck een seer goet ken-teecken is: Alle de reste is soo vlack ende effen, dat het een verwonderinghe is, hebbende de voorsz. grondt ende diepten daer langhes heen. Alhier comende vonden daer een Loddinghe, die daer lach te visschen, den welcken met onse aencomste sijn anckers lichtende, voor ons heen t' zeyl ging na Pitzano toe, was de selve Lodding die ons (onder Toxar ligghende) de twee Jaghers aen boort gesonden hadde, schoncken ons een versche zoo vis, welcke vis de Salm niet seer onghelijck was, zijnde even wel veel [kol. 7d.] cleynder, maer seer goet van smaeck. Cregen alhier eenen z. w. slappen wint, stellende onse Cours o. n. o. aen, de Custe langhes onsen weech voortaen, hebbende altoos een seer schoon warm weer ende slecht water.

Comen voor de Revier van Pitzano.

Den 17. des Sondaeghs deden aldus onsen Cours met variabelen wint en stil weer, langhes de Custe heen, ende quamen ontrent den avont-stont by de Reviere van Pitzano [1]). Alle dese Custe van Colcocoua af tot Pitzano toe, is altemael zant-strant, doch een weynich verheven, maer over al seer effen en ghelijck, streckt meest o. n. o. ende w. z. w. wel soo o. ende w. zijnde ontrent 6. mijlen weeghs in de distancie, naer onse gissinghe. Men heefter over al schoone grondt ende goede diepten, te weten, een half mijl van 't landt af, 7. ende 8. vamen. Comende tot ontrent op een mijl bewesten Pitzano, liepen met de Jachten daer nae toe, om de Custe te besichtighen: Voeren aldus langs de Wester wal heen, alwaer wy over al goede diepten vonden, te weten, ontrent een steen-worp van 't landt af, 4. 3. ende t' minste 2. vamen waters: maer comende by de Wester punt der Jncomste van de Revier Pitzano, soo was t' selve eyndt met een vlacke strant afstekende t' Zeewaerts in, crommende daer nae nae 't oosten om, zijnde aldaer ontrent seer diep. Wy looden t' gantsche gat ofte Jncomste over, ende en was van buyten aen incomende boven de ses voeten niet diep, ende binnen in maer 8. voeten, soo dat het gheen Reviere en is, om met Schepen in te mogen loopen. Dese Reviere streckten, nae 't scheen, seer verre te landewaerts in, loopende met cromten en bochten, ende heeft binnen in aen de west zijde een steyle verheven wal, daer 't water teghens aen slaet, soo dat het schijnt daer eenighe meer diepten te hebben, t' welcke soo verre is als men innewaerts aen beooghen can. Aen de oost-zijde ist altemael een vlacke zant-strandt, hebbende wat verre innewaerts aen ettelicke vlacke lang-streckende heuvelen, welcke mijns bedunckens, comen te grensen aen de Reviere van Pitzora, ghelijck als ons die van de

Pitzano heeft maar 6. voeten waters in de mondt, gants onbequaem met Schepen te moghen inloopen.

1) Peschanka (bjelushje) baai.

An. 1594 Julius.

Loddinge (die met ons van Colcocoua ghezeylt waren) oock te verstaen gaven. Dese Lodding bleef alhier ligghen visschen, de welcke ons seyde, dat dit de Reviere van Pitzano was, segghende noch oock dat wy van hier af voortaen, tot Pitzora [1]) toe, bancken ende droochten zouden vinden: Maer Pitzora ghepasseert wesende, soo souden wy meer diepten crijghen, ende by het Eylandt van Varandy [2]) comen, het welck in de Caerte Olgijm gheheeten wort, soo 't te recht gheleyt is, ende seyden dat het daer goet legghen was.

T'eylandt van Varandy, anders Olgijm gheheeten.

Wy saghen noch noordt ende noordt-oost van ons af t' Zeewaerts veel schossen ijs drijven: Hoe wel ons de Ruschen goede moedt gaven, seggende dat het binnen acht ofte thien daghen al ghesmolten en wech soude wesen. Hadden alle desen tijdt dijsich weer, belettende de stralen van de Sonne door te schijnen, hoe wel dat wy de Sonne niet teghenstaende altoos seer perfect ende claerlick sien mochten, zijnde soo root als een Schaerlaken [3]), in sulcker voeghen, dat ick mijn daghen dierghelijcken noyt ghesien hebbe, ende was ons een halve verschrickinghe om aen te sien, vermoedden dat het hitte ende droochte beduydde, maer quam daer nae op eenen oosten storm uyt.

De Sonne soo root als een Schaerlaken.

[fol. 8.]

Crijgen een storm uyt den oosten.

De Son int noordt-west zijnde, cregen eenen slappen noort-westen windt, namen onsen Cours een weynich tijdts noordt-oost aen, ende liepen weer door een hoop schossen ijs, die etlicke noch seer groot waren, cregen daer naer weer een clare Zee, doende onsen Cours van o. n. o. ende o. ten n. aen, om de bancken ende ondiepten (die men ons geseyt hadde tusschen Pitzano ende Pitzora te ligghen) te schuwen: Waren alhier uyt het ghesicht van 't landt, door dien dat het seer laech is, als oock om dat het dijsich weer was, wesende op 16. ende 15. vaem diepten, zeylden aldus den gheheelen nacht over, ghemoetende somtijdts veel ijs, waer van sommighe schossen soo groot waren als Eylanden int aensien, doch scheen eensdeels crachteloos te wesen, so dat het allengskens morselde ende aen stucken brack, en oock (soo te vermoeden is) te gronde gaet, hadden noch altoos dijsich ende mistich weer, hebbende over al de diepten van 16. 15. 13. ende 12. vamen, ende quamen oock dicht aen 't landt op 3. vamen, loopende alsoo tot den dagheraet, tot int gesicht van 't landt, al waer wy 't setten op 6. vaem, om de claerte te verwachten, ende t' landt te verkennen.

Crijgen weer menichte van ijs.

Den 18. des Maendaeghs creghen eenen grooten mist, ghedue-

---

1) Petschora baai en Petschora rivier.
2) Varandei beöosten de Petschora baai.
3) Mnl. vorm van scharlaken (Verdam).

An. 1594. Iulius.

:rijgen het andt van le Revier an Pitzora nt ghesicht.

rende alsoo tot zuydt-wester Son, doen wiert het weer claer, even wel met eenen bedeckten Hemel, ende sagen t' landt, soo dat wy verkenden dat de Reviere van Pitzora vorder aen lach, om dieswille dat wy een Lodding hadden vorder aen voorby sien zeylen, creghen eenen oosten windt met een harde koelte, haelden ons anckers op ende ginghen weer t' zeyl, om te sien of wy met laveeren t' landt beter conden in kennisse crijghen, laveerden alsoo af end' aen, tot dat wy van boven af een open int landt saghen, alwaer een Lodding gheanckert lach, soo dat wy daer door vermoedden, dat het voor ghewis Pitzora was, waer door wy 't noch eens ofte tweemaels wenden, ghemoetende noch ettelicke schossen ijs, ende overmidts dat het dapper bestont te koelen, met een holle Zee, (in sulcker voeghen, dat wy dierghelijcken weer van Candenoes af noyt ghehadt hadden) soo saghen wy 't voor goet in t' ancker uyt te worpen, op 6. vaem diepten, om beter weer te verwachten, laghen aldus en reeden tot sanderen daeghs zuydt-wester Son, doen bedaerdent weer wat, comende met claerte, gheduerende even wel den selfden oosten wint, hebben ons anckers weer ghelicht, om te sien of wy beter kennis van t' landt conden crijghen.

;ien een .odding in le Reviere an Pitzora heanckert igghen.

Den 19. des Dingsdaeghs zeylende aldus af end' aen, quamen wy t' landt te verkennen, van de Reviere Pitzora, het welcke z. west van ons lach, ontrent een half mijl weeghs, ende alle t' landt van de Pitzora is een vlacke strant, zijnde altemael water-pas in de vlackte, ende een mijl weechs daer van af wesende en conden t' landt niet sien, niet teghenstaende dat wy wel een Lodding bescheydelicken in de Revier conden sien ligghen. Js by dese Reviere ende omligghende contreyen een seer vlacke Zee, want zeylden int laveeren over ende weer over, tot op een half mijl naer t' landt, en anderhalf, en twee mijlen daer van af t' Zeewaerts, vonden daer seer oneffen diepten, [kol. 8b.] van 3. 4. 5. 6. 7. 8. ende 9. vademen. Dese Custe streckt van Pitzano af tot Pitzora toe, nae onse gissinge, meest oost ende west, ontrent thien ofte elf mijlen weeghs, ende een weynich oostwaert aen, voorby de mont van de Revier Pitzora, maecktent landt een vlacke punt ofte hoeck, die ons dochte in de vlackte met het water over een te comen, ende scheen van bovenen af dat hem t' landt daer af sneedt, en weer innewaerts in wijckte, want en conden van daer af voortaen gheen landt meer verkennen, soo dat ons vermoeden was, dat daer eenen Jnham moeste wesen, ende siende dat het weer beterde, als oock dat het ijs uyt den oogen bleef, namen voor ons, onsen wech te vervorderen, quamen altemets wel so dicht aen, dat men van de Raa

Ghedaente an het andt van Pitzora.

Het landt voorby Pitzora maect eenen groo-

af, schijnsel van 't landt (te weten Westwaert van ons) mochte sien, alwaer men t' water op plaetsen sach barnen [1]), t' welcke wy gisten te wesen by de mondt van de Reviere Pitzora, saghen oock hier en daer ravelinghe van water, ende drooghende de diepten (int zeylen nae de wal toe)op, en dorsten door alle dese oorsaken daer niet naerder aen comen, ende hielden de Zee, die (als gheseyt is) over al die oneffen diepten hadde. Ander bescheyt noch kennisse en hebben wy van dit Landt ende Reviere niet connen weten, hoe wel het eenen seer claren Horisont was, ende dit alles door oorsake van de groote vlackte van 't landt, ende oneffenheyt der diepten van de Zee, zeylden aldus noch des nachts met den selfden oosten wint, doch was slapper en stilder water met claer schoon weer, ende een weynich tijdts gheseylt hebbende, creghen weder de diepten van 9. 10. 11. 12. 13. ende 14. vamen, die ons alsoo den gheheelen nacht over duerden, int over en weer over laveeren, sonder nochtans oyt meer landt ghewaer te worden, waer door ghenoech te verstaen is, dat d'oneffenheyt ende ondiepten, die wy te vooren hadden, van 't landt van Pitzora was afstekende, als oock dat het landt hem aldaer afsneet, makende voorder aen eenen Jnwijc [2]). Teghens den dagheraet creghen de wint van uyt den noorden, so dat wy onse Cours deden o. ende o. n. o. aen, nae Vaygats toe. Hebben van Swetenoes af, tot noch toe, alle t' water gevonden van een bracke smaeck, ende niet te zout, t' welck ghenoech te vermoeden is, veroorsaeckt te wesen, van de menichte van t' ijs, ende afwateringhe van 't sneeu, dat wy hier over al vonden, als gheseyt is.

An. 1594. Iulius. ten Jcham zuydtwaerts aen.

Nemen haren Cours na Vaygats toe.

Den 20. des Woensdaeghs de Son zuyt zuydt-west wesende, namen de hoochte ende vonden 70. graden juyst [3]), waren naer gissinghe, ontrent seven mijlen weeghs, n. o. ende noordt-oost ten noorden van Pitzora af, alhier zijnde deden onsen Cours noordt-oost aen, ende saghen veel stucken houts, als tacken van boomen ende anders, ons teghens comen drijven, waer van wy vermoedden niet verre van landt te wesen, hadden noch al deselfde diepten van veerthien vaem, een uyr of anderhalf daer naer, cregen 20. vaem, met dun cleyn zant op de gront. Alhier saghen wy een dijsingh ende nevel int noordtoosten, in sulcker voeghen dat wy voorseker meenden dat het landt
[kol. 8c.] was, maer verging daer nae weder, hebbende een seer goede ende

70 graden.

Sien menichte van tacken ende struycken van boomen in de Zee drijven.

1) Dus de eilanden en droogten, liggende vóór de Petschora-baai.

2) Juist: de Petschora-baai.

3) Diepten en plaatsbepaling ten opzichte van de Petschora wijzen voldoende uit, dat de breedte hoogstens 69° 30' kan zijn geweest.

An. 1594. Iulius. harde koelte, onsen Cours gedaen hebbende naer onse rekeninghe over de 20. mijlen weghes van Pitzora af, noordt-oost ende oost noordt-oost aen, creghen daer nae 38. ende veertich vaemen diepten met cley-grondt. Van hier af deden wy onsen Cours oost ende oost ten noorden aen, beginnende van 't eerste quartier af met een goede voortganck, soo dat wy noch wel 6. mijlen zeylden int eerste quartier [1]) voorsz. daer nae scherpte de windt weder wat, ende slapten oock, doen deden wy onsen Cours oost zuydt-oost ende zuydt-oost ten oosten aen, hebbende alhier 32. vaem diepten, siende noch al seer veel drijf-houts int water drijven, sonder nochtans eenich landt te vernemen.

Crijgen het landt van Vaygats int gesicht.

Den 21. des Donderdaeghs in den dageraet, sagen t' landt ende was nae onse gissinghe t' Eylandt van Vaygats [2]), lach oost ende oost ten zuyen van ons, ontrent drie mijlen weechs, was een moy verheven landt, doch om den doem ende nevel en conde men daer t' rechte fatsoen niet van sien: Hadden alhier noch de diepten van 32. vaem met stec-gront. Wy gisten, nae ons zeylen, dat Vaygats gheleghen is van de Reviere Pitzora af, ontrent 30. mijlen weeghs, te weten, op de Coursen boven verhaelt, een paer glasen verloopen zijnde, creghen eenen grooten donckeren mist van uyt den zuyen ende zuydt-oosten, soo dat ons het ghesicht over al benomen was, ende en mochten niet hoogher dan zuyden ende zuyden ten westen aen zeylen: Alhier hadden wy de diepten van 27. vaem steck-gront. Teghens den middach begonst het op te claren, comende met stilte, soo dat wy het landt bescheydelicken conden sien, te weten, het gene recht over ons lach, want aen de punten ofte eynden maecktent den doem ende dijs noch sommighe afscheydtsels, ghelijck als Eylandekens: T' landt lach ontrent drie mijlen weeghs oost van ons. Alhier namen wy de hooghte, soo wel met de Astrolabio als met de

70. graden 20. minuten

boogh, om dat het stock stil [3]) was, ende vonden 70. graet ende 20. minuten, soo dat het ons voor ghewis dochte dat het Vaygats moeste wesen [4]). Hadden noch al een groote menichte van drijf-

---

1) In de „eerste wacht" die van 8u nam.—12u middernacht duurt.

2) Thans gewoonlijk geschreven Waygatsch. De naam komt reeds voor bij Burrough (1556) zie Hakluyt.

3) Omdat het stil was, behoefde men het niet alleen op den graadboog (graadstok) te laten aankomen, maar kon men *ook* het astrolabium gebruiken, dat vrij dient te zijn opgehangen zonder te slingeren.

4) Die breedte komt ongeveer overeen met het noordelijke gedeelte van Waygatsch. Ook de tevoren vermelde diepten wijzen erop dat men noordelijker was dan de Jugor Straat.

hout, dat de gheheele Zee over dreef, van struycken, tacken ende wortelen van boomen, ende t' water was alhier soo swart als het binne-water in de slooten van Hollandt. Een weynich daer na creghen eenen noorden ende noordt noordt-westen windt, ende liepen recht nae de Wal toe tot op een vierendeel mijls nae, zeylende daer alsoo langhes heen zuydt zuydt-oost aen, hadden 13. 12. vamen steck-grondt ende 11. 10. 9. vamen, somtijdts cleyne steentgens, altemets en meest rudsen en steen-gront. De Custe was hem streckende aen dese West-zijde van Vaygats, so wy aen ons zeylen ende naer gissinge conden beooghen, zuyt zuyt-oost ende noort noordtwest, noorden ten westen ende zuyden ten oosten, als oock noort ende zuyt, ontrent 7. ofte 8. mijlen: Hoe wel 't landt noorden aen noch verder scheen uyt te strecken, dan wy beooghen conden. Daer

An. 1594. Iulius. T water soo swart als in de slooten van Hollandt.

Streckinge van de Wester wal van het Eylandt Vaygats.

ol. 8d.| langhes heen zeylende, was t' landt aen te sien een schoone landouwe, een weynich opgaende, vlack-werpende boven op, ende seer groen over-al bewassen, doch kael sonder gheboomten, zijnde aen de Zee-cant rudsich ende clippich, op plaetsen altemael van grauwe steen aen te sien, op plaetsen met afgaende stranden, die oock grauachtich scheenen: Hadde hier en daer clippen: ende rudsen wat van de Custe af ligghen, maer ghenoech boven water verheven ende ontdeckt, zijnde de reste altemael schoon, als gheseyt is, met de diepten ende gronden boven verhaelt, en hadde boven op 't landt gantsch gheen sneeu, dan hier en daer aen de water-cant, tusschen de clippen in. Zeylden aldus tot ontrent Noordtwester Son, doen quamen wy by den eersten hoeck, ende saghen by de water-cant twee houten Cruycen staen, waer door vermoedden dat daer Menschen ontrent moesten wesen, ende om eenighe noticie te hebben, soo roeyden wy met onse Jachten eens daer nae toe, alwaer comende, saghen dat het Rusche Cruycen waren, die alhier, soo 't scheen, eenighen tijdt van 't Jaer moeten comen, doch en saghen anders geen apparentie van volck ofte huysen: Liepen onser een weynich t' landt opwaerts aen, als oock langhes de strant heen, ende wierden eyndtlicken eenen Man ghewaer, daer wy nae toe liepen, zijnde een Lappaer ofte Jnghebooren van 't Eylandt, maer en woude ons niet te spraeck staen, hoe wel het scheen aen sijn woorden, dat hy een weynich Rusch verstondt, liep al deysende achter uyt, als van ons verveert zijnde, segghende int loopen, dat wy by den hoop souden comen, sonder dat wy oyt yet meer van hem conden te verstaen comen, ende steldent op een loopen, in sulcker voeghen, dat wy hem in gheenderley wijse conden achterhalen, hoe wel wy hem

Ghedaente vant Eylant Vaygats aen de westzijde.

Sien twee Cruycen staen.

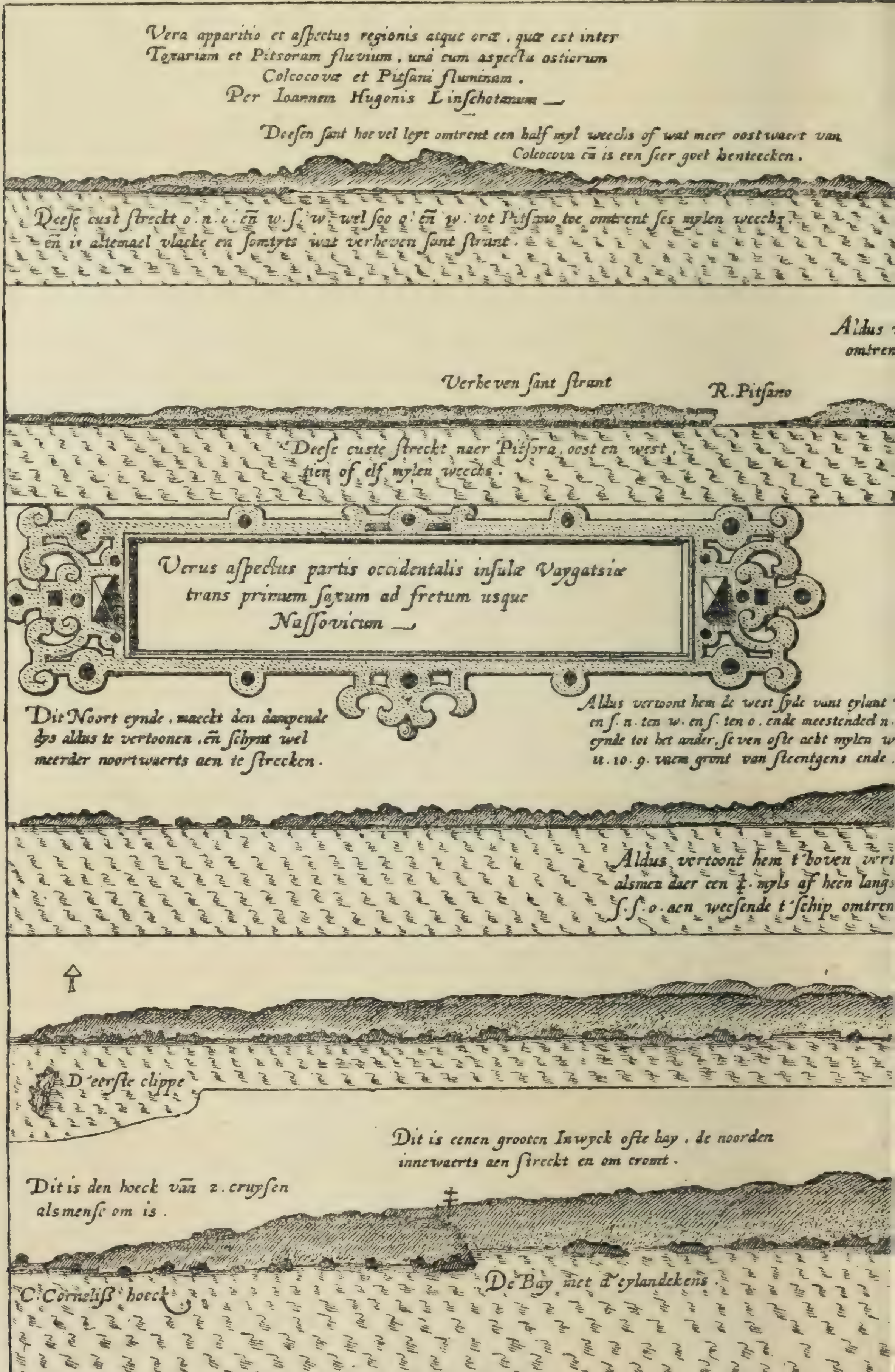
Varen met het Jacht aen lant om kennis te cryghen.

Jaghen een Man nae, diese int gesicht cregen, maer ontloopt haer.

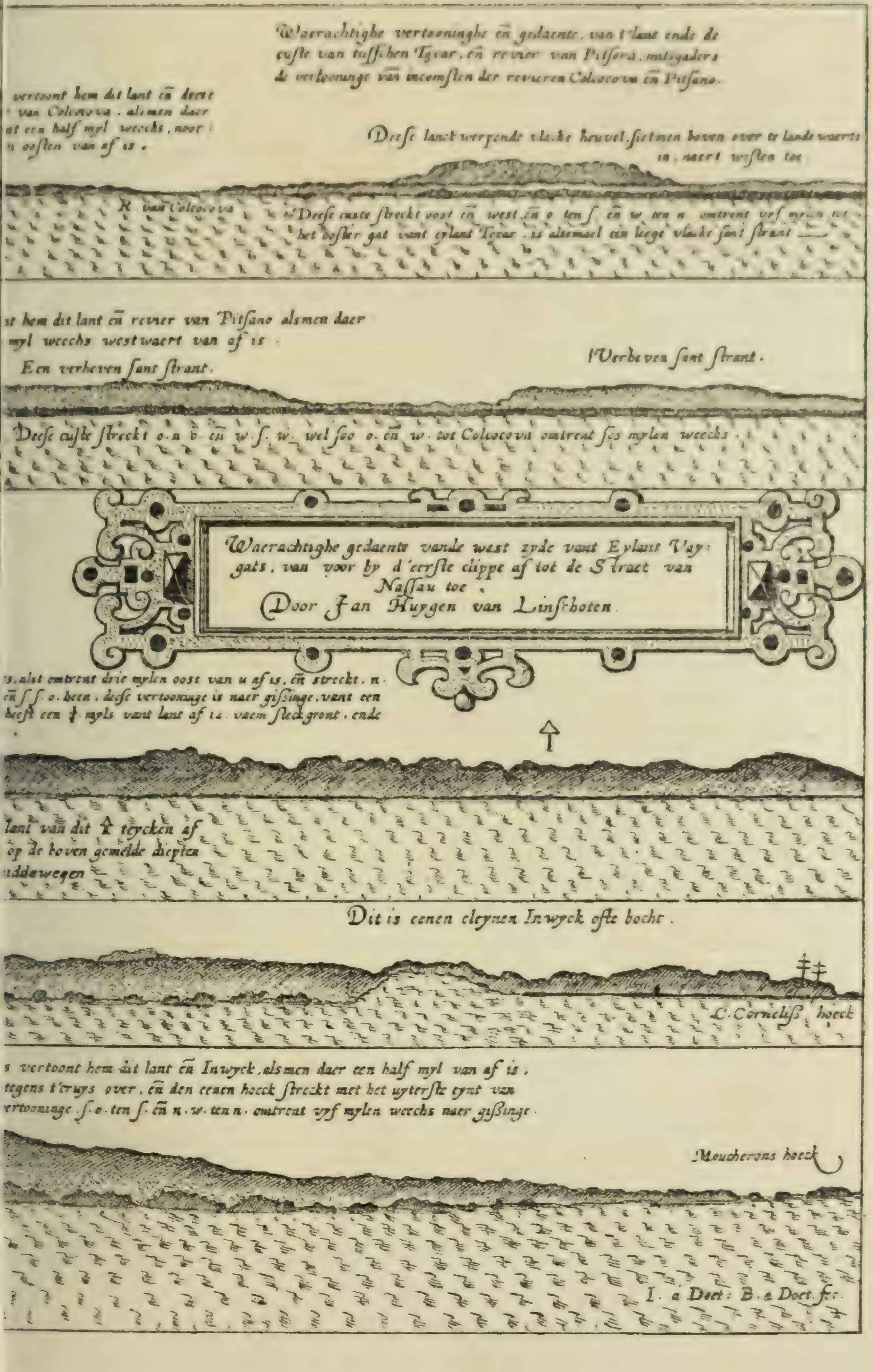
An. 1594. Iulius.

een groot stuc weeghs nae jaechden, doch was te vergheefs, want liep ghelijck een schim, niet teghenstaende, dat hy scheen over beyde zijden lam te wesen int loopen en wagghelen, ghelijck ghemeenlicken alle de Lappen ende Vinnen aerdt is: Was sijns persoons-halven ende ghestaltenisse, als oock van cleederen, in alles de Lappen ende Vinnen van Kilduyn ghelijck: Waer door wy voor ghewis ende voor seker hielden, dat het Vaygats moeste wesen, door d' informatie die wy van de Ruschen hadden, daert in alles meestendeel mede accordeerde. T'scheen wel dat yewers binnen int landt eenighe plecken ofte woon-plaetsen moesten zijn, daer sy haer ghemeenschap houden, alhoewel wy anders niet en conden vernemen, dan als gheseyt is. Wat het Landt is belangende, is een schoone Landouwe, meest vlack-streckende, uytghenomen sommige vlacke lang-streckende Berghen, Heuvelen en Dalen, maer niet te seer hoogh. Heeft hier en daer stil-staende en besloten wateren ofte Morasschen, welcke mijns bedunckens, uyt de afwateringe van het sneeu haren oorspronck moeten hebben. Heeft overal velerley Veldt-bloemkens van alderhande coleur, ende sommighe van seer excellenten reuck: Hier en daer oock schoon gras, maer meestendeel een versenckt groen cruydt, van gheender substantie, zijnde altemael int overgaen, ghelijck het Eylandt van Kilduyn, veenachtich, ofte ghelijck als mos, zijnde al-even-eens ghelijck als of men op pluym-bedden ende kussens ginc, seer moeylick om gaen, ende op plaetsen noch morassich, weeck ende nat-grondich, oorsake dat de vochticheyt van 't sneeu, soo 't schijnt niet wel verdrooghen can. Saghen daer gantsch gheen gheboomten, noch oock ghedierten, dan alleen twee Rheenen loopen, niet te min vonden wel hier en daer ghebeenten van [fol. 9
beesten ligghen, voetstappen en conden daer niet bemercken, want en can op t' landt niet vaten noch impressie doen: Ghevoghelte seer weynich of sonderlingh gheen, dan saghen een of twee Veldt-vincxkens vlieghen, ende een Swaelf, ende op de Zee-cant Meeuwen, die boven op de clippen ende steenrotsen Jonghen ende Eyeren hadden, de welcke wy eensdeels stoorden, hoe wel te vermoeden is, datter binnen int landt ghedierten genoech moeten wesen, ghesien daer luyden woonen. De Zee-cant is meestendeel clippich en rudsich, altemael van louter en schoone grauwen arduyn, doch seer antijcx aen te sien. Heeft op plaetsen afgaende stranden, ende hier en daer wijckskens tusschen de clippen in, van grau en swart zant, met cleyne en seer veel keeselsteentgens vermengt: Leyt over al aen de stranden ende Zee-cant so vol van drijf-hout over hoop ghesmeten, dat

Verclaringhe van de West-custe ende t'landt van Vaygats.

Vera apparitio et aspectus regionis atque oræ, quæ est inter Tezariam et Pitsoram fluvium, unà cum aspectu ostiorum Colcocovæ et Pitsani fluminum.
Per Ioannem Hugonis Linschotanum
Deesen sant hoevel leyt omtrent een half myl weechs of wat meer oostwaert van Colcocova en is een seer goet kenteecken.
Deese cust streckt o. n. o. en w. s. w. wel soo o. en w. tot Pitsano toe omtrent ses mylen weechs en is altemael vlacke en somtyts wat verheven sant strant.
Aldus
omtren
Verheven sant strant
R. Pitsano
Deese custe streckt naer Pitsora, oost en west, tien of elf mylen weechs.
Verus aspectus partis occidentalis insulæ Vaygatsiæ trans primum saxum ad fretum usque Nassovicum
Dit Noort eynde, maeckt den dampende dys aldus te vertoonen, en schynt wel meerder noortwaerts aen te strecken.
Aldus vertoont hem de west syde vant eylant
Aldus vertoont hem t'boven
alsmen daer een ½ myls af heen langs
s. s. o. aen weesende t'schip omtren
D'eerste clippe
Dit is eenen grooten Inwyck ofte bay, de noorden innewaerts aen streckt en om cromt.
Dit is den hoeck van 2. cruysen alsmense om is.
De Bay met d'eylandekens.
C. Cornelisz hoeck

Waerachtighe vertooninghe ēn gedaente. van t'lant ende de custe van tusschen Tgvar, ēn revier van Pitsora, mitsgaders de vertooninge van incomsten der revieren Colcocova ēn Pitsano.
vertoont hem dit lant ēn deese van Colcocova. alsmen daer at een half myl weechs, noor n oosten van af is.
Deese lant verpende vlacke heuvel, sietmen boven over te lands waerts in, naert westen toe
R van Colcocova
Deese custe streckt oost ēn west, ēn o ten s ēn w ten n omtrent vyf mylen tot het ooster gat vant eylant Tgvar, is altemael een leege vlacke sant strant
t hem dit lant ēn revier van Pitsano alsmen daer myl weechs westwaert van af is.
Een verheven sant strant.
Verheven sant strant.
Deese custe streckt o. n. o. ēn w. s. w. wel soo o. ēn w. tot Colcocova omtrent ses mylen weechs.
Waerachtighe gedaente vande west zyde vant Eylant Vaygats, van voor by d'eerste clippe af tot de Straet van Nassau toe.
Door Jan Huygen van Linschoten.
s, alst omtrent drie mylen oost van u af is, ēn streckt. n. ēn s. s. o. heen, deese vertooninge is naer gissinge, vant een heeft een ½ myls vant lant af 12 vaem sleckgront, ende
lant van dit ⇑ teycken af op de boven gemelde diepten ddewegen
Dit is eenen cleynen Inwyck ofte bocht.
C. Cornelisz hoeck
s vertoont hem dit lant ēn Inwyck, alsmen daer een half myl van af is. tegens t'cruys over, ēn den eenen hoeck streckt met het uyterste eynt van ertooninge s. o. ten s. ēn n. w. ten n. omtrent vyf mylen weechs naer gissinge.
Moucherons hoeck
I. a Doet: B. a Doet. fe.

het een verwonderinge is, ja boomen met wortelen met al, en sommighe daer van soo groot en lanck, dat men, in noodts-halven, daer wel masten ende Raan af soude moghen maken, ende leyt op plaetsen soo verre binnen int landt, ende om hoogh gheworpen, dat het genoech te verwonderen is, hoe het daer ghecomen mach wesen [1]), of moet daer met gheweldighe stormen opgheworpen zijn, ofte daer moeten wonderbaerlicke ghetijden ende opvloedinghen van wateren wesen, maer giste dat het is de groote afwateringhe van 't sneeu, die haer op tijden met de vloedt vermengt, makende alsoo t'samen een seer uytnemende hoochte, ende alsdan t' hout soo verre opwerpen of drijven, t' welcke int dalen ende consumeeren van t' water, aldaer op t' drooch blijft ligghen. Wy vonden daer stucken van een Lodding aen de strant ligghen, die daer met eenich onweer vergaen moet wesen, en conden gantsch niet bedencken van waer alle dit drijf-hout (dat hier soo vol en dick lach, en over al in Zee gints ende weer dreef) van daen mochte comen, naedemael dat wy hier gantsch geen gheboomten noch eenighe wildernisse vonden, waer door te vermoeden is, dat het moet comen van de zijde van 't vaste landt af, ofte van eenighe andere byligghende Eylanden, al hoe wel wy tot noch toe gantsch gheen ander landt en vernamen. Loopende met de Jachten weder naer boort toe, cromden den eersten hoeck om, daer de Cruycen stonden, de Wal langhes, van waer de Custe weder streckte, te weten, van den eenen hoeck tot soo verre als men d' ander ende 't landt conde beooghen, z. o. ten z. aen, ende ontrent een vierendeel mijls van desen eersten hoeck af voortaen, heeft men eenen grooten Jnwijck ofte Bay [2]), welcke heeft aen de n. w. cant op eenen hooghen hoeck ende steen-clippe, een groot Rus Cruys staen, hebbende aen de selfde zijde sommighe steenclippen ende rudsen, een weynich van de Wal af liggen. Dese Bay streckt meest noorden innewaerder aen met een bocht, in voeghen dat wy 't eynde daer van niet en conden sien. Aen de z. o. zijde liep de Custe weder wijdt en breedt uytwaert aen: Van welcke zijde het hadde twee ofte drie Eylanden, met noch veel andere clippen ende rudsen, niet verre van 't landt af ligghen, soot scheen, streckende ghelijck als de selfde Custe. Het
[9b.] schijnsel van dese Bay was, dat men daer wel soude moghen Schepen berghen voor alle winden, hoe wel wy de diepten niet ondersocht hebben. Wy settent met onse Schepen voor dese Bay, ontrent

An. 1594. Iulius.

Vinden een ghebroken Lodding aen de strant ligghen, die daer vergaen was.

Eenen grooten Jnwijck ofte Bay aen de West Custe van Vaygats.

Bequaemheyt van de Bay, om Schepen te moghen berghen.

1) Kenteeken van de opheffing van den bodem? Jan Huyghen zelf hield het er later voor dat de zee het drijfhout wel zoo hoog op kon jagen, zie ook kol. 19b. en 33d.

2) Verm. de Lyamchina-baai.

An. 1594. Iulius.

een vierendeel mijls daer van af op 10. vamen steck-grondt, ende bevonden dat de stroomen alhier loopen, te weten, met een voorvloedt seer dwers op 't landt, ende met de voor-ebbe seer dwers van de Wal af, loopende daer nae langhes t' landt heen, ende maeckt hooch water met eenen zuydt-oosten ende n. w. Maen [1]) : Laghen hier gheanckert tot den morghenstont.

De Bay met de Eylandekens leyt op 69. graet 45. minuten.

Den 22. des Vrijdaeghs hebbende eenen oostelicken wint, lichten ons anckers weer op en ginghen t' zeyl, onse Cours doende z. ende zuyden ten oosten, ende zuydt zuyd-oost heen ontrent twee mijlen weechs, doen wert het weder stock-stil, soo dat wy 't ancker lieten vallen, om niet te verdrijven. Alhier liggende namen de hoochte van de Son op 69. graet ende 45. minuten. Ontrent teghens den avondt wesende de Son by 't Westen, creghen weder een moye koelte van uyt den oosten : Waer mede weder t'zeyl ginghen, doende de voorsz. Cours van z. ten o. ende z. z. o. en somtijdts zuyden aen : Liepen also tot eenen anderen hoeck, welcke mochte wesen ontrent vijf mijlen weeghs van de boven ghenoemde Bay zuydt-oost heen. Desen hoeck maeckt een verthooninghe van 4. oft 5. Eylanden [2]), die doch niet verre van het vaste landt af schijnen te ligghen : Hoe wel wy noch niet seker en conden weten, ofse van t' landt verscheyden of daer aen vast waren : dan saghen sommighe grootachtighe clippen, voorby wesende, wat van 't landt afligghen, ghelijck van dese Custe voortaen altemets hier en daer sommighe clippen ende rudsen van de Custe afligghen, doch genoech sichtbaer ende kennelick. By desen hoeck, op een van dese, t' welcke Eylanden scheenen te wesen, stonden weder twee houten Cruycen, in ghedaente als die wy te vooren ghesien hadden. Van hier zeylden wy voortaen tot ontrent de Son int Noorden, doen quamen wy recht voor een open, t'welcke mochte wesen van ontrent een mijl breedt, hebbende int midden, soo 't scheen, en wy anders niet conden vermercken, een Eylandt ligghen [3]), t' welck hem was streckende in de lengde gelijck als de Custe, soo dat het twee openen maeckte, wesende t' gat van de zuydt-zijde breeder ende wijder int ghesicht, als dat van de noordt-zijde, ende van 't zuyder gat af, scheen de Custe weder te strecken z. z. o. aen, soo verre als men beooghen conde, altemael een vlack weynich verheven landt, alst voorgaende, gantsch van eender ghelijckenisse. Van

Sien weder twee Cruycen staen.

Crijghen Vertooninghe van de Engte ofte Straet van Vaygats.

1) Waarmede bedoeld wordt dat het zoogenaamde Havengetal (tijdstip van H. W. op volle en nieuwe maansdag) zou wezen: 9 uur. — (Maansuurhoek 135°).

2) De Karpovi-eilanden.

3) De eenigszins zelfstandige landtong tusschen de Kapen Primyetni en Dyakonova deed zich als een eiland voor.

An 1594 Iulius

Ian Huygens opinie van de Straet van Vaygats.

Loopen t' gat van Vaygats voorbij zuydwaerts aen.

Sien 3. ofte 4. Zee-paerden anders

den hoeck met de ghelijckenisse van de Eylanden af, daer de laetste Cruycen stonden, tot dit open met het Eylant in de mont, waren ontrent drie mijlen weechs, naer gissinghe, streckende de Custe zuydt-oostwaert aen, int schijnsel tot het voorsz. open toe. Dit open was, mijns bedunckens, de Straet [1]) ofte Engte tusschen t' Eylandt Vaygats ende t' vaste landt, ende dat om oorsake, dat d' Jnformatie die wy hadden van de streckinghe ende mijlen van Vaygats, als oock de hoochte van de Son, met de diepten van 't water, wy bynaest alsoo vonden daer met over een te comen, gelijc oock alle de Globus ende Caerten sulcks aen wijsen. Saghen van bovenen de steng af, dat het hem een groot stuck weechs in streckte oostwaerts aen, al hoewel men verre heen weder lant sach, ende om dieswille dat wy informatie hadden, datter een Eylandt aent zuyt-eyndt van Vaygats lach, ende van daer oostwaert aen ses andere Eylanden, soo docht my gantsch t' eenemael, dat de selfde Eylanden, wel conden van verre een ghesicht maken, als een besloten landt: en ghenomen t selfde alsoo niet en ware, soo en can men doch even wel, van buyten aen comende, niet weten hoe hem de binnen Custen heen strecken, en door den anderen een vreemt ghesicht van verre maken, als men dat menichmael siet ghebeuren: Waerom myn persuasie heftelicken was, dat men t' selfde behoorden t' ondersoecken, sonder soo goeden occasie voorby te zeylen. Waren daer ontrent by de drie mijlen, naer ons dochte van af, op 9. vaem steck-grondt, wesende recht teghen over t' Eylandt, dat hem in de mondt verthoonde, t' welcke van ons lach o. n. o. heen. Wy hielden den Ammerael onses goetduncken voor ooghen, seggende, dat het ons goet dochte, dat t'ondersoecken: waer op hy seyde, dat hy 't noch voorder aen begheerde t' ondersoecken, om te sien waer dat het landt soude heen strecken, tot soo langhe als de Custe weder oost ofte westwaerdt aen liep, om verseeckert te wesen, ende in gheen twijffelinge te blijven datter zuytwaerts aen noch yet t' ondersoecken bleef: Want als dan soo mochten wy dit open voor ghewis houden, ofte soo niet, dat noortwaerts aen te soecken, sonder met eenighe achterdencken te blijven, datter aen de zuydt-zijde yet meer te ondersoecken was. Liepen alsoo t'gat voorby met een slappe coelte, den gheheelen nacht voortaen de Custe langhes, welcke was streckende z. z. o. heen, so verre als men beooghen conde, ghelijck als gheseyt is. Wy saghen recht voor t' voorschreven gat, drie ofte vier van de visschen, die wy Zee-paerden

---

1) Het was de Straat, maar, zooals blijken zal, achtte Nay het geraden nog wat zuidelijker te loopen, om zeker te zijn dat elders *geen* Straat was.

An. 1594. Iulius. Morsen ghenaemt. De ghedaente van Zee-paerden. Crijghen weer vlack water ende zant-stranden. Sien binnen int lant roock opgaen.

hieten (wordende van de Ruschen Morse ghenaemt) bescheydelicken met het hooft ende halve hals boven water, waren van een rosse coluer, ende hadden twee tanden uyt den mondt steken, van bovenen nederwaerts, Olifandtsghewijs.

Den 23. des Saterdaeghs, zeylende noch alsoo de Custe voort aen met een slappe koelte ende veel tijdts stilte, begonst de Custe weder zuyden ten oosten, ende zuyden en zuyden ten westen te strecken, ende schenen weer zant-stranden aen de zee-cant te crijgen, als oock vlacke wateren, in voeghen dat wy over een mijl weechs van t' landt af, maer 7. 6. ende 5. vaemen diepten hadden, saghen hier en daer, te weten zuydtwaerdt aen voor ons uyt, wel roock op gaen, doch gheen lant om de laechte, waer door wy ons gantschelicken lieten voorstaen, dat het t' vaste landt was, dat hem zuydtwaerdts heen streckte, makende alsoo eenen grooten inwijck, die by Pitzora weder uyt moeste comen, gelijck wy voorby Pitzora ondervonden hadden, dat hem t' landt van daer af voordt aen zuydtwaerts in streckte, sonder t' eynde te moghen sien. Des naemiddaeghs namen

69. graet en 13. minuten.

weder de hoochte van de Son op neghenentsestich graet derthien minuten, ende om ons wat beter t' onderrechten, voeren met het

Varen met het Jacht aen t' landt om kennisse te crijghen.

Jacht naer landt toe, alwaer wy int aencomen allencxkens meer en [kol. 9 meer vlackte creeghen, even ghelijck by t' landt van Swetenoes, wesende t' landt oock van soodanighe ghedaente, was een soo vlacken strant dat wy nieuwers drooch costen aen comen, zijnde op

Ghedaente ende ghelegentheyt vant vaste landt aen de zuydtzijde van Vaygats.

plaetsen verheven zant-landt, ende op plaetsen vlacke strant van een bruynachtich zant met cley ende cleyne keeselsteenkes ghemengt, vonden daer een cleyn drooch Revierken van weynich waters, een stuck heen om ende wederom te landewaerts in loopende, welck sonderlinghe gheen water en hadde, om dat het laech water was, soo dat men daer half drooch voets const over loopen, vonden insghelijcx alhier teeckenen datter eenighe Loddinghe gheweest moete hebben, overmidts daer de plaetse noch versch was, daerse ghevyert hadden met spaenderen die noch eerst ghehouwen waren, en andere dierghelijcke ghewisse teyckens, nu loopende een stuck weechs te Landewaerts in, langhes het drooghe Revierken heen, ende door lang streckende ghebroken Valleyen, daer een water-

Vinden een kijl van een Lod-

beecke door liep, vondt ick een gheheele kijl 1) met noch meer borderen 2) aen den anderen ghenaeyt 3), van een groote Lodding wel van

---

1) Lees: kiel.

2) Van „border", d. i. „bort" of plank (Verdam). Dus: huidplanken (Verg. Eng. board).

3) De lodijas waren klinkwerksgewijze gebouwd, d. i. zoodanig dat een hoogere huid-

by de 40. voeten lanc, en dan noch op verscheyden plaetsen, de zijden van de Lodding, soo dat het schijnt de selfde daer vergaen moet wesen, maer niet teghenstaende een goet stuck weechs binnen in 't landt, alwaer oock hier en daer drijf-hout van de Zee, soo 't scheen, opgeworpen lach, dat ghenoech te bedencken gheeft, hoe 't daer soo verre in comt ende van waer dat het hercomt, dewijle alle dese Landouwen gantsch kael ende sonder gheboomten zijn. Dit is een seer schoone Landtschappe van goede cley en zant-gront, alhoe wel het oock op de hoochte ende meest over al versengt cruydt ofte mos heeft, t' welcke seer bol ende saft int treden is, dat ghenoech te verstaen is, te comen van niet ghehavent en bearbeydt te worden, en daerom alsoo 't een cruydt op 't ander groeyt met het stoff daer onder ghemengt, waer van het alsoo bol en veenachtich schijnt te wesen, t' welcke alleen boven op is, maer de gront is hardt en schoon, en seer bequame aerde om alle vruchten (soo 't soude schijnen) voort te brenghen: Heeft hier en daer veel fraye groene valleykens en schoone velden van gras by de stil-staende wateren ende lacken, die daer over al veel zijn van 't sneeu en de groote afwateringhe, soo 't te gelooven is, veroorsaeckt : Saghen daer gantsch geen ghedierten, dan wel voetstappen van Rhinnen, en oock van groote Voghels, als Cranen of noch grooter 't aensien : Saghen twee ofte drie cleyne veldt-Vincxkens, waer van onse gasten twee joncxkens af grepen, andere ghedierten gantsch niet. t' Landt hadde ooc in de valleyen veel veldt-bloemen van alle soorten, en de hoopwerck van Biesloock : Cregen hier weer een warmte, en de Muggen [1]) opt lant, die ons van dat wy van t' landt van Pitzora af scheyden, nogt meer ghemoet waren, waer door ons noch meer voorstont dat het t' vaste lant, dat van Pitzora af comt, moeste wesen, waer aen met alle dese teyckenen, gantsch niet te twijffelen en was : Ende nademael dat wy nu
. 10.] dus verre waren, namen voor ons, noch een weynich vorder aen te loopen, om dat wy een punt strants sagen hoecx-ghewijs af steken, om ons van alles gantsch en de ghewis te versekeren. Zijn alsoo met de Schepen wat meer heen gheloopen op 5.6. vamen diepten, tot dat wy quamen op 3. en de 2. en half vaem, noch over een half mijl weeghs van 't landt af wesende, alwaer t' hooghe landt dat wy van

An. 1594 Iulius. ding van 40 voeten lang die daer vergaen was.

---

plank even buiten en over een lagere heenreikt. De verbinding geschiedde niet door spijkers maar door naaiingen. Zie b.v. teekening eener lodija in De Veer „Drie Seylagiën" p. 58 en hierna kol. 19b, alwaar Jan Huyghen de zaak nader beschrijft. De lodija's zijn ook uitvoerig beschreven door Nic. Witsen in zijn uiterst zeldzame Architectura navalis (1690). Ex. ter Un. Bibl. van Amsterdam.

1) Zie aant. bij kol. 7b.

An. 1594. Iulius.

te vooren boven t' voorste landt over ghesien hadden, te landewaerts in, nu vooren aen de water-candt ghecomen was, zijnde altemael een lanck-streckende vlack-gheberghte, doch niet te hooch, gaende alsoo vlack af dalende tot aen den water-cant, over al groen, doch gantsch kael van gheboomten. Hadden noch hier en de daer, aen den Oever van den water-candt sneeu ligghen. Saghen oock binnen int landt op sommighe plaetsen roock opgaen, soo dat het daer moet bewoont wesen : Maer aen de Zee-candt en saghen gantsch gheen volck noch apparentie van wooninghen. Saghen daer ook een Revier in loopen, welcke naer 't scheen was nae 't noordt-oosten innewaerts aen streckende. Wy waren naer onse gissinghe, voorby t' vermeynde gat ofte oopen, gheloopen thien ofte elf mijlen weeghs, ende siende dat wy geen voordeel en deden, ende dat hem t' landt meer en meer zuydtwaerts ende zuydt zuydt-west was uytbreydende, als oock dat de diepten begonsten te minderen, soo dat wy gantsch gheen rekeninghe en dorsten maken, van aldaer eenighe passagie te vinden, zijn wederom ghekeert onsen wech die wy ghecomen waren, naer het voorseyde oopen ofte gat toe, om dat te ondersoecken, ende daer faelgeerende, noordtwaerts aen, een ander t' ontdecken. Hadden de wint van uyt den noorden, ende ginghen west ten noorden ende west noordt-west aen, laveerende alsoo den gheheelen nacht, af ende aen. Den selfden nacht ginck de Son weder onder, wesende int noordt noordt-oost maer quam een weynich tijdts daer naer weer op int noordt-oost ten noorden. [1]) Dit was d' eerste reyse dat wy hem uyt het ghesicht verlooren, ofte onder gheghaen was, van den seventhienden Junij af, dat wy hem eerst den gantschen nacht behielden, zijnde in de contreye van 't Eylandt Loffvoet, aen de ander zijde van de Noord-caep.

Ontdecken een ondiepe Revier aen de zuydt-zijde van Vaygats.

Keeren weder noorden aen om het oopen van Vaygats t' ondersoecken.

De Son begint weder onder te gaen in 't n. n. o. ende comt weder te voorschijn int n. o. hebbende te vooren van den 17. Junij af noyt onder gheweest, te weten van de Eylanden van Loff-voet af tot in dese contreyen.

Den 24. des Sondaeghs hadden noch al oostelicke ende noordelicke winden, met een goede koelte ende bedeckten hemel, somtijdts wat reghens, laveerende noch al af ende aen, by de Custe heen, onsen wech doende naer 't ghene, dat ons dochte een oopen ofte gat te wesen, dat wy te vooren voorby ghezeylt waren, maer om de groote stroomen die daer uit quamen, en conden daer niet wel, naer onsen wille, teghens op comen.

Comen in de Straet van Vaygats.

Den 25. des Maendaeghs teghens den dagheraet te rekenen, de Sonne ontrent int oosten wesende, quamen t' gat ofte oopen, soo 't

1) Belangrijke mededeeling. Het ware noorden viel dus samen met magnetisch N. N. O. ½ O. en de variatie der magneetnaald bedroeg 2½ streek (28°) Noordwestering. Zie ook fol. 5a.

An. 1594. Iulius Verclaringe van de incomste van Vaygats.

scheen, ingheloopen, tusschen twee hoecken landts, wesende in de breette van een cleyne mijl, streckten alsoo oostwaerts in. T'landt was van beyde zijden niet te hooch, vlack boven op, ende groenachtich, maer gantsch kael van gheboomten, als alle t' ander landt dat wy van te vooren ghesien hadden. De zuydt-zijde (t' welcke wij t' 10b.] vaste landt vermoedden te wesen) was int eerste incomen, soo 't scheen zant-landt. Hadde wat verscheyden van 't landt af, veel groote als oock cleyne steen-clippen ende rudsen liggen, langhes de Custe heen streckende, ghenoech boven water ende sichtbaer. Wat innewaerder aen begonst dese selfde Custe steenachtich te worden aen de water-cant. De noordt-zijde, dat naer ons duncken, t' Eylant van Vaygats was, was wat steylder aen te sien, doch oock vlack landt boven op, hebbende aen den water-cant grauachtighe arduyn-clippen, op plaetsen afghebickt landt, ende op contreyen afgaende grauwe singel-strant [1]), gantsch en t' eenemael ghelijck wy t' Eylandt van Vaygats vonden, als wy daer d'eerste mael aen quamen. Hadde op den eersten ende uytersten hoeck [2]), naer 't scheen, veel houten Cruycen staen, waer van ghenoech te vermoeden is, datter de Ruschen frequentatie hebben : Al hoe wel wy daer noch gheen apparentie van huysen en vonden, noch gheenich volck conden vernemen. Beyde dese Custen streckten met wijcken ende bochten uyt ende in, principalicken aen de noordt-zijde. Wy liepen daer in, houdende so vele als wy mochten int laveeren, midswater, ende de noordt-zijde naest, om dat ons die dochte steylste te wesen, ende oock om dat de wint uyt den noorden was. Vonden int eerste incomen neghen ende thien vaemen, ende daer nae vijf ses vamen, t' welcke scheen een bancke te wesen, want creghen daer nae weder 8. 9. vamen, altemael harde ende niet te schoone grondt. Aldus in zeylende sagen 't landt voor ons uyt een stuck weechs binnen heen, gantsch rondtsom beslooten, ende scheen aen den anderen vast te wesen, ende overmits dat het een doncker ruych weer was, dochtet ons goet te anckeren om voorder aen de sekerheyt met de Jachten t' ondersoecken. Wy settent by de noorder Wal [3]), wesende wat meer als een half mijl t' gat binnen in, ende sonden terstont de Jachten vorder aen, om van alles kennisse te nemen. Hadden een ruych storm weer van uyt den noordt-oosten, met een felle coude ende vochticheyt, soo dat het hem in sneeu

De Straet van Vaygats schijnt int incomen gantsch een besloten lant te wesen.

Worpen t'ancker uyt een halve mijl binnen in wesende, ende senden t'jacht uyt om ver-

1) Singels zijn strandkeien, verg. Eng. „shingle".

2) Moucheron's hoek, thans Kaap Greben.

3) Men kwam ten anker omstreeks Kaap Dyakonova (Afgodenhoek). Verg. den 26. dezer maand.

An. 1594. Iulius. der de gelegentheyt t'ondersoecken. Visch in Vaygats die gantsch spier wit is. Crijgen weder ijs dat uyt den oosten de Straet quam uytdrijven.

resolveerde, ende dicht neer viel. Saghen hier en daer Visch uyt het water op en neer springhen, die gantsch spier wit was. Ons quam een gheweldighe stroom teghens van uyt den oosten, loopende seer sterck naer 't westen 't Zeewaerts in, waer door wy gantsch verhoopten dat het een doorgaende Straet moste wesen: een weynich gheanckert wesende, saghen met de harde stroomen weder veel en groote schossen ijs voorby drijven, by de zuyder wal langhes t' Zeewaerts in, t' welcke wy (nae dat wy t' landt van Pitzora verlaten hadden) noyt meer ghesien en hadden in Zee drijven, dan wel hier en daer tusschen de clippen aen de water-cant vast ligghen, ende hadden onse gissinghe ende troost al voorseker ghemaeckt, dat wy 't nu gantsch en t' eenemael souden quijt gheweest hebben, niet teghenstaende, vonden alhier t' contrarie, waer mede het ons suspicie gaf, dat daer (soo 't een doortocht ende Straet is) noch meer ijs achter de handt moeste blijven, ende dat wy daer noch niet al van vry waren.

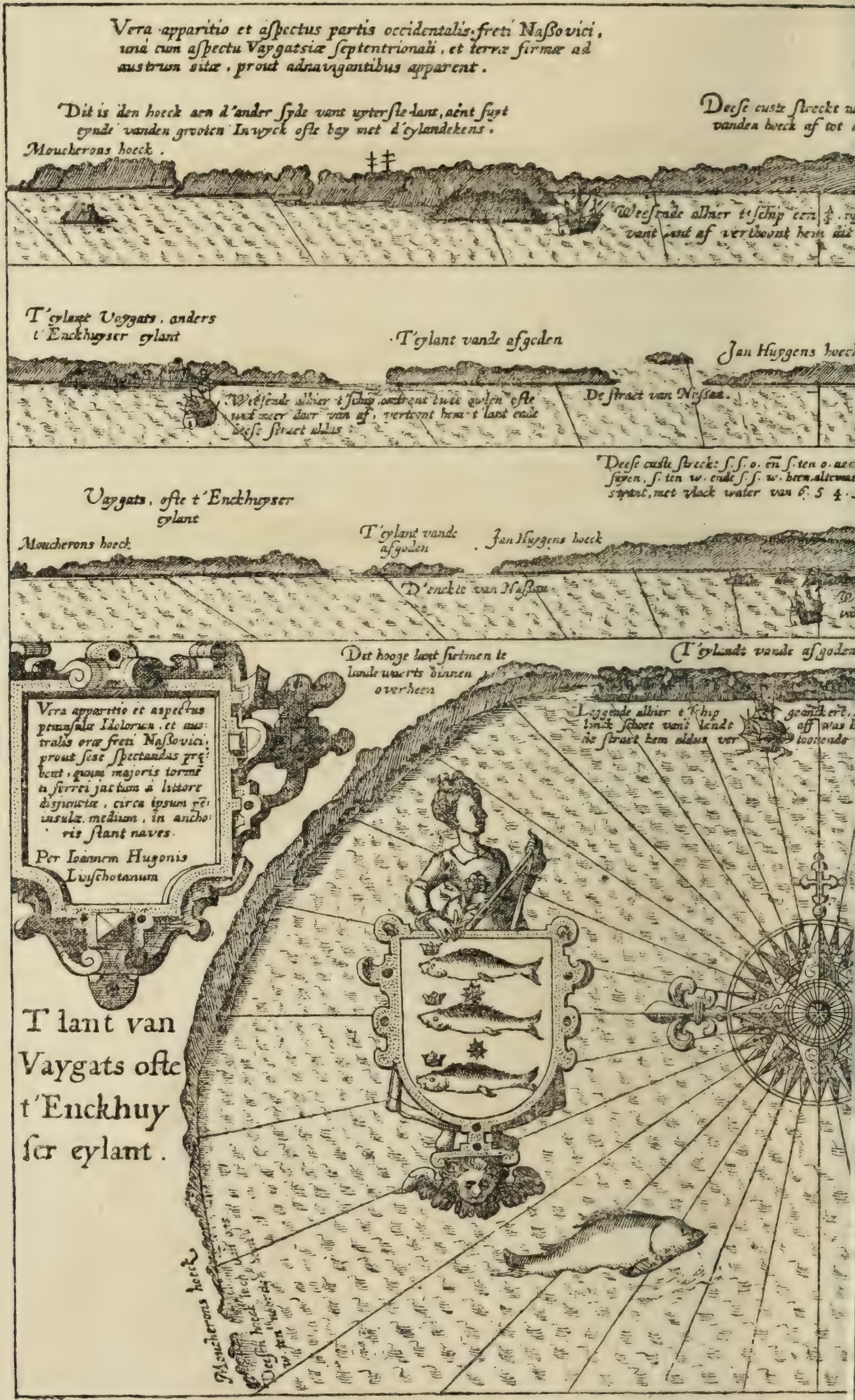
Vloedt uyt den oosten in de Engte van Nassau.

Vonden alhier dat het water wies met de stroomen die uyt den oosten quamen, waer mede ons gantsch voor gewis dochte, dat het gat [kol. 10 moeste door gaen in een ander Zee daer de vloet vandaen quam. Wat nae den middach quamen de Jachten weer aen boordt, ende brachten ons goede tijdinge met hoope om t' gat door te mogen: want seyden, dat gevaren hebbende ontrent twee mijlen weechs, sy gevonden hadden een Eylandeken van ontrent een half mijle groot, doch kael sonder yet te hebben, dan voetstappen van Rhinnen ende vogelen. Aen de oost- ende zuydt-zijde van dit Eylandt vonden weynich diepten met een vlacke gront. Maer van daer af noorden ende noordt noordt-oost aen, quamen weder in de diepten [1]), ende bevonden dat hem t' gat noordt noordt-oost uytwaerts aen streckten tot in een ruyme Zee, ghelijck sy anders niet en conden bemercken: Ende om dat het doncker en sneeuachtig weer was, en conden t' rechte bescheyt van alle sekerheyt niet hebben, dan ondervonden dat het water aldaer weder van een blauwe coleur ende seer sout was gelijck d' oprechte Zee Oceanus over al is, ende seer different van 't water dat wy aen dese zijde by het lant heen hadden, het welcke teerachtich van swarte coleur is en brack in de smaeck. Met dese teeckenen waren gantsch verblijt, ghelijck of wy bynaest versekert waren, dat het een warachtich door-gaende Straet, ende het ander weder een ruyme Zee moeste wesen: Waren oock aent landt, te weten aen de noordtzijde ghevaren, dat wy Vaygats gisten te wesen, ghelijck het oock voorseker moeste zijn: Vonden aldaer weer een houten Cruys

Crijghen t' Jacht weder aen boort, die haer tijdinghe brengt van een goede hope dat het een doorgaende Straet was.

Vinden

1) Blijkbaar: Storozhevoi Eil. (Eiland met den staart).

Vera apparitio et aspectus partis occidentalis freti Nassovici, unà cum aspectu Vaygatsiæ septentrionali, et terræ firmæ ad austrum sitæ, prout adnavigantibus apparent.
Dit is den hoeck aen d'ander syde vant uyterste lant, aent suyt eynde vanden grooten Inwyck ofte bay met d'eylandekens.
Moucherons hoeck.
T'eylant Vaygats, anders t'Enckhuyser eylant
T'eylant vande afgoden
Jan Huygens hoeck
De straet van Nassau.
Vaygats, ofte t'Enckhuyser eylant
Moucherons hoeck
T'eylant vande afgoden
Jan Huygens hoeck
D'enckte van Nassau
Dit hooge lant siet men te lande waerts binnen overheen
T'eylandt vande afgoden
Vera apparitio et aspectus peninsulæ Idolorum, et australis oræ freti Nassovici, prout sese spectandas præbent, quum majoris tormenti ferrei jactum à littore disjunctæ, circa ipsum gē insulæ medium, in anchoris stant naves.
Per Ioannem Hugonis Linschotanum
T'lant van Vaygats ofte t'Enckhuyser eylant.
Moucherons hoeck

De Straet ofte enckte van Nassau
T'vaste lant by suyden de straet van Nassau genaemt; Nova Hollandia.
Dit boven lant sietmen boven over t'voorste lant heen te lande waerts in
D'enckte van Nassau
NOVA HOL
T'vaste, landt.
LAN
DIA
Jan Huygens hoeck
Joannes à Doetechum
Baptista à Doet.
fecerunt

An. 1594. Iulius.

teyckenen van datter menschen op Vaygats gheweest waren.

staen, en noch een versche plaetse van vyer ghemaeckt te hebben met gehouwen spaenderen: veel Knippen ofte Vallen in d' aerde ghemaeckt om Vosschen, Maters ofte Sabels te vanghen, soo het scheen. Vonden oock groote menichte van Rheen ende Rhinnen hoornen, sommighe met hooft met al, tot het been toe afgheknaecht: het welcke te vermoeden is van de Wolven ende Beiren ghedaen moet worden, waer van sy naer hen dochte, sommighe saghen loopen: andere kennisse van volck ofte wooninghen en conden daer niet meer af vernemen: ende om dat de donckerheyt, haghel ende sneeu hoe langher hoe meer noch aenhielt, quamen weer aen boordt, verwachtende eenighe verbeteringhe, om onse ondersoeckinghe voorder aen te doen. Brachten oock een hooft van een Zeepaerdt ofte Morse, met de tanden ende den gheheelen hals daer aen vast, doch was van het vleesch tot het been toe afgheknaecht: ende om dat men 't fatsoen van 't hooft, tanden, kaken, ende den gheheelen hals noch bescheydelicken conden sien (het welcke seer vreemt t' aenschouwen is) hebben 't selfde in bewaringhe ghegheven om (met Gods hulpe, int Vaders landt keerende) dat uyt curieusheyt voor een vreemdicheyt te laten sien. Dit weer gheduerde aldus den gheheelen dach, met weynich verbeteringhe, ende t' meestendeel van den nacht deur. Saghen noch den gheheelen nacht menichte van ijs drijven, met de stroomen t' Zeewaerts in: ende ons dochte, naer wy 't op 't beste conden vermercken, dat de stroomen alhier met de wint gaen, ghelijck als in de Sondt, ende t' water wast
iod.] ende valt seer weynich [1]), dat te beduyden heeft, comende even wel de vloedt uyt den oosten, als vooren gheseyt is.

Dit voorsz. Zeepaerden ofte Morsen hooft mach men sien tot Enchuysen by den vermaerden ende seer curieusen doctor Paludanum als hetselve voor zijn Camer vereert hebbende.

Den 26. des Dinghsdaeghs was het weer wat claerder, doch even wel seer kout, met een harde koelte van uyt den oosten, ende oost noordt-oost: Waer mede eenen wonderlicken ende gheweldighen stroom ginck, het gat recht uyt westwaerts aen, ende quamen overvloedicheyt van schossen ijs drijven, die ons niet weynich in vreese en stelden, want quamen ons recht voor den boech, in voeghen dat het ons niet moghelick was, die t' ontwijcken. Creghen een schosse ijs naer ons toedrijven, wel van een Marghen landts groot, ende ten minsten by de drye vamen dick onder water, soo dat ons het hayr te berghe stondt, die te sien: maeckte sijnen drif een stuck weeghs aen de noordt-zijde voorby ons heen: Maer om dies wille dat d' overdadighe grootte en de dichte te veel begrijps nam, quam by de Wal aen de grondt, waer door hem sijn rechte Cours verhin-

Gheweldige stroomen in de Straet van Vaygats.

1) Volgens de Adm. kaart 3½ voet.

An. 1594. Iulius.

derde, ende met het achterste eyndt weer naer ons toe swerfde, dat wy gantsch gheen middel en vonden om dat te ontloopen, want en hadden gheen spatie om t' ancker op te crijghen, en de bot ghevende [1]), dreef ons de gheweldighe stroom teghens het ijs aen, ende hebbende een poos ghevyert [2]), hielden wy het Tou met gemeender hand vast, meynende alsoo dat ons het ijs soude van hem schuyven, om sijnen ganck te gaen, maer het Tuy-tou [3]) brack ghelijck een Swavel-stock aen stucken, dat wy met het ijs daer henen dreven, lieten terstont ons Fock-zeyl vallen [4]), ende gheraeckende een stuck weeghs uyt het ijs, lieten ons daghelicks ancker weder vallen, om dat wy gheen uytcomste en saghen van het ijs, dat voor ons dreef, ende meynden oock alhier uyt den ijs-ganck vry te ligghen, maer en duerde niet langhe, ofte wy waren weder van alle canten beset, van overdadighe groote schossen, die ons van alle zijden weder recht op den Boegh aen quamen, en de besich wesende om het ancker op te winden, t' welck soo haest niet en conde gheschieden, of t' ijs was ons op t' lijf, en de hoe wel wy ons van d' eene zijde bevrijdden met vyeren en bot gheven, soo quamen wy daer nochtans van d' ander zijde in, soo dat het teghens ons aenbonsden, al hadde het teghens een steenrotse gheweest, dat ons ghenoech in beroerte stelde, ende door de groote dickte gheraeckte het aen ons Kabel vast, ende trock ons alsoo met gheweldt door de stroom nederwaerts aen, soo dat het daghelicks ancker sijn cracht verliesende, aen de schaft by 't cruys aen stucken brack, blijvende beyde de armen ende t' hout in de grondt, en de schaft alleen aen de Kabel hanghen, dreven alsoo met het ijs heen, schickten alle onse zeylen op te crijghen, zeylende aldus door het ijs, t' gat uyt laveerende, tot buyten dicht onder de noorder hoeck, hetwelck een hooch afghebickt steenich landt is, soo dat wy daer een goede Reede ende beschutsel vonden buyten de stroom ende d' ijsganck : Settent op 8. of 9. vaem steck-grondt, ligghende een Gooteling schoot, of wat meer van de Wal af, ende sonden terstondt ons Jacht uyt, om te sien of sy het Tuy-ancker weder conden behandighen. Alhier ligghende, namen de hoochte van de Son op 69. graden 43. minuten, wesende ontrent een Goote- [fol 11

Jan Huygens schip wort door gewelt van ijsganck de de Straet weer uytgedreven, met de anckers en Kabels aen stucken gheschoven.

De Straet van Vay-

1) Bot (bod) vieren en bot (bod) korten noemt men van oudsher het vieren of opkorten van het „bot", het „bod", of ook de „bocht" van kabel die aan het anker zit.

2) D. i. „gevierd" in den zin van opgevierd.

3) Tuitouw en tuianker in tegenstelling van daagsch touw en daagsch anker. Op het daagsch anker werden, naar behoefte, 2 of 3 kabels achter elkaar gestoken. Het tuianker, dat niet altijd in gebruik was, werd gewoonlijk maar van een voorzien.

4) D. i. zetten de fok bij.

An. 1594 Iulius.

ling schoot van 't gat ofte de Straet van Vaygats, die wy van Nassau noemden [1]), af. Dit afghebickt steenich landt daer wy onder laghen, schijnt een Eylandt te wesen, want maeckt aen de noordt-zijde een afscheydtsel, soo dat het schijnt t' ander landt (het welck laegher, ende schuyn aen de Zee-cant afgaet) daer achter heen streckt, al hoe wel wy de seeckerheyt niet en conden sien: Dan als wy d' eerste mael voorby de Custe, ende dese Straet, zuydtwaerts aen heen liepen, soo scheen dit landt van verre perfectelicken een Eylandt te wesen, ende dat het midden in den mondt lach, makende twee oopenen, als vooren verhaelt ist. Maer daer dicht by wesende, ende oock t' gat incomende, can ment van 't landt van de noordtzijde niet onderscheyden, alwaer het den uytersten hoeck maeckt, daer de Cruycen (soo wy meenden) stonden, daer d' Ammeraels volck een Caep [2]) opghestelt hebben. Dit afghebickt landt ofte Eylandt streckt zuydt-oost ende noordt-west ontrent een half mijle weeghs, van daer af maeckt de Custe een bocht inwijckende, ende is laegher landt, streckende west heen uytwaerts aen. Teghen den nacht-stondt quam ons volck weder met de Jacht aen boort, naer dat sy het Tuyancker met het stuck Kabels daer aen, nae langhe moeyten weder opghevist hadden, al hoe wel het een ruych doncker mistich en stormich weer was, met vochtige koude, gheduerende noch alsoo den selfden oosten windt.

Vaygats gheleghen op 70 graet 43. minuten. Jan Huygen geeft d' engte van Vaygats den naem van Nassau.

Stellen een Caep op de Noorder hoeck van de Straet Nassau.

Den 27. des Woensdaeghs. gheduerende noch al t' selfde weer ende windt, begonst het naer den middach wat op te claren, met Sonne-schijn, even wel sonder cesseren van den selven windt, die noch al even ghestadich waeyden. Wy voeren met de claerte eens aen landt, recht teghens ons over, van daer het een Eylandt scheen te wesen, varende recht voor ons uyt, alwaer het landt een afgaende schuyne singhel strandt maeckte, tusschen t' afghebickte steenich landt in, ende hadden altoos de diepten van 8. 7. 6. 5. 4 vamen, natuerlick opdrooghende, tot een steen-worp van 't landt ende 't selfde strandeken af, daer men ghenoech met het Jacht drooch aen landt mocht comen, want is schuyn afgaende altemael van cleyne graeuwe keesel-steenkens en graeu zant, soo 't schijnt, ghemenght: maer in de handt nemende, siet men perfectelicken dat het oock steentkens zijn, die alsoo, naer 't te vermoeden is, aengroeyen, want zijn als

Waren aen de noordtzijde van de Straet eens aen lant om te besichtigen.

Verclaringhe van de ghelegentheyt van 't selfde landt.

Keselsteenkens op de strant soo cleen als fijn sant.

1) Het „eiland" door Jan Huyghen bedoeld, is de lange en zoo goed als alleen liggende, hooge strook lands tusschen de kapen Primyetni en Dyakonova. Zie 27 dezer maand.

2) Onder „kaap" verstaat men nog steeds een aan den wal opgericht landmerk voor zeevarenden; liefst zoo groot mogelijk van afmetingen en gewoonlijk van latwerk, ter vermindering van den windvang.

An. 1594 Julius.

greynen van zant int aensien. Wy bevonden dat dit Eylandt aen den oost-candt een stilstaende ende besloten water hadde [1]), dat het bynaest van 't ander landt afscheyden, hebbende alleenlicken van de zuydt-zijde, als oock van de noordt-zijde, cleyne voet stranden tusschen de Zee, ende dit binnenwater, t' welcke ghenoech, soo 't schijnt, met d' opwateren ende sprinck-vloeden onder water comt, soo dat het ghenoech een Eylandt mach ghenoemt worden, oorsake de voorsz. afscheydtsel, als oock het onderscheydt ende uytmuntinghe van de hoochte die 't heeft, by 't ander landt te ghelijcken. Op den uytersten hoeck, aen de zuijdt-zijde van dit Eylandt staen wel drie ofte vier hondert houten Afgoden, soo cleyn als groot, ende zijn ghesneden van hout, qualick en plomp ghefatsoneert, soo dat men passelicken can vermercken, datse naer menschen ghestaltenis ghesneden zijn: legghen wat schuyn opgheheven teghens een steunsel aen, met het aenghesicht nae 't oosten ghewent, ende hebben rondtsom haer een groote mennichte van Rheen ofte Rhinnen hoornen, die sy, soo 't schijnt, aldaer moeten voor een offerhande brenghen, welcke hoornen ende Afgoden ons van verre scheenen Cruycen te wesen, om dies wille dat wy die van te vooren hier en daer ghevonden hadden op de hoecken, als vooren verhaelt is: Maer ondervonden als nu dat het Afgoden van de Lappen ende Vinnen, ofte Jnwoonders van 't landt waren, die noch t' Heydensche gheloove hebben, als aen dese teyckenen ghenoech te verstaen is [2]). Jck en can niet vermoeden hoe dat daer soo grooten menichte van Beelden by den anderen, ende op een over hoop gheleyt zijn, dan is te dencken, dat soo dickwils als daer een sterft, alhier in de plaetse van den dooden, een Beeldt ghebracht wordt, ende schijnt alsoo waer te wesen, om dies wille dat wy daer Beelden vonden, die van ouderdom vermollemt ende versleten waren, ende sommighe noch gantsch nieu, en niet langhe ghemaeckt: Oock mede dat de sommighe waren als Mans, andere als Vrouwen, ende ettelicke als Kinderen, eenighe Man ende Vrou aen den anderen: Jnsghelijcks stocken van vier, vijf, jae seven, acht, ende meer aenghesichten onder den anderen, als van een gheheel Huysghesin: Ofte moet wesen, dat sy daer t'eenighen tijde van 't Jaer in

Vinden wel drie ofte vier hondert houten beelden ofte afgoden staen op de noorder hoeck van de Straete.

[kol. 11]

Waerom de selfde den Afgoden hoeck noemden.

1) Zulk een water vindt men op de moderne kaarten ten beO. Kaap Dyakonova. Het „eiland" is eigenlijk een schiereiland dat met *twee* uiteinden aan Vaigatsch is gehecht. K. Dyakonova is dus de Afgodenhoek.

2) De offerheuvels op Vaigatsch, zooals Jan Huyghen die beschrijft bestaan nog en worden door de Samojeden steeds geëerd, al zijn zij Christenen. Afbeelding zie b.v. Nordenskiöld „Umsegelung" p. 82, 83 met beschrijving aldaar. De houten afgoden zijn, wat afwerking betreft, zeer achteruit gegaan.

An 1594. Iulius.

Beevaert comen, ende alsdan een yeghelick sijn ghelijckenisse ende Beeldt daer by leyt. Saghen daer oock bynaest t' fatsoen van een bare ofte berry, hebbende de stijlen van ghelijcken met ghesneden aensichten, daer sy, nae te presumeeren is, de Beelden in Processie mede moeten omdraghen. Wy meenden eerst dat het een Kerck-hoff ende begraeffenisse moeste wesen: Maer en vernamen daer gheen apparentie van graeven ofte ghebeenten, anders dan de voorsz. Rhinnen hoornen, die daer hoop-werck waren. Andere teyckenen van huysen ofte Menschen en conden daer tot noch toe niet vernemen, al hoe wel wy 't landt een stuck weeghs over en weer over liepen. Doch by dese Beelden ende Afgoden is het ghenoech kennelick dat daer Menschen woonen: Maer waer dat sy hun onthouden, en wisten tot noch toe niet t' ontdecken. T'landt is over al een vlacke groene Landouwe van schoone harde cley-grondt, aen de Zee cant afghebickte grauwe steen, ende arduyninghe clippen, op plaetsen afgaende singhel-stranden van cleyne grauwe keesel-steenkens, als verhaelt is. Heeft over al uytnemende veel Lepel-bladen [1]) onder het gras ende cruydt ghemenght, als oock hier en daer veel Bies-loock. Heeft binnen int gat ofte Straet aen de oost-cant van dit voorsz. Eylandt, weynich drijfhout ligghen, naer dat daer aen de west-zijde veel ende overvloedich lach, als op sijn plaetse gheseyt is. Vonden wel op etlicke plaetsen Zee-paerden-hoofden ende lijven ligghen, maer meest vergaen, so

Lepel-bladen, bies-looc ende andere cruyden en veldt bloemen op Vaygats.

. 11c.] datse t' opnemen niet weerdt en waren: Maer Rhinnen hoornen laghen daer over al by menichten, ende soo groot als wy die oyt te vooren gesien hadden. Andere ghedierten en saghen gantsch geen, dan hier en daer eenige Velt-vincxkens van een bonte coleur, ende die noch seer weynich. Dit landt heeft oock over al veel Lacken ofte stil-staende beslooten wateren, die seer excellent en versch zijn, ende dat noch te verwonderen is, is, dat boven op 't voorsz. Eylandt van de Afgoden, te weten, op 't hoochste niet verre van den hoeck daer d' Afgoden staen, staet een ront ende beslooten lack van soet ofte versch water, t' welcke al passelicken groot is, ende en heeft niet veel spatie ofte boordts van landt, tusschen het lack ende de cant van 't Eylandt, welcken cant al van een goede hoochte ende steylte is, van loutere afghebickte grauwen arduyn ende rotsteen, in sulcker voeghen dat men aldaer ghemackelicken een Conduit ofte goot souden moghen maken, om t' water van beneden t' ontfanghen, soo 't noodich ware, hoe wel dat onder aen de voet gheen spatie en is om te staen, want de Zee slaet daer teghens aen, maer men moestet met het

Een lack van versch water opt hoochste van het Afgoden landt.

---

1) Generieke naam voor de cochlearia.

An. 1594. Iulius.

boodt daer onder ligghende ontfanghen, ofte daer een goot ofte ander Jngenie maken, dat ghenoech om doen is, hoe veel te meer, dat men in dese Contreye gheen ghebreck van versch waters heeft, noch niet noodich is daer veel moeyten om te doen, want men vindt het over al op alle plaetsen abondant ghenoech van de afwateringhen van 't sneeu, als gheroert is. Andere besonderheyden en weet tot noch toe, van dit landt [1]) te verhalen, soo dat, met het ghene ick te vooren hier ende daer aengheroert hebbe, ghenoech te verstaen is, wat dies is belanghende, tot dat wy eenighe andere noticie van 't volck, ofte voorder aen (soo 't ons Godt gunt) connen vernemen. Hadden als noch menichte van schossen ijs, die van uyt den oosten door de Straet west aen 't zeewaerts in dreven. Tegens den avondtstont worde het weder mistich, met kout vochtich weer, met eenen harden gheduerenden storm des selfden windts van uyt den oosten, duerende alsoo den gheheelen nacht over.

Den 28. des Donderdaeghs hadden noch al t' selfde weer ende wint, met meer storms als het te vooren gheweest hadde, soo dat wy daer gheen cesseeren aen en creghen: Meenende naer 't hem aenstelde, dat het altoos wilde dueren. Saghen noch al veel ende gheweldighe schossen ijs uyt het gat comen drijven, gheduerende alsoo den gheheelen nacht over.

Schossen ijs van een half mijl groot.

Den Ammerael wort gedwongen vant ijs, de Straet te ruymen.

Den 29. des Vrydaeghs in den dagheraet, quam daer een soo grooten schos ijs uyt drijven, datse inder waerheyt, meer als een half mijle weechs int gesicht lanck scheen te wesen, en breedt en dick naevenant, ende quam overlanghs uyt drijven: want soo sy over dwers ghecomen ware, en hadde niet moghelick gheweest datse t' gat door ghemoghen hadde, al hoe wel t' selfde meer als een half mijle in de wijtte heeft, soo dat den Ammerael die 't tot noch toe binnen in onthouden hadde, ghedwonghen was, buyten by ons te comen ligghen: Wy en conden ons niet ghenoech verwonderen, van waer soo groote menichten ende uytnemende groote schossen mochten vandaen comen: waerom ons een quade suspitie gaf, dat het uyt een vlacke Zee moeste comen, ofte ten minsten van ondiepe plaetsen, en dat het als nu met de gheweldighe storm van sijn plaetsen ghescheurt, ende alsoo door het gat ofte Straet herwaerts aen ghedreven moet worden. Wy hadden noch al den selfden harden wint met een gheduerighe koelte ende ijs-ganck, verwachtende met gheduldicheyt een verbeteringhe, soo het Godt beliefde. Des naemiddaeghs creghen een weynich reghens, hebbende altoos een hardt storm- [kol. 110

1) Hier schijnt het woord „niet" te zijn uitgevallen.

weer van uyt den oosten ende oost noordt-oost, ende daer naer wat zuydelicker: waer door, als oock om dat het een Sprinck-vloet was, wy weder sommighe schossen ijs aen boordt en voor den Boegh creghen van vreesselicke grootte, maer en deden ons geen schade, om dat wyse naer ons beste vermoghen mijden: Saghen desen dach ende aenvolgende nacht soo veel ende groote Schossen ijs voorby drijven, als wy oyt te vooren ghesien hadden, die al met de wint ende stroom westwaerts aen t' zeewaert in setten, soo dat wy ons ghenoech verwonderden: daer waren schossen onder van vijf ses Scheeps lengten groot, die op de vier vamen diepten aen de grondt bleven sitten sonder te moghen vlooten [1]: Waer by ghenoech te considereeren is, hoe alle d'ander naevenant zijn. Wy spraken des avondts met des Ammeraels volck, die ons seyden des voorighen daeghs aen 't zuyder-landt gheweest te hebben, met hen neghen ofte thiender som, hebbende slechts een spiets ofte twee mede, om dies wille dat wy aen de noordt-zijde noyt volck ghemoet hadden, maecken hen sonder achterdencken aldaer yets te vinden, dat hen hinderlicken mochte wesen. Op 't landt springhende quamen by een hutteken, alwaer sy weder hoopwerck van Afgoden vonden, doch wat beter verchiert en ghepollijst, als die van de noordt-zijde, want seyden dat sy d' ooghen, ende de teeten van de borsten van tin ghemaeckt hadden. Niet langhe daer ghestaen hebbende, saghen een Man op een sleetken comen ghereeden, met drie Rhinnen daer in ghespannen, die hem voort trocken. Sy dit siende, ginghen naar hem toe, om te sien of sy hem te spraeck conden comen, ofte andersins crijghen, ende hadde een Boogh met pylen [2] by hem, maer doen hy sach dat den onsen anders niet dan alleen een Spiets in de handt en hadden, leyde hy de Boogh van hem, nemende insghelijcks een Spiets in de handt, die hy, soo 't scheen, by hem hadde: als willende bethoonen, dat hy den onsen gheen voordeel en wilde gheven ofte hebben: Maer siende dat sy al t'samen op hem aen dronghen, sprongh om hoogh, ende maeckten een gheschrey, waer mede sy terstondt saghen uyt een Valleye comen springhen, by de dertich persoonen, altemael op Sleetkens, elck met twee ende drie Rhinnen voor haer heenen trecken, ende hadden in eenen ooghenblick den onsen bynaest omsinghelt, ende de zijde van de Strandt voor het Jacht beset, soo dat sy ghenoech bekaeyt ende inden noot waren: doch hebben int eynde

An. 1594. Iulius.

T ijs soo dick dat het op vier vaem niet vlooten mocht.

Den Ammeraels volck varen aen de zuytzijde van de Straet aen landt, alwaer sy volc vinden die haer bynae verrast hadden, maer zijnt noch ontcomen.

Verclaringe van tghene haer met het volc bejegent is, ende van haer ghedaente, etc.

1) Vlotten, drijven.

2) Bogen en pijlen zal men tegenwoordig bij de Samojeden niet meer vinden, wèl oude vuurwapens. Zie b.v. Nordenskiöld „Weltumsegelung" I p. 70.

An. 1594. Iulius.

eenen moedt ghegrepen, ende zijn daer door heen ghejaecht, om dies wille dat de andere achterwaerts uyt deysden, by avontuere vreesende dat daer van den onsen eenighen verborghen laghen, die [fol. 1 hen van achteren mochten beschadighen, want anders willende, hadden den onsen ghemackelicken ghenoech ghecreghen, ofte en hebben haer misschien niet willen hinderen. Den onsen t' Jacht crijghende, zijn metter haest van het landt afghesteecken, t' zeyl opsettende, ende alsdoen soo quamen daer noch vijf van den hoop op de Strandt loopen, die sommighe pijlen naer haer toe schooten, doch en deeden haer gheen schade om datse al buyten schoots waren. Sy seyden dat het altemael luyden waren van groote statueren, maer wat ghestalten ende hoedanich de habijten zijn, en wisten ons niet te segghen, want de verbaestheyt en gaf haer gheen plaetse om sulcks te bemercken. Hier mede maeckten sy ons begheerich om t' ondersoecken, soo ons het weer plaetse gheeft, of wy eenighe Jnformatie van de selfde conden crijghen, daer toe ghebruyckende alle vriendtschappen ende listen, ons moghelick wesende, om yet sekers van dese contreyen te weten, want andersins wy weynich middelen saghen, om dat te moghen verstaen.

Crijghen hope van goet weer.

Den 30. des Saterdaeghs hadden noch al t' selfde weer, ende harden koelen windt van uyt den oosten, ende saghen als nu wat minder ijs, als oock cleynder stucken door drijven. Waer mede wy verhoopten datter een verbeteringhe nae soude volghen, om een suyver en claer water te vinden, ons Godt sulcks gunnende, met wint ende weder daer toe verleenende. Teghens den avondt begonst het weer te bedaren ende wat stilder te worden, maer de windt was noch even wel van de oostelicke handt met een koude lucht.

Jan Huygen vaert met het Jacht uyt, om de uytcomste van de Straet t'ontdecken.

Vinden midden in de Straet een Cruys op een hoeck staen, waeromme die de Cruyshoeck noemden.

Den laetsten des Sondaechs met den dagheraet, siende dat het claer stil schoon weer was, rusten t' Jacht toe om eens te deghen t' ondersoecken d' uytcomste van dese Straet ofte Engte. Voeren langs de noorder Wal heen, ontrent twee mijlen weeghs, tot een punt landts ofte uytsteeckende hoek, daer een Rus Cruys op staet, waer van wy die noemden de Cruys-hoek. [1]) Alle dese Custe is met wijcken, makende een in ende uytstekende landt, ende al eer men by den hoeck comt, heeftet eenen grooten Jnwijck: Js altemael een laech vlack landt van grauwe arduynsteen ende singhel-stranden. T' landt van de zuydt-zijde is wat hoogher aen te sien, doch oock vlack-streckende, ende en schijnt soo steenich aende Zee-cant niet te wesen. Strect van ghelijcken met bochten tot tegens over den Cruys-

1) Thans Sukhoi Nos.

An. 1594 Julius. Verclaringhe van de Custen ende de gelegentheyt van t' landt, aen weder-zijden van de Straet van Nassau.

Een Jnwijck aen de zuydt-zijde van de Straet.

hoeck toe, meest oost ende west. Recht teghens over de Cruys-hoeck, soo begint de zuyder Wal met eenen grooten Jnwijck zuydtwaerts te strecken, waer van wy t' eynde niet ondersocht hebben, omdat het meest vlack water is. Van desen Jnwijck af streckt de Custe weer meest n. n. o. uytwaerts aen tot over de drie mijlen weghes, alwaer eenen hoeck leyt, ende de selfde Custe weer oostwaerts aen scheen te loopen. Dese streckinghe is een hoochachtich landt by 't ander te ghelijcken, doch oock vlackstreckende boven op, ende streckt meest recht heen sonder bochten ofte wijcken, naer het scheen, dan oostwaert aen teghens de Cruys-hoeck over heeft het
12b.] een uytsteeckende punt landts, de reste is altemael gelijck ende effen. Js over al meest een vlacke afgaende Landouwe, seer groen ende lieffelick t' aenschouwen, even wel kael sonder gheboomten. Aen de Zee-cant was het met asverwighe afghebickte clippen, maer niet te hooch. Dit is nu belanghende de zuyder ende ooster wal van 't vaste landt. Beroerende nu de noorder ende wester Wal, te weten, van den Cruyshoeck af voortaen, soo streckt de Custe weder n. n. o. uytwaerts aen, ghelijck die van de ander zijde, ontrent drie mijlen weechs, tot eenen anderen hoeck die wy den Twisthoeck [1]) noemden, overmidts dat daer te vooren veel om ghetwist was, of de Straet aldaer voleynden of niet. Nu van desen Twisthoeck af begint de Custe weder noorden aen te strecken. Recht teghens over de Cruyshoeck ontrent een cleyn mijlken z. z. o. heen, is gheleghen een cleyn kael Eylandeken, zijnde de zuyder ende ooster wal aldernaest, mach wesen van een vierendeel mijls groot. Van dit Eylandeken loopt een droochte ofte steert, afstreckende bynaest midts water, doch even wel d' Ooster Wal naest, ghelijck als de Straet n. n. o. kustwaerts aen, hebbende op plaetsen, te weten te middeweghen, maer anderhalf en minder vaem waters [2]). Van den Cruys-hoeck af noordt noortoost heen, maeckt het landt weder een Jnwijck ofte bocht, in voeghen dat de Cruyshoeck comt te ligghen tusschen twee Jnwijcken, als een uytgherecktèn arm, ofte ghelijck als een uytstekende tonghe. Van desen Jnwijck af voortaen tot den Twisthoeck toe, ist altemael een laech vlack landt, met witachtighe clippen ende rudsen aen den oever, ende somtijdts singhel [3]) afgaende stranden, hier en daer met cleyne wijcxkens ende bochten. Den Twisthoeck is weder van hooghe, steyle, afghebickte, grauwe, ende swartachtighe steen-

Den Twisthoeck ende waeromme datse alsoo ghenaemt is.

Een Eylandeken gheleghen midden in de Straet daer een droochte van af loopt.

---

1) Kaninoi Nos.

2) Gemakkelijk te identifieeren met Storozhevoi Eiland.

3) Zie hiervoren kol. 10b.

An. 1594. Iulius.

clippen, hebbende weynich ofte gantsch gheen voet-strant aen de water-cant, dan de Zee comt daer teghens aen smijten, ghelijck als dat landt voortaen, (dat noordewaerts aen is streckende) altemael is. Het landt boven op van desen Twist-hoeck ende voort aen, was steenachtich met cley ghemengt, zijnde alle de steen aen te sien, ghelijck als ley-steen ofte schalien [1]). Wat innewaerder binnen in 't landt was het al te samen ghelijck alle t' voorgaende, sonder gheboomten, doch groenachtich, hebbende hier ende daer stil-staende Lacken ende Morassen. Desen Twist-hoeck comt bynaest oost ende west over een met den uytersten hoeck van de ooster Wal [2]), daer t' landt, soo 't schijnt, meer oostwaert aen streckt, ende de wijtte van 't lant, tusschen den Twist-hoeck ende Cruys-hoeck, met de voorsz. ooster wal van d' ander zijde, mach wesen anderhalf mijl of wat meer. Beroerende nu de diepten ende streckinghen van de doortocht, ofte t' rechte Canael van dese Straet ofte Engte, is aldus: Van den hoeck af daer d'Afgoden opstaen, tot de Cruys-hoeck toe, streckt de diepten ofte het Canael meest midts water, altoos aen de zuyder Wal naest, oost aen, ende comende op een goteling schoot naer of wat meer, by noorden t' Eylandt met de steert, streckt de diepten meest langs de noorder ende wester Wal, noordt noordt-oost heen, te weten, midts water, tusschen de steert die van 't Eylandt af loopt, ende de voorsz. Wal, t' welcke mach wesen in de breette een cleyne mijl, d' ander zijde van de ooster Wal, tot voorby t' Eylandeken met de steert nae de zuyder Jnwijck toe, is altemael vlack water, want men heeft daer over de steert maer 5.4.3.2. vamen waters, tot op een half mijl aen de Wal. De noorder ende wester wal heeft hier en daer sommige blinde, als ooc sichtbare clippen ende rudsen met afstekende rifkens, doch en strecken tot over een roerschoot van de Wal niet af, alle de reste is schoon en van goede diepten. Varende aldus langhes de noorder Wal, als geseyt is, met het Jacht heen: Saghen aen de zuydt-zijde veel volcx van 't hooghe landt af, nae 't water toe comen loopen, ende waren van de ghene daer d' Ammeraels volck te vooren met doende hadden gheweest, meynende misschien dat wy haer weder wilden bestoken, maer wy en ghenaeckten t' landt niet, vervorderende onse voorghenomen tocht, quamen by de Cruys-hoeck, daer wy op 't landt liepen, om dies wille dat het mistich was gheworden, verwachtende eenige claerheyt. Desen mist was ons in desen tocht seer hinderlick, in sulcker voeghen, dat wy op alle desen tijdt

De rechte diepten ofte t' Canael van de Straet.

[kol. 1

Worden veel volcks gewaer aen de zuyder wal.

1) Zie hiervoren kol. 4c.

2) Namelijk Kamennoi Nos.

An. 1594 Julius.

(tot ons wederom-comste aen boort) noyt een half ure claer weers en hadden, om alle dinghen te deghen te bemercken, t' welck over alle dese contreye seer ghemeen is, zijnde t' selfde een groot belet ende hinder, om alle onbekende perijckelen te moghen schouwen.

Varende de Cruyshoeck om, crijgen een blau ende pekel-sout water, een seker teecken van een openbare zee.

Voeren daer naer den hoeck om, langhes de Cust heen tot den uytersten hoeck toe, ende siende dat hem t' landt alhier weder noortwaerts aen begonst te strecken, als oock dat het water van de Cruys-hoeck af, claer van een blauwe coleur en pekel-sout begonst te worden, seer different van 't voorgaende [1]): lieten ons voorseker duncken, dat wy van daer af voortaen een openbare Zee van Oceano hadden, ghelijck als het voor ghewis ende sonder twijffel is.

Comen by den Twist-hoeck daer de Straet ten eynde is, rechten aldaer een mastboom op tot een ken-teecken.

Nu comende op den Twist-hoeck, ende zijnde door den mist bedwonghen daer te vertoeven, rechten aldaer een stuck van een mastboom op, van 't drijfhout dat van ghelijcken alhier seer abondant van de Zee opghesmeten lach, maer van waer t' selfde sijnen hercomst heeft is ons tot noch toe onbekent.

Sien de Zee weder vol ijs drijven, comende tot den n. ende n. o. Straetwaert in.

Alhier zijnde saghen weder de gheheele Zee van uyt den noordt-oosten ende noordt noordt-oost af, comende gantsch met ijs bedect, dat met den oosten wint eensdeels aen de Wal quam setten, ende eensdeels met de stroomen t' gat innewaerts aen dreef: Want door de wijtte van 't gat, ende de gheweldighe stroomen die daer met de wint in gaen, en machet gat niet missen. Alhier docht my eerst voor gewis te verstaen, van waer het ijs sijn hercomste heeft, namelicken, dat het altemael van Nova Zembla (alwaert door de hoochte gheweldich en dick moet ligghen) met die harde storm afghescheurt, en alsoo door het gat heen ghejaecht wordt, ghelijck als wy 't ooghen-schijnlicken ghesien ende ondervonden hebben, dat het van die Contreyen af quam drijven, comende t' selfde oock over een met het ghene wy van de Ruschen verstaen hadden, van hoe dat het t' geheele Jaer door, aen de Custe van Nova-Zembla vast lach.

Varen met het Jacht van den Twisthoeck af nae d'ooster wal toe.

2d.] Teghens den avondt-stondt voeren weder met het Jacht van den Twist-hoeck af, onsen Cours nemende dweers over naer d'ooster Wal (van d'ander zijde) toe, om van ghelijcken den uytersten hoeck van het selfde landt t' ondersoecken. Hadden eenen oostelicken en mistighen koelen windt, in voeghen dat wy, het landt qualick bezeylen conden: Zeylden dweers over de steert ofte droochte heen, de selfde over al loodende, ende vonden de diepten boven gheseyt. Creghen tusschen dese twee Wallen int overzeylen een seer hol ende blau claer water, waer van wy onse voorgaende opinie (van dat het een

1) Een areometer zou vermoedelijk wel hebben uitgemaakt dat de „differentie" zoo groot niet was!

An. 1594. Iulius.

openbare Zee was) te meer bevestichden. Voeren aldus tot dat de Son overt noordt-west [$7^{u.}$ $15^{m.}$ nam.] was, aleer wy t' landt, door langhe moeyten conden aen boort crijghen, zijnde een goet stuck weeghs van den hoeck af binnen in, door den grooten mist ende hollicheyt van de Zee, niet teghenstaende, namen voor ons niet wederom aen boordt te keeren, ofte wy souden t' rechte bescheydt van alles weten, om gants en t' eenemael versekert te wesen, hoe wel wy om te segghen, teyckens ende waerheyts ghenoech ondervonden hadden. Aldus by 't landt comende, saghen wy boven op 't landt twee ofte drie persoonen, soo ons dochte, met een deel [1]) Rhinnen loopen, alwaer wy terstont naer toe voeren, om te sien of wy haer met vriendtschappe conden ondergaen, om daar mede te spraeck te comen. Nu soo haest als wy t' landt ghenaeckten, quamen daer twee ofte drie op de clippen loopen, om ons te sien. Wy riepen haer toe, met hun te willen spreken, waer op sy int eerste gheen antwoordt en gaven, ghelijck of sy 't niet en verstonden: maer doen wy ons tierden [2]) ghelijck of wy aen 't landt wouden springhen, soo begonsten sy te schreeuwen ende wech te loopen. Wy lieten onsen Rus, met namen Michiel, (die wy om oorsake van de Rusche tale met ons uyt Hollandt, te weten, van Enchuysen, daer hy woonachtich ende ghetrouwt was, ghenomen hadden) ende noch een Man op 't landt springhen, sonder gheweer, houdende alle d' ander gasten binnen t' Jachts boordt stil, om haer niet vervaert te maken. De Rus op 't landt comende, riep haer toe datse wilden stal [3]) houden, om met vriendtschap te spreken, sy siende datter maer twee en sonder gheweer waren, quamen allengskens by hen, doch altijdts met de pijlen op de booghen ghereedt, ende met omdraeyende ooghen, of men haer niet en wilden verrasschen, stellende noch oock drie ofte vier van haer op de water-cant, die met de ghespannen booghen op ons schilt-wacht hielden. Wy sonden haer broodt ende kaes, t' welcke sy smakelicken aten ende blijdelicken ontfinghen, soo datter ontrent 14. ofte 15. by den anderen, onder Ouden ende Jonghen over hoop quamen: Comende wyluyden daer nae oock met ons vier ofte vijven boven op 't landt by haer, bewesen ons groote vriendtschappen met buyghen ende neyghen der hoofden. Wy besaghen haerlieder booghen, maer de pijlen en wildense ons niet in de handt gheven. Hadden hare sleetkens altesamen bereydt ende ghereet staen, elcke sleetken met

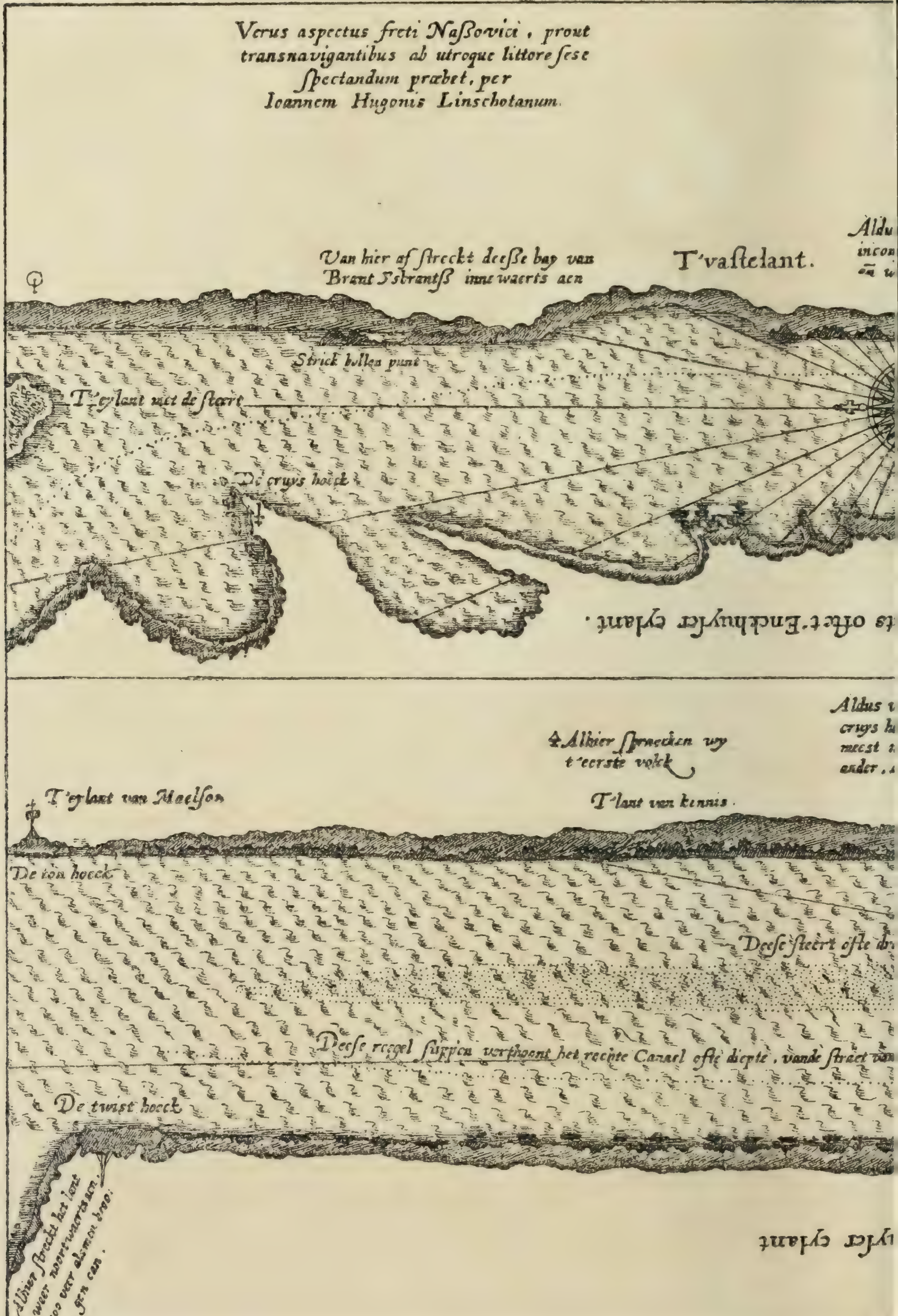
Crijgen volc int ghesicht aen de ooster wal van de Straet daer sy mede te spraeck quamen.

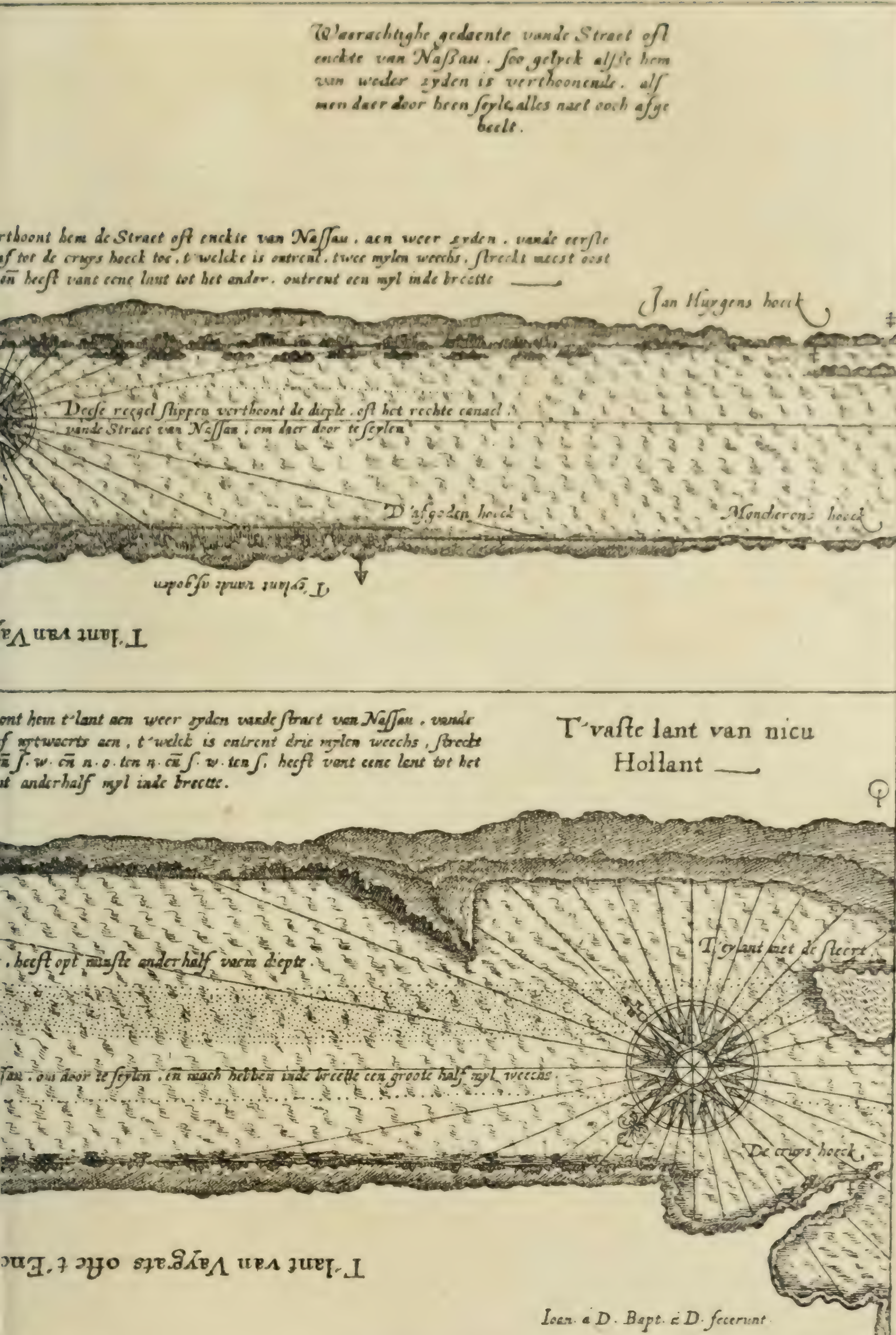
Verhael van t' ghene haer met het volck passeerden.

1) Deel, in den zin van: „een onbepaalde hoeveelheid" (Verdam).

2) Gedroegen (Verdam).

3) In den zin van „stand" houden (Verdam).

Verus aspectus freti Naßovici, prout transnavigantibus ab utroque littore sese spectandum præbet, per Ioannem Hugonis Linschotanum.
Van hier af streckt deesse bay van Brant Ysbrantß inne waerts aen
T'vastelant.
Strick bollen punt
T'eylant met de staert
De cruys hoeck
ts ofte t'Enckhuyser eylant.
Alhier spraecken wy t'eerste volck
T'eylant van Maelson
T'lant van kennis
De ton hoeck
Deese steert ofte
Deese regel stippen vertoont het rechte Canael ofte diepte, vande straet
De twist hoeck
Alhier streckt het lant weer noortwaerts aen, soo veer als men sien can.
yser eylant

Waerachtighe gedaente vande Straet ofte enckte van Nassau. soo gelyck alsse hem van weder zyden is vertheonende. als men daer door heen seyle, alles naet ooch afge beelt.
rthoont hem de Straet oft enckte van Nassau. aen weer zyden. vande eerste af tot de cruys hoeck toe, t'welcke is ontrent. twee mylen weechs. streckt meest oost ēn heeft vant eene lant tot het ander. ontrent een myl inde breette
Jan Huygens hoeck
Deese reggel stippen vertheont de diepte. oft het rechte canael vande Straet van Nassau, om daer door te seylen
D'afgoden hoeck
Monnikens hoeck
T'eylant vande afgoden
T'lant van Va
ont hem t'lant aen weer zyden vande strat van Nassau, vande f uytwaerts aen, t'welck is ontrent drie mylen weechs, streckt ē s. w. ēn n. o. ten n. ēn s. w. ten s. heeft vant eene lent tot het t anderhalf myl inde breette.
T'vaste lant van nieu Hollant
heeft opt minste anderhalf vaem diepte
T'eylant met de steert
sau. om door te seylen. ēn mach hebben inde breette een groote half myl weechs
De cruys hoeck
T'lant van Vaygats ofte t'Enc
Ioan. a D. Bapt. a D. fecerunt

twee ende drie Rinnen, daer in ghespannen, om soo sy haer yet vreesden, terstont haes op te spelen. Wy vraechden hunlieden naer 13.] de gheleghentheyt van dese Straet en de het landt, seyden ons nae het segghen van onsen Tolck, die soo wy in ander dinghen ondervonden hadden haer niet al te wel in alles te deghen verstaen conde, dat dit een cleyne Zee was, maer daer door wesende soo had men een groote wijde Zee: Wy vraechden haer oock of sy onder den groot-Vorst van Ruslandt saten, seyden neen, noch dat sy hem niet en kenden, ende en wisten oock gantsch van geenighe plaetsen als van Pitzora Pitzano noch oock Vaygats yet te segghen, dan gaven Vaygats een ander naem, soo dat het schijnt onder henlieden met sulcken naem niet bekent te wesen, noch van de Ruschen insghelijcks alsoo niet ghenoemt en wort, ghelijck als wy oock te vooren van haer verstaen hadden: Seyden oock mede dat op Vaygats sonderlinghe gheen volck en woonde: dan sommighe van henlieder Jaghers, die haer aldaer hier en daer een ofte twee onthoudende zijn: Sy wisten wel te segghen van Rusche Loddinghen, daer t' schijnt sy eenighen tijt van 't Jaer met handelen: want verstaen wat ghebroken Rus, ghelijck als ons oock de Rusche cruycen te vermoeden gaven, datse daer moeten traffijckeeren: Seyden datse in haer Dorp alderhande vel-werck hadden als van Vosschen, Maters, Sabels en dierghelijcken: in somma soo men daer op toe leyden, men souden daer metter tijt wel goede vriendtschappe en de onderhandelinghe met te weech brenghen, maer de handelinghe (soo men daer alleenlicken om quam) en souden d' oncosten niet vierendeel waerdt zijn: want het schijnt altemael te wesen een arm miserabel ende mismaeckt volck. Vraechden haer oock nae de gheleghentheyt van t' ijs ende den tijt van den Somer aldaer, seyden datter over thien ofte twaelf daghen gheen ijs met allen soude wesen, ende dat men noch ses weecken souden hebben sonder van vorst te weten, maer dien tijt verloopen wesende, soo begonst het weder te rijpen. Wat nu henlieder persoonen en de habijten is beroerende, waren van persoons en de ghestaltenis halven van cleyne ende middelbare statueren, plat en de seer difforme van aensicht, cleyne ooghen, gantsch geen baert altoos, welcken sy (naer men ons seyden) uyt trecken voor een fraeyicheyt, met een peck swart en de seer slecht en glat hayr tot over d'ooren hanghende: hebben èen seer swarte ende leelicke coleur ghelijck de Mulaten van Spangien, doch de swarticheyt is in de gront rosachtich aen te sien, dat mijns bedunckens principalicken moet comen van des winters in haer holen in den

An. 1594 Iulius. Crijghen Informatie.

Creghen Informatie van de gheleghentheyt van de straet ende de Tartarische Zee.

An. 1594. Iulius. Ghedaente ende habijten vant volck aen de Straet van Nassau, Samoyeden ghenaemt.

roock te sitten: de habijten zijn van vel-werck, t' hayr ofte wol binnewaerts ghekeert ende 't bloot buyten, hebbende de handt-schoenen aen de mouwen vast diese alsoo uyt en aen connen trecken, zijnde insghelijcks de Cappen ofte keuvelen [1]), diese op t' hooft draghen, aen de rock vast: de boxen [2]) zijn ghelijck als sommighe Landtlieden in Hollandt: noch draghen van bovenen af slecht eng neer gaende tot in de schoenen, hoe wel dat hare schoenen daer mede vast aen waren: Etlicke hadden bonte huyven op het hooft, ghelijck als d' Emder vrouwen draghen: Eyntlicken schenen Apen en Monstren te wesen, ende hadden al te samen boghen en pijlen der Persianer niet onghelijck, ghelijck als ickse in Indien wel ghesien hebbe: [kol. 13b. ware fluxe mannen en seer lichtvaerdich int springhen, en thoonden een stoute couragie en raddicheyt van lijf en leden, spronghen als jonghe ongetoomde Heyngsten, met een dappere wackerheyt int wacht houden van om ende wederom te sien, soo datse Bellicceus schijnen te wesen: ende wat het loopen is belanghende, daer en isser gheen uyt den onsen, diese daer in souden connen achterhalen: Hadden de sleetkens seer different van die van de Lappen ende Ruschen van Kilduyn [3]), want waren bynaest waghens ghelijck, verheven, hebbende onder en boven een omligghende randt, zijnde alsoo met stijlen aen den anderen vast, en soo voorts oopen en doorluchtich, welcke schijnen haer des Somers zijn dienende om t' een en t' ander te vervoeren: die volck naer 't scheen, en hebben gantsch geen ghebruyck van Visscherije ofte van te varen, maar leven alleen van de jacht ende het wildt ghedierte, soo ghenoech te vermoeden is, want en hebben in gheenighe van alle dese plaetsen eenige teyckenen connen vermercken van Schuyten, ofte datse haer ter Zee gheneeren, noch van huysen ofte hutten aen de zee-cant, ende om dat wy niet meer en conden verstaen, als oock dat ons volk qualick in de Jacht te houden was, waer door sy qualick langher wilden stal houden, namen oorlof ende ginghen weder in ons jacht, latende int afsteecken

De Samoye-

---

1) Zie Verwijs en Verdam sub „Covel". Het onderscheid tusschen kap en keuvel is niet duidelijk. In de uitdrukking „kap en (noch) keuvel" is het woord nog levend.

2) Boksen = broek (boks); het woord had oorspronkelijk alleen in het meervoud de beteekenis van „broek"; het enkelv. bokse zal dus eigenlijk een broekspijp aangeduid hebben. (Zie Woordenb. der Ned. Taal).

3) De Samojeedsche slede is erop berekend om 's zomers over de lage flora der toendra's te glijden en 's winters over de sneeuw; zij is opgebouwd op een raam, als een narrenslede. De Akja der Lappen is een sneeuwvoertuig bij uitnemendheid en geschikt om door één rendier te worden getrokken; de Samojeedsche eischt drie of meer trekdieren. Zie Nordenskiöld „Die Umsegelung Asiens", Tom. I. p. 72 en 73.

de trompet blasen, waer van sy int eerste schenen te verschricken, ende het op een loopen wilden stellen: maer verstaende dat het een vriendtlick afscheyt was, quamen al te samen op den Oever loopen, strijckende de capproenen van 't hooft, neygden ende booghen haer met een ghecrijs ende smijten der handen, als tot een Adieu, waer mede wy weder daer vandaen scheydden, ende ons docht dat wy met dese informatie als oock met het ghene wy meer ghesien ende ondervonden hadden, ghenoech van alles versekert waren, latende t' voorder ondersoecken nae, ende keerden alsoo blijdelicken weder naer boordt daer wy ontrent des middernachts quamen, brenghende een blijde boodtschap ende goede tijdinghe.

An. 1594 Iulius. den verschricken vant blasen der trompetten.

Comen met het Jacht weder blijdelicken aen boordt.

Den eersten Augusti des Maendaeghs creghen eenen zuyden wint met goet weer, waer mede wy de anckers op lichten, doende onsen Cours naer binnen toe, zeylende alsoo tot den middach, tot ontrent een half mijl voorby de Cruys-hoeck, alhier comende creghen eenen donckeren mist in sulcker voeghen dat wy niet en derfden voorderaen loopen, wierpen het ancker uyt om de claerte te verwachten: Wat naer den Middach claerdent weer op, ende ginghen wederom t' zeyl: Comende ontrent deeldach [1]) by de Twist-hoeck, alwaer noch seer veel ijs over al vol en dick lach, als oock nae het noordt noordtoosten ende noordt-oosten, ende alle die contreyen over, het welcke met desen wint weer nae die quartieren heen dreef, soo dat wy onsen Cours belanghende, claer water behielden, liepen van de Twist-hoeck af, oost over naer den uytersten hoeck van de ooster wal toe, alwaer wy by quamen tot op een vierendeel mijls en minder aen op seven
[col. 13c.] vaem diepten. Wy bevonden dat desen hoeck hem van het vaste landt afscheydde, makende alsoo een Eylandeken [2]) dat ontrent een Gooteling schoot van de wal verscheyden leyt, sonden ons Jacht daer nae toe, om aldaer een Caep met een ton op te setten, ende sy daer comende loodden t' water rontsom t' Eylandt, ende vonden dat het op het minste stijf twee vamen diepten hadde, in voeghen dat het seer bequaem is, om des noodich zijnde, aldaer te moghen legghen, voor alle winden beschut, ende om end' om te wijcken, want het Eylandt is hoogh, doch is boven een vierendeel mijls groot niet: Waren daer aen de noordt-zijde tot ontrent op een roerschoot oft wat meer by aen, op twaelf vamen diepten: Crijghende aen de oost-zijde weer

Augustus.

Zeylen met de Schepen de straet innewaerts aen.

Wtersten hoeck van de oosterwal, zijnde een Eylandeken, alwaer sy een Ton oprechten, waerom deselfde de *Ton-hoeck* ghenaemt hebben.

---

1) Volgens Verdam: „dag van een boedelscheiding"; bij Jan Huyghen (en De Veer) echter blijkbaar in den zin van „middag". De Veer gebruikt het woord ook in den zin van „dag waarop de rantsoenen door den bottelier uitgedeeld worden".

2) Sokoli eiland.

An. 1594. Augustus. Maelsons Eylandt ende waerom alsoo genaemt.

seven ende acht vamen, altemael stec-grondt. Dit Eylandt [1]) noemden wy het Eylant van Maelson, ter ghedachtenis ende eere der Heeren Doctor Francois Maelson, Raedt Ordinaris neffens sijn Excellentie (als eender die om dese Vaert t' effectueeren, niet weynich ghebesoigneert heeft) ende den hoeck, de Ton-hoec [2]). Van hier af soo streckt het landt weder oostwaert aen, zijnde altemael een vlack landt als het voorgaende: De Ton opgherecht wesende deden onsen Cours de Custe langes oost aen, hebbende eenen zuydt-westen ende westelicken wint met schoon warmachtich weer ende slecht water: Wesende buyten de Straet van Nassau in de ruyme Tartarische ofte nieuwe Noordt-Zee, die in de coleur, water, wijtte ende schijnsel, de Spaensche Zee gantsch ghelijck was, soo dat de selfde onghetwijffelt (sonder eenich beletsel te vermoeden) is streckende tot naer China, Iapon ende omligghende contreyen heen: Zeylden aldus by de vier mijlen weeghs langhes de Custe heen die over al seer schoon is, te weten een vierendeel mijls van 't landt af, op seven, acht, neghen thien vamen diepten, zijnde altemael een slecht vlack landt niet te hoogh met bochten ende inwijcken: Ontrent vier mijlen ghevaren hebbende saghen het landt een stuck weeghs weder zuydtwaerts in strecken, met eenen grooten inwijck ofte Bay, die daer naer weder aen d' ander zijde, soo veer als men beooghen conde scheen uyt te comen, maeckende t' schijnsel van een Eylandt, doch en conden de gewisheyt niet weten, om dat wy 't van de Custe moesten afwenden door de wints halven: Aldus zeylende saghen weder van alle weghen soo wel by t' landt als t' zeewaerts in, groote menichte van ijs drijven, dat het ons een afgrijsen om sien was, waer onder schossen waren als gheheele Eylanden met heuvelen en berghen die hondert Jaer schenen out te wesen, ende waren aen te sien dat het onmoghelick was van inder eeuwicheyt te moghen smelten: Creghen alhier zijnde weder eenen oostelicken wint, soo dat wy 't van de Custe moesten af wenden t' zeewaerts in, ende ontrent anderhalf mijl weeghs van t' landt af ghezeylt hebbende, wierpen t' loodt uyt ende vonden 80. vamen diepten met een oprecht blau lasuer water, waer by het ghenoech versekert en gewis blijft, een afgront ende openbaere Zee Oceaen te wesen: alhier creghen weder mist, soo dat dit onse meeste quellinghe ende perijckel is, die wy op alle dese Voyagie moghen hebben, dat men alle ooghenblick belet ende verhindert wort (soo van mist, nevel, dijsinghe en andere dampen en vapeuren die de Son [kol. 13d.

Comende in de Tartarische Zee, van haer de Nieuwe Noordt-zee gheheten die in alle teyckenen die Spaensche Zee ghelijck is.

Loopen langhes de Custe oostwaerts aen.

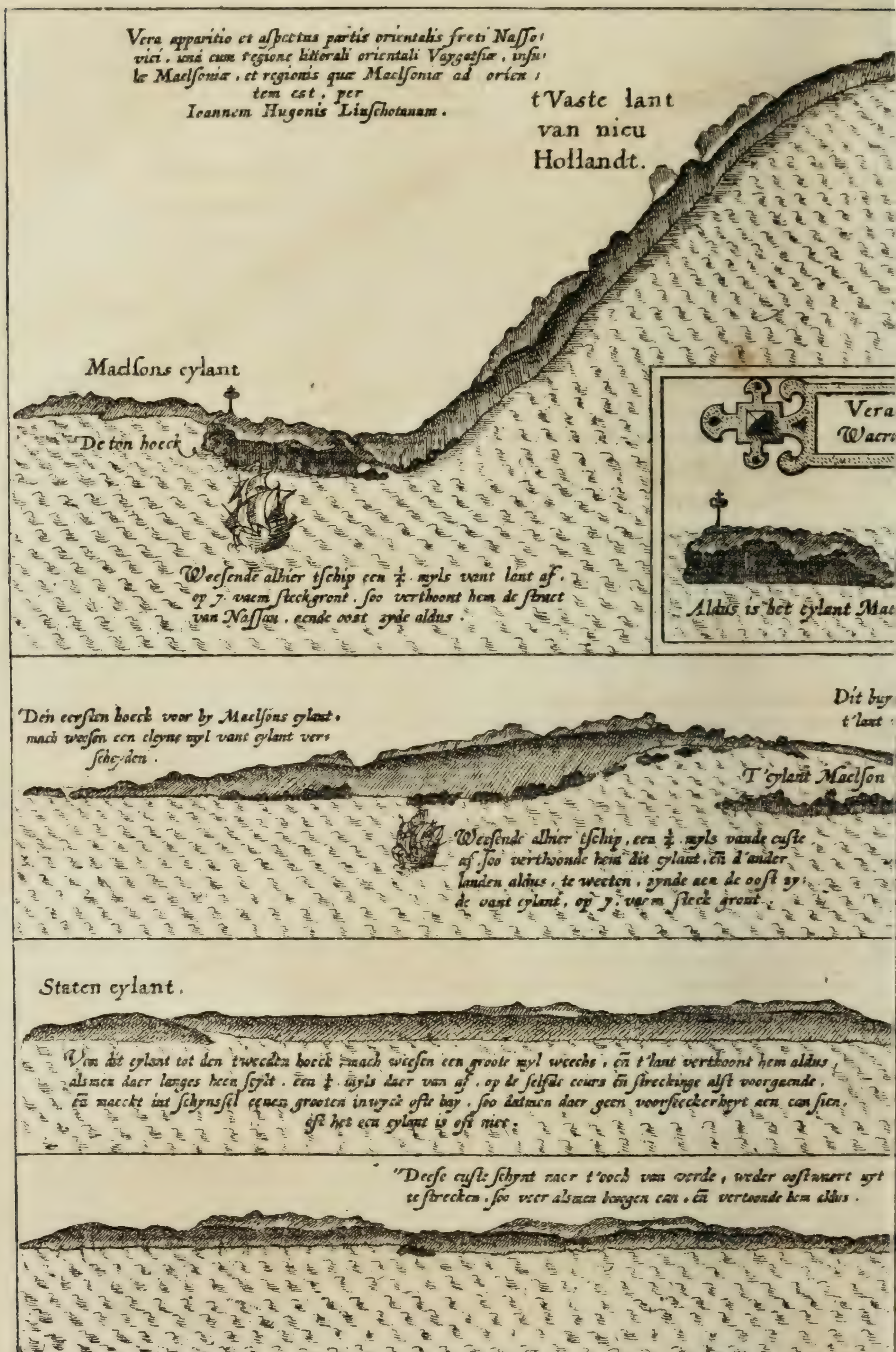
Comen wederom rontom int ijs.

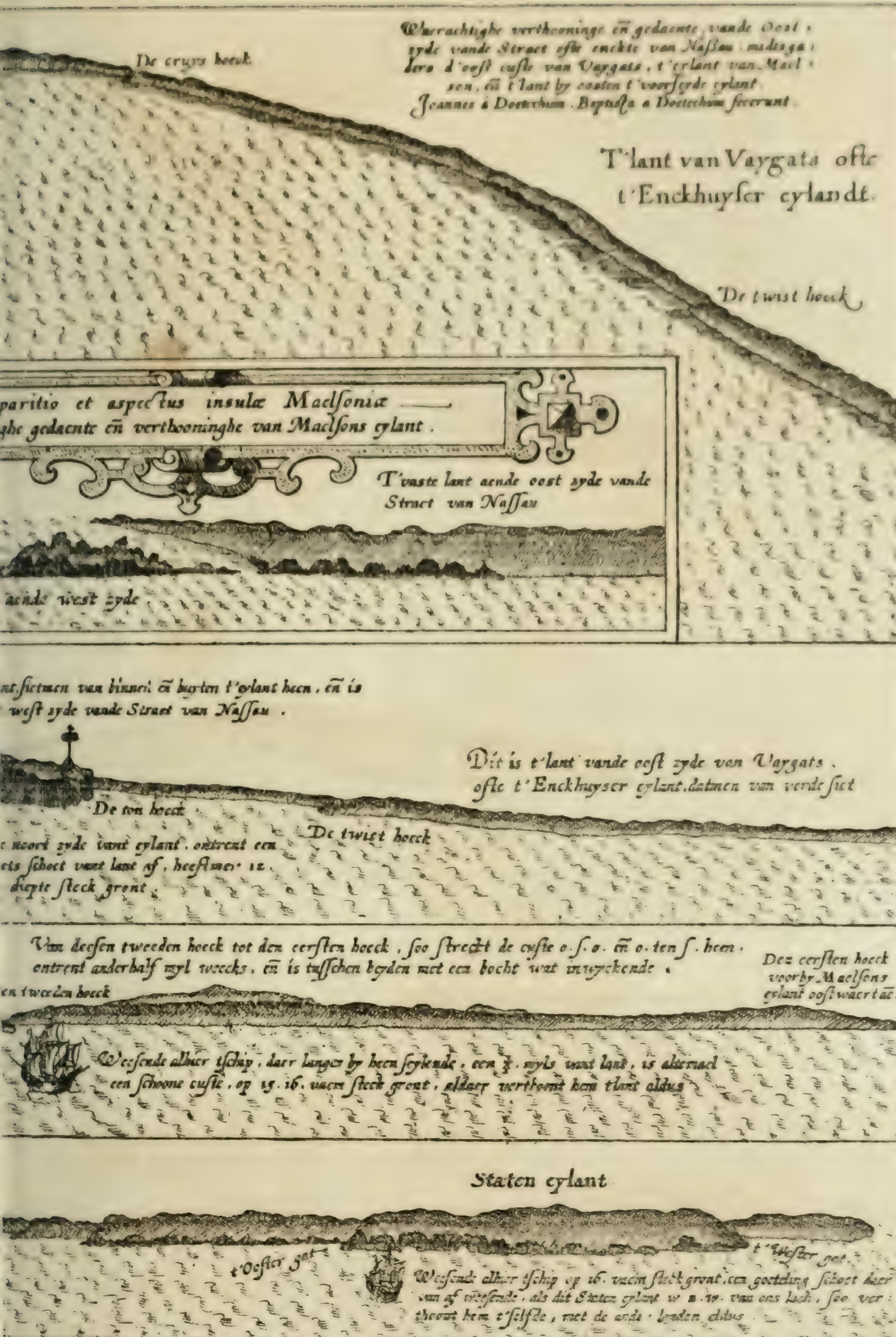
Vinden ontrent anderhalf mijl van de wal af 80 ende meer vamen diepten.

Zijn seer gequelt van de mist.

1) Sokoli eiland.

2) Nl.: de hoek van het vaste land, kaap Yarossel.

Vera apparitio et aspectus partis orientalis freti Nassovici, unà cum regione littorali orientali Vaygatsiæ, insulæ Maelsoniæ, et regionis quæ Maelsoniæ ad orientem est, per
Ioannem Hugenis Linschotanum.
t'Vaste lant van nieu Hollandt.
Madsons cylant
De ton hoeck
Weesende alhier tschip een ½ myls vant lant af, op 7 vaem steckgront, soo verthoont hem de struct van Nassau, eende oost zyde aldus.
Vera
Aldus is het cylant Ma
Den eersten hoeck voor by Maelsons cylant, mach weesen een cleyne myl vant cylant verscheyden.
Dit buy
t'lant
T'cylant Maelson
Weesende alhier tschip, een ½ myls vande custe af, soo verthoonde hem dit cylant, ende d'ander landen aldus, te weeten, zynde aen de oost syde vant cylant, op 7 vaem steck gront.
Staten cylant.
Van dit cylant tot den tweeden hoeck mach wesen een groote myl weechs, ende t'lant verthoont hem aldus, alsmen daer langes heen seylt, een ½ myls daer van af, op de selfde coura ende streckinge alst voorgaende, ende maeckt int schynsel eenen grooten inwyck ofte bay, soo datmen daer geen versteckerheyt een can sien, oft het een cylant is oft niet.
Deese custe schynt naer t'ooch van verde, weder oostwaert uyt te strecken, soo veer alsmen hoogen can, ende vertoonde hem aldus.

Waerachtighe vertooninge en gedaente vande Oost zyde vande Straet ofte enckte van Nassau medega dere d'oost custe van Vaygats, t'eylant van Maelson, en t lant by oosten t'voorseyde eylant
Joannes à Doetechum. Baptista à Doetechum fecerunt.
De cruys hoeck
T'lant van Vaygats ofte t'Enckhuyser eylandt.
De twist hoeck
paritio et aspectus insulæ Maelsoniæ
ghe gedaente en verthooninghe van Maelsons eylant.
T'vaste lant aende oost zyde vande Straet van Nassau
aende west zyde
nt, sietmen van binnen en buyten t'eylant heen, en is
west zyde vande Straet van Nassau.
Dit is t'lant vande oost zyde van Vaygats ofte t'Enckhuyser eylant, datmen van verde siet
De ton hoeck
De twist hoeck
e noort zyde vant eylant. ontrent een
ets schoet vant lant af, heeftmen 12
diepte steeck gront.
Van deesen tweeden hoeck tot den eersten hoeck, soo streckt de custe o. s. o. en o. ten s. heen. entrent anderhalf myl weecks, en is tusschen beyden met een bocht wat inwyckende.
Den eersten hoeck voorby Maelsons eylant oostwaert aen.
en tweeden hoeck
Weesende alhier tschip, daer langes by heen seylende, een ½. myls vant lant, is altemael een schoone custe, op 15. 16. vaem steeck gront, aldaer verthoont hem tlant aldus
Staten eylant
t'Ooster gat
t'Wester gat
Weesende alhier tschip op 16. vaem steeck gront, een gotteling schoot daer van af weesende, als dit Staten eylant w. n. w. van ons lach, soo ver: thoont hem t'selfde, met de ander landen aldus

An. 1594. Augustus.

t'elcken op heft) om van hem te mogen sien. Teghens den avont liep de wint weer zuydelicken en zuydt-west, doch met een slappe coelte, zeylden altoos langhes t' landt heen, zuydt zuyd-oost ende zuydt-oost aen, al hoe wel wy het landt soo perfeckt niet en conden sien, dat wy daer eenighe Revieren ofte openen souden hebben moghen onderscheyden, om dat ons den dijs ende dampen altoos faxeerden: Het landt was noch altemael aen te sien, te wesen een vlacke landouwe niet te hoogh, en gantsch kael boven op, ghelijck al het ander dat wy te vooren ghesien hadden: Hadde hier en daer binnen int lant etlicke ghebergten, die men boven het ander landt heen siet, maer even wel oock niet te hoogh, zijnde altemael vlack ende lanckwerpich, ghelijck als het hooghe landt dat men siet by oosten t' Eylandt Toxar. Zeylden noch alle dien dach ende aenvolghenden nacht door het ijs heen, dat over de gheheele Zee vol en dick dreef, t' welcke ijsselicken ghenoech om sien was: dese nacht saghen wy een Sterre int zuydt zuydt-west ende was de eerste die wy ghesien hadden, naer dat wy de Noordt-caep ghepasseert waren, maer en conden de Maen noch niet vernemen, al hoewel het in de Conjunctie van een volle Maen was.

Ghelegentheyt ende gedaente vant lant aen de Tartarische zee.

Crijghen weder een Sterre int ghesicht die sy van de Noort-caep af niet ghesien hadden.

Den 2. des Dingsdaeghs gheduerende noch den selfden wint met goet schoon weer, hadden noch al even veel ijs de gheheele Zee over: zeylden boven een vierendeel mijls niet van de wal af oost zuydt-oost daer langhes heen: het landt was noch al laech en de vlack ghelijck alst voorgaende, niet steenich maar vlack afgaende, ende scheen aen de watercant van wit zant te wesen: liepen op 6.7. vamen diepten zant-grondt, altemael een schoone Custe, maer gantsch toe ofte beslooten sonder eenighe openen ofte Rievieren te hebben, het water was soo claer dat wy op de ses seven en de acht vamen perfectelicken de grondt conden sien, ja dat meer is de crabben daer op sien loopen, ghelijck als ick het selfs met het loodt in de handt ende door een sonderlinghe curieusheyt ondersocht ende neerstelicken opghelet hebbe: zeylende aldus tot over de middach, crijghende hoe langer hoe meer ijs, in voeghen dat wy ons in een singhel van ijs bevonden, daer wy tot geenighe plaetsen open in en saghen om door te raken, dan alleenlicken de selfde wech daer wy door heen in ghecomen waren, zijn van noots halven ghedwonghen gheweest weder te rugge te keeren, waeromme voor ons namen eens te ondersoecken, oft wy met t' zeewaert in te loopen, beter cans conden crijghen om daer door te gheraken, want langhes de wal heen was het, nae wy 't hier bevonden, sonder hoop: Wy hadden ghe-

Jan Huygen peylt de diepten van de Zee ende mocht op seven vamen diepten (door de grote claerheyt ende souticheyt vant water) de Crabben perfectelicken op de gront sien loopen.

Moeten weder omkeeren om de Schepen

An. 1594. Augustus. voor het ijs te barghen.

zeylt naer onse gissinghe, langhes de Custe heen, tot hier toe ontrent 17. ofte 18. mijlen weechs van de Straet af te rekenen, sonder oyt eenighe apparentie van Revieren, Havenen, Bayen of te Eylanden te vinden, om t' Schip te moghen barghen : alhier namen wy de hoochte van de Son op 70. graet, al hoe wel wy meest van Vaygats af z.o, ende z.o. ten o. aengezeylt hadden, so dat dese fauten comen aen het schricken der naelden van de Compassen, ghelijck als wy [fol. 14. het ghenoech aen de Son ondervindende waren [1]) : Van hier af namen onsen Cours weder te rugge met eenen oostelicken slappen wint n.n.w. ende daer na tegens den avont n. ende n.n.o. aen, om dat de wint wat ruymde, t' zeewaerts in, altoos door het ijs heen en weer, met loeven en dragen, hebbende dicwils ende den meesten tijt sulcken mist dat wy qualick een schips lengte voor ons uyt sien conden, het welcke oorsaecke genoech is, om een verschricken aen te jaghen, principalicken soo daer een vaer-weer onder quam, daer niemant ter Zee een uyre af versekert is : Zeylden aldus den gheheelen dach over sonder oyt eenighe open plaetse int ijs te vinden, daer wy door t' zeewaert in mochten loopen, oock mede hoe wy meer t' zeewaert quamen, hoe wy meer ende meer ijs vonden, en de over vallende ons den mist, in sulcker voeghen dat wy door faute van ghesicht alle ooghenblick op 't ijs zeylden, dat het al schudden en beefden wat int Schip was, t' welcke door de veelheyt niet moghelicken was te schouwen, streken onse zeylen neer, ende hadden liever onder ende met het ijs heen te drijven, dan daer met perijckel en schade door te zeylen : oock mede soo was de stilte ons een groot behulp ende troost, want soo ons een Storm over ghecomen ware, souden in een ghenoechsame noot en de perijckel gheweest hebben : Aldus eenen tijt sonder zeylen ghedreven hebbende wordent eens claer weer, ende saghent noch aen alle canten over al vol ijs ligghen, soo dat het altemael een witt Zee scheen te wesen, waer door wy ghedwonghen waren, den wech naer Vaygats te kiesen daer het minste ijs scheen te ligghen, het welcke was den wech daer wy door heen ghecomen waren, zeylden aldus den geheelen nacht (hebbende weer eenen oostelicken wint) met het Fock-zeyl alleen, om minder vaert te maken : Naer den middernacht creghen eenen grooten reghen en-

Strijcken alle de zeylen ende laten de Schepen met het ijs op Godts ghenaden heen drijven om datse door de ghestadelicken mist niet van haer sien conden.

---

1) Het is dan jammer dat Jan Huyghen niet mededeelt hoeveel de kompassen, blijkens de waarnemingen van de zon, „geschrikt" waren ; d. i. hoeveel de variatie der magneetnaald veranderd was. De fout in breedte van ongeveer 20' kan vrijwel geheel aan instrumentale fouten en straalbuiging geweten worden.

An. 1594. Augustus.

de doncker weer, met westelicke winden, gheduerende aldus tot des anderen daeghs.

Vechten met haer vijf of ses sen wel anderhalf uyr lanc teghens een Morse ofte Zeepaerdt sonder dat nochtans te cunnen overwinnen.

Aldus door 't ijs zeylende saghen sommighe Morsen ofte Zeepaerden op de schossen ligghen, waer van d' Ammeraels volck een af schooten met een roer, soo dat hy gewont bleef, ende meenende datse hem genoech ghetreft hadden om te crijghen, setten t' Jacht uyt ende hebben hem vervolcht, in sulcker voegen datse hem noch daerenboven met een Harpoen-ijser int lijf jaechden, hem alsoo eenen tijt lanck, met ghenoech bots [1]) vast nae sleepende, niet te min en conden hem noyt overweldighen, want weerden hem soo dapperlick, dat hy vijf ses mannen, die int Jacht waren, ghenoech te doen gaf, jae spronghe noch ooc teghens aen, al hoe wel sy hem met bijlen, haecken en riemen lustich te keer ginghen en mocht even wel al niet helpen, want greep de haecken in sijn pooten ende beetse met de mont soo crom, al hadden het spelden gheweest ende spronck teghens de Jacht op, slaende sijn tanden over het boort heen, om die om te halen, soo datse hem met groote moeyten ende perijckel van 't boordt gheweert hebbende, blijde waren dat sy hem weer verlieten, naer datse daer wel anderhalf uyr met alle man teghens ghevochten hadden, zijnde daer toe noch so dapper gewont dat hy niet
. 14b.] dan enckel bloet uyt en blaesde, ende het water root maeckte, alle t' welcke ons ongheloofflick soude gheschenen hebben, soo wy 't met onsen ooghen niet aenghesien en hadden. Dese beesten zijn van maecksel ende ghedaente ghelijck als de Robben ofte Zee-honden, doch veel lijvigher ende onghelijck grooter, want hebben een lijf aen te sien als sy op het ijs ligghen te bakeren, ghelijck of het een wol-sack ware, jae grooter als een groot vries paerdt, hebben twee groote tanden uyt de mont nederwaerts steecken die gantsch ghelijck zijn, als van yvoiren been, soo datmense eer met recht mach noemen zee-Oliphanten dan Morsen ofte zee-Paerden: dese beesten vint men over alle dese contreyen seer abondant, namelicken by het landt van Nova-Zembla als wy van de Ruschen verstaen hadden die deser beesten tanden in grooter estijme houden, jae waerdigher als t' yvoiren been, waerom in Ruslandt veel ghetrocken worden.

Ghedaente van een Morse.

Den 3. des woensdaechs begonsten weer wat minder ijs te crijghen ende een claerder water, met westelicke winden, hebbende een doncker mistich weer, gheduerende alsoo den gheheelen dach, ghemoeten noch hier en daer veel en seer groote schossen en velden ijs:

---

1) Zie hiervoren kol. 10d. Hier in den zin van bocht der harpoenlijn.

An. 1594. Augustus. Ontdecken seer miraculeuslick een bequame ende wel gheleghen Haven daerse haer voor 't ijs in barchden.

zeylende aldus tot ontrent den avont-stont sagen westwaert van ons lant ligghen, ende ons dochte dat het een open maeckten, ghelijc als een Reviere ofte Haven, waer door wy goet vonden t' ondersoecken oft men aldaer eenighe Reeden mochte vinden, om het claer weer te verwachten, ende te besien hoe hem t' selfde met het ijs wilden aen stellen, zijnder alsoo laveerende naer toe gheloopen, op 20. 18. 16. ende 10. vamen diepten, altemael steck-gront tot op een moschet-schoot naer de wal: daer dicht by comende, saghen dat het hem op dede als een Eylandt, ghelijck als wy 't oock daer na ondervonden te wesen [1]), liepen daer aen de oost-zijde by in: loopende onder de noort-ooster hoeck in een wijcxken, alwaer wy 't setten voor een singhel-strandt op vijf vamen diepten steck-grondt, te weten een steen-worp van de wal af. Dit Eylandt waren wy te vooren voorby gheloopen: doen wy langhes de Custe heen quamen, ende hoe wel wy alsdoen ghenoech vermerckten dat daer een wijck ofte Bay innewaerts aen liep, die voorder aen om crommende, weer uyt scheen te comen, makende alsoo een Eylandt, niet teghenstaende, overmits dat (al eer wy aen d' ander zijde quamen) wy om des wints wille, wat t' zeewaert af moesten wenden, in sulcker voeghen dat wy 't daer naer, van verre van het Vaste-landt niet en conden onderscheyden, soo en hebben wy daer gheen gissinghe meer op ghemaeckt of ghehadt:

Ontdeckinghe van 't Staten Eylandt.

Verclaringhe van 't Staten Eylandt ende het lant daerom gheleghen.

Dit Eylandt leyt van de Straet van Nassau af, te weten, by oosten Maelsons Eylandt, stijf vier mijlen weechs, heeft van buyten aen te sien ontrent een cleyne mijl in de lengte, ende het landt verthoont hem van buyten aen in de streckinghe, ghelijck als de Custe van 't Vaste landt, is by de twee cleyne mijlen groot int omgaens, zijnde van een moy schoonCanael ofte stroom omcinghelt, over al van goeder diepten met steckgrondt, leyt verscheyden van het Vaste landt ontrent een half mijle weeghs, het gat van de oost-zijde streckt w. noordt-west innewaerts aen, crommende alsoo om, tot [kol. 1 aen de west-zijde, daer 't weder noorden aen in Zee loopt. Dit Eylandt heeft van de binnenzijde rondtsom, wel tot vijf ofte ses plaetsen wijcken, met schoone singhel-stranden om grauwe keesel-steenen, te weten, tusschen uyt stekende steyle ende seer hooghe steenrotsen in, in alle de welcke men anckeren mach, tot op een steen-worp nae aen de Strandt, op vier ende vijf vademen, zijnde t' water aldaer soo claer, dat men de grondt ghenoechsaem mach beschouwen, of daer eenighe vuylicheyt onder is. Ontrent te middeweghen van 't Canael, heeft

---

1) Staten eiland, thans Myasnoi Eil.

men aen 't vaste landt een moye zant-baey, zijnde de reste van 't ander vaste landt, een slechte Custe ende landouwe, doch op plaetsen met afghebickte ofte steyle steenrotsen aen de water-cant. Nu beroerende t' Eylant, is altemael aen de binnen zijde van hooghe, steyle, uytstekende, gehackelde, grauwe steenrotsen, waer tusschen men de voorsz. wijcken heeft, zijnde boven op over al van een steenachtighe aerde, de welcke aen te sien is, ghelijck of sy verbrandt ware, dat ick gisse alsoo van kouwe ende t' sneeu veroorsaeckt te wesen, gelijck wy 't meest over al op de steenachtighe plaetsen ondervonden hebben: Heeft hier en daer wel etlick gras, maer is bol en mosachtich op te treden, het welcke alsoo op de steenighe aerde van de vuylicheyt ende t' stof ghegroeyt schijnt te wesen, zijnde noch oock op plaetsen met cley-gront vermenght. Vonden daer gantsch gheen ghedierten altoos: dan saghen daer een ofte twee Veldt-vincxkens vlieghen, ende een doodt ligghen: Maer daer laghen menichte van Doodts-hoofden, ende beenderen van Zee-paerden ofte Morsen, die uytnemende groot waren, als oock andere dierghelijcke beenderen die van Rheenen schenen te wesen, de welcke aldaer, soo te vermoeden is, des Winters over t' ijs heen moeten comen. Op dit Eylandt, als oock op t' Eylandt van Maelson, vindt men soo tusschen de steenrotsen in, als boven op, onder de steenen ende d' aerde, een soorte van bergh-Cristal, het welcke onse gasten by menichten daer uyt crabbelden, somwijlen met het minerael daer noch vast aen ghehecht, ende by tijden, by cleyne stucxkens, die t' eenemael ghesle-pen Diamanten schenen te wesen, oock etlicke als Taffels [1]), andere als puncten, ghelijck of sy ghepollijst ende bereydt hadden gheweest, soo datter voorseker een materie van bergh-Cristal schijnt te wesen, dan is bros int breken, t' welcke mijns bedunckens veroorsaken moet, d' overdadighe koude clymaet, daer 't onder leyt, als oock datter de Son gheen cracht en heeft, om t' selfde tot volcomen perfectie ende rijpte te brenghen: Js niet teghenstaende, een dinck om te verwonderen, ghemerckt de hoochte van het landt, ende naebyheyt van de noorder Pool, daer 't op gheleghen is, soo dat men soude segghen onnatuerlick te wesen, alhier eenighe mineralen te hebben: Jn summa, dat dit Eylandt altoos eenen goeden wijck ende troost is, om hem met de Schepen te moghen barghen, ende voor alle winden rondtsom te wijcken, al hoe wel wy daer sommighe groote schossen ijs vonden, herwaerts ende derwaerts drijven, die altemets met een

An 1594 Augustus

Vinden een soorte van berch-cristal op het Staten Eylandt.

Bergh-kristal, ghesle-pen Diamanten gelijck.

1) Port. tafulho: coisa que se introduz em uma abertura para a tapar. Dus: een stop, plug, prop, spon, of iets van dien aard.

An. 1594. Augustus.

[kol. 1.

malende stroom wel dicht by 't Schip comen, maer en brenghen gheen cracht aen, om eenighe schade te doen, soo dat men daer ghenoech af versekert is. Wy noemden dit Eylandt ter eeren der Heeren Staten, Het Staten Eylandt [1]), tot een eeuwigher ghedachtenisse, de wijle wy t' selfde in haren naem, ende van weghen sijn Excellentie van Nassau ontdeckt hebben, wiens bynaem wy met recht de straet van tusschen t' Vaste landt ende t' Eylandt Vaygats toegheeyghent hebben.

Oorsake van de naem vant Staten Eylandt, als ooc van de Straet van Nassau.

Den 4. des Donderdaeghs, hadden noch al t' selfde mistich, doncker ende vochtich kout weer, met noordelicke winden, gheduerende alsoo den gheheelen dach, voeren des naemiddaeghs eens aen 't vaste lant, by de zant-Baey, maer en saghen daer gants gheen schijnsel van huysen ofte volck, doch vonden daer twee houten Afgoden, ghewent met het aensicht teghen het oosten, met een Rhinnen hoorn ofte twee, die daer soo het scheen voor gheoffert laghen. Saghen oock hier en daer ghecflooven hout, ende t' spoor van sleeden ghereden te hebben, als oock half verbrandt hout : Waer by ghenoech te verstaen is, dat daer somtijdts luyden comen : Dencke dat het altemets is om barnhout te soecken, dat alhier in groote menichte aen de Strandt van de voorsz. zant-Baey ghevonden wordt, ja Boomen met wortelen met al, hoe wel wy op het landt noyt eenighen boom ofte plandt hebben connen vinden, dan alleenlicken op plaetsen, gras, ende veldt-cruyderen, soo dat het een vreemt naedencken gheeft, van waer soo grooten menichte van drijf-hout sijn hercomste heeft. T' landt is altemael een schoone landouwe aen te sien, van goet cley ende zant-grondt, ende is van de zant-Baey af, tot nae de Zee toe, clippich ende steenrotsich aen de water-cant. Heeft oock sommighe doorloopende Beecken van versch water, die door de zant-strandt tot in de Zee uyt loopen. Saghen daer weynich ghedierten, doch een maniere van Eyndt-voghelen, ghelijck als Rotgansen ende Bergh-eynden waren daer veel, die wy altemets op d' Eyeren beliepen, die sy alhier soo t' schijnt, des Somers uyt broeden, ende onthouden haer meest aen de water-cant : Ende op t' landt heeft men sommighe Velt-vincxkens van een bonte coleur. Vonden daer over al groote menichte van Vossche keutels, ghelijck als wy die oock op alle andere plaetsen altoos ghevonden hebben, ende gheloove wel, de selve oock te wesen van Maters ende Sabels, die haer alhier over al, nae de maer is, onthoudende zijn, ende om dat

Varen by 't Staten Eylandt eens aent Vaste landt om kennis te crijghen.

Verclaringe vant selfde landt, ende t'ghene haer daer bejeghende.

Vinden Rotgansen ende ander bergh eynden, die daer de eyeren uytbroeden.

1) Het eiland Myasnoi.

het mistich was, en conden anders gheen bescheydt meer sien. Jck nam een van de houten *Afgoden met my int Schip tot een Monster. Vonden insghelijcx alhier op de steenrotsen sommige steenen van 't bergh-Cristal, Diamants-ghewijs, doch soo veel niet, noch en waren oock niet vast aen den steen ghegroeyt, als op 't Staten Eylandt, alwaer daer van onse gasten alle daeghs meer ende meer ontdeckt ende ghevonden worden, soo dat het schijnt dat alle de steenrotsen van dese contreyen, daer mede doorgoten te wesen, ende groote abondantie van hebben, soo daer Bergh-gravers by waren om die t' ontdecken ende uyt te graven. Teghens den avondt-stondt quam
5·1 daer ontrent een uyr of anderhalf een claerte, maer des nachts wierdt het weer mistich, en doncker, als vooren.

An. 1594 Augustus

*Desen Afgodt mach men sien tot Enchuysen, by den voorghemelden Doctor Paludanum, als hem dat voor een vrendicheyt tot sijn Camer vereert hebbende.

Den 5. des Vrydaeghs hadden noch al den gheheelen dach mist, met eenen oostelicken windt, die seer vochtich en kout was, ende daer dreven noch al menichte van schossen ijs int Canael daer wy laghen, die met de wint ende maelstroom gints ende weer gedreven worden, ende onder andere, soo quam daer een schosse by ons Schip aen de grondt, welcker dickten wy uyt curieusheyt gingen meten, ende hadde over de vijfthalf vaem onder water, ende by de twee vamen boven water, even wel soo gheraeckten sy met der tijdt aen stucken, die daer altemets afbraken, ende wech morselden. Van desen doen, waren daer veel die hier en daer aen de clippen end' op d'ondiepten vast bleven sitten, om datse niet vloten en mochten, door d' uytnemende dichte ende grootte, van de welcke in Zee dreven, ghelijck als gheheele velden, van drie oft vier Marghen landts groot aen te sien, soo dat desen drif-ganck van het ijs, met de ghestadighe mist, dese Vaerdt schroemachtich maeckt, al hoe wel ick als nu niet en twijffele, ofte de selfde is wel doenbaer, soo men maer t' Zeewaerts vrye passagie van 't ijs heeft, ghelijck als het mijns bedunckens voorseker te vermoeden is. Teghens den avondt was het een poos claer weer, maer en duerden niet langhe, soo dat den mist wederom de over-handt nam, gheduerende alsoo den gheheelen nacht over.

Sien het ijs van by de 7. vamen dick in een corten tijdt en met een kouden mist morselen ende gants vergaen.

Den 6. des Saterdaeghs was het altemets een wijle schoon weer, maer teghens den avondt worden het weer gantsch ende gheheel kout en mistich, altoos met eenen oostelicken wint: Waren met de claerte eens op 't Eylandt, ende saghen een goet stuck weeghs in Zee, alwaer het ijs seer ghemindert was, soo dat wy maer hier en daer sommighe enckele schossen ijs saghen drijven, waer mede weder eenen beteren moedt begonsten te crijghen. Alhier wesende, hoorden van d' ander zijde aen 't Vaste landt roepen, ende daer nae

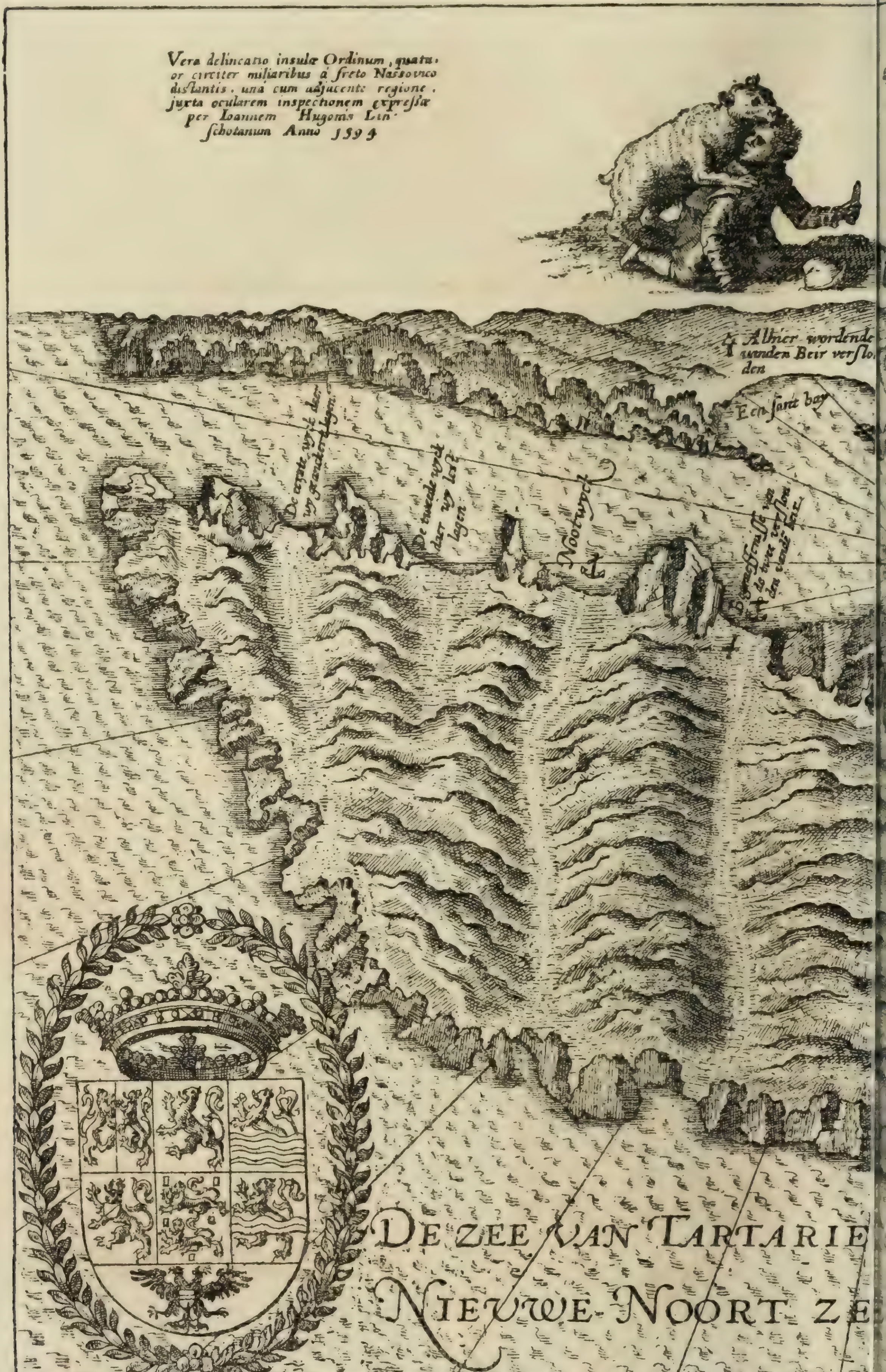
An. 1594. Augustus. Worden van een Samoyeet ghewenckt, maer daer by comende om hem te spreken, begaf hem op de vlucht.

toe siende, saghen eenen Man staen wencken met een witten doeck ofte Rheens vel, waer door wy terstont daer nae toe voeren met de Jacht, om te besien watter gaens was. Daer by 't landt comende, saghen dat daer een Man ende een sleetken stondt, met twee Rhinnen daer in ghespannen, die soo 't scheen, aldaer quam, om barn-hout te soecken, van 't drijf-hout dat daer aen de strandt van de zant-Baey abondant leyt. Nu wy op 't landt springhende, om hem te spreken, hebbende met ons ghenomen Broodt, Kaes ende Brandewijn, om hem met alle vriendtschappen te nooden, ende aen te locken, en conden soo haest niet by hem comen, dat wy hem conden beraecken, want als hy ons op het landt sach (al hoewel wy 't gheweer in de Jacht hadden laten ligghen, om hem niet te verveeren) stelden hem terstont op der loop, jaghende sijn Rhinnen met sulcker vaert voort, dat sy vlooghen of het Schimmen hadden gheweest. Wy joeghen hem met ons twee, dryen een groot stuck weeghs naer, roepende dat hy stal [1]) wilde houden, maer en wilde gheensins blijven staen, even wel sach altemets wel eens om, ende wees ons dat wy hem volghen [kol. souden, willende misschien daer mede te verstaen gheven, naer ons dochte dat wy by den hoop souden comen, doch wy verlooren hem met der haest uyt het ghesicht, in voeghen, dat wy gantsch gheen spoor ofte voetstappen altoos en conden onderscheyden, ende siende dat wy gheen voordeel en deden, als oock dat wy gantsch gheen apparentie altoos van Huysen ofte geenighe wooninghen conden vermercken, zijn weder aen boordt ghekeert, sonder yets meer uyt te rechten.

Den 7. begonst het weer wat beter ende warmer te worden, dan het van te vooren gheweest hadde, loopende de windt naer 't zuyden, doch met een slappe koelte, ende meest stilte, even wel donckerachtich, als oock altemets mistich ende dijsich weer, maer niet soo vochtich kout, als de voorgaende daghen, soo dat het ons een onghewoonte was. En saghen als nu gantsch gheen ijs int Canael by ons drijven, t' welcke wy ooghenschijnlicken hadden sien smelten, ende t' eenemael consumeeren, al hoe wel dat het verveerlicke groote ende gheweldighe schossen waren, soo van grootte als van dickte, de welcke nae Menschen vernuft, onmoghelick schenen te moghen smelten, willende oogh-merck nemen op den tijdt van 't Jaer, ende de nae-gheleghentheyt des Pools, niet teghenstaende, hebben t' contrarie hiervan voor onsen ooghen ghesien, ende dat noch binnen den

---

1) Zie hiervoren kol. 12d.

Vera delincatio insulæ Ordinum, quatuor circiter miliaribus á freto Nassovico distantis. unà cum adjacente regione. juxta ocularem inspectionem expressæ per Ioannem Hugonis Linschotanum Anno 1594
Alhier wordende wunden Beir verslonden
Een sant bay
Nootwyck
DE ZEE VAN TARTARIE
NIEVWE-NOORT ZE

T'vaste lant van nieuw Hollant
Joannes a Doetechum et
Baptista a Doetechum fecerunt

tijdt van twee daghen: Want hadden als doen noch menichte van schossen ijs om ons drijven, van vier, vijf, ende ses vamen dick, ende groot naevenant, die wy gantsch end' al in dese twee daghen saghen morselen, ende tot niet verdwijnen, het welcke ons een seer vreemdt mysterium ende nieuwicheyt scheen te wesen. Saghen niet te min noch sommighe schossen ijs hier en daer in Zee drijven, doch niet te veel, en in sulcker voeghen, dat wy die meeste vreese, dies belanghende, begonsten achter den rugghe te stellen, verhopende met Godes hulpe, een ruyme ende clare Zee te vinden, om daer door een sekere ghewisheyt te vermoeden, van een oopen ende onverhinderde wech, met een vrye passagie te hebben naer China toe.

An. 1594. Augustus.

Cryghen weder een goeden moet, om claer vaer-water t'ontdecken, sonder eenich belet, de wech nae China toe.

Den achtsten des Maendaeghs, was het een weynich claerder weer, als de voorgaende daghen, doch hadden noch even wel des morgens wat mist, ende daer naer altoos eenen bedeckten hemel, met een goede koelte van uyt den Westen. Waren eens op het Eylandt, om in Zee te sien de gheleghentheyt ende ghestaltenisse van het ijs. Saghen noch wel veel schossen drijven, hier en daer, enckel verspreydt, doch met ghenoech oopens, om die te moghen schouwen, en daer gheen schroemen noch vreese voor te hebben. Quamen alhier met dese claerte (die wy noch noyt van te vooren soo goet, noch oock soo claer ghehadt en hadden) insghelijcks oock te sien, dat het landt ontrent een half mijl weeghs oostwaerts aen eenen Jnwijck maeckten, schijnende van verre een Reviere te wesen, ende om ons hier van te versekeren, ende in gheen twijffel te blijven, soo zijn wy daer
15c.] met het Jacht eens nae toe ghezeylt: nu daer by comende, saghen wy dat het maer een zant-Baey was, in de welcke een drooghe Beke, t' eenighen tijde met d' afwateringhe, ende het smelten van het sneeu, sijn lossinghe scheen te hebben, alwaer eenighe Loddinghen ofte andere Schuyten hare vaert moeten maken, want vonden alhier op den hoec van de Zee-cant, te weten, op eenen hooghen steenighen heuvel, een Guarde ofte Caep staen, van opghestapelde steenen, die daer onghetwijffelt met Menschen handen ghestelt was, de welcke al een goet stuck weeghs t' Zeewaerts in, met claer weer, een goede verthooninghe maeckten, waer door ghenoechsaem te vermoeden is, dat alhier eenighe vaert moet vallen, doch van waer, ofte op wat maniere en conden niet te verstaen comen: Want wy anders gheen teyckens, nochte eenighe andere apparentie van huysen ofte Menschen meer conden vernemen. De Custe begonst van hier af voortaen (aen de Zee-cant) nae 't scheen, zandich te worden, wesende van hier af, tot daer wy met de Schepen laghen,

Varen met het Jacht van Staten Eylandt af, om een Baey t' ondersoecken die hem oostwaerts aen verthoonde.

Vinden op een hoeck aende Zee-cant een Guarde ofte Caep staen, van opgestapelde steen, een teycken van Zee-vaert.

An. 1594. Augustus. altemael steenclippen ende steenrotsen : Doch t' landt was altemael een heerlicke schoone ende vlacke landouwe van schoone cley-gront, maar kael van gheboomten, als alle t' voorgaende, hebbende alleenlicken, hier en daer aen de stranden ende wijcken opgheworpen drijf-hout, ghelijck wy 't over al ghevonden hebben, alst vooren dickwils aengeroert is. Vonden alhier noch op etlicke plaetsen, als namelicken, in de wijcken ende scheuren van het landt, gheweldighe berghen van sneeu, als oock niet verre van dese wal af, groote en dicke schossen ijs ligghen, waer onder een veldt ijs was, wel van twee Marghen groot aen te sien. Hier mede zijn wy weder aen boordt ghekeert, sonder yet anders uyt te rechten.

Den 9. des Dingsdaeghs siende dat het ijs in de Zee begonst minder te schijnen, als oock dat den tijdt te mets passeerde, zijn weder gheaccordeert noch eens een tocht t' Zeewaerts aen te doen, om te sien wat gheleghentheyt wy aldaer van 't ijs mochten vinden, daer wy nu al seer goeden moedt toe begonsten te crijghen, naedemael wy soo bescheydelicken het ijs voor onsen ooghen hadden sien verdwijnen, ende sonderlinghe geen ijs meer ghewaer werden, dan alleenlicken in Zee, wat van de wal af, hier en daer sommige enckele verspreyde cleyne schossen drijven, ende zijn weder (nae dat wy ons met versch water, t' welck daer over al ghenoech, en goet te becomen is, van de afwateringhe van 't sneeu, soo veel ons noodich was voorsien hadden) t' zeyl gheghaen, ontrent teghens den middach, hebbende de wint van uyt den westen, met eenen donckeren vochtighen hemel, doch niet te kout, in sulcker voeghen, dat wy in allen desen tijdt (dat wy hier onder t' Staten Eylandt stil gheleghen hadden) noyt eenen claren dach ghehadt hebben, om de hooghte van de Son te moghen peylen. Nu buyten t' gat ende onder t' Eylandt vandaen wesende, stelden onsen Cours t' Zeewaerts in, noordt-oost ende noordt-oost ten o. aen, ende hadden een uyr ofte twee schoon ende claer water, so dat wy een goet stuck weeghs van ons conden sien, vernemende hoe langs hoe meer minder ijs, in sulcker voeghen, dat wy teghens den avondt-stondt gantsch gheen ijs [kol. 15 altoos ghewaer en wierden, hoe wel wy als doen niet verre van ons mochten sien, want was weder nevelich, doncker ende vochtich weer gheworden, doch en was ons als nu soo gheen hert-sweer, dewijle dat wy, naer het hem verthoonende was, een clare Zee ende vrye passagie vonden, hebbende te deser ure naer gissinghe ghezeylt, ontrent by de acht mijlen weeghs, te weten van de wal af te rekenen, vonden de diepten van hondert twee en dertich vamen, met schoone

Sien het ijs voor haer ooghen verdwijnen: hoe wel met een kout weer.

Menichte ende seer goet gherief van versch water op het Staten Eylandt.

Gaen weder van het Staten Eylandt t' Zeyl, Zeewaerts in, om de vorder aen reys te ontdecken.

Comende t' Zeewaerts in, vinden de Zee sonder ijs.

Hebben acht mijlen weeghes

cley-grondt, waer door wy gantschelicken weder eene goede hope begonsten te crijghen, dat wy soo goet als voor ghewis eenen ghevonden Vaert, ende vrye oopen passagie naer China toe hadden. Terwijlen ick dit was schrijvende, soo claerdent weder wat op, soo dat wy een goet stuck weeghs conden van ons sien: Siet doen saghen wy weder voor ons uyt eenen reghel ofte streeck van schossen ijs, streckende aen beyde zijden int langhe, soo verre als men beooghen conde, maer waren meest ghebroken schossen ende morselen, die gants crachteloos schenen te wesen, doch gheraeckten daer met der haest door, comende daer naer weder in een oopen ruyme Zee ende claer water, tot soo verre als men van de Raa af beooghen conde: beginnende oock als doen een holle Zee met opheffende baren te crijghen, die wy noyt van te vooren in dese contreye ghehadt hadden, want hadden te vooren altoos een slechte Zee ende effen water, om dies wille dat het ijs de Zee in dwanc houdt, ghelijck sulcks oock ghenoech in onse quartieren, des winters, in de wateren daer het ijs sijn drif heeft, ondervonden wordt, ende hoe wel wy bynaest weder een weynich verflauden, door 't ghemoeten van 't ijs, niet teghenstaende, siende dese andere naevolgende teyckenen, ende dat het soo haest voleynde, creghen weder een goede hope ende vreuchde, ons dunckende dat wy daer nu een maels gantsch door waren. Alle dit drijf-ijs comt (mijns bedunckens) van de Custe, Baeyen, Jnwijcken, ende van de ondiepe gronden, te weten, van langhes de Wal heen, daer 't genereert, wordende als dan teghens den tijdt met de windt afghescheurt, ende alsoo gints en weer thien, twaelf mijlen van de Wal af ende aen ghedreven, overmidts dat het door sijn uytnemende groote ende dickte qualick soo haest ghesmolten ende vermorselt can worden, al hoe wel ick nu vastelicken gheloove, dat het selfde noch al te samen vergaet, ende oock al t'eenemael consumeert, naer het ghene wy door d'experientie, in desen Tocht ondervonden hebben, niet teghenstaende, dat het te vooren scheen onmoghelick te wesen: al was het schoon dat ons de Lappen ofte Tarters in de Straet van Nassau te vooren versekert hadden, dat het noch al te samen smelten, ende binnen corten daghen vergaen soude, als oock dat men noch vijf ofte ses weken soude hebben sonder vorst: maer dien tijdt gheexpireert zijnde, als dan soo soude het weder op een nieu beginnen te Winteren, welcken tijdt soude comen te wesen, naer onse rekeninghe, van den twintichsten September voort aen, te weten, als de Son aen de zuyt-zijde van de Linea Equinoctiael begint te comen,
16.] ghelijck oock, natuerlick ghevoelende, ghenoech te vermoeden is,

An. 1594. Augustus. van de wal af 132. vaem diepten.

Hope ende gewisse teeckens van een onverhinderde Vaert naer China etc.

Crijghen een holle Zee ende opgheheven Zee-baren, een ghewis teecken, van gheen ijs meer in de weegh te wesen.

Ian Huygens opinie, van waer al het ijs sijn hercomst heeft.

Veradverteringe vande Samoyeden in de Straet van Nassau, van dat het ijs alle jaren vergaet ende wech raect.

An. 1594. Augustus.

alsoo te wesen. Nu zeylden aldus den gheheelen nacht over, altoos met een doncker vochtich weer, doende onsen Cours meest oost ende somtijdts oost ten n. als oock oost ten zuyden aen, om dies wille dat de wint ghescherpt was, waerom onsen Cours, t'Zeewaerts in, niet en conden achtervolghen, als wy gheerne ghewilt hadden, sonder nochtans oyt meer ijs te gemoeten, ofte eenich schijnsel daer van te hebben, vindende een clare ruyme Zee, met opheffende baren, ghelijck als d'eyghen natueren des Oceaenschen Zees over al is, insghelijcx een afgrondt van diepten, sonder dat wy met het loot uytworpende, grondt conden beraken: Waeromme daer nu gantsch gheen twijffel aen en blijft, ofte de passagie nae China moet vry ende open wesen. Hier mede wast dat mijn opinie (die ick altoos van te vooren ghesustineert hebbe) bevesticht worde, te weten, dat men 20. of 30. mijlen van 't landt af, t'Zeewaerts in, gantsch gheen ijs altoos en mochte hebben, nochte oock, dat de Zee alhier in de ruymte niet en conde bevriesen, soo men t' selfde natuerlicker wijse aenmercken wil, dewijle men sulcks ghenoech ondervindende is, in de Zee by de Noordtcaep ende die contreye, de welcke op soo veel ende meer hoochten van graden gelegen is, als dese, soo dat ick daer gants geen twijffel meer aen en hebbe, of de vaert is (met Gods hulpe) ghenoech versekert ende ghewis, ende dit beelden ons altesamen soo schoon in, dat wy ghestadelicken wensten, dat wy daer op voorsien hadden gheweest, om die t'eenemael ondersocht en volbracht te hebben, souden ons veel lichter ende aenghenamer gheweest hebben, als t'wederom keeren naer 't Vaders-landt, niet te min, verhoopen ende betrouwen oock vastelicken op onsen Heere ende Godt, dat naedemael hy t'selfde soo menighen Eeuwen heeft willen verborghen houden, ende ons-luyden als nu, door sijn genade openbaren, dat hy ons daer inne van nu voortaen soo sal regieren ende handthaven, dat het selve ghebracht ende uytghevoert mach worden, tot sijn volcomen effectie, ter eeren ende glorie sijnes heylighen Naems, als oock tot verbreydinghe ende vercondinghe sijnes suyverlicken ende onveranderlicken Woorts, den welcken alleene zy de eere, macht ende toeschickinghe aller dinghen, nu ende tot allen tijden, etc. [1]).

Zeylen in een ruyme clare Zee oostwaerdt aen sonder meer eenich ijs ghewaer te worden.

Teyckenen van een waerachtige Oceaensche Zee.

Vinden een afgront van diepten.

Jn de ruyme Zee en can gheen ijs vriesen.

Wenschen altesamen de vaert nae China te moghen volbrengen, als haer versekert houdende van een onverhinderde passagie.

Den 10. des Woensdaeghs hadden noch t'selve doncker ende vochtich nevelich weer, met noordelicke winden, doende de voorsz. Coursen van oost ende oost ten noorden, als ooc oost ten zuyden aen, vindende altoos een clare ruyme Zee, sonder eenighe apparentie van

---

1) Dit is de eerste passage in het Journaal die al zeer weinig Roomsch-Katholiek luidt.

An. 1594 Augustus

ijs, alhier staet t'aenmercken, dat soo daer eenich ijs t'Zeewaerts in, te weten, in 't noorden ende noordt-oosten gheweest ware, moeste met dese wint af ende op ons aen ghecomen hebben, ofte souden ten minsten eenighe teyckenen daer van (te weten een slecht ende effen water) ghecreghen hebben, dat wy gheensins noch t'een of t'ander en vernamen. Zeylden aldus den ghecheelen nacht over, hebbende van te vooren naer gissinghe 13. of 14. mijlen onsen Cours, t'Zeewaerts noordt-oost ende noordt-oost ten o. aen gheloopen, ende maeckten onse rekeninge van te wesen ontrent 30. mijlen weeghs, [l. 16b.] van Vaygats af, want hadden een goede coelte ende voortganck. Wierpen alhier comende weder t' loot uyt, ende vonden maer 28. vaem diepten, twee glasen [1]) daer nae 21, ander twee glasen verloopen wesende 17, altemael steck-grondt: hebbende alsdoen een poos o. zuydt-oost aenghezeylt, waer door te vermercken quamen, dat wy met dese oostelicke ende zuydelicke Coursen weder de Wal moesten ghenaken, als oock dat het landt alhier, te weten, nae 't zuyden toe, eenen grooten Jnwijck, ofte een groote ende gheweldighe wijde Reviere moeste hebben, loopende d'ooster Wal des selfden alsoo weder noordt-oost uytwaerts aen: Welcker Custe wy vermoedden te wesen, de ghene daer wy op aen zeylden, om de vlackte van de grondt, want creghen daer naer 13. 12. 11. ende 10. vamen zandt-grondt, sonder nochtans eenich landt gewaer te worden, alhoewel tweer opgeclaert was. Op dese diepten bleef het een wijl tijts, tot dat wy quamen op 7. vaem, doen saghen wy landt voor uyt ligghen, daer ontrent een mijle weeghs of wat meer van af wesende, ende streckten, nae dat wy 't op 't nauste conden bemercken, meest noordt-oost ende zuyd-west, soo veer als wy aen beyde zijden beooghen conden, altemael een vlacke witte zantstrandt, met een schoone Custe, even ghelijck t' landt ende de Custe van Pitzora. Saghen binnen in t' landt wel hier en daer, lanckwerpende vlacke swartschijnende heuvelen, maer om datse den damp ende dijs alle ooghenblick veranderden ende bedeckten, en conden daer t' rechte bescheydt niet van sien, dencke dat het eenich binnen landt gheweest moet hebben van een lanckwerpent vlack gheberghte naert scheen: Saghen insghelijcx noordt-oostwaert aen, ontrent een mijle weeghs van ons heen (als wy dichter aen de Wal quamen) een open, ghelijck als een Reviere, welcke scheen een goet stuck weeghs te landewaerts in te strecken. By de mondt van de selve Reviere, saghen sommighe

Comen by de Revier van Oby.

Comen weder by landt, zijnde by oosten de Revier Oby.

Ontdecken een cleyne Revier aen de Custe voorby Oby.

1) Een glas (nog heden ten dage) is een half uur; de tijd die een halfuurs-glas (zandlooper) noodig had om leeg te loopen.

An. 1594. Augustus. barninghe van water, te weten, dicht by 't landt, schijnende de reste altemael een suyvere ofte schoone grondt te wesen. Mijn en dunct niet dat het een Reviere is om met eenige Schepen in te loopen, ghemerckt de vlackte van de grondt, maer moet wesen, ghelijck als de Revieren, van Toxar, Colcocoua, Pitzano ende Pitzora, van weynich diepten. Wy liepen tot op een vierendeel mijls nae aen de Wal (ende droochden natuerlick op) tot op drie vamen, doen wenden wy 't weder daer van af, so dat wy t' landt claerlicken genoech conden sien, doch en conden daer anders geen bescheydt van sien, als de vlackte van de witte zant-strant, met de bedoemde swart-schijnende heuvelen, die haer te landewaerts in verthoonden, als geseyt is, dit was ontrent teghens den nacht in de tijdt. Wy namen voor ons, dit eerste quartier noch eens af te houden, ende daer naer weer nae de Wal toe te wenden, om ons van de selfde streckinghe voorder aen te versekeren, ende also een ghewisheyt van alles te hebben. Lieten ons duncken, dat wy de Reviere van Oby voorby waren, de welcke na dat de selve in de Caerte afghebeeldt wordt, in een groote bocht ofte Jnwijck gheleghen is [1]). Nu overmidts dat wy soodanighen Jnwijck voorby ghezeylt waren, nae dat wy t' landt d'eerste mael bevonden te strecken, ende als nu met dese Coursen, weder bevonden t' lant [kol. 16c noort-oost, uytwaerts aen te loopen, soo en is daer niet eens aen te twijffelen, of t' is het selfde dat voorby Oby weder noordelick aen streckt, naer den hoeck van Tabijn toe: Oock mede soo en can soo groote ende wijde vlackte ofte ondiepte van de Zee, anders nieuwers af procedeeren, als van een soodanighen bocht ofte Jnwijck, daer wy 't eynde, te weten, zuydtwaerts aen, noch niet af en weten. Dit voorsz. landt ofte ooster wal, lach naer onse gissinghe ende rekeninghe, op de Coursen die wy ghezeylt hebben van Vaygats ofte d'Engte van Nassau af, ontrent seven en dertich ofte acht en dertich mijlen weeghs, waer van het anders gheen landt en can wesen, dan als gheseyt is, van de wal af wesende, deden onsen Cours op de wendinghe noordt-west ende noordt-west ten noorden aen, hebbende een harde ende dappere coelte van uyt den noort-oosten, met een seer hol water, ende altoos eenen bedeckten Hemel ende kout weer, sonder oyt meer eenich ijs te vernemen, een ghenoechsaem ende onghetwijffelt teycken, van dat het noorden ende noordt-oost aen, een clare baen, ende een onverhindert vaer-water was.

T' landt voorby Oby strect noort-oost uyt-waerts aen.

Den 11. des Donderdaeghs, hebbende alsoo gezeylt t'eerste quar-

1) Verwarring met de Baidaratzkaya Golf.

tier van den nacht t' Zeewaerts in, wendent weder nae de wal toe, An. 1594.
wesende op vijf en twintich vamen stec-grondt, doende onsen Cours Augustus.
oost ende oost ten zuyden aen, tot over den middach, als doen saghen
wy weder t' landt voor ons uyt ligghen, daer ontrent by de drie
mijlen van af wesende, op twaelf ende elf vamen diepten steck-grondt.
Liepen daer aldus een poos op aen, tot op een cleyn half mijl naer,
hebbende noch boven de seven vaem diepten, in sulcker voeghen,
dat wy alhier meer diepten, ende steylder grondt hadden, als des
daeghs te vooren. Dese Custe is van een laech vlack ende seer effen
landt, sonder eenighe heuvelen ofte binnen-landtsche berghen, die Vlack ende
wy sien conden, zijnde gantsch ende t' eenemael aen te sien, ghelijck laech landt.
als het landt van Swetenoes, uytghesondert t' onderscheyt van de
binnenlandtsche heuvelen, die men by Swetenoes heeft. Js aen de
water-cant van een verheven witte zant-strandt, zijnde op plaetsen
boven op bewassen met helm, t' welcke van verre een swartachtich
schijnsel maeckt, ende dese Strandt ofte Custe is altemael soo effen
ende ghelijck streckende, als of het met een lijn gheschooren ware, T' landt soo
dat seer lieflick om sien is, ende streckt insghelijcx, ghelijck als de effen als met
voorgaende vlacke strandt, meest noordt-oost ende zuydt-west, al- een lijn ghe-
temael een schoone suyvere Custe, natuerlick opdrooghende, gelijck schoren.
als men int discours van dese voorsz. Coursen ende diepten verstaen
mach, ende t' water is gantsch en t' eenemael aen te sien, ghelijck
als dat van buytens duynen, aen de Custe van Hollant, by Texel, en T'water als
daer ontrent. Wy belanden alhier by dese verheven zant-Custe, de aen de buy-
welcke noordt-oost uytwaerts aen vant selfde maecksel ende ghe- ten Custe
daente heen streckten, soo verre als men van de stenghe af beooghen van Hol-
ende sien conde, zijnde van ghelijcken op dese maniere zuydt-west landt.
aen, tot eenen hoeck toe, daer dit verheven zant-lant voleyndichden,
ol. 16d.] de welcke naer onse gissinghe t' ontrent vijf mijlen weeghs van ons Een ander
lach. By dese zuydt-wester hoeck liep een Revierken in, ghelijck als cleyn Re-
men van de Raa af perfectelicken conde bemercken, hebbende aen de vierken in
noordt-zijde t' voorsz. verheven zandt-landt (t' welck hem aldaer af- dese Custe.
sneet) ende aen de zuyt-zijde, als oock voort aen een vlacke zant-
strandt, ghelijck als de gene die wy des voorighen daeghs ghesien
hadden, streckende altemael op deselfde Cours van noordt-oost ende
zuydt-west, ende hoe wel hem t' selfde van verre hier en daer op
dede, ghelijck als zant-heuvelen, die in de verthooninghe altemets
boomen, ende somtijdts levende Beesten scheenen te wesen, in
sulcker voeghen, dat wy eens vastelicken meenden, dat wy daer drie
Menschen langhes de Strandt saghen vertieren, maer wordende daer

An. 1594. Augustus.

naer ghewaer, dat de aenvolghende heuvelen, door 't voorby zeylen van 't Schip, de selfde vertieringhe deden, bevonden dat wy bedrooghen waren, niet teghenstaende dat sommighen van den onsen noch vastelicken sustineerden, dat het levende ghedierten ofte beesten geweest waren, t' welck wy daer by willen laten, want hier weynich aen gheleghen is. Nu desen zuyder hoeck van 't verheven zant-landt ende Rivierken voorsz. is gheleghen van de plaets daer wy des voorighen daeghs af wenden, naer onse rekeninghe, ontrent vijf mijlen weeghs noort-oostwaert aen, soo dat het uyterste landt, dat wy van dese Custe noordt-oostwaerts uyt conden beooghen, nae onse gissinghe, als oock nae de rekeninghe, op onse ghezeylde Coursen mach comen te ligghen, van de Straet van Nassau af, ontrent vijftich mijlen weeghs, waerom gantsch niet te twijffelen en is, naer de streckinghe van dese Custe, ende t' landt dat wy eerst langhes liepen, ofte dit selve is de Custe ende t' landt, dat van Oby af comt, ende alsoo uytwaerts aen streckt naer den hoeck van Tabijn toe, waer van de vlackte ende ondiepe gronden, ons goede ghetuychnisse gheven, dat het van eenen Jnwijck, ende soodanigen Reviere sijn hercomste moet hebben, als oock mede, soo is ons ten anderen het ijs (dat wy d'eerste mael aen de zuyder Custe soo overvloedich vonden) sulcks van ghelijcken ghenoech verthoonende, t' selfde uyt de Zee niet ghecomen te wesen, dan dat het uyt desen gheweldighen Jnwijck sijn oorspronck moet hebben: Want wy alhier comende, gantsch gheen memorie van ijs meer hebben vernomen, al hoe wel men niet teghenstaende oock noch ghenoech te presumeeren heeft, dat het alhier aen de Custe oock wel een stuck weeghs door d' ondiepten mach bevriesen, maer schijnt soo sulcks gheschiedt, dat het de Zee eer morselt ende afscheurt, ende daerom alsoo haester vernielt wordt, als aen de zuyder zijde, overmidts dat wy alhier holder water ende opgheblasender baren vonden, als wy oyt te vooren ghehadt hadden, waer door te dencken is, dat hem den Jnwijck alhier, hoe langs hoe meer begint te openen, ende de Zee sijn vlercken uyt te spreyen, om sijn cracht beter te werck te stellen, hoe wel wy nu oock beginnen te vermoeden, dat wy int wederom keeren, gheen ijs meer en sullen vinden, hopende t'selfde nu t' eenemael vernielt ende gheconsumeert te wesen, naer dat wy 't in soo corten spatie hadden sien smelten ende [fol. verdwijnen, ligghende onder het Staten Eylandt. Dit laetste Revierken, scheen nae ons dochte, dat men daer met Schepen wel in soude moghen loopen, so men sulcks ondersochte, ende den noodt dat vereyschte, want het selfde verheven landt ende Custe dat hem

T'Wterste besteck van haer zeylage van Vaygats af te rekenen oostwaerts aen, is vijftig mijlen weeghs.

Bequaemheyt van de laetste Re-

by dit Revierken aen de noordt-zijde afsneet, liep alsoo in een ghedaente ende steylte, seer verre te landewaerts in, waer van te ghelooven is, dat het daer langhes by heen een goede diepte moet hebben, om met Schepen te moghen ligghen, van doen wesende. Wy noemden dese Reviere, als oock d' ander (die wy des voorighen daeghs ontdeckt hadden) naer de namen van onse Schepen, te weten, d' eene Mercurius, ende d' ander de Swaen, als d' eerste, die tot hier toe ghecomen waren. [1]) Nu alle dese ghementioneerde teeckenen geconsidereert hebbende, als oock siende dat wy niet meer en hadden t' ondersoecken, soo te Zeewaerts als aen de Custe, in sulcker voeghen, dat ons gantsch gheen twijffel en bleef, of het was van hier voortaen een ruyme oopen Zee, ende vrye passagie, sonder eenighe beletselen te vermoeden (naer Menschen vernuft sprekende) ende dat hem dese Custe in de noordt-ooste streckinghe uytbreydende is, tot den hoeck van Tabijn, ende van daer af wederom crommende naer China toe, als mede hebbende eenen ghestadighen windt ende koelte van uyt den noordt-oosten ende noorden, recht contrarie onsen Course voorder aen te vervolghen, ende dat den tijt vast begonst te verloopen, ende de nachten ons altemets overvielen, niet wetende wat ons mochte bejeghenen, int wederom comen, als de ghene die noch de rechte ervarentheyt van de ghetijden ende conjunctien van dese contreyen niet en hebben, om wederom te moghen keeren, zijn met een ghemeen accoort ghestemt, de Cours weder naer 't Vaders-landt te stellen, om aldaer (ons Godt sulcks gunnende) dese wel-gheluckte begonnen vaert, met blijdtschap te communiceeren, hopende dat het selfde noch sal wesen tot een zegheninghe ende welvaert onses ghemeenen Vaders-landts, soo wy sulcks met danckbaerheyt weten te erkennen, aen onser Heere ende Godt: Hem biddende, dat naedemael het hem belieft heeft, ons tot hier toe te brenghen, dat hy t' selfde wil voleyndighen tot sijnes heylighen Naems eere, wien alleen is de wille ende t' volbrenghen voor nu ende altoos. Aldus ghesloten wesende, stelden onsen Cours wederom nae huys toe, zeylende west ten noorden aen, zijnde in den tijdt van ontrent teghens den avondtstondt, hebbende de windt van uyt den noordt noordt-oosten, met een goet moy weer, al hoe wel wy de Son noyt soo ontdeckt hadden, dat wy de hoochte daer van mochten peylen: Zeylden aldus den gheheelen aenvolghenden nacht over.

viere, om met Schepen te moghen in loopen.

Noemen de twee laetste Revieren na de namen van hare schepen, als te weten, de Mercurius ende de Swaen, tot een eeuwighe memorie, datse d' eerste zijn gewéest, die tot hier toe gecomen zijn.

Stemmen te samen weder nae huys te zeylen, als haer ontdeckinge voor volbrocht houdende.

Stellen haer Cours weder na huys toe.

Den 12. des Vrydaeghs zeylende aldus tot den middach, namen

1) Verm. de riviertjes Morzhovka, Saltintzyu, Nyodati, of iets noordelijker.

An. 1594. Augustus. 71. graet 10. minuten.

de hoochte van de Son (om dat het claer helder weer gheworden was) ende vonden 71. graet 10. minuten, hebbende naer onse rekeninghe ghezeylt (zedert dat wy 't weder ghewent hadden) 16. ofte 17 mijlen weeghs, op de Cours van west, ende west ten noorden aen. Creghen daer nae stilte, met eenen westelicken windt, in voeghen dat wy niet [kol. 17b] hoogher als z. west, en de somtijdts west zuydt-west, als oock zuydt zuydt-west, ende daer naer maer zuyden mochten aen zeylen, altoos

Comen weder aen lant, te weten aen de west-zijde van Oby.

met eenen slappen windt ende stil water, loopende aldus aen tot ontrent den avondt-stondt, quamen landt voor ons uyt te sien, ligghende zuydt-zuydt-west van ons, ende waren daer noch wel seven ofte acht mijlen af, want was eenen hooghen heuvel ofte bergh, sonder eenich ander landt meer te bekennen. Wierpen alhier t' loot uyt, maer en conden al zeylende gheen grondt beraken. Hadden op dese voorsz. Coursen, naer onse gissinghe, ghezeylt, te weten, sint den middach af, ontrent vijf mijlen weeghs: Wy gistent te wesen t' landt by westen Oby. Saghen van ghelijcken drie of vier schossen ijs te lywaert, ende een te loefwaert van ons drijven, die noch seer hooch en dick scheen te wesen, soo dat wy die int eerste voor een zeylent Schip aen saghen. Vermoede dat wy noch wel hier en daer eenighe andere schossen meer ghemoeten sullen: Want is ghenoech te dencken, dat soo grooten menichte (als wy te vooren, niet verre van dese contreye ende Custe ghemoedt hadden, zijnde sommighe daer van soo uytnemende groot ende gheweldich) niet altesamen soo schoon gesmolten ende vergaen zijn, ofte daer zijn noch al eenighe Reliquien ofte overblijfsels af ghebleven. Zeylden daer nae noch al z. z. west, ende altemets wat zuydelicker, somwijlen wat westelicker aen, met den selfden slappen windt, ende schoon Somers weer, hebbende over al eenen claren Horisont, dat wy seer onghewoon waren, zijnde niet te min de lucht seer koel. Een wijl tijdts hier naer, t' landt wat meer ghenakende, in sulcker voeghen, dat wy de Custe bescheydelicken begonsten te verkennen. Saghen weder een heel deel schossen ijs, te lywaert van ons, naer de bocht toe, als oock sommighe hier en daer te loefwaert drijven: maer waren al te samen enckel van den anderen verspreyt, ende een goet stuck van ons af. Ghemoeten oock alhier

Sien veel Walvischen in de Tartarische zee, die het water om hooch blasen, etc.

veel Walvisschen, die haer om ons heen altemets half boven water verthoonden, ende t' water om hooch bliesen, t' welcke van ghelijcken onse voorgaende merck-teyckenen, van dat het een openbare Zee Oceanus is, te meer verstercken. Begonsten insghelijcks als nu weder des nachts de claerte ende t' schijnsel van de Maen, ende sommighe Sterren te sien, die wy sint den tijdt, dat wy d' Eylanden van

Loff-voet ghepasseert waren, noyt meer tot op desen tijdt toe ghesien hadden. Bleven aldus zeylende den gheheelen nacht over, met den selfden windt ende Coursen naer de wal toe, wordende altemets t' ijs weder uyt den ooghen quijt. An. 1594. Augustus

Beginnen weder het schijnsel van de Maen ende Sterren te vernemen.

Den 13. des Saterdaeghs teghens den dagheraet, quamen wy dicht by de Wal, tot op een roerschoot naer, op 7. 8. vademen diepten, schoone zant-grondt, ende over al een schoone Custe, was een moy verheven vlack landt, hebbende aen de water-cant een afghebickte grauaerdighe Custe, sonder eenighe steenrotsen ofte clippen, dan hier ende daer, aen de voet van 't landt ende by 't water langhes,

Verclaringhe van 't landt aan de westzijde van Oby.

l. 17c.] schijnsel van zant-grondt. T'landt is 't eenemael aen te sien, gelijck als de Custe by het Staten Eylandt, uytghesondert t' onderscheydt van de steenrotsen, die men by t' Staten Eylandt aen de water-cant heeft : dese Custe heeft binnen in 't lant eenen grooten ronden heuvel, met noch een ander lancwerpent ende vlackstreckende hoochlandt daer by ligghen, t' welcke was het ghene dat wy als gisteren, soo langhe van te vooren ghesien hadden, want verthoont hem seer verre als het claer weer is. Dese Custe ende Landtschappe is de selve daer wy naer onse rekeninghe ende vermerckinghe, d' eerste mael door t' ijs langhes heen liepen, dat alhier soo dick ende overvloedich vol lach, dat wy daer van gheenen weghen door, ofte weer uyt mochten, dan vande wech daer wy daer door in gecomen waren, ende dat noch oock met genoech perijckels, liggende van alle canten soo vol ende verre van de Custe t'Zeewaerts in, dat men daer van de steng af, gheen eyndt ofte oopen van sien en conde, ende vonden daer als nu niet een dinck: Jae noch oock eenighe teyckenen van, dan alleenlicken dat van gisteren als gheseyt is, ghelijck of daer sijn leven gheen ijs ontrent gheweest en ware, t'welck ons als doen onmoghelick scheen te wesen, dat het sijn daghen smelten of vergaen mocht, ende soo wy sulcks alsnu niet ooghenschijnlicken ghesien hadden, soude ons gantsch ongheloofiicken gheweest hebben, t'welcke voorwaer een sake is, ghenoech om te verwonderen, als oock om den Schepper, van alle sijn wercken (die voor onse Menschen soo onbegrijpelicken zijn) te ghebenedijen. Wendent daer naer weer van de wal af, ende een paer uren de Zee ghehouden hebbende, keerden weder naer t'landt toe, tot op een Gooteling schoot naer, Hebbende alhier noch 9. ende 10. vademen diepten van zant-grondt, wesende t'landt van maecksel ofte gedaente, als het voorgaende, ghelijck als wy 't oock te vooren (op onse eerste zeylagie daer langhes by heen) ghementioneert hebben. Alle

An. 1594. Augustus.

dese Custe, so van gisteren als dese, als oock soo veer als men aen beyde zijden beooghen can, streckt meest oost zuydt-oost, ende west noordt-west, wel soo zuydelick ende noordelick, ende is in summa altemael een schoone suyvere Custe, en niet alleenlicken dese, maer oock alle de Custen die wy op dese Voyagie bevaren ende besichticht hebben, droogende over al natuerlick op, om te moghen looden, sonder dat men eenighe vreese ofte schroemte darf hebben, van blinde clippen, bancken, ofte vuyle gronden, in sulcker voegen, dat men daer vryelicken aen mach loopen, sonder yet meer te schouwen, dan dat men voor ooghen siet. Laveerden aldus af end' aen, langhes t'landt heen, hebbende de wint van uyt den westen, ende west noordt-west, sonder oyt eenich ijs meer te vernemen, dan saghen alleenlicken noch hier en daer, aen de wal by de water-cant, sommich sneeu ligghen, te weten tusschen de scheuren ende cloven van t'landt in, t'welcke schijnt daer qualick can vergaen, om dat het meest teghen 't noorden ende oosten ghewent leyt, daer weynich hitte, die cracht heeft, van daen comt, om t' selfde te verdwijnen, namelicken in dese Contreyen. [kol. 17
Creghen alhier weder een hol water, om dat wy een goede koelte hadden, wordende even wel teghens den avondt-stondt weder gantsch doncker ende mistich, met vochtich kout weer, gheduerende noch al den selfden westelicken wint, hebbende alsoo den gheheelen nacht over een mot-reghen, met leelick doncker weer.

De Custen in de Tartarische Zee zijn over al schoon, sonder eenighe vuylicheyt van ondiepten te hebben.

Den 14. des Sondaeghs was het noch al mistich, doncker, vochtich ende koudt weer, met een mot-reghen, hebbende de wint noch van de wester ende noorder cant, doende de Coursen, met af end' aen laveeren, onsen wech voortaen. Een weynich nae den middach saghen landt recht voor ons uyt ligghen, welcker Custe streckende was noorden en zuyden, waer door wy terstont vermerckten, dat het d'oost Custe van het Eylandt van Vaygats moeste wesen. Hadden een seer donckeren ende kout-vochtighen mist, ende al hoe wel dat wy niet verre van 't landt af en waren, soo en conden wy 't nochtans den meesten tijdt niet sien, het welck al hier een plaech is, die men den meesten tijdt van uyr tot uyr heeft. Hadden een harde koelte van uyt den noorden, ende daer nae van uyt den noordt noordt-oosten, ende n. o. Liepen op het landt aen tot op een roerschoot naer, zijnde in de contreye van ontrent twee mijlen by noorden den Twisthoeck, ghelijck als wy daer naer ghewaer worden. Creghen altemets een cleyn ghesicht [1]), doch niet te veel, so dat ons

Comen weder aen de oost Custe van Vaygats.

Zijn seer geplaecht van de mist.

1) Een klein „uitzicht". Het woord *gezicht* wordt nog wel gebruikt in den zin van „uitzicht", maar gewoonlijk zegt men „zicht".

An 1594 Augustus.

eens dochte, dat wy noorden aen een ghedaente van landt saghen, ghelijck als een Eylandt, doch even wel niet seer verscheyden van 't landt van Vaygats af, oft is by avontuere een uytstekenden hoeck gheweest, die van 't selfde landt van Vaygats af comt, want hadden alhier een wijl tijdts een seer slecht water, ghelijck of wy onder een opper-wal gheweest waren, niet teghenstaende dat wy te vooren, als oock daer na, een seer hol water hadden, door den noorden wint, die langhes de wal heen wayt, sonder eenich beschutsel te hebben, waer door men eenichsins vermoeden mach, dat het eenich Eylandt ofte een ander uytstekende landt gheweest moet hebben. Het was ons seer moeylick, dat wy niet eens een claer ghesicht conden crijghen om alles te deghen te moghen sien. Liepen aldus by 't landt langhes ontrent een moschet-schoot daer van af, zuyden aan, op 6. 7. 8. 9. ende 10. vaem diepten, harde grondt, siende altemets eens met een blenck t' landt, doch was den meesten tijdt van de mist bedeckt. Zeylden aldus ontrent twee mijlen weeghs, tot den Twist-hoeck, die wy quamen te verkennen, aen de mast die wy daer opgherecht hadden [1]: Zeylende van daer af zuydt-west aen, tot niet verre van den Cruys-hoeck, meest al by doncker, ende op onse kennisse in, alwaer wy 't setten: Crijghende terstont daer naer een weynich claerte, in sulcker voeghen, dat wy 't landt aen weer zijden sien ende verkennen conden, ende overmidts dat de wint begonst te oostelicken, waeyende met een goede storm, haelden 't ancker weer op, ende lenstent [2] also al drijvende, sonder zeylen innewaerts aen, al hoe wel dat wy terstont weder van de mist overvallen worden. Liepen op onse merckinghe ende kennisse, als by der tast, de Cruys-hoeck om, ende alsoo voort

Twist-hoeck.

Comen by de Cruys-hoec daer sy 't setten.

18.] aen by de noorder wal heen, tot onder het Afgoden Eylandt [3], daer wy 't weder setten, om den Ammerael te verbeyden, die ghebleven was daer wy 't eerst geset hadden, verwachtende beter claerten. Alle dit Canael, te weten, van den Twist-hoec af, tot den Cruys-hoec toe, heeft 6. 7. 8. 9. 10 ende 12 vaem diepten. Quamen als nu van den Cruys-hoeck af west aen, de noorder wal naest, om des mists wille, op 9. 8. 7 ende 6. vamen diepten, tot teghens d' eerste wijck over, by oosten 't Afgoden Eylandt, alwaer wy gheanckert laghen op acht vademen cley-grondt, gheduerende noch al den kouden vochtigen mist ende harden noordt-oosten windt, die by vlaghen, en altemets met een weynich claerte quam, doch was terstont weer doncker en

Afgoden Eylandt.

De diepten van 't Canael ofte doorganc van de Straet van Nassau.

---

1) Zie kol. 12c.

2) Lenzen is: onder klein zeil voor een harden wind recht vóór den wind wegloopen.

3) Kaap Dyakonova.

An. 1594. Augustus.

mistich. Wat meer belanghende is de gheleghentheyt van dese Straet ofte Engte, als van de diepten, gronden, streckinghen ende anders, hebbe ick ghenoech aenghewesen in onse Beschrijvinghe van onse eerste doortocht, waer van onnoodich is, dat alhier weder te verhalen. Ontrent in den avondt-stondt (een weynich opgheclaert wesende) soo quam den Ammerael by ons, ende om dat het teghens den nacht ginck, saghent voor goet aen, aldaer te vertoeven tot den dagheraet, om als dan beter te moghen van ons sien, onse wederom Reyse te vervoorderen.

Zeylen weder uyt de Straet van Vaygats, om 't Eylant Colgoyen te soecken.

Den 15. des Donderdaeghs teghens den morgen-stondt lichten onse anckers op, ende ginghen weder t' zeyl, stellende onsen Cours naer 't Eylandt van Colgoyen toe, om dat moghelick wesende te besichtighen: Hadden de wint van uyt den noorden, met een claer weer, doch een betrocken ende koude lucht, loopende west ten noorden aen. Aldus zeylende tot ontrent een uyr nae den middach, quamen wy westwaerts voor ons uyt te sien, t' schijnsel van drie Eylanden [1]), de welcke, nae onse rekeninghe, comen te ligghen, ontrent elf of twaelf mijlen by westen de Straet van Nassau, volghens de Cours die wy ghezeylt hadden, ende als wyse eerst int ghesichte creghen, gisten daer ontrent noch drie mijlen af te wesen, hebbende de diepten van vijfthien sesthien vamen steekgrondt. Creghen alhier zijnde, de wint van uyt den westen, in voeghen, dat wy maer z. w. somtijdts w. z. w. ende z. w. ten w. aen mochten zeylen. Nu beginnende d'Eylanden te ghenaken, creghen de diepten van 12. 11. 10. als ooc 9. ende 8. vamen, zijnde noch een mijle van de Eylanden af: Daer wat dichter by comende, saghen dat het Eylandt dat noorden van ons lach, rondtachtich scheen te wesen, hebbende van de zijde daer wy 't voorby zeylden, naer 't oogh, ontrent een cleyne mijl in de streckinghe. Van dit Eylandt af, lach zuydtwaerts aen een ander Eylandt, t' welck was het cleynste, als oock t' middelste van drien, ontrent een groote mijl verscheyden. Ende van dit middelste Eylandt af zuydt-oost aen ontrent een cleyne mijl, was ghelegen het derde ofte t' zuyderste Eylandt, dat van aensien t' aldergrootste was, het welcke ons in 't voorby zeylen aen de slincker handt bleef, schijnende van dese zijde in de streckinghe, ontrent een groote mijle lanck te wesen, maer in de streckinghe van d'ander zijde zuydtwaerts aen, te weten, de West-custe, liep het soo verre heen, als men van de [kol. 18]
steng af beooghen conde, in sulcker voegen, dat wy twijffelden, of

Ontdecken drie Eylanden ontrent 12. mijlen by westen Vaygats.

1) De Eilanden: Mauritius, Oranje en Nieuw-Walcheren, zie noot kol. 19c; op de moderne kaarten: Matyev eil., Goletz eil., Dolgoi eil.

het Vaste landt of een Eylandt was: maer moeste, mijns beduncken, een Eylandt wesen, naer de mijlen ende Coursen die wy ghezeylt hadden, want soo 't Vaste landt was, soo moeste het een wonderlicke ende ongheschickte uytstreckende punt landts zijn, dewijle wy in onse eerste zeylagie, langhes de Custe van Pitzora heen, bevonden hadden, dat hem het landt aldaer afsneet, makende eenen grooten Jnwijck, die soo verre Zuydwaerts aen streckte, dat wy daer gheen eyndt af sien conden, als oock daer naer, doen wy d'eerste mael langhes t' Eylandt van Vaygats by Westen, voorby de Straet van Nassau zuydtwaerts heen liepen, volghende altoos de Custe 11. ofte 12. mijlen weeghs, tot soo verre dat het landt weder begonst zuydt zuydt-west, ende zuydt-w. aen te strecken, soo verre heen, als wy 't beooghen conden, ofte moeste alhier eenen Jnwijck maken, loopende t' landt alsoo weer met een uytstekende punt, soo veer als wy 't ghemoeten, t'Zeewaerts in, makende als dan weder eenen anderen Jnwijc ofte bocht, die by den hoeck van Pitzora uyt comt, hebbende alsoo 2. gheweldighe Jnwijcken, tusschen Pitzora, ende t' Eylandt van Vaygats, t' welck een ongheschickt dinck schijnt te wesen: Doch can even wel wel zijn, want beyde de voorsz. Wijcken hebben eenichsins ghelijckenisse in de vlackte ende ondiepte der Zee: dan andere sekerheyt en hebben wy daer niet af connen weten, noch oock dorven ondersoecken, oorsake de vlacke ende ondiepe gronden. Dit voorsz. zuyderlick landt ofte Eylandt, is een laech vlack landt, ende soo effen, als of het gheschaeft ware, sonder eenighe onghelijckheyt ofte heuvelen, ende gantsch kael, hebbende aen de water-cant opgaende Stranden van grau zant, sonder eenich schijnsel van rudsen ofte clippen, die wy conden bemercken. Aen de West-zijde, daer t'landt, als gheseyt is, weder zuyden aen scheen te strecken, sach men weder witte zantstranden blincken, t' welcke wel een ghelijckenisse soude schijnen, van Vaste landt te wesen, dat meestendeel in dese contreye wit zant aen de water-cant heeft. Op dit voorseyde landt stonden, naer ons dochte, eenen grooten hoop houten Rusche Cruycen, waer door te vermoeden is, dat alhier eenighe Visscherie moet vallen, want andere handelinghen ofte wooninghe van Menschen en dunckt my niet dat daer can wesen. Een cleyn mijlken Noordt-west aen is gheleghen t' middelste ende t' cleynste Eylandt, als gheseyt is, het welcke wy oock int voorby zeylen aen de slincker handt lieten ligghen, ende hadde aen die zijde in de streckinghe, wel ontrent een groote halve mijl in de lenghde, schijnende van d'ander zijden, als oock mede int omgaens, niet veel meer te wesen: Js van ghelijcken als het voorgaende

An. 1594. Augustus

Verclaringhe van 't zuyderste Eylandt, dat vast landt scheen te wesen.

Verclaringe van 't middelste Eylandt.

An. 1594. Augustus.

gantsch vlack, effen, ende als geschaeft boven op, ende kael, hebbende de Stranden afgaende van grau zant, sonder eenighe steenen, die men sien conde, want waren daer op een vierendeel mijls nae by. Van dit middelste ende cleynste Eylandt af, heeft men ontrent een groote mijle noorden aen, tot het uyterste ende t' noorderste Eylandt, ende tusschen beyden, te weten, van de noordt- [kol. zijde van 't middelste Eylandt af, tot het west-eynde van het noorder Eylandt (nae dat wy anders niet sien conden) soo loopt een bedeckte ofte blinde Riffe, daer wy, zijnde te midweghen van tusschen beyde d'Eylanden, even wel t'middelste aldernaest, maer 4. 3. ende derdhalf vaem diepten vonden, van hart zant, als oock rudsighe steen-grondt, hebbende ontrent een vierendeel mijls in de breette: waerom het perijckeleus is, tusschen dese Eylanden door te loopen, ghelijck als wy daer door d' ervarentheyt [1]), als oock door de scherpte van de windt deden, doch het beste datter is, is, dat ment altemael natuerlick mach op looden. Nu het derde ende het noorder Eylandt, t' welcke ons int voorby laveeren, aen de rechter handt bleef, mach van die zijde in de streckinghe hebben, ontrent een cleyne mijl, ende schijnt, naer dat men van bovenen af conde beoogen, int omgaens rondtachtich te wesen, als gheseyt is. Js oock van maecksel ende vlackheyt d'andere gantsch en 't eenemael ghelijck, uytghesondert, dat het scheen aen de zijde daer wy daer langhes by heen zeylden, te weten aen de voetstranden ende t' water, wat rudsich ende steenclippich te wesen, die eensdeels aen de Strandt vast, als oock op plaetsen, daer wat van af scheenen te ligghen, doch niet te seer hooch, want worden met de schaduwe van t' landt schier bedeckt. Op dit Eylandt stont ooc een groot houten Cruys, nae 't ons in de verthooninghe scheen te wesen. Nu aldus aen zeylende, om tusschen het middelste en 't noorder Eylandt door te loopen, laveerende af end' aen, altoos met het loodt in de handt, te weten, wesende tot op een groote mijl aent noorder, als oock by 't zuyder Eylandt, ende een vierendeel mijls van 't middelste Eylandt af, hebbende de diepten van acht, seven, ses, vijf, ende vier vamen, vonden daer een groote ravelinghe, ende ghekappelt water, waer door wy 't daer weder van afwenden, vreesende voor eenighe droochten. Jn dit laveeren, saghen wy van bovenen af, te weten, over 't middelste Eylant heen, twee zeylen aen comen, vermoeden int eerste ghesicht, dat het twee Rusche Lodinghen moesten wesen, maer daer naar wat meer ghenakende, wier-

Verclaringe van 't noorderste Eylandt.

Loopen tusschen d' Eylanden door niet sonder perijckel.

Sien twee zeylen nae haer toe comen.

---

1) Verm. moet er staan „onervarentheyt". Door ervarentheyt doet men geen „perijckeleuze" dingen.

den gewaer datse top-zeylen hadden, waer door wy ons terstont lieten voorstaen, dat het Willem Barentsz. met sijn Jacht moeste wesen, ghelijck als wy 't daer naer genoechsaem quamen te verkennen, t' welcke onder ons een groot rumoer van een ghemeene blijdtschap ende verheuginge veroorsaecte. Syluyden ons van ghelijcken verkent hebbende, zijn op ons aen ghecomen, meynende dat wy kenisse en sekerheyt van de diepten hadden, ende alsoo op die ghewisheyt, daer over quamen loopen: Wy int contrarie, siende dat sy naer ons toe quamen, meynende dat sy wetenschap ofte kentschap van de diepten hadden, ende daerom alsoo liepen, zijn daer vrymoedich sonder yets meer te schroemen, even wel met een hackelende zeyl over ghesteken, vindende op de ravelinghe ende 't ghekappelde water, de diepten van vijf, vier, ende drie vamen stijf. Daer over

An. 1594. Augustus. Comen by de Amsterdammer Schepen, met een al ghemeene blijschap ende verheuginghe.

18d. | comende, creghen een vlack bleek water, van drie ende derdehalf vaem diepten, gheduerende alsoo by een vierendeel mijle weeghs, tot dat wy daer naer weder 7. 8. 9. 10. ende 12 vamen diepten creghen, in voeghen, dat wy aldus t' een den anderen lustich bedrooghen souden hebben, soo ons Godt de Heere niet ooghen-schijnlſcken bewaert hadde, ghelijck als wy merckelicken ondervonden hebben, dat hy ons in alle onse Voyagie getrouwelicken byghestaen heeft, als of hy ons met der handt gheleydt, ende den wegh ghewesen hadde; Want soo wy onsen Cours doende, hier by nacht, ofte by ontijden, ofte met mist (daer men alhier niet een uyr sekerheydts af en heeft) opghecomen waren: Wat remedie souden wy ghehadt hebben, als malcanderen deerlick aen te sien? Waeromme wy Godt de Heere niet ten vollen en moghen dancken ende loven van alle sijne weldaden, die hy aen ons bewesen heeft. Oock mede soo is het denghenen, die alhier sijn vaerdt wil maken, wel noodich, dat hy alle sijne Coursen aenstelle met goeder voorsichticheyt, ende opsicht, dewijle dat hy niet en weet wat Eylanden, droochten ende ondiepten, dat hem noch hier en daer soude moghen bejeghenen, van die noch niet bekent en zijn: Want men die noch wel daghelicks is ontdeckende, op bevaren weghen, hoe veel te meer in dese contreyen, daer soo weynich of gantsch gheen noticie af en is, ende dat noch meer is, hebbende alhier soo veel vlacke wateren, ende ondiepe gronden, aent meestendeel van de Custen, alwaer men ghemeenlicken wel onghelijcke diepten, Bancken, Riffen, ende ander dierghelijcke vuylicheyden, ende beletsels is vermoedende. Over de voorseyde

Worden wonderbaerlic van Godts handt voor snevel 1) bewaert.

Waerschouwinge voor de naecomers op dese Vaert.

1) Snevel. Dit woord dat natuurlijk van sneuvelen en sneven afhangt, vind ik in de Woordenboeken niet vermeld.

An. 1594. Augustus. By de Amsterdamsche Schepen comende, hieten den anderen met een triumphantlic schieten willecom, etc.

droochten ende ondiepten van de Eylanden wesende, ende by d'Amsterdamsche Schepen ghecomen zijnde, hebben den anderen met een vriendtlick schieten ende willecoem vereert: Doende onsen Ammerael terstondt sijn Schuyt uyt setten, heeft Willem Barentsz. ende ons aen boordt doen halen, alwaer wy malcanderen met groote blijschap ontfinghen, met een discours ende vertellinghe van onser beyder ghe-schiedenissen ende verhaelden ons seltsame dinghen van sijn Voyagie, van hoe datse al by Nova-Zembla gheweest waren, tot op de hoochte van acht en t' seventich graden [1]): Maer van ijs halven noyt gheenighe passagie en hadden connen crijghen, als oock noch vele andere dinghen, van t' gene henlieden bejeghent was, ghelijck als t' selfde, uyt de Beschrijvinghe ofte t' Verhael des voorseyden Willem Barentsz. ghenoechsaem (met lief overcomende) verthoont sal worden [2]), tot welckes ick my refereere, ende naedemael dat het hem aldaer ghefaelieert hadde doortocht te vinden, was weder ghekeert om op een nieus t' ondersoecken, of daer eenighe passagie te vinden was, by zuyden Vaygats, die wy al, door Gods ghenade, ondervonden ende ontdeckt hadden, comende alsoo den anderen te ghemoeten, als verhaelt is, ter plaetsen, daer wy het alderminste vermoeden hadden sulcks te gheschieden, soo dat wy t' selfde ghewisselicken voor eene enckele toeschickinghe Godts moeten reeckenen, om daer door te beletten, ons langher vertoeven, ende haerlieder onnoodighe nieuwe ondersoeckinghen, aenghesien, dat den tijdt vast begonst te verloopen, ende voor dit mael niet meer t' ondersoecken en was, hebben Godt van alles ghelooft ende ghedanckt, ende zijn alsoo met een ghemeyn accoordt t' samen in Compaignie ghekeert, om onse voorghenomen begonnen wederom Reyse te vervoorderen, hebbende eenen harden kouden windt, van uyt den noordt-westen, in voeghen, dat wy van d'Eylanden af end' aen laveeren moesten, zeylende alsoo den gheheelen nacht over, met een seer hol ende verbolghen water.

Verhalinge van de Amsterdammers tocht nae Nova-Zembla, sonder hoop van doorganc te vinden, ende wat haer meer bejegent is, etc.

[fo

Accordeeren tsamender hant weder nae huys te zeylen.

1) De IJskaap, d. i. de noordelijkste punt van Nova-Zembla ligt op 77° N.Br. en datzelfde bedrag werd door Barents den 29en Juli gevonden (zie De Veer op dato). Met kruisen zal hij ongeveer een graad noordelijker geweest zijn.

2) Uit deze woorden kan men opmaken: 1e dat Jan Huyghen verwachtte dat Barents' journaal gepubliceerd zou worden; 2e wellicht ook dat hij, in 1601, onderstelde dat het nog aanwezig was. (De Veer's relaas is wel aan Barents' journaal ontleend maar is het daarom nog niet zelf).

De papieren van Barents zullen wel bij Plancius hebben berust. In zijn „Pilgrimages" (III, iii, 518 vlg.) geeft Purchas twee stukken van Barents afkomstig, welke hij had gevonden in de nalatenschap van Hakluyt. Hakluyt had die stukken weer van Hudson die er, in 1609, bij Plancius, inzage van had genomen. Bij de uitgave van Gerrit de Veer's Seylagien zullen die stukken nader ter sprake komen.

An. 1594 Augustus. Moeten door onweder ende contrarie winden weer nae de Eylanden loopen, om een Ree te soecken.

Den 16. des Dingsdaeghs, siende dat wy gheen voordeel en deden, want mochten alle onse zeylen niet voeren, keerden weder voor windt af te rugghe, om te sien of wy onder de voorsz. Eylanden, eenighe Reede conden crijghen, om beter weer en wint te verwachten, alwaer wy ontrent teghens den avondt-stondt by quamen, loopende buyten alle d'Eylanden om, tot aen de oost-zijde van 't noorder ende uyterste Eylandt. Alhier comende, setten 't ontrent een Moschetschoot van de Wal af, op 7. 8. vamen diepten, harde cley-grondt, hebbende een goede Reede ende beschutsel met een opper-wal.

Varen aent noorderste Eylant, om dat te besichtighen.

Den 17. des Woensdaeghs, wesende t' weer wat bedaert, gheduerende even wel noch den selfden wint van uyt den westen, met een mistich reghenachtich weer. Voeren des morghens eens aen landt om dat te besichtighen, t' welcke ick rondtsom ende overal ginck besien, is gantsch en t' eenemael aen te sien, ghelijck als het landt van Vaygats, aen de noordt-zijde van de Straet van Nassau, hebbende rondtom aen de water-candt hier en daer eenighe Rudsen ofte clippen van een grauwe ende witachtighe coleur, zijnde de Stranden van grauwe singhel ofte keesel-steentgens. T'Aerdtrijck is cleyachtich met harde grondt, ende heeft seer veel stil-staende beslooten waterkens, waer van sommighe seer groot zijn. Dese zijn daer soo veel, dat men niet eenen steenworp gaen mach, of men ghemoet een van dese Meerkens ofte Lacken, by de welcke men vindende is seer schoon en lanck gras, als oock Paerdts-bloemen, Claver-bladen, ende andere dierghelijcke Veldt-bloemen. De Custe van 't Eylandt heeft hier en daer rondtsom etlicke wijcxkens, te weten, tusschen de steen-rotsen in. Wy hebben 't met ons Jacht rondtsom laten looden ofte diepen, om te weten, of men daer, noodich zijnde, soude moghen om zeylen, om voor alle winden beschutsel te soecken: bevonden dat het over al diep ghenoech was, van acht, seven, ses, vijf, vier, drie ende 2. vademen, tot dicht aen de Wal: Jae dat men 't Schip op sommighe plaetsen aen de clippen soude moghen vast maken. Heeft alleenlicken op etlicke oorden eenighe clippen ende steenige Riffen, die van sommige wijcken, hoecken ende clippen af steken, doch men canse ghenoech boven water sien, in voeghen dat men niet en heeft te schouwen, dan dat men voor ooghen siet, waer door wy als nu ondervonden, dat de Riffe (die tusschen dit ende t' middelste Eylandt strect, ende daer wy over liepen, als voor gheseyt is, die ons scheen
ol. 19b.] van 't west-eynde van dit Eylandt af te comen, ende te strecken tot aen de noordt-zijde van het middelste Eylandt) alhier niet aen en comt, dan moet alleenlicken van 't middelste Eylandt af, een groot

Jan Huygen gaet het voorsz. Eylandt rontsom, om dat naet leven uyt te worpen, etc.

Verclaringhe van t' selfde Eylandt.

An. 1594. Augustus.

stuck weeghs heen strecken, sonder dit Eylandt te ghenaken, ofte is by avontuer een Riffe ofte Bancke, die mids-water tusschen beyde de voorseyde Eylanden gheleghen is, even wel is best dat men die schouwe, ende dat men dit noorder Eylandt soo nae houde als men ymmers can, so en mach men geen quaet doen [1]). Dit voorsz. Eylandt is in de streckinghe van oost ende west, ontrent een groote half mijl lanck, ende op sijn breedtste van ontrent een Gooteling-schoot: Js int aensien, ghelijck als twee Eylanden, want scheydt hem bynaest te middeweghen van den anderen, makende twee groote Jnwijcken van weer zijden, ende heeft alleen een smalle op-gheworpen singhel-strandt tusschen beyden, daer 't aen vast is, welcke noch oock int midden, te weten, in de lengte van den anderen ghescheyden is, met een stilstaende waterken, ende is in sulcker voeghen, dat men ghenoech can sien, datter de Zee met onweer, van weer zijden, over heen jaecht, als men ooghen-schijnlicken ghenoech conde vermercken, aen de keesel-steentgens, die daer gints en weer van 't gheweldt der Zee, over-hoop gheworpen laghen. Vonden op de hoecken van dese wijcken, sommighe groote houten Cruycen staen, met Rusche letteren en caracteren, beteeckent, onder de welcke een stondt, dat soo meesterlijck ende curieus ghemaeckt was, ende soo cierlick met letteren besneden, dat men 't in Neer-landt nauwelicks souden hebben connen verbeteren, waeromme ick een sonderlinghen lust creegh, ende docht my oock de moeyte wel weerdich te wesen, t' selfde af te conterfeyten, met de Caracteren daer op, om sulcks (met lieve in 't Vaders-landt comende) voor een groote curieusheyt, ende vreemdicheyt te verthoonen.

Vinden, onder ander veel Cruycen die op het voorsz. Eylandt stonden, een Cruys dat sonderlinge uytnemende was, twelcke by Jan Huygen geconterfeyt werdt, om voor een vreemdicheytinHollandt te thoonen.

De Stranden laghen insghelijcks alhier oock overal vol drijf-hout, ende dat op plaetsen soo hoogh ende verre opgheworpen, dat het een verwonderinghe is, hoe dat het soo verre ghecomen mach wesen, waer van te dencken gheeft, dat daer groote gheweldighe tempeesten ende verbolghen wateren moeten regneeren, want men anders gheen oorsake vermoeden can, hoe 't daer soude moghen comen [2]). Vonden onder t' voorseyde drijf-houdt twee ofte drie plancken ofte zy-borderen [3]) ligghen, van een Russche Loddinghe, die over de acht en dertich voeten lanck waren, daer wy noch de gaten ende t' naeysel (ghelijck die selve aen den anderen ghehecht zijn gheweest)

Teyckenen datter een Rusche Lodding opt Eylant gebleven is.

1) In den zin: „men kan er geen kwaad bij".

2) Verg. kol. 9a, 19b en 33d.

3) Van „border", d. i. „bort": plank (Verdam). Dus hier: „huidplanken". Verg. Eng. board.

Ao 1594 Augustus.

in saghen staen, want alle de plancken van de Rusche Loddinghen, worden meest met koorden aen den anderen ghenaeyt, ende alsoo te samen ghevoecht, soo dat de selfde alhier verlooren ofte van den Ruschen verlaten moet wesen: Welcke Ruschen alhier t' eenighen tijden moeten comen, naer ons vermoeden, om te visschen, want anders gheen apparentie en heeft, dat weerdich soude mogen wesen, om daerom hier te comen. Vonden daer oock ettelicke Cabbelliaus-
19c. | beenen, ofte Schelvisch-beenen ligghen, door het welcke men schier voor ghewis souden moghen segghen, datter eenighe Visscherie moet vallen: Jck vondt onder dit drijf hout onder andere groote ende gheweldighe boomen, een boom die overmits ghebroken was, van over de t' sestich voeten lanck, ende van een halve vaem en meer dick, was soo recht als een mast, hebbende noch de verthooninghe van de wortelen daer aen, dese en dierghelijcke cleynder lagen daer in grooter menichte, dat ons ghenoech te bedencken gheeft, waer die vandaen moghen comen, dewijle wy tot noch toe geenich landt ghemoet hebben, daer eenighe memorie van boomen ofte wildernisse ghevonden worden. Vonden van ghelijcken alhier over al, groote menichte van de doots-hoofden ende beenderen der Zee-Paerden ofte Morsen, als oock Walvis-beenen, te weten van de veeren diese by de mont hebben uytsteken: Was over al by de Lacken vol Swanen, Rot-gansen, Berch-eynden, en dierghelijcke water-voghelen, die haer alhier moeten onthouden ende uytbroeden, want onse gasten creghender een deel jonghen af, als oock eenighe ouden, die sy met het roer schoten: Jn de reste, soo is dit Eylandt ghelijck als alle het ander landt, dat wy, gheduerende dese Reyse, over al besichticht en bevonden hebben: Onder andere vogelen die wy by de contreyen van Vaygats vonden, zijn geweest Valcken, waer van d' Ammeraels volck een nest af stoorden, ende namen de jonghe met de oude, om mogelick zijnde, met int Vaderlandt te brenghen tot een monster. Dit Eylandt noemden wy ter eeren van sijn Excellentie Mauritius Eylandt, ende het ander (te weten t' middelste) het Eylandt van Orangien, ter ghedachtenisse sijnes Heeren Vaders Hoochloflicker memorie, ende de Princesse van Orangien: Het derde ofte t' zuyderste, dat wy niet weten of het vast-landt of een Eylant is, het nieuwe landt van Walcheren, ter memorie, van die van Zeelandt, als mede-hulpers ende Ghenooten van dese ontdeckinghe, ghelijck als wy oock tot onses Vader-lants gheheugenisse genoemt hebben, het landt byzuyden de Straet van Nassau, tot den inwijc Oby (soo gelijc als wy het bevaren hebben) Nieu-Hollandt, ende dat van voorby den Jnwijck, 't welcke

Rotgansen.

Van dese Valcken zijnder twee met levendt in Zeelandt ghebracht, en van daer nae den Haech ghesonden en aen sijn Excellentie vereert. Geven het Eylandt den naem van Mauritius, ter eeren van sijn Excellentie. t' Eylant van Orangien. Nieu Walcheren.

An. 1594. Augustus.

wy de laetste Tocht ontdeckten Nieu-West-Vrislandt, als oock het landt van Vaygats, t' Enchuyser Eylandt: Nu de hoecken, punten, Bayen, etc. met de namen ende by namen der ghener die haer soo vrywillich gheoffriceert hebben voort gemeene lants eere ende welvaart haerluyder persoonen te hasardeeren, in de ondersoeckinge ende ontdeckinge van dese onbekende en noyt gedane Vaert, niet te min, t' selfde altijt stellende onder correctie, verbeteringe ende veranderinge van het goet-duncken ende gelieven der Heeren Staten, Regeerders ende Overheyden, onder wiens oordeel, wy ons goet-willichlicken submitteeren in aller billicheyt ende recht, als ghetrouwe Vassalen ende onderdanen, met een oprechte affectie tot onse ghemeene Vaderslants welvaert ende avancement, als oock tot vermeerderinghe ende verbreydinghe des pueren ende onverganckelicken woorde Gods, ende synes Euangeliums, voor welckes alles, wy onse persoonen gheemployeert hebben, ende noch bereyt zijn, dies noodich [kol. zijnde, te employeeren ende ons bereyt te laten vinden, soo ons de Heere met sijn ghenade daer toe wil stercken en bequaemheyt verleenen, om sulcks te volbrenghen, tot sijnen heylighen Naems eere ende glorie.

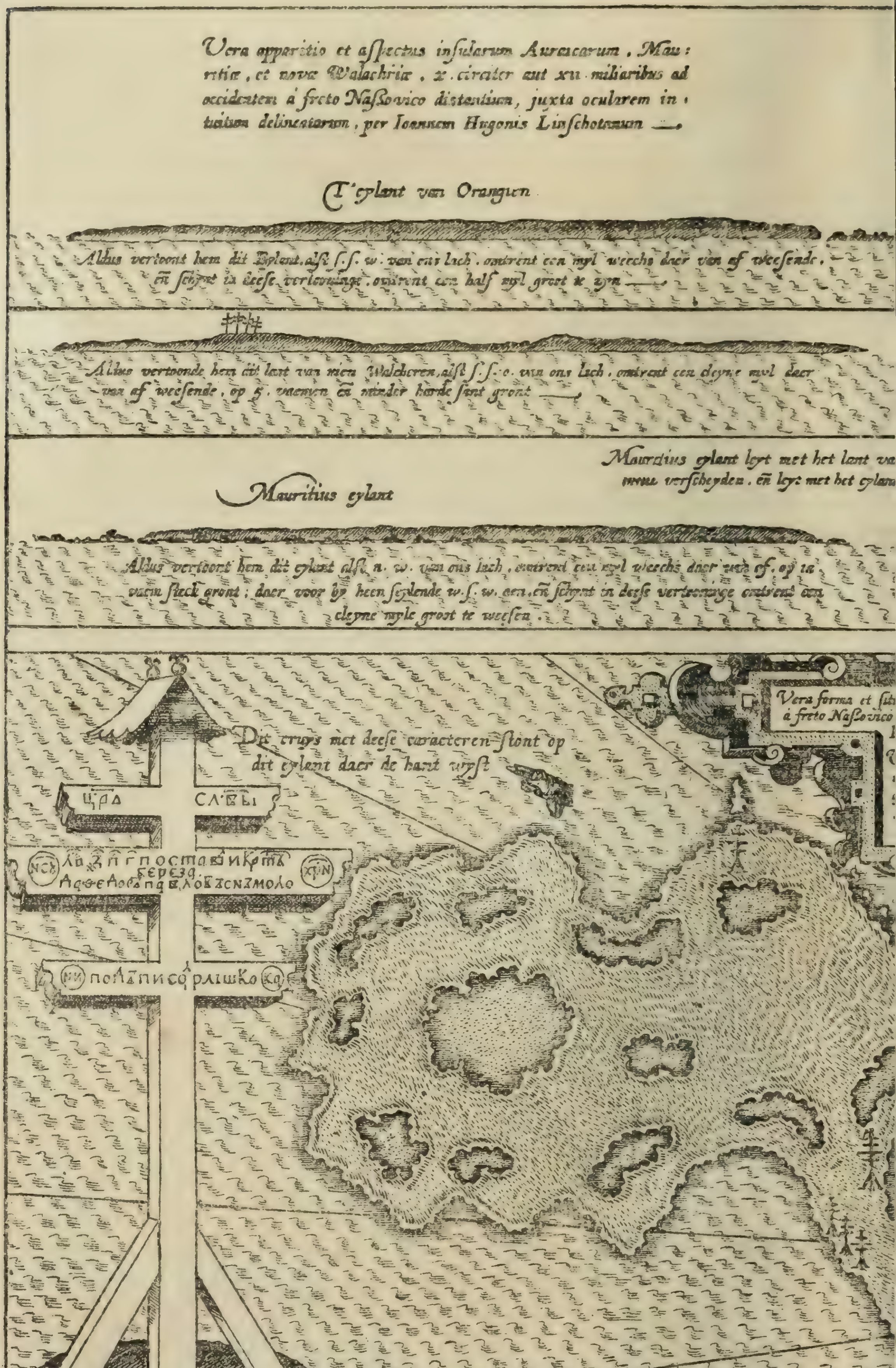
Gaen weder t'zeyl van Mauritius Eylandt af.

Den 18. des Donderdaeghs ginghen weder 't zeyl van Mauritius Eylandt af, loopende t' selfde aen de zuyt-zijde langhes, tot op een gooteling schoot naer, op seven ofte acht vamen diepten, wy deden onsen Cours van west ten noorden, ende west noordt-west aen, hebbende de windt van uyt den noorden met een goede coelte ende claer helder weer en Sonne-schijn: Des middaeghs namen wy de hooghte van de Son op neghen en t' sestich graedt ende vier en dertich minuten, hebbende naer onse gissinghe ghezeylt (nae dat wy van Mauritius Eylandt af ghescheyden waren) ontrent thien mijlen weeghs, op de Cours van west ten noorden ende meest west aen, gheduerende noch alsoo den selfden noordelicken wint met een harde koelte ende hol water, doende noch de voorschreven Cours een poos: daer nae liep de wint westelicker, in voeghen dat wy maer west zuydt-west mochten aen zeylen, comende de windt met buyen ende vlaghen van stof-reghen, ende zeylden aldus tot teghens den avontstondt, soo dat wy quamen tot op vijf vamen diepten, drooghende seer verlancksaem [1]) op, sonder nochtans eenich landt te vernemen, al hoe wel dat wy somwijlen eenen claren blenck [2]) hadden om van ons te sien, waer door wy onse gissinghe maeckten, dat wy noch by oosten Pit-

69. graet 34. minuten.

1) Van „verlange" (verlanc), hier in den zin van allengs, langzamerhand; zie Verdam.

2) Blink. Een tijdelijk opklaren. Gewoonlijk spreekt men, met de voorliefde voor verkleinwoorden die wij ons eigen hebben gemaakt, van een blinkertje of blinkie.

Vera apparitio et aspectus insularum Auraicarum, Mauritiæ, et novæ Walachriæ, x. circiter aut xii. miliaribus ad occidentem à freto Nassovico distantium, juxta ocularem intuitum delineatarum, per Ioannem Hugonis Linschotanum
T'eylant van Orangien
Aldus vertoont hem dit Eylant, als s.s.w. van ons lach, ontrent een myl weechs daer van af weesende, en schynt in deese vertooninge, ontrent een half myl groot te zyn
Aldus vertoonde hem dit lant van nieu Walcheren, als s.s.o. van ons lach, ontrent een cleyne myl daer van af weesende, op 5. vaenen en minder harde sant gront
Mauritius eylant leyt met het lant
verscheyden. en leyt met het
Mauritius eylant
Aldus vertoont hem dit eylant als n.w. van ons lach, ontrent een myl weechs daer van af, op 12 vaem steck gront; daer voor by heen seylende w.s.w. aen, en schynt in deese vertooninge ontrent een cleyne myle groot te weesen.
Dit cruys met deese caracteren stont op dit eylant daer de hant wyst
Vera forma et
à freto Nassovico

Waerachtighe vertooninghe ende gedaente, vande eylanden van Orangien, en Mauritius mitsgaders t'lant van nieu Walcheren gelegen omtrent tyn ofte twaelf mylen by westen de straet van Nassou. alles nae t'ooch afgebeelt
T'lant van nieu Walcheren.
Mauritius eylant
Albus vertoont hem dit eylant als n. n. o. van ons lach, omtrent een groote myle daer van af weesende
Hugonis Linschotanum
Huygen van Linschoten.
Ao. 1594.
Joannes a Doetechum. Baptista a Doet. fec

zora waren, te weten in den Jnwijck die zuydtwaerts aen streckt, waer- An. 1594 Augustus.
om wy het alhier wenden op den anderen bocch, t' zeewaerts aen,
hadden alhier soo witten bleecken water, als ick mijn daghen in ghee-
nighe Zeen ghesien hebbe, gantsch ende t' eenemael gelijck als het Wit bleec water als in de zuyder Zee by Enckhuysen.
water van de zuyder Zee by Enchuysen : Liepen aldus t' zeewaert
in, tot over de middernacht dat het eerste quartier uyt was, altoos
met een seer hol water en storm weer, ende wendent alsdoen weer na
de wal toe, zeylende meest west aen, somtijdts wat zuydelicker, by
wijlen wat noordelicker, wordende t' weer teghens den dagheraet
wat bedaert ende stilder.

Den 19. des Vrydaechs liep de wint weder nae het westen, in voeghen dat wy maer west zuydt-west, ende daer nae zuydt-west mochten aen zeylen, ende quamen teghens den middach weer op 10. en minder vamen diepten, waerom wy 't weder t' zeewaert in wenden, doch worden daer na stil, soo dat wy niet veel en bedreven, ligghende aldus te drijven tot ontrent de nacht-stont, doen creghen wy een koelte van uyt den oosten, waer mede onse Cours weder west noordt-west aen stelden, zeylende alsoo den gheheelen nacht over altoos met een doncker reghenachtich weer, dese nacht was den eersten, dat wy weder t' licht van de keersse int nacht-huys by 't Compas begosten te besighen, naer dat wy d' Eylanden van Rust (int heen varen) ghepasseert waren, hoe wel het niet te seer doncker was, dan om het doncker ende reghenachtich weders wille. De diepten

Moeten weder des nachts het licht van de keersse gebruycken.

20]. die wy ghehadt hebben van de Straet van Nassau af, tot noch toe, zijn gheweest 18. 17. 16. 15. vaem, doch den meesten tijdt 12. 11. 10. 9. vamen, somtijdts minder, bywijlen meerder, maer selden, soo dat men alle dese contreyen met rechte wel een vlacke Zee mach noemen, want de grondt is bynaest soo ghelijck of sy gheschaeft ware, van effenheyt ende eenparicheyt van diepten.

De vlacke Zee, met recht alsoo ghenaemt.

Den 20. des Saterdaeghs, hebbende noch den selfden oostelicken windt van de zuyder-cant, met een doncker mottich reghenachtich koel weer, deden onsen Cours van west noordt-west, ende west ten noorden aen, ende begonsten als nu weder diep ende blau lasuer water te crijghen, in voeghen, dat wy al zeylende gheen grondt en conden beworpen. Waren desen nacht, naer onse gissinghe, de lengte van Pitzora ghepasseert, ontrent teghens den middach liep de windt weder nae 't westen, en variabel, ende creghen daer nae stilten, soo dat het een weynich op claerden, ende meenden een wijl tijdts, dat wy zuydt-oostwaerts aen, landt saghen, maer was dijsinghe ende nevel, die daer naer weder verdween. Teghens den nacht-stont be-

Crijghen weer blau diep water.

Pitzora.

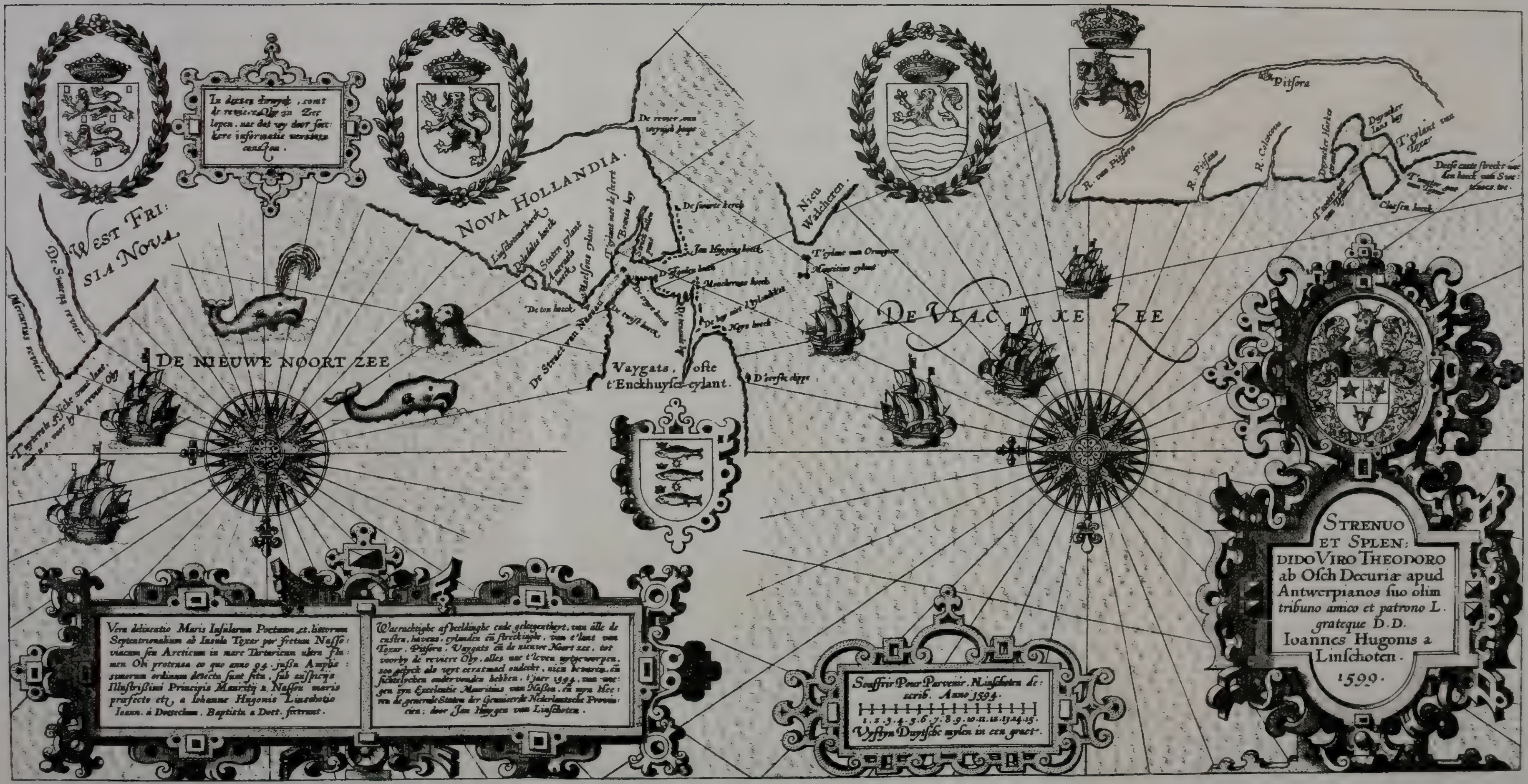
An. 1594. Augustus.

gonst het weder een weynich te koelen, van uyt den z. z. w. soo dat wy w. ende west ten noorden, als oock west noort-west aen zeylden, onsen wech voortaen : wat daer naer soo ruymde de wint, ende begonst soo dapper te koelen, dat het Schip scheen een vlieghende voortganck te hebben : Zeylende aldus met ruyme schooten, altoos w. ende west ten noorden aen, t' gantsche eerste quartier van de voor-nacht over, wesende een donckerachtig reghenich weer, in sulcker voeghen, dat wy qualick van ons conden sien, ende door den harden voortganck, de grondt ofte diepten niet te deghen en conden looden, waer door onsen Ammerael, die een weynich voor ons heen zeylde, aen de grondt quam, de welcke ons terstont toeriep, dat wy 't souden draghend houden [1]) : maar eer wy t' Schip van sijnen drif ofte harden voortganck conden brenghen, stieten insghelijcx aen de grondt, in voeghen dat het al schudden en daverden watter int Schip was, ende ons soo ontstelden, dat wy van verbaestheyt bynae niet en wisten wat doen of laten, want niet wetende waer wy waren, bevonden dat wy int draghen houden, meer en meer begonsten te stooten, soo wel van vooren als van achteren, eyndtlicken dat onsen eenigen ende uytersten toeverlaet, was een innerlick suchten ende uyterlick karmen, tot onsen Heere, die wy door onse Menschelicke verdorventheydt nemmermeer te recht en kennen, noch van herten aen roepen, dan in dusdanighe perijckelen ende lijfs nooden, doch Godt de Heere, die ons meer barmherticheyt is bewijsende als wy 't op 't honderste deel weten te verdienen, ja dat min is, int minste te erkennen, schickte het alsoo, dat wy daer met loeven ende draghen, (nae dat het wel twintich horten ende stooten ghedaen hadde) af gheraeckten, ende weer vlooten mochte, sonder nochtans eenich letsel ofte schade te crijghen, waer door men ghenoech vermoeden mach, dat het een vlacke effen zant-grondt gheweest is : Want soo daer eenighe onghelijckheyt, ofte rudsich ghesteente hadde gheweest, wy en souden daer sonder twijffel niet gheheel weer [kol. 2] af ghecomen hebben, t' welcke oock onse minste gedachten waren, in voeghen, dat ons Godt de Heere daer merckelicken en miraculeuslicken af bevrijdt ende weder te recht gheholpen heeft. Waren een langhen tijdt daer naer, dat wy van verbaestheyt qualick weder conden bedaren. Den Ammerael was oock int selfde lijden, al hoe

Zeylen des nachts met haer twee Schepen aen de gront met groot perijckel van te blijven, maer is door Gods hulpe ten besten gheluckt.

1) In de oneigenlijke beteekenis, is „dragend houden": vaart minderen door zeil te minderen en zoo noodig koers te veranderen of aan den wind te loopen en bij te draaien, in één woord: een afwachtende houding met het schip aannemen. (De eigenlijke beteekenis is: afhouden).

Pitsora
R. van Pitsora
R. Pitsano
R. Colacova
Claesen hoeck
E ZEE
STRENUO
ET SPLEN:
DIDO VIRO THEODORO
ab Osch Decuriæ apud
Antwerpianos suo olim
tribuno amico et patrono L.
grateque D.D.
Ioannes Hugonis a
Linschoten.
1599.

West Frisia Nova
Nova Hollandia
De Nieuwe Noort Zee
Nieu Walcheren
Vaygats, ofte t'Enckhuyser cylant.
Pitsora
De Struet van Nassou
Strenuo et splen: dido viro Theodoro ab Osch Decuriæ apud Antwerpianos suo olim tribuno amico et patrono L. grateque D.D. Ioannes Hugonis a Linschoten. 1599.
Souffrir Pour Parvenir. N. Linschoten de: scrib. Anno 1594.
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.
Vyfftyn Duytsche mylen in een graet.

wel hy daer eer af raeckten als wy. Den Amsterdammer met sijn Jacht, quamen een stuck weechs achter aen ghezeylt, waer door ghenoech van 't perijckel, door ons, ghewaerschout worden, om dat te moghen schouwen. Wy meenden int eerste voor ghewis, dat het de Riffe van 't Eylant Colgoyen gheweest ware, die men seyt aent oost-eyndt van 't selfde af te steken, maer bevonden daer naer, dat het binnen in de bocht aen 't landt van Candenoes was, maer of het nu een afstekende Riffe, ofte anders de vlackte van de wal is gheweest, en conden door de donckerheyt van t' weer niet te weten comen, niet te min, saghen in dese verbaestheyt, naer ons dochte, een swarte streec landts van ons af ligghen, waer van mijn vermoeden is, dat het de vlackte van de wal ofte t' landt van Candenoes gheweest is, doch mach ooc wel een afstekende Riffe ofte eenighe bancke gheweest hebben. Nu weder afghewent, en wat tot ons selven ghecomen wesende, begonsten gissinghe te maken, dat wy naer onse Coursen te rekenen, over de t' sestich mijlen van de Straet van Nassau af ghezeylt waren, meest d'een Cours door d'ander west ten noorden behouwen, ende waren naer ons duncken, t' Eylandt Colgoyen, in de voornacht, met die harde voortganck buyten om voorby gheloopen [1]), want anders gheen gissinghe en conden maken, soo dat ons de Cours van 't Eylandt Colgoyen te willen besichtighen, dier ghecost soude hebben, dan Godt lof, is ten besten ghekeert: Waerom gheen beter vaerdt te doen is, comende van de Straet van Nassau af, herwaerts aan, dan de Cours te stellen van west n. w. ende n. w. ten w. aen, om alle vlackte, ondiepten, Eylanden, ende andere inconvenienten oft perijckelen te schouwen, den wech naer Kilduyn toe, want tusschen Candenoes ende Vaygats (soo vele als t' lant belangt) gantsch gheen plaetsen en zijn, daer men eenich voordeel ofte profijt doen can, ende zijn over al vlacke ondiepe gronden, sonder dat men daer yewers een deghelicke haven heeft, om Schepen te moghen barghen, noodich wesende, ghelijck als men int discours van onse zeylage, daer langhes heen ghenoech can verstaen. Van de droochten af wesende, begonst het allengskens te daghen, beginnende de wint ende coelte van ghelijcken oock te cesseeren, comende altemets met reghenachtighe vlaghen, en variabele winden, van uyt den zuyden ende zuydt zuydt westen, als oock zuydtwest, als doen begonsten wy t' landt te sien, ende aen de streckinghe

An 1594 Augustus.

Waren binnen in de bocht aen de Custe van Candenoes.

Wat dat de beste Cours is van Vaygats af herwaerts aen te comen, om alle perijckelen te schouwen.

1) De Veer (Drie Seylagien) maakt ook melding van dit accident, maar uit de bestekken die men uit zijn journael gemakkelijk kan narekenen, blijkt, dat men tegen de oostkust van Kolguev opliep en daarna het eiland *benoorden om* langs ging.

An. 1594. Augustus. te verkennen, dat het was de Custe die van Candenoes [1]) af, zuydt-oostwaert aen, nae binnen toe is streckende, ghelijck als wy daer nae

T'lant van Candenoes. ghenoechsaem verkenden, daer langhes by heen zeylende onsen wech voortaen. Zeylden langes t'lant heen, ontrent een half mijl of wat meer daer van af, n. n. w. aen, op 12. 11. 10. als oock op 9. vaem [kol. 20c. diepten, tot eenen hoeck toe, die noordt-west voor ons uyt lach, daer wy ontrent teghens den middach by quamen: Ligghende den selven hoeck verscheyden van de plaets daer wy op de grondt gheweest hadden, over de ses ofte seven mijlen weeghs, streckende t'voorsz. landt tot desen hoeck toe, meest zuydt zuydt-oost, ende noordt noordt-west, ende zuydt-oost ten oosten, ende noordt-west ten westen. Wy meenden eerst dat dit den hoeck van Candenoes gheweest hadde, maer daer by comende, saghen dat het landt in de selfde ghedaente noch vorder aen was streckende, doch begonst allengskens zuydt-oost ende noordt-west, oost zuydt-oost, west-noordt-west, ende daer nae oost en west aen te strecken, waer van ons voor gewis lieten voorstaen, dat het selfde de Custe van Candenoes moeste wesen, ghelijck als het oock sonder twijffel gheweest is. Alle dese

Verclaringe van 't landt van Candenoes. Custe ende landouwe was aen de Zee-cant een hooch, steyl ende afghebickt landt, altemael van een bruyne ende grauachtighe coleur, sonder eenich schijnsel van steenrotsen ofte clippen, dan mochten wel hier en daer schijnsel van voetstranden zijn, aen 't breken van 't water, dicht aen de wal. Hadde hier en daer groene ende afgaende Valleyen, tusschen t'steyle landt in, zijnde boven op meest vlack streckende. Mochten somtijdts boven op het groene bewassen landt sien, ende bywijlen soo ginck de steylte van 't afghebickte landt soo hooch op, dat men daer t' bovenste, ofte t' plat niet van sien en conde. Heeft op plaetsen eenighe binnen-landtsche vlackte, ende lanckstreckende heuvelen, die haer altemets over t' ander landt heenen verthoonen. Hoe dat men by dit landt westwaerder aen comt, hoe dat het selfde steylder ende hooger wordt: Js even wel altemael van een gedaente ende vlackte boven op, als oock kael sonder eenighe gheboomten ofte wildernisse, ghelijck als wy 't in alle dese contreyen over al bevonden hebben, eyndtlicken dese Custe is t' eenemael aen te sien, daer voorby heen zeylende (te weten in de hoochte) ghelijck als het voorlandt van Enghelandt, etc.

Den 21. des Sondaeghs naer de middach soo begonst de windt te westelicken, in voeghen, dat wy de Custe niet langher en conden

---

1) Neen: Kolguev, zie De Veer.

behouden, en daervan af ghedreven worden. Creghen oock nevelich, An 1594 Augustus
dijsich, ende daer naer mistich weer, waerom wy van de Custe voort aen anders gheen bescheydt meer sien en conden, dan als gheseyt is: ende dat het landt weder westelicker begost aen te strecken, gheloove dat het selfde alsoo allengskens is omcrommende naer 't zuyden toe, tot in de witte Zee, ghelijck als het hem in de verthooninghe, Witte Zee
soo veer als wy sien conden, oock op dede: Want saghen merckelicken, dat de hoecken ende Custe, altemets innewaerts aen waren wijckende. Wat in de morghen-stondt saghen een goet stuc weeghs t' Zeewaerts van ons af, een dinck drijven, dat hem gantsch en t' eenemael op dede, als een Rusche Iol ofte schuyt, doch en conden soo veel bescheydts niet sien, dat wy daer eenich volck in conden verkennen, ende om dat het uyt onsen wech was t' ondersoecken, hebben daer gheen meer bescheydts af connen vernemen. Deden al
l. 2od.] dus onsen Cours voort aen met variabele winden van uyt den westen ende zuyden, nae dat ons de wint plaetse gaf. Teghens den avondtstondt worde het weder mistich ende stil weer, loopende de wint daer naer int noorden, in voeghen dat wy noordt-west ende n. w. ten w. aen zeylden, den gheheelen nacht over, hebbende somtijds stilten, ende bywijlen slappe windt, op de diepten van 40. ende meer vamen.

Den 22. des Maendaeghs creghen de windt van uyt den oosten, met een moye koelte, doende noch al de selfde Coursen van noordt-west ende noordt-west ten westen aen, ende siende dat wy eenen goeden doorgaenden wint hadden, om onsen wech naer huys te stellen, hebben ons voornemen, van nae Kilduyn te loopen, verandert, ende zijn also onsen wech voort aen nae de Noortcaep toe gheloopen, op de Cours van west noordt-west, crijghende een harde ende dappere koelte van uyt den noorden, gheduerende alsoo den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht.

Den 23. des Dingsdaeghs, geduerende noch al den selfden harden noorden windt, liepen op de selfde Cours van west noordt-west, somtijdts west ten noorden, als oock noordt-west ten westen aen, ende namen des middaeghs de hoochte van de Son op 71. graet 19. minuten [1]), hebbende naer onse gissinghe, van Candenoes af ghezeylt, 71. graet 19. minuten.
over de 60. mijlen weechs, wesende naer onse rekeninghe, in de lenghte van Wardhuys, want hadden eenen dapperen voortganck, behoudende de selve koelte ende harden noorden wint, desen gantschen dach,

---

1) Willem Barents vond dien dag 70° 20′ (zie de Veer „Drie Seylagiën" p. 8); het geeft den indruk dat Jan Huyghen zich een graad vergist, want men kwam zonder zuidelijker te gaan sturen, by Vardöhus aan, dat op 70° 20′ N.Br. ligt.

An. 1594. Augustus. Sien een vreemt zeyl in den nacht.

ende aenvolghenden nacht over. Wy saghen in der nacht een zeyl, niet verre van ons, ende scheen een groot Schip te wesen, vermoedden dat het eenich van de Schepen uyt de witte Zee [1]) moesten zijn, want zeylde met ons op een Cours: Teghens den dagheraet soo was t' selfde een groot stuck weeghs achter ons uyt, in sulcker voeghen, dat men het passelicken van de steng af conde sien, waer door wy daer gheen kennisse meer af en creghen.

Crijghen t' landt van Wardhuys int gesicht.

Loopen voor Wardhuys op de Ree, alwaer sy acht Deensche Crayers vonden ligghen.

Den 24. des Woensdaechs liepen noch op de voorsz. Coursen aen, hebbende den selven noordelicken windt, maer en waeyde soo hart niet, comende altemets met buyen, waer door wy een slechter water hadden als de voorgaende daghen. Teghens den middach begonsten wy voor ons uyt, als oock te lywaerts, landt te sien, beginnende de wint te westelicken, in voegen, dat wy qualick west conden aen zeylen. Wat naerder t' landt ghenakende, saghen aen de ken-teyckenen dat het Wardhuys was, waer door bevonden, dat wy quade gissinghe ghemaeckt hadden, want meenden naer onse rekeninghe, dat wy de lengte van de Noortcaep ghehadt souden hebben. Nu siende dat de wint langhes de wal, ende contrarie was om onsen wech te vervorderen, docht het ons best binnen in, op de Ree van Wardhuys te loopen, om eenen beteren windt te verwachten, als oock om ons van versch water ende ballast te voorsien, zijn alsoo alle ghelijck op de Ree ghezeylt, alwaer wy quamen ontrent vesper-tijdt, ende vonden daer acht Schepen ligghen onder cleyn en groot t' welcke altemael Deensche Crayers [2]) waren, die alhier haer vaert maken om Stock-vis te laden, [fol.
om datse in dese contreyen in overvloedigheyt ghevangen wordt, ende haer principaelste, als ook eenichste neeringe is.

Worden van den Slot-Heers knecht van Wardhuys ontboden, ende nae haer pas gevraecht.

Den 25. des Donderdaeghs voeren wy eens aen landt, alwaer de Schippers terstont van des Slots-Heers Facteur (want den rechten Slot-Heer daer selden in persoon is) ontboden worden, overmidts dat den ghenen die ons op de heen reyse tot Kilduyn onsen Pas afgeheeyscht hadde, nu alhier mede was, ende oock van ons al goede Jnformatie hadden. Want de Deensche Schippers die daer laghen, wisten ons altemael te segghen, hoe veel Schepen datter uyt Hollandt ghescheyden waren, ende wie de Schippers ende Stuerlieden daer van waren, diese oock seer wel kenden, wordende de selfde van onse Schippers insghelijcks bekent, door dien dat syluyden de Vaert van alle dese omligghende Contreyen, als oock van de Witte Zee, Jaerlicks in ghebruyck houden, in voeghen dat wy onse Tocht (al

---

1) Van Archangel.

2) Zie hiervoren kol. 4a.

An. 1594 Augusti 18. Wat haer op 't Slot van Wardhuys overcomende, bejeghende.

wouden wy schoon) haer niet en conden verberghen nochte ontkennen. Nu by hem ghecomen zijnde, eyschten van ons sijn tollen, hem ghelatende of hy ons voor Coopvaerders aenghesien hadde, 't welcke wy vermerckende, seyden dat onse Schepen Heeren toequamen, en gheen particuliere Cooplieden. Waer op hy antwoorden, dat soo wy hem bescheydt daer van thoonden, wilden ons vry houden en niet moeylick vallen, waer door wy hem een van onse brieven int Latijn wesen, den welcken hem van den Predicker ofte Pastoor voorghelesen ende uytgheleyt worde: Waer mede hem terstont liet ghenoeghen, even wel eyschten daer nae noch van elcke Schip vier Rijcx-Daelders van ancker-gheldt, t'welke wy seyden hem niet schuldich te wesen, ghemerckt dat wy Heeren Schepen waren: Doch om dies wille dat hy ons eerlick ende wel onthaelt hadde, als oock om onse beleeftheyt te thoonen, wierpen hem drie ofte vier Rijcx-Daelders toe, voor 't vierghelt [1]) ende 't goet tractement, maer niet van eenighe schult ofte obligatie, t' welcke hy weygherde t' ontfanghen, seggende, dat hy 't ons liever wilde schencken, even wel liet het gelt op de Tafel ligghen, sonder ons t' selve eens weer te bieden: Waer mede wy met vrientschappe van hem scheyden. Ondervraechde ons, of wy oock by Groen-landt gheweest waren, ende wat wy bedreven hadden: Wy seyden niet uytgherecht te hebben, oorsake d' overvloedicheyt van 't ijs, waer door wy seyden ghedwonghen te wesen, wederomme te keeren, sonder dat wy moedt hadden, de selve Vaert om gheen goet van de Weerelt, weder te willen bestaen, dat hy, ende alle de Deensche Schippers lichtelicken gheloove gaven, want seyden dat sy wel wisten sulcks alsoo te wesen: waer mede wy hun allen te vreden stelden ende voldaen lieten, sonder daer meer naer te vereysschen, noch wy ons oock dies belanghende, meer te becommeren. Nu, wat het landt ende de gheleghentheyt van Wardhuys is belanghende, soo is te verstaen (ghelijck als het oock eensdeels bekent is) dat daer sijn drie Eylanden, met noch twee af drie afscheydtsels van Eylandekens ofte clippen: T'groot-

Beschrijvinge van 't Eylant van Wardhuys, ende de omligghende contreyen.

[fol. 21b.] ste ende t' langste van dese drie, is de plaetse daer 't Dorp ofte t' Stedeken van Wardhuys op staet, t' welcke mach hebben in de lengde ontrent een half mijl weeghs, streckende meest noorden ende zuyden, ghelijck als de Custe van t' vaste landt, alwaert ontrent een quartier mijls af gheleghen is, zijnde tusschen beyden over al diep water. Dit Eylandt heeft aen de zuyt-zijde een Haven ofte

1) Vuurgeld, d. i. voor de kosten van bebakening, betonning en kustverlichting.

An. 1594. Augustus. Baye, streckende een stuck weeghs in, tot aen een singhel-strandt, van ontrent een steen-worp breedt, alwaer de Zee van de noorder cant, insghelijcks met een Haven ofte Baeye in loopt, tot aen de selfde strandt, daer 't stuyt, in sulcker voeghen, dat dese Strandt ofte Valleye alleen beschuttende is, dat het geen twee Eylanden en zijn. Van dese twee ghedeelten, so is d' oost-zijde (t' welcke t' uyterste nae de Zee is) veel cleynder in de streckinghe van de lengte, als de west-zijde, want en is boven een vierendeel mijls niet lanck, doch is hooch ende steenrotsich, soo dat de selfde hoochte een beschutsel is voor de wooninghen, die daer dicht onder ende beneden in de daelte [1]) ghebout zijn, te weten, op de selfde Singhel-strandt ofte Valleye, (het welcke t' Eylandt aen den anderen houdt) als oock daer rontsom her. Aen de oost-zijde, dicht op de strandt van de zuyder Haven is ghelegen het Casteel, t' welcke van weynich sterckte is, zijnde van opghestapelde Bergh-steenen te samen ghebout, hebbende houten deelen tot Tinnen en Borst-weeringhen, die noch half vervallen zijn, in sulcker voeghen, dat het qualick teghens een wel ghemonteert Schip staende soude connen houden. Nu belanghende de wooninghen van 't Stedeken zijn meest van Plancken, Deelen, ende Masten ghemaeckt, nae de maniere van Noorweghen, die eensdeels wat van der aerden opghestut staen, namelicken, daer sy Visch en ander goet in bewaren, zijnde d' ander wooninghen half boven, en half onder d' aerde, ghelijck als te Kilduyn, altesamen met aerde sooden bedeckt, zijn ontrent drie hondert Huyskens, luttel min of meer : D' inwoonders zijn meestendeel Noormans ende Deenen, de welcke de selve maniere van leven leyden, ghelijck als die van Noorweghen, ende onthouden haer alhier t' gheheele Jaer door, sonder oyt te ruymen. T'landt en heeft gantsch gheen barn-hout, dan maken van d' aerde, die veenachtich, oftegelijck als mos is, torf, die hun ghenoech voldoet, in de plaetse van hout, t' welcke haer, niet langhe gheleden, van een Hollandts Schipper gheleert is, [2]), hebbende te vooren groot ghebreck ende armoede van barn-hout, met groote moeyten, om dat van andere plaetsen te versamelen. Hebben oock Vee, van Ossen, Koeyen, Schapen, Bocken, Geyten, Varckens, als oock Hoenderen, t' welcke in de Somer des daechs gaet weyden, ende des nachts in de Huysen ende Stallen, die sy daer toe ghemaeckt hebben, gebarcht wordt. T'gras ende t' cruydt en is niet te goet, doch soodanich als het is, wordt het ghemaeyt, afghesneden, ende

Ghelegentheyt vant Casteel van Wardhuys.

Wardhuys van ontrent 300. noordtsche Huysen groot.

1) Daelte; de beteekenis is duidelijk, het woord vind ik nergens vermeld.

2) Deze bijzonderheid kan ik niet contrôleeren.

ghedroocht, om de Beesten daer des Winters daeghs mede t' onderhouden, in voeghen, dat sy vet en wel ghehouden zijn, nae 't oogh te sien: Andere nootdruftighe waeren worden hen Jaerlicks uyt I. 21c. | Deenemarcken, ende van andere weghen ghebracht, in manghelinghe van ghedroochden Stock-visch, het welcke alleenlicken haerlieder neeringhe ende onderhoudt is. Dit Eylandt is meestendeel van vlack laech landt, uytghesondert aen de noordt ende oostzijde (daar het d' openbare Zee aenschout) is het van hooge ende verheven witachtighe, clippighe steenrotsen. T'aerdtrijck is altemael aen te sien, ghelijck als of het Mee, ofte Smack ware. Heeft aen de water-cant Singhel-stranden [1]) van grauwe en witte keesel-steenkens, onder de welcke menichten gevonden worden, die gantsch en t' eenemael wit Corael ghelijck zijn, uytghesondert datse soo glat niet en zijn, ende men vindter onder, die volcomelicken aen te sien zijn, ghelijck als confecturen van Suycker, en dat van alle soorten, in sulcker voeghen, dat men daer menich met bedriegen soude, onder confecturen ghemengt zijnde. De Stranden ligghen overal aen de water-cant, een groot stuck weeghs, vol en dick bedeckt met steencroos. Van 't noordt-eyndt van dit Eylandt af, ontrent een Gooteling-schoot oost aen, zijn gheleghen die ander twee Eylanden, dicht aen den anderen, in voeghen, dat sy van verre aen een schijnen te wesen, zijn beyde t'samen gheen vierendeel mijls lanck in de streckinghe van oost ende west. Dese Eylanden zijn hoogh ende steenrotsich aen te sien, ende hebben noch twee of drie clippen ofte cleyne Eylandekens by haer ligghen. Wat nu het Vaste landt is belanghende, is t' aensien (te weten van de binnen cant, teghens over de west-zijde van 't Eylandt Wardhuys) gelijck als het Vaste landt van de binnen Custe, by het Staten Eylandt, op plaetsen vlack ende afgaende, ende op plaetsen steyl, hooch, ende van een afghebickte Custe aen de Zee-cant. Maer de buyten Custe t' Zeewaerts, is altemael, soo veel als men vermercken can, steenrotsich. T' landt van binnen in, als oock boven op, was groen ende schoon int ghesicht, sonder eenich sneeu ofte schijnsel daer van te hebben. De principaelste Ree, daer de Schepen gheanckert ligghen, is tusschen de west-zijde van 't Eylandt ende t' Vaste lant, alwaer 't seer goet ligghen is, ende men en can van daer af de wooninghen van Wardhuys niet sien, om dat de selfde bedeckt blijven, tusschen t' wester ende t' ooster landt van het Eylandt, in de laechte van de Valleye ofte Strandt, tusschen de noorder ende de zuyder Haven, als vooren gheseyt is. Dese Ree is goet voor alle winden, uyt-

An. 1594 Augustus.

Den handel van Wardhuys is alleen stockvis

Steenen aen de strandt van Wardhuys, als wit corael ende confecturen.

Verclaringe van 't vaste landt by Wardhuys gheleghen.

---

1) Zie hiervoren kol. 10b.

An. 1594. Augustus.

T'canael van Wardhuys en vriest nemmermeer toe, liggende op meerder hoochten als Vaygats.

gesondert de winden van de noorder ende zuyder cant, al hoe wel dat sy segghen, dat men daer met de selfde seker ghenoech ligghen mach, om dat het Eylandt sommige uytstekende punten heeft, alwaer het schijnt dat de furie ende t' gheweldt der Zee, eensdeels op ghebroken wordt. Verstonden alhier van de Jnwoonders dat dit Canael, als oock de Zee hier ontrent des Winters daechs nemmermeer en bevriest, dat genoech te verwonderen is, dewijle dat het gheleghen is op de selfde hoochte van Vaygats. D'eenichste exceptie die men hier af heeft, is dat het hier by 't landt heen, al om end' om, steyle ende diepe gronden zijn, t' welcke by de Contreyen van Vaygats int contrarie is. Doch is noch even wel te twijffelen, of het in de Straet van Nassau vriest of niet: Want gheloove wel, dat het ijs dat [kol. 21] wy daer ghesien hebben aldaer int afscheuren van de ondiepe gronden by 't landt, als oock van de bochten, Jnwijcken ende Revieren, ghedreven en uytgheworpen wordt, ghelijck het ghenoech voor ghewis te vermoeden is, ende ghemerckt dat men dit landt (t' welcke seer onghesien is, om te verghelijcken by Vaygats) is bewoonende t' gheheele Jaer door, hoe veel te meer, soudent doenlicker wesen, op 't

Op Wardhuys woont het gantsche Jaer door volck.

Eylandt Vaygats te woonen, want is beter aerdtrijck ende vruchtbaerder aen te sien, als dat van Wardhuys [1]), ende met de toevlucht, ende toevoeringhe van andere nootdruftighe waren, door onse Schepen, als oock de vriendtschappe ende alliance van de Lapparen ende Vinnen, van die Contreyen, (die men ghenoech ende met weynich moeitens op sijn handt soude crijghen ende wennen) soo soudt daer, natuerlicker wijse sprekende, veel beter wesen 't onthouden, als in

Hoe men de Straet van Nassau soude mogen bequaem maken, om te bewoonen en te fortificeren, etc.

dese quartieren van Wardhuys: Oock mede soo soude men t' selfde moghen fortificeren [2]), op het Afgoden Eylandt, (t' welcke de mondt ende incomste van de Straet is) in sulcker voeghen, datter gheen gheweldt ter weerelt bastant 3) soude wesen, om dat te bekrencken, ofte sonder wille, der gener die daer op waren, door te comen, want ment aldaer ghenoech can beweeren, ende voor alles beschermen. Jae men soude daer metter tijdt, door arteficien, te weter achter t' Afgoden Eylant om, commoditeyt connen maken van een beslooten Haven, om de Schepen voor alle nooden te moghen barghen, ende in alles te accommodeeren, naer haer eyghen believen, ghelijck als den tijdt ende experientie (als Meester ende Autheur van alle dinghen)

---

1) Jan Huyghen is hier wel optimistisch voor Waygatsch geporteerd.

2) Het denkbeeld reeds door Hakluyt uitgesproken en door De Moucheron in 1595 nader uitgewerkt. Zie mijne Inleiding en de Bijlagen.

3) Laat Jan Huyghen zich hier een trek spelen door het Portugeesch: bastante, d. i. voldoende?

Vera deliniatio et situs insulæ
Wardhuysiæ ex inspectione ocu-
lari efformata per Ioannem
Hugonis Linschotanum
Anno 1594

Waerachtighe afbeeldinghe ẽn
gedaente . van t'eylant ẽn de
geleegentheyt van Wardhuys.
alles nae t'ooch uytgeworpen.
door Ian Huygen van Lin:
schoten . Anno 1594.
I a D. B a D. fecerunt

WARDHUYS
De Kerck
Slot

dat ghenoech mede brenghen sal, soo 't Godt de Heere ghelieft, dat sulcks tot effecte, (als wy 't verhopen) ghebracht mach worden.

An. 1594. Augustus. Gaen weder om t'zeyl van Wardhuys af, zeylende langs t'lant heen nae de Noort-caep toe.

Den 26. des Vrydaeghs ontrent zuyder Son, hebbende eenen zuydelicken wint, met een seer schoon claer helder weer en Sonneschijn, zijnde so schoonen Somerschen dach, als wy in een langhen tijdt ghehadt hadden, zijn wy alle ghelijck weder t' zeyl ghegaen, naer dat wy van ballast en versch water voorsien waren, gaende insghelijcks ghelijckelicken met ons t' zeyl, twee Deensche Crayers, de welcke wy in twee daghen tijdts weder achter ende uyt het ghesicht lieten: Want en mochten ons int zeylen niet volghen. Stelden onsen Cours nae de Noort-caep toe, langhes de wal heen, tot ontrent een cleyne mijl daer van af, zeylende alsoo den gheheelen dach ende aenvolgenden nacht over, met het selfde weer ende windt, die daer naer int zuydt-oosten liep: Passeerden des nachts de Reviere van Tanenbay ghenaemt.

Tanebay.

Den 27. des Saterdaeghs hadden noch al t' selfde schoon warm en claer weer, wesende de windt wat slapper van uyt den oost zuydtoosten. Zeylden noch alsoo langhes de wal heen, comende ontrent zuydt-ooster Son by de Noordt-kijn: Alle dese Custe van Wardhuys af, tot de Noordt-kijn toe, is een hoogh, steyl, afghebickt landt, eenparich streckende, sonder bochten ofte groote Jnwijcken, dan alleen-
l. 22.] licken hier en daer ghebroken landt van dalen ende valleyen, zijnde tusschen t' hooghe landt in, met sommighe cleyne wijckskens, ende uytstekende hoeckskens. Js gantsch kael en dor aen te sien, sonder eenich schijnsel van groenicheyt boven op te hebben. Alle dese Custe is schoon ende suyver, sonder eenighe clippen, steenrotsen, ofte afstekende Riffen, dan heeft alleenlicken twee ofte drie clippige Eylandekens ligghen, te weten, wat voorby Wardhuys, naer de Caep toe, dicht aen de Custe, zijnde alle de reste sonder omsien, als gheseyt is. De Custe van 't Vaste landt by Wardhuys, (te weten binnen in) streckt noorden uytwaerts aen, beginnende als dan noort n. w. ende n.w. ten n. als oock n.w. te strecken, tot Tanebay toe, t'welcke mach wesen ontrent twaelf of derthien mijlen weeghs, ende van daer af so begint het landt te strecken noort-west ten westen, ende west noort-west, wel so westelick tot de Noort-kijn toe, ontrent vijf ofte ses mijlen: Alle dit landt was nu gantsch sonder sneeu, uytgesondert hier en daer, in eenighe kuylen en daelkens op de gheberghten, daer de Sonne niet wel by en can comen, alwaer hem noch sommighe cleyne pleckskens sneeu verthoonden, doch en hadde sonderlinge niet te beduyden. Van de Noordt-kijn af, soo streckt de Custe weer een

Noort-kijn. Verclaringe van de Custe ende t' landt van Wardhuys af tot de Noort-kijn toe.

An. 1594. Augustus.

stuck weeghs west ende west-zuydt-west aen, ende daer naer zuyden heen, soo veer als men beooghen can. Heeft hier en daer (van de Noordt-kijn voort aen aen 't Vaste landt) nae 't hem verthoonde, tusschen t' hooghe steyle lant in, sommige wijcken ofte bayen, die wat diep te landewaerts in schijnen te loopen. Nu van de Noordt-kijn af, tot de Noordt-caep toe, zijn acht of neghen mijlen, op de Cours van o. ende w. wel so zuydelick en noordelic. Tusschen beyde dese Hoecken, te weten wat na binnen toe, leyt een groot ende breedt Eylandt, ende achter dit Eylandt siet men noch verre heen schijnsel van andere Eylanden en clippen, verscheyden van den anderen ligghen: Van ghelijcken soo heeft men oock, achter t'Eylandt van de Noordt-caep zuydtwaerts aen, verscheyden Eylanden liggen, die aen 't Eylandt van de Noort-caep vast schijnen te wesen, doch zijn even wel verscheyden, want men mach daer met groote Schepen genoech tusschen door heen varen, ghelijck als men oock tusschen alle dese Eylanden ende clippen vryelicken doen mach, noodich wesende in sulcker voeghen, dat men anders niet te schouwen en heeft, dan dat men voor ooghen siet. Wy quamen by de Noort-caep ontrent Vesper-tijdt, en saghen een weynich te vooren in Zee, een raveling [1]) van water, even ghelijck of het van een droochte gheweest ware, wel van drie Scheeps lengte groot int rondt, t'welcke ons int eerste half dede schroemen, maer daer by comende, worden ghewaer, dat het gantsch altemael anders niet en was, als een vergaderinghe van Jonghe Kool ofte Cabbeliauwen [2]), in de grootte van cleyne Schelvisschen ofte Wijtinghen, de welcke daer by duysenden over hoop, en half boven water, door den anderen heen spronghen, in sulcker

Verclaringe van de Eylanden ende landen achter de Noort-caep gheleghen.

Noortcaep.

Menichte van Cabbeliauwen by de Noortcaep.

---

1) Rafeling is kabbeling dààr waar twee stroomen elkaar ontmoeten, of schijnen te ontmoeten.

2) Koolvisch, Gadus Carbonarius. In dit verband kan het nuttig zijn den oorsprong van het woord Kabeljauw nader te vermelden. In het Russisch zijn *kobél*, *kobl*, *kobljúch* gewone woorden voor „staak", „paal", waarbij het adjectief *koblóvyj* (*vaja*) behoort. Denkt men nu aan ons woord *stokvisch* en neemt men in aanmerking dat het Russische *treská* zoowel „stok" als „kabeljauw" beteekent, dan wordt het zeer aannemelijk dat men dezen visch ook *kobl* of *koblóvaja* (n l. *ryba*, visch) noemde, waaruit dan *kablen* en *kabeljauw* door de Nederlanders werden ontleend. De geschiedenis pleit voor deze meening, daar de Russen van Groot Novgorod in de Middeleeuwen een levendigen handel met West Europa dreven en de naam van een handelsartikel dus licht van het Ilmenmeer naar de Nederlanden kon worden overgebracht.

Het woord was in de 14de eeuw over de Noordzeekusten verspreid.

De Franschen namen het van de Nederlanders over.

De Basken namen het eveneens over, doch vervormden het tot *bakallao.*

Het Baskisch *bakallao* werd door onze Groenlandvaarders als *bakeljauw* ontleend.

Zie C. C. Uhlenbeck „Kabeljauw" in Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterkunde, 3e Afl. Jaarg. 1892.

voeghen dat het ons een verwonderinghe veroorsaeckte, soo grooten ontelbaren menichte by een te sien, ende was ons een vermaken, want niemandt van den onsen, zijn daghen dierghelijcke oyt ghesien 22b.| hadde. Hadden noch al de windt van uyt den zuyden, gheduerende noch t' selfde moy weer, zeylende altoos langhes de wal heen onsen Cours voortaen. Van de Noordt-caep af, streckt de Custe van 't selfde Eylant, een goet stuck weeghs heen westwaert aen, zijnde altemael van een hooch, steyl, afghebickt, dor, ende kael landt aen te sien, met scheuren ende wijcken van gebroken landt, hebbende oock sommighe heuvelighe clippen, wat van de wal af ligghen. Van dit Eylandt af ontrent vijf of ses mijlen meest west aen, is gheleghen het Eylandt van Stappen, ende van daer af voort aen, soo beginnen de voor-Eylanden, ofte Scheeren [1]) (ghelijck sy van de Deenen gheheeten worden) te strecken, langhes de Custe heen, naer d'Eylanden van Rust [2]) toe, beginnende van Stappen af, altemets wat zuydelicker aen te strecken. Alle dese Eylanden, Wijcken ende clippen van de Noort-kijn af voortaen, zijn meestendeel bewoont, van luyden de welcke half Noormans, ende half Lappen en Vinnen zijn, die haer alhier s'Winters en Somers onthouden, ende gheneeren met Visschen. Welcke Visch sy eens s' Jaers te Berghen in Noorweghen comen vercoopen ofte vermanghelen, om andere nootdruftighe waren, want hebben selver haer eyghen Scheepkens, daer sy met varen, tusschen de Scheeren ofte clippen ende Eylanden door. Aen de zuydt-zijde van 't voorsz. Eylandt van de Noordt-caep, leyt een Dorp ofte bewoont vleck, bynaest soo groot als dat van Wardhuys, daer sy haer t' gheheele Jaer door onthouden, dat ghenoech te verwonderen is, naer de hoochte daer 't op leyt, ende d'overdadighe koude die daer des Winters daeghs regneert, want ligghen wel anderhalf graet noordelicker, als de Engte ofte Straet van Nassau, sonder dat daer nochtans oyt ijs in de Zee ghesien is. Aldus zeylende creghen teghens den avondt stilte, met de wint van uyt den westen ende noorder cant, variabel, gheduerende also t' meestedeel van de nacht, wordende teghens den dagheraet weer z. o. doch stilachtich, soo dat wy weynich voordeels ghedaen hadden, wesende noch des morghens by het selfde Eylandt van de Noordt-caep.

An 1594 Augustus.

Gheleghentheyt vant Eylandt van de Noort caep etc.

Noort-caep ende omligghende Eylanden t'gheheele Jaer door, met volck bewoont, zijnde een en half graet hoogher ofte noordelicker ghelegen als Vaygats.

Den 28. des Sondaeghs, doende onsen Cours, als gheseyt is, saghen des morgens een zeyl t' Zeewaerts, noorden van ons af, doch en conden niet weten wat het voor een Schip was, want zeylden 't voorby

1) Skand: Skjer, skjœr, skoer; eigenlijk klip onder water.

2) Röst, op 67° 30′ N.br.

An. 1594. Augustus. sonder daer kennisse van te crijghen, ende ontrent Vesper-tijdt soo liep de wint noordelicken, hebbende den geheelen dach een slappe koelte ghehadt. Quamen teghens den avondt-stondt teghens over den hoeck van 't Eylant Stappen, de welcke mach ligghen van de Noordt-caep af, op de streeck van w. ende w. ten zuyden, ontrent negen ofte thien mijlen: Alhier wesende begonsten wy d'Eylanden van Surroy [1]) t' ontdecken, die altemets wat zuydelicker aen weecken. Jn der nacht liep de windt weer westelicken ende variabel, in voeghen, dat wy t' Zeewaerts aen, van 't landt moesten afwenden, zeylende also den gheheelen nacht over.

T'Eylandt Stappen.

Den 29. des Maendaeghs hadden noch al den westelicken wint van de zuyder cant [2]), soo dat wy noch den gheheelen dach over, onse [kol. 2 Cours deden 't Zeewaert in, waeyende met een goede koelte, en teghens den avont-stont liep de wint een weynich noordelicker, in voeghen, dat wy 't weer wenden op den anderen boech, doch en mochten niet hoogher, dan z. z. west en z. w. ten w. aen zeylen, liepen alsoo den gheheelen nacht over.

Den 30. des Dingsdaeghs doende noch den selfden Cours, creghen een stilte, hebbende een schoon Somers weer ende Sonneschijn: Peylden des middaeghs de hoochte van de Son, ende vonden noch over de 72. graden, ontrent Vesper-tijdt cregen de lucht uyt den noord-oosten, waer mede wy onsen Cours zuydt-west ten westen aen setten, en begonst teghens den avondt, ende in der nacht wat beter op te koelen, van uyt den oosten, zeylden aldus den gheheelen nacht over, met een harden voortganck.

72. graden.

Den laetsten des Woensdaeghs hadden weder eenen n. o. wint, met een harde voortganck, ende saghen landt, t' welcke wy gisten te wesen d' Eylanden van Trompsout [3]), want hadden des middaeghs de hoochte van 70. en half graet. Zeylden aldus den gheheelen dach met de selfde koelte ende Cours, van z. w. ten w. aen, altoos int ghesicht van 't landt, doch een goet stuck weeghs, t' Zeewaerts daer van af, loopende alsoo den gheheelen nacht over.

Eylanden van Trompsout.

Septemb. Den eersten September des Donderdaeghs, hadden noch den selven noort-oosten windt en harde koelte, met eenen dapperen voortganck, comende des naemiddaeghs weer t' landt te sien, t' welcke naer onse gissinghe, waren d' Eylanden van Werhuy, ofte Wero [4]),

Eylanden

1) Sörö, een groot eiland beW. de Noordkaap.
2) Dus uit W. t. Z. of W. Z. W.
3) Tromsö.
4) Værö, op 67° 39′ N.br.

bezuyden Loffvoet, waren daer ontrent 8. ofte 9. mijlen in de lengte van af, zeylende alsoo met den selfden harden voortganc, onsen Cours van z. w. ten z. ende daer naer z. z. w. aen, en teghens den avondt, saghen insghelijcks d' Eylanden van Rust [1]), loopende de selve in de lengde voorby, s' nachts was de wint een weynich slapper, zeylden aldus den gheheelen nacht over.

Ao 1594 Septemb. van Wes-bay of Were. Eylanden van Rust.

Den 2. des Vrydaeghs hadden de wint wat slapper, ende liep daer naer zuydelick, maer duerde niet langhe, of worden weer oostelicken, hebbende eenen schoonen dach weers en Sonne-schijn: Hadden des middaeghs de hoochte van 66. graet, ende 40. minuten, in voeghen, dat wy teghens den avondt gisten d' Eylanden van 't Heylighelandt [2]), in de lengde te hebben. Jn der nacht so liep de wint weder n. o. beginnende weer stijf op te koelen, doende onsen Cours van z. z. w. en z. ten w. aen, zeylende aldus den gheheelen nacht met een harde voortganck.

66. graden. Heylighe landt.

Den 3. des Saterdaeghs hadden eenen schoonen Somerschen dach en warm weer, met den selven wint, maer wat slapper, ende des middaeghs namen de hoochte van de Son op 64. graet 8. minuten, hebbende de lengte van de Eylanden Grijp [3]), daer ontrent 9. ofte 10. mijlen van af wesende, nae onse rekeninghe, deden noch den selfden Cours van z. ten w. aen, sonder nochtans landt te sien, dan teghens den avondt creghen wy t' landt van Grijp int gesicht. Hadden de voorgaende nacht veel blixems ende weerlichten. Zeylden noch al den
[col. 22d.] gheheelen aenvolghenden nacht, de Cours van z. z. w. ende zuyden ten w. aen, met een slappe wint, maer een holle Zee ende groote baren van uyt den noorden.

Eylanden van Grijp.

Den 4. des Sondaeghs creghen stilten, ende saghen landt, wesende een hooch ghebroken ende ghehackelt landt, makende hier en daer een schijnsel, ghelijck als afscheydtsels van clippen ende Eylandekens, lach noch boven op de hoochte, te weten, in de hoolen en gaten vol sneeus, dat daer schijnt nemmermeer van daen te moghen comen. Des middaeghs hadden de hoochte van de Son op 63. en half graet, waer door wy gisten, dat het landt dat wy saghen, moeste wesen

---

1) Röst, ten Z.W. van Værö.

2) Niet: „Helgoland", dat in de oudere Ned. reisverhalen wel „het heilige land" wordt genoemd, maar wèl de Kust van Noorwegen tusschen 65° en 66° N.Br. is hier bedoeld; het Helgala der kaart van Olaus Magnus (Rome 1555, Venetië 1565), gerepr. bij Nordenskiöld „Umsegelung", Dl. I.

3) Grip, be N. Christiansund, op 63° 13' N.br., een kleine rots waarop tegenwoordig een lichttoren staat.

An. 1594. Septemb.

tusschen Grijp ende Geesken [1]). De voorseyde stilte met het warm weer, gheduerden ons also den geheelen dach ende nacht over.

Den 5. des Maendaeghs hadden noch al den gheheelen dach stilte, in sulcker voeghen, dat wy meer achter als voor uyt dreven, wesende altoos dicht by 't voorsz. landt. Hebbende eenen Somerschen dach, teghens den avondt creghen een slap windeken van uyt den noordtoosten, gheduerende alsoo den gheheelen nacht tot teghens den dagheraet, doen liep hy nae 't zuydt-oosten.

Walvisschen blasen t' water om hooghe, teycken van een stormweer.

Den 6. des Dinsdaeghs liepen wy noch alsoo langhes de wal heen, met een slappen z. o. wint, ende een schoon, warm, claer Somers weer, saghen des achternoens seer veel Walvisschen t' water om hooch blasen, (een sekere presagie, ofte voorbode van storm en onweer) teghens den nacht-stondt begonst het soo dapper te waeyen, dat wy onse top-zeylen ende bonnetten [2]) moesten af nemen, wesende de windt van uyt den zuyden, recht contrarie onsen Cours, waeyende aldus den gheheelen nacht over, met een gheweldighe storm ende tempeest, comende bywijlen met vlagen reghens, deden onse Cours dwars van 't landt af.

Den 7. des Woensdaeghs duerde noch alsoo t' selve weer ende windt, tot teghens den avondt, doen bestont het een weynich te stillen, resolveerende altemael in een plasreghen, gheduerende alsoo den gheheelen aenvolgenden nacht over, met een gheweldighe holle Zee van uyt den z. o.

Den 8. des Donderdaeghs begonst het weder op een nieu uyt den zuyden op te koelen, met een blinckende Son, en seer verbolghen water, soo dat wy weder moesten onse top-zeylen ende bonetten af ende in nemen, zeylende daer naer met het groot zeyl alleen, deden onse Coursen van de Zee, over en weer te cruycen. Dese harde storm duerde aldus tot ontrent middernacht, doe bestont het weer een weynich te bedaren, ende de wint liep westelicken, soo dat wy 't wenden, ende onsen Cours zuyden aen setten.

Den 9. des Vrydaeghs, wesende t' weer wat gebetert, brachten weder onse bonetten ende top-zeylen aen, doende also onse voorsz. Cours van zuyden aen, hadden noch al een hol water, ende de wint worde daer nae wat noordelicker, waeyende alsoo den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht over, met een slappe koelte, ende de Zee-baren van uyt den noorden. Saghen des middaeghs een zeyl

1) Blijkens Jan Huyghen's kaart een eilandje even beN. Statland, dat op die kaart Geskö heet. Verm. Gursk Ö.

2) Driehoekige zeilen boven de top- of marszeilen.

te loefwaert van ons, t' welck wy gisten een IJslandts-vaerder te wesen, want quam naer ons toe loopen, maer en conde ons niet be- [fol. 23.] zeylen, soo dat wy het des nachts weder uyt het ghesichte verlooren. [illegible] Septemb. sien een schip dat van Yslandt comt.

Den 10. des Saterdaeghs creghen de wint van uyt den noorden, met een moye koelte, doende noch alsoo onsen Cours van zuyen aen, des middaeghs hadden de hoochte van 59. en half graet, dat is de lengte van Fayersil [1]), waer door verstonden, dat wy de lengte van Hitlandt [2]), ende Berghen in Noorweghen al ghepasseert waren, beginnende allengskens de Noordt-Zee te ghenaken. Zeylden aldus den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht over, met het selfde weer ende wint, onse voorsz. Cours voortaen. Fayersil. Hitlandt. Berghen in Noorweghen.

Den 11. des Sondaeghs gheduerende noch al t' selfde weer ende noorden wint, altoos met eenen bedeckten donckeren hemel, deden onsen Cours van z. ten o. ende z. z. o. aen, zeylende alsoo den gheheelen dach met een goede koelte ende voortganck, ende teghens den nacht-stondt liep de wint variabel, somtijdts zuyden, bywijlen met reghenvlaghen, als oock stilte, zijnde teghens den dach weer oost ende noorden.

Den 12. des Maendaeghs creghen op den dach weder variabele winden, en meestendeel stilte, gheduerende also den gheheelen dach: Hadden de hoochte van wat minder als 56. graet, wesende ontrent 15. of 16. mijlen by noorden t' Doggers-zant. Teghens den avondt-stondt bestont het weder te koelen van uyt den noorden met reghenachtich weer, ende eenen harden voortganc, doende noch onsen Cours van z. zuydt-oost aen, tot ontrent middernacht, doe liep de wint weer zuydelick en variabel. Als doen quamen wy onder de Harinck-Buyssen, die daer eenen grooten hoop by een laghen en vischten, op het diepe water, altemael met lichters op, dat seer ghenoechlicken om sien was, van de welcke wy te verstaen quamen, d' overwinninge ende victorie van sijn Excellentie, over Groeninghen, waer mede onder ons een nieuwe blijdtschap ende vreuchde opstondt, Godt van alles loovende. t' Doggers-Zant. Comen onder de Haring-buyssen des nachts, alwaer sy de tijdinge crijghen van 't veroveren van Groeningen, etc.

Den 13. des Dingsdaeghs worde t' weer stil, met moy weer, beginnende teghens den middach weder wat te koelen uyt den noorden: Zeylden noch tusschen etlicke Buyssen ende Harinck-boodts door, doende onsen Cours van z. o. ten z. ende z. o. voortaen. Teghens den avondt-stont gemoeten twee Hollandtsche Oorlochs-schepen, waer van wy daer een spraken, die van Rotterdam seyden te wesen: Zeyl- Comen by twee Hollandtsche

1) Niet de lengte, maar de breedte van Fayersil, dat is: Fair Island, midden tusschen de Orkney en de Shetland-groepen in.

2) Shetland.

An. 1594. Septemb. Oorlochs-schepen in de Noordt-zee.

den aldus met de voorseyde slappe koelte, waeyende altemets variabel, den gheheelen dach over, altoos door de Harinck-Buyssen ende [kol. 23b Boots heen, doende den gheheelen aenvolghenden nacht insghelijcks de Cours van zuydt-oost aen.

Nemen afscheyt van den Ammerael die nae Zeelandt loopt.

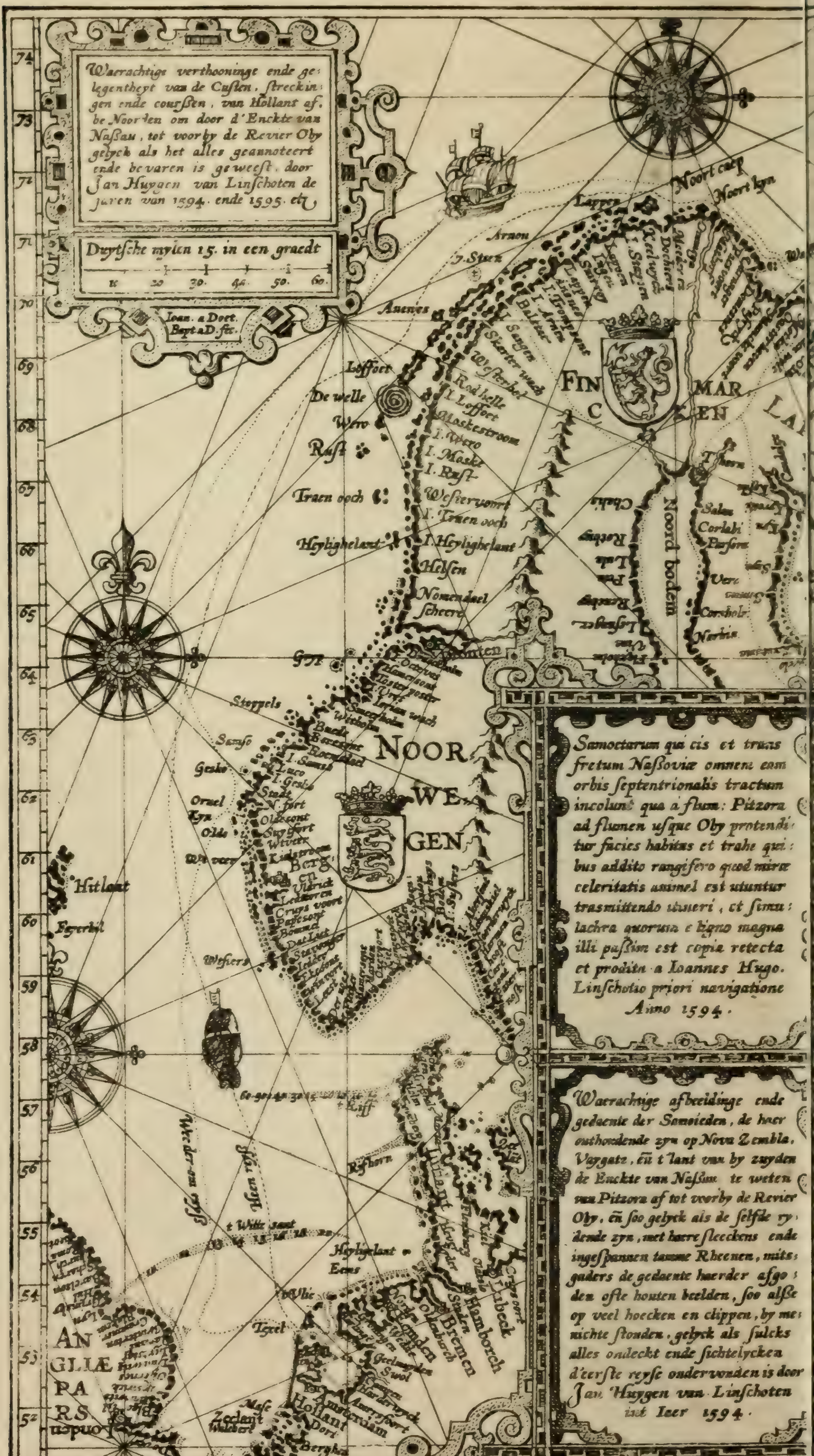
Den 14. des Woendaeghs waren nae de diepten die wy hadden, op 't Dogghers-zant, alhier wesende nam den Ammerael Cornelis Cornelisz. sijn afscheydt van ons, settende sijnen Cours z. o. ten z. aen, naer Zeelandt toe, ende wy ginghen z. o. ende z. ten oosten aen, onsen Cours nae Texel, hebbende een moye koelte van uyt den noordtoosten. Ontrent Vesper-tijdt ghemoeten twee Smack-zeylen, die nae Nieu-Castel wouden, die ons zeyden uyt Texel ghecomen te wesen, als oock dat het oost zuyt-oost van ons lach, waer door wy onsen Cours o. z. o. ende oost ten zuyden aen setten, by de windt heen zeylende, ende in der nacht liepen oost ende oost ten zuyen aen, met een harde koelte, crijghende daer nae een scharpe wint, te weten, uyt den zuyden, soo dat wy't op den anderen boegh moesten wenden oost ende oost ten zuyden aen.

Den 15. des Donderdaeghs hadden schoon weer, gheduerende noch den zuydelicken wint, maer hadden meest stilten, saghen te loefwaerts van ons etlicke Buyssen comen, met een Oorlochs-schip, soo ons dochte, diese gheleyde, doende de selve Cours die wy deden, sonder ons te spreken, want zeylende weder uyt het gesicht. Des nachts daer aen liep de wint westelicken, comende met vochtich weer, zeylden aldus tot wy 13. vaem en minder diepten creghen, het welcke wy vermoeden van de wal ofte Hollandtsche strandt te wesen, waerom het daer weer van af wenden.

Comen in Texel, hebbende in alles maar 3 Maenden ende 10. daghen uyt gheweest.

Den 16. des Vrydaeghs in den dagheraet, wesende een doncker ende vochtich weer, saghen landt, t' welcke wy verkenden Texel ende Huys-duynen te wesen, ende ontrent een paer uren daer naer, quamen daer binnen in met de Sprinck-vloedt, wesende drie Maenden ende thien daghen, dat wy daer uyt ghezeylt waren: Waer aen wy merckelicken genoech verstaen ende erkennen moghen, dat ons Godt de Heere in alle onse Voyagie ghetrouwelicken gheleydt heeft, met soodanighe voorspoedicheyt, als men int Discours van dese Commentario ofte Verbael sien ende verstaen mach, wiens alleen is de eere, cracht, ende heerlickheyt, van nu ende in der eeuwicheyt, Amen.

Eynde van d' eerste Reyse nae Vaygats.

Waerachtige verthooninge ende ge: legentheyt van de Custen, streckin: gen ende coursten, van Hollant af, be Noorden om door d'Enckte van Nassau, tot voorby de Revier Oby gelyck als het alles geannoteert ende bevaren is geweest, door Jan Huygen van Linschoten de jaren van 1594. ende 1595. etc.
Duytsche mylen 15. in een graedt
10 20 30 40 50 60
Ioan. a Doet. Bapt a D. fec.
Samoetarum qui cis et trans fretum Nassoviæ omnem eam orbis septentrionalis tractum incolunt qua a flum: Pitzora ad flumen usque Oby protendi: tur facies habitus et trahe qui: bus addito rangifero quod miræ celeritatis animal est utuntur trasmittendo itineri, et simu: lachra quorum e ligno magna illi passim est copia retecta et prodita a Ioannes Hugo. Linschotio priori navigatione Anno 1594.
Waerachtige afbeeldinge ende gedaente der Samoieden, de haer outhoudende zyn op Nova Zembla, Vaygatz, ẽn t'lant van by zuyden de Enckte van Nassau te weten van Pitzora af tot voorby de Revier Oby. ẽn soo gelyck als de selfde ry: dende zyn, met haere sleeckens ende ingespannen tamme Rheenen, mits: gaders de gedaente haerder afgo: den ofte houten beelden, soo alsse op veel hoecken en clippen, by me: nichte stonden, gelyck als sulcks alles ondeckt ende sichtelycken d'eerste reyse ondervonden is door Jan Huygen van Linschoten int Iaer 1594.
FIN MAR KEN
NOOR WE GEN
AN GLIÆ PA RS
Noort caep
Noord bodem
Hitlant
Hollant
Amsterdam
Hamborch
Bremen
Texel
Bergen

DE VLACKE ZEE
NIEUWE NOORT ZEE
Samoieden lant
oft NieuHo llant
CONDORA.
Mesen
Lampas
G. de Mesen
Slowoda
S. Mic hael
Kolmogro
D. Balthasaro
apud Antwerpianos
Ioannes Hugo. a Linschoten. 1599.
Der Samoieden afgoden.

ol. 41]

DE TWEEDE REYSE

OFTE SCHIPVAERT VAN IAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN, ALS OPPER-COMMIS VAN WEGHEN SIJN EXCEL-LENTIE ENDE DE HEEREN STATEN-GENERAEL, BY NOORDEN-OM, DOOR DE STRAET VAN NASSAU, OFTE D'ENGTE VAN VAYGATS, ANNO 1595.

Jan Huygen doet sijn rappor in den Haech, aen sijn Excellentie ende de Heeren Staten, van t' wedervaren van sijn eerste Reyse van Vaygats, etc.

Aldus onse eerste Reyse voleyndt hebbende, hebben wy ons rapport gedaen aen sijn Excellentie ende de Heeren Staten, ende onder anderen, soo ben ick in den Haegh ontboden gheweest, ende hebbe persoonelicken onse wedervaringhe mondelinghe, soo aen sijn Excellentie, als aen den Heer Advocaet van Hollandt, Joncker Ian van Olden-Barnevelt verclaert, ende daer beneffens aen sijn Excellentie overghelevert, t' Verbael met de uytworpsels ende Figueren, alles van woordt tot woordt, en soo ghelijck als het hier vooren ghestelt is, sonder 'tselfde andersins te prijsen, dan alleenlicken voor te wenden, dat het ons (door een soo goeden ende welgheluckten beginsel) een gheraedtsamen ende doenlicken Vaerdt, ende ghewisse passagie dochte te wesen: Al hoe wel dat die van Plancius opinie zijn, in haer Tractaet te verstaen gheven, dat ick de sake breeder aenghedient hadde [1]), als sy in effect was, t' welck ick den discreten Leser t' oordeelen gheve, willende t' selve sonder partijschap, ende met aendacht nae lesen, ende te recht doorsien. Nu t' selfde by de Generaliteyt overgheleyt ende inghesien wesende, hebben seer raedtsaem ende goet ghevonden, t'aencomende Jaer een goede ende wel gemonteerde vloot Schepen toe te rusten, om de Reyse weder, ende gantsch t' eenemael te vervanghen, met verhopinghe (door die soo wel gheluckte beginselen) van die tot in China t' effectueeren, ghelijck als wy oock altesamen niet eens en twijffelden, ende hoe wel dat het met d'uytcomste (door Godes verborgen raedt) anders af liep, soo en is nochtans daeromme de hope ende sekerheyt des selfden, niet t' eenemael gheblust ofte wech ghenomen, maer vertrouwe vastelicken, dat Godt de Heere, noch t' eenighen tijde ghenade sal gheven, datse door de selve ontdeckte passagie, tot volcomen effeckte ghebracht sal worden. Nu keerende op onse

Wort by de Generaliteyt geresolveert een wel ghemonteerde Vloote toe te rusten, om de Reyse by Noorden om door Vaygat nae China t' effectueeren.

---

1) Zooals haast vanzelf spreekt, is met dit Tractaat bedoeld het reisverhaal van Gerrit de Veer, die verklaarde dat Jan Huyghen „de saeck vrij wat breed" had voorgesteld, zie De Veer, editie 1598, p. 9.

propoost, soo zijn daer gheordonneert gheweest seven Schepen, te weten, twee uyt Zeelandt, twee van Enchuysen, twee van Amsterdam (die nu mede haer eerste Nova-Zemblasche Reyse niet geluckt hebbende, onse ontdeckinghe wilden volghen [1])) ende een Jacht van Rotterdam, die alle ghelijck, elck in sijn quartier, toegherust worden, om teghens t' aenstaende Jaer, ghelijckelick d'aenghevanghen Reyse weder te vernieuwen, ende met Godes hulpe soecken te volbrenghen. Dit aldus ghedelibereert zijnde, hebben daer veel Coop- [kol. 24b.] lieden ende avanturiers, soo in Zeelandt, Amsterdam, Enchuysen, als elders (haer eerst van 't Lant sekere conditien van vryicheden ende voordeels vergunt zijnde) Compagnien ghemaeckt, ende veel goederen ende gheldt ghescheept, om de voorsz. Reyse ende Vaert in treyn te brenghen, ende in alles te helpen verstijven, met de verhoopte winsten, die men op dierghelijcke avanturische Reysen verwachtende is.

Die van Amsterdam stemmen mede neffens d'ander Schepen na Vaygats te varen.

De Schepen die toe-gherust worden, waren dese: Eerst, den Griffioen [2]) van Zeelandt, als Ammerael, groot ontrent 100. last [3]), met een Jacht van ontrent 50. last [4]), dat het voorleden Jaer mede gheweest hadde: De Hoope van Enchuysen, als Vice-Ammerael, t' welcke een nieuwe Pinas was, zijnde ghedestineert om ten oorlogh te varen, met het Jacht van 't voorgaende Jaer. De Winthont van Amsterdam, insghelijcks een nieuwe oorloghs Pinas, met oock een Jacht, alles van ghelijcke grootten, als die van Zeelandt. Een Jacht van Rotterdam, van ontrent 20. last groot, al te samen wel ghemonteert van dubbelt volck, amonitie, ende victualie naer behooren, voor den tijdt van anderhalf Jaer, etc. Zijnde Ammerael ofte Superintendent vande Vloot ofte Schepen, Cornelis Cornelisz. Nay [5]) op 't Schip van Zeelandt: Vice-Ammerael Brandt Tetgales [6]) op 't Schip van Enchuysen : Ende Willem Barentsz. Schipper ende Stuerman op 't Schip van Amsterdam: Nu op 't Jacht van Zeelandt was

Namen van de Schepen die op de tweede Reyse naer Vaygats, toegherust worden.

Namen van de Officianten, die op de tweede Tocht van Vaygats gedestineert zijn, etc.

1) Adres aan Plancius, den „Waen-Cosmographist", zie hiervoren p. 11.

2) De Griffioen bleek al spoedig een „ongemanierd" schip te zijn. Zie de brieven van Buyck en van De La Dalle, onder de Bijlagen.

3) Juister: 86 last. Zie de Rekening van Pieter Reijgersbergh, onder de Bijlagen.

4) Juister: 40 last. Zie Reygersbergh, als voren.

5) Die zich op de vorige reis „in de Nauigatie de ervarendste ghetoont" heeft; zie Notulen Staten van Zeeland, d d. 29 April 1595. Het bewijst wel dat de woorden voorkomende in de „Pointen geproponeert opte Nauigatie enz" luidende: „ingeval hy thert ende Resolutie nyet en hadde om voorts te varen", slechts het geval onderstellen dat Nay een voort varen niet oorbaar achtte. Verg. aanteekening bij de door Moucheron beraamde „Pointen" onder de Bijlagen.

6) Onder de Acten van den 7^{en} (8^{en}) en 15^{en} Sept. 1595 teekende hij Brant Isbrantsen en Brandt IJsbrants.

Schipper Lambert Gerritsz Oom, van Enchuysen: Op dat van Enchuysen Thomas Willemssoon: Op dat van Amsterdam Harman Iansz. Ende op dat van Rotterdam Hendrick Hartman. Opper-Commissen van de gantsche Vloot, van weghen sijn Excellentie ende de Heeren Staten, waren Ian Huygen van Linschoten, ende Françoys de la Dale. Commissen van wegen de Compagnie der Cooplieden, ende van de Coopmanschappen van Hollandt ende West-Vrieslandt, waren Ian Huygen voorseyt, Iacob van Heemskerck, ende Ian Cornelisz Rijp. Ende voor die van Zeelandt, Françoys de la Dale voorsz. ende N. Buys, neffens andere Cousijns van Balthazar Moucheron [1]). Den Tolck van de Vloot, soo in de Slavoensche, als andere talen was eenen Meester Christoffel Splindler, Slavoen van gheboorte. Ende op dat een yeder bekent zy, de mee- D'eerlicke intentie van de Heeren Staten, om de Vaert van China by noorden om t' ontdecken.
[Fol. 24c.] ninghe ende eerlicke intentie, die sijn Excellentie ende de Heeren Staten ghehadt hebben, om dese Noordtsche Vaert te doen attenteeren, tendeerende tot geen ander eynde, dan alleenlicken om buyten prejudicie van alle andere Potentaten, ende natien te mogen becomen een vrye Vaert ende passagie, van by noorden om, nae Chatay [2]) ende Chinen, om den Coophandel ende traffijcke deser landen, in alles te doen verstijven ende vermeerderen, tot welvaert van de Jnwoonders ende Jnghesetenen van dien, als oock om te verbreyden Godes glorie, met de vercondinghe van sijn heylich ende suyver

---

1) Recapituleerende blijkt dus de vloot te zijn samengesteld geweest als volgt:

1. Schip „*Griffioen*" van Zeeland, 86 Last (172 ton laadvermogen); Schipper: Cornelis Cornelisz. Nay, tevens Superintendent (Admiraal) van de vloot; Commies en tolk: Françoys de la Dale, tolk Christoffel Splindler. (Aantal stukken zie Bijlagen).
2. Vlieboot „*Zwaan*" van Zeeland (thans Jacht genaamd) 40 Last (80 ton laadvermogen; Schipper: Lambert Gerritsz Oom. (Aantal stukken zie Bijlagen).
3. Pinas de „*Hoop*" van Enkhuizen, ongeveer zelfde charter als de Griffioen; Schipper: Brandt IJsbrandt Tetgales, tevens vice-admiraal van de vloot; Commies: Jan Huyghen van Linschoten.
4. Vlieboot „*Mercurius*" van Enkhuizen (thans Jacht genaamd) even groot als de Zwaan; Schipper: Thomas Willemssoon.
5. Schip „*Winthont*" van Amsterdam, 100 Last (200 ton laadvermogen); Schipper: Willem Barents; Commies: Jacob van Heemskerk.
6. Jacht van Amsterdam, 50 Last (100 ton laadvermogen); Schipper: Harmen Iansz.
7. Jacht van Rotterdam, 20 Last (40 ton laadvermogen); Schipper: Hendrik Hartman.

Jan Cornelis Rijp was op deze reis nog ondercommies; zijn naam komt ook niet voor op de acten van 7 (8) en 15 Sept. 1595 (zie fol. 34 en de Bijlagen).

Ofschoon Jan Huyghen verhaalt dat Willem Barents de „Schipper" van de Winthont was, is dit eigenlijk minder juist. Barents was „Opper-piloot" en beschikte over een ondergeschikt Schipper genaamd Cornelis Jacobsz.; bovendien had hij nog een schrijver: Hans van Nuffelen (Zie De Veer, 2e reis p. 13). Op het Jacht van A/dam was Willem Gijsen als stuurman. (Zie De Veer, 2e reis p. 13).

2) Zie hiervoren fol. 1, noot p. 26.

onveranderlick Woordt, tot grootmakinghe sijnes heylighen Naems, etc. Soo ist dat ick alhier ghestelt hebbe, de Commissie ofte Instructie, die ons van de ghemelte Heeren Staten Generael der Gheunieerder Nederlandtsche Provincien bestelt is, zijnde van woordt tot woordt, als volght:

Instructie voor Ian Huyghen van Linschoten, ende Françoys de la Dale, principale Commisen, waer naer sy hun sullen reguleeren in de Coninckrijcken van China, ende andere Coninckrijcken en de Landen, die besocht sullen worden by de Schepen ende Iachten, ghedestineert tot de Voyagie by Noorden-om, door de Vaygats, ofte Strate van Nassau.

Jnstructie van de Generaliteyt, voor de opper-Commissen, op de 2. Tocht na Vaygats.

I. Jn den eersten sullen sy luyden, nae dat Mr. Christoffel Splindler Slavoen, aen landt sal gheweest zijn, ende versocht hebben, of men aldaer sal moghen aencomen, hen te lande vinden by den Coninck, Gouverneur ofte andere Overicheyt aldaer, ende den selfden aenbieden, (van weghen dese Landen) alle vriendtschappe: ende openen de Conditie deser Landen, namelick, dat sy hen gheneeren van over Zee met alle Coninckrijcken ende Natien van de gheheele Weerelt, vriendtlick ende oprechtelick te traffiqueeren, negocieren, ende handelen, hebbende daer toe vele commoditeyten van diversche soorten van coopmanschappen ende andersins.

II. Jtem dat d'Overicheyt deser Landen, sekerlick gheinformeert wesende, dat men in de selve Coninckrijcken ende Landen oprechte handelinge, traffijcke ende negociatie was doende, goet ghevonden hebben, eenighe Schepen derwaerts te senden, onder goede ordre, policie ende ghereghelt heyt, oock met eenighe waren, penninghen ende andere commoditeyten, om de handelinghe te beginnen, door sekere ghetrouwe ende vrome luyden, in de selve Schepen wesende, voor den welcken sy vrye toeganck aldaer sullen versoecken, ten eynde voorsz.

III. Sullen versoecken dat tot vroome, ghetrouwe, ende oprechte ghestadighe handelinghe, traffijcke ende navigatie, tot gemeene welvaren van de selve Coninckrijcken ende dese Landen: Midtsgaders den Jnghesetenen derselver, mach worden verstaen. Ende soo t'selfde aldaer goet ghevonden wordt, sullen verclaren dat men henlieden met een goede Ambassade ten selven eynde, met de eerste gheleghentheyt van meeninghe is te besoecken, indien henluyden sulcks aenghenaem soude wesen.

An. 1595.
Iunius.

IV. Sullen aldaer moghen openen wat commoditeyten ende Coopmanschappen uyt dese Landen aldaer van tijdt tot tijdt sullen mogen worden ghebracht, ende neerstelick ondersoecken, omme te verstaen wat Coopmanschappen ende goederen daer tegens by retour uyt de selve Coninckrijcken ende Landen sullen moghen worden ghetoghen, ende in dese Landen ghebracht.

V. Sullen van alle t' ghene op de Reyse passeert, so wel binnen Scheeps boort, in de opdoeninghe van de Landen, Havenen, ende alle andere gheleghentheyden, als van t' ghene te lande hen sal voorcomen, goede ende partinente noticie te houden, om terstont op hare wedercomste by geschrifte den Heeren Staten Generael, van alles te doen goet ende getrou rapport. Aldus ghedaen ende ghearresteert in de vergaderinghe van de Heeren Generale Staten der vereenichde Nederlanden, in S' Graven-Haghe den XVI. Junij Anno XV^d^. XCV. Sloeth.^vs.^ ter ordeninghe van de voornoemde Heeren Staten

C. AERSENS. &C.

[fol. 25.] Aldus geordonneert zijnde is d'equipagie ende toerustinghe wat verlancksaem toegegaen, door d'andere groote ende wichtighe Landtsaecken, die hen daghelicks bejegenden, in sulcker voeghen, dat wy onse expeditie ende laetste afscheyt al volle laet bequamen, ende ons eensdeels half in waenhopen bracht, de Vaert (doort verloop van den tijdt) tot volcomen effect te moghen brenghen: Niet teghenstaende, hebbent met Godes hulpe aenghevanghen, ende zijn voor de tweede Reyse uyt Texel, van 't Mars-diep, daer wy altesamen versaemt waren, t' zeyl ghegaen, zijnde den tweeden Julij des Sondaeghs smorghens, An. 1595. met eenen oostelicken wint, ende comende buytens duyns in Zee, stelden onsen Cours noordt noordt-west ende noorden ten westen aen, hebbende dien gheheelen dach ende aenvolghenden nacht een goede koelte ende voortganck.

De toerustinghe van de Schepen is wat verlanchsaem toe gegaen en de oorsake waarom. Hebben quade moet de Reys te effectueren, om datse te zeyl ginghen.

Iulius. An. 1595.

Gaen gelijckelicken uyt Texel t' zeyl voor de tweede mael, om haer gedistineerde Reys te beginnen.

Den 3. des Maendaeghs smorgens maecten onse gissinghe van 35. mijlen ghezeylt te hebben, hadden noch al een goede koelte ende voortganck, zijnde de wint van de zuyder ende wester cant, met een betrocken Hemel, doende noch de Cours van n. n. west, ende n. ten westen aen. Teghens den middach begonst het wat te stillen, loopende de wint naer 't oosten, met een slappe koelte, gheduerende alsoo den gheheelen dach ende voor-nacht, des nae-middernachts liep de wint in het noorden.

Den 4. des Dingsdaeghs hadden noch de wint van uyt den noor-

An. 1595. Iulius. den met schoon weer, deden onsen Cours van west ende west ten noorden aen, omdat wy niet hoogher zeylen mochten, maeckten onse gissinghe van te wesen op de hoochte van 56. graet, ghelijck wy int peylen van de Son daer nae bevonden: zeylden aldus den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht, somtijdts west noordt-west, ende bywijlen noordt-west ten westen aen.

Den 5. des Woensdaeghs hadden noch al t'selfde goedt weer ende slecht water, gheduerende de wint van uyt den noorden, zeylden noch west ende west ten noorden aen tot nae den middach: doen wenden wy 't op den anderen boegh, op de Cours van n.o ende n.o. ten noorden aen, zeylden aldus tot de middernacht.

Den 6. des Donderdaeghs creghen wy eenen harden wint van uyt den noorden met een holle Zee, doende noch al de Cours als vooren, zeylende aldus den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht.

Den 7. des Vrydaechs hadden noch al t'selfde weer ende wint, doende onse voorgaende Coursen van n.o. ende n.o. ten oosten ende bywijlen wat lagher: Teghens den avont begonst de wint dapper op te steken, comende met een hol water ende ruych weer, so dat wy alleen onse schoover-zeylen voeren mochten, gheduerende aldus den gheheelen nacht.

Den 8. des Saterdaeghs in den dagheraet wendent weer op den anderen boegh, op de Cours van w. aen, gheduerende noch even ghestadich t'voorsz. ruych weer ende wint van uyt den noorden, dien gheheelen dach ende aenvolghenden nacht.

Den 9. des Sondaeghs hadden een weynich beter weer, gheduerende noch den selfden noorden wint, wendent weer op den anderen [kol. 25b.]
boegh, doende onsen Cours van n. noordt-oost, ende noort ten oosten aen: Dit selfde weer duerden aldus den gheheelen dach, ende moesten des nachts weer onse Mers-zeylen in nemen, zeylende door 't onweer met de schoover-zeylen alleen, den gheheelen nacht over, doende de Coursen als vooren.

Den 10. des Maendaechs hadden noch al t'selfde ruych weer ende wint, doende onsen Cours als vooren, van n. noordt-oost, ende n. ten oosten aen: Nae den middach begonst het weer wat te bedaren, ende teghens den avondt wendent weer op den anderen boegh, zeylende zuydt-west ende zuydt-west ten westen aen, den gheheelen nacht over.

Den 11. des Dingsdaechs creghen beter weer ende Sonneschijn, ende wendent des middaeghs wederom, doende onsen Cours noort ende n. ten westen aen, zeylden aldus tot teghens den avont, doen

werdent weer wat stilder ende de wint liep wat noordelicker, soo dat wy maer noordt ten oosten ende noordt noordt-oost mochten aen zeylen, tot des morghens toe. An. 1595 Iunius.

Den 12. des Woensdaechs hebbende een slappen windt van uyt den noorden, wenden wy 't weer in den morghenstont op den anderen boegh, altoos met goet weer ende slappe koelte, zeylden aldus tot den middach, doen begonst het gantsch stil te worden, loopende de wint daer nae in het zuydt-westen, beginnende allengskens op te koelen, waer mede wy onse rechte Cours ende wech vervolchden, ende begonst daer nae te reghenen, gheduerende alsoo bynaest den gheheelen nacht.

Den 13. des Donderdaeghs in den dagheraet liep de wint weer recht int noorden, beginnende met een ruych weer ende betrocken lucht, soo dat wy niet hoogher als west noordt-west mochten aen zeylen: Dit weer duerden aldus tot nae den middach, doen begonst het een weynich te bedaren ende op te claren: Teghens den avont liep de wint wat westelicker, waer mede wy 't weder wenden op den anderen boegh, doende onsen Cours noordt-oost ten noorden ende noort noordt-oost aen: des nachts wordent gantsch stil, gheduerende alsoo tot s' morghens.

Den 14. des Vrydaechs wat voor den middach creghen een slappe koelte van uyt den zuyt-oosten, waer mede wy onsen Cours weder recht noorden aen liepen: hadden des middaeghs int peylen van de Son, de hoochte van tsestich graeden min thien minuten: zeylden 60. graedt. aldus den gheheelen dach ende aenvolgenden nacht, met een goede koelte, loopende de wint daer nae int oosten.

Den 15. des Saterdaeghs voormiddaechs hebbende noch de wint van uyt den oosten, met de selfde koelte ende goet weer, saghen wy het lant van de Custe van Noorweghen, daer seven ofte acht mijlen van af wesende, ende was naer onse gissinghe Kijn, ende den hoeck Stat gheheeten, gheleghen op een en tsestich graden ende daer ontrent: deden noch onsen selfden Cours van noort ende noorden ten oosten aen. Teghens den avondt wordent mistich, doncker en reghen- Sien het landt van Noorweghen, Kijn, en Stat.
25c.] achtich weer, ende begonst soo te waeyen, dat wy alleen onse Schoover-zeylen voeren mochten, comende met een dapper hol water, duerden aldus den gheheelen nacht over.

Den 16. des Sondaeghs geduerde noch al t' selve ruych weer ende harde windt, met een seer hol water, wesende de windt uyt den noort-oosten, soo dat wy maer noort noort-west mochten aenzeylen, gheduerende aldus tot in den nacht-stondt, doen begonst de windt

An. 1594. Iulius. wat te cesseeren, loopende weder nae 't zuydt-oosten, doch behielden even wel t' holle water, dat ons dapper faxeerden [1]), zeylden aldus den gheheelen nacht, hebbende altemets reghen, zijnde de windt bywijlen wat oostelicker.

Den 17. des Maendaeghs was de wint noch van uyt het oosten, ende somtijdts wat zuydelicker, met een weynich tijdts goet weer, 64. graet. gisten ons des middaeghs te wesen op de 64. graet, of daer ontrent, des naemiddaeghs wordent weder doncker reghenich weer, beginnende de wint teghens den nacht weder op te steken, soo dat wy onse Mers-zeylen moesten in nemen, zeylden aldus den gheheelen nacht, altoos met een hol water.

Den 18. des Dingsdaeghs hadden noch al de wint van uyt den oosten ende zuyen, gheduerende even ghestadich t' holle water ende reghenich weer, deden onsen Cours als vooren, van noort noort-oost aen, altemets wat noordelicker, en bywijlen wat zuydelicker, nae 't varieeren van de wint, creghen daer nae een claer weer ende Sonne-66. graet. schijn, hadden des middaeghs de hoochte van 66. graet min 10. minuten, vervolghden onsen wech als vooren, zeylende aldus tot in der nacht, doen liep de wint weer int noorden, soo dat wy maer west noordt-west mochten aenzeylen, beginnende weder soo hart te waeyen, dat wy alleen onse Schoover-zeylen voeren mochten.

Den 19. des Woensdaeghs hadden noch al t'selve ruych weer, met eenen natten mist, en harden wint van uyt den noorden, zeylden Stormweer. noch al de Cours van west noordt-west aen, by de windt heen, met onse Schoover-zeylen alleen, hebbende een hol water, teghens den nacht begonst het soo te stormen ende t'onweeren, dat wy maer ons groot Schoover-zeyl ter halver Mast mochten op voeren, ende hadden eenen grooten overlast van de Zee, teghens den dagheraet liep de wint nae 't west ende west ten zuyen, gheduerende noch even ghestadich t' voorseyde quaet weer.

Den 20. des Donderdaeghs hadden noch al t' voorsz. quaet ende reghenich weer, met een holle Zee, geduerende den geheelen dach tot in der nacht, doen begonst het een weynich te bedaren, so dat wy weder onse ander zeylen voeren mochten, zeylden aldus den gheheelen nacht, met de selfde wint van west zuydt-west, doende onsen Cours noordt-oost aen.

Den 21. des Vrydaeghs zeylden noch al met den selfden goeden windt, onsen voorsz. Cours van n. o. aen, hadden des middaeghs de

1) Vexeerden?

hoochte van 70. graet min 10. minuten, zeylden aldus den gheheelen dach met een slappe koelte, teghens den avondt wordent gantsch 25d.|stil, gheduerende den gheheelen nacht over, met weynich ende variable winden.

An. 1595 Iulius 70 graet.

Den 22. des Saterdaeghs hadden noch goet schoon weer ende stilte, met een slecht water, ende altemets variabele koelte, maer teghens den avondt begonst het wederom te waeyen van uyt den noorden, loopende daer nae int noordt-oosten, met een goede koelte, soo dat wy maer oost zuydt-oost, ende zuydt-oost ten oosten mochten aenzeylen, wesende recht in de wint, zeylden aldus den gheheelen nacht.

Den 23. des Sondaeghs hadden noch de wint van uyt het noordt-oosten met een harde koelte ende ruych weer, soo dat wy alleenlicken met onse Schoover-zeylen zeylen mochten, doende onsen Cours als vooren. Teghens den avont quamen wy dicht aen 't landt, t'welcke was, na onse gissinghe, T'Eylandt ende omligghende Clippen van Loeffoet, lach noch hier en daer in de hoolen met sneeu bedeckt. Wenden 't alhier weder van 't landt af, t' Zeewaerts in, doende onsen Cours noordt noordt-west aen, zeylden aldus den gheheelen nacht met het selve ruych weer ende windt.

Loffvoet.

Den 24. des Maendaeghs hadden noch al t' selfde weer ende windt, doende onsen Cours als vooren, des naemiddaeghs soo quam ons een Schip int ghemoedt [1]), t' welcke wy daer nae int spreken, verkenden, ende hoorden t'Amsterdam t'huys, comende uyt de Witte Zee. Wy wierpen hem eenen brief toe, den welcken tusschen beyden over boort in Zee viel, door dien dat het quaet weer was, en den anderen qualick dorsten ghenaken, waer mede wy ghedwonghen waren, van een te scheyden, elck sijns weeghs. Wert teghens den nacht gantsch doncker, mistich, ende vochtich weer, gheduerende alsoo den gheheelen nacht over, met den voorsz. oostelicken windt.

Ghemoeten een Schip dat uyt de Witte Zee quam, en na Hollandt wilde wesen.

Den 25. des Dingsdaeghs gheduerden noch al den gheheelen dach t' selfde mistich weer ende oostelicken windt, deden als noch onsen Cours van noorden ende noorden ten oosten aen, den geheelen nacht over.

Den 26. des Woensdaeghs creghen een schoon claer helder weer ende Sonne-schijn, met een slecht water, en cleyne koelte van uyt den oosten, en variabel, hadden des middaeghs de hoochte van 71. graet, ende haddent ghewent op den boech van 't zuydt-oosten ende zuyden, tot teghens den avondt, doen liep de windt wat zuydelicker,

71. graden.

1) Het schip van Roelof Jansz. van Enkhuizen. Zie brief van Jacques Buys van 11 Aug. onder de Bijlagen.

An. 1595. Iulius. soo dat wy 't wederom wenden, doende onsen Cours van oost noordt-oost, ende oost ten noorden aen, gheduerende noch t'selfde schoon weer, ende slappe koelte, maer in der nacht (al hoe wel dat de Son niet onder en ginck) liep de wint oostelick.

Den 27. des Donderdaeghs was de windt weer recht oost waeyende, met een goede koelte, ende helder schoon weer en Sonne-schijn, hadden des middaeghs de hoochte van 71. graden en twee derde deelen, deden onsen Cours van noordt noort-oost, ende noordt-oost ten oosten aen, ende somtijdts wat noordelicker en oostelicker, nae 't varieeren van de windt, zeylden aldus den gheheelen nacht over, en begonst soo hart te waeyen, dat wy alleen de Schoover-zeylen voeren mochten.

71. graden en twee derde deelen.

Den 28. des Vrydaeghs gheduerden noch al den harden windt, met een seer hol water, ende donckerachtich weer, wendent op den anderen boegh, doende onsen Cours van zuydt zuydt-oost, en zuyden ten oosten aen, den gheheelen dach over, teghens den nacht begonst het wat te bedaren, gheduerende even ghestadich t' doncker, en somtijts mistich weer, zeylden aldus den gheheelen nacht, altemets met een weynich stilten. fol. 2(

Den 29. des Saterdaeghs hadden een weynich tijdts stilte, doch begonst terstondt weder op te koelen uyt den noordt-oosten. Hijsten onse Mers-zeylen weer op, doende onsen Cours van zuyt-oost ten oosten, ende o. z. o. aen, gheduerende noch al t'selfde mistich, vochtich, vuyl en doncker weer. Teghens den nacht begonst het een weynich te stillen, doch behielden altoos een hol water. Wy saghen den selfden dach eenen uytnemenden grooten dooden Walvisch, met den buyck om hooch drijven.

Sien een grooten dooden Walvisch met de buyck om hooch drijven.

Den 30. des Sondaeghs hadden meestendeel stilten, en somtijdts, doch niet veel, variabele koelte, ende altoos een betrocken lucht, hadden noch al een hol water, saghen veel Walvisschen hier en daer door 't water spelen, teghens den avondt creghen eenen noorden windt, met vochtich weer, deden onsen Cours oost ende oost ten noorden aen, en bywijlen zuydelicker: Ontrent noorder Son liep de wint weer int oosten, met een goede koelte, ende schoon claer weer.

Sien veel Walvisschen int water spelen.

Den laetsten des Maendaeghs gheduerende den selven oosten windt, tot ontrent des middaeghs, doen wordent weer gantsch stil, ende daer nae mistich, hadden des middaeghs de hoochte van de Son op 71 graet, hebbende altemets, doch niet veel, zuyt ende zuyt-westen wint, altoos met een hol water van uyt den oosten, teghens den avondt wordent weer stockstil, gheduerende even ghestadich den voorsz. mist.

71. graet.

Augustus.

Den eersten Augusti des Dingsdaeghs in den morgen-stont creghen

An 1595 Augustus.

eenen westelicken wint, met een mot-reghen, beginnende allengskens met een moye koelte, des naemiddaeghs wordent schoon, ende altements claer weer, zijnde de koelte teghens den avont wat slapper, beginnende 't water oock wat slechter te worden, deden onsen Cours van oost ende oost ten noorden aen, wiert daer nae weer stil, gheduerende meest alsoo den gheheelen nacht over.

Crijghen 't lant weer int gesicht.

Den 2. des Woensdaeghs, begonsten in den dagheraet landt te sien, ende een weynich daer nae, liep de wint weer int oosten, beginnende met een moy Top-zeyl op te koelen, zijnde een schoon weer, zeylden den gheheelen dach zuydt zuydt-oost, ende zuydt oost ten zuyden op 't landt aen, tot teghens den nacht, doen wenden wy 't daer weer van af, op den boech van 't noorden t'Zeewaerts in, quamen dit landt te verkennen, ende was naer onse gissinghe, t'Eylandt ende omligghende clippen van Trompsout [1]), gheleghen ontrent 40. mijlen by westen de Noordt-caep, lach noch hier en daer in de dalen ende holen met sneeu bedeckt, worden des nachts weer gantsch stil.

d'Eylanden van Trompsout.

Den 3. des Donderdaeghs cregen weer des morghens eenen westelicken, doch slappen wint, welcke duerde met weynich koelte, tot des middaeghs, doen wordent reghenich mottich weer, loopende de wint int noorden, ende daer nae int noordt-oosten, waeyende met een goede koelte, doch een slecht water, liepen oost ende oost ten zuyen, langhes de wal heen, tot ontrent twee mijlen daer van af, sonder eenich achterdencken, hebbende t' Schip eenen harden voortganck, waer mede wy onvoorsiens gheraeckten met onse voor-steven op een blinde clippe, soo dat wy vast bleven sitten, stootende t' hout daer de steven met ghevoert was [2]), aen spaenderen daer af, waer mede wy in grooter verbaestheyt bleven, loopende eenighe van den onsen terstondt nae de pomp, doch vonden t' Schip noch goet en dicht, ende door dien datter een goede stroom langhes de Custe heen liep, maectet ons Schip een weynich te draeyen, in voeghen, dat het overstaech raeckten, waer mede wy weder eenen moedt greepen, ende maeckten soo veel, dat het Schip onder zeyl quam, ghevende int afgaen, een paer cleyne stooten, waer door wy kennelicken saghen, dat ons Godt de Heere daer ooghen-schijnlicken weder afhielp, ende alle dinghen ten besten keerden, waerschouwende d'ander Schepen die op de selfde Cours daer op gheloopen souden heb-

Ian Huygens Schip raect op een blinde clippe, int zeylen langes de wal vast, doch raken daer met Godts hulpe weer af.

1) Tromsö.

2) Vermoedelijk was de voorsteven, om dien bij stooten tegen het ijs te beveiligen, met een „loozen steven". bespijkerd (of gevoerd), op dezelfde manier als de kiel van een houten vaartuig, veiligheidshalve, wordt bespijkerd met een „looze kiel", die men, bij aan den grond loopen, zonder nadeel verliezen kan.

An. 1595. Augustus.

ben, maer door ons (ende Gods voorsienicheyt) gheadverteert zijnde, wendent met ons op den anderen boech t' Zeewaerts daer van af. Dese verborghen clippe leyt nae onse gissinghe ende vermerckinge, ontrent acht mijlen of daer ontrent, by oosten t' Eylandt van Trompsout, twee ofte anderhalf mijl van 't landt af, verborghen onder t' water, daer tot noch toe ons wetens noyt kennisse afgheweest is, en is te bedencken, datter noch wel meer moeten ligghen, waer door het ons een goede waerschouwinghe sal wesen, de Custe ende t' landt beter te schouwen, en ons soo veel niet te vertrouwen op de Pascaerten, die doch meest uyt hooren segghen ghemaeckt zijn, doch is ons (Godt lof) ten besten vergaen, hoopende dat het Schip daer gheen letsel af hebben sal, dat te beduyden heeft, de wint liep daer weder oostelick en in der nacht wat zuydelicker, soo dat wy den gheheelen nacht onsen Cours deden van noordt-noort-oost, noort-oost, ende daer nae oost noordt-oost aen, met een goede koelte ende voortganck, by de windt heen.

Verborghen clippen gheleghen by de Eylanden Trompsout die seer periculeus zijn.

Den 4. des Vrydaeghs hadden eenen zuydt-oosten windt, met een goede koelte, doende onsen Cours als vooren, van oost noordt-oost aen, en somtijdts wat oostelicker, nae 't varieeren van de windt, des middaeghs begonst het wat stilder te worden, hadden een seer schoon weer ende heldere Sonne-schijn, desen nacht was het een claer stil, schoon, ende warm weer, ende ick merckten de Son, welcke ginck int noorden ten westen onder, zijnde ontrent een uyr wech, doen quam hy weder voor den dach, dit was in de contreye van recht teghens over den hoeck van 't Eylandt van Stappen, ontrent vier ofte vijf mijlen daer van af, alwaer wy laghen en dreven met de stilte. Desen Hoeck van Stappen, leyt met de Noordt-caep oost ende west, wel ontrent veerthien ofte vijfthien mijlen verscheyden.

De son gaet noorden ten westen onder, ende comt een uyr daer nae weder te voorschijn, zijnde in de contreye van 't Eylandt Stappen.

Den 5. des Saterdaeghs creghen weer een goede koelte, van uyt den z. o. ende liep daer na wat zuydelicker, deden onsen Cours van oost ende oost ten zuyden aen, en bywijlen wat noordelicker, nae 't varieeren van de windt, was een warm, schoon Soomers weer. Teghens den nacht quamen met de Noort-caep over een. T' landt was gantsch sonder sneeu aen te sien: saghen des voormiddaeghs twee zeylen langhes de wal, nae ons toe comen, wy hoopten dat het van onsen Landts-luyden uyt de Witte Zee gheweest souden hebben: Waerom ick eenen brief ghereedt maeckte, om van ons tijdinghe naer huys te schrijven, en hun die met te gheven: Maer sy hielden hun soo dicht onder de wal, dat wy haer niet bezeylen conden, waer door wy quamen te verkennen, dat het Noorluyden waren, die om desen tijt nae [kol.

Comende by de Noort-caep sien twee zeylen, hetwelcke Noorluyden waren, die met Stockvis nae Berghen wilden.

Berghen met Visch varen: Des naemiddaeghs saghen noch een ander van de selve slach, doende den selven Cours, teghens den avondt begonst het wat stilder te worden, zijnde de wint noch aen de zuyercant, doende onse Coursen als vooren, in der nacht liep de windt int z. o. ende begonst hart te waeyen, hadden alle dese daghen een holle Zee van uyt den oosten.

An. 1595 Augustus

Den 6. des Sondaeghs begonst het eenen grooten storm te waeyen, uyt den zuyt-oosten, ende hadden een seer verbolghen hol water, creghen van ghelijcken eenen grooten mist, met doncker, kout, vochtich weer, zeylende aldus de Cours van oost ende oost ten noorden aen, quam ons t' Amsterdammer Schip van Willem Barendtsz. (zijnde te loefwaerts) op 't lijf zeylen, sonder dat wy 't mochten weeren, ende hoe wel wy hem toeriepen, aen te loeven, om ons te schouwen, niet teghenstaende, hieldent draghen 1), in sulcker voeghen, dat sy ons met de voor-steven van achteren op onse zijde van 't Stuer-boordt aen quamen, met sulcken ghedruys, dat wy voor ghewis en voorseker meenden, beyde ghesoncken souden hebben, brack onse vertuyninghe 2), boven by 't Compagnie, soo dat de Besaens-mast om viel, smijtende int vallen de Schippers Koy in de Koywt 3) aen stucken, eyndtlicken, quam ons daer na met keeren en swayen, by 't Gallioen 4), t' welcke van ghelijcken aen stucken, ende gantsch af brack, in summa, meenden sonder remissie beyde te gronde ghestooten souden hebben, nae 't aen te sien was, sonder hoope van yemandt te moghen salveeren, door t' harde onweer en verbolghen water, dan Godt de Heere, die onser ontbarmde, maeckte dat wy weder (sonder selver te weten hoe) van den anderen gheraeckten, sonder dat ons Schip onder water eenighe schade ofte letsel (dat wy vermercken conden) hadden, dan alleenlicken boven water, als gheseyt is, zijnde t' Amsterdammer Schip van ghelijcken op de selve plaetsen beschadicht, als wy, te weten, t' Gallioen af, de Besaens-mast om verre, ende by 't Compangie aen stucken ghebroken, in alles als wy, so dat men qualick soude seggen, wie de meeste schade hadde, dat genoech om te verwonderen is, ende door de verbaestheyt weten qualick, hoe wy noch soo weder van den anderen raeckten. Waerom wy Godt de Heere niet ten vollen moghen dancken, van soo merckelicken en

Tempeest.

T' Amsterdammer Schip comt met een grooten Storm Ian Huygens Schip aen boort, zijnde beyde in groot perijckel van blijven, doch raken noch met genoech schade, van den anderen.

1) In plaats van aan te loeven hielden zij af, om achter de „Hoop" om te loopen, maar de manoeuvre gelukte niet en zoo liepen zij de „Hoop" nog juist achter in.

2) De richel buitenboord (een soort van „rust") waarop het bezaanswant, dat den bezaansmast steunt, was aangezet.

3) Kajuit.

4) De driehoekige betimmering vóór den voorsteven.

An. 1595. Augustus. De Schepen verliesen haer dickwils door quade toesicht van den anderen niet te willen schouwen.

onghesienen verlossinghe en behoudenisse. Dit was de tweede reyse, [kol. 2] dat hy ons aen boordt gheweest hadde [1]): Hoe wel dat d' eerste mael in stilten was, en dat wy hem met stocken en staven afweerden [2]), waer aen wy ghenoech moghen aenmercken, dat door dus danighe ongheregheltheyt ende quade opsicht, de Schepen dickwils den anderen in de grondt zeylen, daer men daer nae tael noch teycken af comt te vernemen, ghelijck het met ons ghebeurt souden hebben, soo Godt soo miraculeus niet verhoedet hadde, ende behoorde wel een waerschouwinghe te wesen, voor andere, om beter opsicht ende wacht te houden, malcanderen te mijden en te schouwen, dewijle dat de Zee breedt ende wijdt ghenoech is, want van dicht by een te loopen, en can doch nemmermeer gheen profijt comen, als daghelicks ghenoech tot groote schade ende achterdeel ondervonden wordt, namelicken,

Zijn besich om de Schepen weder van de gheleden schade te repareeren.

met hart en onstuymich weer. Waren dien gheheelen dach besich onse Besaens-mast weder op te rechten, die noch gantsch en heel was, ende hielpen het Gallioen, soo wy best mochten met winden en bewoelen, in summa, dat wy 't soo verre brachten, dat wy weder zeylen en vloot houden mochten, hoe wel dat het weer niet veel plaetse gaf veel zeylen te moghen voeren.

Den 7. des Maendaeghs gheduerden noch al t' onweder ende hol verbolghen water, zijnde de wint van uyt den oosten, met een bebetrocken koude locht, haddent gewent op den anderen boech, doende onsen Cours z. z. west, ende daer nae z. ende z. ten w. aen. Teghens

Comen met een Enchuyser Schip te spraeck dat na Witte Zee wilden en van daer na Venetië [4]).

den middaech saghen een Schip, van achteren op ons aen comen, doende den selven Cours als wy: Wy vermoedden dat het een Hollandts Schip was, dat nae de Witte Zee wilde wesen, het welcke wy daer nae quamen te verkennen, ende te spreken, ende was Jacob Jochemssz. [3]) van Enchuysen, die nae de Witte Zee bevracht was, zijnde veerthien daghen na ons uyt Texel ghezeylt. Teghens den avondt quamen weer op 't landt aen, ende was noch al de Noordtcaep, wendent weder daer van af, t' Zeewaerts in, noordt-oost ende noordt noordt-oost aen, gheduerende t' selfde hart weer den gheheelen nacht over.

---

1) Een uiting van ontstemming jegens de „Amsterdammers", die toch al, wegens hun andere opvattingen omtrent het onderzoek van de poolstreken (namelijk de opvattingen van Plancius) nu juist niet al te goed bij Jan Huyghen stonden aangeschreven.

2) Versta: „met handspaken, windboomen en haken trachtten van elkaar af te zetten".

3) Mr. J. K. J. de Jonge vermeldt (Opkomst, Dl I p. 12) dat de Middelburgsche Oud-Burgemeester Dirk van Os en zijne compagnie, in 1599, een schip uitrustten dat bestemd was nàär Archangel en vandaar naar Livorno. De kantteekening van Jan Huyghen leert dus dat dergelijke reizen niet zeldzaam zullen zijn geweest.

4) Jacques Buys zegt: Jacob Govaertsz. Zie zijn brief van 11 Augs. onder de Bijlagen.

Den 8. des Dingsdaeghs hadden noch al den selfden oostelicken windt, maer was beter, doch kout weer, en teghens den middach wendent weer na 't landt toe, doende onsen Cours z. o. ende z. tegens den nacht wordent weder doncker vochtig weer. An 1595 Augustus

Den 9. des Woensdaeghs hadden noch al eenen oosten wint, ende doncker vochtich kout weer, saghen des morghens een vreemt zeyl onder onse Vloot comen, t' welcke wy daer nae quamen te verkennen, ende was T' Yseren Varcken van Amsterdam, dat nae de Witte Zee wilden, zijnde in onse Compaignie uyt Texel gheloopen, en by Loeffoet van ons versteken. Een weynich daer nae, quam ons een Noorman (die nae Berghen wilden) teghens, zeylende voor de wint, door onse Vloot heen, sijnen Cours westwaerts aen. Ontrent des middaeghs quamen weder by 't lant, ende was een weynich by oosten de Noordt-kijn, alwaer wy 't weder van af wenden, met onse 9. Schepen in Compag-
27.] nie, doende onsen Cours t' Zeewaerts in, noordt n.o. aen, op de selfde tijdt quam daer weer een ander zeyl op ons aen, zeylende westwaerts voor de wint heen, ende liet Enghelsche vlaggen waeyen, waerom wy gisten dat het een Enghels-Man was, die uyt de Witte Zee weder nae huys toe wilden : Hielt hem wat van onse Vloot af, sonder ons te verspreken, zijnde in corter tijt weer uyt het ghesicht. Ghemoet en een Enghels Schip dat uytde witte Zee quam.

Den 10. des Donderdaeghs hadden noch eenen oosten wint, ende somtijdts z.oost den gheheelen dach over, met een betrocken hemel ende kout weer, wendent des morgens weer nae 't landt toe, doende onsen Cours zuydt-west ende zuydt-west ten zuyden, ende daer nae zuyden, en zuyden ten westen aen, zeylende aldus den gheheelen dach sonder landt te sien, tot des nachts, doen quamen wy weder by 't landt, welcke was een weynich oostelicker, als daer wy 't des voorigen daeghs afghewent hadden, wendent daer van af 't Zeewaerts in, beginnende de wint hart te waeyen noch uyt den oosten, met een holle Zee en verbolghen water.

Den 11. des Vrydaeghs, gheduerende noch al den harden oosten wint met een mistich kout vochtich weer, en seer hol water, deden onsen Cours t' Zeewaerts in, tot over den middach, doen wenden wy 't weer nae 't landt toe, ende deden onsen Cours zuyt-oost ende zuydt-oost ten oosten aen, om dat de wint wat noordelicker was, gheduerende aldus t' ruych weer, den gheheelen dach ende nacht over, altoos mistich reghenachtich kout.

Den 12. des Saterdaeghs worden het gantsch stil, zijnde even wel vochtich en mistich doncker weer, en hol water, tot ontrent des middaeghs, doen creghen wy een slappe koelte uyt den westen, co-

An. 1595. Augustus. mende altemets met een blenck van claerheyt, soo dat wy 't landt aen stuertboort quamen t' ontdecken, alhoewel dat wij daer wel 7. of 8. mijlen van af waren, t' docht ons in de verthooninghe ende opdoeninghe t' landt van Kegor ofte t' Visschers Eylandt te wesen, niet tegenstaande dat wy in onse zeylagie soo verre niet en gisten te wesen, niet tegenstaende, dat wy in onse zeylagie soo verre niet en gisten te wesen, behielden noch al den mist, die uyt het westen met vlaghen overdreef, met weynich wints, gheduerende even ghestadich de hollicheyt van de Zee-baren uyt den oosten, deden onsen Cours oost ende oost ten zuyen aen, zeylende aldus den gheheelen nacht over, altoos met een slappe koelte ende somtijdts stilten.

Kegor alias t' Visschers Eylandt.

Den 13. des Sondaeghs hadden een poos stilte, en creghen een slecht water, loopende de wint daer nae int noorden, en bywijlen wat westelicker, deden onsen Cours oost ende oost ten zuyden aen, was een overtrocken hemel, en somtijds mistich, maer niet veel, drijvende met vlaghen over. Alhier scheyden de twee Schepen, te weten Jacob Jochemssz. [1]) ende 't Yseren Varcken, van ons nemende haren Cours na de Witte Zee toe. Saghen van ghelijcken de selfde dach een zeyl achter in ons water comen, doende de selfde Cours als wy, gistent een Hollandts Schip te wesen, dat nae de Witte Zee wilden. Wy zeylden aldus den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht met een passelicke koelte. [kol. 27b.

Scheyden van de schepen die nae de witte Zee wilden.

Den 14. des Maendaeghs hadden noch al eenen noordelicken wint, en somtijts wat westelicker, met een slecht water, en een goede koelte, zijnde vochtich ende mistich kout weer, deden onsen Cours als vooren, van oost en oost ten zuyden, ende somtijdts oost zuydtoost aen, begonst op den dach wat meer te koelen, met een harden voortganck, zeylden aldus den gheheelen dach, altoos mistich en doncker kout weer.

Den 15. des Dingsdaeghs was de wint noch uyt den noorden, waeyende een goede koelte, met licht en kout weer, deden onsen Cours als vooren, van oost ten z. ende oost zuydt-oost aen: Hadden des middaeghs een weynich claerte, so dat wy de Son peylden, vonden de hoochte van 71. graet schaers [2]), zeylden aldus den gheheelen dach ende nacht over met de selfde gheduerende koelte.

71. graet.

---

1) Met Jochemsz, het Enkhuizer schip (zie op 7 Aug.) werd correspondentie voor patria afgezonden. Twee brieven zijn bewaard, de eene (in afschrift) van de la Dalle aan de Moucheron, de andere van Jacques Buys (in originali) aan Gecomm. Raden van Zeeland. Beide bescheiden berusten in Prov. Archief Zeeland. Zie de Bijlagen.

De brieven kwamen 16 Oct. aan hunne bestemming.

2) De Veer, p. 21, zegt 70° 47′, dus hadden de waarnemers 13′ verschil.

An. 1595 Augustus

Den 16. des Woensdaeghs, hadden een wackere koelte van uyt den noorden ende noordt-westen, loopende altemets wat westelicker, comende met vlaghen van overdrijvende stof-reghen, wierpen des naemiddaeghs t' loot uyt, ende vonden de diepten van 63. en 64. vademen, hadden eenen harden voortganck, oock een koude locht, deden altoos onsen Cours van oost ten zuyden ende oost zuydt-oost aen, zeylende aldus den gheheelen nacht, wierpen somtijdts t' loot uyt, vonden altemets min, bywijlen meer, als de voorsz. diepten wasighe gront, t' water begonst alhier seer grondich, ende doncker groen te sien, ende en was niet te zout, maer brack.

Den 17. des Donderdaeghs hadden een moy schoon weer en slappe koelte van uyt den noorden, en bywijlen wat oostelicker, en somtijts wat westelicker, was soo schoonen dach weers, als wy in langhen tijdt gehadt hadden, doch even wel een koude locht, quamen teghens den middach by een groote streeck ijs, dat vast aen een lach, streckende noorden opwaerts, soo verre als men beooghen conde, zijnde op sommighe plaetsen gantsch vol en dicht, sonder dat wy daer een eyndt af sien mochten, dan van boven uyt de Mers ende Stenge, sach men hier en daer, daer over heen, scheydtsels en plaetsen van water, was altemael vlack en niet te hooch ijs: Wy gistent te wesen 12. 13. mijlen van 't landt van Nova-Zembla, ontrent 25. oft 30. mijlen by noorden de Straet van Nassau. T' water was seer slecht, namen alhier onsen Cours langhes t' ijs heen, onsen wech voortaen. Peylden des middaeghs de hoochte van de Son, ende vonden 70. graet 30. minuten [1]), zeylden aldus den gheheelen dach ende nacht langhes t' ijs heen, wel over de 25. mijlen weeghs, lach soo dicht ende eenparich in de streckinghe, ghelijck of het een Custe van landt geweest hadde, t' welck ons ghenoech verwonderde, ende in wanhopen stelden, van onse Reyse te moghen volbrenghen, vreesende voor noch meer ijs, in de ander Zee te vinden, begonst in der nacht wat harder te koelen, loopende de wint int noorden, en daer nae int n. oosten. Wy deden onse Coursen altoos langes t' ijs heen, z. o., z. z. o., zuyen, ende daar nae z. w. aen, ghelijck als hem t' ijs streckende was, aen 't backboordt van ons af. Wy loodent altemets eens in der nacht, vonden eerst 35. daer na 30. vaem, ende in den morghen-stondt 24. vaem diepten, al eenparighe wasighe gront.

Comen by een groote streeck ijs.

12. 13. mijlen van Nova-Zembla.

Zeylen langs t' ijs heen over de 25. mijlen.

35. 20. ende 24 vamen diepten by 't ijs.

Den 18. des Vrydaeghs, zeylende aldus langhes t' ijs heen, met eenen noort-oosten kouden wint, siende datter gheen eyndt af en

1) Bij de Veer p. 21: 69° 54', dus 36' verschil.

An. 1595. Augustus.

quam, resolveerden eyndtlicken een gat daer door te booren, want begonst hem allengskens te scheuren en aen schossen te drijven, alwaer wy 't door heen jaechden, een goede poos o. z. o. ende z. o. ten o. aen, tot dat wy weder in een claer water quamen, daer sonderling gheen ijs en was, dan hier en daer een schos, en drijvende stucken, waer mede wy weder wat beter moets creghen, settende onsen voorsz. Cours voortaen, met de merszeylen op. Creghen alhier een mist, maer dreef terstondt weer over, wordende t' weder wat claerder, met een ruymer wint, hebbende een goede koelte ende voortganck, om dat het water seer slecht was, door oorsake van t' ijs, wierpen teghens den middach weder t' loot uyt, ende vonden de diepten van 20. vaem, en wat nae den eten 17. vaem. Hadden des middaeghs de hoochte van de Son op 70. graet juyst, t' welcke nae onse rekeninghe soude wesen 12. 13. mijlen by noorden de Straet van Nassauwen, daer wy nae onse gissinghe, ende de diepten, niet verre mochten af wesen: Wat nae den middach, docht ons landt recht voor uyt te sien, maer verdween daer nae weder. Gemoeten noch altemets een deel schossen ijs, maer dreven hier en daer verscheyden van den anderen, waerom ons gheen swaricheyt en gaven, gisten dat het selfde ijs uyt het gat ofte de Straet quam, uyt de Tartarische Zee, met den n. o. wint, ghelijck wy t' Jaer voorleden ooghenschijnlicken ghesien hadden, daerom beduchten daer noch meer ijs te vinden, ende schijnt alhier een langhe en seer harde naewinter gheweest te hebben, want wy t' Jarent om dees tijdt, int wederom comen, daer gantsch gheen ijs meer ghewaer en worden, daerom is goet te considereeren, dat het eene Jaer t' ander niet en stelt, gelijck als in ons landt: even wel, is noch ghenoech en vastelicken te ghelooven, dat het selfde altesamen met de stormen van den Herfst noch breeckt en verdwijnt: Hoe wel hier nae qualick te wachten is, voor de ghene, die de dagen ende t' licht ghebruycken moeten, ende den tijdt waer nemen, etc. Een tijdt aldus met clare Zee, en open water ghezeylt hebbende, dat wy meenden nu ymmers geen ijs meer vinden souden, zijn wy teghens den avondt by soo grooten menichte van ijs ghecomen, dat het een verschricken om sien was, t' welcke hem streckende was van 't noorden naer 't zuyden, sonder daer eyndt af te moghen sien, zijn daer, niet tegenstaende, weder op Gods ghenade doorghejaecht, want was een seer schoon en goet weer, loopende aldus met loeven en draghen eenen langhen tijdt, daer door heen, tot in den voornacht, doen quamen wy weder in een claer water, doch even wel ghemoetende noch hier en daer drijvende schossen. Creghen op den selfden tijdt t' landt

Zeylen door t' ijs heen.

Seer slecht water by 't ijs.

70. graden. 12. 13. mijlen by noorden de straet van Nassau.

Ghemoeten weder een groote menichte van ijs, daer sy door heen zeylen.

int ghesicht, ende quament te verkennen, dat het waren d'Eylanden van Mauritius, Orangien, ende t' landt van Nieu-Walcheren, waer mede weder wat verquickt worden, ende comende in der nacht, ofte
27d.] om te segghen, nae de wester Son, creghen weder een weynich verheffent water, t' welcke een seker teycken dochte te wesen, datter gheen ijs meer voor handen was, dat ons gheen weynich troost gaf, blijvende even wel met noch genoech sorghen van 't contrarie. Deden onsen Cours van dese Eylanden af (die ontrent drie mijlen aen stuerboort in de ly, van ons bleven) o. ende o. ten n. aen, om ons van de noordelicke winden te versekeren, die soo 't schijnt, hier meest regneeren, met de ooste winden, ghelijck wy op d' eerste, als nu oock op dese Reyse, ondervonden hebben.

An. 1595 Augustus. Comen by de Eylanden van Mauritius, ende Orangien, etc.

Den 19. des Saterdaeghs in den dagheraet, quamen wy voor de Straet van Nassau, alwaer wy weder soo groote menichte van ijs vonden, dat het gantsche gat scheen ghestopt te ligghen, tot so verre als men t' Zeewaerts in beoogen conden, in voeghen, dat het scheen gantsch en t' eenemael ghelijck een vaste landt te wesen, dat seer ijselick om sien was, waer door wy niet en wisten wat ons te doen stont, doch zijn eyndtlicken gheresolveert daer door te booren, tot onder t' Afgoden Eylandt ofte Hoeck [1]), daer een weynich claer water was, door dien dat het uyt de ganck van de stroom was, alwaer wy 't setten, om t' ondersoecken wat uytcomste wy mochten vinden, daer wy nu seer weynich moet toe hadden, gesien dat den tijdt begonst te verloopen, en dat wy 't soo contrarie en verscheyden van 't ander Jaer vonden. Laghen alhier op de Ree, makende t' ijs voor ons heen, te weten westwaerts t' Zeewaert in, van 't eene landt tot het ander, een beslooten rinck, in sulcker voeghen, dat men daer gheen water over heen, noch oopen door sien conde, ligghende aldus in een Vuyck, dat niet sonder perijckel ende vreese te bestaen is, doch t' scheen dat den tijdt, ende om onse eere te betrachten, ons alsulcks dwong, dat met gheduldicheyt t'ondersoecken, op dat het van onsent weghen niet en mochte ghebreken, soo veel ons doenlick ende lijdelick was, om de Voyagie (soo verre alst Godt de Heere toelaet) t' achtervolghen, want tegens sijnen wille, ende sonder sijn bystant, en is niemandt machtich yets uyt te rechten. Wy hadden desen dach noch eenen kouden noordelicken windt, ende een goede koelte, doch met een claer ghesicht, zijnde de windt somtijdts wat oostelicker, ligghende aldus op de voorsz. Reede, soo liep daer ghestadich een groote menichte van ijs uyt de Straet, waer door t' ijs, dat

Comen voor de Straet van Nassau die sy met ijs beset vinden.

Loopen tot onder den Afgoden Hoeck alwaer sy 't ankerden.

1) Kaap Dyakonova.

An. 1595. Augustus.

voor uyt lach, vermeerden en gantsch dicht en vol werdt, so dat het daer door sijnen loop weder int ronde dede, van 't eene landt nae 't ander, en soo weder op onse Schepen aen, in voeghen, dat wy ghedwonghen worden, en niet sonder perijckel, ons anckers te lichten (wesende in der nacht) ende t' zeyl te gaen, hoe wel wy weynich spatie hadden om te ruymen, zeylende aldus op Gods ghenade, en met ghenoech verbaestheyt, in een wijck die aen de noort-zijde van de Straet leyt, niet verre van daer wy laghen, alwaer wy, met het loot in de handt, op aen liepen, onder t' beschutsel van een punt, daer wy 't weder anckerden. Alhier waren wy soo ons dochte uyt de stroomen, ende met desen noorden wint wat versekerder van ijs te moghen becomen, doch van westelicke ende zuyden winden en was het niet onghesien, perijckel te passeeren. Wy onthieldent alhier den [fol. 28.] gheheelen nacht met beter rusten, sonder eenighen aenstoot van ijs, hoe wel dat den beslooten ring van 't ijs, allengskens dichter ende meerder werdt, in somma dat wy daer weynich, ofte gantsch gheen oopen saghen, om daer weer te moghen uyt comen.

Worden van 't ijs gedwongen haer ligplaetse te verlaten, ende in een Wijc dicht aen de Wal te loopen, om de Schepen, so veel mogelic was te barghen.

Den 20. des Sondaechs, hadden noch al eenen noordelicken windt ende overtrocken hemel, met een kout weer, ende somtijts sneeuvlaghen en haghel, daer waren sommighe van onse gasten aen lant gegaen, te weten, op Vaygats, loopende tot aen de west-zijde van 't lant, om aldaer te besien de gestaltenis ende gelegentheyt vant ijs, bevonden dattet nae 't zuyen, ende z. w. tot by 't westen, over al vol en dicht lach, sonder eyndt daer aen te sien, streckende alsoo tot aen de noordt-zijde van het gat ende de eerste incomste, soo dat wy daer rondtsom in besinghelt laghen, dreef altoos heen en weer met de wint ende stroomen, sonder dat wy daer eenighe verminderinghe aen conden vernemen. Aen de voorseyde west-zijde saghen de gasten een Rusche Lodding ligghen, ende door dien dat sy gheluydt van schieten hoorden (om dat den Ammerael schoot ons aen boort te hebben) soo zijn sy terstondt t' zeyl ghegaen, en van de Wal af ghesteken, achterlatende hare netten, ende eenighe andere rommelinghen van weynich waerdije, t' welck ons volk lieten ligghen, sonder yet op te nemen, om dat hen sulcks scherpelicken belast was, yet ter Weerelt te benemen, nochtans soo en hebbense noyt eenich ander volck, noch teyckenen van wooninghen connen vernemen, dan vonden aen de binnen zijde van de Straet, aen de strant, vier ofte vijf leederen sacken (te weten van vellen ghemaeckt) met stinckenden traen [1]),

Vlagen van sneeu ende haghel.

Liggen rontom int ijs besinghelt.

Vinden een Rusche Lodding, aen de west Custe van Vaygats, die door t' geruchte van 't schieten de vlucht gaven.

1) Vandaar de naam „Traenbay", zie De Veer p. 21b. De breedte op 20 Augs was volgens De Veer 69° 21′.

welcke onder de keesel-steenen van de strandt begraven ofte bedeckt laghen, hebbende een opghesteken stocxken, met een leederen lapken daer aen hanghen, tot een teyckeninge ofte merck (soo 't scheen) van de plaets, als oock een sleetgen op hare maniere, van houten stocken aen een ghehecht, ende in den anderen ghevoecht, sonder eenighe ijsere naghelen te hebben, gelijck wy 't daer nae selfs aen landt ginghen besien, waer aen ghenoech te vermoeden is, dat daer volck moet wesen, want saghen noch daerenboven op veel plaetsen, hier en daer versche gehouwen spaenderen liggen: Wy vergaderden op desen dach in den Ammeraels Schip, ende besloten dat wy des anderen daeghs souden uytsenden een Jacht met volck, om t' ondersoecken de gestaltenis ende ghelegentheyt van den doorganck van de Straet, ende t' ijs aldaer. Van ghelijcken vonden goet met ons 30. ofte 40. ghewapende personen, eens t' Eylandt van Vaygats over te loopen, (want aen de ander zijde van 't vaste landt en conden om t' ijs halven niet aen comen) om te besien, of wy op eenighe manieren yemandt conden behandigen, om ons van alles te deghen te informeeren, om dat sommighe van de gasten meenden, een teycken van hutten ende woonplaetsen ghesien te hebben.

An. 1595 Augustus.

Teyckenen van datter volck op Waygats was.

Vergaderen in den Ammeraels Schip, om te beraedtslaen wat haer te doen stont, ende stemmen een tocht op Vaygats te doen, om kennis vant land te crijghen, ende informatie van alles te hebben.

Den 21. des Maendaeghs was het noch al een kout guer weer ende noordelicken wint, comende met vlaghen van sneeu ende haghel.
28b.] Wy toghen ontrent onser vijftighen met geweer aen landt, loopende seven ofte 8. mylen over en weer over, sonder dat wy oyt apparentie van volck ofte wooninghen conden vernemen, dan vonden alleenlicken by een gheberghte onder sommighe steenrotsen, hier en daer, sacken van vellen ghemaeckt, ligghen, alles met stinckenden traen ghevult, ende etlicke Rheens-vellen toomen, ende ander ghereedtschap van de sleeden, ghemaeckt van Zee-paerden vellen, die soo 't scheen, daer te drooghen laghen. Dese sacken traen ende vellen laghen met steenen bedeckt. Dese Crotten meenden onse gasten des voorighen daeghs dat het woonplaetsen waren, maer en was anders niet, dan als gheseyt is. Van ghelijcken, so stonden daer niet verre van daen, sommige van de houten sleetkens, gheladen met alderhande velwerck, als van Rheenen, Vossen, en andere, altemael wel ghebonden en overdeckt, met de toomen, pijl-ijsers ende andere snuysterije daer by, oock mede vonden daer veel voetstappen van Rheenen, Mans, Vrouwen ende Kinderen, soo 't scheen, waer door ghenoech te vermoeden is, dat daer Menschen ontrent zijn gheweest, die door 't ghesicht van de Schepen ende t' volck ghevlucht zijn, ende door de haesticheyt alle dese dinghen verlaten hebben. Wy lietent alles blijven, ghelijck

Ian Huygen treckt met sijnder vijftighen ghewapent op Vaygats, om de gelegenheyt t' ondersoecken.

Verclaringe wat haer op de tocht ofte lantganc bejeghent is.

An. 1595. Augustus.

als wy 't vonden, sonder daer yet af te verminderen, ende leyden daer kaes ende broodt by, en sommighe andere snuysterije, om hun te versekeren dat wyse niet en sochten te beschadighen. Wy vonden oock op de binnen-strandt van de Straet vier ofte vijf doode Zee-paerden ligghen, van uytnemende grootte, welcke tot den been toe afghevilt waren, van welcker Vellen zijn (soo wy conden vermercken) de toomen tot hare Rheenen ende sleetgens ghemaeckt, ghebruyckende t' vleesch ende speck tot traen, soodanich als het in de sacken begraven lach, waer door ghenoech te verstaen is, datter de Ruschen op eenighen tijdt van 't Jaer met moeten handelen, die hun dit goet afhalen en vermanghelen, wy mochten bescheydelicken sien de spoeren van de sleetkens, die aen de strant gheweest hadden, int wech voeren van 't vleys, ende ander nutticheden van de Zee-paerden die daer ghevilt laghen. Als wy t' landt over en weer over geloopen hadden, sonder yets meer te connen bemercken, keerden weder moed' en mat nae de Schepen toe, sonder yet anders uyt te rechten. Nu die van 't Jacht, die door de Straet meenden te varen, quamen by de Cruyshoec [1]) toe, door 't ijs heen, dat noch hier en daer met schossen open en van een dreef, maer comende aen de Cruys-hoeck, en mochten niet verder, want was van daer voort aen over al soo vol en ghestopt, dat men daer gheen water af onderscheyden conde, ende om t' selve beter t' onderstaen, liepen van daer over landt, tot de Twisthoeck toe, alwaer t' ijs noch over al vol en dicht lach, tot soo verre als sy sien conden, streckende langhes t' vaste landt heen, even wel t' Zeewaerts in te sien, was het (soo sy segghen) oopen water. Met dese tijdinghe zijn sy wederom gekeert, waer door wy niet veel ghetroost waren, en onse hope begonst bynae te verflauwen, en dat ons meest quelden, was dat wy so weynich apparentie saghen, om eenich volck te spreken, op dat wy doch ten minsten te degen mochten weten de ghelegentheyt ende ghetijden van de Jaren, Weder, ende Winden van dese contreyen, doch moestent alles met gheduldicheyt verbeyden, siende wat uytcomste Godt onser alder Heere, ons verleenen wil, in wiens macht t' selfde alleen gheleghen is. [kol. 28c.]

Vinden drie of vier doode Zeepaerden oft Morsen, van uytnemende groote op de strant ligghen.

Varen met het Jacht tot den Cruys-hoec, alwaer haer tvorder varen van 't ijs belet wordt.

Loopen over lant tot by de Twisthoec ende vinden de Zee overal vol ijs.

Den 22. des Dingsdaeghs was de wint van uyt den westen, doch koudt en donckerachtich weer, waer mede t' ijs weer innewaerts aen quam strijcken nae 't gat toe, soo dat wy om ons daer van te bevryen, t' landt bet moesten ghenaken, t' welcke was eenen grooten Jnwijck, daer wy alleenlicken voor een z. ende z. z. o. wint onbeschut laghen,

---

1) Sukhoi Nos.

An 1595 Augustus

van welcke zijde t' ijs over al vol en dicht lach, sonder dat wy (soo 't de wint van daer op ons aen jaechden) anders geen vertreck hadden, dan de Schepen aen de grondt, int binnenste van de wijck te jaghen, ende alsoo de reste Godt op te gheven, van wiens wy t' beste moeten verwachten, ende met vasten gheloove op sijn goetheydt ende ghenade vertrouwen. Ons Volck waren om water te halen, ghevaren aen 't Afgoden Eylandt, alwaer sy van 't ijs beset worden, ende moesten daer ses vaten met water laten staen, om by tijdts met het Jacht daer af te comen, ende die van den Ammeraels Jacht, waren achter t' Afgoden Eylandt [1]) ghevaren, te weten, binnen in de Straet, alwaer sy metter haest soo beset worden, dat sy t' Jacht moesten op de strandt halen, en comen over lant weer nae de Schepen toe, want de gheheele Straet was terstont vol en dicht ghestopt, tot een groot stuck weeghs langhes t' Afgoden Eylandt, ende t'landt van 't backboort. Teghens den nacht-stont begonst het eenen goeden storm te waeyen, ende te reghenen, zijnde de wint somtijds wat noordelicker, waer mede alle d' ander Schepen (die wat meer als wy uytwaerts aen laghen) altesamen binnewaerts aen, bet [2]) in de bocht ofte wijck quamen, om van 't ijs niet over-ronnen te worden. Desen harden windt ende reghen duerde den gheheelen nacht over, waer mede t' ijs met eenen grooten vaert, de Straet innewaerts aen ghedreven worde, in sulcker voegen, dat d'incomste van t' Zeewaerts, (dat ons te vooren een besloten cinghel van ijs geweest was) nu gantsch open en claer water worde, dat ons ghemoet een goede verlichtinghe dede, zijnde t' ijs altesamen in de Straet aen 't Afgoden Eylant, ende de noordt-zijde van dien, aen den anderen gheschoven, ende hoepten oock, dat den harden storm ende regen daer een goede afbreuc in doen soude, soo dat wy hier door bynaest weder eenen goeden moet vercreghen, ende begonsten te verhopen, dat ons Godt de Heere noch wel mochte tijdt ende commoditeyt verleenen, om onse begonnen, en soo seer ghewenschten Reyse t' achtervolghen, ende met hulpe van den selven Heere te volbrenghen.

Varen met het Jacht water te halen, worden van 't ijs ghedwonghen t' Jacht te verlaten en over lant en ijs Scheep te comen.

Harden wint met reghen.

Crijgen weder goeden moet om de Reyse te mogen achtervolghen, door t' verdrijven vant ijs.

Den 23. des Woensdaeghs liep de wint noordt-west, en daer na weder int noorden, even wel met een goede koelte, doch worden op den dach schoon weer ende Sonne-schijn, waer mede t' ijs weder begonst nae de zuyer-wal, van de Straet te drijven, en alsoo binnen
1.] in aen een drong, waer door wy hoepten dat het allengskens aen stucken en brocken soude raken en consumeeren, om ons (in 't Godt

1) Alwaar een zoetwater-meertje. Zie de kaart.

2) Volgens Verdam is "bet" oostmiddel-nederlandsch (hoogd. bis).

An. 1595. Augustus.

ghelieft) een oopen passagie te verleenen. Den selfden dach was ons volck met het Jacht eens in een ander wijc, niet verre van daer wy laghen, ende saghen aen de wal een Rusche Lodding, soo hen dochte, waer van etlicke van dien, een vyer aen de Strant ghemaeckt hadden, doch en wilden haer niet ghenaken, om hun niet verveert te maken, en te verjaghen, maer quamen en brachten ons de tijdinghe, waer mede wy ons resolveerden des anderen daeghs (om dat het in der nacht was) derwaerts te varen, om te sien of wy daer eenighe informatie van conden crijghen, worde des nachts weder stilachtich weer.

Ondecken een Rusche Lodding, die op de strant een vyer ghemaeckt hadden.

Den 24. des Donderdaeghs was het ijs overal, daer 't aen geset lach, veel gemindert, waerom wy weder op een nieu een Jacht uyt sonden, om de Straet te gaen visiteeren, wat gheleghentheyt aldaer van 't ijs was. Van gelijcken voeren wy ter plaetsen daer men ons geseyt hadde dat de Rusche Lodding lach, alwaer wyse noch vonden ligghen, met de Lodding, anders een Sem [1]) genaemt (om datse cleynder als een Lodding was) aen de strandt, hebbende een vyer ghemaeckt, daer sy hunluyden eten by koocten, t' welcke was gersten meel in water ghesoden: Sy waren vast besich int villen van een Zee-paerdt, dat daer op de strandt doodt lach, om de huydt te ghenieten: Als wy daer by quamen, lieten sy hun werck staen, ende quamen ons te ghemoete, doende hare eerbiedinghe. Wy vraechden hen eerstelicken van waer sy waren, sy seyden te wesen van Pennegô, dat is by Colmogrô, gheleghen in de Witte Zee, boven Archangel, ende datse daer eerst gisteren ghecomen waren, seyden oock dat sy alle de Somer onder t' landt van Nova-Zembla gheleghen hadden, ende door de menichte ende t' belet van t' ijs, en waren alhier niet eer ghecomen, oock mede dat sy noch een ander Sem ofte Lodding van heur gheselschap verwachtende waren, die met hen by Nova-Zembla gheleghen hadde. Wy vraechden hen nae de gheleghentheyt van 't Landt, Volck, Ys, Winter, Somer, ende andere particulariteyten, waer op antwoorden, dat het een langhe ende harde Winter gheweest hadde, en dat het eene Jaer t'ander niet en stelt (somtijdts wat vroegher, bywijlen wat later) maer dat het ijs noch alte-

Senden weder een Jacht uyt om de Straet t'ondersoecken.

Comen met de Ruschen van de Lodding te spraeck.

De Ruschen van de Lodding, waren van Pennegô, ende Colmogrô in de Witte zee gelegen.

De Ruschen vertellen haer wedervaringe, ende gheven haer

---

1) Bij De la Dalle (die Russisch machtig was): Schumen. Zie zijn „Somier raport enz." hierachter onder de Bijlagen.

2) Kholmogorui ligt aan de Dwina boven Archangel; de Engelschen vestigden daar hun eerste factorij. Novo-Kholmogorui is het tegenwoordig Archangel, dat zich schijnt te hebben gevormd om de Nederlandsche factorij. De Engelschen moesten op den duur naar Novo-Kholmogorui verhuizen. Zie Wassenaer „Historisch Verhael" p. 92. Met Pennegô is bedoeld Pinega, aan de Pinega rivier, die een weinig boven Kholmogorui in de Dwina uitmondt.

An. 1595. Augustus.

samen soude vergaen, ghelijck als het alle Jaren dede, ende dat het noch wel thien weken soude wesen, eer dat de rechte Winter weder aenvinck. Jtem dat het gat ofte de Straet wel toe vroos, ende in de wijcken, bochten, en aen de Zee-cant, maer dat het in de ruyme Zee nemmermeer en vriest, aen gheen, noch aen dees zijde: seyden noch meer, dat het landt aen de noort-zijde van de Straet, (te weten, daer wy by haer op stonden) een Eylandt was, genaemt Vaygats, streckende ontrent een dach zeylens, noorden en zuyen, en dat hem aen de noordt-zijde afscheydde, met Nova-Zembla, maer dat de passagie aldaer van tusschen beyden, vol ijs toe lach. t' Volck dat hen op Vaygats onthout, seyden sy, datse daer alleenlick des Somers zijn, maer des Winters vertrecken sy aen de zuydt-zijde van 't Vaste landt, daer sy hun des Winters onthouden binnen in 't landt, alwaer sy seyden Bosschagien, ende hout ghenoech te wesen, hoe wel dat ment tot een stuck weeghs aen de zee-cant gantsch niet en heeft, ghelijck ghenoech te gelooven is, also te wesen, door de menichte van 't drijf-hout, dat men overal aen de oeveren van de water-canten vindt, oock dat sy door vreese van ons wech vlooden, ende haer tentgiens ofte hutgiens, van d' een plaets op d' ander veranderden, seyden oock, datse Schuyten hadden, doch niet veel, daer sy met vischten, en de Zee-paerden vinghen, met welcke Coopmanschappe, als oock met velwerck, sy met de Ruschen handelen en manghelen, om andere waeren, van weynich waerdije. Wy vraechden hun, wat dat die Afgoden te beduyden hadden, die daer alom end' om met hoopen over een gheleyt waren: seyden, datse die aenbaden, als hare Goden, etc. Als wy hun vraghende waren nae de kennisse van de Tartarische Zee, soo en wisten sy anders niet te segghen, dan dat sy daer noyt geweest waren, doch datter van Colmogrô ende van heure contreye, jaerlicx etlicke Loddinghen ofte Semmen door voeren, tot voorby de Revier Oby, in een ander Revier, die sy seyden te hieten Gilissy [1]), alwaer sy haer handelinghe dreven met Lakenen en ander tuych, oock mede datter noch souden comen thien Semmen ofte Loddingen van Colmogrô, om in de voorsz. Revier te varen, en aldaer Winter laech te ligghen, ghelijck sy ghemeenlicken doen, tot des anderen Jaers, om dan wederom te comen, oock mede dat het volck aldaer, van 't selve gheloove ende Wet was, ghelijck als sy, dat is Christenen te zijn, op de Griecksche maniere. De distancie van mijlen, ofte andere gheleghentheyt van die contreyen, en wisten

Informatie van de gheleghentheyt van de Straet, etc.

De ruyme Zee en vriest nemmermeer toe, zijnde alle het ijs datter in ghevonden wort, drijf-ijs dat uyt de Revieren bochten ende wijcken comt, etc.

Des Somers volck op Vaygats, vertrecken de s' Winters-daeghs, op t' Vaste lant in de Bosschagien.

Die van Colmogrô ende de Witte Zee handelen door Vaygats, tot voorby de Reviere Oby, aen de Custe van Tartarien.

Jn de Reviere van Gillissy, voorby Oby, woonen Christe-

1) Jenissei?

An. 1595. Augustus.

nen, op de Griecxsche maniere.

gantsch niet anders te segghen. Wy besaghen t' ghene dat sy in de Lodding ofte Sem hadden, 't welcke waren een deel Zee-paerden tanden, en wat andere vellen, en dierghelijcke tuych van weynich estijme, maer en wilden ons gantsch niet vercoopen. Want seyden, dat sy met noch andere drie Loddinghen in Compagnie waren, sonder wiens bywesen ende consent, niet doen mochten: Wy dit siende, lieten hun onghemoeyt, ende schoncken hun een oudt Compas, daer sy ons wonder om bedanckten. Wy bevalen henlieden dat sy de Samoyeden van 't landt wilden waerschouwen, van ons niet schou te wesen, dat wy haer niet en sochten te beschadighen, maer alle deucht ende vrientschappe te bewijsen, als oock aen henluyder, ende soo hen yemant van den onsen misdeden, souden daer soo in voorsien, dat sy ons bedancken souden, t' welcke sy alles beloofden te doen, ende seyden, dat sy oock wel ghehoort hadden, dat wy t' voorleden Jaer by Rusche Loddinghen gheweest (en alles goets bewesen) hadden, waerom sy hen voor ons gantsch niet gheschroemt hadden. Als wy saghen dat wy daer anders gheen informatie meer van crijgen conden, hebben oorlof ghenomen, en zijn weder t'Scheep ghevaren, verwachtende met verlanghen nae de Jacht, die wy in de Straet ghesonden hadden, om de ghestaltenisse van 't ijs, aldaer te besichtighen. Teghens den middach liep de windt weer wat westelick, met een goede koelte, waer mede te beter verhoepten, open passagie te ghecrijghen, ontrent des middernachts quam de Jacht [kol. 29b] aen boordt, ende bracht tijdinge, dat comende aen den Cruys-hoeck, sy van daer voort aen, tot so verre hen t' ghesichte streckten, over al dicht en vol ijs vonden, doch verbeydende aldaer een poos, begonst het ijs driftich en gaende te worden, in sulcker voeghen, dat het in een weynich tijdts uytwaerts aen schoof, soo dat sy terstont daer naer tot den Twist-hoeck vry en onverhindert varen mochten, alwaer sy soo verre als hen t' ghesichte streckten, de Zee schoon en claer saghen, waer mede weer gecomen zijn, t' welck ons docht een blijde ende goede tijdinghe te wesen, om onse Voyagie te vervorderen.

Nemen oorlof van de Ruschen van de Lodding.

t'Jacht weder aen boort comende, brengt goede tydinge, ende hope van de straet te moghen passeeren, sonder belet van ijs.

Den 25. des Vrydaechs was de windt noch westelicken, waeyende met een harde koelte en vaer-weer, ende vertoevende tot ontrent des middaeghs, om t' ijs spatie te gheven, van te deghen wech te wesen, so ons docht, dewijle dat het t' Zeewaerts in geset was, soo zijn wy weder gelijckelicken t' zeyl ghegaen, verhopende, ende nu vastelicken gheloovende, dat wy niet meer te vreesen en hadden voor verhinderinghe: Hoe wel dat wy ghenoech vermoedden, dat

Gaen weder ghelijckelick mette Schepen t' zeyl

het ijs noch niet gheheel uyt de wech was, maer dat het aen de wal van 't Vaste landt soude ligghen, daer wy 't ghenoech meenden te moghen schouwen, int setten van onsen Cours t' Zeewaerts aen, zeylende aldus door de Straet, tot een weynich voorby de Twist-hoeck, en ghemoeten noch en saghen gantsch gheen ijs, dan over al een clare baen, waer mede ons contentement vermeerden: Maer een weynich tijdts ghezeylt hebbende, begonsten weder menichten van ijs te zien, waer mede onse blijdtschap in droeffenis veranderde, deden onsen Cours langhes t' Eylandt van Vaygats noordtwaerts aen, meynende dat wy op deser voegen, boven t' ijs souden moghen comen, maer was te vergheefs, want quamen soo verre, daer hem t' ijs aen 't selve landt vereenichde, streckende alsoo ghelijck een halve Maen, ofte boeghs ghewijs, tot aen 't vaste lant, te weten, van 't westen nae 't oosten, ende alsoo tot zuydtwaerts op aen 't landt vast, ende lach so vol en dicht, dat men daer van de stenghe af, gantsch gheen open door ofte over conde sien, zijnde gantsch en t' eenemael in de verthooninghe, gelijck een Vaste landt, waer mede wy 't weder met nedergheslaghen hoofde, en bijnae verloren moedt moesten wenden, nae de Straet toe, alwaer wy weder teghens den nacht arriveerden, ende anckerdent aen de opperwal, van tusschen den Twist-hoeck ende Cruys-hoeck, want en mochten om de westelicke windt en harde stroomen, niet verder op comen, verwachtende met gheduldicheyt, het ghene Godt de Heere ons verleenen wilde, met seer weynich hope van dit Jaer yet te moghen uytrechten, gesien den tijdt allengskens op 't hoochste loopt, om te moghen verbeyden.

An. 1595. Augustus. Straetwaert in. Zeylen tot voorby den Twist-hoec in de ruyme Zee van Tartarien.

Vinden de Zee weder soo vol ijs, datser gheen eyndt ofte oopen aen sien conden, so dat sy gedwonghen waren weer na de Straet toe te keeren.

Den 26. des Sondaeghs hadden noch eenen westelicken doch slappe koelte, ende sagen met den dagheraet alle het ijs, dat wy des voorighen daeghs soo grooten stuck weeghs in Zee ghelaten hadden, weder op ons aen comen dringhen, met een harden voortganck,
9c]. zijnde al tot den Twist-hoeck, ende Maelsons Eylandt [1]), hebbende t' gheheele gat van het eene landt tot het ander ghestopt, sonder dat men daer van de stenghe af, door ofte eenich open water, over heen sien conde, ende quam seer sterck met de stroomen in loopen teghens de wint op, dat ons ghenoech verwonderde, eyndtlicken dat wy ghedwonghen waren onse anckers te lichten, ende weer innewaerts aen te loopen: zeylden tot de Cruys-hoeck toe, daer wy 't weer setten, maer al eer het middach was, soo hadden wy 't ijs al

t'Ys comt weder uyt den oosten, de Straet in ghedreven.

T'ijs loopt mette stroomen tegens de wint aen.

Moeten van het ijs halven met de

---

1) Sokoli Eiland.

An. 1595. Augustus.

Schepen bet innewaerts aen wijcken tot op haer eerste legplaetse om haer te barghen.

Stroomen van beyde de Zeen, te weten van uyt den oosten ende westen comen in de Straet teghens den anderen aen, ghelijck als in de Straet van Magalanes.

weer by ons, ende moestent van daer oock ruymen, de Straet uyt, op ons eerste ende oude legplaetse, daer wy des voorighen daechs vandaen gescheyden waren. Des naemiddaechs liep de wint weer noorden, ende daer nae noordt-oost, beginnende met een goede koelte op te waeyen, waer mede wy meenden dat het ijs weder by westen uyt ghedreven souden hebben, maer en conden noch niet vernemen, vermoeden dat het eenighe teghen-stroom ghecreghen moet hebben, daer het met opghehouden wert, t' welcke een kennelicke ende ghenoechsame bewijsinghe is, van twee openbare groote Zeen, die de stroomen teghens den anderen aenjaghen, ghelijck als van de Straet van Magallanes gheseyt wert.

Hebben des nachts vorst.

T'ijs comt in de bocht ende beset de Schepen van alle canten.

Den 27. des Sondaechs saghen wy 't ijs weer by menichten t' gat uyt westwaert aen comen drijven, langhes de zuyder wal heen, ende was eer den avont quam, gantschelicken van de zuyder-wal tot aen 't noorder landt toe, vol en dicht ghestopt, soo dat wy weder in een Vuyck laghen: Ende terstont daer na liep de wint int zuyden, waer mede op ons aen quam setten, waerom gedwonghen waren te loopen soo verre in den bocht als wy immers mochten, tot op drie vaem diepten aen de wal, daer wy 't weder op Godts ghenade neer setten, sonder eenighe andere wijckinghe meer te hebben, dan alleen Godts barmherticheyt: Het was desen dach een claren Sonneschijn en schoon weer, hoe wel dat de Son niet veel warmte en gaf, ende vroor alle nachten op het oude ijs, als oock in de rusten ende craen vant water-vat, zijnde t' nieuwe ijs op plaetsen van een vingerdick, waer van wy niet veel beteringhe te verwachten hadden, om eenighe hope meer te hebben: Alle dese nacht soo en ginck ons niet veel slapens aen, om dat het ijs begonst by menichten by ons in de bocht te comen.

De Schepen soo vast int ijs beset, datse tot malcanderen ende aen het Landt overt ijs heen mochten loopen.

Den 28. des Maendaechs soo quam het ijs so gheweldigh by ons in de Bay drijven, dat het ons over al besetten ende omcingelden, in voeghen dat wy daer altesamen vast in laghen, soo dat wy by den anderen over 't ijs heen mochten loopen drooghs voets, zijnde de gheheele stroom ende alle t' water dat wy sien ende beooghen conden, ende by ons overal, met velden van schossen ende ijs bedeckt, ende aen een gheschooven, alwaer wy 't op Godts genade, met onse ghewoonlicke lijdtsaemheyt moesten verbeyden, t' gene dat de Heere met ons ordonneeren wilde: Hadden een zuydelicken windt ende claren Hemel en schoone sonneschijn, doch een coude lucht, ende des nachts vorst, t' welcke ons ghemoet niet weynich ontstelden ende mistroosten, even wel moestent met patientie aensien, ende [kol. 29d
een beter verwachten: Des nachts daer aen wordent mistich reghe-

nich reghenich en seer nat vochtich weer, gheduerende alsoo den gheheelen nacht over.

An. 1595. Augustus. Crijghen mist en vochtich weer.

Den 29. des Dingsdaeghs was het noch al mistich ende vochtich weer, zijnde de wint noch uyt den z. ende z.w. waer mede 't ijs soo 't scheen, een weynich afbrokich wert en gantsch waterich, zijnde t' weer wat ghetemperder, hoewel dat het ijs al meest in eenen doen en vast aen een bleef, sonder noch weynighe hope te vermercken van eenighe verbeteringhe, sonder particulier favoir ende hulpe van den Heere, van wiens wy t' alleen moesten verwachten. Teghens den nacht liep de wint int o. n. o. ende n. o. beginnende met een goede koelte, en daer nae met eenen harden storm op te waeyen, gheduerende evel wel [1]) den ghestadighen mist ende reghen, den gheheelen nacht over, waer mede wy verhoopten eenighe verlichtinghe van 't ijs te crijghen en dat het met de wint van ons af souden setten.

Het ijs wort met den noorden wint weder van de schepen af t' zeewaert in gedreven.

Den 30. des Woensdaeghs was de wint wat noordelicker, beginnende claer weer en slapper wint te worden, waer mede het ijs weder sijnen drif uyt westwaerts aen, t' zeewaerts in, begost te schuyven, in voeghen dat wy in weynich tijts weder claer en open water begonsten te crijghen, dat ons niet weynich en verquickten, ons verlost siende van den beslooten bant daer wy in benaut, en soo vast beset lagen, Godt van alles loovende, want hadden veel en het meestendeel van 't volck, al in vertwijffeling gestelt, van te moghen bevriesen, en andere dusdanighe lijf-periculen voor ooghen gheworpen, met ghenoech heymelicke murmuratie, dat ooc in der waerheyt, niet sonder vreesen te aenmercken stont, waerom oogenschijnlicken ghenoech saghen, ende bekennen moghen, dat ons Godt in alles, boven alle onse meeninghe gheholpen en ghetrouwelicken byghestaen heeft. Des naemiddaeghs liep de wint weer oostelick, wayende met een slappe koelte, waer mede het ijs sijnen harden voortganck verloor, ende bleef int gat van de uytcomste over al vol aen een ligghen, makende alsoo eenen beslooten bant van het eene lant tot het ander, doch behielden onse lig-plaetse claer en open, uytghesondert aen de wester-wal lach noch een reghel ijs aen een gheschooven: Hadden des morghens een Jacht ofte bock [2]) uyt ghe-

T' volck begint te vertwijffelen en te murmereeren van met de Schepen bevrooren te worden.

---

1) Blijkbaar bedoeld: evenwel.

2) Bok; volgens de woordenboeken van onbekenden oorsprong. Men heeft baggerbok, modderbok, turfbok, veenbok, allen platte vaartuigen geschikt tot vervoer over binnenwateren. Jan Huyghen bedoelt blijkbaar een eenigszins plat, maar toch zeewaardig sloepje, in welken zin het woord ook door Gerrit de Veer herhaaldelijk wordt te pas gebracht. Dus: iets als een vlet; tegenwoordig zou men zeggen een „platte bak". In de „3 Seylagien" van De Veer is de „bock" herhaaldelijk afgebeeld.

An. 1595. Augustus.

sonden, om de ghelegentheyt van de Straet te besien: dese quam des avonts weder, ende seyden, datse aen de zuyder wal van de Straet (te weten aent Vaste landt) gheweest waren, alwaerse ontrent 25. Mans saghen, die by hen quamen, leggende de boghen van hen af, tot een vertrouwen van den onsen: ons volck gavense t' eten ende te drincken van t' ghene datse by haer hadden, dat sy ten dancke ontfinghen en op aten, seyden oock datse een stuck-weeghs, van daerse stonden, noch wel ander half hondert ofte meer by een saghen, doch en ghenaeckten hen niet, is by avontuer gheweest, om den onsen niet verveert te maken, of te verjaghen, maer door dien datter niemant onder den onsen en was, die hen verstaen conde, deden hen teyckens met wijsen, datse des morgens weer comen wilden, waer in sy wesen wel te vreden te zijn.

Het Jacht brengt haer tijding datse aent vaste landt by volck gheweest hadden. Wat datter met het volck bejeghent was.

Den laetsten des Donderdaechs was het noch al een goet, doch koelachtich weer, en overtrocken hemel, zijnde de windt noch uyt den oosten, waer mede weer veel ijs uyt het gat ofte Straet westwaerts aen quam drijven, soo dat het allengskens int gat van de uytcomste verdickte, sonder uytdrift te maken, ofte uyt te schuyven, waer door genoech te vermoeden is, datter ghety gaet, ende stroomen zijn die 't teghen houden, ende oock om dat de wint soo slap was, dat hy 't ghety ende stroomen niet overwinnen conde, soo dat wy hier door noch gheen commoditeyt saghen, yet te moghen uytrechten, noch ter eender, oft ter ander zijde doorganck te hebben. Sonden des morghens twee Jachten uyt nae 't landt, daer sy des voorigen daeghs t' volck ghesien en ghesproken hadden, met Tolcken, eten ende drincken, om te besien of wy door dusdanige middelen met henlieden vriendtschappe conden maken, ende eenighe ghewisse informatie, van de ghelegentheyt deser Contreyen ende Ghetijden des Jaers, te recht te verstaen comen, om ons daer door te meer van alles te versekeren. Op den dach begonst het ijs weder by ons aen te comen, en by ons over al te verspreyen, hoe wel dat het gantsch en t' eenemael stil was. Teghens den avont quam des Ammeraels Jacht wederom aen boordt, met groote moeyten, om tusschen de schossen (die overal weer dicht en vol laghen) door te comen, bracht tijdinghe dat de Straet binnen in, van den Afgoden-hoeck af, tot voorby de Cruys-hoeck toe, en soo verre als sy beoogen conden, weder soo vol en dicht van ijs lach, als het steken mocht, en dat met soodanighe grootte, ende overdadige velden en schossen, alsse van alle den tijdt ghesien hadden, ligghende op plaetsen op 6. ende 8. vaem aen de grondt vast, dat een verschricken om sien was, ende [fol. 30

Sendentwee Jachten uyt om met het volck vant vaste lant te spreken, en sien of sy eenighe sekere informatie conden crijghen.

T' ijs leyt op 6. ende 8.

An 1595. Augustus. vaeren diepten aen de gront vast.

onmoghelick scheen de Straet te moghen in en door comen, welcke tijdinghe ons niet lief om hooren was: seyden oock, datse op een plaetse aen 't landt van de zuyder-wal gheweest hadden, om te besien of sy eenich volck conden bejeghenen, om te mogen spreken, maer en conden nieuwers geen becomen, hoewel dat sy daer groote neersticheyt om deden, dan sagen daer teyckens ghenoech af, te weten, vonden daer een Schuyt ligghen van de grootte ghelijck ons Roey-Jacht, t' welcke d' eerste was die wy daer oyt ghesien en vernomen hebben, vonden daer van ghelijcken hier en daer veel sacken met speck van de Zee-paerden begraven ligghen tot traen, ghelijck als wy aen 't landt van Vaygats, op veel plaetsen ghevonden hadden: Jtem, een heel deel Sleetgiens met alle haer toebehoorten van helsters, toomen ofte inspansels, als ooc pijlen, boogen, potten, ketels, ende sommich teer, en andere dierghelijcke dinghen meer, 't welcke ghenoech teyckens was, dat sy daer niet verre van daen moesten wesen, maer door dien dat sy om t' ijs halven, daer niet langher vertoeven dorsten, om niet beset te worden, voeren daer weder van daen, sonder daer yet af te verminderen, ende leyden daer kaes en broot by, tot een verthooninghe van vrientschappe. Nu t'Amsterdammer Jacht, met onsen Bock, die wy nae uyt ghesonden hadden, quamen op een ander plaets aen 'tselve lant, ende

T'volck van de Jachten comen op 't vaste landt weder by volck.

ol. 30b.] worden door langhe loopen, volck ghewaer, die sy int eynt te sprake quamen, zijnde niet verre van een deel hutten ende wooningen, die op der Lappen ende Vinnen maniere ghemaeckt waren, ons volck was int eerste gesicht verbaest, om datse veel ende ghewapent waren met boogen en pijlen, syluyden schenen oock een mistrouwen van den onsen te hebben, waerom sy te verstaen gaven, dat sy met een of twee souden by haer int Dorp comen, waer op den onsen den Tolck, dat een Amsterdammer Bootsman was, voor uyt sonden, ende sy van gelijcken een tegens hem aen, ende comende by den anderen, maecten die van 't landt een ghelaet[1]), ghelijck of hy hadde willen schieten, t' welcke onsen Tolck siende, stelden hem om te vluchten, dit siende den anderen, wierp terstont sijn boogh ende pijl op der eerden, ende wees nae den Hemel, met teyckens en beduydinge dat hy hem niet doen en soude, waer mede weder bij den anderen geraeckten, met omhelsen en de handt te gheven. Hier mede is den gheheelen hoop by hem ghecomen, waer onder eenen was, die scheen haerder Overste ofte Coninck te wesen, door dien

Verhael wat datter met het volc bejegent is.

1) D. i. „hy gedroeg zich", zie Verdam op „gelaat."

An. 1595. Augustus. Oversten van de Samoyeden.

dat het scheen dat d'andere hem ghehoorsaemden, ende was oock aen sijn ghewaet opsichtigher als d'andere toeghemaeckt, hebbende silveren oor-hangsels ende aen sijn booghe gout-schijnende banden, te weten, van clater-gout ghemaeckt: Den onsen gaven hen broodt ende kaes t'eten, ende schonckense elck eens een dronc wijns, waer mede groote dancsegginge gaven, vereerende of om recht te seggen, vercoopende (want zijn van weynich gevens) den onsen pijlen, Wolven tanden, en ander diergelijcke snuysterije van weynich waerdije, gaven te verstaen, dat sy wel ghewilt souden hebben vermangelen eenich wollen Laken, ende ander cramerije, maer van lijnwaet of gelt, en hadden gheen, of seer luttel bewegenis af, seyden datse int Dorp souden comen, te weten, met hen tween of drien, om met hen te handelen van 't ghene dat sy hadden: maer den onsen excuseerden hen tot op eenen anderen dach, ende bequamer tijdt, ende brachtense tot aen de water-cant by de Jachten, daer sy den onsen met grooter vriendtschappe gheleydden: Onderweghen vraechden hen nae alle gheleghentheyt, te weten, nae 't ijs, ende wanneer dat het weder begonst te Winteren, seyden dat het over 3. of ten langsten 4. weken weer begonst te vriesen, t'welck beter te gelooven is, als t'gene ons de Ruschen te vooren gheseyt hadden, ende comt over een met het gene dat het voorleden Jaer d'ander Samoyeden seyden, want comt in den tijt dat de Son sich begint te vertrecken aen d'ander zijde van de Linea Aequinoctial. Seyden oock, nae des Tolcks segghen, dat het ijs daer somtijdts wel een gantsch Jaer over en weer dreef, sonder wech te gaen, ende dat het des Winters daer over al vast toe vroor, in sulcker voegen, dat men van 't eene lant nae 't ander daer over loopen mocht. Seyden noch, te weten, den Coninck ofte Oversten, dat sy Christenen waren, Samoyeden ghenaemt, ende dat het landt daer teghens over, daer wy aen laghen, een Eylandt was, Vaygats ghenaemt, waer van hy seyde verdreven te wesen, van die van Nova-Zembla sijn vyanden, maer meenden hem noch wel te gheleghender tijdt te wreken, even wel dat hy noch eender [kol. 30c. zijnder knecht op Vaygats hadde, die hem aldaer velwerck, traen, en ander tuych vergaderden, soo dat hy seyde, met het ghene dat hy aldaer hadde, wel een Schip met lading gerieven soude, soo wy daer op een ander Jaer wilden comen traffikeeren, vraechden na onse Schepen, hoe veel dat sy waren, en hoe datmense op onse tale noemden, het welcke sy met de selfde woorden naeseyden, als oock onse namen, en lieten hen dies seer wel ghenoeghen. Jtem, ghevraecht zijnde nae de Straet ende de Tartarische zee, seyden, dat als men

Verhaling van den aencomenden Winter in de Straet van Nassau.

T' relaes van de Samoyeden by den Amsterdammer Tolc qualic beduydt, als onervaren in de spraec.

door 't gat was, soo quam men in een cleyne Zee van vijf dach rey- An. 1595 Augustus.
sens lanc, ende dan had men weer een gat ofte doorganc, daer door wesende, so wasser een groote geweldige Zee: Dit was het gene dat sy van hen quamen te weten, hoe wel dat den Tolc de rechte interpretatie van sommige dingen niet te recht en verstont, ende om dies wille dat wy aen etlicke dingen twijffelden, so accordeerden wy met Françoys de la Dale, noch eens by hen te trecken, moghelick wesende, om hen van alle dingen te degen t' ondervragen, ende beter particulariteyten van alles te weten, door dien dat den selfden de la Dale de Rusche tale beter ervaren en cont is, als den voorsz. Amsterdammer Tolc, door sijn langhe residentie in Ruslandt. Hadden noch geseyt, dat sy hen alhier maer des Somers en onthielden, ende des Winters vertrocken sy thien, twaelf mijlen te landewaerts in, daer eenighe bosschagie moeten wesen, daer sy hen des Winters onthouden.

Den eersten des Vrydaeghs was het een mistich doncker vochtich Septemb. An. 1595.
weer, en gantsch stock stil, hebbende alsoo den geheelen nacht geweest, drijvende t' ijs over al aen stucken en schossen by ons om ende weer, ende scheen gheheel door de mist te debiliteeren, ofte te swacken en waterich te worden, want was so warmen weer, als wy van alle den tijdt (dat wy hier gheleghen en ghesworven hebben) gehadt hadden, in voegen dat so t' weer also acht of thien dagen duerden, zijnde vroeger int Jaer, ghelijck als wy t' Jaer voorleden hadden, soude sonder eenighe twijffelinghe, altesamen smelten en voor ons ooghen verdwijnen, ghelijck wy 't ander Jaer ghenoech saghen, daerom siet men claerlicken ghenoech, dat het eene Jaer t' ander niet en stelt, en niet al even eens zijn. Wat op den dach voeren wy met ons Ian Huygen vaert met Françoysde la Dale aent vaste landt, om rechte informatie van de Samoyeden te gecrijgen.
Jacht, ende Françoys de la Dale aen 't vaste landt, om 't ondersoecken of wy met de Samoyeden te recht conden te spraec comen, varende aldus heen, door de mist op 't Compas aen, zeylden een stuck weeghs van onse Schepen af, door 't ijs heen, maer comende int diepe water ende rechte stroom ofte doortocht van de Straet, vonden over al claer open water, tot aen 't vaste landt van de zuyder wal toe, ende so verre als wy binnen in de Straet sien conden, door dien dat de stroomen oostwaert aen de Straet in trocken, want de wint was uyt den zuyden ende zuydt-westen, doch waeyden een slappe koelte, waer mede t' ijs weder (datter des voorighen daeghs soo dick en gheweldich vol lach) nae d'ander Zee toegheweken was, dat ghenoechsaem te verwonderen is, t' aenmercken, met wat een lichtveerdicheyt dat het
ol. 30d.] hem met de stroomen verandert, en gins en weer drijft: Comende

An. 1595. Septemb. Comen met het Jacht aent vaste landt.

aen 't landt, ter plaetsen daer wy ghewesen worden, daer sy des voorighen daeghs gheweest waren, spronghen wy op 't landt, ende cregen t' weer te bate, door dien dat het begonst op te claren, met een schoon dach weers, namen onsen wech nae hare wooninghen toe, maer en hadden niet verre ghegaen, ofte wy begonnen te sien, recht teghen ons aen comen, een groot Heyr van Samoyeden, met hare sleetkens, hebbende elke sleetken drie of vier Rheenen in ghespannen, dat seer antijcx om sien was, want jaechden daer met sulcken snellicheyt met door, dat sy in een corter spatie by ons waren, springhende terstont van de sleetkens af, met nijgen en buygen, doende een groote reverentie ende eerbiedinghe, strijckende de Capruynen af, ende gaven ons de handen, in teycken van vrede, alwaer wy den anderen met ghenoech verwonderinghe besaghen. T' volck was van de selfde ghedaente ende cleedinge, gelijck wy die t' voorleden Jaer in de Straet ghesproken hadden, uytghesondert, datter onder desen van witte ende bruynachtighe coleur waren, doch den meesten hoop swartachtich (als 't voorleden Jaer) hebbende altesamen platte aensichten, cleyne ooghen, en seer swart hayr, sonder baerden, uytghenomen twee ofte drie, die wat baerdts hadden, doch niet veel. Waren altesamen vet, glat, en wel gehouden, zijnde ghewapent met hare pijlen ende booghen, als t' Jarent, even wel met beter vertrouwen, want hoe wel dat wy sommighe roers ende spietsen met hadden, quamen niet teghenstaende even vrypostich by ons, ende lieten ons alle dinghen besien en handelen, jae op de sleeden rijden, de Rheenen waren seer glat-hayrich ende vet, dat een lust om sien was, met seer fraeye hoornen, en wel ghefatsoneerde sleetkens. Wy baden haer te willen comen by onse Jacht aen de watercant, daer wy eten en drincken met hadden, om hun te onthalen, waer in sy terstondt verwillichden, onderweghen ondervraechden hen Françoys de la Dale nae alle gheleghentheyt, waer mede wy quamen te verstaen, dat den Amsterdammer Tolck veel dinghen qualick verstaen hadde, als by dese ondervraginghe blijcken sal: Eerstelicken vraechden wy hen nae henluyder Oversten, ende wesen ons een bedaecht Man, van ontrent vijftich Jaren oudt (soo 't scheen) welcke gantsch en t' eenemael ghecleedt was als d' ander, uytghesondert dat hy een Muts ofte Capruyn op 't hooft hadde, van Bevers hayr, hebbende op de cruyn van dien een sterre, van ghecoleurde lapkens laken ghemaeckt. Hadde twee Sonen by hem, dat flocxsche jonghe Gasten waren, met wat uytghesonderder Pijl-koockers ende Booghen, als d' ander, doch niet veel. Hy seyde datse altesamen van een geslacht ende vrientschap onder

Comen by de Samoyeden en hieten den anderen willecom etc.

Gedaente der Samoyeden.

De Samoyeden ghewapent met boogen en pijlen, etc.

Rijden op sleetkens met ingespannen Rheenen.

Françoys de la Dale ondervraecht haer nae de geleghentseyt van de straet van Nassau, ende omligghende contreyen.

Verclaringe

den anderen waren, ende dat alle t' volck van Vaygats, Nova-Zembla, ende aen 't vaste landt, te weten, van Pitzora af, tot de Reviere van Oby toe, altesamen van sijn volck ende onderdanen waren, ende dat den meesten hoop van dien (te weten van die by hem waren) nu eerst-daeghs van Nova-Zembla ende Vaygats ghecomen waren, daer sy hun allen den Somer onthouden hadden, doch seyden, dit Jaer fol. 31.] weynich profijts ghedaen te hebben, door dien dat de vangst van de Zee-paerden (diese Morsen noemen) ende ander landt ghedierten, niet veel ghedooghen hadden, seyden oock, dat sy haest meenden te vertrecken, te weten, nae Pitzora toe, daer sy hen des Winters onthouden, daer sy nae haer seggen, bosschagien ende barnhout ghenoech hebben, t' welck in dese contreye nieuwers aan de Zee-cant en is, dan allen drijf-hout, dat uyt de Revieren met de afwateringhe comt drijven, ghelijck ghenoech te ghelooven is. Wy verstonden oock van henlieden dat sy geen Christenen, maer Heydenen waren, ende dat sy de houten Beelden ofte Afgoden (die daer over al op de clippen ende uytstekende hoecken van de Zee-cant, by hoopen stonden, ende over een laghen) aenbaden, ende die voor hare Goden hielden, aenbaden van ghelijcken de Sonne ende Hemelsche teyckenen, soo 't schijnt, want willende eenighen Eedt ende beloften bevestighen, wijsen nae de Son, die sy tot een ghetuyghe nemen, etc. Belanghende de Ghetijden van 't Jaer, wisten seer weynich bescheydts te segghen, door dien dat sy daer t' gheheele Jaer door niet en zijn, even wel seyden dat daer van heur volck op Nova-Zembla, als oock aen de Reviere van Oby, ende andere Revieren voorder aen, hen t' gheheele Jaer door aldaer onthouden, ende altoos woonachtich waren. Jtem, dat de Straet ende vlackten van de Bayen ende Wijcken, des Winters gantsch end' al toe vriesen: maer in de ruyme Zeen aen beyde zijden, en vriest het gantsch niet, ende teghens den tijdt dat sy daer weer comen (t' welcke is, nae hunluyder segghen, in de Mey-maendt) soo loopen sy noch over de Straet over t' ijs, nae Vaygats ende Nova-Zembla toe, ende van dien tijdt voortaen, soo begint het ijs af te scheuren, ende t' gat ofte Straet te openen, drijvende t' ijs als dan met de winden over en weer, door en om end' om de Straet, soo wel aen de oost, als aen de west-zijde, tot dat het geheel vernielt wordt, of gantsch wech drijft, eyndtlicken, dat het op dese maniere alle Jaren vergaet, oock mede, dat men thien, twintich mijlen aen dees, ende gheen zijde t' gat in de ruyme Zee, gantsch gheen ijs en vindt: Seyden oock, dat men van hier af in vijf daghen, in de Revier van Oby mochte zeylen, t' welcke nae onse re-

An 1595 Septemb., van dat de Samoyeden verhaelden.

Trecken des Winters na Pitzora toe.

Samoyeden zijn Heydenen ende bidden houten Afgoden aen, midsgaders de Son ende Hemelsche teyckenen, etc.

De Straet van Nassau vriest des Winters toe.

T'ijs by Vaygats comt alle Jaren te vergaen.

An. 1595. Septemb. Twintich mijlen aen dees ende gheen zijde van Vaygats, in de ruyme Zee en is nemmermeer ijs. Molconday Reviere. De Samoyeden sitten onder tribuyt van den Groot-vorst van Ruslandt ende Moschovien etc.

keninghe t' selfde was daer wy 't Jarent onse gissinghe maeckten, dat sy ligghen moeste. Want sy rekenden van hier af tot Pitzora, thien dach zeylens, het welck in onse rekeninghe dertich mijlen zijn, ergo, soo zijn de vijf daghen zeylens vijfthien sesthien mijlen, ghelijck het nae ons vermoeden is, tot Oby toe. Jtem, dat wat voorby Oby, een Reviere lach, Gilissy [1]) ghenaemt, daer de Rusche Loddingen traffijckeerden, ghelijck als ons de Ruschen te vooren gheseyt hadden, oock datter noch wat voorby Gilissy een ander Reviere lach, Molconsay gheheeten, tot welcke Reviere streckt het ghebiedt van den Groot-Vorst van Moschovien, zijnde altesamen bewoont van Samoyeden, die hy seyde altesamen van sijn volck te wesen, sittende onder tribuyt van den Groot-Vorst voorsz. ende seyden oock, dat de laetste Reviere van Molconsay [2]), was aen d' een zijde, onder t' ghebiedt van den Groot-Vorst, ende aen d' ander zijde, onder den Tartar, [kol. 31b

De Reviere van Molconsay, bewoont van Samoyeden ende Tartars.

wiens landt van daer of voortaen, sijn beginsel hadde, welcke Tartaren sy seyden seer wel te kennen, oock soo seyden sy noch, dat daer in de voorseyde Revieren, veel costelicke Pelteryen ghevonden ende verhandelt worden, ende datse oock groot en diep ghenoech waren, voor groote Schepen te moghen in loopen, maer hier van en is niet veel nae te segghen, om dat sy hen op de Zee-vaert (soo ghenoech te vermoeden is) niet veel en verstaen, seyden noch dat hen t' landt al-

Het oost-eynde van Nova-Zembla comt te strecken teghens over een hoec vant vaste landt van Tartargen van welcken hoeck af, de Zee wyt ende breedt streckende is, tot Chatay ende China toe, etc.

daer, (te weten van voorby Oby af) uytwaerts aen streckten, makende eenen hoeck, die sy Noes noemen, teghens welcken hoeck over, noorden aen, soude strecken het eynde van Nova-Zembla, alwaer hen etlicke van heur volck, t' gheheele Jaer door onthielden, ende woonachtich zijn, ende als men den voorseyden hoeck ofte Noes om is, soo crijcht men dan een groote ende gheweldighe ruyme Zee, de welcke loopt langhes Tartaryen, ende soo voortaen, om streckende nae de warmte toe [3]): Dit was al t' ghene dat wy daer af conden te weten comen. En hadden sonderlinghe niet veyl, dan een weynich Zee-paerden ofte Morsen tanden, die sy bynae met goudt wilden op weghen: En maeckten van gheenighe dinghen werck, dan sy vraechden nae Meel, Vleesch, Speck, ende Wollen laken, doch waren soo vast houdende ende loos, datter gantsch gheen voordeel aen te behalen was: Oock soo en hebben hare dinghen gantsch niet te beduyden. Wy hadden wel lust ghehadt in haer Dorp te gaen, om henluyder wooninghen ende Vrouwen te sien, doch seyden ons, dat het

---

1) Bij De La Dalle „Iolipse" zie bijlagen.

2) Bij De La Dalle: Jougorbegoube, verm. de Pjasina. Zie Bijlagen.

3) Hier kan gezegd worden: „wat men hoopt, gelooft men graag."

verre, ende seer nat om gaen was, waerom wy 't achterlieten. Ende nae dat sy wel ghebrast ende ghedroncken hadden, namen wy daer oorlof van, ende scheyden weder met grooter vriendtschappen van hen af, jae hadden haer soo verre ghebracht, dat sy wel gheerne met ons de Schepen besien wilden, maer om dat wy daer niet meer af verstaen conden, lieten haer blijven. Met dese informatie waren wy weder een weynich beter ghemoedt, want seyden oock, dat het ijs met den zuydelicken windt wel haest wech setten soude, sonder ons meer te verhinderen, waer door wy resolveerden (soo ons Godt de Heere de windt liet behouden, ende passagie van 't ijs creghen) des morghens noch eens de tocht te doen, op Gods ghenade heen.

An. 1595 Septemb. Nemen haer afscheydt van de Samoyeden ende varen weder aen boordt.

Den tweeden des Saterdaeghs was het een seer schoon claer weer, met een goede koelte uyt den zuyden, waer mede t' ijs t' eenemaal achter ons om bleef, drijvende alsoo nae de wal toe, in voeghen, dat wy een open wech, ende claer water voor uyt creghen, waer mede wy terstondt t' zeyl zijn ghegaen (om uyt de bocht te laveeren al eer het harder begonst te waeyen) onsen wech nae de Straet toe, ende aleer wy daer ter deghen in quamen, soo begonste het soo hart te waeyen, dat wy meer als ghenoech te doen hadden, om boven den Afgoden Hoeck te comen: Zeylden tot den Cruys-hoeck, alwaer wy 't setten, ende het ancker uyt wierpen, om na den Ammerael te
l. 31c.] wachten, ende ons Boot, t' welcke so verre int ijs (van de bocht daer wy gheleghen hadden) beset was, dat het daer een ancker verloor, ende een ander omgecromt worde, doch isser eyndtlicken noch uyt ghecomen. Wy onthielden ons by den Cruys-hoec, tot des morgens, om dies wille, dat wy noch veel ijs by den Twist-hoeck saghen ligghen, als oock om dat het eenen dapperen storm begonst te waeyen, comende altemets met reghen.

Zeylen weeder uyt de bocht, straetwaert in, voor de tweede mael.

Den 3. des Sondaeghs was het beter weer, met eenen z. w. moyen wint, en slecht water, ende ons scheen dat het ijs van 't gat wech gheset was, liepen weer alle ghelijck daer door heen, hebbende wint ende stroom te baten, waer door t' Schip eenen harden voortganck hadde, waren in corter tijdt een stuck weeghs t' Zeewaerts in, ende saghen over al claer water, uytghesondert int noorden, daer lach noch over al ijs, doch schenen schossen te wesen, en van een te liggen, deden onsen Cours o. ende o. ten n. aen, ende daer nae o. n. o. om dat wy gisten, op desen Cours claerder zee te vinden, want meenden dat het ijs met de z. harde windt, van de wal afgheschoven most wesen, zeylden aldus een poos met een claer ende warm weer, doch was over al aen den Horisont, ende op 't landt, dampich, waerom

Comen in de Noordtzee met claer water.

An. 1595. Septemb.

wy qualick recht bescheydt conden sien, waren niet teghenstaende bynae alle verheucht, met groote hopinge, dat wy daer nu immers souden door raken, maer dese blijdtschap en duerde niet lange, of wy lieten terstont de hoofden weer hangen, want begonsten weer hier en daer geweldige groote velden ijs te vernemen, dat een verschricken om sien was, waren soo vreesselicken groot, dat wyer van alle dese Reyse soodanigen niet ghesien hadden, dit gaf ons terstondt quaet vermoeden, dat wyder noch niet al vry van en waren, een weynich daer nae wordet gants mistich doncker ende stil, so dat wy den anderen noch niet een Schip lengte van ons sien conden, hoe wel dat het altemets boven claer was, soo dat wy dickwils de toppen, ende Mers-zeylen van d'ander Schepen sien conden, even wel so beletten ons de mist t' gesicht van 't water, dat ons seer moeylic viel, quamen met desen mist weder int ijs, zijnde altesamen open schossen, van de grootte als voorsz. is, eyndtlicken, dat wy daer qualick saghen door te comen, om de donckerheyt ende stilte, want conden de schepen niet in dwang houden, sonder aen de schossen te stooten, welcke stalen berghen en steenrotsen schenen te wesen, waar door wy gedwongen waren, by der tast wederom te keeren, doende verscheyden Coursen, nae dat de wint ende t' open water ons plaets gaf. Hadden te vooren (wesende noch int gesicht ende niet verre van 't lant, ontrent 4. of 5. mijlen by oosten de Straet) t'loot uytgeworpen, ende en conden met 110. vaem geen gront vinden, sagen oock hier en daer Walvisschen blasen, zijnde t' water lasuer blau, waer aen gants gheen twijffel is, van een openbare Zee Oceano te wesen, die hem na Chinen uytbreyt, soo daer slechts t' belet van t' ijs niet en waer. Desen donckeren mist hielt aldus aen tot tegen den avont-stont, in sulcker voegen, dat wy bynaest van den anderen versteken hadden, want conden malcanderen bywijlen wel hooren roepen, sonder nochtans te sien, maer door 't geluyt van de trompetten ende met schieten, adverteerden wy den anderen, doch en conden hier door geen sekerheyt verstaen, [kol. 31d.
so dat wy onwetende drie by een geraecten, en vier op een ander oort, zeylende also op Gods genade, met genoech schroemen van eenen donckeren nacht, ende dat meer is, onder 't ijs, niet verre (na onse gissinge) van de wal, t' welck ons alle gelijck niet weynich verturbeerde, maer Godt de Heere, die ons alle dese Reyse so oogenschijnlicken geholpen heeft, quam ons in desen so noodigen tijt, ooc boven alle onse hopinge te baten, want ontrent een ure voor den nacht begonst het op te claren, in voeghen, dat wy ons met ons drien by een vonden, sonder de ander vier gewaer te worden, maer door

Comen weer onder t' ijs, dat groot en gheweldich was.

T' ghesicht wordt haer van de mist benomen, dat haer een groot belet was.

Zijnde 4. of 5. mijlen t' zeewaert van 't landt af, en connen met 110 vamen geen grondt worpen. Walvisschen ende blau water, teyckenen van een Oceaensche Zee.

Mosten met gheluyt van trompetten ende schieten, teyckenen maken, om by den anderen houden zijnde t' ghesicht door de mist benomen.

het schieten condense wel hooren, en quamense daer nae te sien, een groot stuc weechs achter ons uyt, zijnde noch onder t' ijs ende quamen terstont op ons geluyt van 't schieten, na ons toe zeylen, daer wy genoech in verblijt waren, ende t' ghene dat onse vreuchde vermeerde, was, dat wy voor ons uyt landt sagen, ende verkendent te wesen 't Staten Eylant, en quamen daer soo recht op aen zeylen, al haddet met een lijn gheschoren gheweest, gelijck als het ons oock van gelijcken gebeurde t' voorleden Jaer, so dat wy opentlick moeten bekennen, dat ons Godt de Heere daer met de handt geleydt hadde, om ons sijn barmherticheyt te bewijsen, so wy 't hem maer slechts danck weten, door dien dat wy nauwelicken geanckert waren, of het begonst eenen storm te waeyen uyt den n. w. waerom wy Godt in onse herten loefden en danckten. Snachts hadden noch een groote moeyte met sommighe schossen ijs, die ons voor den boegh dreven, die alhier om t' Staten Eylandt met een maelstroom gints en weer swerven, door dien datter Ebbe ende Vloedt gaet, creghen onder ander een so groot en gheweldich Eylandt van ijs recht voor den boegh, dat het al dreunde watter int Schip was, ende was t' aensien ghelijck eenen stalen bergh, wiens dickte ende grootte ongelooflick soude schijnen, voor de gene die 't niet ghesien en heeft, t' welcke niet sonder schromen te sien was, gaf ons den halven nacht ghenoech te doen met bot uyt te vieren, ende een ander werpancker uyt te brengen, eyndtlicken dat wyer met groote moeyten van ontslagen worden. Met dusdanighe recreatie waren wy 't meestedeel van den tijt besich, t' welck niet alleen ons te deel viel, maer ooc alle d' ander Schepen, daer 't een yeder de handen vol gaf.

An. 1595. Septemb. Comen by 't Staten Eylandt te landt.

Comen miraculeuselick ende onversiens in de haven en op de Kee vant Staten Eylandt, om haer voor t' aenstaende perijckel te barghen.

Den 4. des Maendaeghs was het kout weer, waeyende noch al even ghestadich den harden n. w. storm, waer mede de gheheele Zee weder soo vol ijs quam aen een geschoven, dat men van 't noordtwesten af, tot den zuydt-oosten toe, anders niet en conde onderscheyden, dan t' eenemael bedeckt met ijs, blijvende alleen een streeck waters tusschen t' ijs ende t' landt, ende de Haven daer wy geanckert laghen, dat ons genoech versuften, door vreese van eenen noorden wint, voor de welcke wy gheen open saghen om uyt te comen, dan alleenlicken de Schepen achter aen 't Eylandt tegens de wal van de wijcken aen te halen, ende alsoo t' ijs op Gods ghenade te verwachten, om van alle canten beset te worden, doch wy hoepten altoos om een beters, met een seer goet vertrouwen op den Heere,
[fol. 32.] die ons tot hier toe so goedichlic ende ghetrouwelicken byghestaen heeft, hopende dat hy ons voort aen niet verlaten sal, op dat wy daer

An. 1595. Septemb.

door dies te meer veroorsaect moghen worden, om sijnen heyligen Naem eeuwelicken te loven, ende sijnder almogentheyt ende wonderen alle de Weerelt de openbaren, ende aen den dach brenghen.

Vergaderen in des Ammeraels Schip, om te beraetslaen wat haer te doen stont, etc.

Waren des morghens vergadert int Schip van den Ammerael, om t' overlegghen wat ons te doen stondt, nae gheleghentheyt der tijdt: Stemden met den anderen, om emmers aen ons devoir niet te ontbreken, des anderen daeghs toecomende (met Godes hulpe, weer ende bequamen tijdt hebbende) noch eens een Tocht te doen, by de windt, nae 't ijs toe, om te sien of het moghelick is, passagie te vinden, om onse Reyse te vervorderen, soo niet, t' selfde niet meer t' attenteeren, gesien den tijt allengskens verliep, ende de Winter begonst aen te comen, als oock de vreesselicke koude ende langhe nachten, soo datter weynich hope van verbeteringe stont te verwachten: Want is ons als dan claerlick en kennelick ghenoech, dat het de Heere voor dese mael niet en gelieft, de Vaert door ons vorder t' ontdecken, so en stondt het ons oock niet meer doenlick, hem alwillens te tempteeren, ende met het hooft teghens de muer te loopen: Ordonneerden oock onse zeynen ofte teyckens, om ons in den mist (soo sy ons weer over viel) te moghen by een houden, etc. Den selfden aenvolghenden nacht liep de windt wat noordelicker, waer mede 't ijs sijnen drif nae ons toe nam, so dat het, eer den dach te degen aen quam, over al dicht aen de wal, int gat ende Haven daer wy laghen, by ons in quam drijven, so dicht ende vol datter gheen oopen en bleef, zijnde meestendeel van uytnemende groote schossen ende velden, dat het scheen niet mogelick te wesen, emmermeer te moghen smelten of vergaen.

Worden onder t' Staten Eylandt ront om met ijs beset.

Den 5. des Dingsdaeghs moesten door 't crachtich aendrijven van 't ijs, noch bet binnen in, achter aen 't Eylandt wijcken, ende om ons nae ons best vermoghen van 't ijs te bevrijen, settent in een Wijck, tusschen de clippen in, tot dicht onder t' landt, alwaer wy ons alsoo te samen boordt aen boordt by een voechden, met alle versekerheyt die wy conden by brenghen, van Cabels ende Anckers, van alle zijden. Waren terstont van 't ijs over al beset: Wy liepen eens op 't Eylandt, om van daer de gheleghentheyt van 't ijs in Zee te sien, de welcke over al soo vol en dick lach, dat men daer aen geenighe oorden open ofte doortocht, ja noch eenich claer water sien conden, dat het volc niet weynich en ontstelden en in murmuratie bracht, segghende, dat wy ons alwillens om den hals wilden brengen, en dat wy daer beset lagen, en in groot perijckel van Winter-laech te moeten ligghen, en alsoo ghenoech van 't leven, en yet te moghen salveeren, seer onseker en ghenoech beroofft waren, en

De Schepen binden haer boort aen boort dicht onder t' lant om haer te beter vant ijs te beschermen.

T' volc murmureert van vreese al-

An 1596. Septemb. daer winterlaech te moeten ligghen met groot perijckel van lijf en goet etc.

andere dusdanige swaricheden, dat in der waerheyt, niemant uytgenomen, niet in weynich ghedachten stelden, van te moghen ghescheiden, doch thoonden den besten moedt die wy conden, met ons vertrouwen op den Heere, dat hy 't alles ten besten keeren sal, ende dat wy 't alles deden om beters wille, en om ons eere te betrachten, 3ab. | ende t' ghene dat ons Godt op leyde, en was in onse macht niet, van ons te weeren, dan moestent alles met gheduldicheyt naecomen. Worden op den dach wat stilder, doch gantsch mistich ende vochtich, waer door wy weer hoepten een veranderinghe van windt ende weer te crijgen. Hoe wel dat de lucht even wel uyt den noorden was, ende daer nae gantsch stil, desen mist ende stilte gheduerden alsoo den gheheelen dach over. Wordende de wint (doch met weynich koelte) teghens den dagheraet uyt den westen, waer mede t' ijs weder een weynich oostwaerts aen schoof, ende scheen door de vochticheyt wat ghedebiliteert te wesen, maer de quantiteyt was te veel, om eenighe hope ende verbeteringhe te mogen verbeyden, even wel scheen t' volck een weynich te verquicken van hope dat wy eenighe opinie souden moghen crijghen, om ten minsten weder door 't gat ofte Straet te moghen comen. Wy saghen int overloopen van 't Staten Eylandt, etliche Hasen loopen [1]), daerder van 't volck twee van gheschoten ende ghevanghen worden. Saghen van ghelijcken eenen grooten witten Beyr, de welcke om dat hy met roers vervolcht worde, hem van 't Eylandt af begaf, vliedende van 't lant af t' Zeewaerts in, over de schossen ijs heen, waer mede hem van den onsen bevrijdden, die hem aldaer niet volghen dorsten, in summa, dattet soo 't schijnt, van dusdanighe Jacht, als oock van Wolven, geen ghebreck is. T' meestendeel van 't volck occupeerden hen, om alle Melancolye te vergheten, in 't soecken van 't Bergh-cristal, dat daer overal met stucken en brocken uytghecrabbelt worden, waer mede sy hen een weynich met vermaeckten, tot dat het Godt anders versach: Wy vermerckten op desen tijdt, van ghelijcken de Conjunctie ofte t' loopen van 't Ghety, ende bevonden met opghemerckte ondersoeckinge, dat de vloedt uyt het oosten quam, waer mede van ghelijcken oock noch ghenoech bevesticht werdt, van dat het een openbare doorgaende Zee is [2]).

Hasen op t' Staten Eylandt.

Eenen witten Beyr wort van den onsen vervolght, dat haer daer nae noch dier quam te costen.

Bergh-cristal, op t' Staten Eylandt.

Vloedt uyt den oosten in de nieuwe Noordt zee een seker teycken van een openbare doorgaende Zee nae China, etc.

---

1) Ook in Barents' aanteekening bij Purchas (III, iii, 518 vlg.) wordt van hazen op het eiland melding gemaakt.

2) Willem Barents was juist van opinie dat de stroom met den wind mee trok en van eb en vloed geen sprake was. Zie zijne waarneming vermeld bij Purchas (verg. vorige aanteekening).

An. 1595. Septemb.

Een Tragedische ghe-schiedenisse van twee Bootsgesellen die by 't Staten Eylandt, van een Beyr omgebracht worden, en hoe dat hetselfde toegheghaen is.

Den 6. des Woendaeghs wordent wat claerder ende sachter weer, zijnde de windt ofte lucht van de wester-cant, doch was meest stil, waer mede t' ijs wat oostwaerts aen scheen te setten, de wint liep daer nae zuydelick, ende ten laetsten int oosten, doch met een slappe koelte, blijvende den gheheelen dach doncker, mistich en vochtich weer. Nu dewijle datter niet vele uyt te rechten was, ende de begheerte van de steenen ofte t' cristal te soecken, deden t' volck aen landt varen, d' een hier ende d' ander daer, een yeder ter plaetsen daerse best wat meenden te vinden, alwaer sy hen stelden op knyen ende op elleboghen, sonder eenich achterdencken, ofte eenich gheweer by hun te hebben, door dien dat hen docht niet noodich te wesen, ghelijck wy van ghelijcken daghelicks, als oock het voorleden Jaer gedaen hadden. Onder dese steen-soeckers waren daer twee, welcke laghen by den anderen (met de voorseyde versekertheyt en onbeschroemt) te graven ende d' aerde om te wroeten, op 't Vaste landt, niet verre van de Zee-cant, op welcke contrye niet verre verscheyden, noch wel andere dertich persoonen waren, in de selfde handelinghe gheoccupeert, so isser gecomen eenen grooten witten Beyr, vermoeden denselfden te wesen, die sy des voorighen daeghs van 't Staten Eylandt verjaecht hadden, de welcke soo 't scheen, verhonghert wesende, is al lijselicken ghecomen, tot daer dese twee Steen-soeckers in haere besoigne besich waren, sonder nae-dencken van 'tghene dat hen soo schadelick nae by was, eyndtlicken, so quam den Beyr ende vatten den eenen van achteren in sijn neck, ende haelden hem wech, eer dat den Pacient spatie hadde om te weten wie hem ghevat hadde, ende alhoewel dat hy terstondt om hulpe riep, niet teghenstaende, soo is sijn macker, die anders gheen middelen en hadde, wech ghevlooden, met ghenoech verbaestheyts, dit siende ende hoorende d' andere, die hier en daer verscheyden daer ontrent waren, quamen ghelijckelicken gheloopen, om den Beyr de proye te ontjaghen, maer t' was te vergheefs, want hadde den armen Pacient metter haest de halve kaecke ende wanghe, met het halve hooft afghebeten, suyghende t' bloet soo langhe, dat den ellendigen boodtsman den geest gaf, nae dat hy hem een langhe poos met sijn mes gheweert hadde: Etlicke van de Schepen dit spectakel van verre hoorende, roeyden daer terstont met een Boot nae toe, maer eer sy daer by quamen, was het feyt al gheschiedt, ende t' ongheluck en bleef hier noch niet met den eynt, dan ginck noch verder aen de Man, want als den Beyr sijn genoeghen van den eersten hadde, so wende hy hem na den meesten hoop toe, den welcken, hoe wel dat sy hun int eerste daer tegens [kol. 32c

An. 1595. Septemb.

stelden, doch siende dat hy soo furieus op hen aen quam, nam een yeder de vlucht, in summa dat den ghenen, die niet loopen conde, moest het becoopen, t'welck was een Bootsman van ons Jacht, (zijnde den eersten een Boodtsghesel van den Ammeraels Jacht) den welcken hy van ghelijcken om brocht, ghelijck als den eersten, sonder dat den onsen daer yets teghens doen mochten, doch deden daer nae soo veel met schieten ende slaen, dat sy den Beyr om hals brachten, diese daer nae vilden om t' vel te ghenieten, ende vonden hem noch de halve hoofden ende kaken van de omghebrachte Boodtsgasten, in de maech ligghen, sonder yet meer. Den Beyr was van uytnemende grootte, meerder als eenen grooten Osse aen te sien. Dit ellendich ongeluck was een groote verschrickinghe, ende maeckten een groote vervaertheyt onder t' volck, doch soo en conden wy daer niet tegens gedoen, dan hen des anderen daeghs nae onse beste vermoghen, op 't eerlickste te begraven, op 't Staten Eylandt. Dese gheschiedenisse maeckten dat het Volck niet te grooten lust creegh meer op 't landt te gaen, sonder wel ghewapent, en goet opsicht van voor hen te sien. T'weer bleef dien gheheelen dach ende nacht geheel vochtich, mistich, ende den meesten tijdt stil, doch in der nacht liep de windt int noorden ende n. n. w. waer mede t' ijs weder op de wal vast en dicht aen quam setten.

Den Beyr diet quaet bedreven hadde, wort noch omgebracht en geeregen, zijnde de huyt daer van een groote ossen-huyt gelijck.

Begraeffenis van de twee omgebrachte Bootsgasten op 't Staten Eylandt.

Den 7. des Donderdaeghs was de wint noch int noorden ende n. n. w. waer mede het over al weder by ons om end' om vol ijs werdt, ende was van buytenen t' Zeewaerts overal so vol en dicht, dat men
. 32d.] daer van geenighe canten open af sien conden, dat ons niet lief om sien was, teghens den avondt-stont wordent claer helder weer, waer mede het terstondt begonst te vriesen, dat wy ooghenschijnlicken aensaghen, soo dat het ons niet weynich te dencken gaf, want vroor in corter tijdt t' water tusschen t' oude ijs in, by een vingher dick.

t' Canael van Staten Eylandt ende de Zee over al dicht en vol met ijs beset.

Den 8. des Vrydaeghs, was de windt weer in 't z. w. ende w. z. w. waer mede het weder doncker, mistich ende vochtich weer worde, in voeghen, dat het ijs met dese wint weder begonst uytwaerts aen te schuyven, dat ons een weynich hoop van verlossinghe aen bracht, want anders gheen middelen en hadden, om aen d' een of d' ander zijde te moghen uytraken, waren op desen tijdt vergadert met alle d' Opper-stuerluyden, int Schip van den Ammerael, om finalicken te resolveeren t' voortvaren, ofte weder-keeren van onse begonnen reyse, doenlick zijnde, dewijle den tijdt gheen dilay en conde ghelijden, om yets te moghen uytrechten, dat tot s' Landts oorbaer, ende de Schepen profijt soude moghen strecken, waer over een groot

Zijn in den Ammerael vergadert, om te resolveren, hoe syt sonden aanlegghen.

An. 1595. Septemb.

debat ghevallen is, door dien dat den Ammerael ende den meesten hoop, hen lieten duncken, dat het niet moghelick was, meer uyt te rechten, dan alsser tot noch toe met aller vlijticheyt ende moghelickheyt ghedaen was, oock datse door oude ervarentheyt van dese contreyen, als door informatie van de Samoyeden, ende veel meer door ooghenschijnlick ghesicht, ghenoech verstonden ende saghen, een ijdele vermetenheyt te wesen, yets meer voor dese Reyse te willen attenteeren, ende hen selven met de Schepen alwillens te pericliteeren, want waren tot noch toe ghenoech ghehazardeert. Hier teghens waren die van Amsterdam, die meenden, men behoorden yemandt te vraghen ende verwillighen, om alhier met twee Schepen ofte Jachten te vertoeven, en haer avantuer te staen, van te verwinteren [1]), om also te besien, of sy yet meer conden uytrechten, ofte t' ondersoecken den wech by westen Vaygats, van by noorden Nova-Zembla heen, waer op geantwoordt worde, den tijdt verlopen te wesen, ende dat onse Jnstructie alsoo niet en hielt: Doch so sy 't begheerden uyt haer eyghen aucthoriteyt te bestaen, mochtent doen op haer ban ende boeten [2]), ende besien wat hen daer af te verwachten stondt, maer dat sy in gheenigherley maniere daer in wilden consenteeren noch verwilligen, noch en docht hen gantsch niet gheraden voor desen tijdt. Met dese woorden ende meer ander propoosten zijn sy van een ghescheyden, doch hebben alle ghelijckelicken een Acte 3) onderteyckent, welcke was beroerende t' ghene dat sy achtervolghen souden, int vervorderen ofte wederkeeren, nae den tijdt sulcks met brengen soude, blijvende die van Amsterdam even wel by haer opinie, van nae haer goetduncken op haer selven yet anders uyt te rechten, soo het haer te slaech viel[4]): Maer siende daer nae hoe dat hem t' weer aenstelde, gaven wel beter coop, ende lieten hun obstinaetheyt wat sincken, hen vrywillichlicken, met alle d'ander conformeerende, t' welck van een yegheli-

Bevinden onmogelick te zijn, om de groote inconvenienten vant ijs ende verloop van den tijt, dit Jaer de reyse te mo-ghen volbrenghen.

Die van Amsterdam wenden voor om by noorden ofte boven Nova-Zembla om, de Reys t' ondersoecken.

Den tijdt ende t' weer doet die van Am-

1) Dit voorstel van „de Amsterdammers" heeft tot nog toe weinig de aandacht getrokken. Het doet vermoeden dat Willem Barents, in 1596 voor de derde maal uitzeilende, wel van den beginne het voornemen van te overwinteren kan hebben gehad.

2) Dit was althans in de Instructie opgenomen. Barents mocht niet keeren zonder verlof van Nay, wèl de reis voortzetten indien Nay zelf wilde keeren. Verg. „Verbaal van Parduyn en De Moucheron", d.d. 14 Mei 1595, hierna onder de Bijlagen.

3) Zie hierna onder de Bijlagen. Zij is echter gedateerd den 7en, al zal zij den 8en zijn op schrift gebracht en onderteekend.

4) D. i. zoo zij kans zegen om een „slag te slaan."

5) Het zal in den raad wel heet zijn toegegaan. Blijkbaar stond Barents sterk op zijn stuk. Nog op 1 Sept. had hij ruzie met Cornelis Cornelisz. Nay gehad, waarbij deze hem verzocht op zijn woorden te passen: „Willem Barentsz. siet wat ghy seght." De Veer „Drie Seylagien" op dien datum.

cken, die 't met verstant en naedencken wil oordeelen, ghenoech mach verstaen worden, hoedanigen oorbaerlicken raedt het geweest soude hebben, haer opinie gevolcht te hebben.

An. 1595 Septemb. sterdam van een ander opinie worden.

ol. 33.] Den 9. des Saterdaeghs was het weer wat claerder, zijnde de wint uyt den w. z. w. ende om dies wille dat het ijs een stuc weechs van de wal af, t' Zeewaert in, afgheset was, soo zijn wy weder ghelijckelicken t' zeyl ghegaen, met verhopinghe van in de Straet te moghen comen, om ten minsten onsen rugghe te moghen bevrijden, van t' wederom keeren, noodich zijnde, maer comende in de Zee, vonden dat het ijs, hoe wel een stuck weeghs heen int oosten, n. o. ende n. over al soo vol en dicht lach, ghelijck eenen stalen bergh, ende ghenakende soo verre dat wy t' landt van Vaygats int ghesicht creghen, saghen dat het daer noch over al vol ijs lach, comende de Straet noch even gheweldich uytdrijven, hen alsoo verspreydende tot Maelsons Eylandt, ende de Custe langhes, comende weer op ons aen drijven, waer mede weder ghedwongen waren nae onse oude Nootwijck, onder 't Staten Eylant te keeren, ende om dat het mistich weer, ende t' ijs heftich quam aen setten, liep den Ammerael niet verre van de Custe, om by westen t' Staten Eylandt in te loopen, maer eer hy 't ghewaer werde, was hy op een verborgen clippe aen de gront, t' welcke was van een Riffe, die wy daer nae ghewaer werden, die van de wester hoeck van 't vaste landt af stack: Het Rotterdammer Jacht meenende dat hy 't gheset hadde, quammer nae toe zeylen, ende doe sy hem waerschouden en conde het soo haest niet gewenden [1]), ofte sat van ghelijcken vast, wy sonden terstondt alle ons Bocken ende Roey-jachten om haer te helpen. sonder de welcke sy groot perijckel ghepasseert souden hebben, om dat ijs op hen aen quam dringen, zijnde den nacht op handen, eyndtlicken zijn daer met winden, ende sommich goet over boordt te worpen, te weten den Ammerael smeet etlicke pijpen water en bier over boort, waer mede noch ten laetsten, na lange moeyten, weer af raeckten, al eer t' ijs daer by quam, ende den Rotterdammer wierp etlicke ballast over boort, maer en conde hem soo haest niet redden, of het ijs was hem op 't lijf, dat het Schip noch door 't gheweldich aensetten, hielp afschuyven, sonder eenighe ander schade ofte hindernisse, haers wetens, meer te hebben, soo datse noch pas voor den aenstaenden nacht by ons op de Ree quamen, daer wy wel dapper in verblijdt

Gaen met de afsettinghe vant ijs weder van onder Staten Eylandt af t' zeyl, nae de Straet van Nassau toe, om een sekerder wijck tot bevryinge van de Schepen te hebben.

Worden vant ijs gedronghen weder onder t' Staten Eylandt te wijcken.

Den Ammeraels Schip raect op een clippe vast, daer hy met hulpe van d' ander Schepen en niet sonder schade weder af comt.

1) „Wenden," overstag gaan, althans in den wind oploopen om spoedig de vaart uit het schip te hebben. Vrijwel de eenige manoeuvre die, in een geval als dit, een zeilschip kan redden.

An. 1595. Septemb.

waren, en Godt niet ghenoech af te dancken hebben, van soo merckelicken bystandt, ende soo onghesienen verlossinghe.

Gaen weder ten tweeden mael van onder t' Staten Eylandt af tzeyl, met hope van de Straat van Nassau te gecrijgen, eer sy vant ijs weder overronnen worden.

Den 10. des Sondaeghs zijnde de windt uyt den oosten, met een koel weder quam het ijs weder van by oosten af, vol en dicht op ons aen dringhen, ende door dien datter etlicke van ons volck op t' landt, t' Zeewaerts in ghesien hadden, seyden dat men nae de Straet toe open water hadde, zijnde t' ijs een goet stuc weeghs t' Zeewaerts af geweken, hebbende alleenlick een cleyne streeck ijs van schossen en brossen, by de uytcomste van 't Eylandt ligghen, soo dat sy hen lieten duncken dat wy ghenoech open hadden, om onverhindert in de Straet te moghen comen, want hadden altoos d' avantagie, so de wint soo bleef waeyende, verder te zeylen, als ons t' ijs soude mogen nae drijven, met dese consideratie hebben ons haestelicken veerdich ghemaeckt (om dat de schossen al by onse Schepen begonsten te [kol. 33 comen, die ons noch een goede poos beletten, en ophielden, om t' zeyl te gheraken) ende hebben ons ghelijckelicken onder zeyl begheven, op avantuere ende Gods genade, die wy 't moesten in handen stellen, want loopende van onder t' Staten Eylandt van daen, en hadden geen hope van daer weer te moghen in comen, door dien dat het gheen ure conde aen loopen, of was gantsch en t' eenemael weder met ijs beset, ende d' incomste ghestopt, en so wy de Straet van Nassauwen van ghelijcken also vonden, en hadden anders gheen middelen van barginghe, dan de buyten-Custe, ende t' ijs van d' ander zijde, dat sonder schroemen niet t' overdencken was, doch om niet weder op een nieu besloten te worden, hebbent liever willen avantueren, ende t' selfde den Almoghenden bevolen laten, dan langher te vertoeven, zeylden aldus by westen t' Staten Eylant uyt, door sommighe drijvende schossen heen, tot dat wy int claer water quamen, hoe wel dat het ijs allengskens uyt den oosten op ons aen quam dringhen, ende lach een stuc t' Zeewaerts in, te weten, int n. o. ende noorden, van ghelijcken noch over al soo vol en dicht, ghelijck een vaste landt,

Ghevaerlickheyt vant ijs.

hadden alle ghelijck d' ooghen over al voor ons uyt, soo dat ons de vreese, waer wy een schosse ghewaer worden, terstont voorstont, ghelijck of het al ijs gheweest hadde, dat voor ons was: Maer Godt, die de ghene die op hem vertrouwen niet en verlaet, versacht in sulcker

Comen by Maelsons Eylandt.

voeghen, dat den oosten wint ons bracht tot teghens over Maelsons [1] Eylandt, alwaer 't weer stil werdt, loopende de windt terstont daer nae weder int westen, met een goede koelte, soo dat wy 't voorts la-

---

1) Sokoli eiland.

An 1595. Septemb.

veeren moesten, doch lietent ons wel getroost zijn, doordien dat wy de Straet sonder ijs saghen, ende een vrye open passagie vonden, dat ons niet weynich en verblijden, ons verlost siende van de ghevanghenisse van 't ijs, dat ons soo lange ghefaxeert [1]), en bynae in vertwijffelinghe gestelt hadde, laveerende aldus af end' aen, saghen dat het ijs noch in 't n. vol en dicht lach, stekende van Vaygats af, makende alsoo eenen crommen elleboogh nae 't oosten toe, in dit laveeren liep de wint int noorden, beginnende met een top-zeyl op te koelen, soo dat het ijs hier mede weder sonder twijffel stondt te verwachten op de wal aen te comen, den welcken windt ons dienden, om voor den nacht-stondt binnen den Twist-hoeck te comen, daer wy 't setten met beter moet, als wy onder t' Staten Eylandt hadden, want hoepten altoos, nu t' ijs wel te moghen ontwijcken, noodich wesende, waer mede wy merckelicken moeten bekennen, dat ons Godt de Heere, als met de handt over al geleydt, ende te rechter banc uyt alle perijckelen gheholpen heeft, sonder wiens merckelicke bystandt wy ghenoech verleghen gheweest souden hebben, waerom wy schuldich blijven sijnen H. Naem eeuwelicken te loven. Jnt incomen van de Straet sonden wy een paer Jachten heen, om 't ijs bet te genaken, en te besichtigen, dese brachten op den avont tijdinghe, hoe dat het over al vol en dicht lach, uytghesondert int noordt-oosten, daer saghen sy een streeng [2]) waters, door 't verdrijven van 't ijs.

Comen by de Straet by den Twist-hoec alwaer sy 't anckeren.

Den 11. des Maendaeghs in den dagheraet worden daer weder ghe-
l. 33c.] stemt, noch eens een tocht tot aen 't ijs te doen, om emmers alle twijffelinghen te moghen versekeren: Waeyden een vaer-weer uyt den n.w. ende alhoe wel dat wy t' ijs beneden den Twist-hoeck genoech saghen drijven en aen comen, niet teghenstaende, zijn daer ghelijckelicken nae toe ghezeylt, maer en hadden gheen drie uren op de vaert gheweest, zeylende tusschen etlicke velden en schossen ijs deur, of wy quamen weder aent ijs, daer 't over al van allen zijden vol en dicht lach, namentlicken int noorden, n. n. oosten, n. o., ende oosten, als oock int zuydt-oosten, ende hoe wel dat het scheen int oost noordt-oost wat ondichter te legghen, door 't verdrijven, en was gheen ghelegentheyt om door te zeylen, waerom ghedwonghen waren wederom te keeren, met loeven en draghen, tot by den Twist-hoeck, daer 't weer open water was, zeylende also tot by den Cruys-hoeck, want en mochten door de harde en contrarie windt niet hoogher

Stemmen noch eens een tocht te doen t' Zeewaerts in nae t' ijs toe, om te sien, oft eenichsins moghelicken is daer te moghen door comen.

Moeten weer te rugghe keeren, door dien daer gheen

1) Gevexeerd? Zie ook kol. 25c.

2) Streeng (of streng) komt in de Ned. Woordenboeken voor, maar niet in den hierbedoelden zin van een „strook water."

An. 1595. Septemb. hope is om door te comen. Vloedt uyt het oosten in de Straet van Nassau.

comen, alwaer wy 't anckerden, verwachtende een beter weer ende windt, want begonst daer na eenen harden storm te waeyen, alhier aent ancker ligghende, namen expresselicken merc op het loopen van 't ghety, ende bevonden dat een ooste ende weste Maen volle Zee maeckt [1]), comende de vloedt uyt het oosten, ende d' Ebbe uyt het westen, waer door gantsch gheen twijffel en blijft, van by oosten de Straet, een open doorgaende Zee te wesen, als wy aen alle andere teyckenen ende informatie van ghelijcken bevonden hebben, als vooren bywijlen verhaelt is gheweest. Op desen selven dach zijn onse gasten met den bock aen landt geweest, te weten, aen 't landt van Vaygats, tusschen den Twist-hoeck ende Cruys-hoeck, alwaer sy eenen dooden Walvisch aen de strant vonden ligghen, die daer al een wijle gheleghen moet hebben, want was vant vleys al meest vergaen, dencke van de Samoyeden (om traen af te maken) afghevilt is gheweest, hadde kaec-beenen van sesthien voeten lanc, en dick en swaer naevenant, waer van onse gasten vier of vijf kaec-beenen afhieuwen, ende met Scheep brachten, om (in 't Godt gelieft, met lief int Vaderslandt comende) die voor een wonder te thoonen, t' welcke van ghelijcken te meer bevestighende is, dat de oost-zijde van de Straet van Nassau, een openbare ende doorgaende Zee moet wesen, teghens den avondt begonst het wat te stillen, ende des nachts wordent weer doncker en mistich, loopende de wint zuyelick, maer teghens den dagheraet liep de wint int westen, zijnde reghenich mistich weer.

Vinden een dooden Walvisch aen de oost-zijde van Vaygats, liggen, hebbende kaecbeenen van 16. voeten lanck, etc. Van dese kaec-beenen hangter een t' Enckhuysen in de Doelen ende een ander tot Haerlem op 't Stadhuys, tot een eeuwighe memorie, by Ian Huygen ter liefde van t' Vaterlant aldaer ghesonden etc.

Den 12. des Dingsdaeghs was de wint noch al westelick, met het selfde doncker, mistich ende reghenich weer, waeyende eenen goeden storm den gheheelen dach over, ende des nacht liep de wint int zuytwesten ende zuydelick, met een doncker reghenachtich weer en harden windt.

Crijgen een verbolghen tempeest, lijgende op de Reede van by den Cruys-hoec en de Straet van Nassau.

Den 13. des Woensdaeghs begonst het soo hart te stormen ende soo afgrijselicken te waeyen, dat het scheen Hemel en water vereenicht te wesen: Moesten van noodts-halven onse stenghen neer doen, ende noch een ancker uyt werpen, soo dat de Bocken ende Roey-Jachten van den harden wint in de grondt ghesmeten worden, sonder dat wy 't mochten weeren, eyndtlicken, waeyden met sulcken [kol. 3
verbolghentheyt, dat het scheen onmoghelick te wesen, dat het Kabels en Anckers conden teghens houden, soo dat de Schippers bekenden haer daghen soodanighen weer op gheenighe Reeden beleeft te hebben, maer Godt de Heere die den sijnen niet en verlaet, schick-

1) Waarmede bedoeld wordt dat het op volle en nieuwe-maansdagen ten 6 ure H. W. zou zijn (Havengetal = 6 uur).

ten 't also, dat wy 't noch gaende hielden, sonder eenighe schade te geschieden, dan alleen t' verlies van vier of vijf Riemen, die int Jacht laghen. Nu en was het ons niet vreemt noch verwonderinghe, dat het drijf-hout over al op de Zeestranden soo hoogh opgheworpen lach [1]), de wijle dat daer sulcke tempeesten regneeren: desen onverdraechlicken storm duerde aldus den gheheelen dach, loopende de windt daer naer int west noordt-west, waer mede een weynich solaes hadden, om dat wy hier door wat meer opperwals creghen, maer de hardicheyt van de windt maeckten soo vreesselicken stroom en verbolghen water, dat wy daer niet veel met gheholpen waren, anders gheen troost hebbende, als te verwachten de hulpe des Heeren, die ons in dusdanige, als oock in alle perijckelen te baet moet comen, sonder wiens bystant wy niets connen uytrechten, des nachts aenvolgende gheduerde noch al den harden storm, maer was verdraechlicker alsse des daeghs geweest hadde. An 1595. Septemb.

Den 14. des Donderdaeghs was de wint noch al int west noortwest, ende noordt-west, waeyende even gestadich, met een hart vaerweer, maer met minder verbolghentheyt als des voorighen daeghs, t' welcke ons een weynich verquickten, verhopende om een beter, worden teghens den middach weder goet en schoon weer, waer mede wy ons een Ancker weer op haelden, t' welcke soo crom geboghen was aen de schaft [2]), door de cracht ende t' ghewelt van de windt, ghelijck als of het een spelde gheweest hadde, waer by ghenoech t' aenmercken is, hoedanich t' onweer geweest moet hebben, t' meeste dat ons aen 't ancker behielt, was de vaste ende goede cleygront, die men nieuwers beter vinden mach om t' anckeren, worden teghens den nacht bijnae stil en slecht water, zijnde int noorden ende noordt-oosten seer claer ende helder, hoe wel dat de lucht ende wint uyt het n. w. quam, ende westelick was, met een overtooghen hemel, verhoepten niet teghenstaende dat hem de windt veranderen soude, en uyt den claren comen, om onse wederom reyse te vervoorderen, de wijle t' voorder varen ons belet was, ende t' langer toeven gheen voordeel van te verwachten stondt, wachtende alleenlick nae weer ende bequamen windt, des nachts, te weten, teghens den morghenstondt liep de windt int oosten, beginnende met een vaer-weer op te koelen, comende ghelijckelicken met sneeu ende haghel, soo dat wy onse Kabel weer uyt vieren moesten, ende wa-

Seer goede ancker-grondt in de Straet van Nassau.

1) Zie hiervoor kol. 9a en 19b.

2) De schacht van een anker is het rechte middelste gedeelte dat aan den benedenkant uitloopt in de beide „armen" elk met een uitgesmede „hand" (of „vloei").

An. 1595. Septemb.

ren ghenoech bevreest van 't ijs,door dien dat de stroom seer hart uyt de Oost-zee begonst te comen, hebbende van ghelijcken een laegher wal, waerom ghedwongen waren den dach (al wast met ghenoech sorghen) te verbeyden.

Den 15. des Vrydaeghs werde de wint wat zuydelicker, ende beginnende claer dach te worden, saghen t' ijs weder met groote menichten dicht en vol de Straet in comen drijven, makende soodanighen voortganck, dat wy ghenoech te doen hadden, om onse anckers in tijdts op te crijghen, en de Cruys-hoeck om te laveeren, saghen dat het landt van Vaygats tot veel plaetsen wit van sneeu bedeckt lach, en conden ons niet ghenoech verwonderen vant ijs, want meenden byna voorseker, datter gheen ijs meer in Zee ghebleven conde hebben, ofte ten minsten wel ses dach-zeylens verre gheweest hadde, door den voorgaenden harden storm: Maer sagen nu voor onse ooghen t' contrarie, waerom gantsch gheen raedt was, yet meer te vertoeven, want saghen nu apparentlick ghenoech, datter gheen verbeteringhe voor dit Jaer te verwachten stondt: Waerom wy eyndtlicken int zeylen wederom in des Ammeraels Schip altesamen vergaderden, ende alle saken in ghesien hebbende, hebben een Acte gemaeckt met ghelijcke stemmen, naer de waerheyt van het ghene dat ons bejegent is, ende veroorsaeckt heeft wederom te keeren, tot een yeder sijn verontschuldinghe, om te schouwen alle naeclappinghe, die uyt haet ofte andersins soude moghen spruyten, ghelijck als het selfde by de Verbalen van elck een int besonder daer van ghehouden, beter en copyeuser verstaen sal moghen werden.

[fol. 34.

T' lant van Vaygats in eenen nacht met snee bedect.

Vergaderen wederom in den Ammerael, om haer wederom Reyse te besluyten.

Welcke Acte is als volght [1]):

Acte, ofte verantwoordinge, by alle d'officianten van de Vloot onderteyckent, verhalende de reden ende oorsake van harer wederkeeringe sonder de Reyse voor dit Iaer

Op huyden den 15. Septembris, Anno vijfthien hondert ende vijf en tnegentich, in de Contreye ende op de Reede van by de Cruyshoeck in de Strate van Nassau, alwaer de Schepen teghenwoordich altesamen by den anderen gheanckert ligghen, zijn ter begheerte ende bevel van den Ammerael Cornelis Cornelisz. vergadert, en by een versaemt, in de voorsz. Ammeraels Schip in de Coywt, de Capiteinen ofte Stuerluyden van alle de voorsz. Schepen, om gelijckelicken ende elck int besonder, sijn goetduncken ende uyterste meeninghe, sonder eenighe dissimulatie, vrymoedelicken te verclaren, ende alsoo te samen te beraedtslaen, het ghene dat alderbest ende

1) De Acte klopt bijna woordelijk met den tekst, die nog aanwezig is in Prov. Arch. Zeeland. Bij Jan Huyghen is de spelling iets rationeeler dan die van bedoeld origineel.

An. 1595. Septemb. voorder t' attenteeren, etc.

voorderlickst voorghewent en ghedaen moet wesen, beroerende de begonnen Reyse, van by Noorden-om nae China, Iapan, etc. Soo ist dat sy wel rypelicken, en met alderernst t' selfde overdacht ende ingesien hebben, als oock om d' Instructie van sijn Excellentie ende de Heeren Staten, op 't naust nae te comen, soo veel als doenlick ende moghelick is, tot voorderinghe ofte salveeringhe van de voorsz. Schepen, Volck, ende Goederen. Bevinden alle ghelijck tot noch toe, met alder vlyticheydt ende neersticheydt, haer uyterste devoir ende beste ghedaen te hebben, niet ontsiende de Schepen ende haerlieder persoonen (soo vele den noodt vereysschende was) te hazardeeren, en somwijlen in perijckel te stellen, om in alles haer eere te betrachten, ende 't selfde voor Godt ende alle de Weerelt, met reynder conscientien te moghen verantwoorden, maer door dien dat Godt de Heere sulcks voor dese Reyse, niet en heeft willen ghedooghen, vinden sy hen gedwonghen (wel ende ghenoech teghens haren danck, om 't verloop van den tijdt) de selfde Vaert voor dese mael te moeten laten steken, door 't belet van 't ijs (oorsake den harden en weynich gehoorden langhduerighen vorst, die dit Iaer alhier, als sy door Informatie verstaen, en ooghenschijnlicken best, ondervonden hebben, seer groot en uytnemende gheweest is) t' welcke altesamen wel overleyt, en ghedelibereert hebbende, en vinden gheen beter middel, als nootwendich ghedwonghen, dan met het eerste weer ende bequame windt, weder ghelijckelicken, met de selfde orderinghe, als sy ghecomen zijn, haren Cours te nemen, naer huys toe, met alder vlyticheyt, moghelick zijnde, om henluyden voor d' aenstaenden vorst (die men alhier van ure tot ure verwachtende is) te bevryen, ende de Schepen, met Godes hulpe, voor alle perijckelen des Winters in behoudenis te brenghen, dewijle datter anders gheen middelen voor dese mael goet gevonden connen worden, die tot eenighe beter voordeel streckende zijn : Protesteerende voor Godt, ende alle de Weerelt, int selfde ghedaen te hebben, ghelijck als sy wilden dat Godt met haerder Zielen salicheyt doen wil, ghelijck als sy hopen en vertrouwen van een yeder, die hen verselschapt hebben met rechter waerheyt, niet anders ghezeyt, noch ghetuyght sal moghen worden, als sy hen goetwillichlicken submitteeren, t' alderstonden te willen verdeedighen, noodich zijnde, gelijck als t' selfde breeder en copyeuser verthoont sal worden, by de Verbalen ende Annotatien, die een yeder int particulier, sonder communicatie van anderen, daer van ghehouden heeft : Ende op datter gheen desordre ofte naeclappinghe t' onrecht verbreydt worde, tot achterdeel ofte

An. 1595. Septemb.

verminderinghe van de ghene, die hen soo vrywillichlicken in alle perijckelen ghestelt hebben, tot onses Vaders-landts eere ende avancement, en daer door van haerder ghemeriteerden loon berooft souden moghen worden, soo hebben sy t' haerder beweeringhe daer in tijdts in willen voorsien, en daeromme dese Acte met ghelijcker handt eendrachtelicken onderteyckent, die ick Ian Huyghen van Linschoten, t' haerder versoeck ghemaect, ende ghelijckelicken met Françoys de la Dale, als Opper-Commissen van 't voorsz. Ammeraelschap, met ghelijcke affirmatie, ende tot meerder bevestinghe, onderteyckent hebben, op den dach ende datum als boven:

Was onderteyckent

Cornelis Cornelisz., Brant Ysbrantsz., Willem Barentsz., Lambert Gerritsz., Thomas Willemsz., Harmen Ianssz., Hendrick Hartman, Ian Huyghen van Linschoten, ende Françoys de la Dale [1]).

Gaen weder gelijckelicken uyt de Straet van Nassau t' zeyl, om haer wederom reyse na Hollandt te vervorderen.

Zijn aldus wederom ghezeylt, ghelijckelicken in Compagnie, teghens den avondt liep de windt noordelick ende oostelick, deden onsen Cours van n. w. ende n. w. ten w. aen, hadden een goede koelte ende hol water, gheduerende alsoo den gantschen nacht, creghen altemets vlaghen van sneeu ende haghel, ghewisse voorboden van den winter. Van ghelijcken soo vroort soo hart, dat het voor-mers-zeyl, dat wy daer nae lieten vellen [2]), om te droogen, gantsch stijf was, en dat meer is, soo is my selfs den aessem aen den baerdt by de mondt (int wandelen) bevrooren. En worden op desen wech, van de Straet af, gantsch gheen ijs meer ghewaer, dan saghen des nachts alleen een cleyn verdreven schosken drijven, sonder yet meer, waer door vastelick te ghelooven is, het gene dat ons de Ruschen ende Samoyeden gheseyt hadden, dat het Eylant van Vaygats by noorden, een afscheydtsel van Nova-Zembla heeft, ende is te bedencken, een groot [kol. 34

1) In het door De la Dalle opgemaakt origineel, dat nog in het Provinciaal Archief van Zeeland aanwezig is, staan de handteekeningen als volgt:

Cornelys Cornelys.
Brant IJsbrants.
Willem Barentsoen. Lambrecht Garrijson Oom.
Harmen Jansz.
Tomas Wijllemzoon.
H. Hartman. Jan Hughen.
Frans de Ladalle.

2) Lees: „dat wij daarna lieten vallen" waarmede hier bedoeld is: uit zijn plooien losgooiden om loshangende te drogen.

open moet [1]) wesen, door welcke t' meestendeel van t' ijs, (dat wy soo vol en dicht by westen Vaygats, int eerste aencomen vonden ligghen) heen ghedreven moet werden, in de ander Zee, van by oosten de Straet, want scheen aldaer oneyndtlick te wesen, t' ghene datter van daen quam, waer aen geen twijffel moet zijn, dewijle dat alle t' ijs, dat eens van uyt het oosten nae het westen, door de Straet ghejaecht wordt, wy noyt bevonden hebben weer in te comen, uytghesondert t' ghene dat met de mael-stroomen voor aen de mondt lach en henghelde [2]), gelijck ons oock van de Ruschen t' Jarent, ende nu geaffirmeert werde, dat het hen altoos naet noorden opset, sonder weer af te comen, ende dat het in de Zee van de oost-zijde, soo vol en dicht over en weer drijft, is vastelick en voor waerachtich te vermoeden, veroorsaeckt te zijn, om dieswille dat hem t' lant van Nova-Zembla (ghelijck als het Willem Barentsz. t' voorleden Jaer bevonden heeft) streckende is, tot teghens den Hoeck over van 't landt, daer wy 't Jaer voorleden weder afwenden, t' welcke hem n. oost uytwaerts aenstreckt, ghelijck het oock van de Samoyeden bevesticht werde, in voeghen, dat het op dese maniere een Canael maeckt, ghelijck dat van de Hoofden tusschen Enghelandt ende Vranckrijck tot Heysant toe, ofte aen d' ander zijde tot Hitlandt ende Kijn toe, hoe wel niet soo recht streckende, maer bachtiger [3]), waer door t' ijs verhindert werdt, noorden ofte oostwaerder aen te drijven, ende als het dan daerenboven soo veel is, ghelijck wy 't nu bevonden hebben, soo wordt het soo veel te lichter verstopt, ende ghelijckelicken van de stroomen over en weer over ghedreven, sonder te moghen loosen: oock mede soo en heefter de windt ende t' water gheen macht op, (door de menichte) om te breken en te morselen, want al hoe wel dat het voor aen grooten aenstoot en afbreuck heeft, ghelijck wy ghenoech ghesien hebben, niet teghenstaende, soo beschuttet voorste, dat het achter aen volghende gheen ghewelt van water of wint ghecrijghen can, want houdt de Zee gantsch in stilheyt en in dwanck, waer door 't in sijn gheheelheyt ende cracht blijft, want de hitte der Sonnen en heeft in dese contreye (so wy ondervonden hebben), soo
34d.] veel crachts niet, dat het daer door int minste van verdwijnen can worden.

An. 1595. Septemb.

Waer dat ijs in de oost zee van Vaygats van daen comt.

Streckinge vant landt van Nova-Zembla.

Den 16. des Saterdaeghs was de wint uyt het oosten, waeyende

Buyen van

---

1) De Karische Poort (Burrough straat) van welker bestaan men zich toch bewust kon zijn en (blijkens de kaarten) bewust was.

2) Blijkbaar in den zin van: her en derwaarts dreef.

3) Lees: bochtiger.

An. 1595. Septemb. haghel ende sneeu.

met een goede koelte, hadden een hol water ende harden voortganck, creghen altemets buyen van sneeu ende haghel, deden onsen Cours n.w. ten w. ende w.n.w. aen, teghens den nacht liep de windt int n.o. ende waeyden met sodanigen storm, dat wy niet meer als alleen ons groot schooverzeyl mochten veelen, hadden groote buyen van sneeu ende haghel, soo dat de Schepen schenen gheheel wit te wesen, teghens den dagheraet liep de wint noorden ende n.n.w. soo dat wy niet hooger als w. ende w. ten z. en bywijlen lagher mochten aenzeylen.

Ian Huygens Schip bevint hem doort onweder van de andere Schepen versteken.

Den 17. des Sondaeghs beginnende te daghen, bevonden wy ons, door 't onweer van alle d' ander Schepen versteken, uytgesondert ons jacht, dat daer na by ons quam, sonder eenich meer te connen gesien, hadden noch al den voorsz. harden gheduerenden storm ende buyen van sneeu ende hagel, met een fel kout weer, zijnde de Zee seer hol ende verbolghen, die ons grooten overlast dede, gisten ons te wesen tot ontrent in de lengte van 't landt van Candenoes, doende onsen Cours als vooren, van w. ende w. ten z. etc. Hadde desen nacht ghevrooren, dat de zeylen stijf stonden, waer by genoech te vermoeden is, hoe dat het op 't landt toeghegaen moet wesen, teghens den avondt conde men weer van bovenen af twee zeylen achter uyt sien, waerom wy 't op de ly wierpen, en wachtense in, maer de nacht overviel ons, soo dat wyse niet en conden verkennen, dan des anderen daeghs, doen sagen wy dat het den Ammerael was, met het Amsterdammer Jacht, wierpen des avonts t' loot uyt, ende vonden de diepten van 39. ende 40. vaem, waer door wy onse gissinghe maeckten, niet verre van Candenoes te wesen, de windt liep des nachts Westelick, soo dat wy 't meestendeel van de nacht z. z. w. ende zuydelick aen liepen, meynden dat wy minder diepten ende t' landt genaeckt souden hebben, maer bleef al meest in eenen doen van de 40. vaem ende daer ontrent, waer door wy ons lieten voorstaen, de lengte van Candenoes voorby te wesen, ende dat wy de lengte van de incomste van de Witte Zee moesten hebben, was des nachts wat bedaerder weer, doch waeyde noch sterck, gaende t' water seer hol en verbolghen.

'tLandt van Candenoes.

Harden vorst.

Comen weder by den Ammerael ende t' Amsterdammer Jacht. 39. ende 40. vaem diepten.

Crijghen de lengte van de Witte Zee.

Den 18. des Maendaeghs zijnde de windt noch uyt den Westen, met een harde koelte, ende t' gheduerighe hol water, doch was beter weer, wenden wy 't weer, alle vier Schepen in compagnie (sonder van d' andere yet te weten) op den anderen boegh, t' Zeewaerts in, doende onsen Cours noort noordt-west, ende noordt-west ten noorden aen, en bywijlen wat westelicker, was een kout, fel weer, comende altemets noch met overgaende vlaghen van sneeu ende ha-

Kout, fel weer met vlagen van haghel ende sneeu.

ghel, teghens den nacht wordent wat stilder, ende des nachts gantsch stil, zijnde even wel t' water noch seer hol, wierpen teghens den dageraet t' loot uyt, vonden 38. vaem diepten, waer by wy ghenoech verstonden, niet veel voordeels ghedaen te hebben. An 1595 Septemb.

Den 19. des Dingsdaeghs creghen des morghens een vlaech sneeus,
35.] maer worden op den dach goet weer, ende de Zee begonst wat te slissen, de wint liep eerst noordelick, ende daer nae int westen, zijnde voor onsen Cours recht in de windt, zeylden dien gheheelen dach ende aenvolghenden nacht, op den boech nae 't landt toe, ende zijnde ontrent des middernachts met een claer helder weer ende Maenschijn, wordent landt ghewaer, wierpen t' loot uyt, ende vonden 30. vaem diepten, waer door wy 't noch gisten Candenoes te wesen, te weten, den uytersten hoeck, hoe wel dat wy daer t' rechte bescheydt niet van sien conden, maer om de diepten en conde het nae onse rekeninghe anders gheen landt wesen, wendent weder t' Zeewaerts noorden aen. Crijghen Candenoes int ghesicht.

Den 20. des Woensdaeghs was de wint noch westelic waeyende, met een goede koelte, ende t' water ginck noch seer hol van uyt den noorden, ontrent teghens den avondt liep de wint int noorden, en wat oostelicker, comende met sneeu-vlagen, waer mede wy 't weer op den anderen boegh wenden, doende onsen Cours noort-west aen, maer duerden niet lange, ofte liep weer westelick, waerom wy laegher moesten aen zeylen, ginghen aldus den gheheelen nacht aen, zijnde de wint aldus tusschen t' noorden ende t' westen, quamen in den dagheraet weer dicht by 't landt, t' welck wij bescheydelicken verkenden t' lant van Candenoes te wesen, want sint dat wy daer d' ander reys van ghescheyden waren, en hadden niet veel voortgancks ghehadt, door de ghestadighe westelicke ende variabele winden, met een gheduerich hol water ende Zee-baren, die door den anderen liepen, waer van t' Schip gheen vaerdt mocht behouden, waren tot ontrent anderhalf ofte twee mijlen by 't landt, t' welcke over al vol en dicht van sneeu bedeckt lach. Sneeu-vlaghen. t' Landt van Candenoes met sneeu bedeckt.

Den 21. des Donderdaeghs loopende de wint weer gheheel westelick, moestent weer van 't landt af, t' Zeewaerts aen wenden, ende t' water ginck seer hol, deden variabele Coursen, nae de windt plaets gaf, somtijts noorden, en bywijlen noort noort-oost en altemets noordelicker, oock wel oostelicker ende westelicker, teghens den nacht begonst het weer hart te waeyen, gheduerende alsoo den gheheelen nacht over, zeylende de voorsz. Coursen als boven. Seer hol water.

Den 22. des Vrydaeghs hadden noch al t' voorsz. hart weer ende

An. 1595. Septemb. hol water, met reghen en donckere lucht, hebbende alsoo den gheheelen nacht gheweest, doende noch de Coursen als vooren, t' Zeewaerts in, ontrent teghens den avondt liep de windt n. o. waer mede wy 't weer wenden op den anderen boegh, doende onsen Cours west noort-west, ende noordt-west ten westen aen, zeylden aldus tot bynae t' eerste quartier van der nacht ten eynde, doen liep de windt weer noordt-west, beginnende met buyen van haghel ende sneeu, ende eenen gheweldighen storm te waeyen, waer mede hem de Zee dies meer verheften.

Den 23. des Saterdaeghs was de wint noch al noordt-west, ende

Tempeest. met haghel ende sneeu. bywijlen wat noordelicker, waeyende met eenen harden storm, ende ghestadighe buyen van haghel ende sneeu, met een seer verbolghen water, t' welcke ons grooten overlast dede, zijnde daerenboven een fel kout weer, eyndtlicken dat wy schier vertwijffelden, van weder- [kol. 35

Waenhoopen van weder goet weer te crijghen. om goet weer te moghen crijghen, want en saghen daer gheen verbeteringe noch ophouden aen, deden onse Coursen nae de wal toe, ende ghelijck als ons de Zee ende windt plaetse gaf gins en weer, zijnde van de Zeebaren van alle canten bestormt, die ons ghenoech moeyloos maeckten, dit weer gheduerden aldus den gheheelen nacht over.

Den 24. des Sondaeghs hadden noch al t' selve weer ende windt, met gheduerighe buyen van haghel ende sneeu, zeylende aldus tot ontrent teghens den avondt, doen begonst het soo afgrijselicken te waeyen,

Ghestadige buyen van haghel ende sneeu. met kaecken [1]) en stormen, haghel ende sneeu, dat het scheen Hemel ende Zee vereenicht te wesen, zijnde daerenboven soo doncker, dat wy qualick een Schip lengte van ons sien conden, met dit weer creghen eens een cleyn ghesicht [2]), waer mede wy recht voor ons uyt landt saghen, zijnde soo wit van sneeu bedeckt, dat wy daer gantsch gheen aerde aen bekennen conden, ende t' scheen wel, dat wy van Gods handt gheleydt waren, in de verthooninghe van 't landt, want souden anders, sonder achterdencken, daer recht op aen gheloopen hebben, door dien dat wy daer noch wel twintich mijlen van af gisten te wesen, door de quade aenwijsinghe van de Pas-caerten, vermoedden

Comen met groot perijckel t' lant int ghesicht te crijghen, twelck was by de 7. Eylanden aen dat het was ontrent twaelf derthien mijlen, by oosten de 7. Eylanden. Wy hadden ghenoech te doen int wenden, om onse Zeylen gheheel te houden, door 't hart en verbolghen weer, eyndtlicken wendent van 't landt af, loopende noordt-oost en daer nae oost noordt-oost, en somtijdts oostelicker aen, om dat de windt noordelicker werdt.

1) Oude scheepsterm voor „buien" van wind en regen.

2) Uitzicht of „zicht", zie noot kol. 17d.

Desen afgrijselicken storm, en kaecken van sneeu ende haghel duerden noch een langhe poos in der nacht, maer nae den middernacht begonst het altemets wat te bedaren, soo dat de kaecken wat verlancksamer quamen, ende creghen altemets eenen claren Hemel, ende t' licht van de Maen en Sterren, waer mede t' volck weer een weynich begonst te verquicken en moedt te crijghen, verhopende een verbeteringhe, soo 't Godt ghelieft.

An 1595. Septemb. de westcuste van de incomste van de Witte Zee.

Den 25. des Maendaeghs scheen t' weer wat te willen beteren, want begonst gheheel te bedaren, beginnende t' water wat te slissen [1]), en den Hemel sijn claerte te verthoonen, die wy bynae ongewoon waren te sien, hoe wel datter altemets noch een overdrijvende buye van haghel en sneeu quam, doch waren verdraechlicker, en passeerden haest over, met weynigher furie als de voorgaende daghen, wendent weer op den anderen boech westwaert aen, om dat de wint noorden en van de ooster cant was, saghen een weynich daer nae weder t' landt, te weten, t' selfde daer wy van afgewent waren, zeylden daer den gheheelen dach op aen, en wat langs heen, quamen daer des avondts dicht by, die daer kennisse van hadden, lieten hen duncken dat het Swetenoes was, t' welke leyt 15. 16. mijlen by oosten de 7. Eylanden, en om dat wy niet hooger zeylen mochten, door de noordelicke ende westelicke winden, wendent daer weer van af, t' Zeewaerts in, doch soo en deden wy niet al te veel voordeels, want dreven meest langhes de wal heen.

Swetenoes.

35c.] Den 26. des Dingsdaeghs wat voor den dach wendent weer nae de wal toe, door dien dat den Ammerael meenden, daer yeuwers een Ree te vinden, daer hy verkent was, om daer te anckeren, gesien dat wy gantsch geen voordeel met bylegghen doen conden, maer als wy daer met den dach weder dicht by quamen, scheen wel datter gheen gheleghentheyt en was, ofte buyten sijn kennis, waerom wy 't weer af wenden, op den anderen boegh, sonder dat wy eenich voordeel ghedaen hadden, maer waren eer laegher als des voorighen daeghs, de windt was noch uyt den noorden ende noordt noordtwesten, eyndtlicken dat het scheen, datter anders gheen windt te verwachten was, waeyden met een goede koelte en overtrocken donckeren hemel, comende weder bywijlen met snee-buyen, doch waren lijdelicker als wyse te vooren ghehadt hadden, t' landt was over al aen te sien als louter sneeu, sonder eenighe swarticheyt te mogen onderscheyden, waer aen wy ghenoech mochten vermercken,

Soecken een Haven om de Schepen te barghen, maer en connen gheen crijghen.

1) Te bedaren (Verdam).

An. 1595. Septemb. t'Lant overal soo wit van sneeu dat mender gheen aerde aen verkennen conde.

wat tijdt datter op handen was, zeylden aldus den gheheelen dach ende aenvolgenden nacht, altoos met het voorseyde weer, ende gheduerende noordelicke winden, ende somtijdts wat westelicker.

Groen ende grondich water, een teycken van 't landt Candenoes.

Den 27. des Woensdaeghs, hadden noch al de windt van uyt den noorden van de westercant, met een passelicke koelte, ende door dien dat wy groen en grondich water begonsten te crijghen, een seker teycken van 't landt van Candenoes, wendent weer op den boegh van 't westen, was een tamelick goet weer, tot den middach toe, doen begonst het vol en dicht te sneeuwen, doch met weynich koelte, zijnde doncker mistich weer, soo langhe alst sneeuwen duerde, t' welcke was teghens den avont-stont, doen wordent weer claer en goet weer, maer de wint en wist van gheen veranderen, deden onsen Cours als vooren tot den gheheelen nacht over.

Snee-buyen uyt den westen.

Swetenoes.

De siecte van Scheurbuyc begint in Ian Huygens Schip te regneeren.

Den 28. des Donderdaeghs wendent weer t' Zeewaerts in, doch worden daer nae stil, zijnde eenen schoonen dach weers, even wel een koude locht, gheduerende aldus tot ontrent teghens den avondt, doen begonst de lucht van alle canten weer dick en doncker swart te betrecken, namelicken int westen ende noort-westen, comende met sneeuw-buyen, met westelicke ende noordelicke winden, doch met een tamelicke koelte, waren den gheheelen dach int ghesicht van 't landt van Swetenoes, sonder dat wy veranderinghe van windt conden crijghen, noch eenich voordeel in onse zeylagie doen, ligghende in dese contreyen om en weer en swerfden, op desen tijdt begonsten veel van onse gasten van de Scheurbuyck sieck en claechlicken te worden, comende met strammicheyt, soo in de beenen als in de lenden, ende verrottingen int tant-vleys, dat deerlick om sien ende hooren was, t' welcke meestendeel veroorsaeckten de gestadige koude, ende andere quade vochticheden, als oock door dien, dat den meesten hoop niet veel verschooninghe van cleederen, en noch minder overdecksels ofte ghewaet hadden, om de koude ende vochticheyt af te weeren [1]), hen te ververschen, dat geen cleyne swaricheyt ende mededooghentheyt en causeerden, zeylden aldus tot het laetste quartier van de morghen-waeck, doen wenden wy 't weer nae de [kol. 35
Wal toe, om dat de wint wat noordelicker liep.

Den 29. des Vrydaeghs zeylden noch als vooren, zijnde de windt noch int n. w. en somtijts wat noordelicker, maer meest westelick,

---

1) De platen van Jan Huyghen toonen zeer duidelijk dat het volk niet op het poolklimaat was uitgerust. Eerst op de derde reis werd goed voor kleeding gezorgd. Toen de mannen het Behouden Huis verlieten, waren er nog twee „harnastonnen met des volcks goet, als hemden ende anders" over. Zie De Veer „Drie Seylagien" p. 45b.

in summa, dat de windt anders niet waeyen conde, dan tusschen t' noorden ende t' westen, loopende over en weer, ghestadelicken, met kaecken van sneeu en hagel, doch met een slecht water en niet te veel koelten, t' welck ons wat versoeten, eyndtlicken, dat wy van uyt dese contreye ende hoochte van Swetenoes niet comen conden, dat ons een groot cruys en penitentie was om lijden, ende scheen inder waerheyt een passagie van wint te wezen, ghelijck als onder de Torrida Zona, ende Linea Aequinoctial, en wisten niet wat dencken, gaf ons ghenoech quellinghe, de wijle den tijt sijnen ganck ginck, en de nachten subijtelicken en gheweldich aennamen, zijnde de koude niet minder int vermeerderen, gelijck ons de voor-boden van 't geduerighe sneeu ende hagel genoech waerschouden, moestent even wel met geduldicheyt ten besten opnemen, ende t' selfde den oppersten Regierder in handen stellen, op dat hy 't met ons make nae sijn Goddelick welbehaghen, hebbende niet min altoos een vast vertrouwen, dat hy ons voortaen helpen sal, gelijck hy ons tot hier toe gheholpen heeft, hadden den gheheelen dach een doncker, vochtich, kout weer, vallende den meesten tijdt vol en dicht van sneeu, comende met een donckere mist, nae den middach saghen weer t' landt, zijnde noch al de voorsz. contreye van Swetenoes, ende om dat de windt begonst te westelicken, als oock om dat het sneeu ende de donckerheyt vast aenhielt, wendent weer op den anderen boegh t' Zeewaerts in, nae ons de windt plaetse gaf, zeylden aldus tot ontrent des middernachts, hebbende de windt een weynich tijdts uyt den z. w. ende zuydelicker handt, ende liep daer nae oostelick, met een goede koelte, waer mede wy onsen rechten Cours aen setten, doende t' Schip eenen grooten voortganck.

An. 1595. Septemb.

Kaken van haghel ende sneeu.

En connen door het contrarie weer uyt de hoochte van Swetenoes niet raken.

Doncker, vochtich, kout weer, met een gestadich sneeuwen.

Crijghen eenen oosten windt tot haren voordeel.

Den 30. ende laetsten des Saterdaeghs hadden noch al den oostelicken wint, met eenen schoonen dach weers, waer mede wy weer geheel verquicten, en goeden moet cregen, zeylden altoos int ghesicht van 't landt, n. w. ende n. w. ten n. aen, t' landt was over al besneeut als t' ander, dat wy te vooren ghesien hadden, teghens den avondt wordent weer stil, loopende de windt westelick, gheduerende alsoo den gheheelen nacht.

t' Landt over al besneeut.

Den eersten des Sondaeghs hadden de wint noch uyt den westen, met een tamelicke koelte, zijnde een regenich, doncker, mottich weer, deden onsen Cours n. n. w. ende n. w. ten n. aen, wat teghens den middach liep de wint weer n. w. ende daer nae noordelic, waer mede wy 't weder op den anderen boegh wenden, nae de wal toe, ende soo als ons de wint plaetse gaf, gisten ons te wesen in de lengte

October. An. 1595.

An. 1595. October. Crijghen de lengte van Kilduyn.

van Kilduyn, in der nacht liep de windt wat ruymer, doch was stil, met luttel koelte.

Den 2. des Maendaeghs was de wint uyt den oosten, loopende daer nae int z. o. met een tamelicke koelte, zijnde een schoon weer, doch een overtrocken hemel en koude lucht, met een seer slecht water, deden onsen Cours van noort-west, ende n. west ten westen aen, saghen tegens den avont t' landt van Kegor, ofte t' Visschers Eylandt, dwers van ons af ligghen, was soo verre als wy sien conden, zijnde soo wit besneeut, dat het t' eenemael crijt scheen te wesen, teghens den nacht liep de wint zuydelick, en daer nae z. w. en tegens den dagheraet westelick. [fol. 36

Crijghen Kegor ofte t' Visschers Eylandt int ghesicht, zijnde gantsch wit van sneeu bedeckt. Wardhuys.

Den 3. des Dingsdaeghs sagen des morghens t' landt van Wardhuys, zijnde van gelijcken vol sneeus, als alle t' ander dat wy te vooren ghesien hadden, begonst op den dach hart te waeyen, en een hol water te gaen uyt den westen, ende worden een doncker reghenich weer, doch en was so kout niet, als het de voorighe daghen gheweest hadde, des naemiddaeghs liep de windt weer int n. w. ons recht contrarie, deden onsen Cours t' Zeewaerts in, na ons de wint plaets gaf, zeylende aldus den gheheelen nacht over.

Den 4. des Woensdaeghs hadden noch al t' selve weer ende n. w. wint, met een overtrocken lucht, wendent des morghens weer op den anderen boegh na de wal toe, w. z. w. ende z. w. ten w. aen, teghens den avondt begonst het weer wat te bedaren, soo dat wy weer de Mers-zeylen voeren mochten, zeylende als vooren, tot dat het eerste quartier uyt was, doen wendent weer van de wal af, om dat wy ons niet verre gissen van 't landt, te wesen, als oock om dat de wint westelick liep, beginnende weer op een nieu t' onweeren en te stormen.

Storm ende onweer.

Den 5. des Donderdaeghs hadden noch den gheduerighen harden westelicken wint, met een seer hol water, soo dat wy alleen de Schoover-zeylen veelen mochten, zijnde den meesten tijdt een doncker nat vochtich weer, doch niet te kout, zeylden aldus den gheheelen dach noch t' Zeewaerts in, gheduerende gestadelick t' selfde weer sonder veranderen, ofte beteringhe, ontrent des midder-nachts liep de wint noordelick, wayende even hart, waer mede wy t' weder op den anderen boegh wenden, tegens den dagheraet was de wint weer n.w. en bywijlen, doch niet veel, wat noordelicker.

Den 6. des Vrydaeghs hadden noch den geduerenden harden n. w. wint, met een hol water, en overtrocken kouden lucht, zeylden aldus den gheheelen dach met de Schoover-zeylen alleen, teghens den avondt saghen landt, t' welck wy door de veerte niet en conden

An. 1595 October. Noortkijn.

bekennen, doch gistent te wesen de Noortkijn, ofte wat by oosten daer by, t' weer begost wat te bedaren, zijnde de wint een weynich noordelicker, wendent weer op den anderen boegh, doende onsen Cours na ons de windt plaetse gaf, des nachts liep de windt z. w. wayende met een harden wint, comende met stof-reghen, gheduerden aldus t' meestendeel van de nacht.

Stormweer.

Den 7. des Saterdaeghs begonst de wint wat voor den dach weer uyt den westen te waeyen, met soo harden storm en verbolghen water, dat wy onse Schoover-zeylen alleen passelicken mochten opvoeren, zijnde daerenboven een doncker, mottich, nat weer, soo dat wy daer niet veel meer lichts af en hadden, als van den nacht, cregen des morgens met dit hart weer, door onachtsaemheyt van den Jonghen, brandt in de Combuys, het welcke ons in groote verbaestheyt stelden, [fol. 36b.] maer worden met Godts hulpe noch in tijts gheblust, tot ons groot gheluck, dit onstuymich storm weer ende hol water, met de voorseyde wint, gheduerden aldus den gheheelen dach, even gestadich en nat, vochtich doncker, als ooc den aenvolgenden nacht sonder ophouden, zijnde de wint wat zuyelicker.

t' Combuys raect in den brant, maer wort metter haest gheblust.

Onstuymich weer.

Den 8. des Sondaeghs hadden noch al t' selfde hart, onstuymich, doncker, mottich weer, doch niet te kout, met een w. z. westen ende westelicken wint, ende des nachts waren de twee Jachten van ons af ghedwaelt, sonder dat wyse weer int ghesicht conden crijghen, eyndtlicken dat den Ammerael en ons Schip alleen by den anderen waren, zeylende noch aldus den gheheelen dach met de Schoover-zeylen alleen op t' Zeewaerts noorden aen, tot ontrent tegens den avont, doen sagen wy eens een oogenblick t' schijnsel ende claerheyt van de Son, dat ons byna vreemt gaf, hier mede begonst het weer wat te bedaren, ende een weynich daer nae liep de wint noordelic, ende int noort noort-oosten, waer mede wy ons gantsch verheuchden, en goeden moet creghen, wendent terstont op den anderen boegh, onsen Cours west aen, en begonst weder met haghel en sneeu te comen, dat wy ons wel ghetroost lieten zijn, door dien dat wy nu in de contreye waren, (daer 't ons met Gods hulpe) niet hinderlick conde wesen, maer eer vorderlick was, de wint te versekeren, om onsen wech te vercorten en batewaert aen te zeylen, zeylden aldus den gheheelen nacht over, met niet te harden voortganck, door de holle Zeen die ons van vooren teghen quamen, als oock door de slappe koelte, waeyende met variabele buyen vant noorden tot het n. w. beginnende weer gantsch kout te worden, en dapper te vriesen. Wy waren nae onse rekeninge ten tijden dat wy 't wenden, op de

Verliesen met het onweer twee Jachten uyt het gesicht, blijvende alleenlicken met haer tween by den anderen.

Harden vorst.

An. 1595. October. 74. graden. t' Schip met sneeu bedeckt en terstondt bevrooren.

hoochte van 74. ofte ten minsten 73. en half graet t' Zeewaerts in.

Den 9. des Maendaeghs geduerde noch den voorsz. variabelen noorden ende noordt noordt-westen, ende somtijdts noort-westen wint, ende begonst soo te sneeuwen, dat het heele Schip overdeckt, als oock stracks bevrooren lach, soo dat men t' Mers-zeyl in gheenderley maniere en conde ontdoen en opcrijghen, ofte men moestet met handt-spaken van een smijten en afstooten, door de hardicheyt van de vorst. Wy misten des morghens van ghelijcken den Ammerael, sonder die meer te sien, in voeghen, dat wy nu alleen bleven, sonder meer compagnie, worden op den naemiddach wat claerder weer, doch altoos met overtreckende wolcken, beginnende weer met een goede harde koelte te waeyen, met de voorsz. variabele noorden, noort noort-west, ende noort-weste winden, zijnde een fel kout weer, deden onse Coursen van w. en tegens den avont w. ten z. ende w. z. w. aen, om dat de wint scherpte, des nachts wordent weer stilachtich loopende de wint weer westelick.

Verliesen den Ammerael insghelijcks uyt het ghesicht in voeghen datse nu alleen blijven, sonder meer gheselschap.

Den 10. des Dingsdaeghs liep de wint in den morghen waeck, ofte het laetste quartier van der nacht, int noordt-oosten, doch met een slappe koelte, beginnende vol en dicht te sneeuwen, in sulcker voeghen, dat ons Schip in een weynich tijdts, van 't sneeu bedeckt, en over al vol lach, zijnde een seer doncker ende kout weer, begonst op den dach wacker te koelen, doendet Schip eenen harden voortganc, [kol. 36c zeylden w. ende w. ten z. aen, dit doncker weer ende sneeuwen, duerde gestadich den geheelen dach, tot een stuck in der nacht, altoos mette voorsz. wint, doch waeyde teghens den nacht wat slapper, nae mid-nacht wordent claer en drooch weer, met een felle koude ende vorst, doch altoos met een overtrocken hemel, zeylden den gheheelen nacht w. z. w. aen. Nu so is te noteeren, datmen op alle dese contreye gants geen licht of schijnsel nochte ghesicht heeft van de nieuwe Maen, tot dat sy vol is, als dan soo crijcht mense so langhe als sy weder voleyndt, sonder nacht of dach wech te gaen: Van ghelijcken so zijn de nachten, te weten, alst helder claer en seer licht is (dat seer selden gheschiet) veel licht-schijnlicker, als in onse Ghewesten, so dat de Sterren bynae 't licht van de Maen vergelijcken, ende soo dicwils als men sodanigen claren Hemel des nachts heeft, heeft men terstont t' licht van de overdrijvende stralen (van de Zeeluyden t' Noorder-vluys [1]) gheheeten) comende soo dick ende menich door den anderen, van so velerley coleuren, dat het (soo ment niet

Nota.

Verclaringe vant schijnen van de Maen in de Contreyen van de Noortcaep.

Wonderbaerlicke stralen vant Noorder vluys des

1) Skand. „lys" = licht.

en wist) een genoech te dencken souden geven, en verschricken aenjaghen, t' welcke een seer licht-schijnende claerheyt met brengt. Dit Noorder-vluys zijnse wel gewoon, de gene die de vaert van 't oosterwater gebruycken, hoe wel dat het in dese contreyen veel gemeenlicker ende meerder is, te weten, in den tijt dat de Wintersche nachten op handen en aencomende zijn, ghelijck wy 't ooghen-schijnlicken ondervinden.

An 1595. October nachts met een claren hemel.

t' Noorder-vluys regneert alleen des winters

Den 11. des Woensdaeghs begonst het weer wat hart te koelen, met een drooch, doch fel, koudt weer, en grauwe lucht, zijnde de wint noch uyt den n. o. ende somtijdts o. n. o. waer mede t' Schip eenen goeden voortganc hadde. Dit was het eerste etmael, van allen den tijt, dat wy op de vaert geweest hebben, dat wy eens voor de wint met beyde de halsen op [1]) ghezeylt hebben, so dat wy 't byna onghewoon waren, deden alsnu onsen Cours van z. w. aen, des naemiddaeghs begonst het soo hart te stormen en te sneeuwen, dat het scheen Hemel en water vereenicht te wesen, soo dat wy alleen met ons groot schoover-zeyl half op zeylen mochten, zijnde t' water seer verbolghen, dit weer duerden aldus tot ontrent des middernachts, doe begonst het wat te bedaren en op te claren, loopende de wint nae 't z. ende z. w. comende bywijlen met overdrijvende vlagen en buyen regens, met dese wint wordent wel een rock [2]) warmer en lijdelicker, tegens den dageraet liep de wint weer int z. oosten, waer mede wy weer onsen Cours van z. w. aenzeylen mochten.

D' eerste mael datse in de wederomcomste voor de wint zeylen.

Tempeest met sneeubuyen.

De koude neemt af.

Den 12. des Donderdaeghs was de wint noch int z. o. en somtijdts wat zuydelicker, comende bywijlen met overdrijvende regenbuyen, hadden onder tusschen een clare Sonneschijn, t' welcke wy in een langhe niet ghehadt hadden, peylden des middaeghs de hoochte van de Son, ende vonden 70. en een derde deel graet, ende waren nae onse rekeninghe ontrent 14. 15. mijlen van 't landt af, te weten, in de lengte van de Eylanden van Trompsout, ende de 7. Steen, t' weer was niet te kout, zijnde lijdtbaer, by dat het de voorgaende
l. 36d.] daghen gheweest hadde, deden onsen Cours noch z. w. aen, by de windt heen, zeylende aldus den gheheelen dach, tot het anderde quartier van der nacht, doen liep de wint noorden, beginnende met een harde koelte op te waeyen, so dat wy t' Mers-zeyl daer na moesten

70. en derde deel graet.

Eylanden van Trompsout.

---

1) Voor den wind zeilende, geide men de beide halzen van het grootzeil „op," waardoor het grootzeil wel geen dienst kon doen, maar ook den wind niet ontnam aan de fok, waarvan men de beide halzen „toe" haalde. — De halzen zijn namelijk de einden waarmede men, tevens met behulp van de schooten, een onderzeil bijzet. Het woord „hals" heeft echter aan langscheepsche en stagzeilen een ietwat andere beteekenis.

2) Roc = ruk (Verdam).

An. 1595. October.

in nemen, en door den harden Storm met de Schoover-zeylen alleen zeylen, zijnde de Zee seer verbolghen en hol. Nu so is te noteeren, dat alhoewel wy alhier waren in de selfde longituyt, hoochte ende

Consideratie van dat het hoe oostelicker aen Vaygats, hoe kouder is, zijnde niet teghenstaende op ghelijcke hoochten, etc.

paralel van Vaygats, ende de contreye van Candenoes, ende Swetenoes, soo ist daer nochtans op de helft nae soo koudt niet, als daer, zijnde daerenboven noch later in den tijt, dat ghenoech te verwonderen is, doch hier op staet t' antwoorden, dat de menichte ende t' gestadich drijven van 't ijs by Vaygats, de lucht aldaer soodanighen koude veroorsakende is, t' zy met wat winden datter wayen, t' welcke eensdeels waerachtich is, maer hier tegens mach men seggen, waerom dat het by Candenoes, Swetenoes, ende die contreyen, daer (om dees tijdt) gheen ijs altoos gevonden wordt, oock so kout is, dat het in comparatie van by westen de Noort-caep, te weten in dese contrye, op de helft nae niet te gelijcken is, in summa dat het Menschen vernuft, (soo ment wilde naedencken) t' selfde in gheender-

Gods wonderen ende wercken zijn voor de menschen onbegrijpelick.

ley maniere begrijpen can, ende ons verstant is te swack om Gods wonderen te grondeeren. Wie soude in voorighen tijden gelooft hebben, dat het mogelic was, de Zona Frigida, ofte koude onghetemperde Zona, (die sijn beginsel neemt onder de Circulus articus, te weten, op de 66. en half graden) te moghen bevaren, jae dat meer is, van Menschen bewoont te worden, door die onlijdelicke koude, ghelijck als men van ghelijcken gheloofden en voor ghewis

Waer dat Zona Frigida sijn beginsel heeft.

affirmeerden van de Torrida Zona (te weten van de eene Tropicus, tot den anderen, ende onder de Linea Aequinoctial) oock onwoonbaer, ende onmoghelick was te passeeren, door de gestadighe brandende hitte der Sonnen, het welcke beyde gantsch contrarie bevonden wort, als ick van beyde goede getuyge ben, ende selfs anders ondervonden hebbe, hoe wel dat de Torrida Zona geen gelijckenisse en heeft, by de ongetempertheyt van dese Zona Frigida, die met

Ian Huygens getuychnisse van beyde d' ongetemperde Zonas, ofte Gewesten, als die ghevonden hebbende contrary d' opinie van de oude Scribenten.

recht den naem van onghetempert wel voeren mach, namelicken int afwijcken van de Son, nae de zuyt-zijde van de Linea Aequinoctial toe, ghelijck als men int Discours van dese onse moeylicke Reyse ghenoech verstaen mach, want een yeder mach dencken, wat ghetempertheyt en goet weer te verwachten is, in de Maendt van October, op de hoochte van 74. graeden, zijnde de Son over de 7. graet ghedeclineert nae de zuyt-zijde van de Linea toe, wesende in de rekeninghe 81. graet van de Son verscheyden, ghelijck als wy ons de voorleden daghen ghevonden hebben, een dinck dat by de Oude-

Waren inde Maent van October 81.

ren onmoghelick gheschenen soude hebben, en oock nu noch niet sonder schroemen ende vreese t' overdencken is, hoe veel meer te

doen: Waerom wy met recht den Alderhoochsten moghen loven en danck weten, en sijn wonderen over al verbreyden, die ons op alle onse weghen soo goedertierenlicken gheholpen en gheleyt heeft tot een eeuwighe glorye sijnes H. Naems. An. 1595. October. graden van de Son verscheyden.

ol. 37.] Den 13. des Vrydaeghs geduerde noch al den voorgaenden storm ende onweer, comende met groote buyen van snee ende hagel, met een verbolgen water, zijnde niet te min de koude lijdelic, gisten ons des middaeghs te wesen in de lengte van Wero, ontrent thien mijlen by noorden d' Eylanden van Rust, de windt was onghestadich uyt den n. w. ende westelick, loopende daer nae gheheel west ende somtijts w.z.w. deden onse Coursen by de wint heen z. z. ten w. ende z. z. w. aen, nae dat de windt ons plaets gaf: dit onstuymich stormweer, haghelen ende sneeuwen met de westelicke wint, duerden aldus den gheheelen dach ende aenvolghenden nacht. d' Eylanden van Wero ende Rust.

Den 14. des Saterdaeghs hadden noch al den westelicken wint, doch en waeyden soo verbolghen niet, zijnde de Zee een weynich slechter, deden noch onse Coursen als vooren, hadden des middaeghs de hoochte van de Son op 67. graeden, wesende in de lengte van de Eylanden Traen-ooch, ende nae onse gissinghe niet verre daer van af, door dien dat wy door de scherpe weste wint ende het hol water, in ons zeylen niet meer als zuyden behouden mochten, zijnde den westen windt dwars op de wal, dat niet sonder schroemen te overdencken was, doch moestent soo op Godts ghenade heen laten staen, dewijle wy met dese wint anders geen remedie hadden, verwachtende en vertrouwende op den Heere, om een beter uytkomste: Worde in der nacht wat stilder, ende de windt wat ruymer, des naemiddernachts te weten int laetste quartier, liep de windt int oosten, ende oost noordt-oost, waeyende met een slappe koelte, beginnende het water wat te slissen, dat ons weder eenen goeden troost was. 67. graden. d' Eylanden van Traen-ooch.

Den 15. des Sondaeghs, gheduerende noch den selfden o. n. o. windt, beginnende op den dach passelicken op te koelen, deden onsen Cours van z. w. ten z. ende z. z. west aen, hadden des middaeghs de hoochte van 66. graedt, zijnde in de lengte van de Eylanden van 't Heylighe landt ghenaemt, ende waren desen nacht ghepasseert de Circulus articus ofte Noordt-cirkel, passeerende van de Zona frigida, in de ghetemperde Zona, soo dat wy nu meenden in een ander weerelt te comen: Want al hoe wel dat de windt van uyt den oosten ende noorden waeyden, soo was het niet teghenstaende lijdelick en ghenoech om verdraghen, so dat het int meeste niet te ghelijcken en is by het minste van de koude vande alderwarmste winden, van by 66. graet. Passeren de Circulus arcticus, comen uyt d' ongetemperde in de getemperde Zona, etc.

An. 1595. October. Vant onderscheydt datter is tusschen de twee Zonas.

oosten de Noordt-caep, al hoe wel dat de longituyt, hoochte, ende paralel, op een uyt comt, ende weynich verscheelende is: t' oordeel van dese saecken wil ick gaerne laten aen anderen, die in de natuerlicke, Astronomische ende Hemelsche effecten, beter condt, wetenschap ende ervarentheyt hebben, ende laet my alleen ghenoeghen van dat (sonder t' selfde verder te doorgronden ofte daer op te speculeeren, hoe het wesen mach) ondervonden, en daer wel verdachtelick op ghelet hebben, latende de reste Gode bevolen. Des nachts daer aen wordent weer stil, loopende de windt zuydelick, en teghens den dagheraet int z. w. comende met reghenich weer.

Den 16. des Maendaeghs zijnde de wint noch int zuydt-westen, ende aen de zuyder-cant begost het water seer hol te schieten uyt den [kol. 37b] zuydt-westen, comende daer nae met een hart vaer-weer, en seer verbolghen water, gheduerende aldus den geheelen dach over, wendent des morgens op den anderen boegh t' Zeewaerts in, hadden des middaeghs de hoochte van 65. graet, teghens den avondt begonst het wat te bedaren, en t' water een weynich te slissen, in der nacht liep de wint weer int westen, so dat wy 't weer wenden, onsen Cours zuydt zuydt-west ende zuyden ten westen aen.

Den 17. des Dingsdaeghs wierdt het schoon weer, ende de windt liep daer nae int noordt-westen, waeyende met een goede koelte, zeylden aldus den gheheelen dach onsen Cours van zuydt zuydtwesten, wel soo zuydelick aen, tegens den avont liep de wint int noorden, beginnende met een goet top-zeyl op te koelen, zeylden den geheelen nacht op de voorsz. Coursen, doende t' Schip eenen harden voortganck.

Den 18. des Woensdaeghs in den dagheraet saghen wy 't landt, ende verkendent te wesen den hoeck Stat[1]), ende t' landt Kijn ghenaemt, daer ontrent vier of vijf mijlen oost en west van af wesende, gheduerende noch al den voorseyden noordelicken wint, waeyende met een vaer-weer, deden onsen Cours van zuyden, ende zuyden ten westen aen, saghen des morgens een zeyl, in de ly van ons af, meenden eerst dat het een van onse Compagnie gheweest soude hebben, maer saghen daer nae dat het hem onder de Wal begaf, waer door wy vermoeden dat het een Noorman wesen moest, want was ontrent een uyr daer nae terstont weder uyt het gesicht, door de schaduwe van 't landt, daer 't onder liep, zeylden aldus den gheheelen dach met den selfden harden windt, ende eenen dapperen voortganck

Stat ende Kijn aen de Custe van Noorwegen.

Sien een zeyl onder de wal van Noorwegen.

1) Statland op 62° 10' N.br.

langhes t' landt (te weten, int ghedicht daer van) heen, ende was over-al int aensien, gantsch en te enemael sonder sneeu, dat ghenoech te verwonderen is, dewijle dat het in de contenye van by oostende Noordt-caep, soo gheweldich dick van sneeu over al bedeckt lach, ende met alle winden anders niet en dede, als haghelen en sneeuwen, ende alhier int contrarie en can men niet voelen dat den noorden wint (alhoewel dat hy met een hart vaer-weer waeyt) kouder is, als in ons landt in den Herfst, t' welcke niet weynich te bedencken gheeft, en is wel teghens het ghene, dat etlicke Gheleerde luyden in Astronomye ende Cosmographye, in ons landt willen sustineeren (sonder t' selfde ondersocht te hebben) dat het op de 60. graet soo koudt ende onghetempert is, als op de 70. ende meer graden: Maer ghe-loove wel, soo sy 't selfde eens op dusdanighen Vaerdt persoonlicken ondersochten, souden wel van een ander opinie worden, ende d' ex-perientie voor meerder waerheyt houden, als de natuerlicke leeringhe ende Philosopische onderrechtinge [1]). Wy hadden des middaeghs de hoochte van de Son op 61. en derdedeel graet, zeylden aldus den gheheelen nacht met de selfde wint ende Cours, maer worde op den nacht stilder en slecht water.

An 1595 October.

Aenmerckinghe van de koude van de 60. graet, teghens die van de 70. graet.

61. en derde deel graet.

Den 19. des Donderdaeghs was de wint noch uyt den noorden, loopende daer nae int westen, met een slappe koelte, slecht water en
· 37c.] schoon weer, deden nog de Cours als vooren, van z. aen, hadden des middaeghs de hoochte van 59. en half graet, tegens den nacht wordent stil, ende in der nacht liep de windt zuydlick, waer mede wy 't wenden t' Zeewaerts nae 't westen toe, was den gheheelen nacht een schoon weer, met een tamelicke koelte.

59. en half graet.

Den 20. des Vrydaeghs was de wint noch van uyt den zuyden, zijnde nat vochtich weer, met een een overtrocken hemel, waeyende een passelicke koelte, deden onsen Cours als vooren, nae 't westen toe, des naemiddaeghs wendent weer op den anderen boech, zeylende o. z. o. ende z. o. ten zuyen aen, tot tegens den nacht, doen liep de wint wat ruymer, so dat wy weder z. en somtijdts z. z. o. aen zeylden, zijnde een schoon claer weer ende slecht water.

Den 21. des Saterdaeghs in den dagheraedt, liep de wint int n. w. met een schoon weer ende goede koelte, deden onsen Cours zuyen aen. Saghen den gheheelen voorleden nacht ende in den morgen-

Walvischen op 58. graet.

---

1) Adres aan Plancius en diens medestanders, doch zonder dat thans gezegd kan worden naar aanleiding waarvan Jan Huyghen zich hier zoo boos maakt. Toen hy in 1595 *in zee zijnde* dit aanteekende, was er althans geen werk of pamflet verschenen, waarin de theorie van Plancius werd uiteengezet.

An. 1595. October. Ter Neus uytersten zuyder hoec aent landt van Noorwegen.

stondt veel Walvisschen blasen, en half boven water spelen. Hadden des middaeghs de hoochte van 58. graet, wesende in de lengte van der Neus, den uytersten zuyder hoeck van Noorweghen, saghen tegens den nacht een zeyl westwaert by de wint aen zeylen, des nachts liep de wint int zuydt-westen, ende teghens den dagheraedt int zuyden.

Den 22. des Sondaeghs was het een schoon Somers warm weer, en seer slecht water, met een slappe koelte uyt den zuyen ende z. z. w. deden onsen Cours z. o. ende z. o. ten z. aen, saghen des voormiddaeghs twee zeylen, een int oosten, en een ander int westen, ende schenen aen 't ancker te ligghen, waer door wy gisten, dat het Dog-

56. en half graet, 't Riff van Iut-landt.

ghers moesten wesen, hadden des middaeghs de hoochte van 56. en half graet, waer mede wy de lengte van 't Riff van Iut-landt ghepasseert waren, in der nacht liep de windt int zuydt-oosten, beginnende met een goede koelte te waeyen.

Den 23. des Maendaeghs was het een claer helder weer, zijnde de wint noch al uyt den z. o. ende o. z. o. waeyende met een hart vaerweer, gheduerende alsoo den gheheelen aenvolghenden nacht. Wy

t' Doggers Zant.

passeerden des nachts t' Doggers-zant op 14. 15. vaem diepten, ende hadden in dese contreye door 't hart weer, een seer hol verbolghen water: Wy haddent met den z. o. wint ghewent op den anderen boegh, doende onsen Cours zuyden z. ten w. ende z. z. west aen.

Den 24. des Dingsdaeghs begonst het weer een weynich te bedaren, waeyende even wel met een goede koelte, zijnde de wint noch als vooren, en wel soo oostelick, zeylden noch op de voorsz. Cours, nae ons de wint plaets gaf, hadden een overtrocken seer donckeren Hemel, met een dichten reghen. Wierpen in de morghen-stondt weer t' loot uyt, vonden de diepten van 20. vaem, zijnde t' water [kol. 37
seer wit ende grondtachtich, waer door wy ons gisten te wesen aen

Witachtich ende grondich water, teyckens van t' Doggers-Zant.

de zuydt-zijde van over t' Doggers-zant, dit reghenich weer duerden aldus den gheheelen dach, ende worde tegens den avondt gantsch stil, in der nacht aenvolghende liep de wint int n. w. en daer nae int w. waeyende met een goede koelte, en worden seer claer en schoon weer, quamen ontrent des middernachts met de Maen-schijn onder de Buyssen, die wy verspraken, ende seyden ons Texel oost ten z.

Comen onder de Haringbuysen.

ende o. z. o. van ons te ligghen, ghelijck als wy onse gissinge ghemaeckt hadden, doende de selve Cours.

Den 25. des Woensdaeghs was het een moy schoon ende claer weer, zijnde de windt uyt den z. w. ende z. met een slecht water, deden onse Coursen als vooren van o. z. oost, en wel soo zuydelick

aen, saghen des voormiddaeghs een Buys aen 't ancker ligghen, de welcke daer nae onder zeyl ging, stellende sijnen Cours, soo 't scheen, nae 't diep water toe, quamen van ghelijcken daer nae by een Schip, t' welcke seyde van Rotterdam te wesen, comende uyt Noorweghen. Wat nae den middach begonst het stillekens te worden, ende creghen t' landt int gesicht, t' welcke wy teghens den avondt quamen te verkennen (door de Haerlemsche Kercke) zijnde in de contreye van tusschen Beverwijck ende Santvoort, in der nacht liep de wint int z.o. ende o.z.o. waeyende met een slappe koelte, met schoon claer helder weer, waerom wy onsen Cours deden langhes de Wal heen, ontrent twee drie mijlen daer van af, noort noordt-oost aen, zeylende aldus den gheheelen nacht, tot ondert lant van Huys-duynen. An. 1595 October.

Den 26. des Donderdaeghs was de wint noch int oosten, ende o.z.o. waeyende met een passelicke koelte, maer door dien dat wy dicht onder de Wal waren, laveerdent in, tot op de Ree voor Texel, zijnde vier Maenden min seven daghen, dat wy daer vandaen ghescheyden waren, hebbende t' meestendeel van 't volck kranck, en seer ghebreckelicken van 't Scheurbuyck, met andere sieckten ghemengt, met twee Dooden, te weten, den Bottelier ende Prevoost, waer van d' een vier daghen voorleden aflijvich werdt, en d' ander den nacht voorleden, die wy noch op Huys-duynen deden ter aerden bestellen. Wy verstonden int incomen, datter noch niemant van onse Compagnie ghearriveert noch tijdinghe af was: Godt de Heere wilse altesamen in behoudenisse brenghen. Waer mede zy gheloofft en ghepresen den Alderoppersten Coninck ende Heere, van nu ende in der eeuwicheyt. Comen weder in Texel, nae datse 4. Maenden min 7. dagen wt gheweest waren, zijnde het eerste Schip van haer Vloot, etc.

AMEN.

[I. 38.]

CONCLVSIE, OFTE NAE-REDEN.

Dit is het ghene dat ons op dese Reyse van dit Iaer 1595. bejeghent ende wedervaren is, gelijck als ick het alles, van dach tot dach, ure ende stont aengeteyckent en ghenoteert hebbe, sonder daer yet anders by, ofte toeghedaen te hebben [1]), dan t' ghene ick hope van een yeder, die ons op de voorseyde Reyse gheleydt hebben, met recht ghetuyght, en voor de waerheyt beleden sal worden, alsoo te wesen. Nu, dewijle dat mijn *Heeren* (niet sonder Gods inghevinghe)

1) Behalve dan, gelijk reeds werd opgemerkt, sommige kantteekeningen.

't selve soo verre ghebracht hebben, sonder t' ontsien de groote oncosten daer toe gedaen, ende alhoewel dat het (soo 't wel schijnt) Godt voor dese mael niet en heeft willen gedoogen, tot voorder kennisse te comen, ende 't belet van de langduerige Winter, en weynich ghehoorden harden vorst, alleenlick de principaelste oorsake gheweest is, dat de voorgenomen en so lange ghewenschten Reyse niet ten effecte gecomen is, so behoorde men (altoos onder correctie ghesproken) t' selfde daer om niet t' eenemael achter te laten, noch soo heerlicken en *Heroïken* bestaen, gantsch in verghetenis te stellen, sonder dat voorder t' ondersoecken, tot soo lange, dat men daer t' eynde ende rechte kennisse af heeft: Want hoe dat alle dingen swaerder ende moeylicker te cryghen zijn, hoe dat sy daer naer te meer geacht, ende met recht in estyme gehouden worden, zijnde dies te meer, de glorie ende triumphe van d' overwinninge: T' belet ende verhinderinghe, en is sodanich niet gheweest, dat het de Vaert gantsch toesluyt, ofte voor ondoenlick voor oogen stelt, want alle ghetyden ende Iaren en vallen niet al even eens (als wy 't voorleden Iaer wel ondervonden hebben). De *Portugeesen* en hebben terstondt het eerste, tweede, noch t' derde Iaer, *d' Oost-Indische* Vaert ontdeckt, ende de rechte conjunctie van de tijden in kennisse ghecregen, maar hebben daer etlicke Iaren, ende groote vergeefsche oncosten langhe te vooren in gedaen, al eer dat zy tot haer intentie ghecomen zijn. So dan, en behoort dese so lange gehoepte Vaert niet so slechtelicken in vergetenis gestelt te worden, sonder meer t' attenteeren, dewijle dat wy daer sodanigen kennisse (ghelijck sonder twijffel te presumeeren is) af hebben, dat het een ghewisse passagie, en open Zee nae *Chyna* is, als oock alle teyckenen, ende informatie ghenoech ghetuyghende zijn, soo dat ons alleenlick de kennisse ende rechte ervarentheyt van den tijdt, onbekent is, om die te ghebruycken. Want so de *Rusche Loddingen*, haer Vaert hebben (als ghenoech te ghelooven is) in de Reviere voorby *Oby*, soo moet het nootwendich volghen, datter een tijdt is, dat sy de passagie van de voorsz. Straet ghebruycken, en dewijle dat ons de *Rusche Loddingen* in de Straet seyden, alle den Somer aen *Nova-Zembla* ghelegen te hebben, en daer nae om t' belet van t' ijs so lange verhindert geweest te zijn, weer af te comen: So is hier uyt ghenoech te verstaen, dat daer een tijdt en conjunctie van passagie moet wesen, soo en waert niet quaet (niet dat ick mijn *Heeren* daer in rade, maer alleenlick mijn slecht ghevoelen voorwende) dat men een paer Iachten ofte Boots, wel voorsien van alles, toemaecten, en op 't toeco-

mende Iaer, derwaerts nae de voorsz. Straet toe sondt, vroech in den tijt, om te besien, of sy dan by avantuer, beter passagie mochten vinden, met de ofsettinge van 't ijs, ten tijde datter de *Loddingen* door varen, welcke tijt men aldaer mocht verwachten. Want comende tot voorby de Reviere *Oby*, te weten, soo veer als wy d' eerste reys geweest hebben, en is gheen twijffel aen, of de Vaert is van daer voort aen, goet en onverhindert, oock mede mochten, noodich zijnde, in de Reviere *Gilissy* verwinteren, dewijle daer ghelegentheyt ghenoech, en volck woonende is, om alsoo alle dinghen te deghen t' ondersoecken, waer toe henluyden ghenoech sullen offereeren, om t' selfde t' onderstaen: Ende al ist dat mijn *Heeren* hier in groote oncosten souden moghen doen, so moesten sy weer considereeren, dat het een eeuwich profijt ende eere sal in brengen, als oock streckende is tot vermeerderinge van Godes glorye, verbreydinge sijnes heyligen Euangeliums, ende een zegheninghe onses Vaders-landts: Want willende d' ondervindinge van onse Reysen, ende alle d' Informatien grondelicken in sien, soo en can 't niet wesen, sonder t' eenighen tijden van 't Iaer, passagie te gheven, dewijle datter *Loddinghen* door raecten, en wy t' voorleden Iaer daer ghenoech door gheweest zijn. Doch soo mijn *Heeren*, om oorsaken die hen daer toe mogen bewegen, bevinden t' selve niet geraden te wesen, voorder t' ondersoecken, ende hen laten duncken, voor dese mael, ende eens voor al, ghenoech ghedaen te hebben, en in resolutie zijn, t' selfde gantsch te laten blijven. Soo is mijn ootmoedich bidden ende vriendtlick versoeck, indien 't mijn *Heeren* goet dunct, my te willen vergunnen, met *Octroy* voor den tijdt die mijn *Heeren* ghelieven sal, de *Verbalen*, soo van 't voorleden, als van 't jeghentwoordighe Iaer, midtsgaders de Conterfeytinghe, ghelijck als ickse mijn *Heeren* verthoont en overghelevert hebbe, te moghen doen Drucken, ende aen den dach brenghen, op dat het selfde mach dienen tot een verthooninghe van de waerheyt, als oock tot loff ende eere van sijn *Excellentie*, ende mijn *Heeren*, door wiens Hoogh-loflicke wijsheyt, ende beleydinghe, de selfde Vaert en soo *Heroijcken* feyt onderstaen is, de welcke (al waert datse anders gheen nutticheyt meer in en bracht) altoos sal met recht ghelaudeert en ghepresen moeten worden, tot een eeuwighe Memorie, ende gedachtenisse onses Vaders-landts, ende van de ghene, die hen daer soo gewillichlicken toe gheemployeert hebben: Dienende van ghelijcken, om daer mede alle de Weerelt t' openbaren, t' ghene datter in ghedaen en ondervonden is, ende alle andere naeclappinghen, ende valsche verbreydingen te verdelgen, die daer doch even wel ghe-

noech versiert, en onder de man ghezaeyt sullen worden, ende t selfde sal oock noch by avantuer, dienstich moghen zijn, yemandt anders te verwecken en aen te locken, tot voorder ondersoeckinge. Waer mede ick my alle moeyten ende perijckelen voor genoech vergolden sal houden, ende my t' allen tijden weder ghewillich ende bereydt laten vinden (soo 't Godt ghelieft) int ghene daer 't mijn *Heeren* ghelieven sal, my t' haerder dienste te ghebruycken, soo vele mijns persoons bequaemheyt streckende is, etc.

EXTRACT WT T' REGISTER
DER RESOLUTIEN VAN *MYN HEEREN DE STATEN GENERAEL* DER VEREENICHDE NEDERLANDEN, MARTIS 20 MAY, 1597.

Is Ian Huyghen van Linschoten *Borgher der Stede voor* Enchuysen *gheaccordeert* Octroy, *om alleene voor den tijdt van thien Iaren naestcomende, te moghen Drucken, ende in Druck laten uytgaen, ende vercoopen, de twee* Verbalen, *by hem ghemaect, als* Opper-Commis *van weghen de* Staten-Generael, *ghecommitteert in de Iaren vier en tneghentich ende vijf en tnegentich op de ondersoeckinghe ende Voyagie; omme by Noorden-om, langhes de Custen van* Moschovyen *ende* Tartaryen, *nae het Coninckryck van* Chyna, *ende d' Eylanden van Iapan te moghen zeylen, van de gheschiedenissen, ghelegentheyden der nieuwe ghevonden Landen, streckinghe der Custen, midtsgaders van de waerachtighe ontdeckinghe ende ghedaente van de* Strate van Nassau, *die hy Suppliant int breede, soo by gheschrifte, als met pertinente ende waere Conterfeytinghen, ende Afbeeldinghen van de Coursen, opdoeninghe van de bovenghenoemde Landen, ende de Caerte van de* Strate van Nassau, *midtsgaders de Pas-caerte van de voorsz. Voyagie, nae ende door de Strate van Nassau, met de rechte ende cromme graden, nae het declineeren van 't Compas, aldaer verthoont ende overghelevert heeft: Verbiedende &c in* communi *forma, op de pene van ses hondert ponden van veertich grooten Vlaems, t' appliceeren een derdendeel daer van tot profijte van den Officier, die d' executie doen sal, Een derdendeel daer van tot profijte van den Suppliant, Ende t' resteerende derdendeel tot profijte van den Armen.*

Accordeert met t' voorsz. Register

C. AERSENS.

Ghedruckt tot Franeker,
By Gerard Ketel.
Voor Ian Huyghen van Linschoten,
resideerende binnen Enchuysen,
Anno 1601.

Bijlagen.

Bijlagen.

I.

[p. 339.] SIMON VON SALINGENS BERICHT,

de Ao. 1591.

Wegen der Landschafft Lappia, wie die Anno 1562. 63. 64. und 65. ausz Niederlandt ist besiegelt worden, und wie Simon von Salingen zu seiner Ankunft die Land gebawet, und in ihrer Gestalt gefunden, und folgendtsz mehr Segellatz, und bawunge, durch die Commercien erfolgt ist. 1).

Erstlich hat bei Erich Muncken, der A° 62. 63. und 64. Schlosvogt zu Wardthausen 2) gewesen, gedienet ein Junge Philips Winterkonig genant, war gebohren von Olthiensplaet in Selandt 3), der entlieffe Erich Muncken, halb mit willen, und halb mit unwillen, und kam zu Antorff 4) bei Jan von Rheyde und Cornelius de Meyer Simonsen von Mecheln, die mit ermeltem Winterkonig Marschopey 5) gemacht haben, dasz sie Järlich ein Schiff auf Bergen schigkten, da Schiffer auf ware, der Gerdt Janssen Noes, das Schiff der Schwan von Bergenn, bisz gen Wardthausen, dohin die Zeit keine andere Schiffe fuhren, als Jachten von Bergen und Drontheim 6) etc.

Die Monnich, alsz Triffaen, die etliche Jar zuvorn das Closter in der Monckfort 7) gebawet hetten, quemen mit ihrem fisch, traen, und sonst

---

1) Uit: „Magazin für die neue Historie und Geographie", angelegt von D. Anton Friedrich Büsching, Siebenter Theil, Halle, Johann Jacob Curt, 1773. (Anhang VII. Theil).

2) Vardö met Vardöhus. Er was in die dagen al scheepvaart tusschen de Nederlanden en Lapland. Stephen Burrough vond in 1557 de „Dutchmen" te Kegor, en zij waren beter op de hoogte dan hij. Zie Hakluyt ii p. 378.

3) Philips Winterkoning van Ooltgensplaat (op Flakkee). Elders in den tekst komt hij ook voor als Winterkoni*n*g.

4) Antwerpen.

5) Lees: maatschappij.

6) Eene bewering die, blijkens de getuigenis van Stephen Burrough, zie hiervoren noot 2, minder juist is. De „Dutchmen" kwamen, in 1557 reeds, tot Kegor, d. i. verder dan Vardö.

7) Het „monestary of the Russes (Pechengam)" op de kaart van William Burrough. Reproductie daarvan zie Hakluyt, ed. 1903, Dl. III p. 224. — Op de kaart van Barents (1598): Munckvoort. Op van Salingen's kaart (1601); Monckafiort. Het is de fjord beO. de Pechengafjord.

Wildwahren, die sie desz Winters unnd Sommersz eroberten, dieselbe zuverkauffen, so lange Erich Munck dar Vogt wahr etc. Anno 64. fuhr Philips Winterkonig wieder von Antorff, der meinung, dasz Erich Munck, dasz Wardhuser Ambt noch in Befehlich hette, mit einem Schiff vonn Antorff, die Latinische Barck genant, da Johan de Wisscher Schiffer auf war, und Hans Loff von Mecheln Sturman, und segelten dahmalsz dass erste mahl buten Norwegen umb, bisz gehn Wardthusen, und wie sie dar angelangt, funden sie dar fur ihnen, Jacob Hanszen, der dahmalsz des Ambts Vogt wahr, der den Philips Winterkonig, Schiffer und Sturman gefenghlich einzoch, und beschuldigt sie, dasz sie wieder der von Bergen, Druntheim, und desz Contors zu Bergen Priuilegien gehandelet hetten, und foderten darуber von den Gefangenen Schiff und Gudt, und sagt, sie hetten ihren Halsz verbrochenn etc.

Wie die Gefangenen nhun ein Zeitlang gesessen, gab Godt ein gut fischiar, [p. 340].
dasz die Lappen, Norleut, unnd Monniche, so viel gefischt hetten, dasz man kein Jacht noch Schiff bekommen kont, die den Fische nach Bergen brachten: Also handelt gedachter Jacob Hansen mit den gefangenenn, dasz Sie mit ihme nach Bergen segelen, und seinen, oder Kon. Maytt. fisch und Trahn dohin bringen, und bei ihrem Eide verschweren solten, dasz sie wieder der von Bergen, Trundtheim, und desz Contors zu Bergen, wissen und willen, dohin zu handelen, nicht mehr kommen solten etc. Welchs also gescheen, und sein also die Gefangenen entledigt wordenn, und mit Kon. Maytt. oder desz Vogts fisschen ghenn Bergen gesegelt, dar dem Schiffer noch seine fracht bezalet worden, umb dem fissche dohin zu bringen.

Und wie Philips Winterkonig zu Wardthausz ausz der Gefenknisz kommen, und die Monniche von Monckeforth vernhommen, dasz er ein Eide hette mussen schwerenn, dasz er aldah nicht mehr zu handlen kommen solt, besprachen sie sich mit einander, dasz er zu Monckenfort in die fiorde kommen soll, dah wollten sie ihme desz negsten Jahres darnach alle fissche, Lax, Trahn, undt Wildtwaren samblen, gegen seine Ankunft.

Folgends Jares Anno 65. hat Johan von Reyde und Cornel. de Meyer Simonsen seine Marschopey oder societet gestarkt, und zu sich in Companie genommen, Johan de Herre [1]), und Philips Dausi [2]) zu Antorff, dah von Brugk [3]) bürtig, und von Enkhusen Johan Westerman den Burgermeis-

1) De Heer?

2) Dozy?

3) Brugge.

ter [1]), und seinen Sohn Willem Jansen Westerman, und Philip Winterkoning [2]), und Sturman Hannsz Loof, der zum Schiffer gemacht wurde, und ihre societet oder Companie wurde intituliret, Johan von Reyde, Cornel. de Meyer Simonsen, de Herre und Companie.

Und gaben dasz Hoff von Burgund, und den Herrn von den Orden, die dahmalsz nebensz Madama du Parma Gubernatores in den 17. Prouincen waren, solchs zu erkennen, und erworben darauff Octroy und Licentz die Nordenland zubesegelenn und zu bereisen, alle Norden und Osten Hafen bisz in die Mosschow, inhalt des Konigs zu Spanien Patenten, under desz Konigs Handt und groszem Siegel, so ihnen Lateinisch, Frantzosisch, und Hochteutsch darauf zugestelt worden, an alle Potentaten, dah sie mochten anlangen, beforderlich zu sein, mit Schiffen, Wagen, Pferden, Steurleuten, und notterftigem Volck, für billiche Bezalung etc. und hat ermelte Companie, den Philip Winterkonig selb Vierde zur Kaufmannschafft bestellet, mit obgedachtem Schiff gehn Wardhausen abgefertigt, mit Geschutz und allem woll versehen, aldah ein Sturmann einzunehmen, und domit nach Monckefort zu segelen, denn er auch dafur bezalung erlanget, wiewol esz wieder des Schlosz Vogts, Jacob Hansensz eigenen willen gewesenn.

. 341.] Derselbe Winterkonig hat dasz Schiffe zu Monckefort mit fisschen, Tran, Lax und andren waren beladen, an seine Consorten wieder zurugk gesannt, und eine Ruszische Lodie mit 13. Ruszischen Knechten geheuret, und sein uberige Wahren dareinn geladen, Sich domitt nach Sanct Niclasz 3) zu begeben, und nach der Mosschow zu ziehen, und wie sie bei Osten Kildin 4) bei Tiber Nesz 5) kommen, sein sie, wegen Contrari Windes dar in die Einwichen zu Reide gelauffen, da noch eine Ruszische Lodi zu ihnen kommen, mit etzlichen Ruszischen Waren, die sie mit Winterkonig verhandelen wolten, wie auch gescheen, und wie der Russe desz Winterkonigs kostliche Waren gesehen, sein die Russen mit geitz vergifftet worden, und haben bei Nachtzeit des Moncken Lodi, da der Winterkonig

---

1) Waardoor verklaard wordt dat de handel al spoedig, ook van Enkhuizen uit, gedreven werd.

2) Sic. Winterkoni*n*g.

3) Nikolsk, aan een der mondingen van de Dwina, bewesten het *tegenwoordige* Archangel. Daar ongeveer hadden de Engelschen sedert 1557 hunne factorij op het Rozen Eiland.

4) Kildin eiland; draagt nog dien naam.

5) Kaap Teriberka, met Teriberka Baai, 30 K.M. beöosten Kildin. Op van Salingen's kaart: Tiribernesz.

mit seinen Waren uffe wahre, im Schiffe uberfallen, und desz Winterkonigs dreyen dienern, neben dreizehn Russen, im schlaffe die Keel abgeschnitten, und Winterkonig, der wacht wurde, auch hart verwundet, wiewoll er an Lande kam, dar Sie ihn noch hinder einem Baum mit einer Phlitzen durchschossen; Also dasz Moncken Lodi an Strande gesegelt, und alsz desz Winterkonigs Guter, die Sie laden konten, geplundert, und vermeinten die 17. Todten zu begraben, ist noch ein ander Lodi darzu kommen; So seindt die Morders mit der beute davon gesegelt, und am Lande lassen liegen 4. Oxenheubt Wein, etzliche Laken, und noch andere Waren, die sie nicht hetten konnen laden, dadurch dieser Mordt ann Tag kam, und denen von Colmoger 1) zu wissen gethan wurde, die alszbaldt Leute mit Schreibers dohin abgefertigt, alle Sachen zu besichtigen und zu beschreiben. Die Companie aber von sollichem Mordt nicht bewust, haben, alszbaldt dasz grosze Schiff uberkam 2), noch 2. Schiffe ann Winterkonig abgefertigt, mit allen Waren, dah er umbgeschrieben, welche Schiffe zu Monckefört denselbs Herbst noch angelangt, habenn die Monniche dasz eine fluchs wieder umb gehn Antorff abgefertigt, der Companie Zeitung zu bringen, von dem Mordt und Roube, so uber Winterkönig und ihre Knecht kommen wahr, und dasz ander Schiff mit Cornel: de Meyer Simonsen, und Jemin Nielands gehn Malmusz 3), mit einem ihrer Steuerleut zum Winterleger abgefertigt und verordnett: Wie dasz Schiff zu Malmusz angelangt, da waren nicht mehr als drey Heuser aldah, darinnen wonet einer mit nahmen, dohmalsz geheissen Simon Wensin, aber jetzt, weil er jetzt Monck geworden, ist er Tsergen Wensin genant, und ist ein Stiffter Petri und Pauli Closter zu Malmusz etc. und Filla Ous, und der elteste von Mokrous etc. und lieffen alle zu holtz, wie Sie dasz Schiff sahen, und liesz sich keimandt in viele tagen sehen, so dasz aufs letzte der Muncken Steuerman der unser Schiffe gehn Malmusz gesteuret hette, sie uffgesucht, und zu erkennen gab, dasz wir fromme ehrliche Leute wehren, und domit beredete, dasz sie zu unserm Volke kamen: Wie nhun die Einwonere zu unserm Volcke kommen, haben sie mit unsers Volcks bewilligung, zu den Schatzleuten Wassilei Alexei, und Dauid Ka- [p. 342
nize, so dahmals uber gantz Laplandt Schatzleute gewesen, die zu Cande-

1) Kholmogorui, de toenmalige groote handelsplaats aan de Dwina, gelegen boven het tegenwoordig Archangel.

2) Namelijk het schip dat Winterkoning beladen naar Vlaanderen terug had gezonden.

3) Malmusz is de Lapsche naam van Kola (Grönlands Historiske Mindesmaerker III p. 636), eigenlijk Mallues. Zie ook Büsching p. 308 en de kaart van Van Salingen.

lax [1]) wonhaftig waren, geschickgt, die auch alszbaldt zu Cornel: de Meyer Simonsen gekommen, Ihnen auch klaglich den groszen Mordt zuverstehen geben, und Cornel: de Meyer darzu aufgerust, dasz er nach der Mosschow, den Mordt zu klagen, ziehen soll, wie auch gescheen, und weiter unnotig davon zu schreiben. Die vorgemelte Companey aber, haben Simon von Salingen inn negstfolgenden 66sten Jar noch mit 2. Schiffen gehn Monckfort und Malmusz abgefertigt, weill er der Compagney Buchhalter wahr, denn Handell dah im Lande zu treiben, in Hofnung, wieder zu erwerben, wasz dah verloren wahr. Und ist Simon von Salingen zu Monckfort denselben frueling woll angelangt, und dasz Schiff, so dah von Cornel. de Meyer war liegen plieben, auch aldah zu ihm bescheiden, dieweill zu Malmusz dohmaln keine Ladung wahr; So hat Simon von Salingen alle 3. Schiffe zu Monckfort und Keerwagh [2]) beladen, mit so viel fisch, Tran, Lax und anderen Wahren, alsz zu bekommen gewesen, und von den Monnichen 2. Lodin geheuret, zu den uberigen Waren, nach Malmusz zu bringen, domit bie Winter Zeiten weiter insz Land zu versuchen, da er auch woll angelangt: und kurtz nach seinem Anlangen zu Malmusz kam Cornel: de Meyer von seiner Mosschowschen Reise, wieder zurugk, und war zu Nougorot [3]) angehalten gewesenn, Mann hett ihn nicht wollen uffstettigen, weil desz Groszfürsten Tittul in der Octroye nicht grosz genug geschrieben wahr, doch wurde Cornel: de Meyer berichtt, dasz der Oberiste von der Nouogorot, von der Engelischen Companey [4]), und von den freunden der Morders darzu kaufft wahren, dasz mann ihnen nicht uffstettigen soll, domit die Klage von diesen Morders für den Groszfürsten nicht kommen soll, auch dasz der Englischen, in ihrem Sanct Niclasz [5]) handel, der kurtzer Jaren zuvorn angefangen war, nicht gehindert sollen werden etc. Wie nhun Cornel: de Meyer bei Simon von Salingen kommen, haben sie sich beide in Ruszische Kleider verkleidet, und etliche Ruszische Diener angenommen, und sich mit einem Bohdt gehn Candelax [6]) begeben, und mit einm andern Bodt langst der Seh uber Keretti

1) Kandalaksja. — Gemakkelijk voor den handel dat de ontvangers zoo ver weg woonden!

2) Op van Salingen's kaart: „Kiorwagevels", d. i. de N.lijke punt van het Visschers Schiereiland. De oude naam is Kierwags Naes (zie Atlas Björnbo).

3) Novgorod, ten Z. van het tegenwoordige St. Petersburg aan het Ilmen-meer.

4) Natuurlijk werkten de Engelschen tegen. Echter kan er destijds ook een Ned. factorij te Novgorod geweest zijn. Chancelor (1553) verhaalt reeds dat zij er destijds bestond.

5) De handel op Kholmogorui.

6) Kandalaksja.

Kieni, und Zuyen [1]), und darvon dannen nach der On [2]), negst uber den Cargopolinschen [3]) wege, nach der Mosschow begeben, dah Sie beide auch woll zu Stephano Tuerdikouw [4]) kommen, der fur den Groszfursten zu Antorff bey ihnen gewesen war, so war es eben im Anfang der Ufriszung, da die groszte Tiranney im gantzen Musschowischen und Nouogorotischem Gebiete entstunde, der Twerdikow aber, gab Cornel. de Meyer und Simon von Salingen zuverstehen, dasz esz nicht gudt sein soll fur sie, die Sache dem Groszfursten in solcher Ungelegenheit furzubringen, auch deswegen, dasz sie sonder angeben den heimlichen wege in Russischen Kleidern einkommen wahren, etc. Dadurch sie gedrungen wurden, von der Mosschow nach der Nougorodt zu ziehen, der de Meyer gab sich von der Nougorodt, mit Doctor Adrians Blocken von Leuensz [5]) Pasz nach der Narue [6]); und [p. 343.]
Simon von Salingen begab sich in Nougorodt zu handlen mit Perlen, Kleinodien undt Geldt, so er bei sich gehabt, und foderte viel Kaufleute mit Wachsz, Flachsz, Leder und Bockleder nach Soenna und Zityen [7]), die ihm die Waren also dahr zufureten, und zog postweisz wieder nach Malmusz, all sein Lacken, Pfeffer [8]), Zinwergk und andere Wahren zu holen, und den Neugorodischen Kaufleuten entgegen zu bringen, wie auch geschach, Also, dasz der von Salingen dasz Jar von 66. und 67. dasz gantze Lande durchzoge, mit Botten uff den Herbst und Frueling, und desz Wintersz in Laplandt mit Rhynszthuren [9]), und im Carellandt [10]) und Rusz-

---

1) Keret, Kem en Schujorjezh (aan de Schuja-baai), alle drie gelegen op de Karelische kust, d. i. de westkust der Witte Zee.

2) De Onega-rivier.

3) Kargopol, aan de Onega, benoorden het Latscha meer.

4) Het eerste en oudste bericht omtrent een Moscovisch gezant in de Nederlanden. Hij moet dan vóór 1566 te Antwerpen geweest zijn. In 1567 zond de Grootvorst twee handelsagenten derwaarts (Cordt p. 246).

5) Dr. Adriaan Blok (van Leuven?) is, zoover ik weet niet uit de Russische historie bekend, wel kwam omstreeks 1566 een Hollandsch apotheker, Arend Claussen genaamd, naar Rusland; hij bleef daar zeker 40 jaar werkzaam. Eerst in 1582 wordt de Hollandsche medicus Johan Eylof vermeld (Cordt p. 253/'54).

6) Narva aan de Finsche Golf.

7) Suma, aan de Karelische kust der Witte Zee en vermoedelijk Schuja (Schujorjezh) dat op van Salingen's kaart Suyen heet (hierna Zuyen).

8) Peper was natuurlijk een echt Zuid-Nederlandsch product, daar Antwerpen, door de verbindingen met Lissabon, de pepermarkt was.

9) Rendieren, Skand. Rensdyr.

10) Karelië.

landt mit Schlitten und Pferdten etc. Und hat also 2. Winter nach einander den mehren teil in den Dorffern oder Flecken Somma [1]), Zuyen [2]), Kirin [3]), bisz den fruling 68. mit der kaufmanschaft erhalten, etliche Russen und Corellische Knechte im dienste gehabt, sich auch mit den Obersten und Eltesten der Dorffer auch Pfaffen befreundet, Bancketten mit ihnen gehalten, oftmalsz auch in ihrem Rathe geruffen ist worden, darum under anderen oftmalsz die gelegenheit der orter von Corellia und Lappia berichtett ist worden; Auch wasz für Kriege, wegen der Nougorodt und ihrer herrschafft gewesen ist, wasz schlachtung inm erobern des Carellands zwischen den Mosschowiters mit den Konigen von Schweden und Norwegen ausz Ostfinlandt, Schweden und Norwegen darausz erfolgt, etc.

Dah berichten die von Kiein [4]), ein sehr alter Mann, Alexeia Wasiliowitz etc. Potsoloy etc. von Zuyen, Wosillia Tottrau, auch ein gar alter Mann, der alte Roszlakowsche, der 3. Sohn hette, alsz Charlente, Juan und Micheyllou Roszlakow, der jüngste war woll 30. Jar, und Jaun Perfiliew Schoumin zu Wirma dem Simon von Salingen, wie sie den Corellischenn Kreige nach der Einnehmung Nouogorods belebt, und dasz gantze Lande von Nouogorodt Nordwestwerts bisz an die Wina [5]), und West-Nordwestwerts uf, bisz an die Wiga [6]), all Corellisch wohr gewesen, und von den Mosschowiters erobert, und die Lande von der Wiga, Nordwestwerts uf bis Candelax [7]), Nordtwerdts auf, all unter Norwegen gehöret haben, wie auch deszgleichen bericht hat, Teodor Zidenowa zu Candelax, der für ein Russischen Philosophum gehalten wurde, dieweill er Historien von Corellandt und Laplandt geschrieben, auch sich unterstunde, die Carellische Sprach in Schrifft zu bringen, die nie kein Mensche geschrieben hette, So liesz er mich [8]) dasz Alphabet sehen, und Schrifft, den Glauben und Vater unser, und auch auszgelegt, von ihm selbst gepractisiret etc. der offentlich aussagte, dasz Laplandt unter Norwegen, und Carellia unter Schweden

1) Suma aan de Karelische kust der Witte Zee.

2) Schujorjezh zie hiervoren (Schuja).

3) Kem, dat op van Salingen's kaart Kiem heet.

4) Kiem of Kem.

5) Dwina. Op de opgegeven richtingen kan men niet aan.

6) De Wyg (Vyg) rivier die in de Golf van Onega (Witte Zee) uitmondt. Op van Salingen's kaart heet zij Vigga, uitmonderde in de Owiga-baai.

7) Kandalaksja, aan de Kandalaksja-baai: de N.W. waarts, in een punt uitloopende golf der Witte Zee.

8) Hier is dus zeker van Salingen zelf aan het woord.

gehoret hette etc, Sie verzehlten mir auch, wie die heilige Menner Jsoissinia und Sauatea, dasz Closter Soloffky uf der Insel [1]) gestifft hatten, mit etichen beredungen, die ich für ein Fabel hielte etc.

Auch verzehlten sie mir, wie sie dasz Carellen erobert hetten, dasz die Konige von Schweden und Norwegen noch einmal kämen wol mit 300. Segelsz, klein und grosz, Jachten und Schiffen, und lagen in der Nemetskoy-Stanewitza [2]), in der Insel Cousowa [3]), dah dahmalsz noch ein alt Schlosz aufe wahr, dasz von ihnen gebawett wahr, und dasz sie alldah lange Zeit waren, undt Godt strafft die Schweden und Norweger, dasz er Regen, Nebel und finsternusz uber sie kommen liesz, dasz sie schier blind worden, und dasz sie bei Knejosz Saggubla [4]), welche liegt in der inwicht zwischen Kaudaka [5]) und Kandalax, ein grosze Schlacht theten, da viell von Ruszischer Fürsten geschlagen wurden, doh die Jnwich [6]) den Namen von hette, Kniaessa-Guba [7]) etc. Und wie dasz gescheen wehre, wurde under Kousewa [8]) ein Vertrage zwischen den Russen, Schwedischen und Norwegischen gemachet, dasz sie mit ihren Schiffen zurugk segelden, und wie der Vertrage gescheen wäre, wurde esz uber den Norwegern und Schweden wieder klar etc. Berichten auch, dasz sie profiant halber verziehen musten, sieder der Zeit blieb Carellandt an den Grosfürsten in frieden, bisz König Jan mit dem Mosschowiter wieder umb Carrellandt anfieng zu kriegen. [p. 34

Der Triffaen hat Simon von Salingen auch berichtet, wie er die Kloster in der Monckenfort erst angefangen zu bawen, wasz ihn darzu verursachet, und wie er darzu kommen etc. Er war ein gewaltiger Kreigsmann gewesen, wieder den feindt, auch viel Volcks abgenhommen an der Grentzen, und geraubet, und hett viel Bluts vergossen, welchs ihn gereuhete, und hette grosz leide darumb: daher verschwur er sein Tagk kein Leinin zu tragen, und liesz ihm einen Bandt umbs Leib machen, unnd woll in der Wildtnüsz von allen Menschen bei den wilden dueren Godt Pänitentz thun, kein

1) Soloweski eiland, tegenover de Karelische kust, waar van Salingen zich destijds bevond.

2) ?

3) Kusow eiland, tegenover Kem.

4) Knashaja, aan de Kandalaksja baai.

5) Kowda, aan de Kandalaksja baai; op van Salingen's kaart: Koeuda.

6) Holl. „inwijk" = baai.

7) Knashaja, zie voren.

8) Kusow eil., zie voren.

dranck da Hopfen inne wahr, mer drinken, kein fleisch mehr essen, und dergleichen Ding etc. dasz er darumb an den Ort, oben der Monckefort, ein kleines Stublin bawete, und nahm sein Bilder mit sich, dah er Godt bei ehrete, wohnete dah ein geraume Zeit, dasz er keinn Menschen sach, asz nicht anders als fisch, die er selbst finge, und wurtzlen und Behr, die er im Holtz lase, so dasz seines heiligen Lebensz an andern Orten gerumet wurde, und ihme viel Volcksz, wie sie von seiner Kleuszen so er in der Wusteney gebawett, gehoret, zu besuchen quemen, die ihn darzu baten, er mochte da ein Kirchen bawen, seinem Godt zu dienen, so dasz er ein klein Capell gebawet hat, da er ein schwartzen Pfaffen [1]) einhielte, die ihme Mesz furlasz etc. unnd zohe dahmalsz die Cappen an. Nach Erbawung der Capellen, kame noch mehr Volck, ihme zu besuchen: Jn summa, dasz sich die fischers auch zu der Capell verfuegten, und schatz zum fisch zu der Capel, dasz durch solchen Schatz ein grosz Closter, ein Meil weges niederiger an der Refier gebawet wordenn, die fischers auch begaben sich, alsz sie kranck worden, zu der Kappen: Dasz Closter aber war Anno 65. noch uber 20. Monnich und ungeferlichlich 30. Laecken oder Kloster-Knecht nicht starck; Wie aber die Schiffart dah erst quam, begab sich Anno 66. und 67. viel Volcksz von Colmogor [2]), von Cargopoli [3]), und Suyen [4]), mit ihren Wahren dohin, die auch all ihr Gaben zu verbesserung desz Closters, umb den
[p. 345.] Lappen, auch zu dem Reussichen Glauben zu bringen, gaben, Also dasz Anno 72. wie Simon Salingen dah noch einmahl mit seinem Schiffe Winterlager hatten muszte, waren sie uber 50. Monnich und uber 200 Bieltzen oder Klosterknechte stark, und hetten die andern die Kirche all gebawet. Jm selben Jare bekamen die Monniche Zeitung ausz der Mosschow vom Groszfürsten, wie Kön: Maytt. zu Dennemargken nicht zufrieden wehre, dasz die Monniche, dah so starck gebawet hetten, und dasz der Groszfürst wurde. Anno 73. gegenn den frueling dah schickgen, umb die gelegenheit der orten zu erkundigen, und mit dem Königreich Norwegen eine Grentze zu machen. Jnn den Jahren hetten die Monniche allbereit dasz Land mit ihrem Closter Volgk besetzt, und lieszen alle Laxfang in den Jnwichenn, von Kierwags-Nesz [5]), bisz den Warhanger Jnwich [6]) befischen: Wie aber Anno 73. die Ruszische Bojharen, oder Gesanten, dasz Laplandt besich-

1) De Lappen werden dikwijls „zwarten" genoemd.

2) Kholmogorui. 3) Kargopol. 4) Schujorjezh.

5) Kaap Njemetsky, zie hiervoren noot 2 p. 215 (nieuw).

6) Varanger fjord.

tigt haben, und Kön. Maytt. zu Denmargken Gesanten ihnen nicht begegnett, haben sie ein Grentze gemacht, zwischen Paesz-Reka [1]), und lieszen alle Reussen von Polnoy-Reka [2]) aufbrechen, und raumeten dasz den Norwegischen wieder ein etc.

Und esz ist dasz Closter, und alle Händel alsouort in Laplandt alle Jar darnach noch mehr unnd mehr zugenommen, und mit Volgk an allen Orten von Corellen gepflantzt worden, die wegenn des Kriegs, so zwisschen Schweden und Reussen, wegen des Corellandes entstanden, auch sonst anderer Tiranney, so in Ruszlandt, in sollichenn Zeiten gehanthabt worden, davon sie ausz Ruszland und Corellen gefluchtet, und sich in Laplandt niedergesetzt etc.

Malmusz belangende, da die Antorffer Schiffe Anno 65. erst dar quamen, waren nicht mehr alsz drey Heuser, dah hieuor von vermeldet ist etc. Anno 66. folgeten die Schiffe, dah Simon von Salingen selbsz mit kam: Anno 67. folget wieder ein Schiffer, der ein sonderliche Societet gemacht, und Anno 66. vorgemelter Companie gedienet hatte. Anno 68. blieben alle Schiff mehrenteilsz ausz, wegen der Zwispalt, so zwischen Kön. Maytt. zu Hispanien und den Engelischen entstunde, des Parlaments halber, so Duc de Alba angestifftet hat in Engelland, doch quemen die Russen mit viel Wahren ausz Ruszlandt in Laplandt etc.

Anno 69. quemen die Holländer von Enckhusen auch dar, auch Schiff von Bergen auf Soem, die alle Steuerleute von der ersten vorgemelten Companey Volgk geheuret hetten, dasz Botszleut gewesen waren, wurden Steurleute [3]) etc. Anno 70. quemen Jtalianer [4]) mitt Schiffen von Enckhusen, und auch sonst von allen orten Schiff, unnd es siegelte Simon von Salingen mit einem Schiff, und Martin Clauszen [5]) von Enkhusen dasz erste mahl in der Carellischen Seh nach Sollofky, Kousewa, Suyen und Soenna [6]): die Jtalianer siegelten nach Sollofky, mit viel Handwergksz-Leuten, Konstlern etc. und

---

1) Verm. Pechenga fjord, die op van Salingen's kaart Paytzera heet. Tegenwoordig loopt de grens iets westelijker.

2) Dezen naam kan ik niet verklaren; misschien is Polmak bedoeld, gelegen aan een riviertje dat in de Tana-fjord uitmondt.

3) Men kan hieruit lezen dat de Compagnie Antwerpen—Enkhuizen was uiteengevallen.

4) Italianen waren al in 1555 te Moskau, zie Hakluyt II p. 293.

5) Merkwaardig dat de oude Russische bronnen ook van een apotheker Arent Claussen gewagen; zie noot hiervoren bij p. 343.

6) Voor de plaatsnamen, zie hiervoren. De Nederlanders bevoeren dus de Witte Zee

segelten von dannen nach der Onega, und von dar zohen sie nach Mosco.

346.] Alsz Simon von Salingen die erste Reyse von Soenna rumdt umb von der Carellischen Seiten mit einem Bodt langst dasz Land, und runds umb Lapłandt, alle Haffen gedifft, abgepfeilet, und auff ihrer Longitudo und Latitudo die Landstreckunge gemessen, und Poli Hoche gebracht, alle Haffen und Strome wol gemessen und gedifft [1]), bisz under Onega, langst Soenna, Suyen, Krem, Keretti, Kaudaka, Candelax, Poriaguba, Omba, Casseranzi, Warsega, Holtz oder Crosz-Eilandt, Trehe-Nesz, Trehe-Oeyne, Adeler Nesz, Hilgen Nesz, Sanct Jans Nesz, Nokoy, Sieben Insel etc. bisz. Kildin, und dar von dannen bisz gehn Malmusz [2]) etc.

Alle Jar wachszeten die Lander mit Volck ann, die Schiffart wurde auch groszer, dasz sich alle Wahr deureten, dasz Simon von Salingen den Handel in der Carellischen Seh triebe, auch zu Warsega, Omba, Treh Nesz Haffen, Nakoy [3]), und andern Orten. Esz kamen auch all die Zeit, bisz im Jar 81. keine Russen Boyaren ghen Malmusz, auch kein Zehender, unnd kein Zolner. Aber Anno 68. wie die Aufriszung anfieng, da die van Colmogor, so von desz Groszfürsten Ufriszung wahren, die vonn Warsega fur ihr Erbgudt zu besitzen, fur dem Groszfürsten verklagt hetten, daher Uneinigkeit entstunde, so unnotig oder zu lang sein hie zu beschreiben, So wurde einer mit nahmen Bassarga Feoderowitz, von der Mosscho mit etlichen vom Adel und Volgk abgefertigt, dasz Dorff Suyen, Kieni, Keretti, Kandelax und Omba [4]) zu straffen, zusambt den Warsegaschen, darumb, dasz sie die Uneinigkeit, so zwischen den Colmogerschen und Warsegaschen gewesen, nicht geweret hetten, und ermelter Bassarga schatzet etlich tausent Rubel von vorgemelten Dorffern etc.

Vor der Zeit waren auch keine Boyaren in Laplandt gewesen, die Lande wurden durch Schatzleute regieret, als Wasilli Alexei [5]), Wassillie Corauin

---

reeds in 1569; maar zij bleven in het westelijk gedeelte daarvan. Eerst in 1578 bezochten zij de Dwinamonding.

1) Dus reeds in 1567 à 1568; zie hiervoren.

2) Suma, Schujorjezh (Schuja-baai), Kem, Keret, Kowda, Kandalaksja, Porja, Umba, Kaschkaranza, Warsuga, (?) , Kaap Korabelnyi met de Tri Ostrowow (3 eilanden, Kaap Orlov, Swjatoi Noss (heilige kaap), Jokansk, Nokujew eiland, Sem Ostrowow, Kildin, Kola.

3) Zie hiervoren.

4) Zie hiervoren.

5) Alexei en Canize waren de te Kandalaksja wonende ontvangers waarvan boven (p. 342) reeds sprake is geweest.

zu Kandelax, Dauid Canize, nach ihnen Nezey Poppoy, Jürg Ouri, darnach Mitrofan, Koukin etc. und andere, die Andreasz Tsolkan die meisten Gifften oder gaben brachten und gaben, wurden Schatzleute in Laplandt etc. Bis dasz Jahr 82. da kam der erste Boyaren Ouierko Juannowitz gehn Malmusz, und stiftet dar den Norgischen ein Gasthoff, und macht ein Wage nach Norgischen gewicht, bracht von allem dasz Zehende auf, und andere besserung [1]) etc.

Anno 83. wurde die erste Ostrogha, oder Brustwehr, von Maraka Foedorowitsch, zu Malmusz gebawett [2]). Anno 84. verklereten sie, dasz die Kon. Maytt. zu Dennemarckenn nicht zuwieder gebawett wehre etc. Und so haben sich die Boyaren nach den Jaren Anno 88. mehr und mehr gestarckt, und in Laplandt eingedrungen, auch in Finnemarken und Norwegen, wie andere, die nach Simon van Salingen, sieder Anno 88. dohin gesiegelet, erkleren mugenn etc.

---

1) Maar daarmede was de goede tijd voor de kooplieden uit en zij zagen dat wel in, want zij verlegden het centrum van den handel reeds eerder naar de Dwina-monding; regeeringstoezicht was nu toch niet langer te ontgaan.

2) Hoe Kola er toen uitzag is voorgesteld op de plaat tegenover blz. 59b, voorkomende in G. de Veer's „Drie Seylagien."

II.

INSTRUCTIE [1]) voor Wilhem Barentsz. waer naer hy hem sal hebben te reguleren, omme die reyse by Noorden (Noua sembla [2]) om, t' ondersoucken, ende te vinden naer 't Coninckryck van China etc. [3])

Inden Iersten sal den voorszeiden Wilhem Barentsz. stuerman het volcommen commandement hebben, ende goede ordre houden ouer spys, ende dranck, deselue ten meesten oorbaer gebruyckende, ende daerbenevens goede discipline houden ouer alle tscheepsvolck, achtervolgende d' artyckelbrieff daerop gemaeckt,

Ende sal den voorszeiden Wilhem Barentsz. stuerman met zyn schip, ende schipsvolck in dese maendt van Meye hem gereet vinden int meersdiep, omme van daer met de twee andere schepen totte voyage gedestineert de voorszeide reyse te voorderen soohaest alst doenlyck ende mogelyck sal wesen,

---

1) Uit „Register der Instructien van de St. Gen. 1588—1611" Algemeen Rijks-Archief. Vroeger afgedrukt bij Muller „Noordsche Compie" Bijlage I.

2) De woorden tusschen haakjes geplaatst zijn in het origineel bijgeschreven door Oldenbarnevelt zelf.

3) Dat deze instructie *niet* aan Nay en wèl aan Barents werd verstrekt, is volstrekt niet vreemd. Nay had met deze instructie (waarvan hem wel een afschrift zal zijn verleend) niets kunnen uitvoeren. Hij en Barents gingen *in den grond zéér verschillende reizen* maken. Zij zouden samen uitzeilen om bij de Noordkaap uiteen te gaan, de een naar Noord-Nova-Zembla, de ander naar Straat Waygatsch met het enkel voorbehoud dat degeen die *niet* slaagde den ander achterna moest zeilen om dan gezamenlijk te onderzoeken wat er in de eenig mogelijke richting te doen stond.

Eenigszins vreemder schijnt wel dat niet de vroedschap van Amsterdam, maar de Staten-Generaal de Instructie vaststelde. Men bedenke echter dat er twee provincien in de zaak gemoeid waren en dat er een geval mogelijk werd geacht dat de schepen van Barents en die van Nay samen moesten werken. Dat dus de Generaliteit de leiding in handen nam was zeer loffelijk.

Zoomin als Nay iets aan deze Instructie van Barents zou hebben gehad, kon Barents iets hebben aan die Van Nay. Men kan zich verzekerd houden dat Nay *ook* een instructie bekomen heeft. Deze zal, *mutatis mutandis*, ongeveer van denzelfden vorm zijn geweest als die van B.

Ende sullen de voorszeide dry schepen hen byden anderen houden waerouer die Superintendentie sal hebben Cornelis Cornelisz. van Enckhuysen in tgene dat tot voorderinge van dese voorszeide voyage, off reyse sal strecken, Ende oft gebeurde (twelck Godt verhoede) dat dese schepen door storm, of onweder, oft oock door lanckduerige mist, oft ysganck, oft anderssins vanden anderen dwaelden, oft eenich ongeluck ouerquame, dat In sulcken geualle een ydert van d' andere schepen euenwel hare voorszeide reyse sal voorderen, sonder dat d' een d' andere inde voorszeide voyage sal mogen empescheren ofte verhinderen,

Ende gepasseert zynde de noortcaep sullen hen alsdan verdeylen te weeten Cornelis Cornelisz., ende Brant Ysbrantsz. sullen haer cours nemen, nade Vaygatz ende Willem Barentsz. nae noua zemla, omme by alle mogelycke, ende doenlycke middelen t' ondersoucken daer door te commen in de zee van Tartarien genaempt Mare tabin, Ende Ingeualle de voorszeide Wilhem Barentsz. door (oft om de) noua zemla niet soude connen passeren sal alsdan gehouden wesen de andere schepen te volgen door de Vaigatz, Ende ter contrarien d' andere schepen niet connende passeren door de Vaigatz, oft door de Vaigatz alreede eenige mylen geseylt zynde, ende beuindende empeschement, oft letsel van ys, sulcx dat zy niet voorder souden connen door commen, sullen alsdan haer voyage dirigeren naer noua zemla, ende d' ander schip volgen,

Ende sal de voorszeide stuerman scherpelyck letten op de forme, gesteltenisse ende gelegentheyt van t' eylandt (ende wateren van ende om noua semla, ende alle andere eylanden ende wateren, die hij opte reyse om noua sembla sal beuinden, ende zoo hy nade Vaygats mede compt te seylen, oick) van vaygatz, hoe tzelue gesitueert is, ende op wat hoochte, ende ondersoucken die wyte, ende breete vande canalen derzeluer, Insgelycx die diepten, ende gronden soo aende Noortzyde nae (van) Noua zemla, als aende suytsyde wesende aende custen van moscouien, ende Tartarien, ende van gelycken wat droochten, sanden, ende riffen daer mogen wesen, ende oft daer oock hauenen, oft Reeden zyn om schepen te bergen soo voorden ysganck, als anderssins, Ende daer beneffens wat volck op tzelue Eylandt, Ende aen beyde custen derzelue woont etc. Ende dit alles pertinentelyck aen te teeken ende by gescrifte te stellen,

Ende door den canael van Vaygatz gepasseert synde sal de voorszeide stuerman alsdan synen cours nemen oost noort oost, ofte noortoost ten oosten aen op de noortcaep van tartarien genaempt de caep van tabin, ende

neerstelyck letten op de hoochte [1]) van de selue caep, op de gedaente van tlandt ende gelegentheyt vande diepten ende die steylten, oft vlacten vande strandt aldaer met alle voordere circumstantien daertoe dienende.

Ende sal de voorszeide Wilhem Barentsz. onder anderen bysonder letten wat eylanden op dese voorszeide vaert gelegen zyn, ende waer. Ende wel distinctelyck aenteeckenen haere situatie ende die hoochte van dien, die commoditeyten van hauenen, ende Reeden derseluer, ende by wat volck d' selue bewoont wordden, ende voorts daervan alle voordere kennisse nemen, sulcx als hy noodich ende dienstelyck sal beuinden.

Van gelycken sal de voorszeide Wilhem Barentsz. acht nemen op de stroomen, ende getyen van dese geheele passaige, soo by westen, als by oosten die Vaigatz, ende wel distinctelyck aenteeckenen op wat plaetssen, ebbe, ende vloet gaet, ende hoe hooch dattet daerop vloet, ende hoe lanck dat die ebbe, ende vloet op alle dese plaetsen gaet, Ende bouen dien ondersoucken de nature, ofte qualiteyt vande wateren aldaer te weeten, off deselue sout ofte soet, ofte brack zyn, Ende sal hier van pertinente notitie houden.

Alle tgene voorszeid is met Godts hulpe volbracht ende van alles pertinente notitie gehouden, ende alle aenteeckeninge scriftelyck gedaen zynde, soo sullen de voorszeide schepen wederkeeren, ende alsdan heuren cours nemen, die eenen lancx de custen van noua zemla, ende d' andere lanx de custen van Tartarien, wel scherpelyck lettende op de streckinge ende gedaente vande Landen, ende die hoochte der seluer, mitsgaders die diepten, ende gronden, ende van gelycken die droochten, clippen, sanden, ende riffen met alle circumstantien daertoe dienende, Ende sullen die voorszeide schepen malcanderen verwachten ontrent het eylandt Colgoyeue.

Voorts sal de voorszeide Wilhem Barentsz., ende van gelycken synen onder stuerman, oft schipper pertinent Journael houden van alle die coursen, geduerende dese voyage, beginnende vanden noortcaep aff, ter tyt dat die schepen aldaer wederom door Godts genade gecomen sullen wesen, Ende sal tallen tyden, ende plaetssen des doenlyck zynde die hoochte affmeeten gedurende dese voorszeide reyse, als voorszeid is Ende daervan goede notitie houden, Ende voorts van alles een pertinent verbael maecken naer behooren, omme d' Heeren Staten ouergeleuert te wordden.

Ende ten eynde een Iegelyck veroirsaeckt sal wesen syn vuyterste debuoir

1) Versta: de geografische breedte.

te doen sal de voorszeide Wilhem Barentsz voor al van syne belooffde penningen betaelt wordden, ende de saecke wel geluckende, ende de reyse door Godts hulpe volbracht ende wederom hier te lande gecommen zynde, Sal de voorszeide Wilhem Barentsz. noch daerenbouen eerlyck gerecompenseert wordden, mitsgaders zyn scheepsvolck nade neersticheyt die een yegelyck in tvolbrengen van tgene voorszeid is gedaen, oft gemeriteert sal hebben.

Ende sal de voorszeide Wilhem Barentsz. vande reyse wederom gecommen synde hem vervougen met zyn schip, ende scheepsvolck ter plaetsse daer hy toegerust is, ende hem terstont addresserende aende Magistraten derseluer plaetsse, die hem sullen verclaren, waer nae hy hem sal hebben te reguleren, houdende middelertyt syn volck in scheepsboort, sonder te voren om eenige oorsaecken yemant van henlieden aen landt, oft oock van tlandt aen boort te laten commen.

Alsoo gedaen, beslooten, ende gearresteert Inde vergaderinge vande heeren generale Staten vande Vereenichde Nederlantsche Prouincien in Sgrauenhage den XVIen Meye XVc vier ende tnegentich.

J. VAN OLDENBARNEVELT.

III

SCHRIJVEN AAN DE STATEN VAN ZEELAND OF GECOMMITTEERDE RADEN [1]).

.... Wy en twyfelen nyet uWe E en solen hebben verstaen tgene tot noch toe is verhandelt nopende de toerustinge van dry schepen gedestineert om lancs het noorden tot coste van dese provintien te ondersoecken den wegh naer Tartarie China en ander Landen daeromtrent ende is eyntel[yck] naer veele difficulteyten besunder by die van Gelderlant daer inne gemaeckt (vuyt dien de selue saecke nyet en was behoorlyck ende tydel[yck] gepreponeert ende naer deliberatie inde oncosten geconsenteert) met pluralité van stemmen geresolveert, de Instructie, zoo die beworpen was.

Sommige coopl. hebben oyck versocht assistentie en vryheyt van convoyen om te beginnen een nyewe (zoo sy seggen navigatie) naar Westen, voorby de Cap van Bonne esperance, daertoe hebben gemaeckt een seecker Compaijnie gelyck uwe E. solen cunen verstaen bydr copye vande requeste en declaratie hier mede gaen, maer is tselue versoeck vuyt gelycke redenen als vooren gedifficulteert en al noch nyet bewillight besunder oyck nyet mydts dyen [der] gelijcke compagnien hebben meer ..... en voordeelen dan andere schijnen te smaken monopolie, stryden tegen de vryheyt van Lande, niet toelaten dat d' een meer dan d' ander in gelycke saecken soude gebeneficeert worden. Uwe E. sal belieuen ons te verwittigen op diversche poincten in onse voorgnde begrepen van hunne goede meeninge daernaer wy ons solen reguleren ....

vuyt 's Gravenhage 18 Mai 1594.

Uwe dienstwillige

JAN VAN WARCK NICOLAES WILLEM SYMONSZ.

---

1) De brief (in Rijks-Archief van Zeeland) draagt geen adres.

IV

SCHRIJVEN AAN DE STATEN VAN ZEELAND.

Eedele erntfeste Hooghgeleerde......
voorsienige discrete Heeren [1, 2]).

Nadien wy verstaen hebben vuyt tschryuen vanden Burgemeesteren en Regierders der Stadt Amsterdam dat Schipper Willem Barents mede ten Noorden geseylt hebbende, gelyck zy verstaen hadden dat de twee andere schepen tot Hoorn ende Enchuysen mede waren gearriveert by den voorn. van Amsterdam met de gecomitteerde van de Admiraliteyt aldaer, het bootsvolck vanden seluen Willem Barents was afghedanct ende de papieren caerten ende Iournalen op den schepe bewonden aengebaert ende dselue gestelt in bewaerder Handt hebben wy goetgevonden ende geordonneert de voorn. drie schipperen als Brant IJsbrantsz., Dirxen van Enchuysen, Cornelis Cornelisz. van Middelborch 3), ende den voorn. Willem Barentsen te beschryuen omme op Saterdach acht dagen den eersten October toecomende alhier in den Hage te compareren elcx mit haerluyder papieren caerten ende journalen. Waer van wy Uwe E. by desen wel hebben willen adverteren ende ernstlycst versoucken eenen vanden Heeren ten voorsz. dage alhier te willen doen compareren ten eynde de voorsz. Schippers op alles wel ondervraecht, ende voorts op alle saecken de voorsz. vaert aengaende, wel rypelyck gelet zynde voorts byden Heeren Staten Generael daer inne gedaen mach worden als ten meesten dienste vanden Lande beuonden sal worden te behooren.

Hier mede
Edele Ernstfeste wijze hoochgeleerde zeer voorsienige discrete Heeren zyt Gode beuolen. Geschreuen in den Hage den 20st Septemb. 1594

Ter ordonnantie vanden Gecommitteerde Raden van den Staten van Hollandt en Westfrieslandt

BERCHEN.

---

1) Aan de adreszijde van den brief (in Rijks-Archief van Zeeland) staat: de Staten van Zeelandt ofte Hare Gecommitteerde Raden.

2) Op het stuk is aangeteekend: recepta 30 Sept. 1594.

3) Brant IJsbrants, Cornelis Dircksz Strickbolle en Cornelis Cornelisz. Nay.

V.

BRIEF [1]) OVER DE EERSTE REIS NAAR DE IJSZEE (1594).

Vl. sal wel vernomen hebben het arriuement jn hollandt vande IIII scepen, die ouer vier maenden van hier vertrockken, om die nauigatie van Indien te vinden, ende van China achteromme, hebbende haer vornemen verricht, Vl. sal weeten, dat die twee, derseluer hebbende die hoichte gehadt vandie witte zee, sijn oostwartz aengeloopen, so om die Reuier Obij te soucken,(van waer aen allen sijden wyt Armenien koemen[de], herwartz worden gebracht, tot beter coepe, als die selue tot Venetia gelden) als oeck dien wech nae Chjna te mogen gebruijcken, alsoe hy naerder is, als lanxs Groenlandt, ende gecoemen aen die Vaigats (die welcke die plaetz is, daer alltijt die difficulteit van passeren is geweest, alsoe Oliuier Brunel tot daer sijnde gecomen, vont selue al toegeuroren, jnt midtse des somers, ende hadde alsoe 18 jaeren geweest [2]), dese Vaigatz is een Eijlandeken, leggende jn een straete van beide seyden anderhalff meile vant landt, all waer koemende, jnt leste van Julio, vondent als dat voll ijs, twelck al 4, 5 vadem bouent water lach, ende daer nae koemende die hette, was jn drie dagen wech, soe versmolten als ewech gedreuen, door den stercken stroom die daer ginck, waermede die selue scepen, door [t] gat liepen, Geuende die selue den naem, die Straet van Nassouwe, vervolgende voorts hae[r] reise nae Obij, xvi daegen langh, soe wel mit contrarie wijndt, vindende een groote zee, ende ouerall groote diepte, 120, 140, 150 ende meer vademen, hebbende 130 meijlen geseijlt, Ende synde op 20 mylen nae by Obij, vresende of die wijnt gecoert [3]) hadde, ende dat sy daer door nijet weder soude door die Vaigatz hebben gecost, om den vorst, die daer stracks begost, keerde wederom, hebbende genoich discouuert, gheene sij begeerden, Deze en hebben nergens aent landt geweest, dan door die vaigatz sijnde, sagen eenen man opt landt die sy mit een boet aent landt gaende vervolg[d]en, dan liep ewegh, ende stracks quamen op haer 30 ofte 40 mans, mit pijlen sittende elcx in

---

1) Uit papieren van Buchelius, vroeger gepubliceerd bij Muller „Noordsche Compagnie" p. 357. De brief draagt geen aanwijzing van afzender of geadresseerde.

2) Waaruit men zou kunnen afleiden dat Brunel in 1576 daar geweest was.

3) Gekort in den zin van „te weinig of te schrale wind."

een sleede van een hardt getrocken, waer af die Bootsgesellen vervaert sijnde wederom sceepe gingen, dander twe scepen gingen noortwaerts aen ende coemende op 78 graden, vondent landt, twelcke noua Sembla was, waeraf sij gebracht hebben viele mon[s]ters van Christall de montagna, datter mit bergen vol is, oeck van anderen Mineralen, onder anderen van desen en[i]gen Bergen, die se seggen vol gouts soude weesen, Ende gheen volck daer geuonden, hebben van daer gegaen, vonden onderwegen, dese 2 Schepen, die de Straette hadden gepasseert, ende soe syn tsamen thuys gecoemen. Die Staetten schijne willen op die Vaigatz 2 Schanssen maecken, soe om die vaert alleen te houden, alse om dat haer van die volck wt Indien vaeren[de] daer heur vertreck hebben, alst Gat toe waer geuroren, het volck sal mettertyt wonder wtrichten. Godt geue wat salich is. Giellisz heft een passagier gesproecken, die daer mede is geweest, ende hem dese relatie heeft gedaen.

VI.

ADVIS geconcipieert bij Baltazar de Moucheron op de voorgeslagen propositie by de Heeren gedeputeerde van de Staeten van Hollandt ende Zeelandt [1]) voorgewent nopende tgene noodich sal wesen gedaen tot voorderinghe van de navigatie naar China door de Straete van Nassau.

Ten eersten zoo den voorschreven de Moucheron verstaet soo soude t' welbehaeghen van U. E. eenichsins wesen dat dit Iaer 1595 gesonden soude worden naer promotorium Tabin ses schepen, de drye daer van om te senden ofte door te seylen tot int Coninckryck van China, de ander drye om rapport te doene ofte de selue Cape nauigabel is, oock van de gesteltenisse van dijen om het toecomende Iaer te besoigneren tot de fortificatie van de voorschreven Straete ende wat voorder geraeden sal worden tot de behoudenisse van dijen etc.

Aengaende de afseyndinghe van de voornoemde ses schepen is ontwyffelyck seer goet ende is te verhopen sal wesen tot grooten voordeele van dese vereenichde nederlanden, dan (onder reuerentelycke correctie) soude raetsaemer achten, dat men in plaetse van ses schepen maer vier en sonde, daer by gevoecht een cleijne Jachte van ontrent 20 Lasten op dat twee van de selue schepen met de Jachte heure reyse voordere tot in de stadt van Quijnsaij [2]) int Lantschap Mangi [3]), eylandt van Jappan ende in de stadt van Cantam in coninckryck van China, ende dat de twee andere weder keerden tot in dese Landen rapport doende van de gelegentheyt van den voorschreuen Caep ofte promotorium Tabin.

Ende de oncosten diemen soude doen voor de wtreedinghe van de an-

1) Het stuk is (aan het slot) gedateerd 6 April (1595) en blijkens aanteekening daarop voorkomende den 8 April ingekomen ; het bevindt zich in Rijks-Archief van Zeeland.

2) Quinsay, naar Fuh-kiënsche uitspraak „King-su" betèekent: rijkshoofdstad. Zie Linschoten „Itinerario" ed. Kern (1910) Dl. I, p. 94 en noot aldaar.

3) Bij Jan Huyghen: Paguia d. i. Paquian (Peking). Zie Linschoten, ed. Kern Dl I, p. 93. In den zin van de provincie waarin Peking ligt, komt Mangi reeds voor bij Marco Polo Caput LI.

dere twee schepen dat U. E. die bestede tot onderhoudt van twee hondert mannen, tot bewaernisse ende fortificatie van de voorgenoemde Straete genaempt Nassauue.

Want dat U. E. de ontdeckinge doet doen vanden Cape tabin ende weder de schepen laet keeren sonder dat U. E. possesseur blijue ende versekert vande voorgenoemde Straete sal een saecke wesen geheel dangereux, ende tenderende (myns bedunckens) tot naerdeel van dese vereenichde Nederlanden, want alsoo de ontdeckinghe ofte gestaltenisse van Cape tabin niet secreet sal blyuen, indijen dat naer U. E. meyninghe de schepen wederkeeren zoo is het ontwyffelyck dat de omliggende potentaten t'selue vernemende hen sullen Heer ende Meester van de selue Straete maecken, daer door niet alleenlyck dese voorgenoemde Landen sullen gefrustreert worden van haere pretentie maer oock alle de voorgaende costen te vergheefs gedaen.

Wel is waer dat U. E. soude moghen seggen, waer toe dese costen van de fortificatie gedaen, gemerckt de onsekerheijt oft men den Cape tabin sal kunnen voorbij seijlen, ende datmen tselue tyts genoech sal doen alsmen de selue voorbyseylinghe seker sal zijn.

Aende selue versekerheijt van voorbij seijlen hebbe ick noo[i]t getwijffelt noch en twyffele noch ter tyt niet, dan tselue U. E. te versekeren waer te vermetelyck van mij gedaen, doch soo U. E. gelieft hen te contenteren met dese naervolgende natuerlycke redenen, dunckt my (onder correctie [)] dat U.E. daer van eenichsins versekert sullen moghen wesen.

De selue Cape tabin legt onverhindert van eenighe Eylanden, ende aen een wyde diepe zee, ende naer het beschryuen van diversche autheuren die van de gelegentheyt van t' Landt van Tartarien geschreuen hebben op sessentseuentich ofte sevenentseuentich graeden.

Datmen op dijer gelycke hoochte kan zeylen, dat blyckt by de reijse nu Lest gedaen, by Willem Bernartsen [1]) van Amsterdam die op achtenseuentich graeden geweest heeft.

Bouen dien staet te considereren dat onse schepen desen voorleden Somer int passeeren van de Straete geseylt hebben tot op negenentsestich en

---

1) Willem Barents.

halff, tseuentich, eenentseuentich ende tweentseuentich graeden niet door een wijde ofte onverhinderde zee, maer door een enge passagie als U. E. kennelyck is, onderworpen de ganck ende t' drijuen van den ijse, soo men dan met alle de selue engte ende verhindertheyt daer door heeft kunnen seylen, soo veel te meer ende gevoegelycker salmen kunnen seylen door een wyde ende onverhinderde zee.

Haijcton van Armenijen [1]) beschryuende tlandt van Tartarien tot aen de Schytische zee seght dattet vier maenden int Jaer, als naemelyck Julius, Augustus, September en October tselue Landt tot promotorium Tabin niet gebruycbaer en is, ende dat door t' smelten van de sneu ende ijs, die het aartryck aldaer soo modderich maeckt datmen daerop niet en kan gegaen sonder daer by te sincken maer dat de Inwoonders der selue Lande die naer den oeuuer der zee loopen tot den banck van de walvischen zee honden ende zee calueren gebruycken Sleden die met Reenen getrocken worden de welcke het sincken beletten met hun snellich loopen, zoo dat waer is, gelijck het oock waerachtig schijnt lichtelyck is te conjectureren dat het ys wt de zee soo smelt dat het de navigatie niet hinderlyck is.

Een seker spaensche Autheur bynaeme Francisco Lopes de Gomara [2]) schryft dat in den tijde van den Keyser Frederico barbarossa een canoa, dat is een schip van China van dyen Lande is door storm ende door het noorden tot Lubeeck aengecomen ende aldaer gelost van de waeren die hy gelaeden hadde.

---

1) Haithonus Armenus: „de Tartaris." Bij Grynaeus „Novus orbis regionum et insularum veteribus incognitarum" (Basileae, 1532). Haitho, een Armeniër, dicteerde zijn wetenschap (in de Fransche taal) aan Nicolo Salconi. Eene passage die met dit citaat overeenkomt trof ik in de mij ten dienste staande uitgave niet aan. Eer vindt men iets van dien aard bij Marco Polo. Trouwens De Moucheron kan hier wel uit het hoofd hebben geciteerd. De volgende alinea, die aldus begint: „Een seker spaensche Autheur bynaeme Francisco Lopes de Gomara" luidde aanvankelijk: „Een seker Spaensche Autheur *daer my den naem af vergeten is.*" De 7 laatste woorden zijn in het handschrift doorgeschrapt en vervangen door Francisco Lopes de Gomara.

2) Francisco Lopez de Gomara „Historia general de las Indias con todo el descubrimiento y cosas notables que han acaedido desde que se garnaron ata el año de 1551 con la conquista de Mexico y de la Nueva España. Caragoça, 1553." Fol. VII: La tambien dizen como em tiempo del emperador Federico Barbarroxo aportaron a Lubec çiertos indios en vna canoa.

Oliuier Brunel die langhen tyt gewoont heeft in de steden van Casan ende Astrekan, heeft my dicwils mondeling geseet, dat naer dat hy soude ontdeckt hebben de riviere van Obba hy sonder difficulteyt soude mogen seylen tot int Coninckryck China, ende dat hy daer van informatie hadde van den tyde synder gevanckenisse ende in dienst wesende van een Rusche Heer [1]) die dije Landen aldaer hanteerde.

Paulus Jouius die Ambassaet geweest is by den Moscouiter beschryuende desgelycx de Landen van Tartarien seght dese naer volgende woorden [2]): Tot den Iungeren ende Wgolien comptmen ouer een scherp geberchte dat syn mogelyck hier voortyts die hyperborische Berghen genoempt geweest, bouen daerop vangt men die edelste valcken, dyer isser sommighe wit met gespickelde vederen, die noemptmen Herodien, het syn oock gierualcken aldaer dat syn der Reygeren vyanden. Heijlighe en vreemde, die en hebben de oude vorsten tot den weydwerck niet gebruyckt het syn oock ander meer volcken dat zyn die Leste Lieden bouen die gene die bouen genoempt sijn den moscouiten chinsbaer wesende die selue en syn den moscouiten noch niet sekerlyck bekent worden want daer en is noch niemandt aen de Hooghe zee gecomen, sonder sy syn alleenlijck

1) Bedoeld zijn de Anikieffs (bij Hessel Gerritsz.: de kinderen van Aniconij) zie mijne Inleiding.

2) Paulus Iovius: „de legatione Moschovitarum" bij Grynaeus „Novus orbis regionum et insularum veteribus incognitarum" (Basileae, 1532) fol. 539.

„Ad Inugros Ugolicosque per asperos montes pervenitur, qui fortasse Hyperborei antui„quitus fuerunt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur: ex iis genus unum est can„didum guttatis pennis, quod herodium dicunt. Sunt & hierofalchi ardearum hostes & sacri „& peregrini, quos antiquorum luxus in aucupiis non agnovit. Ultra eos quos modo nomi„nari populos, Moschovitis regibus tributa pendentes, aliae sunt nationes extremae homi„num, nulla certa Moschovitarum peregratione cognitae, quando nemo ad oceanum perve„nerit, sed fama tantum, ac ipsis plerumque fabulosis mercatorum narrationibus audite, sa„tis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentem omnes ingenti cursu ad Aquilonem „deferri mareque ibi esse longe vastissimum, ita ut illinc ad Catayum legendo oram dextri „litoris, nisi terra intersit, manibus perveniri posse certissima coniectura credendum sit. Per„tinent enim Catayni ad extremam orientis plagam ad Thraciae ferme parallelum, Lusita„nis in India cogniti, quum proxime ad coëmenda aromata per regionum Sinarum Mela„cham usque ad auream Chersonesum navigarint uestesque ex Zebellinis pellibus attule„rint: quo vel uno argumento non longe ab Scythicis litoribus Cathaiem urbem putamus."

door sommighe coopluyden worden bekent de welcke mogelyck niet gewis noch geheel waerachtich en syn, maer dat is gewis dat (Diuidna) veel wateren met Haer treckt ende tegen middernacht loopt, ende dat die zee aldaer seer breet is, alsoo datmen van daer tot Cathaij varen mach, alsmen altyts lancx den oeuuer op die rechte Hand blyft, want die van Cathay aent wtterste morgenland gelegen behooren onder den paralel thracie ende is den portugaloysen in India bekent worden doen sy het lestmael door dat Landschap Sinarum tot Melacha toe tot den gulden Chersoneso geuaren syn om specerye aldaer te coopen, daer Hadden sy sabelen duer hen gebracht, wt welcker bewysinghe men veel mercken mach dat Cathay niet verre van den schitischen oeuuer der zee gelegen en is.

Stellende daer by dit woordeken (gewis kan men seylen tot Cathay) soomen dan kan geseylen tot tlandt Cathay, sonder difficulteyt salmen seylen tot in China gemerckt tselue Landt meer ende meer naer tsuyden streckt.

Oock behoort men acht te nemen op de woorden die zeker Rusche Bootsgesellen in dese leste reyse ontrent de Riviere van Petchora geseght hebben aen Cornelis Cornelisz ende Francois de La Dalle op tgene heur gevraecht worden oft men door Weygats soude mogen seylen, Dat wanneer men daer door waere datmen alsdan vinden soude de groote werme zuyder zee lancx de welcke men soude moghen seylen waermen wilde.

Wt alle welcke discoursen ende bevestinghe van autheuren kammen lichtelijck eenichsins versekert wesen dat promotorium Tabin, ons niet en can hinderen in dese navigatie ende dat alle de difficulteyten die hier voormaels by diversche entrepreneurs gevonden syn geweest, bestonde int passeren de Strate van Nassau.

Want eenichsins waerachtich schynt te syne dat het ys dat ontrent de straete van Nassau gevonden wordt in de maenden van Junio, Julio en het beginsel van Augusto, is ys dat in de voorjaeren dryft wt de riuieren Obba, Petchora Pysana ende andere omliggende, het welcke door de engde der strate van Nassau ende oock d'ondiepte der zee midtsgaeders dat

tegen comen van tlandt van Wygats niet gebriseer noch te niete can commen, als het wel soude moghen gheschieden, soo de zee daer diep ende wyt waere om hem te spreijden, want het waerschijnlijck is dat in de selve Schitische zee voorby de Straete van Nassau van de maent van October tot in de maendt van Aprill ofte Meij geen ys ofte luttel en is overmidts dat de zee bevochten wordt met continuele stormen ende ouersulcx tot congelatie niet kan geraecken maer als bouen geseet is dat het ys in de selue zee dryft wanneer dat de riuieren aldaer ontdoijen gelyck meer d'experiencie ons hier ende de naeste Landen by noorden jaerlycx doet blycken.

Voor soo vele belangen mach, nu de onconsten die gedaen souden moeten worden tot de fortificatie dat U.E. gelieue te balanceren welcke meer sal costen de wtreedinghe van twee schepen ofte d'onderhoudt van twee hondert mannen, men sal bevinden datter niet vele differentie en is, want twee schepen van tseuentich ofte tachentich Lasten met elck veertich mannen gevictailleert voor achtien maenden sullen costen ontrent viertich duysent guldens.

Twee hondert mannen costen alsmense gheeft d'een door d'ander daer inne begrepen de officieren veertien guldens ter maent, vierendertich duijsent guldens de fortificatie naer dese byvoegende memorije, ontrent twaelff duysent guldens soo dat de fortificatio meer costen sal ontrent ses duijsent guldens, ofte daer ontrent.

Dat U.E. nu considerere de nutticheyt die dese vereenichde nederlanden sullen ontfanghen door de fortificatie van de voorschreuen straete van Nassau, ende oock mede t' achterdeel dat U.E. is verwachtende in dijen de selue straete van andere geincorporeert werde ontwyffelyck sullen bevinden dat int regardt van twee ofte drye duysent pondt min ofte meer beter is hem te versekeren van tgene ons in onse entreprise hinderlyck soude wesen, dan om voor de importancijen van dyen tselue onseker te laeten.

Ten eersten gemerckt dat U.E. twyffelen dat promotorium tabin navigabile is, soo moet daer oock getwyffelt worden dat de schepen die gesonden sullen worden tot by de selue promotorium om weder te keeren, tselue jaer niet en sullen moghen weder keeren want van d'een en is niet meer

versekerheyt dan van d'andere, door dyen oock mede geen voorsekerheyt is van de distancije van de straete tot Tabin toe.

Ende oft het soo geschiede datse niet weder en costen keeren wat versekerheyt ende rapport sullen U.E. hebben van het succes van de reijse, van de selue schepen ganschelyck geen.

Ten tweeden met het doorseylen van alle de Schepen salmen geen kennisse mogen hebben, vande Coste van Tartarien, noch vande omliggende riuieren, want om tyt te winnen soo sullen de selue Schepen nergens naer moghen beyden, dan stracx door seylen sonder kennisse van eenighe landen te nemen.

Soo dat alle dese costen sullen gedaen worden soo de saecke twyffelachtich is als U.E. meynen sonder fondement, ende soo de selue schepen niet deur en kunnen souden s oock geen meerder kennisse van dyen Lande hebben dan wy tvoorlede Iaer gehadt hebben.

Dat nu alle de Schepen door seijlen tot in China toe ende dat het gebuerde geen en coste weder keeren om rapport te doene van t' succesz van heure reyse, wat salder meer gedaen worden van andere omliggende princen verweckt om ons de passagie te sluyten [1]), ende alsoo naer heur trecken de profyten die wy daer van dencken te genieten, want t' is ontwyffelyck de saecke alsoo geschiedende datse niet secreet sal blyuen, maer de geheele werelt centbaer maecken Dus (onder reverentelycke correctie) waert beter het proverbium naer te commen dat segt

facilius est excludere quam expellere.

Door de fortificatie kan noch dese deucht geschieden, datmen noch dit Iaer sal vernemen de gelegentheyt van de Landen ontrent de straete van Nassau, ende datmen ouer Landt sal kunnen vernemen t' succes vande reyse van de selue onse schepen, t' sy van heur arriuement in China als oock van de passagie door Tabin midts lancx de costen seynden sommighe Tartaren, met heure sleden, diemen daer toe sal kunnen verwillighen vergeselschapt van eenighe van dese Landen die met heur soude moghen reysen, ende soo men daer toe geene vrome Luyden soude willen aventu-

---

1) Het denkbeeld eener fortificatie was reeds in 1580 door Hakluyt uitgesproken. Zie Hakluyt III pp. 264, '66.

ren men mochte met de Schepen seynden thien ofte twalef quaet doenders dye de doot verdient hebben om die daar toe te gebruycken.

Bouen dijen staet noch te consijdereren dat alle schepen subiect sijn de Aventure van der zee ende datse kunnen commen te pericliteren door storm oft onhervaerentheyt en kennisse dyer Lande daer door al waert soo dat Cape tabin navigabel waere, men nochtans niet en sal kunnen geweten dan met nieuwe equippagie het naeste Iaere daer toe te bereyden, daer ter contrarie met de fortificatie men sal van daeghe tot daeghe meer ende meer alle gelegentheyt van dyer Lande weten, om sich daer naer te voeghen dat sonder de fortificatie in de straete niet geschieden en can.

Oock soo daer geen fortificatie en waere ende dat het geviel dat andere potentaeten de passagie invadeerden te wylen dat onse schepen door geseylt waeren, soude de selue niet in perijckel staen int wederkomen van genomen, ende alles verdestrueert gemaeckt worden? sonder twyffel, Iae.

Concludere der haluen, dat bouen al noodich is, de fortificatien in de Straete, want ten quaesten comende soo promotorium Tabin niet navigabel waere, ende dat onse schepen weder keeren, sonder yet te effectueren, wat isser meer te doen, dan het volck die sy in de Straete gelaeten hadden, weder met heur te brenghen.

U. E. sullen moghen segghen datmen Last geuen sal aende Schippers, die dese voorgenoemde reyse doen sullen ende gedestineert tot het rapport, dat soo sy promotorium Tabin navigabile vinden dat sy t' meeste van haer volcke laeten inde Straete heur aldaer te fortifieren ten beste mogelyck wesende, ende datter maer d'een heeft rapport commen doen, maer E. Heeren wat tyt sullen deselue hebben om dat te doene, wat middel geeft U. E. heur mede sulcx, want t' is seker, dat diegene die tot promotorium Tabin sullen seylen om weder rapport te doene niet weder in de straete sullen kunnen commen dan jegens t' beginsel van den winter, ick segge noch ten aldien geluckelyck succederen, dus dat sy de injurie des tyts ende weder nie en sullen kunnen ontgaen, want om een huys ende eenighe bevrydinghe [1]) te maecken, moetmen ten minsten een maent ofte ses weken dach hebben, om de stouen te metsen, ende andere notelycke metselerije, moet het weder sonder borst wesen, anders in middel van den winter soude

1) Zie p. 240 regel 9 van boven.

het alles te niete gaen, ende in dangier vallen van ons volck te verliesen, door het groote ongerief, die sy daer door lyden souden te meer al eer datmen wel de gelegentheijt vande straete bespiet heeft, om het fort op een goede plaetse te bouwen lichtelyck een weke door gaet, 't lossen vande materialen ander weke, dus dat alles wel ouerleyt, heur daertoe den tyt wel cort vallen sal ende naer myns bedunncken sulcx onmogelyck.

Al waert oock soo dat Promotorium Tabin niet navigabel en waere, nochtans waer de fortificatie inde voorgenoemde Straete dese Landen eenichsins nut, want de Coste van Tartaria is ontdeckt, de Riuiere van Obba, salmen kunnen gebruycken metter tijt, salmen kunnen op het fort trecken, desgelycke negociatie alsmen in de Witte Zee doet, want t'land van Wygats ofte Noua Senbla is vol Sabels en martres, ende andere wilde gedierte, de omliggende Landen van Tartarien, desgelycx met oock menichte van was ende andere coopmanschappen die d' inlandtsche volcken lieuer brenghen sullen by het fort als sy weten datter yemanden is, die het heur afcoopt dan in de Witte Zee ofte Moscouia om te ontgaen de groote Tyrannije, die heur gepleecht wort, Ende om de Landen te ontlasten, vande groote oncosten van t'onderhoudt vant garnisoen, U.E. soude moghen verpachten den vanst van de walvisschen 1) zeehonden ende zeepeerden, die alles dienen tot maecken van den traen, dat metter tyt wel soo veel sal bedraeghen als t'onderhoudt van de guarnisoenen kosten sal overmidts de groote menichte dijer sulcke dierren in dijer zee sijn.

T'is waer datter sommighe van opinie sijn datmen in de voornoemde Straete niet en sal kunnen woonen door de groote koude ende Iniuria des weders, maer ick achte dat alsulcke van de selue Landen cleijne ofte geene kennisse en hebben, want het is notoir dat het selue Landt bewoont is, van menichte van volcke, exemple aen heure plaetse van begraevinghe, die onse schippers geheeten hebben den afgodt hoeck want daermen volck begraeft daer moeten eerst menschen geleeft hebben, ende noch leuen, het is oock soo dat den Noort caep leght op tweentseuentich graeden, Cola ontrent de t'seuentich, Petchora, Petsana ende andere omliggende Landen ontrent dije graeden, alwaer seker is datter volck woont waerom en

---

1) Hier is De Moucheron ver op zijn tijd vooruit. Eerst in 1611 begonnen de Nederlanders zich met ernst op de walvischvangst toe te leggen. Op de reis van 1594 had men zelfs geen voldoend aantal harpoenen meegenomen; zie Linschoten's journaal op kol. 7b.

soudemen niet cunnen woonen op negen ent sestich ende een halue graet. Dat selue volck is quaelyck tegens den grooten winter versien, soo van cleederen als van huijsinghen, hoe soude dan de onse daer niet kunnen woonen, wanneer de selue wel versien waeren, met goede habijten ende goede huijsinghen ende commoditeyt van stouens ende andere nootelyckheijt.

Ick beken wel dat door cause van de fortificatie eenighe questie soude moghen rijsen door oorsaecke dat mogelyck den Moscouyt die het Landt toebehoort, tselue niet en sal aengenaem wesen, oock dat den Deen, op de selue Landen actie pretendeert, den Engelsman en sal de passagie niet willen gesloten hebben, ende andere meer swaericheden vande Inwoonders des Landts, dan oock noot een heroicq gemoet en liet noot te voorderen — heroicquelijcke saecken door vreese van swaericheijt want gheen saecke sonder dijen gedaen kan worden, ende om die te weeren, Godt Almachtich heeft U.E. begaeft met wysheyt ende voorsichticheyt, midts welcke U.E. de selue swaericheyt sullen kunnen wederstaen en beletten. Wy hebben dese advantagie dat ons den seluen Godt ende Heere meer voordeels gedaen heeft dan alle andere natien die dese vaert gesocht hebben, want deselue ons ten eersten reijse bekent geworden is, de natuere des Landts is ons favorabel door de inaccessibiliteyt van dijen, het volck van daer is tot onsen voordeele gewaepent, dus dat twee hondert mannen van dese Landen duysent van dyen weerdich sijn, geen potentaet kan Legers daer brenghen om fortse te doen, overmidts daer geen prouande gevoert kan worden tot onderhoudt van dijen, het groff geschut en kan oock niet gebruyckt worden, dus dat die gene die ons het fort soude willen afwinnen, niet dan met Course [1]) het selue doen kunnen, die maer gedueren ontrent acht ofte thien daeghen, die lichtelijc syn weder te staen, wanneer de onse bevrijdt [2]) sullen wesen naer de forme hyer by gevoecht, al waermen mit groote advantagie jegens de selue sal kunnen stryden ende oock inde wermte, nochtans alsoo U. E. sulcke, fortificatie beter dan ick verstaen, gedraege my dyes aengaende tot U. E. discretie.

Om sulck overvallinghe te verhoeden soo soude noodich sijn dat den genen die U.E. aldaer tot overste seynden sal sy van sulcke conditie dat

1) Course: acte d'hostilité que l'on fait en courant les mers, ou en entrant dans le pays ennemi. (Dict. de l'Acad.).

2) Bevrijd, zie het woord bevrijdinghe 2 alinea's verder in den zin van versterking.

hy door syne quaede regieringhe het omliggende volck niet en verwecke tot hostiliteijt maer wel ter contrarije dat hy de selue sie te trecken tot alle vrientschap, het sy met gifte oft andersins, naer dat hy bevinden sal den aert van het volck, genegentheyt, ende conditie van dijen, oock mede sommighe d . . . in dienste nemende om beter de gestaltenisse des Landts bekent te worden t' welcke met eene kleijne saecke geschieden kan, want het arm volck is, sober, ende de coude beter dan d' onse gewent.

Ende wanneer U. E. myn advis goedt vonde, soude van noode wesen datmen promptelyck dede maecken de houtte bevrydinghe naer desen patroon, oft anders die U. E. soude moghen goet ofte beter vinden, om t' selue in de Schepen te laeden, die de voorschreuen reyse doen sullen op dat int ae[n]commen in de Straete stracx het selue opgericht worde.

Oock mede provisie van steen coolen tot den brandt, coorens ende andere nootelyckheyt van den tyt van twee jaeren.

Ende op dat dese provisie tot het s' landts coste niet gedaen en worde, U. E. soude moghen bewercken eenighe coopluyden, die dese provande deden, met conditie dat sy d'selue aen de soldaten souden moghen vercoopen, met eenighe redelycke proffyten, want als U. E. maendelijck heure gagie gaeft, waer onnoodig dat sy andere costen daer toe deden dus dat het Landt niet meer dan d'onderhoudt vande twee hondert soldaaten soude gedooghen, ende het maecken van het fort, ende huysinghe, met den brant dienende tot den corps de garde ende munitie van oorloghe.

Belangende de nutticheijt, die de Landen sullen ontfanghen van dese navigatie die is U. E. eensdeels bekent, doch derve oock eygentlyck daer van niet discoureren, overmidts dat sommighe dijer Lande niet wel bekent t'selue voor fabuleux soude moghen achten, dan dit is waer, dat de Landen van Tartarien, China, ende het Eylandt van Iappan, ryck is, van goudt siluer syde suyckeren, quicsiluer, ende andere schoone waeren, ende datmen dijes weechs, de specerije beter coop hebben sal dan ouer portugal, dus dat niet alleenlyck alle omliggende deser Landen veroorsaeckt sullen wesen, alhier heur provisie van sulcx te doene, maer oock sal alle onse zeevaerende volck met de Schepen die in grooten getaele sijn, gebruyckt moghen worden, op dier Coste ende vaert. Ende daer door bevrijt vanden dwanck haerder conscientie daer sy daegelycx meer ende meer in Spaig-

nien toe geforceert worden, [1]) ende wat bouen al is, hoope een oorsaecke wesen sal dat Godes eere verbreijt worde ende Christus gekent onder den genen die den duyvel nu aenroepen, tot welcke saecke alle potentaeten ende overicheyts meest behooren te trachten, ende geen middelen daer toe spaeren, met vast betrouwen, dat Godt den Almogenden Heere dese Landen weder met andere benedictie begaeven sal, ende de verteerde costen menichvuldelyck recompenseren.

Hier mede sluytende myn discours ende advis onderworpe my nochtans van beter, presenterende in alles mynen gewillighen dienst, naer mijne cleyne vermoghen.

Actum den 6 April 1595 in Middelburgh.

BALTASAR DE MOUCHERON.

---

1) Doelt natuurlijk op de moeilijkheden die de schippers, vooral in Portugal, ondervonden.

VII.

CONDITIEN [1]) WAEROP BALTAZAR DE MOUCHERON SAL AENVEERDEN TE DOEN DOEN DE ONTDECKINGHE VAN CAPE TABIN COSTO VAN TARTARIEN ENDE CHINA TEN BEHOEVE VAN DE HEEREN STAETEN VAN ZEELANDT.

Op de goede hoope die den selven Moucheron heeft dat U. E. heur sullen voegen neffens de Heeren Staeten van Hollandt tot d'esquippagie van eenighe schepen om de ontdeckinghe van Tartarien ende China, soo heeft hij U. E. wel willen te kennen geven dat om te toonen dat hy U. E. niet aengedient heeft saecken die hy twyffelachtich houdt ofte dat hy de Landen soude willen brenghen op eenighe costen daer hij selue niet en soude willen mede deelen, oock om te ontlasten t' Landt van de merckelycken groote costen die daer op souden moghen vallen, dat hy te vreden is dese ontdeckinghe van Cape tabin t' landt van Tartarien ende China soo het in een Iaer doenlyck is te doen doen, op synen coste voor dese jegenwoordighe reyse midts hem daer toe helpende promptelyck met de somma van drye duysent ponden vlaems eens in gereede penninghen ende vrij convoy van de goederen die hy daer seynden sal ende van daer comende ende hem toe laeten ende geven tot sijne hulpe Cornelis Cornelissen ofte Piter Diricsen met François de la Dalle midts welcke den seluen Moucheron U. E. pertinent rapport sal doen van de gelegentheyt van den seluen Landen van Tartarien ende China soo als voren geseyt is t' selve in een Iaer doendelyck is, Jae sulcx dat alle zee vaerende volck hem daer naer sullen moghen voeghen daer door d'Ingesetenen int gemeen ende t' Landt in particulier grooten voordeele sal moghen genieten wel verstaende in dien Godt toelaet dat de schepen die hy daer seynden sal behoude, ende goede reyse doen, wesende te vreden dat op 't selve schip gestelt worde alsulcken personagie als U. E. goet vinden sal om getuijgenisse te geven van t' devoir dat in alles gedaen sal worden. Ofte soo dit U. E. niet aengenaem en waere dat U. E. hem levere een Schip van hondert lasten luttel min ofte meer met veertien gotelinghen, ammunitie van poeder en scherp daartoe dienende, wtgereet van alle nootelyckheyt tot sulcken reyse dienende, met dubbel seijlen dubbel anckers ende tauwen verdubbelhuyt, met den per-

1) Het stuk (Rijks-Archief van Zeeland) is ongedateerd en niet onderteekend, maar, blijkens aanteekening daarop voorkomende, den 24 April 1595 door Lemoisne overgelegd.

soon van Cornelis Cornelissen [1]) ofte Piter Diricsen ende François de La Dalle, hij zal de costen doen van de voordere wtreedinghe van volck ende victuaillie midts boven dat hem helpende met de somma van duijsent ponden vlaems, in contante penninghen, ende t' selve schip tot synen behoeve daerenboven vrydom van convoije van wt ende inne commen van de goederen die hy daer seynden sal ende van daer brenghen voor dese reyse alleenlyck.

Met dit selve schip sal moeten gesonden worden een pinnasse van ontrent dertich vaeten [2]) alles geesquippeert naer behooren, twelck den selven Moucheron tot synen Laste neempt midts hem gevende de selve drye duijsent ponden grooten vlaems dan soo niet soo soude hy versoecken dat midts t' selue schip hier vooren verhaelt ende de duijsent ponden grooten, de pinnasse oock neffens tschip gelevert worde geprovideert gelyck het behoort salve het volck ende victuallie. Hier mede belooft den selven Moucheron in dese saecke sulcke goede neersticheyt te doen om alles te doen ontdecken ende goet rapport daer van te ontfanghen dat U. E. oorsaecke sal hebben van contentemente nochtans soude den selven Moucheron verstaen te gestaen, midts te doen doen wat doendelyck is overmidts de cordtheyt des tijts, ende dat wel mogelyck soude wesen een schip van t' seventich, tachentich, ofte honderd Last niet te vinden en waer omme te coopen daer door den selven Moucheron niet en soude mogen naer commen het voorgeseet contract, oock overmidts dat de schepen van Hollandt seer naer gereet sijn [3]) ende naer d'onse niet en souden willen beyden soo soude den selven Moucheron versoecken dat U. E. gelieve hier op bescheet te seggen den t' sevenentwintichsten deser maendt presix voor den noene ende dat hy daer nae twee daegen respyt hebbe om de saecke te aenveerden ofte naetelaeten, t' welcke in syne absentie [4]) U. E. verclaert sal worden door synen Neve Pyerre Le Moijne.

U. E. sullen gelieven indachtich te wesen dat de Schepen sullen moeten gevictuailleert worden voor achtien maenden ende met het volck costen sal ontrent de ses duysent ponden vlaems op haer wedercomste.

---

1) Men ziet hieruit hoeveel vertrouwen de Moucheron in Cornelis Cornelisz Nay had.

2) Vaten is hier gebruikt in de oorspronkelijke beteekenis van „tonnen" waarin men tegenwoordig waterverplaatsing, ruimte-inhoud en laadvermogen van schepen uitdrukt.

3) Misschien niet overbodig hier aan te teekenen dat dit doelt op de toekomstige tochtgenooten en *niet* op De Houtman die den 2en April reeds uit Texel was gezeild.

4) De M. was den 25en April in den Haag. Zie volgende Bijlage.

VIII.

SCHRIJVEN AAN DE STATEN VAN ZEELAND.

Edele Erenfeste hoochgeleerde wyse
seer voorsienighe heeren [1]).

Op huijden is alhier aangecomen Balthasar de Moucheron met brieuen van uwe Ed. Gecommitteerde raden, daar by wy onder anderen werden gelast en gecommitteert om met syn Ex^e en die van Hollant naerder te communiceren en te besoigneren opde reyse van Weygaets en Chijna, alles opt goet aennemen en welbehagen van uwe Ed. de welcke eerstdaeghs daeroppe fynalycken souden resolueren, ende dat wy middeler tyt niet en souden nalaten te sien en alder ijle te verwittigen wes in de voorsz. saecke soude wesen verhandelt, ten welcken aensien wy raetsaem gevonden hebben uwe Ed. te berichten dat wy huijden middagh geweest synde by syn Ex^e naer t' opnemen vande taeffele, syn gevraecht off wy by Uwe Ed. waren geautoriseert, de voorsz. saeck finalycken te verhandelen, ende dierhalven met die van Hollant (die alreetz opt scryuens van syn Ex^e hier zijn gearrivert) te treden in hechte en resolute besoigne, dewyle de tyt nu sulx verloopen was dat in de voorsz. saecke t'enigher wyse diende geresoluert waeroppe by ons verclaert sijnde in wat vouge wy in desen waeren gelast, ende daerbeneffens goede hoop schenen hebbende dat Uwe Ed. eerstdaeghs fynelyck in alles souden resolueren tot voortganck (soo wy meenden) vande voorsz. reyse, hebben gespoort dat Sijn Ex . . . . . qualyck is geneugende met traechheyt van Uwe Ed. resolutie in dese deele, dewyle de saeck nu te meermalen soude gecommuniciert en beraemt sijn, ende dat geheel noodich is binnen vyff oft ses daegen de selue fijnalycken te besluijten, ende alsoo sijn voorsz. Ex^e was versouckende dat wy Uwe Ed. desenthalven naerder souden willen aenscrijuen ende wy selffs wel bemercken, datmen alhier met ons in geen besoigne en sal willen treden ten sy Uwe Ed. hunne Gedeputeerden op alles fynalycken gelieven te authoriseren, met absolute last, om beneffens die van Hollandt die geheele saecke eyntelycken te besluijten, soo en hebben wy niet willen naelaeten de selue daeroff by dese

1) Blijkens adres: de Staten van Zeeland. Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

in alder spoet te verwittigen, op dat noch voor teynde van dese lopende maent sijn Ex^{e} mocht veradverteert syn van tgunt Uw Ed. sullen doen off laeten, de welck op Uwe Ed. naerder resoluti en restricti noch drie off vier daege de saecke schynt te sullen ..... en uytstellen, daeromme Uwe Ed seer dienstelyck gebeden en versocht werd doer binnen dien tijt op alles fynalycken te willen resolueren, alwaer ons recommanderende gedienstige

Bidden God [enz. —]

.... vyt s' Gravenhaegen den 25 Aprilis.

Uwe Ed. seer dienstwillige,
NICOLAES MEYEROS VAN SANTEN.

IX.

MEMORIE VAN SEKERE PUNTEN DIE DIENEN BY DE HEEREN STATEN VAN ZELANDT GERESOLUEERT EN VAN HEUR RESOLUTIEN DE COMISSE INDE HAEGE GELAST. 1)

Eerstelyck oftmen de Heeren Staeten van Hollandt sal toelaeten de denomminatie van den Admirael ofte Generael binnen de dry schepen die naer China gesonden sullen worden, oft dat de Heeren van Zelandt verstaen, heur vois daer neffens te voeugen, ende oft het zoo haere geliefte waer dat er met de versz. denomine een ofte twee ofte meer personen die sy daer toe achten bequaem, om in de vergaederinge ouer te geuen, ofte oft . . . . . . vinden de saecke te stellen in de denominatie van Syne Ex[ie].

Ten tweeden in wat manier si verstaen dat de Coste van deschipage gedraegen sullen worden, oft het . . . . sal op den voorgaene voet oft op de Coste van de generaliteyt.

Ten derden oft die van Amsterdam waneer haere schepen sey(n)de achter Nouesenbl omme ofte uit de selue Reyse sal aprobeeren ende consenteren in de Coste.

Oftmen de Coopman sal laeten laeden inde schepen die toegemaeckt sullen worden ofte nit en op wat voet.

Voorder de Heern Staeten aen te dienen dat er promtelyck orde . . . . . . tot deschuipage van heur schepen ende heur schipper en bootsgesellen ontbieden, oft anders dat qualyck mogelyck sal wesen, gereet te vallen jegens ultimo mays.

---

1) Op den brief staat: Exh. Meyroos en v. Santen 29 Apr. 1595 . . . . dach van hun raport op de s' Gravenh. Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

X.

SCHRIJVEN AAN DE STATEN VAN ZEELAND.

Edele Erntfeste hoochgeleerde wyse
zeer voorsienighe Heeren. [1])

Mijn arriuement alhier is geweest maendage lestleden wezende den letsten April sauonts ontrent den zeven uren, hebbende des anderen daechs daernae ouergeleuert Uw. E. brieven addresserende an Pensionnarisse van Warcke en Hermansz metsgaders de brieuen van credentie aen Zijn Ex[tie]. Die welcke beloeffde die van Hollandt te ontbieden, om metten eersten te treden in besoigne nopende de zaecke by Uwe E. ons ten laste gelegd. Dan alzoo Doctor Maelson tot noch toe heeft vertoeft te commen, ende de stucken meest onder hem zyn berustende is de besoigne tzijner aencomste vraydage te dage vuytgestelt geworden, Ende gelijck de voorsz. Doctor alsnu gecomen is heeft de Aduocaet ons laten weten dat men naermiddach te dryen zal vergaderen, alwaer wy nyet naerlaten en zullen de zaecken zoo zeere te doen accelereren als eenichssins mogelick zal wezen, om tgeenen tijt te vereyesen, niet tegenstaende des voorsz. Maelsons absentie, is voor mijn aencomste op de 28 April in presentie van Pensionnaris Hermansz en S[r]. de Moucheron tzamenlyck met myn Heeren van Hollandt geresolueert totte voyage door de Weygats te equipperen drije groote schepen van 80/90 zoo hondert lasten, midtsgaders enyge pincken ofte Jachten van vyftien lasten voorsyen voor achtijen maenden victuaille en vijftich mannen voor yder schip daer inne gerekent thien mannen te stellen op elcke Jachte, daervan de twee zullen worden geequippeert by die van Hollant met heure Jachten, ende het derde met zyn yachte by myn Heeren van Zeelant de costen vande welcke gevonden zullen worden tot laste van generaliteyt vuijte middelen van convoyen en licenten, van welcke resolutie ick achte Uwe E. bij den Pensionaris Hermanssz ende de Moucheron zullen zijn verwitticht.

Vuyt 's Gravenhage dese vierde Meye 1595.

Uw E. dienstwillighe dienaer,
S. J. PARDUIJN.

1595.

---

1) Het adres van den brief (in Rijks-Archief van Zeeland) is aan de Staten van Zeeland gericht. Er staat op aangeteekend dat hij ontvangen is den 6en Mei.

XI.

SCHRIJVEN AAN DE STATEN VAN ZEELAND.

Edele eerentfeste hoochgeleerde wyse
seer voorsinnige heeren. 1)

Wy hebben desen naernoen vergadert geweest met de Gedeputeerde van Hollant opde nyeuwe noortsche vaert, de welcke goedt is gevonden dat wederomme ondersoght soude worden, welcken aengaen naer seer veele ende lange discoursen wy bevinden dat de meeste swarigheyt consisteert in twee principale poincten inden comandeur ende forme van bevelen en commandementen, ende inde ladinge van schepen, want naer dyen nyet moghelyck en is dat alhier geheel pertinente instructie gemaeckt can worden, nopende de hauenen de welcke de schepen selen moghen oft moeten kiesen, zoo sal den Commandeur bouen de ordinarise authoriteyt apparentel het meeste gesagh hebben int effect van de voyage, als het kiesen vande haven ende depend[ent]en van dyen, ende dyen behalfuens zoo is men in grooten twyfel oft men oyck yemanden sal vynden van alsulcke qualiteyten, als gerequireert worden die den last sal willen aenveerden ende hoe wel men veele persoonen voorgeslaegen heeft, zoo en heeft men nochtans nyet eyntel[ick] daerinne cunnen accorderen, sulcx dat wy hebben versocht volgende uwe E. last dat sijne Ex^{tie} daerop soude disponeren ende dat tot dyen eynde by ons respective soude eenige voorgeslaegen worden, daermede die van Hollant scheenen wel te vreeden te syn maer sloegen oyck voor, dat men op elck schip soude moghen ordonneren twee comissen den eenen hem verstaen van zeevaert ende den anderen op het feyt van coopmenschap, ende dat de dry eerste soude hebben het gesagh met de scippers ende Piloten opden cours diemen nemen soude volgende de last ende instructie hen te verleenen ende dander de directie vande coopmenscap. Ende aengaende de ladinge is in deliberatie geleeghen oft de scepen geladen selen worden van weghen het lant, oft van weghen de

1) Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

cooplieden, ende die van Hollant syn genoch van opinie dat de Landen de Ladinge soude moeten doen, ende in allen gevalle zoo .... men de coopl. maer soude laeten laeden, dat zy hen soude moeten reguleren naer de gemeyne instructie, wel verstaende dat zy oyck van hunnentwegen eenen comys int scip soude moghen hebben. De gedeputeerde van Hollant begroot de somma vande Ladinge van wegen de Landen elk scip tot vyf en twintich duysent rijnsg oft sulcke andere somme als men soude connen accorderen. Verstaen oyck dat in dyen tusschen die van Hollandt end Zeelant de ladinge nyet en soude geschieden op eenen eenparigen voet datter alsdan oyck gheen gemeenscap vande profijtten noch oyck vande schaeden, en soude wesen. Ende al hoe wel wy syn gelast dese aengaende te resolueren tot meeste eer ende voordeel vanden Lande, zoo vynde wy nochtans beswaert in regarde van Ladinge ende van penningen die daertoe van noode soude syn, ende oft aldaer cooplieden syn die de ladinge op sulcken voet soude willen doen, Ende namelyck int feyt vande comanden wel considereren het voordeel welck die van Hollant souden comen te hebben in wat maniere dat daerop gedisponeert werde. Ende en is eyntel op .... van voorscreuen swarigheden resolutie genomen, maer is de voorder communicatie vuytgestelt tot saterdage toecomende. Daeraff wy Uwe Ed. wel hebben willen verwittigen ten eynde Uwe E. op alles believen metten eersten te resolueren, alzoo wy naerder op alles geleth hebbende nyet en vynden ons genoch opde vrsz. swarigheden geauthoriseert, die van Hollant insisteren oyck daerop dat int wedercommen eenige vande Jachten soude den wegh proeven achter Noua Simbala. Ende verstaen dat als de scepen soude een daghreysen oft twee gecomen syn voorby Promontorium Tabin dat alsdan twee Iachten wederomme gesonden souden worden, die de aduisen soude brengen, Ende dat ouersulcx dry groote scepen gereet gemaeckt soude worden ende vyf Jachten ten eynde de dry byde scepen soude blyuen, ende de twee wedercommen d'een in Zeelant ende d'ander in Hollant Ende dat Uwe E. ouersulcx toemaken soude een groot schip en twee Iachten, soo verre men inde Ladinge diverschen voet moet nemen, zoo solen de scepen te meer onder verscheyde comandementen gebracht worden, gel. Uwe E. dat wel naerder solen weten te ponderer[en] Ende wy sijen qualyck datter .... sekeren voet op genomen can worden, alzoo die van Hollant verclaerden dat zy gheen coopl. en soude weeten te vynden die de ladinge soude willen doen, ten respecte dat de voyage de aencompste ende ander circumstantien onseker soude syn. Ende dat wy nyet en syn

versekert van Uwe E. Intentie nopens 't furnisseeren van contante penningen. Ende nyet dienende dese tot anderen eynde ... Bidden Godt Almachtigh.

.... vuyt Sgravenhage desen 4 May 1595.

Uwe dienstwillige

JAN VAN WARCK S. J. PARDUIJN FREDERIC HERMANSSEN

BAL^AR DE MOUCHERON.

XII.

EXTRACT vuyt t'Register der Resolutien van Myn Heeren die Staten Generael der Vereenichde Nederlanden.

9ᵃ. May 1595.

Compareren d' Heeren Parduyn oldt Borgemeester Mʳ. Jan van der Warcke, Pensionaris der Stadt Middelburch, ende Moucheron Coopman residerende binnen derzeluer stadt, Gecommitteerde vande Heeren Staten van Zeelant, ende in haerlieder presentie geresumeert wesende de beraemde poincten, daerop datmen wederom soude moegen besoecken ende continueren de vaert benoorden om, naden Coninckrycke van China, ende Iapan daer die t voorleden Jaer gelaten is, met het gevueghde advis op de marge vande selue pointen, ende alsulcken voirdere Instructie als tot dien eynde noch alhier sal worden geresolueert wederom sal besoecken ende continueeren ende dat die lasten derseluer sullen worden vervallen vuyte Incompsten vande gemeyne middelen der Conuoyen, ende Licenten. 1)

POINTEN geproponeert opte nauigatie benoorden om nae den Coninckrycken van China ende Japan. 2)

Dat omme de vruchten van de costen inden voorleden Jare gedaen eensamentlyck vande voersz. Nauigatie te mogen genieten voer dezen Iare, daertoe toegerust ende wtgezonden zullen worden drie schepen van de groote van ontrent hondert lasten elck met een Botjacht van ontrent vyffthien lasten gemant elck Schip ende Jacht met vyfthien mannen ende voorzien van zesthien of achthien maenden van alle behoeften tot de reyse,

---

1) Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland. De door Mr. Muller (Noordsche Compagnie p. 360) afgedrukte resolutie (Algemeen Rijks-Archief) bevat nog dezen slotzin:
„Verclarende die van Utrecht niet te verstaen dat het Remboursement van de selve las„ten sal mogen geschieden uytte middelen totten oorloge te lande gedestineert, zoo verre „t' selve In desen zoude alsoo werden gemeent daer van protesterende bij desen."

2) De woorden, tusschen haakjes geplaatst zijn verbeteringen, door De Moucheron en andere Zeeuwsche gedeputeerden in den oorspronkelijken tekst aangebracht.

dat bouen dyen twee Jachten elcx van (vijffthien lasten gelyck de voorgaende) zullen worden medegezonden, gemant elck met vyfftien mannen,

De welcke Schepen ende Jachten zullen int (Marsdiep) byden anderen wezen jegens den 1 iden Juny naestcomende.

Sullen vandaer metten eersten wynt haere reyse voorderen deur de Vaygatz voorts naer het promontorium Tabyn ende gepasseert zynde byden promontorie zulx dat zy (gezien zullen hebben dat dandre schepen tvoorsz. promontorium gedoubleert hebben) zullen te rugge commen de voorsz. twee Jachten van tusschen 20 ende 30 lasten deur de Vaygats naer dese landen omme Rapport te doen van tgundt tot daer toe opte reyse is gepasseert ende beuonden.

De voorsz. drie schepen met haere Jachten zullen voorts haer cours nemen naerde Hauen ende Stadt van Quinsay, ende by alle middelen arbeyden om aldaer te mogen hauenen en landen ende te verstaen oft men aldaer zoude mogen trafficqueren wt deze landen, wat coopmanschappen aldaer aengenaem zyn ende voer retour herwaerts zullen wezen te becommen.

Sullen van daer by zoo verre zy Quinsay nyet en connen becomen, noch aldaer negotieren, voorts besoecken de hauenen, ende steden op dezelue custen zuytwaerts gelegen, tot dat zy tegens het Noorteynde van Jappan zullen wezen gecomen ten eynd als vooren.

Sullen daer nae zoo verre zy bevooren geen profytelycke hauen geuonden hebben zeylen naer het Noorteynde van Iappan, ende aldaer gelyck onderzoek doen.

De voersz. Rycken ende Steden successivelyck als bouen besocht hebbende, zullen hen begeuen opde wedercomste. Zoe tytlyck dat zy in Julio Augusto, ofte Septemb. 96 de Weygats weder mogen repasseren, houden opde reyse van alles goede notitie, zulcx inden voorleden Jare by Instructie is belast ende tzelue perticulierlyck te rapportere.

Sullen onderwegen twee van drie Jachten tytlyck affzeylen, omme te besoecken, oft zy achter Noua Sembla om, de reyse naer deze landen zouden connen doen, onder belofte dat de ghene die opte zelue Jachten zullen

wezen, by succes vande reyse, een eerlycke recompense extraordinarie zullen genyeten.

Item alzoe omme te aengenaemer te wezen in de voersz. landen wel dienstelyck zoude wezen mette voersz. schepen eenige coopmanschappen aldaer te brenghen ende de Coopluyden op een zoe onzeker reyse nyet gaerne en zullen hazarderen, zoe salmen den zeluen daertoe inwiteren met belofte van vrydom van tol ende vande wtgaende ende incomende goederen inde convoyen en licenten en oick [?] vry van scheepsvrachten derzelvde goederen.

Ende zullen die gedeputeerde weder byden anderen comen tegen den... 1) om nopende de ladinge van voersz. coopmanschap ende Superintendentie vande zelue eenen gemeenen voet ende ordre te ramen daernae men hem zal in dyen regarde reguleren.

Item dat Cornelis Cornelisz van Enckhuysen sal hebben de superintendentie vande nauigatie gelyck int voergaende Jaer, met sulcken verstande nochtans dat ingevalle hy thert ende Resolutie nyet en hadde 2) om voorts te varen dat dandere tzelue zullen mogen doen ende dat in dien geualle de voirdere superintendentie zal hebben — —.

Dat fytlyck in 't Meersdiep, Commissarissen zullen geordonneert werden die de voersz schepen in behoorlycken eede zullen brengen van deze Instructie, ofte zulcke andere als gemaeckt zal worden te achtervolgen.

---

1) Oningevuld.

2) Men trekke hieruit geen besluit ten nadeele van Cornelis Cornelisz Nay, van wien elders getuigd wordt (Notulen Staten van Zeeland dd. 29 April 1595) dat hij zich op de vorige reis „in de Navigatie de ervarendste ghetoont heeft" en in wien ook De Moucheron het grootste vertrouwen stelde (zie de „Conditien waerop De Moucheron sal aenveerden te doen .... enz." hiervoren p. 244).

M. i. moet uit deze passage alleen gelezen worden dat men Nay met de volle verantwoordelijkheid wilde belasten wat het voortvaren betreft, dat is: buiten zijn order of vergunning zou niet huiswaarts gekeerd worden. Voor het geval hij zelf zou wenschen te keeren, werd hij van de verantwoordelijkheid ontheven over hen die op „eigen perikel en risico" zouden willen voortgaan. Die opvatting was ook oordeelkundig, zoo men slechts bedenkt dat de schippers van Amsterdam, Enkhuizen en Rotterdam toch ook zekere rechten van zelfstandigheid moesten hebben tegenover den Zeeuwschen Superintendent. In één woord: allen werden uit verschillende kassen betaald en hadden dus eigen verantwoordelijkheden.

Verg. ook aanteekening bij „Verbaal van Parduyn en De Moucheron" van 14 Mei, p. 258.

Dat binnen middlen tydt oick geleth zal worden oftmen eenige *quaet-doenders* [1]) op het Landt zal stellen, etc.

Item dat D'officiers ende andere scheepsvolck zal worden gegageert ende getracteert tot meesten voordeel ende minste coste vanden lande op eenen gemeenen voet.

Beraemt den 9 Meye 1595.

1) Verg. het „Advis geconcipieert bij Baltazar de Moucheron" die zich voorstelde dat men de expeditie over land kon doen volgen op sleden, die men zou trachten te huren en waarop men „quaet doenders dye de doodt verdient hebben" zou detacheeren. Hiervoren p. 238.

XIII.

VERBAEL VAN SIJMON PARDUYN EN BALTHASAR DE MOUCHERON ALS GEDEP^DE, VAN MIJN HEEREN DIE STATEN VAN ZEELANDT VAN HEURL. GEBESOIGNEERDE BENEFFENS D'HEEREN PENSIONNARISSEN VAN WARCKE ENDE HERMANSZ, ZOO MET MIJN HEEREN DE STATEN GN^AL DER VEREENICHDE NEDERLANTSCHE PROUINCIEN, DIE STATEN VAN HOLLANT ALS MET ZIJN EX^TIE, NOPENDE DE NAERDER ONDERSOECKING VANDE VAERT BENOORDEN DOOR DE STRATE VAN NASSAUWE NAER HET CONINCKRYCK VAN CHINA, AL VOLGENDE DE BRIEVEN VAN CREDENTIE AEN ZYN EX^TIE EN TSCRIJVEN VAN VOORSZ. STATEN VAN ZEELANDT AEN HUN ED. GEDEPUTEERDEN IN HOLLANT VAN DATO DEN 29^EN. APRIL 1595 [1]).

Naer vuijtwyse Uw E. last.... is de voorsz. Parduijn *op den lesten April* verreyst naer Hollant en sanderdaechs daeraen in Sgrauenhage jegens den avont gearriueert wezende, heeft hy terstonts aen Uw E. Gedep^de. van Warcke en Hermansz overgeleuerd die brieuen aen heurl. addressen.

Ende zijn daernaer *opden eersten Meye* metten anderen vergadert geweest beneffens S^r. de Moucheron, alwaer zylieden tzamen gecoiseert en geconfereert hebben, tgene hun bij Uw E. te laste was gegeuen op de voorderyng van tvoorscreue voyage.

Alwaer d'Heer Hermansz en S^r. de Moucheron verhaelt hebben, dat Zijl *Vrydaechs den 28 April* hadden begonnen te besoigneren met d' Heeren van Hollandt, en goet gevonden was, die voorsz. vaert op een nyeuws te doen ondersoecken, met drije groote schepen van ontrent de tachentich tnegentich ofte hondert lasten, elck schip vergeselschap met een Jachte van vijftien zoo zestien lasten, de groote schepen elck voorsyen met veertich mannen en de Jachten met thiene gevictuailleert voor zestien ofte achtien maenden, en voorts gemonteert en versyen met dobbel anckers, touwen en zeijlen, oock verdubbelhuyt, dat de twee groote schepen met haere Jachten zouden worden toegerust by die van Hollant en dander groot schip

---

1) In deze Bijlage zijn de data (wegens het belang dat daaraan te hechten valt) door mij gecursiveerd. Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

met die Jachte by mijn Heeren van Zeelant, d'Equippagie tot laste vande generaliteyt, te betalen uyten incommen vande Convoyen ende Licenten van welcke resolutie zylieden verclaerden Uw E. te hebben verwitticht.

Ten zelven dage naer middach hebben hun de voorsz. Gedep^te^. gevonden by zyn Ex^le^. en naerde behoorlycke gebiedenisse ouergeleuert Uw E. brieuen van credentie, met versoeck dat zyn Ex^tie^. gelyeffde de besoigne te doen accelereren, zoo haest doenelyck ware, dan midts het affwezen van Doctor Maelson door zijn zieckte is de vergaderijng eenige dage vuijtgestelt.

Den vierden Meye, de vrsz. Gedeputeerde van Zeelant vergadert zijnde met myn Heeren van Hollandt is alhier geresumeert en geconfirmeert die besoigne vande 28 April hiervoren verhaelt, daerby gevoecht dat die voorsz. drye schepen met hare Iachten de reyse zullen aenvangen naer de Strate van Nassauwe en die gepasseert wezende haerl. cours alsdan setten naer Promontorium Tabijn, en voorts naer die stadt van Quijnsay 1) int lantschap Mangij 2) om aldaer te negocieren, dan zoo het gevyele dat de handelyng hunlieden beleth werde, datze voorder zouden versoecken de naeste hauenen van het Coninckrijcke van China, ofte aen noortzyde van teylandt Jappan, tot de stadt van Cantan, zoo het noodich zy.

Die van Hollandt hebben voorgeslagen, datmen bouen die voorsz. drije Jachten noch zoude behooren toe te maecken twee andere Jachten, die zouden mogen dienen van rapport te brengen, d'eene tot laste van Hun E. ende d'andere tot laste van die van Zeelant, elck groot van ontrent 16 lasten gevictuailleert naer behooren ende voorsyen met thien mannen, de welcke vande groote schepen zouden scheyden, zoo wanneer zy zullen hebben bezeylt die hoochte van Promontorium Tabijn, en alsdan hunne wedercomste spoediger door de Strate van Nassauw, zonder elders te letten.

Hebben van gelycken in deliberatie geleyt off nyet goet en ware, de voorsz. schepen in dit voyage van slants wegen te prouidere met eenige coopmanschappen ten . . . van vyffentzeventich duysent guldene, in welcken gevalle zylieden daertoe zouden zyen te furneren de vyftich duysent ende de reste by die van Zeelant, behouden dat daeraff zoude worden gemaeckt een generale . . . ende employ . . . . pen tot gemeenen proffyte by

1) Quinsay, d. i. King-su, naar Fuh-kiënsche uitspraak, beteekent „rijkshoofdstad." Zie Linschoten ed. Kern, I. p. 94.

2) Bij Jan Huyghen: Paguia, d. i. Paquian (Peking). Zie Linschoten, ed. Kern, I. p. 93.

twee commisen, byde Prouintien daartoe te ...... oock daervan het gouuernement en administratie zouden hebben, om die verhandelyng te beuoorderen ten meesten dienste vanden lande. Ende zoo de Coopman hen daerneffens begeertte te voegen ... yet te auontueren, dat men tzelue hem zoude toelaten, midts stellend van heurl. wegen een commiteur doch onder de superintendentie vande Commisen vande Prouincien. Ende gelyck de voorsz. Gedep[e]. ten dese nijet beuonde gelast hebben de saecke genomen in naerder beduncken en hier inne nyet willen consenteren zonder welgelyeve van Uw E.

Belanghende de superintendentie, naer eenige propoosten daerop geuallen, is vuytgestelt geweest daerop te resolueren totte naeste vergaderinge, maer wiert gezegt datmen op yeder schip mochte stellen een principael commis, met twee onder Commisen, die beneffens hem zouden dienen by forme van Raet in zaeken van gewichte, de zelue voorsiende met besloten brieuen om ingeualle van afflivicheyt vanden principaelen Commis daerby te verstaen wyen de plaetse alsdan zal bewaren. Ofte zoo verre men nyet en conde .... dat yder prouin(cie) zoude denomineren drye persoene om daeruyt by zyn Ex[tie] een vercore te worden.

Ende aengaende de fortiffica(tie) te doen maecken inde Strate van Nassauwe, is goet gevonden met gemeenen advyse dezelue voor dese Jaere noch te laten aenstaen [1]).

En is oock niet geraden gevonden, datmen int affvaren zal besoecken de uaert achter Noua Sembela om, wel gediscoureert van inde wedercomste vande schepen, twee vande drye Jachten, daertoe te laten gebruycken, om te besichtigen off de passagie achter Noua Senbela nauigabel is ofte nyet.

Den 6en Meye is naer vele discoursen goet gevonden en geresolueert dat die Superintendent van dese nauigatie zal gelaten worden aen Cornelis Cornelisz op den voet van het voorleden Jaer, Behaluens dat by zoo verre de vrsz. Corn. Corn. de couraige nyet en behielt van zyn reyse te voorderen, dat den Couragieuste [2]) hem alsdan zal mogen ... ieren. Dat

---

1) N.l.: „uit te stellen."

2) Bedoeld is: Nay te ontheffen van verantwoordelijkheid voor degenen die door zouden willen varen, indien hijzelf zou willen keeren en tevens de stoutmoedig*sten* niet aan banden te leggen. In dezen vorm is de order wellicht zeer oordeelkundig gesteld, omdat zij, praktisch, wel ten gevolge zou hebben dat niemand voor een ander wilde onderdoen. Verg. hiervoren p. 254, noot 2.

oock van wegen die Provincien twee commisen zullen worden gestelt om acht te nemen op de . . . . van vrsz. Corn. Corn. en dandere twee schippers, met laste van te houden pertinente notitie geduerende vrsz. voyagie van alle gelegentheden. Oock van aen lant te gaen des noot zynde, om de Regierders der zeluer aen te dyenen, die oorsaecke van heurl. compste. Alles naer inhouden van instructien daerop te maecken en hun met te geuen.

Is oock goet gevonden, dat int wederkeeren van drye groote schepen met hare Iachten van ontrent promontorium Tabyn, twee vande voorsz. Iachten gehouden zullen worden achter Noua Senbela, om te besichtighen oft aldaer, nauigabel is oft nyet, met authorisatie aen vrsz. Corn. Cornelisz en d'andere Commisen, dat zylieden des noots wesende zullen vermogen te beloeuen aen ghene die de reyse zullen . . . een vereeringe van ontrent de duysent guldens ofte andersins te recompenseren naer de debuoiren by hen te doen, ten discretie van myn heeren de Staten ofte zyn Ex^{tie} naer gelegentheyt vande zaecke.

Nopende den voorslach by die van Hollant hier bevoorens . . . om van slandts wegen de schepen te doen prouiederen met coopmanschappe, is daernaer by hun nyet goet gevonden, ende wiert byden Aduocaet van Hollandt voorgedragen, dat de negocie alderbest zoude vallen by perticuliere cooplieden. Waerop by de Moucheron in zyn particulier een presentatie geeft zynde tottet vrsz. voyagie te willen furneren die . . . van dertich duysent guldenen, met conditie dat d'Heeren van Holland voor gelijcke somme hun wilden sterck maecken. Is gelast dat de vrsz. de Moucheron zyn aenbiedinghe zoude stellen by geschrifte.

Naer de ouergegeuene presentatie van de Moucheron is de zelue ouergelesen en naer vele en diuersche discoursen daerop geuallen is de dispositie vande coopmanschappe gelaten inden goeden wille van beyde de Prouintien, om de ladinge te doen int geheele, deele oft anderssins naer te laten, gelyck Hun E. dat zullen geraden vinden, nochtans goet gevonden en geresolveert datmen den Coopman vrijelycken in de vrsz. schepen zal laten laden, zonder hen te doen betalen, vracht, thol, licent ofte eenighe andere impositie, tzy int gaen oft int commen.

Dat alle de vrsz. schepen jegens de thiende ofte elffde Junij int Meertsdyep zullen moeten wesen zeylreet om tusschen de zelue tyt en den 20^{en}

der zeluer maent, metten eersten bequamen wint die Godt zal geuen, tzeyle te gaen en heure reyse te voorderen.

Datmen oock by tyde zal zeynden eenighe gedep[de] tottet maecken vande instructie .... schipsvolke, en om in alles ordre te stellen te meesten dienste van vrsz. voyage.

Is oock besloten datmen d' officieren en schipsvolcke die int vrsz. voyage zullen worden gebruyckt, zal tractere op egale voet te beste doene.

De negenste Meye zyn de vrsz. geraemde poincten tot voorderyn van vrsz. voyage genomen, ingedyent aen Zijn Ex[tie], die de zelue heeft geapprobeert en goet geworden.

Daernaer zijn die van Hollant met de gedep[e] van Zeelant erschenen by myn Heeren de Staten Generael en is hun E. M. voorgedraghen tvoorgaende gebesoigneerde, nopende tbestoecken van de vrsz. vaert benoorden om naerde China de welcke begeerde dat de poincten zouden worden gestelt in scriptis om alsdan daerop wyders te disponeren.

Den 10en Meye zijn de vrsz. poincten 1) byden Aduocaet van Hollant scriftelyck ouergegeue, ende de zelue wederom gestelt zynde in handen vande gedep[de] van Zeelant, hebben daarop angeth heurl. aduys volgens de voorgaende handelyng en con(vo)catie. Ende is daernaer by myn Heeren de Staten generael geresolueert op de vrsz. ouergegeuene beraempde .... de vrsz. vaert te ondersoecken, op alle alsulcke meerdere Instructie alsmen daerouer zal goet vinden, Ende dat de costen zullen worden gevonden en bet. vuyte conuoyen en licenten ten laste vande generaliteyt, alles naer vuytwysinghe hun E. M. resolutie en de vrsz. Poincten Uw E. hierbeneffens ouergegeven daeraen dit hun rapport geheelyck hens(elf)s refererende.

Aldus gedaen en gerapporteert op den 13[en] Meye 1595 inde vergaderynge van Gecommitteerde Raden vande Staten van Zeelandt ... dese byde vrsz. Parduyn en Moucheron ondertheekent.

S. J. PARDUYN. BAL[R] DE MOUCHERON.

1595.

---

1) Zie Bijlage XII.

XIV.

EEDT gedaen by den commanderende ende officieren op de twee schepen by die van Zeelandt geequipeert varende door Weygatz naar het Coninckryck van China etc. [1]).

Dat zweer ende beloue ick den Staten van Zeeland trouwelyck ende vromelyck my te quyten in dese reyse gaens ende keerens door t'noorden ende Weygatz naer China, Jappan, Tartarien oft elders derwaerts Godt de reyse sal gelieuen te zegenen, zoo in dagelicx notitie houden vande voorschreuen nauigatie als in kennisse te nemen ende houden alomme daer wy aen t' lant zullen commen wat negociatie ende trafficque van coopmanschap aldaer is vallende, ende de coopmanschappen my beuolen ofte te beuelen wel te bewaeren, ende te beneerstigen dat t' selue doen mach behouden reyse ende commen ter gewenschter ende gedestineerde hauen daer zy affgevaren zijn, ende van alles getrouw raport te doen, ende onder t' volck t' schepe zynde goede ordre te houden naer schipsrecht ende gebruyck, ende voorts my te reguleren naervolgende de generaele ende particuliere instructie my gegeuen ofte te geuen. Soo waerlick moet my Godt helpen.

Actum den 12en Juny 1595.

Concordat collatione facta per me
CHR. ROELS.

EEDT gedaen by de Bootsgesellen ende passagiers op de twee schepen geequipeert by die van Zeelandt varende door Wygatz naert Coninckryck van China [1]).

Dat zweeren ende belouen wy den Staten van Zeelandt trouwelyck ende vromelyck ons te quyten in dese reyse gaens ende keerens doort noorden elck in ons beroup ende last ons opgeleght gehoorsaem te zyn onsen commanderende Cornelis Cornelisz. Jongenay ende Lambert Gerritsen Oom ende hunne officieren, ende voorts dagelicx goede notitie te houden van alles in dese nauigatie sal occureren om daeraff getrouw Raport te connen

1) Beide stukken berusten in Rijks-Archief van Zeeland.

doen, ende voorts alles te doen dat goede ende getrouwe schipsvolck schuldich is ende behoort te doen, op correctie ende straffe naer schipsrecht ende naer luyt des artyckelbrieffs ende instructie daertoe gemaect oft noch te maken. Soo waerlick moet ons Godt helpen.

Actum den 12en Juny 1595.

Concordat collatione facta per me
CHR. ROELS.

XV.

Ander Wtgheunen ende betaelinge vander Equipagie Wtreedinge ende Incoop van twee schepen, victuallien, proui(and)e ende andere ontcosten gedaen ter oirsaecke vanden twee schepen dye mijn Heeren de Heeren Staten van Zeelandt belyeft heeft te zeynden noortwaertz op doorde Weygatz tot naer de Conynckrycke van China (zoo het Godt de Heere belyefft hadde) ende is den eenen boodt den Griffioen groot LXXXVI lasten ende den anderen de Zwane groot LX lasten, ende zijn van alles versien ende gevictuailleert zoo hyer na volgen ende verclaert zal volgen. 1)

a. VOORZIENINGEN en SCHEEPSINVENTARIS.

Wegens aankoop van de „Griffioen" groot ongeveer 86 last	716	13	4
Wegens aankoop van een jacht, groot ongeveer 20 last, dat, te klein en niet geschikt bevonden, later werd verwisseld met het jacht „de Zwaan", groot ongeveer 40 last, die ten vorigen jare de reis had mede gemaakt . . .	283	6	8
Verschillende vertimmeringen aan de Griffioen	75	8	
Idem aan de Zwaan	35	12	
Geleverd hout, pik, teer, hars, mos, enz. voor de Griffioen	175	14	6
Idem voor de Zwaan	62	15	9
Aan den „meester schipthimmerman", wegens het houden van toezicht over de scheepstimmerlieden gedurende 1 maand	5		
Voor het zagen van houtwerk	11	5	
Voor het leveren van 4 stukken iepenhout		38	4
Voor 550 ponden harpuis en 300 ponden „gebuyelt solffer, omme te leggen tusschen de oude huydt vant schip ende de dobbelhuydt"	13		

1) Uit de boeken van Pieter Reygersbergh, equipage- en ammunitiemeester te Vere, thans aanwezig in het Rijks-Archief van Zeeland. De rekening die zéér gedétailleerd is, is hier verkort weergegeven. In nagenoeg denzelfden vorm als deze is zij te vinden bij Broekema in Archief Zeeuwsch Genootschap, IVe Deel, 1ste stuk.

De rekening is gesteld in ponden, schellingen en grooten vlaamsch.

Aan diverse arbeidsloonen	30	16	
Wegens het verwen en schilderen der beide schepen, „zoo tot vereeringe vanden lande als tot verchieringe van de schepen"	12		
Aan den kleermaker voor het repareeren van oude en het maken van nieuwe vlaggen	18		6
Wegens het aanbrengen van vertimmeringen in de kajuit, het maken van „schappraykens" (etenskasten) enz.	7	6	8
Wegens „deleueringe van diuerssche soorten van yserwerck ende nagelen in de thimmeringe vanden schepe Griffioen gebruyct zoo tot prouisie van een zoo langen reyse als om in voorcommenden noodt te mogen gebruycken". (De post is zeer gedétailleerd opgegeven, als: dubbele en enkele boegspijkers, laschijzers, meelijzers, balspijkers, pompspijkers, sluipers, ronde, vierkante en ringbouten, krammen, splitshorens, bootshaken enz.)	115	18	6
Idem voor de Zwaan	42	10	11
Een anker benoodigd voor de Zwaan	10	6	8
Staand en loopend touwwerk voor de Griffioen. (De post is zeer gedétailleerd opgegeven)	216	8	7
Idem voor de Zwaan	49	14	3
Idem nog geleverd voor de Griffioen	22	8	
Zeilen voor de Griffioen (Zeer gedétailleerd opgegeven)	158	8	10
Idem voor de Zwaan	60	7	6
Blokken, schijven, houten nagels, riemen, klooten, moskuilen, juffers, (h)oosvaten enz voor de Griffioen	28	15	5
Idem voor de Zwaan	5	13	9
Pompleer, geleverd door den schoenmaker	5	19	8
Voor bakken, loggen, [1]) houten lepels, blaasbalgen, mosterdmolens, vleeschbakken, roode „teilloren" enz.	3	17	9
Voor sloten, grendels enz.	4		
Voor het stellen van fornuizen enz. en daartoe gebruikte materialen	2	10	7
Voor de Griffioen: 3 groote hangkompassen, 8 kleine dito's,			

1) Lees: „lok"jes in den zin van peper- en zoutlokjes van hout vervaardigd. In dien zin komt het woord lokje nog steeds voor. De rekening vermeldt er 3 dozijn van; dus kan het instrument, waarmede men de snelheid van een schip bepaalt, niet bedoeld zijn.

12 nachtglazen, 12 waterglazen, 1 groote nieuwe lichter „om tvyer bij nachte op tschip te voeren", 12 lantaarns, het vermaken van oude kompassen en nachtglazen . .	11	11	6
Voor de Zwaan : 2 groote hangkompassen, 8 kleine dito's, 4 nachtglazen, 6 lantaarns	5	3	11
Aan Pieter Dircxsz [1]) betaald voor drie „pascaerten" . .		20	
Wegens den aankoop van „20 ellen cardous lywaet, met vyer boucken cardous pampyer, zes dyeplooden, twee huysboecken, twee bybels ende noch andere cleene parthyen van goet"	7	9	
Aan den ketelboeter voor levering *aan de Griffioen* van : 1 roodkoperen vleeschketel, met een vischketel en een pottagiepot, en nog een klein keteltje, 2 metalen potten, 2 groote vlakke pannen, 1 vischspaan, 2 lepels en 15 metalen kranen met een groote holle pan. . . . . . . *aan de Zwaan van :* 1 ketel van 9 pond, 2 groote holle pannen, 1 pottagiepot en een trechter. . . . . benevens *voor den konstabel:* respectievelijk voor Griffioen en Zwaan van 18 (5) lepels „dyenende tottet geschut" met 12 (4) kardoeskokers	17		
Voor kandelaars, tinnen schotels, kannekens, bierkroezen, lepels, byerkannen, „steene cruycken met decksels" en maelsloten	8	5	10
Voor kuipersgoederen (tonnen, weekbalies, watervaten, emmers, putsen en derg.)	12		
Mandenmakersrekening		35	
Bezems, zeep, boenders, matten en schoonmaakbehoeften	4		
Voor „schaepsvachten en voor vyer gezouten huyden tot bewaeringe vant poulder"	6	3	
Voor kaarsenkist, kokskist, schipperskist, konstabelskist en een uittrekbare tafel	5	11	6
Voor levering van „sommich vaendouck"		22	2
Voor „eene chaloupe ofte wel beroeyde schuyte" met toebehooren	28	7	10
Nog aan arbeidsloonen		13	4

1) Pieter Dircxsz was, naar elders uit de rekening blijkt, een leverancier van scheepsprovisiën.

b. ARTILLERIEBEHOEFTEN.

Uit de magazijnen van de Admiraliteit werden de schepen voorzien van twee metalen stukken, schietende elk 8 ponden ijzer en nog twee andere metalen stukken, schietende elk 1 pond ijzer. De verdere artillerie-inventaris was als volgt:

	voor de GRIFFIOEN.	voor de ZWAAN.
Gotelingen.	6	6
Steenstucken	4	2
Musquetten	12	6
Roers	6	4
Isers ofte cogels tot elck stuck . .	30	16
Cruysballen (tot een gezamenlijk wicht van 248 en 120 lb) . . .	72	30
Lange spyssen	3 doz.	2 doz.
Corte spyssen.	3 doz.	2 doz.
Poulver.	1300 lb.	500 lb.
Lonten.	300 lb.	100 lb.
Dyeploon	6	9
Gegoten loodt	100 lb.	50 lb.
Plat loodt	100 lb.	50 lb.

En nog „24 spaen, 24 schoppen ende 12 houweelen midtsgaders eenighe andere cleene parthyen van admonitien."

---

c. VICTUALIELIJST.

59258	lb. beschuit	366	18	7
1240	st. brooden	20	13	4
39½	ton gezouten vleesch	193	9	
4	ton pekelspek	15	13	4
818	lb. spek	21	2	8
29	st. hammen en 60 lb. „hammevleesch"	9	12	2
12	ton Vryessche boter, „1 kinneke Hollandsche boter, nog een half vat boter".	122	5	8
¾	ton smeerboter			

1	pijp olie	29		
160	lb. roet en vet en 1000 lb. kaarsen	41	11	1
3079	lb. kaas	70	15	9
425	lb. groene kaas	5	3	9
12	ton gezouten visch	24	12	
6	halve tonnen „aels ofte gesouten palynck”	9		
3000	lb. stokvisch	40	2	
44	zak gort, benevens 24 tonnen om die te storten	42	16	8
10	ton boonen	11	13	4
15	ton erwten	22	15	
12	ton azijn en een „thonneke” wijnazijn	16	3	4
1	zak mosterdzaad „midtsgaders twee dosijne besemen”		31	5
	onkosten voor wegen en verpakken	52	4	3
	grof zout en wit zout	13	13	2
8	ton Lubeecx bier	13	16	
210	ton bier, 6 ton dubbel bier, 2 ton Israels en 2 ton „meuselaers”	86	15	
90	ton bier, 3 ton groot bier, $7\frac{1}{2}$ ton „meuselaers”	39	15	
	voor okshoofden, pijpen en tonnen	4	8	
10	pijpen „secke”	135		
2	okshoofden wijn	17		10
2	„quaerten vanden besten gebrandewijn binnen Middelburg gebrandt”	42		
	Aan Pieter Rudt „schotscoopman” [1]) voor 275 dubbele en 21 enkele wagens „Schotse colen” geleverd tot ballast als ook tot provisie van brand	37		4
	Voor brandhout	39	19	11
	Diverse onkosten wegens vracht enz.	8	1	8
	Idem	5	13	4
	Gereed geld om levensmiddelen te koopen	100		

1) Uit den aard der opgave wordt hier het woord „Schotskoopman” verklaard als koopman in steenkolen. De varende „Schotskooplieden” zullen vermoedelijk in smeékolen gehandeld hebben, die natuurlijk overal ter wereld aftrek vonden. Verg. mijne aanteekening in „Toortse der Zee-Vaert” door Dierick Ruiters,” p. 36 (Werken der Linschoten-Vereeniging Dl. VI).

XVI.

BRIEF AAN GECOMMITTEERDE RADEN VAN ZEELAND.

Edele wijse seer voorsienighe gunstige Heeren. 1)

Naedemael hem deese eerste goede commoditeijt sich presenteerde om te schrijven... via de Mischovia door Schipper Jacob Govaertsz 2) die datt dicht onder de noortcaep ghevonden hebben, commende 12 daghen naar ons vertreck van Enchuijsen, de welcke deesen presente sal behandighen in Mischoovia oovermits ditto Govaertsz van ditto Dermosco naer Venetie 3) sal loopen en soe voorts aen U. E. geadresseert te worden, Dus E. Heeren hebbe my verstoutt door godes assentie daer door ghecontreineert ben deese weinich regulen aen U. E. te schrijven verhoopende mijner E. Heeren mij tselue nijet qwaens aff sullen neemen doordien tselue door goeder intencie geschijdt.

Soo veel belangende ons fortuin en aduancement onses voijages naett groote rijck Sina en eylant Japan ofte ons gedestineerde platze is tot 12 Augusto nyet sonders ghepasseert dat miretteert om schryven. Dan ons Schipp den Admirael is seer qwalick beseijlt soo datt wij hem voor de qualickbeseijlste vande gheheel vloott bevinden. Op tweede passato was ons vertreck uijt Tessel.... 10 dagen naer dato saghen Noorweeghen dwelck ons eerste Lant was. Op 20 Ditto hadden seer veel wijns vanden noortwesten soo datt hett Schip van Amsterdam mitt syn Iacht van ons een etmael van de veelheijt des wijns ende groote misticheyt van ons versteecken was 24 Ditto verspraecken een Schip bijtt eijlandt Luffoet waer de Schipper op was Roleff Jansz. van Enchuysen commende ghesey[l]t uijt Mischovie in 3 weecken, dan door veel storms hebben hem geen brijven overgeworpen waermede nochtans presomere U. E. ghenochsaem onse voyage tot daer toe sal verstaen hebben, Op 3 Augusto was Capt. Brantt van Enchuijsen

---

1) Blijkens het adres op den brief aan Gecommitteerde Raden. Op den brief staat: recepta 16 Oct. 1595. Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

2) Bij Jan Huyghen heet hij Jacob Jochemsz. Zie hiervoren p. 152.

3) Verg. noot 3 bij Jan Huyghen's journaal, hiervoren p. 150.

omtrentt 3½ mijle van eylandt Intgen [1]), voor op een clipe gheseijltt mitt
goett . . . . weder soo datt sijn voorschip boven
de 2½ voett verheeven was, maer is sonder schade daeraff gecommen
maer nijett sonder groot perickel, ende aff weesende schoott een [schoot]
tot Sejnniael van ons daer voor te wachten overmits noeijt . . . .
diep tzee daeromtrentt blinde clippen ghevonden zyn.
6 Ditto zijn Ditto Brantt ende Captⁿ. Willem Barentsz van Am[sterdam]
elckanderen mit veel wijns anboortt ghedreven soo dat se in [groot]
perickels waeren om de Scheepen te verlijsz maer Godtt heeft . . . .
haer bewaertt soo datter gheen sonderlinghe schade geschijett . . . .
Willem Barentsz is sijn gallioen bijna gheheel ooverboort mit . . . .
. . . . voor vande steeven, ondertt gallioen ende sijn besaensm[ast] . . . .
. . . Capⁿ. Brantt een stuck vantt gallioen mit de besaens ma[st] . . . .
Ditt alles door veel mist die dat ons dickwils hijer . . . .
bidde godt datt hett ons qwaetste ende latste rancontra is . . . .
Tott op dato deeses soo en hebbe noch noeijt 24 uuren . . . .
den wijntt bequaem connen behouden datt ons cours hebben . . . .
Verhoope Godtt ons hen te constanter verleenen sal . . . .
eylantt ghepasseert sullen sijn. Jeghenwoordich . . . .
Omtrentt 10 mijlen booven de noortcaep ende hebben . . . .
conterarie soo datt wy teghenwoordich . . . . loopen om
ons devoir te doen datt wy tott Waerhuys commen mochten
om aldaer dancker te werpen oovermits dat alle de andere Schepe
vars waeter te cortt commen insgelicx oock om fictualle boouen
te setten, om in tWejgatt ofte Straett van Nassouwen gheen tytt
mitt goeden wyntt te verlyesen, Naedemael den tytt verloopt
sal deesen mijne hyer meede eyndighen . . . . faulta van matte[rie ?]
ende godtt in ghenade bevoolen die datt bidde myn E. Heeren lange
in salicheytt ghesontheyt ende voorspoett ghespaer, ende ons
intt ghaen en commen behoude voorspoedighe reys verleene
adj 12 Augusto in zee op 72 graett min ⅓ part inden admirael

A° 1595

Den al uwen onderdaenen
gheaffectionneerden dienaer naer vermoghen
JACQUES BUYS.

---

1) Ingö?

XVII.

COPIE DE LA LETTRE ESCRIPT DAR FRANÇOIS DE LA DALE 11 DOUST DU NAUIRE ADMIRAL DE LA FLOTTE POUR LA CHINE A BALTASAR DE MOUCHERON [1]).

Mons et oncle passe trois ou 4 Iours [2]) est arrive en nre Compaignien une nav d'Enchuysen faissant le route par la mer blanche par Laquelle Je nay point voulu faillir de vous advertir que nous sommes encores en bonne disposition graces a Dieu, mais bien fachez de deux choses, l'une de nostre tard partement de pardela, l'autre de ce que Messieurs les Estats nous ont donné une sy mauvaise nauire, car l'ung est cause que nous navons avancé nre voyage de plus de 200 lieux plus oultre pource que nostre nauire n'est nullement voiliere, et la pire de toute la comp[e] et l'aultre pourra estre cause que le voyage sera inutil veu le peu de temps que nous auons a passer le detroict aussy le temps nous a este fort contraire car depuis nre partement quy fust le 2 de Juillet au matin a sept heures nous n'avons eu qune journée de bon vent ayant fait toute la reste a la boline [3]), Je vous prie de aduertir Massieurs les Estats et leur assurer que nous nespargnerons rien de ce que sera de nre deuoir, tout Lequipage se porte bien graces a Dieu, nous trouuerons moyen descrire a Messieurs du conseil en passant le detroict de Nassau et trouuerons moyen de donner nos Lettres pour les porter de la Mosco a mon oncle mel[c]hior.

1) Op het stuk (aanwezig in Rijks-Archief van Zeeland) staat aangeteekend: Recepta 16 Octob. 1595.

2) Verg. Jan Huyghen op 7 Augustus.

3) „Bij de boelijn op," namelijk scherp bij den wind, dus: een onvoordeelige koers.

XVIII.

VERBAAL[1]) VAN DEN GROOTEN SCHEEPSRAAD, GEHOUDEN OP 7 SEPT.

Ophuyden den 7 September a°. vijfthien hondert vijffentnegentich syn ter begeerte vanden admirael Cornelis Cornelissen vergadert int schip ende coyuyt vanden voorsz. Admirael de capyteyns, schippers ofte opperstuerluyden van alle de schepen ende jachten gedestineert onder 't beleyt vanden voorsz. admirael by noorden om na China ende Japan etc. om te beraetslaen ende met gelycker hant te stemmen ende elck int bysonder sijn beste goetduncken sonder arch off list opentlyc te verclaren beroerende de vervorderinge ofte twederkeeren vande voorsz. voyage ende schepen, dewyle dat de tijt allencxkens begint te verloopen ende de winter coude vorst ende lange nachten op handen comen en naby syn, ende als noch hier onder 't Staten eylant van ys beset ende rontom besloten leggen, soo syn de voorsz. admirael capiteynen schippers ofte opperstuerluyden te samen met rypen en wel gedelybreerde overdachten raet gestemt ende geaccordeert tot streckynge vande proffijtelyckste ende voorderlyckste verseeckeringe ende vervoorderinge vande voorsz. voyage ofte behoudenisse van de schepen jachten goederen en volc gelijck als hen tselffde opt beste bevolen en toebetrout is van syn Ex^tie en heeren de generaele staten na gelegentheyt der saecken ende de conjunctie vanden tijt vereysschen ende metbrengen sal dese navolgende artyculen tot welcker bevestinge ende verantwoordinge van een yder int bysonder hebbense dese acte altesamen met haere gewoonlijcke hanteyken onderteykent.

Eerstelycken synse gelyckelycken om de voorsz. oorsaecke wille verdragen ende gedelybreert metten eersten weer bequame wint ende openynge vant ys soo haest als het godt gelieven sal te verleenen ende doenelyc sal wesen te weten met eenen westen ofte noordwestenwint terstont gelyckelycken tseyl te gaen ende ten naesten bij noch een tocht te doen noortwaert op om tondersoucken de gelegentheyt ende gestaltenis vant ijs offer eenyge paasagie ofte doortocht te vinden is om haere gedestyneerde reysse met godts hulpe tachtervolgen ende soo derop desen vouch geen middelen gevonden wort weder allegelyck om de bovengeseyde oorsaecke haar wterste debvoir te doen te samen in comp^e na de straet van Nassau toe

1) Het stuk berust in Rijks-Archief van Zeeland.

ende alsoo de cours na huys dewyle dat de tijt ende gelegentheyt der saecken anders niet metbrengt tot salveringe ende behoudenisse vande voorsz. schepen jachten goederen ende volc na behooren.

Item sooder anders geen hope ofte affsettynge vant ijs en compt gelyc te beduchten ende de apparentie als noch vertoonende is dan met eenen suyelicken wint soo hebbense voort voorderlickste ende sekerste gevonden om hen niet te begeven beneden de wint aent ijs, ende tweederkeeren twyfelyc en de schepen in peryckel te stellen, terstont met alle mogelycheyt de cours te doen na de straet van Nassauwen ende alsdan met de jachten soo de tijt plaets geeft de gelegentheyt vant ijs te ondersoucken ende na gelegentheijt vande selve haer cours te stellen als boven. Item soot gebeurde dat godt behoede dat de besluytinge vant ijs noch 7 off 8 dagen duerde welc is tot halff September van dese jegenwoordige maent sonder door verhinderinge vant selffde wtcompste te connen crijgen om van hier onder teylant tseyl te mogen comen soo hebbense gelyckelycken gestemt omt verloop vanden tyt ende de boven gementioneerde oorsaecken sonder meer ommesien ofte verder ondersoucken met alle vlijticheyt en eerste comoditeyt die godt verleenen sal wederom de cours na tvaderlandt te stellen dewyle de noot sulcks vereyscht tot behoudenisse ende salvatie vande voorsz. schepen.

Item comende de winden van wt den noorden gelyck se jegenwoordich is ofte van den oostercant met welcke winden tijs hem hier aen de wal perst ende de straet weder injaecht soo en hebbense anders geen hope van wtcompste dan alleenlic te verwachten de genade des heeren om van hier aff met de eerste gelegentheyt de wech te vervoorderen na huys toe. Aldus gesloten ende geaccordeert in presentie van Franchois de la Dale ende Jan Huygen oppercomyssen van de voorsz. schepen ende jachten voor de heeren generaele staten dewelcke ter begeerte vande Compe off de versaemde dit selve gemaect ende tot meerdere bevestinge gelyckelycken onderschreven hebben op den dach en datum als boven.

CORNELIJS CORNELIJS.	BRANT ISBRANTSEN.
WILLEM BARENTSOEN.	LAMBRECHT GARRYSON OOM.
HARMEN JANS.	TOMAS WIJLLEMS.
	H. HARTMAN.
JAN HUYGHEN.	
	FRANs DE LA DALLE.

XIX.

SOMMIER RAPORT EN IOURNAEL. gehouden bij mij Francoijs de la Dalle, door Laste van den EE: ende mogende heeren, mijne heeren de Staten Gnael. der vereenichde nederlantsche prouincien, als Comis van den EE: ende mogende Heeren mijne Heeren, de Staten van Zeelant, op hare Schepe genaempt den Griffoen, daer Superintendent op was Cornelis Cornelisz Nais, van de Reijse gedestineert naer t' Coninckryck van China door de Straete van Nassouwe, begonnen inder Jaere 1595.

Edele, ende mogende Heeren tot Enchuysen op den 22 der maent van Iunio, door handen van S^r. Baltasar de Moucheron ontfangen U. E. Comissie 1) (niet tegenstaende mijn onbequaemheyt tot Executie van dien). Soo ist dat genegen wesende tot U. E. dienst, niet en heb connen naerlaten U. E. bevel, naer te commen, naer mijn cleijn vermog. Soo dat wy, naer dat wy waeren op den 13^{en} der maent Jun vertrocken vander stadt van der Vere, in Walcheren, ende in Texel aencomende den 15 der seluer maent, om aldaer te verwachten onse comissie, oock de schepen van Amstelredam ende Enchuijsen, (die niet eer bij ons en quamen dan ontrent den 24^{en} der seluer maent) oock door oorsaecke van contrarie wint ende storm, ons belet was te vertrecken, ende onse Reijse te voorderen, eerstelyck naer voorgaende monsteringhe vertrocken in $Comp^{ie}$ van Willem Barentsz van Amstelredam ende Brant Ysbrantsen van Enchuijsen met haere Iachten den 1sten der maent Iulij 2) van jeghenwoordighen Iaere 1595.

Ende door de menichte van contrarie winden, en quaet weder, heeft het geweest den 5^{en} der maent Augustij al eer dat wij de hoogde vande Noort Cap hebben connen beseijlen.

Doch door Godes genaede gecommen den 27sten der selue maent 3) on-

1) Verm. bedoeld de door Jan Huyghen in extenso gedrukte „Instructie"; zie aldaar fol. 24 (hiervoren p. 140).

2) Volgens Jan Huyghen den 2en Juli. In zijn brief van 11 Augs aan De Moucheron noemt De la Dalle trouwens zelf den 2en Juli (zie hiervoren p. 270).

3) Lees 17den.

trent den middach met Noortnoortwesten, wint, tusschen Candenos ende Petchora, ontrent 20 mijlen van Landt, alwaer wy jegens onse opinie geuonden hebben menichte van ijs. Doch niet soo sterck dat het ons onsen kours belet heeft, al ist soo dat wij er drymael dien dach hebben moeten deurseylen, zoo sijn wij jegens den avondt gecomen ter hoogde van het eyland van Oraengnen wesende thien mijlen vande Straete van Nassouwe.

Ende den 19en dach der seluer maent met noort. noortwesten wint zyn wy gecommen smorgens voorde Straete van Nassauwe, die wy bevonden hebben zoo vol ijs, dat het ons onmogelyck is geweest de zelue te doorseylen en dierhalven gedwongen geweest onsen ancker te worpen byden Afgodhoeck.

Alwaer wy laegen dier oorsaecke, tot op den 21sten der seluer maent, ende alle debuoir doende om onse reyse te voorderen zoo ben ick met Pieter Diricksz ende Brant Ysbrantsen, met zijne chalouppe naer de Straete gevaren, om te sien ofter eenigen middel was om de selue te passeren, dan hebben de zelwe geuonden zoo vol ijs, dat het ons onmogelijck was. Nochtans om te vernemen oft het buyten de Straete alsoo gestelt was als in de selfde, zoo sonden wij ses mannen te lande tot op den Twisthoeck, die ons rapporteerde de zelue zee aldaer bedect te wesen, gelijckse inde Straete was, ende volbrengende den zeluen dach, gongen wij met ontrent dertich Mannen te lande op de syde van Waijgats, om te vernemen naer eenich volck dan en vonden geen, maer wel eenige sleden met reehuijden cleederen ende andere velwerck gelaeden, die wij daer lieten blijven zonder aen te tasten noch die te versetten, om het inlants volck niet te verjaegen ofte te verstooren.

Op den 24sten der seluer maent altoos geneycht wesende om onse reyse te voorderen ende tael te nemen van het Landt zoo maecten wy weder den Iachte vuyte, tot besichtinge vande Straete, die daer naer ons Rapport deden, dat het ijs inde zelue minderde, ende doordien oock dat zy ontrent den afgod hoeck gesien hadden een schip met volck daer inne, syn wy stracx met onsen superintendent Cornelis Cornelisz, daer naer mette Iacht geseylt, ende gevonden dattet Rusche van Pinego [1]) waeren die aldaer vuijtde Witte Zee quamen totten vanck vande zeepeerden, welcke ick aen-

---

1) Pinega, aan de Pinega-riv. die een weinig boven Kholmogorui in de Dwina uitmondt.

gesproken hebbe en gevraecht, van heur wetenschap op dese naervolgende puncten.

Eerstelyck hoe groot ende wat Waygats voor een land was.

Ende of zij geen kennisse vande Tartarische Zee en hadden, oock oft sy niet en wisten oft die gewoonelijck was toe te vriesen alle winteren ende wanneer de selue open ginck, met andere meer circonstancie op alle twelck zy antwoorden.

Belangende teerste punct, dat Waijgats een Eyland was groot ontrent eenen dach zeijlens inde lengde ende dat de separatie van dander zyde enger was dan de Straete van Nassauwe.

Ende op het tweede punct seijden inde Tartarische Zee niet bekent te wesen, doch datter binnen twee ofte drye dagen aldaer aencomen zouden thien van heurlieden schepen genaempt by heurliens *Schumen* 1) die jaarlyks gewoont zyn te zeylen inde Reuiere van Iolixe, ligende voorbij de rieuiere van Obia alwaer zij gewoont waeren te verwinteren om haere waeren te vercoopen de welcke thien voorn. Schepen wy nochtans niet vernomen en hebben soodat van de gelegentheyt vande tartarische zee wy niet anders vernomen en hebben dan dat de schepen die inde selfde willen varen moeten van hauen tot hauen ende Reuiere tot Reuiere heuren deurganck naer den Cours van het ys verwachten ende soecken.

Op trapport vande gene die wy gesonden hadden besichtigen de Straete van Nassouwe, soo zyn wy den 25sten der seluer maent naer dat het ys was verschouen t' seyl gegaen ende door de straete geseylt ontrent twee mijlen daer wy anderwerf weder zoo veel ijs vonden dat het ons onmogelyck was te passeren, jae gedwongen waren Reede te kiesen 2) ontrent den Twisthouck.

Ende den 26 weder vanden Twisthouck geseylt tot op den Kruyshouck en door de menichte van het ijs die vuyt de Tartarische Zee is commen dryuende gedwongen geweest eenen Inwyck te kiesen by Westen de Straete van Nassauwe, alwaer den 26 oock hebben moeten soo verre inwijcken dat wy op 3 vademen waters hebben moeten anckeren.

---

1) De Semmen van Jan Huyghen (kleine lodijas). Zie hiervoren p. 160.

2) Reede te kiezen, namelijk: ten anker te komen.

Den 28 dach heeft het ijs alle de Schepen inde selue plaetse zoo omtsingelt dat de bootsgesellen daer ouer liepen van deen schip in dander, ende oock gemackelycken aent land.

Dan den 30[en] der seluer maent hebben wy van allen het ys omslagen geweest soo dat wij onse schuyten ende chauloupen sonden besichtigen de straete ende Tartarische Zee, die zy andermael soo vol ys vonden, dat wy gantschelycken de hope verloren, om te mogen passeeren, int wederkeeren vonden de Samaijten aen tLand dan door myn absencie hebben met heurliens niet gesproken dan wierpense broot toe dwelc zy vrindelyck ontfongen.

Vernomen hebbende datter eenige Samayten heur ontdect hadden zoo syn wy in Comp[ie] van Brant Ysbrantsen en Pieter Diricsz naer heur toegeseylt met onse Iacht doch hebbense niet gevonden, alleenelycks heure sleden die mit getal van 40 waren met een schuyte vol boghen en pijlen, ende soo wy weder keerden naer onse schepen, hebben de selue alsoo van ys omtsingelt gevonden dat wy gedwongen geweest hebben onse schuyten ouer een Scholle ijs te haelen en trecken.

Den eersten Sept[r]. soo ben ick weder met den Superintendent naerde oostzyde van de Straete geroeyt om te besien oft wy de Samayten voorn. souden konnen vinden, T'is gebeurt dat een poosken tyts, aen Lant wesende wy de selue hebben sien aencomen, int getal van ontrent 30 sleden, elck gespannen met twee ende drij Reenen, die wij verwacht hebben tot haerder Comste by ons, Ende als doen heur ontfangen met alle vrintschap heurl. beschenkende met broot ende gebranden wijn, middeler tyt heur ondervraecht van de gelegentheyt vande Tartarische Zee ende omliggende Reuieren, die ons seyden dat de voorn. Tartarische zee een zee was groot ende woest, loopende rontsom Tartarijen, sonder onderworpen te wesen den Ysganck, gelyck het by de Straete van Nassau was. Ende dat alsdoen zoo groote menichte van ys inde straete gevonden wiert, was door oorsaecke vande menichte oost suyt oostsche winden die daer gewaeyt hadden, die het ys vuyt de Reuiere van Obia, Iolixe ende Iougorbegoube aldaer was dryuende, soo dat wy verstonden dat de verhinderinge vande passage ende het dryuen van ys geschieden naerde winden die daer jaerlyks wayende waren, seggende oock dat de Reuiere van Obij, vyff dachreysen van de Straete lach alsoo dat wy bevinden dat het voorl. Iaer wy

deselue gesien ende voorbij geseylt hebben nae de welcke reuiere compt er reuiere van Iolipse zee [1]), die oock ontrent twee ofte drije dachreysen vande Reuiere Obij leyt ende daernaer de Reuiere van Jougorbegoube [2]), liggende distant van die Iolipse zee ontrent twee dachreijsen, alle de welcke Reuieren zy verclaerden te wesen nauigabel ende diep, ende dat de Reuiere van Jougorbe goube scheyden en paelden de Tartaren vande Samaijten, ende op d'een zyde men betaelden den tribuyt aenden Tartur ende dander zyde aenden Moscouijt den welcken heer ouer den Samaijten was, dese selfde Samaytis waeren woonachtich tot Petchora ende zyn jaerlycks gewoont de Landen van Waygats te besoucken om den vanc van Reenen Beeren ende andere gedierte die hen op het Landt houden, die zy vangen ende villen nemende alleenelyck tot heuren behoef de vellen der zeluer gedierten — verclaerden oock al daer in Waygats geweest te hebben den heelen Somer ende dat zy niet eer en zouden vertrecken dan ontrent den eersten dach van October, ouermits alsdan aldaer begost koudt te worden ende te vriesen. Ick verstonde noch meer van heurliens dat de Straete jaerlycx bevroos, soo dat men daer ouer met sleden koste ryden, ende dat den Somer ontrent vier maenden duerde.

Den 2^{en} dach van de voorsz. maent van September zeylden wy met ongestadich weder naer den Kruyshouck ende bleuen daer op onsen ancker.

Ende op den 3^{en} der seluer maent op den morgenstont met eenen suyden en suyden ten westen wint nemende onsen cours, oost noort oost, zyn wy vuyt de Straete van Nassou geseijlt in de Tartarische zee en ontrent twee ofte drye mylen in zee wesende, is ons gemoet menichte van ys, zoo dat wy gedwongen waren het Staten Eyland te kiesen, om den nacht die ons voorhanden was en den mist te laeten passeren, want zoo wy den nacht in zee gebleuen hadden ontrent het ys ten hadde niet geweest zonder ons te stellen in Groot dangier door den Storm ende onweder die hem opstack.

Middeler tyt op den vierden der seluer maent met eenen noortwesten wint hebben zoo veel ys zien drijven van het Staten Eyland in zee dat wy gedwongen geweest hebben te blyuen liggen Ende daeche daer nae we-

1) Iolipse zal wel identiek zijn met Jan Huyghens Gilissy (Jenissei).

2) Naar Broekema reeds opgemerkt heeft, verm. de Pjasina, grens tusschen de Samojeden en de Toengoezen. Verg. Petermann's Mitth, 1877: Ethnographische Karte des Russischen Reichs."

sende den . . alsoo beset in tselue Eyland van ijsse dat het onmogelyck is geweest in zee te commen.

Den 6 der seluer maent zoo zynder diuersche van Bootsgesellen op Staten Eyland geweest onder welcken eenen was aen strang soeckende kristalyn van aldaer, en wesende besich int sant te deluen, zoo isser eenen witten Beer vuyt de zee gecomen die hem van achter by t hooft vatten ende dooden, de andere Bootsgesellen dit siende zyn stracx naer den beer geloopen om den seluen te vangen en dooden end al ist zoo, dat de selue bootsgesellen in goeden getal waren — soo ist nochtans dat den zeluen beer niet en heeft connen gevangen noch gedoot worden, zonder noch een van de bootsgesellen te verliesen die hy oock greep doode ende het hooft op adt, dus dat wy die twee Lichamen in Staten Eyland begrauen, hebben, den eenen eersten Bootsgesel was van het schip van Lambert oom, [1]) den tweeden vande Iacht van Brant Ysbrantsen, ende den Beer is genomen ende gedoot by tvolck van Willem Barentsen [2]).

Op den 7^{en} der voorleden maent isser in het schip van superintendent Corn. Cornelisz vergaederinge gehouden van alle de schippers ende stuerlien vande ses andere schepen in presency van Ian Hugo ende mij, alwaer gediscoureert ende gedebateert is geweest op de gestaltenisse van het gene wy voor ons saegen, ende den middel ende voet diemen houden soude tot voorderinge van de Reijse, alwaer naer diuersche debaten ende discoursen, eendrachtelick geresolueert is geweest, dat gemerct den tijt seer ouerloopen waer, spaede op 't Iaer menichfuldich van ys, die ons voor oogen lach, ongestadich en stormachtigen wint ende weder, dat wy altesaemen noch eens ende voor de leste maele, metten eersten bequaemen wint ende weder en verschuijvinge van ijs, noch eenen tocht zouden doen, ende setten onsen cours naer t' Noorden om te besien ofter eenigen middel zoude wesen, om het ys te passeren, ende alsoo onse reyse te voorderen, mits soo met den seluen tocht, God den Heere ons geen opinghe noch passage en woude verleenen dat alsdan Een Ieder hem zoude voegen naer de Straete

---

1) Laconiek teekent Lambert Gerritz Oom, in zijn bewaard gebleven journaaltje (Prov. Arch. Zeeland) slechts aan: Den 6. is daer 2 man dodt gebeeten van een witten beer. Den 7. hebben wy hem begraeven.

2) Klopt met de voorstelling van Gerrit de Veer, die ook de eer geeft aan de mannen van Barents.

van Nassouwe om gesaemtelyck de Reyse weder naer huys te nemen gelijck tblyct by de acte van de selue Schipperen hier annex [1]).

Den 8 der seluer maent, vreesende dat het ys ons weder soude besetten in Staten Eyland, soo dat wy daer door ons geresolueerden, dien lesten tocht niet en souden hebben connen gedoen, soo zyn wij met eenen westzuydwesten windt ontrent den middach seyl gegaen, naer de Strate van Nassou. dan daerontrent comende hebben de selue bevonden zoo vol ijs, dat wy gedwongen geweest hebben, weder naer Staten Eylant te keeren, ende soo wy meynden inne te loopen van de westzyde van tselue Eyland, soo ist gebeurt, dat wy met ons schip ende de Iacht van Rotterdam tsaemen op een clippe geseylt zyn, die soo onder twaeter lach datse niet gesien en coste worden [2]), dan met Gods hulpe ende de bijstandt van dander schepen, zyn wy daer, naer een ure, van geraect, sonder eenige schaede ende zyn daer naer gaen anckeren by de andere schepen by t' oosteynde van t' Eyland.

Den 10^en^ dach der seluer maent met een suytoosten wint zyn wy weder tseyl gegaen, ende gecomen tegen den auondt in de Straete, hebbende twee vande Iachten in zee gesonden om te besichtigen oft eenichsins mogelyck waer door het ys te geraecken ende passagie te vinden, dan hebben geraporteert tselue onmogelyck te wesen.

Den 11 der seluer maent om naer te commen de voorn. resolutie soo zyn wy met eenen Noortwesten wint smorgens tseyl gegaen, van den Twisthouck, naer de Tartarische zee, onsen cours nemende noort nortoost hebbende alle mogelycke debuoir gedaen Iae zelfs, ons ende de schepen in perijckel gestelt, ende siende geen middel ofte bequaemheyt van passagie, soo zyn wij weder naer de Straete van Nassau gekeert ende geanckert by den Kruyshouck met intensie naer huys de Reyse te voorderen.

Doch sijn zoo blijven liggen, inde selue straete tot op den 15^en^ verhopende noch eenige gelegentheijt van weder, om onse Resolutie te veranderen dan het is verre van daer geweest, want op den 13^en^ ouerviel ons eenen storm vuyten suytwest ten suyden, dat wy gedwongen waren op twee anckers te liggen ende den 15^en^ quamer vuyt der Tartarische Zee sulck

1) Aanwezig in Prov. Archief Zeeland. Zie hiervoren Bijlage XVIII.

2) Verg. Jan Huyghen, hiervoren p. 181.

menichfuldich ijs dat wy gedwongen waren de straete van Nassau te ruijmen ende siende den wint bequaem om naer huys onsen kours te setten, zoo zyn anderwerf vergaedert geweest alle de schippers ende stuerlien vande 7 schepen, de welcke bevindende tsaisoen te laat te wesen om noch eenich attentaet te doen, besloten met malcanderen haeren Cours naer huys te stellen, om te bewaren het volck, schepen, jachten ende goederen [1]).

Op den 16 der seluer maent werdt den windt noort nort oost met ongestadich weder sneuw ende hagel, soo dat wy smiddernacht met tempeest van malcanderen verdwaelden, alleenlijck bij ons vindende smorgens de Jachte van Willem Berentsen ende t' sauonts weder bevonden wy ons, by Brant Ysbrantsz met syner Iacht.

Den 24en dach den wint noortwest met ongestadich weer sneuw en hagel hebben onsen Cours genomen, west suijtwest daermede wy ons beuonden smorgens voor tland van Cadenos. [2])

Den 24sten dach den wint noort noortwest, en tweder sneeuwachtig ende hagelachtich bevonden ons aen tland van Swetenos [3]) inde Witte Zee.

Den 5en dach van October soo sterf onsen bottelier Ian Iansen.

Den 8 der seluer maent met een ongestadich weder van sneeu ende hagel, is tschip van Brant Isbrantsen van ons versteecken ende dachs te vooren verloren wy de 2 voorn. Iachten soo dat wij tsedert den 8 October voorn. tot den 20sten November den welcken dach van ons arriuement ter Vere in Walcheren is geweest, alleen hebbende geseylt, met groote swaricheijt binnens boort vant schip door dien God gelieft heeft, den 15den van October van dese werelt te verlossen twee van onse busschietere by name Lenaert Pauwelsz ende Abram Frans ende den 30sten oock, onsen boittelurs maet Heijndrick Jansz den 11 November een van ons bootsgesellen genaempt Dirick Jochumsen den 12 een Boschieter genaempt Marten Pietersz den 13den Provoost Richard Willemsz.

---

1) Een origineel dezer acte berust in Prov. Archief Zeeland. Zij is nagenoeg gelijkluidend met den door Jan Huyghen gegeven tekst. Zie hiervoren p. 186.

2) Kanin Nos.

3) Swatoi Nos

Bouen dien noch sesthien bootsgesellen soo cranck dat zy onbequaem waren tot Regieringe van t' Schip.

Dit is int Cort het succes van onze reijse die wy verhoopt hadden beter geweest te hebben, met het deuoir ende naersticheyt daertoe gedaen, dan het blijct dat God niet belieft en heeft voor dit Iaer onsen arbeyt te gebenedyen, dus willen den seluen bidden U. E. te encourageren, noch eens de saecke te behertigen op hope van beter succes, want daer staet te considereren, dat wy vernomen hebben soo te Waerhuysen als in de Straete van Nassouwe, door de Samayten, dattet by menschen gedenken sulcken harten winter noch ongestadigen somer niet geweest en heeft als dit jegenwoordich iaer, dus dattet te verhopen is, datse dese naestcommende Iaeren niet desgelycx en sullen wesen ouersulcx de voorn. reyse beter soude mogen gedaen werden. Daertoei ick noch presenteere mynnen goetwilligen dienst 1). Aldus gedaen in Middelborch den 26sten van November 15 vyf ende tnegentich.

U. E. dienstwilligen Dienaer,
FRANÇOIS DE LA DALLE.

1) De la Dalle bleef dus, evenals Jan Huyghen, den doortocht mogelijk achten.

XX.

BESCHEIDEN BETREFFENDE JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN MEDEGEDEELD DOOR MR. J. DE VRIES VAN DOESBURGH.

In het Enkhuizensch familiearchief Semeyns de Vries, meerendeels akten en bescheiden uit de 16de en 17de eeuw bevattende, zijn er enkelen die betrekking hebben op Jan Huyghen van Linschoten en zijne naaste verwanten. Gaarne voldoe ik aan het verzoek van de Linschoten-Vereeniging om die hier mede te deelen, en aangezien ik op dit verzoek eenigszins was voorbereid heb ik mij, om de afkomst van den vermaarden Hollander zoo compleet mogelijk te geven, tijdens een bezoek aan Haarlem, bij afwezigheid van den Heer Gemeente-Archivaris, gewend tot den Heer Rijks-Archivaris in Noord-Holland, die mij onlangs heeft bericht dat na nauwkeurig onderzoek (waarvoor bij deze mijn oprechte dank wordt betuigd) aan den Gemeente-Archivaris gebleken is dat van het verblijf van het gezin van Huig Joosten te Haarlem, aldaar geen spoor te vinden is. Ik meen dus verder alleen aangewezen te zijn op de Enkhuizensche gegevens, die hier worden openbaar gemaakt. Echter moet ik er de aandacht op vestigen dat veelal wordt gegeven wat in copie voorhanden is en, ofschoon een groot gedeelte door mij zelf uit de origineelen is afgeschreven kan ik mij, wel wat den inhoud, maar niet wat de schrijfwijze van alle medegedeelde stukken betreft, geheel aansprakelijk stellen.

Ik heb gemeend mij uitsluitend te moeten beperken tot de bescheiden betrekking hebbend op het gezin van Jan Huyghen. Ofschoon mededeeling van de stukken aangaande zijn tijd- en stadgenooten de Semeynen, Buyskes, Maelson, Wagenaer en Paludanus, in wier milieu hij verkeerde, waarschijnlijk de moeite zoude loonen, is daar — als buiten de orde — van afgezien.

Bij de vermelding der bronnen is chronologisch te werk gegaan, daar ik meende dat deze wijze van bewerking in verband met de bestaande biografieën de meest aangewezene was. Waar het bestaan der akte wordt vermeld zonder dat ze in extenso is gecopiëerd is de verdere inhoud ook niet van overwegend belang. Gaarne had ik, zooals ik aan het Bestuur der L. V. reeds onmiddellijk heb bericht, het resultaat van het onderzoek belangrijker gezien, doch veel is verloren gegaan en het is reeds te loven dat nog zooveel gespaard bleef. Vragen als: Waar Jan Huyghen zijn naam *van Linschoten* aan ontleent, of het kinderrijmpje, „Jan Huigen in de Ton", zooals de traditie wil, reeds uit zijn tijd dateert en anderen, blijven onopgelost. Semper ad spem futuri hiamus!

J. DE VRIES VAN DOESBURGH.

Burmaniahuis Leeuwarden, Augustus 1913.

In de door P. J. Buyskes bewerkte folio genealogie Semeyns 1ste deel, inhoudende een gedeelte van den Privilegietak Meinert, komt voor op blz. 76: Staak B:

Reinu Meinertdr. Semeyns

(dochter van Meinert Simonsz. Semeyns 1), Raad v. d. Prins van Oranje, te Enkhuizen Burgemeester, en van Geert Simonsdr. van Waervershoef uit Egmond)

geb. vóór 1565, want trouwt in 1582,

overl. tusschen 1613 en 1615, is moeder van het Provenhuis van 1607 tot 1613, is doopgetuige 11 Juni 1585 bij broederskind,

zij trouwt wonende op het Zuid-eind van de Breestraat, te E. den 8 April 1582 met Gerrit Dirksz. wonende te E. in de Westerstraat,

(zoon van Dirk . . . en van Reinst Jans),

geb. vóór 1562, overl. vóór 1595.

niets van hem te vermelden dan doop van 3 kinderen:

1°. Jan Gerritsz. alias Brouwer 2) ged. te E. 24 Jan. 1584,

2°. Dirk Gerritsz. ged. te E. 3 Febr. 1586 en denkelijk jong overl.

3°. Hille Gerritdr. 3) ged. te E. 4 Jan. 1587,

zij hertrouwt wonende op de Oosterhaven te E. den 2 April 1595 met Jan Huigen van Linschoten wonende te E. op de Breestraat,

(zoon van Huig Joostenzn geb. 1532 overl. 1583 uit Haarlem afkomstig, te E. Notaris, en van Maritje Tin Hendrikdr. geb. omstreeks 1533 overl. na 1604, uit Schoonhoven),

geb. te Haarlem omstreeks 1563, overl. te E. 8 Febr. 1611.

Te E. stadsthesaurier van 1597 en voogd Ziekenhuis van 1606 tot aan zijn dood,

heeft vroeger gereisd en door zijne in druk gegeven reis-beschrijvingen, naam gemaakt. Reeds den 6 Dec. 1579 zeilde hij uit Tessel en verbleef ruim 3 jaar in Portugal en Spanje, waar zijne broeders (tweelingen) ver-

1) Zie over hem Biografisch Woordenboek v. d. Aa en Nieuw Nederl. Biogr. Woordenboek.

2) Hij trouwt te Enkhuizen 11 Febr. 1607 met Neeltje Pietersdr. Swaeroog.

3) Zij trouwt te Enkhuizen 26 April 1616 met Jacob Lucaszn zoon van Lucas Gerritsz, Burgemeester en Bewindhebber O.I.C. te Enkhuizen en van diens 2de vrouw Diew Jacobsdr. Jacob Lucaszn was te E. ontvanger der Admiraliteit in het Noorderquartier. Hij bestond zijne vrouw in den 10den graad van bloedverwantschap door afstamming van Burgemeester Groot Allert van Egmond.

toefden. De een overleed te Salamanca in 1580 en de ander Willem Tin genaamd, verongelukte in 1587 aan boord van een schip, dat op reis van Setubal naar Hamburg met man en muis verging benoorden Engeland — onze Linschoten, den 8 April 1583 van Lissabon vertrokken, bragt ongeveer 5 jaar door in Goa en op de terugreis 2½ jaar op Terceira (Vlaamsche of Westereilanden) tot 2 Jan. 1592, komende over Lissabon in Tessel binnen den 1 Sept. 1592. Hij treft den daaraanvolgenden dag te Enkhuizen zijne moeder in welstand aan, alsook een broeder en eene zuster. In 1594 maakt hij de eerste onderzoekingstogt mede, bij Noorden om en wel als Commies op het schip de Mercurius en in 1595 de tweede reis als opper-commies van wegen Prins Maurits en de Staten Generaal. Van 2 meegebragte Walviskakebeenen schenkt hij één aan de stad Enkhuizen.

Kind:

Maritje Jansdr. van Linschoten. ged. te E. 24 Aug. 1595;
dit kind overleed denkelijk jong, want komt niet voor in testament 1613 van de moeder.

NOTA.

Trouboek 8 April 1582 Garrit Dricksz in die Westerstraet eñ reynu meynerts opt Suydende het 2/3 bodt.

Trouboek Jan Huygesz. woende op die brestraet ende Reynu meynerts woende an die oesterhaūen het 2/3 bodt. ghetrout vā h. g. de y dach Aprilis anno XCV [1]).

Doopboek. 24 Jan. 1584 Jan, Gerrit Diercsz.-Reynou Meinerts, Reynst Jans.

Doopboek. 3 Febr. 1586 Dirck, Gerridt Dircksz.-Reynou Meinerts, Reynst Jans.

Doopboek. 4 Jan. 1587 Hille, Gerrit Dircksz.-Reynou Meinerts, Reynst Jans.

Doopboek. 24 Aug. 1595 Maritien. Jan Huygen-Reynu Meinerts-Marritien Hendrixs.

Tot zoover het handschrift Buyskes.

---

1) Dus 2 April 1595 van Ds. Hermanus Gerardi.

Vervolgens wordt gevonden [1]).

11 July 1578 compareerde Huygo Joostenz Notarys publycq oudt 46 jaren.

14 Febr. 1579 bodemery v. schipper Maerten Jansz v. sijnen satier schepe „het lam Godts" upgenomen van Huygo Joostenszoon Waerdt in de Vergulden Valck — Adam Henricxz Curtleuen — borg.

16 Febr. 1579 bod: v. schipper Ide Matthysz v. Harlingen v. sijnen carveel wijdtschip „de ruyge rubbe" opgenomen van huyg Joostensz.

12 Martij 1579 bod: schip „de dubbelde aern" upgen. v. Huygo Joostenz. waerdt in de vergulden Valck.

2 April 1579 bod: v. Willem de Vryes opgen. bij Huygo Joostensz waerdt in de vergulden valck op marsschip „de vale verring" schipper Reyner bruyster.

10 April 1579 bod: bij schipper pieter Jansz Jonxt vuyt Venhuysen-zijnen vlije boot S. pieter upgenomen van Huigo Joostensz waerdt in de V. Valck.

26 Juny 1579. comp: Huygo Joostensz. waerdt i. d. V. V. beloofde Otto v. Merom voor so veele die clederen cleynodien en iuwelen van hillegondt bruynisdr. huysvrouw van Steven perret enz.

11 Aug. 1579 taxatie v. den cleden iuwelen eñ cleynodien v. hillegundt bruynisdr. hv. Steven perret getransporteert up Otto van Merom gedaen binnen E. te huyze van huygo Joostensz inde vergulden valck in de haerde bij Maria Roels wed^{e}. en Cunera Jansdr. vuytdraechster. Tsilver bij Adam henricx Curtleuen gepasseerdt.

28 Aug. 1579 bod. bij Tyman Gysbertsz Meyer v. Campen schipper van sijn lootsmansbootken upgenomen van huygo Joostensz waerdt inde V. Valck.

1 April 1580. Peylinge van wijnen gedaen bij Huygo Joostenzoon eñ Jan van Keyserswaerdt ontfangers van den wynexcysen binnen der Jurisdictie der stede Enchuysen.

27 Sept. 1580 bod: bij Claes Cornelysz Sloos poorter v. Hoorn up huygo Joostenzn Waerdt inde V. Valck.

31 Martij 1581 bod: bij Adriaen ffredericzn up Huygo Joostenzn waerdt inde V. Valck up 't schip van Widmer Janszn „de verlooren zoon."

2 Meye 1581 bod. bij schipper Roermet Wybis upgenomen van huygo Joostensz.

---

1) In het afschrift protocol van Notaris Gerbrandt Reynersz Cloeten-Pensionaris en burgemeester te Enkhuizen.

18 Meye 1581 bod. bij IJsbrandt lambertsz Seylmaker upgenomen van huygo Joostensz.

5 Juny 1581 bod. bij schipper Egbert Wynoultszn upgenomen van huygo Joostensz.

3 July 1581 Huygo Joostensz getuige in zake Engbert van Heussen teenre ende Aleydt Cornelysdr. sijn huysvr. tandere zijden.

10 July 1581 bod: bij Adriaen ffrederixzn up Huygo Joostensz W. inde V. valck. schip „de Verlooren zoon".

14 July 1581 bod: bij schipper Jan IJsbrandtsz Mol up Huygo Joostensz schip „de Mol".

9/26 Aug. 1581 bod: bij schipper Jan Syewerdtsz v. huysduynen up Huygo Joostensz int wapen van Haerlem [1]). Schip „de mancke meydt".

19 Sept. 1581 schulde bij pieter ffopsz poorter der stede Medemblick aan Huygo Joostensz Waert in haerlem.

20 Sept. 1581 test: van pouwels pouwelsz Cieriacusz ,getuyge Huygo Joostensz Notarys publyck.

21 Sept. 1581 bodemerye bryeve bij schipper Egbert Wynoultsz upgen. van huygo Joostensz. Schip „de Swarte Rau̅en".

27 Sept. 1581 bod: bij Jan Harincz upgen. van Huygo Joostensz. aelschip ge̅nt „de Engel".

27 Sept. 1581 bod: bij schipper Jan Egbertsz van huygo Joostensz.

28 Sept. 1581 bod: bij schipper herman Dierixzn van huygo Joostensz. boot ge̅nt „de Jager".

10 Oct. 1581 bod: bij Wyerdt Jansz. upgen. v. huygo Joostensz Waerd int wapen van haerlem vant boodt ge̅nt Cuckertgin vant oosteynde van Vlyelant.

25 April 1583 bod: bij schipper Widmer Jansz up huygo Joostenzoon int Wapen van Haerlem.

6 Meye 1583 bod: up Huygo Joostensz int Wapen van Haerlem.

7 Meye 1583 Notarieele attestatie ten verzoeke van de huisvrouw van Adem Henrix Curtleuen (get) H. Joostensz.

23 Meye 1583 Accoordt tusschen Huygo Joostenzoon en Gerrydt fredericsz Wit (betreffende bodemerij).

7 Aug. 1583 Attest: Huygo Joostensz Notarys Publycq int Wapen van Haerlem.

---

1) In dezen tijd verhuisde de familie, want de Vergulde Valk bleef naast het Wapen van Haerlem bestaan.

2 Sept. 1583 quitantie bij Windelt Henrixsz — als getuige, die discreten Huygo Joostenszoon Notarys publyck.

17 Sept. 1583 bod: gegeven bij Huygo Joostensz Waerdt int wapen van Haerlem.

22 Decembris 1583 bodemery upgenomen van Marytgen Henrixdr. weduwe Huygo Joostensz in 't Waepen van Haerlem.

3 July 1584 bod: upgenomen van Marytgen Henrixdr. wed. Huygo Joostensz in 't Waepen van Haerlem bij schipper Pieter Jansz.

23 Oct. 1584 bod: (opgenomen door dezelfde).

21 April 1585 Huw. voorw: tusschen Pieter Simonsz Semeyns & Dyewer fredericxdr. [1]) poorters der Stede Enchuysen (enz.) daerby wesende die discreten Willem Tin Huygisz poorter der selfder stede (get. Willem Tin).

28 April 1585 bod: upgenomen bij Maritgin Tin Henrixdochter wed. Huygo Joostensz.

12 September 1592 attest: voor Petrus Joannis Swaerogius. Joannes Hugonis a Linscoten als getuige.

16 September 1592 attest: bij Jan Huygensz van Lynschoten oudt 29 iaeren, poorter der stede Ench. t. v. v. Jan Remetsz medepoorter in Ench. naest Godt meester en schipper van sijn boot ghenaemt die Drye Coninghen, dat de requirant met sijn schip, waerup hij deposant mede was als passagier, up den 27sten dach July laestgeleden was in de Spaensche Zee waer schipper Hessel Douwesz van de Schelling seyldede met sijn voorsteuen den Requirant in de zijde (met avery). Allert Allertsz [2]) 21 j. als getuige.

23 April 1596 Transporte van een leen bij Dierick Rieuwertsz 3) hemrade van 't hondsbosch wonende in bovencarspel als voocht van 't onmondige kyndt van wijlen Cornelis Diericxsz burgemeester van bovencarspel genaemt Dierick Cornelysz sijn naeneefve ten profyte van de hooghge-

---

1) Bij gelegenheid van het 2de huwelijk van den kapitein, hopman en scheepsbouwmeester Pieter Semeyns (zie Biogr. Wdb.), genoemd in de Privilegieakte van 1577, die eerst gehuwd was geweest met Liefjen Langius dochter van Paulus en Margrita Buyck van Amsterdam. Pieter Semeyns was de oom van Jan Huyghens vrouw Reinu.

2) Jongste zoon van Allart de Vries burgemeester van Enkhuizen, na het huwelijk van Jan Huyghen met dezen verwant.

3) Dirck Rieuwertsz Roodtvelt gt Mannie Rieuw (idque a sodalibus propter staturae sive corporis brevitatem simulque agilitatem, in negotiis gerendis) was een groot koopman, reeder en baanman, tr: 1603 Welmet Semeyns.

leerde doctor frans pietersz Maelson, rade van sijn Exc[ie]. poorter van Ench. getuigen zijn die discreten Jan Huygensz en Lucas Jansz Wagenaer. Onderteekend: Cloetenius, Dirrick Rieuwertsz, Francoys Maelson, J. Huighen van Linschoten en Lucas Jansz.

28 Juny 1596 Quitantie bij Marijtgin Tin wed[e]. Huygo Joostensz op Albert Entisz als medeerfgenaam van wijlen Eeltgen Jansdr. in bijwesen van den discreten Meynerdt Simonszoon Simeyn ende Simon Volchardtszoon Canonick-schepenen.

8 Maart 1597 [1]) Jan Huygens. — De Staten Gener. enz. u Phil: Doublet ontfanger generael te betalen J. H. van Linschoten vuijte penn. van uwen ontf. de somme van drije hondert ponden van XL grooten 't stuck, den seluen toegelecht tot eene vereeringe voor de dedicatie van zeker sijn boeck geintituleert, Itinerario voyage ofte Schipvaert van J. H.v. L. naer Oist off Portugaels Indien enz. Ende mits enz. gedaen des VIII Maerte 1597.

26 Maart 1597 [2]) Aan Jan Huygen van Linschoten vereerd, voor eenige exemplaren zijner Voyagie naar Oostindien f200.

19 April 1597 attest: van Marijtgin Tin Henrixdochter wed[e]. Huygo Joostensz. 64 jaer.

28 Jan 1598 3) contract tusschen Sweer Hermans eñ sijne compegnye geteekend door Jan Huyghen van Linschoten en Pieter Jansz Hardebol.

17 Maart 1598 contract van bevrachting Lucas Gerritsz burgemeester, Symon Volckertsz Canonick, Pieter Jansz Hardebol eñ Jan Huygen van Linschoten thesorier.

29 Dec. 1598. Procuratie: Thielman Thielmans wonende te Lissbone in Portugael machticht Hendrick Thielman sijn broeder wijnkooper te E. Ter presentie en onderteekend door Dr. Barnardt Tenbroeck en Jan Hughen van Linschoten als getuigen.

8 July 1600 4) Inventaris van alle de goederen toecomeñ Pieter, Jan en Aeff (Fycker): betaelt aen Jan Huygen 20 gld.

29 Jan. 1601 5) Alsoo seeckere geschillen eñ saecken geresen sijn geweest

---

1) Uit het Ordonnantieboek van de Heeren Staten Generaal 1586—1602.

2) Boeken enz. vereerd of opgedragen aan de Admiraliteit te Amsterdam.

3) Notarissen Willem Codde en Jan Codde Willemszn.

4) Archief van de Weeskamer.

5) Notaris Jan Codde Willemszoon.

tusschen Sieuert Jansz Cromedijck [1]) als man en voocht van Dieu Symonsdr., frerick Claes Semeyns voor hem selffs, Jan Huyghen van Linschoten wten name en van wegen Meynert Symonsz Semeyns zijn schoonvader daer vooren caverende de rato, Garbrant Symonsz Semeyns oock voor hem selffs, Symon frericksz voor hem selffs hem sterck maecken voor sijn andere broeders en susters kinderen van Tryn Symonsdr eñ Pouwels Pietersz Semeyns oock voor hem selffs en hem mede sterck traeckeñ voor sijne susters en broeders kinderen van Pieter Symonsz Semeyns ter eenre-Ende Luytgen Pietersz Buyskes soone van frerick Symonsdr. in haer leuen huisvrouwe van Pieter Luytgisz Buyskes [2]) mitsgaders Hero Allertsz eñ frerick Gerritsz utten name en als voochden van Aeff Pietersdr en de kinderen van Janmoer Pietersdr te samen dochter en dochterskinderen respective van de voorñ frerick Symonsdr ter andere zijde nopeñ de deelinge, schiftinge eñ scheydinge van goederen en erffenisse by Symon Meynertsz Semeyns Sal[r]. der voorsz. partyen respective vader en grootvader nagelaten voor soo veele alsnoch van de selve goederen tusschen d'erffgenaemen ongedeelt is gebleven. So ist dat de voorsz. parthyen elck in sijn regart in de boven geschreven qualite om̃e alle vordere nodelooze oncosten moeyten oneenicheden en aenwasseñ twisten eñ vyantschappe te eviteeren vermyden en te vergoeden in alle minne en vruntschappe, alle heure voorsz questies en crackeelen met alle de aencleve eñ dependentien van dien, Soo 't punt alreede bij p.thyen dies aengaende is gemoveert als tpunt namaels noch gemoveert soude mogen werden clacxalings en in gantselick utter handt hebben gestelt gebleven eñ gecompromitteert, gelyck sy deselve altsamen stellen

---

1) Sieuwert Jansz Crommedyck geb. 1527 (getuigt 20 Mei 1574 oud 47 j.) woont te E. in de Breestraat op het Zuideinde, laat reeds in 1566 in zijn zoutkeet preeken, waarover hij in 1567 met den Schout in moeilijkheden komt. In 1572 hopman, 1572 schepen, luitenant, kapitein 1584 voogd Provenhuis 1580. Prins Willem I benoemt hem 20 Juni 1573 tot een der 3 aan Sonoy toegevoegde Commissarissen voor den krijgshandel en gemeene landszaken, en de Staten van het Noorderquartier 13 Oct. 1574 tot een der 3 aan den Prins gedeputeerden. Hij is lid der vergadering 9 Juli 1588 te 's Gravenhage gehouden om maatregelen te beramen tegen de aankomst van de Spaansche vloot. In de resolutie der Staten Generaal van 22 April 1589 wordt hij genoemd lid van Collegie, superintendent ter Admiraliteit, doch gewoonlijk is hij vermeld als eerste raad ter Admiraliteit en wordt hem den lof gegeven in die betrekking alleen staande, den lande groote diensten te hebben bewezen met verwaarloozing van eigen belangen.

2) Zie van der Aa en N. N. Biogr. Woordenboek.

blijven eñ compromitteren mits desen Int gevoelen arbitragie en eyntelick uutspraecke van D'eersame Thonis Volckertsz, Lucas Gerritsz, Cornelis Jansz en Seger Dirxsz mits dat de selve arbyters eñ goede mannen noch tot hen sullen nemen en in de eerste van dese tegenwoordige saecken gebruycken twee onpartijdige Rechtsgeleerden wien datter henluyden sal gelieven daertoe te eligeren mits expresse conditien dat deselve rechtsgeleerden niet naerder de residentie van voorsz. partyen en sullen mogen woonen als tot alcmaer enz. enz. Aldus gedaen gecompromitteert en gebleven eñ bij de voorsz parthyen respectivelicke ondergeteykent binnen der stede Enchuysen Ten huyse van Willem Barthelsz bode metten roede aldaer. (get. o.a. J. H. v. Linschoten) 1).

1 Sept. 1601 2) Die Staten enz. u Phil. Doublet enz. te betalen J. H. van Linschoten de somme van twee honderd ende vyfftich ponden van xl grooten denselven tot eene vereeringe toegelecht voor de dedicatie bij hem de voorn. Heeren Staten gedaen van seker bouck bij hem vuytgegeven van sijn Voyage bij noorden om lancx Noorwegen, door de Strate van Nassau tot voorbij de Riviere van Oby-Ende mits enz. gedaen den 1 September 1601.

24 Mey 1602 3) Goederen Sem Sems weeskint 1602/1603. Jan Huyghen van Linschoten ontfangher ofte sijnen commis. Capitale contributie.

28 Juny 1602 4) Jan huygen van linschooten ey^r^. eñ arrestant op en t. Pieter Erycksz Brouwer tot Medemblick gearresteerde-eys^r^. seyt waer te syn dat hij ten versoecke v. den ged^e^. In de jaere 1593 getranslateert eñ overgeset heeft uyt de portugeesche tale In het nederduytsch een geheel proces bij des ged^es^ broeder gesustineert in Illla del principe waer voeren de ged^e^ beloeft heeft den ey^r^. te contenteren eñ te betaelen. Ende alsoo de betaelinge tot noch toe nyet en is geschyet soe conclud^t^ ey^r^. dat ged^e^. sall werden gecondem^t^ hem ey^r^. voir de voirsz translatie alsoo deselue bij twee boecken papiers groot was eñ In der haeste soo bij nacht als bij daege moste gedaen wesen te betaelen de som̄e v. f 40.— schepenen geordonneert dat pthien sullen compareren bij pieter Ariaensz theufts.

1) Aangezien de familie Semeyns het Privilegie voor zich hield, waren er reeds vroeg questien gerezen tusschen de broeders Meinert, Pieter en Jacob en den zwager Pieter Buyskes.

2) Uit het Ordonnantieboek van de Heeren Staten Generael 1586—1602.

3) Archief van de Weeskamer.

4) Schepen burgerregister van Enkhuizen.

Anthoenys Oolfsz en Cornelis pietersz Brouwer omme door tusschen spreecken te accorderen.

25 July 1602 [1]) attest: Albert Philipsz Coman officier der stede Ench. Jan Huygen van Linschoten als getuige.

13 Aug. 1602 [2]) „Jan Huygen van linschoten te Enchuysen ontfanger van de capitale settinge en ruytergelt.

18 Sept. 1602 3) het 3ᵉ homanschap in middelste opgank fᵒ 32 Jan Huygen en Meynert Symeinsz gebruycken dertien hondert eygen graslant ende geest X gl VII IIII penn. betaelt by pieter djercksz.

4 Oct. 1602 1) Mutueel testament Geutjen Jansz en Grietjen Reynersdr. Jan Huygen van Linschoten get.

4 Dec. 1602 4) In de questie en gheschillen geresen voor m. h. v. d. gerechte d. stede tussen Jan Huygen van Linschoten eyʳ ter eenre en Maerten Remmetsz als borge voor Pieter Eryxz gedᵉ ende verweerder ter andere zijeden. Myn H. v. d. G. vz de voorne perthien hunc Inde Int lange gehoirt mitsgᵃ d' uytspraecke van goede mannen — doen recht — condemneeren gedᵉ te betalen f 25.— met compensatie van costen.

16 Dec. 1602 3) het 9ᵈᵉ homanschap van naeste Oosterᵉ op ganck fᵒ 54 Jan Huygen gebruyct in heure vā Claes Claesz Costers en hem seluen XXᶜXXV roeden grasland ende geest XIII gl IX st. VIII p. betaelt bij Alert Jansz den 23ˢᵗᵉⁿ November 1602 van VIIᶜLX roeden lands, betaelt bij reynou entes den 16ᵉⁿ desember 1602 de rest.

24 Sept. 1603 5) Inv. van de goederen toecomeñ Cornelis Claesz (taenman) betaelt aen Jan Huygen van het jaer 1603 capitale contributie 15-0-0- Inv. v. d. goederen toebeh. Cornelis Gerritsz & Tryn Gerritsdr. betaelt aen Jan Huygen 175-0-0.

27 Dec. 1603 6) Comparᵉ Jan Huygen van linschoten Tresorier binnen deser stede eñ constitᵉ en stelde hem borge voor Willem van Dalē ome voor denselven ten behoeve van Jan Baecks het gewijsde te voldoen (get. J. H. v. Linschoten).

---

1) Notaris Jan Codde Willemsz.

2) Resolutien van Gecommitteerde Raden in W. Friesland en N. quartier.

3) Belasting quohier. verponding landen 100ᵉ penᶢ.

4) Schepen burgerregister van Enkhuizen.

5) Archief van de weeskamer.

6) Schepen burgerregister.

10 Meye 1604 Schepenen gehoort hebᵉ den eysche eñ conclusie bij Jan Huygen van Linschoten van wegen Mary Tin hendrycxdr. sijn moeder op en jegens Jacob Jansz als man eñ voocht van Frederyck Gerrits gedaen eñ hyer jegens gehoort de mondelinge defensie van selue Jan Huygen eñ op alles wel geleth, hebben verclaert eñ geord dat pthien sullen comparⁿ bij Hilbrant Pietersz de Jonge [1]) en luytgen Jansz Indepaeu om̃e deur tusschenspreecke te accorderen.

14 Meye 1604 Comparᵉ Deersame Albertus van Oosterwyck [2]) als gemachtigde van Gerrijt Westerwolt [3]) voor hem selven eñ als vader eñ voocht van sijn onmondig kint [4]) geprocreert bij Sa. Dirckgen Meynertsdr. eñ substitueerde In die qualite Volckert frederycxz frits [5]) om̃e alle desselffs Gerryts saicken te bewaeren mitsgaders Jan Huygen van linschoten eñ Allert Meynertsz [6]) om̃e des voorsz kints saicken te benaerstigen op eñ jegens pr. Bartsz [7]) eñ allen anderen ut in leg. forma ad lites-Actum 16 meye 1604 (get.) Albertus van Oosterwijck.

17 Jan. 1605 [8]) Uitspraecke Jacob Sieuwersz schipper, burgermʳ, Hessel Pietersz schepen — Jan Huygen van Linschoten, thesorier (door allen geteekend).

9 April 1607 Allert meynertsz en Maerten meynertsz voor hen selvs — Jan Hugen van Linschooten als man en voocht van Reynuwe Meynertsdr. — Pouwels Barzo als man en voocht van freeckgen Meynertsdr. — Reyner fredricksz als man en voocht van Ryckle Meynertsdr. — Bart Gerbrandts als vader en voocht van de kinderen bij Suster Meynerts naegelaeten — Dirck Rieuwertsz als man en voocht van Welmet Symonsdochter en hem sterck maeckende voor Simon Symonsz haeren Broeder- de Weesmeesteren der Stad Enchuysen als in haerl. protectie hebbende

---

1) Zoon van burgemeester Pieter de Jonge.

2) Trouboek Enkh: 6 Juny 1599 Albertus Oosterwijck onse predicandt eñ Ariaentgen Westerwoudt tot Deventer getrout.

3) Gerrit Volkerzn Westerwolt van Groningen geb: voor 1582 geh. 16 Aug. 1602 met Dirkje Meinertsdr. Semeyns wedᵉ Dirk Pietersz Bartius.

4) Volker Gerritsz Westerwolt geb: 1603 overl: voor 1631 zonder descendenten, zijne nalatenschap komt aan zijne halve zuster Tryntje Dirksdr. Bartius.

5) Hij is vermoedelijk een kleinzoon van Reyner feyntsz, Schout te E, 1563—1572.

6) Allert Meynertz Semeyns, President van Schepenen, Raad v. d. Prins van Oranje, zwager van Jan Huigen, gehuwd met Meinu Lucesdr: Pauw.

7) Pieter Bartsz te E. Schout in het jaar 1600.

8) Protocol Jan Codde Willemsz.

Tryntgen Dircks, met Gerrit Westerwolt als vader en voocht van Volcker Gerritsz beyde kinderen bij Dirckgen Meynerts naegelaeten, ende Hillebrandt Pietersz de Jonge als voocht van Simon Meynertsz Semeins (deeling van den boedel van Meynert Simonsz Semeyns en Geert Simonsdr. van Egmond) — acte voor Notaris Willem Cornelis int wijnhuys [1]).

21 April 1607 [2]) Weesevoochden sullen gelyeven te betalen aen Jan Jelmersz van Staveren f 1500. (get.) J. H. van Linschoten.

30 Aug. 1608 [3]) Compar^e Jan huygen van linschoten Tresoryer dezer stede en Constit^e hem borge voor Willem van Dale als procur^e heb^e van Davidt Vasseur ten behoeve van Jan Baerts, beloven daer ome te voldoen alle 'tgeene tot last van voorn^e Willem van Dale in selue qualite sal mogen werden gepronuncieert beroeren tgeene dr Jan Baerts often vz Davidt Vasseur mach hebben te pretenderen. (get.) J. H. v. Linschoten.

30 Aug. 1613. Testament Reynu Meinertsdr.

In den naem des Heeren amen. Bij dezen tegenwoordigen Instrumente publycq zij een ygelick kenlick en openbaer dat in den Jare desselfs ons Heeren Jesu Christy ons salichmakers duysent ses hondert derthien inde XIe indictie des vrijdaechs opten XXX dach in Augusti omtrent acht uren naemiddags Impererende de alderdeurluchtichste en Hoochgeboren Prince en Heer Heere Matthias de eerste Roomsche Keyser van dien name, Int 11^e Jare syner Maj^e electie ter presentie van my Jan Codde Willemsz openbaer bij den Hove van Hollandt geadmitteert Notaris en den nabeschreven getuyghen in eygen persoone verschenen eñ gecompareert is d'Eerbare Reynu Meinertsdr wed^e van Jan Huygen van Linschoten Burgeresse der stede Enchuysen ons Notaris eñ getuygen wel bekendt weseñ sieck van lichame liggende te bedde maer nochthans haer redenen verstande en memorie volckomelyck gebruyckende alst uytwendich scheen en men niet anders en conde bemercken-die welcke overdencken der menschen conditie als eene schaduwe verganckelick en de gemeene schulde der nature twelck is de doodt, daer van de ure onseecker is, subject te wesen ende begerende daeromme van hare tijdtlycke goederen haer bij Godt almachtich verleent te disponeeren voor en aleer zij bij de doodt voortgehaalt wordt. Heeft met goede voorsichtichheyt en haren

1) Ingeschreven als student te Orleans 1599.

2) Archief van de weeskamer.

3) Schepen burgerregister.

vrijen onbedwongen wille sonder eenige sinister inductie ofte misleydinge (soe zij seyde) gemaect, verclaert en uytgesproocken, maect, verclaert en spreect uyt mits desen haer testament, uyterste en laetste wille in manieren soo volgt. Bevelen̄ in de eerste Godt almachtich hare Edele Ziele en hare dode lichame de Christelicke begravinge ende commen̄ voerts tot dispositie van haer natelaten goederen, heeft zij testatrice tot hare universale erffgenamen in de totale hare goederen roeren̄ en onroeren̄ als landt, sandt, huys, hoff, goud, silver, gemunt en̄ ongemunt, juwelen, huysraedt en anders geen ofte niet uytgesondert, die zij metter doods ruijmen en̄ achterlaten sal, genomineert, geordonneert en̄ geinstitueert, gelyck sy nomineert ordonneert en institueert bij desen Hilletjen Gerrits haer dochter mitsgaders Jan Jansz het nagelaten kindt van Jan Gerritsz haer overleden zoon, elck voor de helfte ofte deselve kindt of kinderen bij hunne vooraflyvichheidt bij representatie in hunne plaetse, willen̄ niettemin en̄ expresselick ordonneren dat bij aldien 't voorsz. kindt deser werelt quame te overlyden sonder kindt ofte kinderen wettich geprocreert na te laten, ofte eenige nalatende deselve mede geraecten te sterven voor hunne mondige jaren-dat alsdan en in sulcke gevalle de goederen die de voorsz Jan Jansz van haer testatrice te erve genomen sal hebben, in 't geheel en onvermindert, sonder eenige deductie van Trebellianique portie, die sy bij desen is verbiedende, wederomme sullen gaen erven en succederen aen haer Testatrices zijde en bloede en niet aen eenige andere lynen ofte geslachten, behoudelick nochtans dat die jegenwoordich verbandt sal cesseren soe wanneer de descendenten van haer vz zoonskindt tot hunne jaren gecomen ofte gehuwelict sullen sijn, ten welcken tijde sij luyden de voorsz goederen sullen mogen gebruycken en̄ bezitten, oock daer van disponeren nae hunne selffs goetduncken en̄ gelieven. Van gelyck heeft sij testatrice geordonneert, gewilt en begeert, als sij doet bij dezen dat ingevalle de voorsz Hilletjen Gerrits haer dochter oock ongehuwelict en voor haer voorsz broeders kindt geraecte te sterven, die dan oock de goederen die Hilletjen voorn̄ van haer testatrice geërft sal hebben, in gelycken manieren niet eń sullen mogen vervreemden, maer erven op de voorsz Jan Jansz haer broeders kindt gelijck verbandt sullen subject wesen als van̄ goederen die de voorn̄ Jan Jansz sal commen te erven hier vooren is geordonneert en uytgedruckt, de aftreckinge van̄ Trebellianique portie in sulcke gevalle mede als boven verbiedende, besonderlick dat Hilletjen

Gerrits voornmt middelertydt daer aff sal hebben gehouden het vrije gebruijck, bezit en schicking, sodat mede sonder eenige beswaring sal mogen doen en handelen, als met hare andere vrije goederen naer haer gelieven en goetduncken, all welck sy testatrice verclaerde te wesen haer uyterste en laetste wille, die sij wil dat voortganck hebben en volcomen effecte sorteren sal tsy in crachte van solemneel testament, codicille ofte in saecke des doodts ofte andere uyterste en laetste wille, sulx in also manieren als 't selue aelteyt van rechte stile en ghewoonte van dese en andere landen sal mogen subsisteren en effect sorteren, al ist soe dat alle solemniteyten hier inne niet en sijn geobserveert. Versoecken sij testatrice op mij notaris voorñ hiervan gemaect en haer gelevert te werden een openbaer instrument ofte meer in behoorlijcke forma. Aldus gedaen binnen der stede Enchuysen ten huijse van haer testatrice staen aldaer opte Bredestraet in des jare indictie, maendt, dach, ure eñ Imperie als boven, ter presentie van Jan Colthoff wijnverlater en Servaes Boom sijn knecht der seluer stede poorteren als getuygen van goeden geloove hier overgeroepen en sonderlinge gebeden, die welcke dit met mij notaris voorñ. ondergeteykent hebben alsoe de Testatrice, mits haer swackheyt niet wel en conde teyckenen.

Jan Colthoff. Servaes baum. Codde.

In het te Enkhuizen, volgens het titelblad in 1603, volgens de laatste bladzijde in 1604, bij Jasper Tournay gedrukte dichtwerk: Historia dat is een verhael in rijm van den oorspronck ende fondeeringe der seer vermaerder zee ende coopstadt Enchuysen [1]) enz. vindt men in vers 29:

„Dirck Gerritsen noch jonck, ginck naer Indien vloten
Hē wert daer tlant bekent, dit weet wel Jan Linschotē"

en in vers 59:

„Lucas Waghenaer schrijft van Zeevaert wijt en breyde,
Sijn boecken zijn int licht, Tafreelen principael
Van de Zeevaert genaemt — Jan Huygen schrijft te mael

1) De schrijver P. P. Kock schrijft in de Opdracht: „Ick hebbe lang wel voorghenomen dit werck te doen, dan hier gheen Drucker hebbende, quam het mij niet wel gelegen, maer hier nu een Drucker zijnde, heb ick niet connen nalaten mijn voornemen in desen te volbrengen." Deze mededeeling verklaart tevens waarom Jan Huyghen, zoo er al geen andere reden voor was, zijne eerste werken niet te Enkhuizen maar elders heeft doen drukken.

Van Oost-Indien breet, heeft oock ghetranslateert,
Woont in dees stadt ghereet, is Tresorier vereert."

en aangaande het huwelijk van den beroemden Enkhuizer vinden wij in het „Verhael van de Semeynen als ghetrouste Dienaers deser Landen in de troubles" enz. Franeker bij Id[s] Alberts Boeckdrucker, Wonende op de Coornmarck, in de Gulden Druckerije Anno 1605, op blz. 7: „Waeromme ick alleenlijk sal verhalen, eerstelyck dat de voorschreven Meynert Semeyns bij Geertruyt van Egmont heeft gheteelt ende naerghelaten: Allart Semeyns out President van Schepenen, M. Martyn Semeyns der Rechten Doctor ende Secretaris van Enchuysen, Suster Semeyns ghetrout aen Bart Gerbrantsen, 1) Ryckele Semeyns ghetrouwet met Reynier Canonyck 2), Reynou Semeyns ghetrout aen Johan Hugo van Linschoten Thesaurier van Enchuysen, Freerckjen Semeyns vereenicht met M. Pauwels Bertius 3) der Rechten Doctor ende Pensionaris der voorschreven Stede.

Ten slotte teekent Jan Huygen in 1610 te Enkhuizen op hetzelfde Albumblad met Bern. Paludanus in het Eerste Album Amicorum Van Ernst Blinck van Harderwijck 4) — Zijn devies is daar „Endurer pour durer."

---

1) Broeder van den Burgemeester Wibrand Gerbrandzn. Groota.

2) Reinier Fredericksz Canonick, zeer vermogend olieslager wonende te Enkh. op het Zuideind van de Breestraat.

3) Dr. Paulus Bartius wonende te E. in de St. Janstraat, geb. vóór 1578 overl. tusschen 1615 en 1626, ingeschreven aan de Hoogeschool te Leiden 10 December 1591. Gecommitteerde Raad vergadering Hoorn 1598—1612. Hij is de Vader van den schilder Willem Bartius, schoonvader van den schilder Pieter Potter en grootvader van Paulus Potter.

4) Verkooping Frederik Muller 16 Juni 1910.

Beschrijvinge der Zee Custen van Mezen beginnende tot het lant van Pitsora dat Eyland
Colgoyo mitgaders die principale riviere en havenen van Ruslant te weten Podesemske
en S Nicolaes hem op strekende tot Archangel en Colmogora oock eendeel van Corelant strec
kende langs die Wittezee die eylanden Solofski / ende een ghedeelte van Laplant op
die mont van die Wittezee legghende. Door Lucas Iansz Wagenaer tot Enchuysen.
Description des costes marines de Russie, commencant de puis
le pays de Pechora par la Bouche de la mer blanche en
la Riviere de Podesemski et S. Nicolas, tirant vers S.
Michiel et Colmogro: et de là par la mer blanche,
jusques aux Isles de Solofski: et une partie de Lappie,
situee sur la Bouche de la mer blanche.
R
V
S
S
I
S
R
S
Æ
CORELIÆ
PARS
O
P
A
Archangel
ofte S. Michiel
Slowoda
Korolnay
Lampas
Couloy
Colcolcova
Custale pitsana
Smeterjonos
Bordes de mezen
Mezen fluvius
Nicolas Closter
Das sonder eylant
Golfo di
Mezena
Kolgoyeu
Cap de borso
S. Johan
Cadenscho
Pentuysebanck
Die mond van de witte Zee
Die
Witte Zee
Duytsche mylen vyfthien voor een grade
Fransche mylen 17½ in een grado
Mare Septentrionalis
Pars
De droochte legghende in de mont van de witte Zee
Lappie Pars
Solofski
161

REGISTER.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

20*

H.

I.

J.

K.

L.

M.

V.

W.

Y.

Z.

Bibliographie
en
Lijst van aangehaalde Werken.

BIBLIOGRAPHIE.

De bibliographie van het boek, dat slechts eenmaal herdrukt werd (1624) is uitvoerig en grondig behandeld door P. A. Tiele in zijn „Memoire bibliographique". Er valt daar niets aan toe te voegen, zoodat volstaan wordt met daarheen te verwijzen

LIJST VAN AANGEHAALDE WERKEN.

MAGNUS, Olaus, Historia de gentibus septentrionalibus. Venetiae, 1539.

NOTA. Te Rome weder uitgegeven in 1555. Een Nederlandsche vertaling verscheen in of iets na 1598 bij Cornelis Claesz te Amsterdam, onder den titel „De wonderlijcke Historie van de Noordersche landen, beschreven door Olaus de Groote". In een aanhangsel wordt een overzicht gegeven van de reizen van Burrough (1556), Frobisher (1580), Pet (1580), Davis (1585, '86, 87) en van de drie Nederlandsche reizen van 1594, '95 en '96; dit laatste gedeelte berust kennelijk op het verhaal van Gerrit de Veer. (Eenig exempl. ter Univ. Bibl. van Amsterdam).

HERBERSTEIN, Sigismund von. Rerum Moscovitarum commentarii. Vindobonae, 1549.

Vert. voor de Hakluyt Society door R. H. MAJOR en uitgegeven onder den titel „Notes upon Russia". London, 1851, '52.

LOPEZ DE GOMARA, FR. Historia general de las Indias con todo el descubrimiento y cosas notables que han acaedido dende que se garnaron ate el año de 1551. Con la conquista de Mexico y de la Nueva España. Caragoça, M. Capila, 1553.

WAGHENAER, Lucas Jansz. Tresoor der zeevaert. Leiden, Frans van Raphelengen, 1592.

HAKLUYT, Richard. The Principal Navigations Voyages Traffiques & Discoveries. [Reprint.] Glasgow 1903/'05. 12 vols.

Nota. Voor het gemak der kritiek heb ik dezen herdruk geciteerd instede van het origineel, dat in Nederland nauwlijks te vinden is (buiten Leiden en den Haag).

LINSCHOTEN, Jan Huyghen van. Itinerario voyage ofte schipvaert van .... naer Oost ofte Portugaels Indien.

Uitgegeven door Prof. Dr. H. KERN. 's Gravenhage, 1910. (Deel II der Uitgaven der Linschoten-Vereeniging).

VEER, Gerrit De. Waerachtighe Beschryvinghe van drie seylagien, ter werelt noyt soo vreemt ghehoort, drie jaeren achter malcanderen deur de Hollandtsche ende Zeelandtsche schepen by noorden Noorweghen, Moscovia ende Tartaria, na de Coninckrijcken van Cathay ende China, so mede vande opdoeninghe vande Weygats, Nova Sembla, ende van 't landt op de 80 graden, dat men acht Groenlandt te zijn, daer noyt mensch gheweest is, ende vande felle verscheurende Beyren ende ander Zeemonsters ende ondrachlijcke koude, ende hoe op de laetste reyse tschip int ys beset is, ende tvolck op 76. graden op Nova Sembla een huys ghetimmert, ende 10. maenden haer aldaer onthouden hebben, ende daer nae meer als 350. mylen met open cleyne schuyten over ende langs der Zee ghevaren. Alles met seer grooten perijckel, moyten, ende ongeloofelijcke swaricheyt. Gedaen deur Gerritde Veer van Amsterdam. Ghedruckt t'Amstelredam, by Cornelis Claesz, op 't vvater, int Shrijf-boeck, A°. 1598.

VEER, G. de., A true description of Three Voyages by the North-East etc., transl. by William Phillip (1609), ed. by Charles T. BEKE, London, 1853.

Uitgegeven door de Hakluyt Society.

In 1876 opnieuw door de Society uitgegeven, voorzien van een inleiding door L. R. Koolemans Beynen.

ACOSTA, J. DE. Historie naturael ende morael vande Westersche Indien.. overgheset door JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN. Tot Enckuysen by Jacob Lenaertsz Meyn, 1598.

BLEFKENIUS, Dithmarus. Islandia sive Populorum & mirabilium quae in ea Insula reperiuntur accuratior descriptio cui de Gronlandia sub finem quaedam adjecta. Lugduni Batavorum ex typographeio Henrici ab Haestens, 1607. (Ex. ter Kon. Bibl. te Berlijn).

RÖSLIN, Helisaeus. Mitternächtige Schiffarth. Getruckt zu Oppenheim durch Hieronymum Gallart, in Verlegung Jo. Theod de Bry. Anno 1610. (Ex ter Kon. Bibl. te 's Hage).

ARNGRIM, Ion, Anatome Blefkeniana qua Dithmari Blefkenii viscera, magis praecipua, in Libello de Islandia, Anno 1607 edito, convulsa, per manifestam exenterationem retexuntur. Per Arngrimum Ionam Islandum. Est et sua formicis ira. Typis Holensibus in Islandia boreali. Anno 1612. (Ex. ter Kon. Bibl te Berlijn).

DETECTIO freti Hudsoni or HESSEL GERRITS collection of tracts by himself, Massa and de Quir on the N. E. and W. passage, Siberia and Australia. Reprod with the maps in Dutch and Latin after the editions of 1612 and 1613. Augm. with a new English transl. by Fred. John Millard and an essay by S. MULLER Fz. Amsterdam, 1878.

MEGISER, Hieronymus. Septentrio novantiquus oder Die newe Nort Welt durch ...., Leipzig, in verlegung Henning Grossen des Jungern, Anno 1613. (Ex. ter Leidsche Bibl.).

WASSENAER, N. VAN. Historisch Verhael aller gedenckwaerdiger geschiedenissen. Amsterdam, Jan Jansz. 1625.

PURCHAS, Samuel. Hakluytus Posthumus or Purchas His Pilgrimes. [Reprint.] Glasgow, 1905/'07. 20 vols.

WITSEN, Nicolaes. Architectura navalis et Regimen nauticum, ofte Aaloude en hedendaagsche Scheeps-bouw en Bestier. Tot Amsterdam, Pieter en Joan Blaeu, 1690.

(Tweede, zeer vermeerderde uitgave van Scheepsbouw en Bestier van denzelfden auteur. Exemplaar van dit uiterst zeldzaam voorkomend werk, ter Un. Bibl. van Amsterdam).

BÜSCHING, A. F. Magazin für die neue Historie und Geographie, angelegt von ...., Siebender Theil, Halle Johann Jacob Curt, 1773.

NOTA. In ditzelfde deel komt voor „Simon VON SALINGENS. Bericht de A° 1601", hiervoren overgenomen onder Bijlage I.

GRÖNLANDS historiske Mindesmaerker udgivne af det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskab. Kjöbenhavn, 1845. (Ex. ter Kon. Bibl. te 's Hage).

HAMEL, J. England and Russia comprising the voyages of John Tradescant the elder, Sir Hugh Willoughby, Richard Chancellor, Nelson and others to the White Sea. Transl. by John Studdy Leigh. London, 1854. (Oorspr. onder den titel „Tradescant der aeltere in Rusland, 1618" verschenen in Receuil des actes de la séance publique de l'Acad. Imp. des Sciences de St. Petersbourg, 1847 p. 318 seq.).

JONGE, Jhr. Mr. J. K. J. de. De Opkomst van het Nederlandsch Gezag in Oost-Indië (1595—1610). Eerste Deel. Amsterdam, 's Gravenhage, 1862.

JONGE, Jhr. Mr. J. K. J. de. De voorwerpen door de Nederlandsche zeevaarders na hunne overwintering aldaar in 1597 achtergelaten en in 1871 door Kapitein Carlsen teruggevonden beschreven en toegelicht. Tweede druk. 's Gravenhage, 1873.

MULLER, Fz. Mr. S. Geschiedenis der Noordsche Compagnie. Utrecht, 1874, (Beöord. door P. A. Tiele, zie: „De Gids", 1875, IV).

JONGE, Jhr. Mr. J. K. J. de. De voorwerpen door de Nederlandsche zeevaarders na hunne overwintering, op Nowaja-Semlja bij hun vertrek in 1597 achtergelaten en in 1876 door Chs. Gardiner, Esqre., aldaar teruggevonden. Beschreven en toegelicht. 's Gravenhage, 1877.

Muller, Fz., Mr. S. De Reizen der Nederlanders naar de Noordpool. Haarlem, 1877. (Met afb. waaronder eene die het Behouden Huis voorstelt, zooals het in 1871 door Carlsen gevonden is). (Overdruk „Eigen Haard").

Van Campen S. R. The Dutch in the Arctic seas. London, 1878.

Broekema, J. Cornelis Cornelisz, Willem Barendsz en hunne tochtgenooten, naar authentieke stukken. (Voordracht gehouden 4 Juni 1878 in vergadering Depart. Middelburg van het Aardrijkskundig Genootschap). Archief, Mededeelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, Dl. IV, 1879.

Nordenskiöld, A. E. Freiherr von. Die Umsegelung Asiens und Europas auf der Vega. Mit einem historischen Rückblick auf frühere Reisen längs der Nordküste der Alten Welt. Autorisirte deutsche Ausgabe. Leipzig, 1882. 2 Bde.

Ortelius, Abr. Abrahami Ortelii Epistulae ed. Joannes Henricus Hessels, Tom. I. Cantabrigae, 1887.

Uhlenbeck, C. C. en Berns, J. L. Verslagen aangaande een onderzoek in de archieven van Rusland; met:

Cordt, B. Beiträge zu einer Russisch-niederländischen Bibliographie. 's Gravenhage, 1891.

Kernkamp, G. W. Onderzoek naar archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland, in Stockholm, Kopenhagen en de Duitsche Oostzeesteden. 's Gravenhage, 1891.

Nota. Geciteerd onder den titel: Baltische Archivalia.

Gosch, C. C. A. Danish Arctic Expeditions to Greenland, 1605—'07; to which is added Captain James Hall's Voyage to Greenland in 1612.

Idem. The Expedition of Captain Jens Munk to Hudson's Bay in search of a North-West Passage in 1619—'20.

(Uitgegeven door de Hakluyt Society in 1896 en '97, deelen 96/97).

Stoppelaar, J. H. De. Balthasar de Moucheron. 's Gravenhage, 1901.

Kernkamp, G. W. Verslag van een onderzoek in Zweden, Noorwegen en Denemarken naar Archivalia belangrijk voor de geschiedenis van Nederland. 's Gravenhage, 1903.

Nota. Geciteerd onder den titel: Scandinavische Archivalia.

Björnbo, A. A. & Petersen, C. Anecdota cartographica septentr. Hauniae, 1908.

Muller Fz., Mr. S. De Reis van Jan Cornelisz May naar de IJszee en de Amerikaansche kust 1611—1612. 's Gravenhage, 1909.

(Deel I der werken uitgeg. door de Linschoten-Vereeniging).

Nansen, Fridtjof. Nebelheim. Leipzig, 1911.